

พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

คงอมร เหมรัตน์รักษ์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

คงอมร เหมรัตน์รักษ์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

RITUALS AND GUIDELINES FOR CREATING COMMUNITY RITUALS
IN OLD CITY IN PHRAE PROVINCE

A Dissertation Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Doctor of Philosophy Degree in Thai
February 2023
Copyright 2023 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ของ ดงอมร เหมรัตน์รักษ์

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. อรทัย เพ็ญยุระ)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อมพร ทิพย์เดช)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ สายแสง)

..... อาจารย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา
(ดร. วัชรินทร์ แก่นจันทร์)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

เรื่อง:	พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย:	ดงอมร เหมรัตน์รักษ์, วิทยานิพนธ์: ปร.ด. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อมพร ทิพย์เดช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง
คำสำคัญ:	พิธีกรรม, แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม, เขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอนของพิธีกรรม รวมถึงสภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ตลอดจนแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 21 พิธีกรรม โดยผู้วิจัยใช้วิธีทางคติชนวิทยา เข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์วิทยากรเพิ่มเติม ตลอดจนการจัดสนทนากลุ่ม แล้วนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณานววิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมของชาวแพร่มาจากความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และมีเข้าด้วยกัน มีองค์ประกอบเป็นโครงสร้างของพิธีกรรม คือ 1) จุดประสงค์ของพิธี 2) วัน เวลา และสถานที่ 3) อุปกรณ์ 4) ผู้เข้าร่วมในพิธี และ 5) ขั้นตอนของพิธีกรรม ซึ่งโครงสร้างเหล่านี้มีหน้าที่ทำให้พิธีกรรมนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และพบสภาพขององค์ประกอบของพิธีกรรมอยู่ 2 สภาพ คือ 1) สภาพคงเดิม เพราะชาวบ้านต้องการรักษารitualนิยมปฏิบัติในพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด และ 2) สภาพเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมอย่างเป็นพลวัต โดยมีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงจาก 1) นโยบายจากภาครัฐ หรือนโยบายของผู้จัด 2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี 3) การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ 4) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตนี้ทำให้ผู้วิจัยพบแนวทางการสร้างสรรค์ 5 แนวทางด้วยกัน คือ 1) การตัดและการสลัปลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม 2) การเปลี่ยนรายละเอียดในพิธีกรรม 3) การขยายความในพิธีกรรม 4) การผนวกพิธีกรรม 5) การผลิตซ้ำพิธีกรรม จากผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมเป็นโครงสร้างของประเพณีวัฒนธรรมอันมีหน้าที่ทำให้สังคมชาวแพร่นั้นอยู่อย่างผาสุก นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมในเมืองเก่าแพร่ที่เป็นไปตามปัจจัยของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต ตลอดจนได้พบแนวทางที่น่าสนใจสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในรูปแบบการสร้างสรรค์พิธีกรรมของเมืองเก่าแพร่ต่อไป

Title: RITUALS AND GUIDELINES FOR CREATING COMMUNITY RITUALS
IN OLD CITY IN PHRAE PROVINCE

Author: Khongamon Hemmaratrak, Dissertation: Ph.D. (Thai), University of Phayao, 2022

Advisor: Assistant Professor Dr. Uamporn Thipdet Co–advisor Bandit Thipdet Associate Professor
Dr.Prachak Saisang

Keywords: Rituals, Guidelines for Creating Rituals, Old City Area in Amphoe Muang Phrae Changwat
Phrae

ABSTRACT

This research aimed to investigate the components, ritual processes, states and change factors of rituals as well as guidelines for creating rituals in old city area in Amphoe Muang Phrae, Changwat Phrae. 21 rituals were conducted by using a folklore methodology, taking part in observation, additionally interviewing experts, making group discussion, and presenting the results of the study in descriptive and analytical ways. The results revealed that the rituals of Phrae people come from a combination of Buddhism, Brahmin, and ghost beliefs. There are elements to the structures of the ritual: 1) purpose of the ritual, 2) date, time and place, 3) equipment, 4) participant, and 5) processes of the ritual. These structures played an important role in the completion of the ritual. In terms of the states of the components of rituals, there were two states: 1) normal state–the traditions and practices in the rituals were strictly maintained–and 2) changing state according to social context. The change factors were caused by 1) government policy or organizer’s policy, 2) technological progress, 3) tourism and economics, and 4) the situation of COVID–19 outbreak. This led to five creative guidelines for creating rituals. There were 1) cutting and shuffling the processes of the rituals, 2) changing the details of the rituals, 3) adding explanation of the rituals, 4) combining the rituals, and 5) reproducing the rituals. From the research results, it showed that rituals were the structures of cultural traditions that played a role to make people in the society live happily. Moreover, it helped to understand the changes in rituals in old city area according to the dynamically changing social factors. Additionally, it revealed the interesting guidelines that can be further developed in the form of creating rituals in old city area in Amphoe Muang Phrae, Changwat Phrae.

กิตติกรรมประกาศ

หากเปรียบเทียบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกกับการเดินทาง สิ่งที่มีค่าและสำคัญที่สุดคงไม่ใช่เส้นชัย หากแต่เป็นประสบการณ์และมิตรภาพที่พบระหว่างการเดินทางซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเมืองเก่าอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การเดินทางครั้งนี้จะเกิดขึ้นและจบลงอย่างสวยงามไม่ได้ หากขาดผู้เฝ้าประมาณ ผู้ชี้ทาง และกัลยาณมิตรหลาย ๆ ท่าน

ขอขอบพระคุณครูผู้ชี้ทางสว่าง รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง ซึ่งเป็นครูผู้ที่ถ่ายทอดสรรพวิชา ทางด้านคติชนวิทยา ครูผู้คอยชี้ผิดแนะถูก และคอยช่วยเหลือลูกศิษย์ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร ทิพย์เดช, ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช และ ดร.วัชรินทร์ แก่นจันทร์ พี่ ๆ ที่รักยิ่ง เป็นทั้งที่ปรึกษาและผู้ร่วมเดินทางช่วยส่งน้องคนนี้สู่จุดหมายปลายทาง

ขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยพะเยา รวมถึงผู้บังคับบัญชา รองศาสตราจารย์ ดร.ชยันต์ บุญรักษ์ รองศาสตราจารย์ปริยานันท์ แสนโกชน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา กาวีระ ที่ให้โอกาสได้ศึกษาระดับปริญญาเอก และสนับสนุนทุนเล่าเรียนสำหรับบุคคลากรในสังกัด

นอกจากนี้ขอขอบคุณวิทยากรที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์โดยเฉพาะ อาจารย์วรพร บำบัด นักปราชญ์ชาวแพร่ รวมถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุก ๆ ท่าน และที่สำคัญที่สุดคือครอบครัวเหมรัตน์รักษ์ คุณพ่อ คุณแม่ น้องสาว และศรีภรรยา ที่คอยให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์อย่างสม่ำเสมอ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอมอบให้เป็นสมบัติของชาวเมืองแพร่ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคุณประโยชน์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเกิดขึ้นกับผู้ที่สนใจในการต่อลมหายใจทางด้านคติชนวิทยาต่อไป

คงอมร เหมรัตน์รักษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	10
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	13
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม	14
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	29
ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์.....	33
เอกสารที่เกี่ยวกับจังหวัดแพร่และเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	70

กำหนดพื้นที่ในการวิจัย คุณสมบัติวิทยากรและเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	70
จัดทำและจัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	71
วางแผนการและดำเนินการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล	72
ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลตามแผนการที่วางไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	74
การเก็บรวบรวมข้อมูล	75
การวิเคราะห์ข้อมูล	75
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่ เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....	77
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชนเขต พื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....	334
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....	356
บทที่ 5 บทสรุป.....	374
สรุปผลการวิจัย	374
อภิปรายผลการวิจัย.....	379
ข้อเสนอแนะ.....	387
บรรณานุกรม	388
ประวัติผู้วิจัย	395

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีทำบุญ	325
2	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีรำลึกในวันสำคัญทางศาสนา .	328
3	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีบวงสรวง	329
4	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีขับเคราะห์	330
5	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีต่ออายุ	331
6	วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีขอขมา.....	333
7	สภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีทำบุญ	351
8	สภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา	351
9	สภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีบวงสรวง	352
10	สภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีขับเคราะห์	352
11	สภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีต่ออายุ.....	352

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1	แผนที่จังหวัดแพร่.....39
2	แผนที่แสดงชุมชนเมืองแพร่.....54
3	แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่และองค์ประกอบที่สำคัญ.....57
4	โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์กำแพงเมืองแพร่.....58
5	ประชาสัมพันธ์เข้าร่วมเปิดตัวโครงการและประชุมรับฟังความคิดเห็น.....59
6	ประชาสัมพันธ์ งานนิทรรศการ เมืองเก่าแพร่ อดีต ปัจจุบัน อนาคต? 60
7	โครงการพัฒนาพื้นที่สนามหลวงเพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีเมืองแพร่..... 61
8	ผังการจัดงานแพร่เมืองเก่า 1,191 ปี วันที่ 28 ธันวาคม 2562-1 มกราคม 2563 .63
9	ชาวเมืองแพร่เตรียมของตักบาตรรอพิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563.....82
10	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ให้พรวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563.....83
11	บรรยากาศพิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563.....83
12	ชาวเมืองแพร่ต่อแถวรับขนมเส้นน้ำใส..... 84
13	ภาพประชาสัมพันธ์ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประจำปี 2563 85
14	รถอัญเชิญพระพุทธรูปปางเปิดโลกนำหน้าขบวนตักบาตร.....89
15	เปรตในขบวนสวมหน้ากากอนามัยป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 90
16	แถวพระสงฆ์สามเณรที่ร่วมรับบาตรในพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ.....90
17	นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่อัญเชิญพระอุปัชฌาย์จากหอพระอุปัชฌาย์.....92
18	นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่สร้างน้ำพระอุปัชฌาย์.....93
19	ชาวบ้านต่อแถวสร้างน้ำพระอุปัชฌาย์.....93
20	พระอุปัชฌาย์ในรถบัส..... 106
21	บรรยากาศพิธีตักบาตรเที่ยงคืน..... 106
22	दानขันข้าววันยี่เป็ง วัดพระร่วง..... 109
23	ต้นสลากภัต 111
24	ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ถือถ้วยสลากร่วมในขบวน 111
25	พระสงฆ์ทำการอุปัชฌาย์โลกน้สลาภัต 114
26	พุทธศาสนิกชนนำต้นสลากภัต และถ้วยสลากมาถวายให้กับพระสงฆ์ 116

27	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อานเวนตานเส้นสลาก	116
28	พระสงฆ์อานเวนตานที่ต้นสลากภักดิ์ของแต่ละชุมชน	117
29	ธรรมมาสน์ และโตะบูชาภักดิ์เทศน์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร.....	118
30	ประตูป่าวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	119
31	เครื่องบูชาภักดิ์เทศน์ของชาวบ้าน วัดพระร่วง	119
32	พระสงฆ์แสดงธรรมบนธรรมมาสน์ วัดพระร่วง.....	122
33	ชาวบ้านถวายภักดิ์เทศน์แด่พระสงฆ์ วัดพระร่วง	131
34	บรรยายกาศพิธีตั้งธรรมหลวงวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	133
35	บรรยายกาศพิธีตั้งธรรมหลวงวัดพระร่วง.....	133
36	ชาวบ้านออกมานอกวิหารเพื่อจุดธูปบูชาภักดิ์เทศน์	134
37	เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ประธานสงฆ์ จุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย	136
38	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ จุดเทียนทำน้ามนต์	137
39	พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านสวดมนต์ข้ามปี.....	145
40	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีนั่งทำสมาธิ	146
41	พระสงฆ์และสามเณรในฐานะลูกวัดได้ทำการขอขมาพระราชเชมากร	149
42	การถ่ายทอดสดสวดมนต์ข้ามปีแบบออนไลน์.....	150
43	ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่นำกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะ.....	152
44	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เทศนาธรรมในวันมาฆบูชา	158
45	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาดอกไม้.....	161
46	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี เวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ	162
47	ประธานในพิธี จุดเทียนสองธรรม	165
48	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อาน พระคติธรรม เนื่องในวันวิสาขบูชา ..	166
49	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เทศนาธรรมในวันวิสาขบูชา.....	171
50	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี เวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ	175
51	ชาวบ้านฟังธรรมเทศนาเนื่องในวันอาสาฬหบูชา	182
52	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี กล่าวคำบูชาดอกไม้	185
53	พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีเวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ .	187
54	เครื่องเช่นเจ้าพ่อบุญสูง.....	189
55	อ่องปู่จ่าผี	189
56	ชาวบ้านเลี้ยงผีเจ้าที่ก่อนเริ่มพิธี.....	190

57	ม้าขี่ไหว้ครู และอัญเชิญเจ้าพ่อลงประทับทรง.....	191
58	เจ้าพ่อพบปะลูกหลานรับของที่นำมาถวาย และแจกผ้ายันต์กันภัย	192
59	ลูกหลานจุดธูปและเทียนประจำสำหรับเลี้ยงผีและประเคนสำหรับอาหาร	192
60	ลูกหลานนับเงินทำบุญและแจ่งยอดเงินทำบุญแก่เจ้าพ่อ	193
61	โต๊ะบวงสรวง และเครื่องเช่นสังเวจเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์	196
62	พราหมณ์ และผู้ช่วยพราหมณ์ ขณะประกอบพิธีบวงสรวง	202
63	ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่โปรยข้าวตอกดอกไม้บูชาเครื่องบวงสรวง.....	204
64	ผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปเครื่องเช่น.....	205
65	ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ นำหัวหน้าส่วนราชการ และเชื้อสายเจ้าหลวง.....	205
66	ราชวัตรบริเวณมณฑลพิธีที่ใช้การบวงสรวง.....	207
67	เครื่องเช่นบวงสรวงศาลหลักเมือง	208
68	พราหมณ์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง	213
69	ผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปเครื่องเช่นพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง	213
70	ประธานในพิธีเปลี่ยนผ้า 7 สี ที่หลักเมือง.....	215
71	ชาวบ้านถ่ายรูปเลข 3 ตัว หลังจากการจุดประทัด.....	215
72	การพ้อนผี ในพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง ปี พ.ศ. 2561	216
73	ชาวบ้านนำน้ำขมิ้นส้มป่อยมารวมไว้ในโองน้ำ.....	218
74	บาตรน้ำมนต์แช่มีดอาคม และขอลับข้าง	218
75	พ่ออาจารย์นำชาวบ้านไหว้พระรับศีล	220
76	ประธานสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์.....	224
77	ประธานสงฆ์เทศนาธรรมพื้นเมืองเรื่อง จัวยสังคหะ	232
78	ประธานสงฆ์เป่าคาถาลงในบาตรน้ำมนต์ 3 ครั้ง.....	235
79	น้ำมนต์และทรายที่ชาวบ้านนำมารวมพิธี.....	239
80	ชาวบ้านรับแบ่งน้ำมนต์ที่ผ่านพิธี	239
81	รอยหยดน้ำตาเทียนในโองน้ำมนต์	240
82	อุปกรณในพิธีสวดเบิก.....	242
83	ชาวบ้านจุดเทียนที่เจดีย์ทราย.....	245
84	พระสงฆ์ 9 รูป ขณะสวดเบิก โดยมีประธานสงฆ์เป็นผู้เคาะไม้ให้จังหวะ	248
85	ประธานฝ่ายสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์.....	250
86	อุปกรณบูชาเทพเคราะห์ สิบชะตาหลวง วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	262

87	สะตวงบูชานพเคราะห์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	264
88	ชั้นตั้งของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี.....	264
89	เทียนสะเดาะเคราะห์ เทียนสีบชะตา และแผ่นชะตา	265
90	พระสงฆ์ประกอบพิธีสะเดาะนพเคราะห์	270
91	ก้างชะตาในพิธีสีบชะตาแม่น้ำยม	273
92	เครื่องบูชาชะตา	274
93	ชั้นตั้งพิธีสีบชะตาน้ำ.....	274
94	การโยงสายโยงสายสิญจน์ในพิธีสีบชะตาแม่น้ำยม.....	275
95	พระสงฆ์ประกอบพิธีสีบชะตาแม่น้ำยม	287
96	ก้างชะตา พิธีสีบชะตาหลวง วัดพระนอน	290
97	ซาก้างชะตาทั้ง 3 ซาก พร้อมเครื่องสีบชะตา พิธีสีบชะตาหลวงวัดพระนอน.....	291
98	เครื่องสะตวงบูชาชะตา วัดพระนอน	291
99	ชั้นตั้งของพระผู้ประกอบพิธี.....	292
100	ชั้นสูงเงินใส่น้ำมันตติยเทียนทำน้ำมันต์พร้อมโยงสายสิญจน์	292
101	การโยงสายสิญจน์ในพิธี	293
102	พระสงฆ์ และตัวแทนชาวบ้านจุดเทียนชะตา	306
103	ประธานฝ่ายสงฆ์เทศนาธรรมสีบชะตา สารากวีวิชาสูตร.....	308
104	พระสงฆ์พรมน้ำมันต์ให้กับผู้เข้าร่วมพิธี	310
105	ชาวบ้านตัดสายสิญจน์เก็บไว้บูชา	311
106	วัดถุ่มงคลเป็นฝ่ายยันต์พระนอน และพระผง ของวัดพระนอน	312
107	ชาวบ้านนำเสื้อผ้าออกจากใต้โต๊ะเครื่องบูชาชะตา.....	312
108	ผ้าห่มพระธาตุเจดีย์ และผ้าห่มพระนอน.....	314
109	เจ้าภาพถือพานดอกไม้ น้ำขมิ้นส้มป่อย และพานใส่ผ้าห่มพระนอน	317
110	หัวขบวนผ้าห่มพระธาตุวัดพระนอนเวียนรอบวิหาร 3 รอบ.....	317
111	พระสงฆ์กำลังห่มผ้าพระนอน.....	318
112	พระสงฆ์และชาวบ้านผู้ชายช่วยกันห่มผ้าพระธาตุ ขณะที่ชาวบ้านผู้หญิง	318
113	พิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในครอบครัว	322
114	ผู้วิจัยลงพื้นที่สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีสุมาเมก	324
115	ป้ายประชาสัมพันธ์ตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พระสงฆ์ จำนวน 191 รูป	335
116	เยาวชนที่มาแสดงพ็อนรำ และเล่นดนตรีพื้นเมืองในประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน.	335

117	ชาวบ้านไหว้พระดอกบัวเข็ม และบูชาประทีปพระธาตุทุ่ง.....	336
118	ชาวบ้านต่อแถวสรงน้ำพระอุทิศจำลองเสร็จแล้วขึ้นไปไหว้.....	336
119	หุ่นเปรตจำลองสวมหน้ากากอนามัยรับเงินทำบุญจากชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี.....	337
120	ชาวบ้านร่วมทำบุญสำหรับซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์.....	337
121	เครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ และรูปตามจำนวนกัณฑ์เทศน์ที่จุดบูชานอกวิหาร.....	338
122	ถ่ายทอดสดการเทศน์ Page Facebook วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร.....	339
123	ประชาชนร่วมกิจกรรมและการส่งภาพถ่ายมาใน Facebook สวดมนต์ข้ามปี.....	340
124	เกียรติบัตรสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal.....	340
125	หนังสือสวดมนต์แบบ E-Book.....	341
126	การแพร่ภาพออนไลน์พิธีสวดมนต์ข้ามปี ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร.....	341
127	ช่างพ่อนกำลังโปรดดอกไม้ ในพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์.....	343
128	เจ้าหน้าที่ตรวจวัดอุณหภูมิ และบันทึกรายชื่อผู้เข้าร่วมพิธี.....	344
129	รายชื่อผู้ร่วมบูชาเทียนสะเดาะเคราะห์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร.....	345
130	พระสงฆ์ประชาสัมพันธ์การบูชาเทียนสะเดาะเคราะห์.....	345
131	การรวมอุปกรณ์เครื่องบูชาแพเคราะห์ และเครื่องสืบชะตาเข้าด้วยกัน.....	346
132	ข่าวสารในหม้อ.....	347
133	การโยงสายสายสัญญาณกับธงพันธุ์ปลาในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พ.ศ. 2564.....	347
134	ขนมปังรูปอักษร A B C ที่มีขายตามท้องตลาด.....	348
135	ผู้เข้าร่วมพิธีใส่หน้ากากอนามัยขณะเวียนรอบวิหาร และพระธาตุเจดีย์.....	349
136	แสดงระยะห่างของผู้เข้าร่วมพิธีและการจับผ้าขณะเวียนรอบวิหาร.....	349
137	การสนทนากลุ่มกับวิทยากร.....	356
138	กิจกรรมจับของขวัญปีใหม่วัดพระนอน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....	358
139	การจัดสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์วิถีใหม่.....	359
140	การประชาสัมพันธ์ทำบุญของผ่านระบบออนไลน์.....	360
141	การทำบุญถวายของผ่านระบบออนไลน์.....	360
142	กิจกรรมมอบบ้านแอมเวียงยามค่ำ.....	362
143	นักท่องเที่ยวร่วมพิธีตักบาตรเที่ยงคืน ปี พ.ศ. 2565.....	362
144	พิธีตักบาตรบนเมก.....	363
145	พิธีสืบชะตาน้ำยม.....	364
146	หนังสือสวดมนต์ข้ามปี และธงผ้าของที่ระลึกวัดพระร่วง.....	364

147	ช่างพ่อนเชิญชั้นสุมาประกอบการขับกะโลง	366
148	การพ่อนผี หลังพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง	366
149	วงดนตรีพื้นเมืองในงานบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์	367
150	การตีกองบูชาในพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ วัดพระนอน	367
151	ช่างพ่อนจำนวน 1,188 คน พ่อนบวงสรวงถวายเจ้าหลวงเมืองแพร่	368
152	ตำแหลจิว วัดพันเชิง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	369
153	พิธีถวายตุงโบราณล้านนา “ติดตามรอยพ่อที่เมืองแพร่”	370
154	หุ่นเปรตจำลองสวมหน้ากากอนามัย	371

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อิตี อิมสุมิ สติ อิท โหติ   อิมสฺสุปฺปาทา อิทฺ อฺอุปฺชชติ
อิมสุมิ อสติ อิทฺ น โหติ   อิมสฺส นิโรธา อิทฺ นิรุชฺชติ

ช.ม.(บาลี) 29/865/534

อรรถบาลีข้างต้นได้ยกมาจากหนังสือ อิทฺปัจจยตา ของพุทธทาสภิกขุที่ท่านได้บรรยายขยายธรรมในสวนโมกขพลาราม มีใจความแปลว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” สะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาพระพุทธศาสนาเรื่องเหตุและผล ตลอดจนความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอันเป็นสังขารของโลก (พุทธทาสภิกขุ, 2516, หน้า 297) โดยเฉพาะเรื่องของเหตุและผลนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายถึงการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ดี ตามที่อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก ได้ให้นิยามคำว่า มนุษย์ ไว้ 3 ประการ ได้แก่ มนุษย์คือ สัตว์ที่มีเหตุผล (Man is rational animal) มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด (Man is thinking animal) และมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Man is social animal) (Aristotle อ้างอิงใน ดร.ณิ โอวิทยากุล, 2561, หน้า 54) จากคำนิยามของอริสโตเติลทำให้เข้าใจว่ามนุษย์อาศัยความคิดที่เป็นเหตุผลสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัว ตลอดจนเครื่องมือที่เป็นแนวทางปฏิบัติหรือแบบแผนในสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และได้มีการสืบทอดต่อกันมากลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม คำว่าวัฒนธรรม นี้ เซอร์เอดเวิร์ด บี โทเลอร์ (Sir Edward B. Tylor) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้ให้คำจำกัดความไว้ในหนังสือ Primitive Culture ว่า “วัฒนธรรม เป็นผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการเป็นสมาชิกของสังคม” ภายหลังมีนักมานุษยวิทยาอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมแตกต่างกันออกไปตามแนวคิดและทฤษฎีที่นักมานุษยวิทยาแต่ละท่านใช้ ดังที่ โครเบอ์ (Kroeber) และ ไคลด์ คลัคคอน (Clyde Kluckhohn) ได้สำรวจงานเขียนทางมานุษยวิทยา ในปี ค.ศ. 1952 พบว่า นักมานุษยวิทยาได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมต่างกันออกไปกว่า 100 ความหมาย โดยส่วนใหญ่แล้วคำจำกัดความของวัฒนธรรมมักจะเน้นถึงระบบความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมที่คนในสังคมยอมรับ ได้แก่ วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีทำงาน วิธีพักผ่อน วิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีจรรยาบรรณ วิธีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

วิธีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคม (ยศ สันตสมบัติ, 2556, หน้า 14; อมรรัตน์ เทพกำปนาท, 2551, สื่อออนไลน์) ซึ่งสอดคล้องกับ ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ที่ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1103) จากการให้นิยามคำว่า มนุษย์ และการให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม รวมกับความไม่เที่ยงอันเป็นสัจธรรมในพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่าในสังคมหนึ่ง ๆ มนุษย์จะคิดและใช้เหตุผลในการสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมา เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปวัฒนธรรมก็เปลี่ยนตามกาลเวลาย่อมมีสูญหาย หรือล่มสลายไปเป็นธรรมดา ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีวัฒนธรรมที่คงอยู่สืบทอดต่อกันมาในสังคม

การสร้างวัฒนธรรมอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยการสะสมประสบการณ์และระยะเวลาไม่ใช่น้อย หากย้อนไปในยุคบุพกาล จะพบว่าวิถีชีวิตของมนุษย์ได้ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ภายใต้สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ยากแก่การทำความเข้าใจและไม่อาจคาดการณ์สิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ มนุษย์จึงพยายามแสวงหาหนทางเพื่ออธิบายเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นเหตุและผลตามองค์ความรู้ในยุคสมัยนั้น เมื่อมนุษย์ได้พบกับสภาพทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม พายุพัดพา แผ่นดินถล่ม แผ่นดินไหว ฯลฯ ก็เกิดความกลัว และความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เบื้องหลังและบังคับให้เป็นเช่นนั้น จึงพากันสร้างรูปผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้นตามจินตนาการของตน การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดระบบโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อหลากหลายรูปแบบขึ้นและสั่งสมเป็นความรู้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสร้างแนวทางการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติดังกล่าวเริ่มมีระบบระเบียบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นโลกทัศน์และระบบคิดที่มีอยู่อาจจะถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นรูปธรรม มีการแสดงออกอย่างเป็นขั้นตอน และมีหน้าที่ต่อสังคมที่ชัดเจนขึ้น กลายเป็น “พิธีกรรม” และประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ บูชาสักการะเช่นสรวงเพื่อให้สิ่งที่ตนจินตนาการว่ามีอยู่นั้น ผ่อนคลายความรุนแรงลงและบันดาลความสุขมาให้ ตลอดจนกระทำสืบเนื่องต่อมาอย่างยาวนานจนกลายเป็น “ประเพณี” สืบทอดเรื่อยมาในสังคม (มณี พยอมยงค์, 2536, หน้า 69; กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, 2556, หน้า 3) ประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นผลจากเหตุที่มนุษย์ในยุคบุพกาลที่ได้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ถึงแม้ว่าแต่ละสังคมจะมีลักษณะของประเพณีและพิธีกรรมที่ต่างกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันอยู่ คือ การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เห็นได้จากประวัติศาสตร์สังคมไทยที่ผ่านมาได้มีการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมไม่ให้สูญหายโดยบันทึกไว้ในรูปแบบของวรรณกรรม ดังวรรณกรรมหลายเรื่องที่มีการบันทึกข้อมูลประเพณี

และพิธีกรรมของสังคมไทยในรอบ 1 ปี ได้แก่ เรื่องนางนพมาศ หรือตำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ที่สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย เรื่องโคลงทวาทศมาสในสมัยอยุธยาที่มีผู้แต่ง คือ พระยาวรราช และมีผู้ขัดเกลาสำนวน คือ ขุนพรหมมนตรี ขุนศรีกวีราช และขุนสารประเสริฐ เรื่องนิราศเดือน ของหมื่นพรหมสมพัตสร ในสมัยรัชกาลที่ 3 เรื่องโคลงพระราชพิธีทวาทศมาส ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จากวรรณกรรมที่ได้ยกตัวอย่างมาทำให้เห็นถึงความต่อเนื่องของประเพณีและพิธีกรรมในราชสำนักของสังคมไทยที่สั่งสมและสืบทอดเป็นประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมไทย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2558, สืบออนไลน์) นอกจากนี้ ประเพณีและพิธีกรรมของราชสำนักที่ได้ยกมาข้างต้นแล้ว ยังมีประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้าน ที่ได้รับการบันทึกและปฏิบัติสืบทอดถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ตลอดจนมีการฟื้นฟูประเพณี และพิธีกรรมขึ้น จนกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ดังจะเห็นได้จากประเพณี และพิธีกรรมพื้นบ้านของชาวเมืองแพร์ จังหวัดแพร่

เมืองแพร์ในอดีตเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ 1 ชั้น ที่ตั้งของเมือง อยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำยม มีลักษณะเป็นแอ่งก้นกระทะ ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าสร้างเมื่อใด ใครเป็นผู้สร้าง แต่จากการศึกษาหลักฐานและประวัติของเมืองใกล้เคียงทำให้สันนิษฐานได้ว่า เมืองแพร์สร้างมาก่อนการตั้งกรุงสุโขทัยและเมืองเชียงใหม่ อายุของเมืองไม่ต่ำกว่า 700 ปี ตามหลักฐานของเมืองใกล้เคียง ปรากฏชื่อที่เรียกเมืองแพร์หลายชื่อ ได้แก่ เมืองพลหรือพลนคร เมืองโกศัย ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งผ้าแพร์ เมืองแพล และปัจจุบันชื่อของเมือง คือ เมืองแพร์ โดยชาวเมืองแพร์จะออกเสียงเรียกชื่อเมืองของตนเป็นภาษาพื้นเมืองเหนือว่า เมืองแป้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนารีรัตน์, 2539, หน้า 5) ชาวเมืองแพร์มีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน อันเป็นรากร่วมทางวัฒนธรรมที่ได้สร้างให้ ชาวเมืองแพร์มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ ดังปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์เมืองแพร์ ว่า “หลังจากสิ้นอิทธิพลของพม่าตั้งแต่ พ.ศ. 2437 ทำให้ชาวเมืองแพร์ได้ดำรงชีวิตที่สงบขึ้นและมีการฟื้นฟูประเพณีที่มีมาตั้งแต่เดิม ซึ่งก็เหมือนกับชาวล้านนาทั่วไป ที่เชื่อว่าประเพณี และ พิธีกรรมต่าง ๆ จะทำให้ชีวิตเกิดความสุขความสบายตลอดไป” (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, 2550, หน้า 178) ในปัจจุบันได้มีประเพณีและพิธีกรรมของเมืองแพร์ที่สำคัญในรอบ 1 ปี ดังนี้

1. ประเพณีเดือนเกี๋ยง (เดือนตุลาคม) เดือนเกี๋ยงคือเดือนอ้ายหรือเดือนที่ 1 ของปี ในเดือนนี้จะมีประเพณี ตานสลาก หรือการกินสลาก หมายถึง การถวายของแด่พระสงฆ์ โดยวิธีจับสลากแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สลากก๋อม สลากโจ้ค (สลากโชค) สลากหลวง

สลากทั้ง 3 ประเภท จะมีการนำเส้นสลากที่เขียนคำอุทิศส่วนกุศลและชื่อผู้รับสงบนใบลาน แล้วนำไปคละปะปนกันทั้งหมดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ แล้วแต่ว่ารูปใดจะได้สลากเครื่องไทยธรรมอย่างใดก็นำใบสลากไปแลกเครื่องไทยธรรมที่ได้จัดไว้ พระจะกล่าวอนุโมทนาและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับซึ่งผู้เขียนได้เขียนชื่อไว้ในสลากเป็นการจบพิธี

2. ประเพณีเดือนยี่เป็ง (เดือนพฤศจิกายน) ตรงกับช่วงประเพณีการลอยกระทงของทางภาคกลาง ประเพณียี่เป็งนี้จะมีการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติ จุดผางประทีปตีนกา คือจุดไฟประทีปตีนกาที่ทำจากฝ้าย ภูเขาทุก ๆ ถิ่นที่เทศน์ขณะที่พระขึ้นธรรมมาสน์ นอกจากนี้ยังมีพิธีสะเดาะเคราะห์โดยการปล่อยโคมลอย บางชุมชนจะบรรจุข้าวของเงินทองกับโคมลอยไปด้วย ถ้าโคมลอยนี้ตกลงบ้านใครเจ้าของบ้านนั้น จะถือว่าได้รับเคราะห์ ก็จะทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์บ้านต่อไป

3. ประเพณีเดือน 3 เหนือ (เดือนธันวาคม) ประเพณีที่นิยมในเดือนนี้ คือ ประเพณีเอาขวัญข้าวและเอาขวัญควาย โดยถือเป็นพิธีกรรมการรับขวัญข้าวเมื่อเก็บเกี่ยวก่อนนำข้าวเข้าเก็บในยุ้งฉาง และการเอาขวัญควายกันนับว่าได้แสดงความกตัญญูที่ควายได้ช่วยเหลือในการทำนาตลอดปี

4. ประเพณีเดือน 4 เหนือ (เดือนมกราคม) ในเดือนนี้ มีหลายประเพณี เช่น ประเพณีตานข้าวใหม่ ชาวบ้านจะนัดกันนำข้าวเปลือกไปรวมกันที่วัดเป็นการทำบุญเรียกว่า ตานข้าวใหม่ เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านจะเอาข้าวที่ถวายวัดไปขายเพื่อนำเงินรายได้มาบำรุงวัด นอกจากนี้ยังมีประเพณี ตานข้าวจี ข้าวหลาม ตานไม้หิงไฟพระเจ้า ประเพณีไหว้พระธาตุวังหลวง และปีใหม่ของชาวเขาเผ่าอีกอ ที่อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

5. ประเพณีเดือน 5 เหนือ (เดือนกุมภาพันธ์) เดือนนี้จะมีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา ประเพณีส่วนมากเป็นการไหว้พระธาตุต่าง ๆ ที่อยู่ในเมืองแพร่เรียกว่า ขึ้นธาตุ พระธาตุที่มีการจัดประเพณีในเดือน 5 มีดังนี้ พระธาตุจอมแจ้ง อำเภอเมืองแพร่ พระธาตุปูแจ อำเภอร่องวาง, พระธาตุพระพิมพ์ วัดบางสนุก อำเภอวังชิ้น, พระธาตุหนองจันทร์ อำเภอสอง, พระธาตุวัดหัวข่วง อำเภอเมืองแพร่ และประเพณีกำฟ้าของชาว ไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ อำเภอเมืองแพร่

6. ประเพณีเดือน 6 เหนือ (เดือนมีนาคม) เดือนนี้จะมีการไหว้พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่แห่งทุ่งหลวง ในประเพณีนี้จะประกอบด้วยการไหว้พระธาตุช่อแฮ ไหว้พระเจ้าทันใจ ไหว้พระนอน ไหว้พระนาคปรก ทำบุญตักบาตร และในช่วงเวลาเดียวกันชาวบ้านจะจัดพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อสุระ อ้ายก้อม ผีอารักษ์พระธาตุช่อแฮ ตลอดจนมีการจัดประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าประจำตระกูลซึ่งแต่ละตระกูล จะกำหนดวันในการประกอบพิธีขึ้นภายในตระกูล นอกจากนี้ยังมีประเพณีเลี้ยงผีเจ้า

พ่อผาด่าน อำเภอเมืองแพร่, ประเพณีดำหัวฮ่องกบ และประเพณีนมัสการพระธาตุนิ่ง วัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น

7. ประเพณีเดือน 7 เหนือ (เดือนเมษายน) ในเดือนนี้มีประเพณีสำคัญอย่างยิ่ง คือ ประเพณีปีใหม่เมือง ในประเพณีปีใหม่ของเมืองแพร่นี้จะมีกิจกรรมรวม 6 วันด้วยกัน โดยระยะเวลาของช่วงปีใหม่เมืองแพร่แต่ละวัน มีดังนี้

7.1 วันที่ 12 เมษายน เรียกว่า วันเก็บกวาดเฮือน ในวันนี้ชาวบ้านจะทำความสะอาด บ้านเรือน

7.2 วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า วันสังขารล่อง ในวันนี้ชาวบ้านจะทำการจุดสะเป่ไล่ปู่สังขาร

7.3 วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า วันเนา ในวันนี้ชาวบ้านจะเตรียมของไปทำบุญที่วัด ขนทรายเข้าวัด

7.4 วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า วันพญาวัน ซึ่งถือว่าเป็นวันที่ดีที่สุดในปี ชาวบ้าน จะนำอาหารคาวหวานจัดสำรับไปถวายพระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว มีการสงฆ์น้ำพระ ตลอดจนมีการรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้สูงอายุ

7.5 วันที่ 16 เมษายน เรียกว่า วันปากปี ในวันนี้ชาวบ้านจะทำเครื่องบูชา เรียกว่า บูชาข้าวลวดเคราะห์ ในตอนเช้าของวันถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ที่จะเกิดขึ้นตลอดทั้งปี เรียกพิธีนี้ว่า ปูชาข้าวปุ้น และนิยมรับประทานแกงขนุนซึ่งถือว่าจะได้รับการสนับสนุนในทุกเรื่อง เป็นสิริมงคลต่อของตนเองในวันเริ่มชีวิตใหม่ในปี

7.6 วันที่ 17 เมษายน เรียกว่า วันปากเดือน ชาวบ้านจะเล่นน้ำสงกรานต์เป็นวันสุดท้าย ปัจจุบันเมืองแพร่มีการประกวดขบวนแห่ทางสงกรานต์และประกวดนางสงกรานต์ ซึ่งเทศบาลเมืองแพร่จัดเป็นประเพณีติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี

นอกจากประเพณีปีใหม่เมืองแล้วยังมีประเพณีอื่น ๆ ซึ่งแต่ละชุมชนได้จัดขึ้นตามชุมชนของตนเอง ดังนี้ ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำยม จัดขึ้นที่บ้านวังหลวง อำเภอหนองม่วงไข่, ประเพณีแห่น้ำช้าง ที่บ้านวังลึกตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น, ประเพณีดำหัวหงส์ ที่บ้านวังหงส์ ตำบลวังหงส์ อำเภอเมืองแพร่, ประเพณีนมัสการพระธาตุนิ่ง และประเพณีบวงสรวงนางสิบสองที่อำเภอสอง และงานประเพณีไหว้สาสร้งน้ำปิตทองพระพุทธโกศัยและรอยพระบาท ที่วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่

1. ประเพณีเดือน 8 เหนือ (เดือนพฤษภาคม) มีพิธีกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ หรือเลี้ยงผีผาย ประเพณีไหว้พระธาตุนิ่ง อำเภอสูงเม่น และประเพณีปีใหม่ยาง (ชาวเขา) ที่อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

2. ประเพณีเดือน 9 เหนือ (เดือนมิถุนายน) มีประเพณีคือประเพณีเลี้ยงผีพ่อพระยาแก้ว วัดศรีสว่าง อำเภอสูงเม่น, งานไหว้พระเจ้าอนันตวัดพระนอน อำเภอเมืองแพร่

3. ประเพณีเดือน 10 เหนือ (เดือนกรกฎาคม) ในเดือนนี้จะเป็นพิธีของพระสงฆ์หลังจากเข้าพรรษาแล้วประมาณ 7 วัน เป็นวินัยของพระสงฆ์ที่จะต้องทำพิธีสามัคคีธรรมเพื่อเป็นการขอมาซึ่งกันและกัน

4. ประเพณีเดือน 11 เหนือ (เดือนสิงหาคม) ที่วัดพระธาตุช่อแฮจะมีประเพณีการกินสลากข้าวหม้อ คือ ประเพณีที่เหมือนกับการกินสลากทั่วไปในท้องถิ่นจังหวัดแพร่ เพียงแต่แตกต่างเฉพาะภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยธรรม โดยใช้หม้อดินเป็นภาชนะบรรจุเครื่องไทยธรรม

5. ประเพณีเดือน 12 เหนือ (เดือนกันยายน) จะมีประเพณีการตานขันข้าว ส่วนมากคนเมืองแพร่จะตานขันข้าวเป็นประจำในวันพระและประเพณีที่สำคัญในแต่ละเดือนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น วันปีใหม่เมือง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันยี่เป็ง ส่วนในวัน 12 เเป็ง (วันพระเดือน 12 เหนือ) ชาวบ้านเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะถูกปล่อยวิญญาณเพื่อจะมารับบุญกุศลที่ญาติผู้ที่มีชีวิตอุทิศส่วนกุศลให้ในวันนี้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า วันเปรตพลี นอกจากนี้ที่วัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีการประเพณีกินสลากธัมม์ โดยนำคัมภีร์ธรรมเรื่อง นิพพานสูตร ในกัวยสลาก(ชะลอม)ถวายพระในวันเปรตพลี โดยมีขั้นตอนเหมือนกับ การกินสลากทั่วไป (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, 2550, หน้า 184-188)

จากประเพณีและพิธีกรรมของชาวเมืองแพร่ที่ได้กล่าวข้างต้นทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกับวิถีชีวิตของชาวเมืองแพร่กับความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่มีลักษณะการผสมผสาน ความเชื่อในพระพุทธศาสนากับคติของพราหมณ์ ในเรื่อง ขวัญ พระภูมิเจ้าที่ การดูฤกษ์ยาม และเทพเจ้าต่าง ๆ ตลอดจนจนผนวกเอาการนับถือผีเข้าผสมผสานกันอย่างเป็นแบบแผน และแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรมชุมชน ที่ปรากฏอยู่ในงานประเพณีอันเป็นรากร่วมทางวัฒนธรรมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวเมืองแพร่ในแต่ละชุมชน

เมื่อเวลาล่วงผ่านไปโลกที่ดูเหมือนจะหมุนเร็วขึ้นด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยม ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อสังคมในทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือสังคมเมือง เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของคนในสังคมนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยทำให้ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เกิดคุณค่าใหม่ในฐานะทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ (กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, 2556, หน้า 3-4) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เห็นถึงการปรับตัวของเมืองแพร่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการส่งเสริม การท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด ในปี พ.ศ. 2558 พื้นที่เมืองแพร่ที่อยู่

บริเวณในกำแพงเมืองและพื้นที่รอบกำแพงเมือง (วัดจากกำแพงเขตกำแพงเมืองไป 100 เมตร) ได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่เขตเมืองเก่าแพร์เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2556 (คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า, 2558) การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์นี้ ทำให้หน่วยงานของรัฐได้มีนโยบายพัฒนาเมืองเก่าแพร์ในด้านต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด คือ ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการส่งเสริมดังกล่าวถูกจัดขึ้นมาเป็นรูปธรรมในงานเฉลิมฉลองเมืองแพร์ 1,188 ปี ในปี พ.ศ. 2559 โดยในงานได้มีการจัดพิธีสมโภชเมืองเก่าแพร์ผ่านพิธีกรรมหลายพิธีกรรม ได้แก่ พิธีนั่งปรกอธิษฐานจิต 4 ทิศ, พิธีสวดเบิก 4 มุมเมือง, พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง, พิธีเจริญจิตภาวนา เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ, พิธีถวายเครื่องสักการะและพ่อนถวายเจ้าหลวงเมืองแพร์ โดยมีช่างพ่อน จำนวน 1,188 คน, พิธีสืบทอดเจ้าหลวงเมืองแพร์, พิธีทำบุญตักบาตรสมโภชเมืองแพร์ เป็นต้น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร์, 2559, สื่อออนไลน์) และใน พ.ศ. 2560 ข่ายลูกหลานเมืองแพร์ ร่วมกับ ททท.สำนักงานแพร์ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นันทนาการ “ผอบ้านแอมเวียง (ยามค่ำ) Phare Sight-seeing Night Tour” ซึ่งเส้นทางการนันทนาการเที่ยวเมืองแพร์ จะผ่านจุดท่องเที่ยวสำคัญในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์ และในกิจกรรมนักท่องเที่ยวจะพบการแสดงในแต่ละจุดและร่วมพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น พิธีไหว้พระธาตุวัดหลวง วัดแห่งแรกของจังหวัดแพร์ การแห่ครีวดานและพิธีตานครีวดาน (ถวายสิ่งของ) แบบฉบับเมืองแพร์ เป็นต้น (กรมประชาสัมพันธ์, 2560, สื่อออนไลน์)

นอกจากนี้เมืองเก่าแพร์ยังได้รับงบประมาณในการบูรณะประตูเมืองแพร์ขึ้นมาใหม่เพื่อทำเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่าแพร์ และมีกำหนดการการก่อสร้างให้แล้วเสร็จทันงานฉลองเมืองเก่า “แพร์เมืองเก่า 1,191 ปี” ที่ได้จัดขึ้นในวันที่ 28 ธันวาคม 2562 ถึงวันที่ 1 มกราคม 2563 โดยงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาประวัติศาสตร์ ส่งเสริมการท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด และผลักดันให้เป็นเมืองมรดกโลก ซึ่งการจัดงานดังกล่าวใช้พื้นที่ในเขตเมืองเก่าแพร์ทั้งหมด (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร์, 2562, สื่อออนไลน์) ในวันสุดท้ายของงาน “แพร์เมืองเก่า 1,191 ปี” (วันที่ 1 มกราคม 2563) ได้มีการจัดพิธีทำบุญประตูเมืองเก่าแพร์หลังพิธีตักบาตรวันปีใหม่ พ.ศ. 2563 การทำบุญประตูเมืองนี้ หน่วยงานราชการร่วมกับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณประตูเมืองได้ประกอบพิธีกรรมขึ้นพร้อมกันรวม 5 จุด คือ ประตูเมืองเก่าแพร์ทั้ง 4 ทิศ รวม 4 จุด (ประตูชัย ประตูมาน ประตูศรีชุม ประตูใหม่) และศาลหลักเมือง ซึ่งอยู่ใจกลางเมืองเก่าแพร์ 1 จุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รื้อถอนก่อสร้างในขณะการบูรณะ บวงสรวงเชิญเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บรรพบุรุษ

ของเมืองแพร์ ให้มาปกป้องรักษาประตูเมืองและเมืองเก่าแพร์ ตลอดจนคุ้มครองให้ชาวเมืองแพร์ มีความสุข

ในขณะที่เดียวกันหากชาวบ้านในชุมชนเมืองแพร์ประสบปัญหาหรือเภทภัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ชาวบ้านก็มักจะมีการจัดพิธีกรรมขึ้นมาตามความเชื่อของคน ในชุมชนเมืองแพร์ ดังเช่น เหตุการณ์ที่สะเทือนใจชาวแพร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563 กับกรณีเรืออวนอาคารบอมเบย์เบอร์มา อาคารโบราณสถานเมืองแพร์ ที่มีอายุกว่า 130 ปี จนเป็นข่าวโด่งดังทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งทำให้ชาวแพร์เกิดความไม่พอใจในการกระทำ ของภาครัฐ ได้เกิดการประท้วงขึ้น ชาวบ้านนับ 300 คน รวมตัวบุกศาลากลางจังหวัดแพร์ เพื่อเรียกร้องหาผู้รับผิดชอบ (ไทยรัฐออนไลน์, 2563, สื่อบริษัท) เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดพิธีกรรมขึ้นมาหลายพิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมสูตรอวนอาคารบอมเบย์ เบอร์มา พิธีกรรมขอขมาบรรพชนร่วมกับการเสวนาวิชาการ เรื่อง อนุรักษ์อาคารเก่า ตลอดจน พิธีขอขมาเทวดาอารักษ์ประจำสวนรุกขชาติเซตวัน แบบโบราณล้านนา โดยมี นายวรารุช ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานในพิธี

ในช่วงเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาสถานการณ์การแพร่ ระบาดของไวรัสโคโรนา-19 ซึ่งปัญหาการแพร่ระบาดของโรคนี้นั้น ส่งผลกระทบต่อสังคม อย่างเห็นได้ชัด ทำให้ผู้คนทุกภาคส่วนในประเทศไทยต้องเปลี่ยนพฤติกรรมดำเนินชีวิต เป็นแบบชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) เพื่อป้องกันการติดต่อจากโรคนี้นี้ โดยการสวมใส่ หน้ากากอนามัย หมั่นล้างมือเมื่อออกนอกบ้าน รักษาระยะห่าง หลีกเลี่ยงสถานที่แออัด ติดต่อสื่อสารทางออนไลน์ และรักษาความสะอาดอยู่เสมอ (กรมสุขภาพจิต, 2563, สื่อบริษัท) ด้วยปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา-19 นี้ ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม และเศรษฐกิจของคนในจังหวัดแพร์เป็นอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามการปรับตัวของคน ในเมืองแพร์ นอกจากจะปฏิบัติตามหลักชีวิตวิถีใหม่แล้ว ยังเกิดการสร้างสรรค์พิธีกรรมขึ้นมา เพื่อใช้เยียวยารักษาจิตใจที่ถูกรุมเร้าด้วยความหวาดกลัวต่อโรคร้าย ดังตัวอย่างพิธีจุดเทียนบูชา ภาวนารักษาใจ ต้านภัยโควิด-19 ซึ่งเป็นแนวคิดของ พระโกศัยเจติยารักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดแพร์ และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุซ่อแฮ ที่มีต่อโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต ทำให้ผู้คนเจ็บป่วย เสียชีวิต และรัฐบาลส่งเสริมให้ทุกคนอยู่บ้าน “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค ทางวัดพระธาตุซ่อแฮ อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ จึงได้จัด “พิธีจุดเทียนบูชา ภาวนารักษาใจ ต้านภัยโควิด-19” ขึ้นทุกวัน ตั้งแต่เวลา 18.30- 21.30 น. แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 บูชาเทียนตามประเพณี ช่วงที่ 2 ทำวัตรเย็น เจริญพุทธมนต์ และพิธีสวดมนต์ ช่วงที่ 3 “กายอยู่บ้าน ใจอยู่กับปัจจุบัน” โดยการถ่ายทอดสดผ่านทาง Facebook

วัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง ทั้งนี้ผู้ชมทางบ้านสามารถร่วมทำบุญผ่านการโอนเข้าบัญชีธนาคารของวัด และนั่งทำสมาธิปฏิบัติตามได้ พร้อมสามารถดูย้อนหลังได้เช่นกัน (ข่าวภูธรออนไลน์, 2563, สื่อออนไลน์) นอกจากนี้รูปแบบของพิธีกรรมบางพิธีในเมืองเก่าแพร่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการใช้เทคโนโลยีมาช่วยให้พิธีกรรมนั้นสามารถดำเนินไปได้และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี กรณีตัวอย่างการจัดพิธีสวดมนต์ข้ามปี พ.ศ. 2563 ที่จัดในรูปแบบออนไลน์ทั่วจังหวัดแพร่

จากตัวอย่างประเพณีและพิธีกรรมของเมืองแพร่จากอดีตถึงปัจจุบันที่ได้ยกมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงการบทบาทของพิธีกรรมที่มีต่อคนเมืองแพร่ในการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ และด้านสังคมเป็นเบื้องต้น ต่อมาบทบาทของพิธีกรรมก็เปลี่ยนไปเมื่อสังคมเมืองแพร่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายเศรษฐกิจการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายเมืองเก่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอันมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้โครงสร้างในสังคมหลายส่วนมีการปรับตัวเข้ากับบริบทการเปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัตของสังคม พิธีกรรมอันเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมก็ย่อมมีการปรับตัวเช่นเดียวกัน โดยการปรับตัวของพิธีกรรมนั้นต้องอาศัยแนวคิดของคนในสังคมที่จะประยุกต์ผสมผสาน ดัดทอน ปรับเปลี่ยน หรือสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดพิธีกรรมใหม่

ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรม โดยการรวบรวมข้อมูลสถิติชนประเภทพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และสร้างความเข้าใจวัฒนธรรมในบริบทสังคมปัจจุบันแล้ว ยังทำให้เห็นถึงแนวทางการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาให้เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมของเมืองแพร่ในกาลต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
2. วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
3. วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนในกำแพงเมืองแพร์และพื้นที่ชุมชนรอบกำแพงเมืองแพร์ มีระยะห่างจากตัวกำแพงเมืองแพร์ 100 เมตรโดยประมาณ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ตามประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์

2. เนื้อหาที่จะศึกษาประกอบด้วย

2.1 พิธีกรรมที่ศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น

2.1.1 กลุ่มพิธีทำบุญ ได้แก่

1) พิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่	2) พิธีตานสลากภัต
3) พิธีตั้งธรรมหลวง	4) พิธีตักบาตรเที่ยงคืน
5) พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ	6) พิธีสวดมนต์ข้ามปี
7) พิธีตานขันข้าว	

2.1.2 กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

1) พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา	2) พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา
3) พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา	

2.1.3 กลุ่มพิธีบวงสรวง ได้แก่

1) พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง	2) พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง
3) พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์	

2.1.4 กลุ่มพิธีขับเคราะห์ ได้แก่

1) พิธีส่งสังคหะบ้าน	2) พิธีส่งนพเคราะห์
3) พิธีสวดเบิก	

2.1.5 กลุ่มพิธีต่ออายุ ได้แก่

1) พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม	2) พิธีสืบชะตาหลวง
3) พิธีหม่าพระเจ้าตุเจดีย์	

2.1.6 กลุ่มพิธีขอขมา ได้แก่

1) พิธีรดน้ำดำหัว	2) พิธีสุมาเมก

โดยพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรมจะศึกษาหัวข้อต่อไปนี้

1. จุดประสงค์ของพิธีกรรม
2. องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรม
3. สภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม
4. แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมชุมชนในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอ

เมืองแพร์ จังหวัดแพร์

3. วิทยาการที่ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น

3.1 กลุ่มวิทยาการที่ให้ข้อมูลพิธีกรรมต่าง ๆ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 3.1.1 เป็นผู้ที่ย้ายอยู่ในพื้นที่จังหวัดแพร์
- 3.1.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในเขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ว่าเป็นผู้มีความรู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมได้อย่างแท้จริง
- 3.1.3 เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหรือเข้าร่วมพิธีกรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ อย่างน้อย 3 ครั้งขึ้นไป
- 3.1.4 เป็นผู้ที่พร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้
- 3.2 กลุ่มวิทยาการที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในเขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้
  - 3.2.1 เป็นผู้ที่มีบทบาทหรือเคยมีบทบาทในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดแพร์
  - 3.2.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากให้เป็นผู้แทนของชุมชนในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดแพร์
  - 3.2.3 เป็นผู้ที่พร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะกระทำในช่วง เดือน มกราคม 2563 ถึงเดือน ธันวาคม 2564

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. พิธีกรรมในชุมชนพื้นที่เขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ที่ผู้วิจัยศึกษานี้ เป็นพิธีกรรมของชาวบ้านพื้นเมืองในเขตเมืองเก่าที่มีความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน อันเป็นความเชื่อที่ผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี
2. ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มพิธีกรรมตามจุดประสงค์หลักของพิธี จำนวน 6 กลุ่มพิธี ดังนี้
  - 2.1 กลุ่มพิธีทำบุญ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนจนสร้างกุศลให้แก่ตนเองผ่านการปฏิบัติ ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีตานขันข้าว พิธีตานสลากภัต พิธีตั้งธรรมหลวง พิธีสวดมนต์ข้ามปี

2.2 กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา

2.3 กลุ่มพิธีบวงสรวง คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบวงสรวง หรือเช่น สรวงบรรพบุรุษ หรือเทพารักษ์ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวง-พิริยเทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

2.4 กลุ่มพิธีขับเคราะห์ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย ออกจากตัวบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก พิธีสะเดาะนพเคราะห์

2.5 กลุ่มพิธีต่ออายุ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการต่ออายุให้กับบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์

2.6 กลุ่มพิธีขอขมา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการขอขมาบุคคล หรือสถานที่ เพื่อให้บุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสถานที่นั้นยกโทษและอวยพรให้การดำเนินชีวิตมีความสุข มี 2 พิธี ได้แก่ พิธีสุมาเมก และพิธีรดน้ำดำหัว

3. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาพิธีกรรมในชุมชนพื้นที่เขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ ที่ปรากฏในประเพณีของเมืองแพะ โดยใช้วิธีวิทยาทางคติชนวิทยาในการลงภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล หากแต่มีบางประเพณีหรือบางพิธีกรรมมีข้อจำกัดบางประการ ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดงานประเพณีหรือพิธีกรรมดังกล่าวได้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลของประเพณีหรือพิธีกรรมในครั้งล่าสุดมาศึกษา โดยการศึกษจากข้อมูลที่เคยมีการบันทึก และสัมภาษณ์วิทยากรเพิ่มเติม

4. ภาษาที่ปรากฏในคาถาบทสวดแต่ละบท มี 2 ลักษณะ คือ

4.1 คาถาภาษาบาลี ซึ่งเป็นบทสวดในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อความถูกต้อง ผู้วิจัยได้อ้างอิงจากหนังสือสวดมนต์ ส่วนคาถาในพิธีพราหมณ์-ฮินดู และธรรมเนียมที่อยู๋ในรูปแบบปี่สา ธรรมเนียมพื้นเมืองหรือหนังสือ ผู้เขียนจะคัดลอกจากเอกสารต้นฉบับโดยตรง

4.2 คำกล่าวหรือคาถาที่ผู้ประกอบพิธีสาธยายในการประกอบพิธี เช่น โองการบวงสรวง คำไหว้ครู คำให้พร การเทศนาธรรม ซึ่งมีเนื้อหาที่ไม่ตายตัว โดยผู้ประกอบพิธีจะปรับเปลี่ยนเนื้อหาไปตามสถานการณ์ ภาษาที่ปรากฏจะเป็นภาษาพูดที่ถ่ายทอดจากคำพูดของผู้ประกอบพิธีโดยตรง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ หรือ ชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กำแพงเมืองแพร่และพื้นที่รอบกำแพงเมืองแพร่มีระยะห่างจากตัวกำแพงเมืองแพร่ 100 เมตรโดยประมาณ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ตามประกาศคณะกรรมการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ลงวันที่ 10 มีนาคม 2558

แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม หมายถึง วิธีการในการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในการจัดพิธีในแต่ละครั้ง

พิธีกรรม หมายถึง พิธี หรือพิธีกรรมสำคัญระดับชุมชนของคนพื้นเมืองที่จัดขึ้นประจำทุกปี ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีผู้นำชุมชนเป็นหลักในการจัดพิธีกรรม

สภาพคงเดิม หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรม (ในช่วงที่ผู้วิจัยศึกษา) มีชนบปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง

สภาพเปลี่ยนแปลง หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรม (ในช่วงที่ผู้วิจัยศึกษา) มีการเปลี่ยนแปลงปรับตามบริบททางสังคม หรือเกิดการสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่

องค์ประกอบของพิธีกรรม หมายถึง โครงสร้างของพิธีกรรม ประกอบไปด้วย จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม, ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรม, อุปกรณ์และของที่ใช้ในพิธี, ลำดับขั้นตอนและบทสวดในพิธี ทั้งเพื่อความสะดวกและความคงที่ในใช้คำในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้คำว่า จุดประสงค์, วัน เวลาและสถานที่, ผู้เข้าร่วมในพิธี, อุปกรณ์ในพิธี และลำดับขั้นตอนของพิธี

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูลคติชน ประเภทพิธีกรรม ในชุมชนเขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ อันเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดแพร่
2. ทำให้ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของพิธีกรรมและวัฒนธรรมชุมชน ภายใต้สภาพบริบทสังคมในปัจจุบัน
3. ชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม อันจะเป็นการต่อยอดต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชน
4. เป็นแนวทางในการศึกษาพิธีกรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการเตรียมตัวลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ตลอดจนเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผล โดยผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม
2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
3. ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดแพร่และเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่
5. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมจากเอกสารวิชาการต่าง ๆ พบว่า ประเพณีและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจึงได้รวมประเพณีและพิธีกรรมให้อยู่หัวข้อเดียวกัน โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ประกอบไปด้วย ความหมายและความเป็นมาของประเพณี องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณี ประเภทของประเพณี ประเพณีในภาคเหนือ ความหมายและองค์ประกอบของพิธีกรรม ประเภทของพิธีกรรม

ความหมาย และความเป็นมาของประเพณี

คำว่า ประเพณี นั้นมีนักวิชาการไทยหลายท่านให้ความหมาย ดังนี้

พระยาอนุমানราชชน (2514, หน้า 37) ให้ความหมายของคำว่า ประเพณี คือ ความประเพณีที่ชนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติก่อนนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี

ณรงค์ เส็งประชา (2544, หน้า 76) ได้ให้ความหมายของประเพณีว่า ประเพณี เป็นกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตการปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม

ประชิด สุกุณะพัฒน์ (2546, หน้า 118) ได้ให้ความหมายของประเพณีว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน จนถึงเป็นระเบียบแบบแผน และเป็นแนวทางที่ดีในสังคมนั้น ๆ

กิตติพร สัจจะบุตร (2549, หน้า 12) ได้สรุปความหมายของคำว่าประเพณีว่า ประเพณี หมายถึง การที่ชุมชนแหล่งใดแหล่งหนึ่งประพฤติปฏิบัติและกระทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นระเบียบแบบแผนและบรรทัดฐานของสังคมโดยสมาชิกในสังคมนั้นมีส่วนร่วมแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และปฏิบัติสืบต่อกันมา ๆ กันมาจนกลายเป็นส่วนสำคัญของสังคมนั้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 709) ได้ให้ความหมาย ประเพณี ว่า สิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนกลายเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี จากการศึกษาความหมายของนักวิชาการไทยแต่ละท่านที่ได้ยกมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายอย่างสั้น ได้ว่า ประเพณี หมายถึง กิจกรรมร่วมของกลุ่มคนในสังคมอันเป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

การเกิดขึ้นของประเพณีนั้น เกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณะ ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดิน พ้ำ อากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดพิบัติภัยขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนน้อม ร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยให้อภัยได้พอภัยพิบัตินั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คู่คุณ ต่อสิ่งนั้นด้วยการประกอบ “พิธีกรรมบูชา” เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนตามความเชื่อและความรู้ของตนจนถือเป็นธรรมเนียมหรือแบบแผนพิมพ์เดียวกันสืบต่อ ๆ กันมา จนกลายเป็น “ประเพณี” ของสังคมนั้น ๆ (คำนำถน นวลสนอง, 2540, หน้า 18) พิธีกรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในประเพณี และอาจกล่าวได้ว่า ประเพณี เป็นผลจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม ที่สร้างขึ้น สังคม และสืบต่อกันมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุข ทั้งนี้ประเพณีสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีปัจจัยหลักมาจากแนวคิดของผู้คน 3 วัย คือ คนวัยชรา คนวัยกลางคน และคนวัยรุ่น (ณรงค์ เล็งประชา, 2544, หน้า 76; สมมาศ ณ จรูญ, 2543, หน้า 13) ความเป็นมาของประเพณีดังกล่าวในข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการอย่าง ประสิทธิ์ กาศย์กลอน และนิพนธ์ อินสิน (2530, หน้า 88) ที่กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีในการทำงาน เดียวกันว่า ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น คนในสังคมเดียวกันยอมรับว่าถูกต้องดีงาม และร่วมมือกระทำและปฏิบัติ

2. ประเพณีเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่ง มีการสืบทอดกันเรื่อย ๆ ด้วยการเรียนรู้ ไม่ใช่สัญชาตญาณ

3. ประเพณีเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ประเพณีแต่ละอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ต้องเปลี่ยนให้ทันตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

เมื่อศึกษาเรื่องความหมาย ความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีแล้วทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของประเพณีได้ว่า ประเพณี หมายถึง กิจกรรมร่วมของกลุ่มคนในสังคม อันเป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาซึ่งในกิจกรรมร่วมนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ พิธีกรรม ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของกาลเวลาและกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ

องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณี

พิธีกรรมกับประเพณีนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของประเพณี ดังตัวอย่างงานของนักวิชาการหลายท่านที่ศึกษาประเพณีและพิธีกรรม จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีและพิธีกรรมอย่างแนบแน่น ดังนี้

พณิตา พุ่มเอี่ยม (2538, หน้า 56-58) ได้ศึกษาประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมในประเพณีไหว้พระจันทร์ มี 3 ส่วนใหญ่ ๆ ประกอบไปด้วย ส่วนที่ 1 การเตรียมจะเป็นการเตรียมความพร้อมของสถานที่และเครื่องเซ่นไหว้ ตลอดจนบอกบรรดาญาติเข้าร่วมพิธีกรรม 2 ส่วนของพิธีกรรมจะมีลำดับขั้นตอนตามประเพณีเดิมของคนจีน คือ จุดธูปไหว้แล้วเงยหน้ามองพระจันทร์บนท้องฟ้าพร้อมกับอธิษฐานในสิ่งที่ผู้ไหว้ต้องการ นอกจากนี้ยังพบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจุดโคมจุดประทัด ตลอดจนการเซตสิ่งโต เซตมังกร การแสดงหนังตะลุง เป็นต้น 3 เมื่อเสร็จพิธีจะแบ่งสิ่งของในการประกอบพิธีเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่รับประทานได้ก็แจกจ่ายให้กับผู้เข้าร่วมพิธี และส่วนสิ่งของที่รับประทานไม่ได้ เช่น กระดาษเงินกระดาษทองชุดเจ้าแม่จะนำไปเผาไฟทั้งหมดหลังจากประกอบพิธีเสร็จ

จันจิรา แกมขุนทด (2544, หน้า 60-62) ได้ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาเฉพาะขั้นตอนและการปฏิบัติตามประเพณี สรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีตรุษจีน มีขั้นตอนปฏิบัติพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการก่อนประกอบพิธีในวันตรุษจีน ขั้นตอนการปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมในวันตรุษจีน และขั้นตอนปฏิบัติหลังวันตรุษจีน

2. ประเพณีไหว้เทวดา มีขั้นตอนปฏิบัติ แบ่ง ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนพิธี ขั้นตอนพิธีกรรม บางครอบครัวมีขั้นตอนที่ 3 คือ หลังจากเสร็จพิธีแล้วนำผลไม้ ฐูปเทียนไปไหว้ที่ศาลเจ้าอีกครั้ง

3. ประเพณีวันเซ่งเม้ง มีขั้นตอนปฏิบัติพิธีกรรมแบ่งเป็นขั้นตอน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนพิธีกรรม และขั้นตอนประกอบพิธีกรรม

4. ประเพณีไหว้พระจันทร์ มีขั้นตอนปฏิบัติแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ เตรียมการก่อนพิธีกรรม และขั้นตอนปฏิบัติในวันไหว้พระจันทร์ ประกอบไปด้วย ขณะไหว้ และหลังไหว้เสร็จ

5. ประเพณีสารทจีน (พ้อตอ) เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันของชาวไทยเชื้อสายจีนสกเกี้ยน มีขั้นตอนปฏิบัติประกอบด้วย ขั้นตอนปฏิบัติการไหว้พื้นบ้าน ขั้นตอนปฏิบัติการไหว้ที่ศาลเจ้า แบ่งขั้นตอนปฏิบัติเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนวันประเพณี และขั้นตอนปฏิบัติพิธีกรรมในวันประเพณี

6. ประเพณีกินผัก มีขั้นตอนปฏิบัติพิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนวันปฏิบัติพิธีกรรม และขั้นตอนปฏิบัติพิธีกรรม

ศักดา มีสตัย (2557, หน้า 55-56) ได้ศึกษาประเพณีการแข่งขันเรือยาวของเทศบาลเมือง จังหวัดสุโขทัย พบ ลำดับขั้นตอนและองค์ประกอบของประเพณีนี้ คือ 1) ช่วงเตรียมแข่งเรือ มีพิธีกรรมไหว้ครุ พิธีกรรมไหว้เจ้าที่และแม่คงคา และพิธีกรรมไหว้แม่ย่านาง เมื่อเสร็จพิธีแจกจ่ายเครื่องเช่นให้ผีพาย 2) ขั้นตอนการแข่งขันเป็นไปตามกฎกติกาการแข่งขันในประเพณีแข่งเรือ 3) หลังเสร็จสิ้นการแข่งขันแล้วจะมีพิธีขอขมาแม่ย่านาง และถอดixonเรือ ต่อด้วยการเลี้ยงผีพายทุกคนที่บ้านเจ้าของเรือ

ทรงสิริ วิชิรานนท์ (2559, หน้า 37-39) ได้ศึกษา ประเพณีผีขนน้ำ บ้านนาข้าวอำเภอเชียงदान จังหวัดเลย พบขั้นตอนในการจัดประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนการเล่นพื้นบ้านในประเพณี โดยมีขั้นตอน การเตรียมงาน 1) ชาวบ้านใช้เวลา 4-5 วันในการเตรียมความพร้อม 2) ขั้นตอนของวันงาน แบ่ง 3 วัน คือ วันแรกเรียกว่า วันโสม หรืองานวันรวมมีการจัดขบวนแห่ดอกไม้ ในขบวนมี นางแต่ง ผีขน และชาวบ้านแต่ละคุ้มที่เข้าร่วมร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน วันที่สองเรียกว่า วันเล่น หรือ มื้อม่วนชื่น ในวันนี้มีการจัดพิธีบวงสรวงผีเจ้าปู่ที่ศาลหมู่บ้าน เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะมีการเชิญพระอุปคุตพร้อมบั้งไฟ 5 ลูกแห่ไปยังวัด ในวัดมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรสรวรด มีการเสี่ยงทายพระโพธิสัตว์ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมอย่างไม่ขาดสาย และมีการเชิญแขกรับประทานอาหารร่วมกัน วันที่สาม เป็นวันสุดท้ายของการจัดงานช่วงเช้ามีกิจกรรมทำบุญตักบาตรที่วัด และถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์ ช่วงบ่ายมีการแห่รวบรวมจุดบั้งไฟเข้าวัด เป็นอันเสร็จประเพณีบุญประจำปีของหมู่บ้าน

จากข้อมูลของนักวิชาการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่าง การศึกษาประเพณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาข้างต้นเป็นการย้ำให้เห็นว่า “พิธีกรรม” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของประเพณี เพราะทุกประเพณีมีการประกอบพิธีกรรมอยู่เสมอ ถึงแม้แต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดก็ตาม นอกจากนี้ยังมี “กิจกรรม” เช่น การละเล่นต่าง ๆ ขบวมนแห เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ ในประเพณี เมื่อพิจารณาในเรื่องลำดับขั้นตอนของประเพณีแล้วทำให้พบส่วนที่คล้ายกันนั้น คือ ขั้นตอนของประเพณีที่สามารถแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการเตรียมประเพณีหรือพิธีกรรม 2) ขั้นตอนการจัดงานประเพณีหรือประกอบพิธีกรรม และ 3) ขั้นตอนหลังประเพณีหรือหลังเสร็จพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ สนั่น ธรรมธิ นักวิชาการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้ข้อมูลเรื่องประเพณีของชาวล้านนาว่า ในประเพณีต่าง ๆ ในล้านนาส่วนใหญ่มีการแบ่งวันเป็น 3 วัน ประกอบไปด้วย 1) วันดา (วันเตรียมงาน) คือ วันที่ชาวบ้านจะต้องมาช่วยกันเตรียมสถานที่ สิ่งของ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในงานประเพณี 2) วันงาน คือ วันที่ชาวบ้านจะเข้าร่วมประเพณีหรือพิธีกรรมนั้น ๆ และ 3) วันล้างผาม คือ วันที่ทำความสะอาดหลังเสร็จพิธีกรรม หรือประเพณีบางชุมชนมีการเลี้ยงขอบคุณชาวบ้านที่มาช่วยงานในวันนี้ (สนั่น ธรรมธิ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2562)

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของประเพณี คือ

1. วัน เวลา และสถานที่ในการจัดงานประเพณี
2. สถานที่ในการจัดงานประเพณี
3. บุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณี
4. พิธีกรรมในงานประเพณี
5. การละเล่น หรือกิจกรรมอื่น ๆ ในงานประเพณี

การทบทวนองค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีนี้ทำให้ผู้วิจัยยังได้แนวทางในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิธีกรรมในประเพณีของชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลหรือลงไปมีส่วนร่วมสังเกตใน 3 ขั้นตอนนี้ คือ ขั้นตอนการเตรียมพิธีกรรม ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และขั้นตอนหลังเสร็จพิธีกรรม

ประเภทของประเพณี

การจำแนกประเภทของประเพณีนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองของนักวิชาการและเครื่องมือหรือเกณฑ์จำแนกที่แตกต่างกัน จึงทำให้ประเพณีมีหลายลักษณะ ดังที่ผู้วิจัยได้ยกมานี้

พระยาอนุมาราชชน (2514, หน้า 57) ได้จำแนกประเพณีออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเพณีส่วนชุมชน เช่น ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีของชาติ ประเพณีของศาสนา เป็นต้น

2. ประเพณีส่วนบุคคล เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการปลูกบ้านเรือน ประเพณีการตาย ประเพณีการบวช เป็นต้น

มงคล ทองนุ่น (2535, หน้า 38) ได้จำแนกประเพณีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีในรอบปี หมายถึง ประเพณีสำคัญอันเกี่ยวข้องกับศาสนาที่ปรากฏในรอบปี เป็นเทศกาลของสังคมส่วนรวมซึ่งยึดถือปฏิบัติในรอบ 12 เดือน โดยนับตามปฏิทิน

2. ประเพณีในรอบชีวิต หมายถึง ประเพณีสำคัญอันเกี่ยวข้องกับชีวิต และความเป็นอยู่ในรอบอายุวัยของแต่ละบุคคล ถือว่าเป็นงานส่วนบุคคล มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นมงคลแก่ชีวิต โดยไม่ได้กำหนดเวลาตายตัวเหมือนประเพณีประจำเดือนหรือประเพณีในรอบปี สามารถทำได้ทุกโอกาส ได้แก่ ประเพณีสูขวัญบายศรี ประเพณีสืบชะตา ประเพณีงานบวช ประเพณีงานแต่งงาน ประเพณีงานศพ

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536, หน้า 19); ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ (2546, หน้า 119) ได้แบ่งประเพณีที่มีลักษณะคล้ายกัน โดยแบ่งออก 3 ประเภท คือ

1. จารีตประเพณี หรือ กฎศีลธรรม หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความถูกต้อง มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามารวม มีลักษณะบังคับให้สังคมนั้นต้องปฏิบัติตาม เมื่อปฏิบัติผิดต้องมีการลงโทษหรือถูกประณาม เช่น ลูกควรมีความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา ใครอกตัญญูก็จะเป็นที่สาปแช่งของคนทั่วไป เป็นต้น

2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบกันมาทั้งทั้งตรงและทางอ้อม

2.1 ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจน ว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น พิธีการแต่งงาน ต้องเริ่มจากการสู่ขอ หรือพิธีไหว้ครูต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ เป็นต้น

2.2 ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่รู้กันโดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่ได้วางระเบียบแบบแผนไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่า หรือจากตัวอย่างที่ผู้ใหญ่ในสังคมปฏิบัติ เช่น การไหว้เจ้า การตักบาตร ทำบุญเลี้ยงพระ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ชนบประเพณีที่แต่ละสังคมได้กำหนดไว้มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพบริบทของสังคมนั้น ๆ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพของสังคม เช่น การแต่งงาน การบวชแต่เดิมเคยจัดงานใหญ่โตแต่ปัจจุบันถูกลดทอนลงไป

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำหรือการวางตนในสังคม ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์และแบบแผน เป็นเพียงบรรทัดฐานที่ปฏิบัติ เช่น การนั่ง การยืน การเดิน การกล่าวคำทักทาย เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ทุกคนควรปฏิบัติให้เกิดความเคยชิน หากใครฝ่าฝืนก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ นอกจากถูกมองว่าไม่รู้จักรากเหง้าแล้วในบางสังคมผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะไม่ได้รับเข้าสังคมด้วย ทั้งนี้ มณี พยอมยงค์ (2548, หน้า 17) ได้แบ่ง ธรรมเนียมประเพณี ออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเพณีประจำวัน ประเพณีประจำตัว ประเพณีประจำวันสำคัญทางศาสนา

ณรงค์ เส็งประชา (2544, หน้า 77); ประจักษ์ ประภาพิตทยากร (2527, หน้า 55) ได้แบ่งประเพณีโดยอาศัยเกณฑ์ลักษณะของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณี ว่าเป็นเรื่องของใครเกี่ยวกับอะไร เป็นเรื่องของครอบครัวหรือส่วนรวม เป็นเรื่องของท้องถิ่นหรือของประเทศ โดยผู้วิจัยได้สรุป 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีของราษฎร ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตของประชาชน ในด้านชีวิตครอบครัว และส่วนรวมในเทศกาลต่าง ๆ

1.1 ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการบวช การแต่งงาน การตาย การทำบุญวันเกิด ฯลฯ

1.2 ประเพณีส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีที่ทุกคนในชาติจะกระทำร่วมกัน เช่น ประเพณีทำบุญปีใหม่ ทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา

1.3 ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีการแต่งงานของชาวภาคเหนือ ประเพณีบุญบั้งไฟ การทอดผ้าไหมของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแสดงหนังตะลุงของชาวภาคใต้ การรำวงของชาวภาคกลาง

2. ประเพณีของหลวง เป็น ประเพณีที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์มาเกี่ยวข้อง หรือเป็นประเพณีที่รัฐบาลเป็นผู้จัดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

2.1 รัฐพิธี หมายถึง ประเพณีที่จัดขึ้นโดยรัฐบาล เพื่อขวัญและกำลังใจของประชาชน เป็นประเพณีซึ่งเกิดขึ้นสมัยการปฏิรูปการปกครอง และเริ่มมีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ตัวอย่างของรัฐพิธี เช่น การฉลองรัฐธรรมนูญ รัฐพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น

2.2 ราชพิธี เป็นประเพณีที่ปฏิบัติโดยรัฐบาล เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มุ่งหวังเพื่อความเจริญ ความสุขของประชาชนภายในประเทศ ตัวอย่าง เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชกุศลถวายผ้าจํานำพรรษา พระราชกุศลมาฆบูชา เป็นต้น
 สงวน โชติสุขรัตน์ (2553, หน้า 19–21); มณี พยอมยงค์ (2548, หน้า 17–21)
 นักวิชาการทางด้านนาครศาสตร์ทั้งสองท่าน มีแนวทางในการศึกษาประเพณีของพื้นที่ภาคเหนือหรือ
 ล้านนาไทยที่เคยเป็นราชอาณาจักรที่รุ่งโรจน์ด้วยศิลปวัฒนธรรมมาแต่โบราณ ถึงแม้ระยะหลัง
 จะได้เข้ามารวมกับไทยภาคกลางแล้ว วัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษก็ยังปฏิบัติกันไม่ขาดสาย
 จึงได้แบ่งการศึกษาประเพณีใน 2 ลักษณะ คือ ประเพณีประจำเดือนหรือเป็นเทศกาล
 และประเพณีที่ทำเป็นครั้งคราว ดังนี้

1. ประเพณีประจำเดือนหรือเทศกาลนั้น เริ่มต้นจากเดือน เมษายน ทางล้านนาไทย
 เรียกว่า เดือน 7 สังฆานต์ปีใหม่แก้ว มีประเพณีที่น่าสนใจหลายอย่างต่อไปนี้

1.1 ประเพณีเดือน 7 เหนือ (เดือน 5 ใต้) หรือเดือนเมษายน

ประเพณีปีใหม่ หรือสงกรานต์ นับเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนในล้านนา
 เพราะเป็นประเพณีที่เปลี่ยนศักราชใหม่ เริ่มนับตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน เป็นวันเถลิงศก หรือวัน
 พญาวัน ในระยะวันที่ 13–15 เมษายน เป็นระยะสงกรานต์ คือ วันที่ 13 เป็นวันสังฆานต์ล่อง
 หรือสงกรานต์ วันที่ 14 เป็นวันเนาหรือวันเนา วันที่ 15 เป็นวันพญาวันหรือเถลิงศกซึ่งชาวบ้าน
 จะเตรียมข้าวของเพื่อใช้ในงานสงกรานต์ และหนุ่มสาวจะรื่นเริงบันเทิงสาดน้ำรดน้ำกันอย่าง
 สนุกสนาน โดยมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ คือ

1.1.1 ประเพณีไล่สังฆานต์

1.1.2 ประเพณีกวาดบ้านช่อง ซักเสื้อผ้า

1.1.3 ประเพณีห้ามทำชั่วในวันเนา

1.1.4 ประเพณีเตรียมขนม อาหาร

1.1.5 ประเพณีขนทรายเข้าวัด

1.1.6 ประเพณีทานขันข้าว แก่คนเฒ่าคนแก่ และพระสงฆ์

1.1.7 ประเพณีสรงน้ำพระพุทธรูป

1.1.8 ประเพณีดำหัว พ่อแม่ ครูบาอาจารย์

1.1.9 ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่ และกินแกงขนุน

1.1.10 ประเพณีสืบชะตาบ้าน ชะตาเมือง

1.1.11 ประเพณีสงเคราะห์ และจุดเทียนบูชา

ประเพณีเหล่านี้แต่ละอย่างก็มีกรรมวิธีปลีกย่อยออกไปตามความเชื่อของคน
 ในท้องถิ่น นอกจากประเพณีเกี่ยวข้องกับสงกรานต์แล้วบางท้องถิ่นยังมีการจัดประเพณีปอย
 บวชลูกแก้ว ประเพณีขึ้นเฮือนใหม่ และประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า

- 1.2 ประเพณีเดือน 8 เหนือ (เดือน 6 ใต้) หรือเดือนพฤษภาคม มีดังนี้
  - 1.2.1 ประเพณีบวช-เบิกซ์ (บรรพชา-อุปสมบท)
  - 1.2.2 ประเพณีขึ้นพระธาตุ สรงน้ำพระธาตุ
  - 1.2.3 ประเพณีจุดบอไฟ (บั้งไฟ)
  - 1.2.4 ประเพณีปอยหลวง
  - 1.2.5 ประเพณีในวันวิสาขบูชา
- 1.3 ประเพณีเดือน 9 (เดือน 7 ใต้) หรือเดือนมิถุนายน มีดังนี้
  - 1.3.1 ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ตายาย
  - 1.3.2 ประเพณีฟ้อนผีมด-ผีเม็ง
  - 1.3.4 ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ (ผีต้นน้ำลำธาร)
  - 1.3.5 ประเพณีบวช-เบิกซ์ (บรรพชา-อุปสมบท)
  - 1.3.6 ประเพณีแหกนา หวานกล้า
- 1.4 ประเพณีเดือน 10 เหนือ (เดือน 8 ใต้) หรือเดือนกรกฎาคม มีดังนี้
  - 1.4.1 ประเพณีแหกนา-หวานกล้า
  - 1.4.2 ประเพณีเข้าวัดสาหรือเข้าพรรษา
  - 1.4.3 ประเพณีทานขันข้าวอุทิศแด่ผู้ตาย
  - 1.4.4 ประเพณีคารวะครูบาอาจารย์
  - 1.4.5 ประเพณีถวายเทียนวัดสา
  - 1.4.6 ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน
- 1.5 ประเพณีเดือน 11 เหนือ (เดือน 9 ใต้) หรือเดือนสิงหาคม มีดังนี้
  - 1.5.1 ประเพณีการฟ้งเทศน์ฟ้งธรรม
  - 1.5.2 ประเพณีแหกนา
  - 1.5.3 ประเพณีเอามือ (ลงแขก)
  - 1.5.4 ประเพณีสู้ขวัญควาย หรือมัดมือควาย
  - 1.5.5 ประเพณีบูชาพุ่มท่าง และแม่โพสพ (แม่โพสพ)
- 1.6 ประเพณีเดือน 12 เหนือ (เดือน 10 ใต้) หรือเดือนกันยายน มีดังนี้
  - 1.6.1 ประเพณีจาคะข้าว หรือทานคนเฒ่าจำศีล
  - 1.6.2 ประเพณีเทศน์ธรรมอุทิศหาผู้ตาย
  - 1.6.3 ประเพณีทานสลากภัต หรือกินกวยสลาก

- 1.7 ประเพณีเดือนเกี๋ยง เหนือ (เดือน 11 ใต้) หรือเดือนตุลาคม มีดังนี้
- 1.7.1 ประเพณีทานสลากภัตร หรือกินก๋วยสลาก
  - 1.7.2 ประเพณีทานผ้าวัสสา
  - 1.7.3 ประเพณีคารวะ
  - 1.7.4 ประเพณีทำบุญทอดกฐิน
  - 1.7.5 ประเพณีทอดผ้าป่า
  - 1.7.6 ประเพณีโกวเทียน (ดับเทียนของไทยใหญ่ หมายถึง ออกพรรษา)
- 1.8 ประเพณีเดือนยี่ เหนือ (เดือน 12 ใต้) หรือเดือนพฤศจิกายน มีดังนี้
- 1.8.1 ประเพณีเดือนยี่เป็ง
  - 1.8.2 ประเพณีลอยโขมด หรือลอยกระทง
  - 1.8.3 ประเพณีตั้งธรรมหลวง (ฟังธรรมมหาชาติ)
  - 1.8.4 ประเพณีทอดกฐิน (ยุติแค่เดือนยี่เพ็ญ)
  - 1.8.5 ประเพณีทอดผ้าป่า (ทำได้ตลอดปี)
  - 1.8.6 ประเพณีบูชาผางพะตืด (ถ้วยประทีป) เท่าอายุคนบูชา
  - 1.8.7 ประเพณีทำโคมค่าง โคมผัด (คมเวียน) โคมลอย โคมไฟ เพื่อบูชาพระธาตุ
เกษแก้วจุฬามณี
  - 1.8.8 ประเพณีใส่บาตรข้าวพระเจ้าหลวง (กวนข้าวทิพย์)
- 1.9 ประเพณีเดือน 3 เหนือ (เดือนอ้ายใต้) หรือเดือนธันวาคม มีดังนี้
- 1.9.1 ประเพณีเอามื้อเกี่ยวข้าว
  - 1.9.2 ประเพณีสู้ขวัญข้าว
  - 1.9.3 ประเพณีตีข้าว หะข้าว (โปรยข้าวให้ข้าวสับปลิวไปตามลม)
  - 1.9.4 ประเพณีเข้ากรรมรูกมุล หรือเข้าไสสาน
- 1.10 ประเพณีเดือน 4 เหนือ (เดือน 2 ใต้) หรือเดือนมกราคม มีดังนี้
- 1.10.1 ประเพณีทานข้าวจี ข้าวหลาม
  - 1.10.2 ประเพณีทานข้าวทานน้ำ
  - 1.10.3 ประเพณีตั้งธรรมหลวง (ฟังเทศน์มหาชาติ)
  - 1.10.4 ประเพณีเข้ากรรม รุกขมุล หรือ เข้าไสสาน
  - 1.10.5 ประเพณีเข้าปริวาสกรรม
- 1.11 ประเพณีเดือน 5 เหนือ (เดือน 3 ใต้) หรือเดือนกุมภาพันธ์ มีดังนี้
- 1.11.1 ประเพณีไหว้พระธาตุ อบรมธาตุ (สมโภชพระเจดีย์)

- 1.11.2 ประเพณีมาฆบูชา
- 1.11.3 ประเพณีปอยหลวง (งานฉลอง)
- 1.11.4 ประเพณีปอยหน้อย (งานบรรพชา อุปสมบท)
- 1.11.5 ประเพณีปอยข้าวสังข์ (ทำบุญอุทิศถึงผู้ตาย)
- 1.12 ประเพณีเดือน 6 เหนือ (เดือน 4 ใต้) หรือเดือนมีนาคม มีดังนี้
  - 1.12.1 ประเพณีปอยหน้อย (งานบรรพชา อุปสมบท)
  - 1.12.2 ประเพณีตั้งธรรมหลวง (งานฟังเทศน์มหาชาติ)
  - 1.12.3 ประเพณีปอยหลวง (งานฉลองถวายถาวรวัตถุของวัด)
  - 1.12.4 ประเพณีปอยล้อ (งานฉาปนกิจศพพระสงฆ์)
  - 1.12.5 ประเพณีปอยข้าวสังข์ (ทำบุญอุทิศถึงผู้ตาย)
2. ประเพณีที่ทำเป็นครั้งคราว เกิดขึ้นเป็นบางโอกาส ไม่มีการวางไว้ตายตัว เหมือนประเพณีประจำเดือน ได้แก่ ประเพณีเหล่านี้
  - 2.1 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
  - 2.2 ประเพณีสูขวัญบายศรี
  - 2.3 ประเพณีงานศพ
  - 2.4 ประเพณีกินแขก แต่งงาน
  - 2.5 ประเพณีเบ็๊กซ์-บวช (ทำได้หลายเดือน)
  - 2.6 ประเพณีทอดผ้าป่า
  - 2.7 ประเพณีสืบชะตา
  - 2.8 ประเพณีกุมผ้าสังฆา (คลุมผ้าสังฆาฏิให้คนป่วย)

ประเพณีที่กล่าวมานี้ ไม่ค่อยจำกัดเวลาตายตัวทำได้ทุกโอกาส เว้นแต่

  1. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ นิยมทำในเดือนคู่ และถือว่าเดือน 12 เหนือ เป็นเกณฑ์ที่ดีที่สุด เพราะเป็นระยะฟ้าฝนอุดม เป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญสมบูรณ์
  2. ประเพณีแต่งงาน ไม่นิยมแต่งในระหว่างพรรษา ถือว่าเป็นการไม่เคารพพระศาสนา และคงเป็นฤดูกาลที่ชาวบ้านกำลังมีงานอาชีพหนักไม่สะดวกในการทำงานประจวบกับเป็นฤดูฝนด้วย การแต่งงานนิยมทำในเดือนคู่ เช่น เดือนยี่ (เดือน 2) เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เป็นต้น
  3. ประเพณีงานศพนั้น ไม่กำหนดได้แน่ชัดเพราะธรรมเนียมทางล้านนาไทย ไม่นิยมเก็บศพไว้เมื่อตายลง ลูกหลานจะเก็บศพไว้ประมาณ 7 วัน บางราย 2-3 วัน ก็จะนำไปเผาปนกิจ ประเพณีนี้จึงไม่กำหนดตายตัว ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพจะเห็นเหมาะสม

การแบ่งประเภทประเพณีและตัวอย่างประเพณีในล้านนาที่ผู้วิจัยได้ยกมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นถึงแนวคิดและเกณฑ์ของนักวิชาการที่ได้ใช้แบ่งประเภทประเพณีที่มีความหลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีสิ่งที่เหมือนกันอยู่นั่นก็คือ ทุกประเภทของประเพณีล้วนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทั้งสิ้น ทั้งนี้เมื่อทบทวนแล้วผู้วิจัยเห็นว่า การแบ่งประเพณีของ มงคล ทองนุ่น มีความสอดคล้องกับ มณี พยอมยงค์และสงวน โชติสุขรัตน์ ที่แบ่งประเพณีประจำเดือนของล้านนาไทยเพื่อใช้ในการศึกษาเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ประเพณีประจำเดือน หรือเป็นเทศกาล 2) ประเพณีที่ทำเป็นครั้งคราว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนักวิชาการท้องถิ่น จังหวัดแพร่ อย่าง วรพร บำบัด ที่ได้แบ่งประเพณีของชาวจังหวัดแพร่ เป็น 2 ประเภท คือ 1) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต 2) ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 7) เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า แนวคิดของนักวิชาการทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรมในชุมชนเมืองเก่าแพร่ ที่ปรากฏในประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของแต่ละเดือนตามปีปฏิทิน

ความหมายและองค์ประกอบของพิธีกรรม

พิธีกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 835) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่างแบบแผนที่ปฏิบัติทางศาสนา การบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบุคคลหรือสิ่งที่มีศักดิ์ด้วยเครื่องสักการะ ส่วนคำว่า พิธีกรรมท้องถิ่น อุดม เขยกีวงศ์ (2545, หน้า 49) ได้ให้ความหมายว่า การบูชาในท้องถิ่น หรือสิ่งที่คนไทยในแต่ละท้องถิ่นทุกภาคนิยมหรือประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วน พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (2524, หน้า 314) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำและเพื่อให้มีความซึ้ง

กรมการศาสนา (2552, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของ พิธีกรรม ว่า พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเอง ไม่ว่าจะเป็ศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตน ตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ ปกรณ์ ต้นสกุล (2552, หน้า 9) ที่กล่าวว่า พิธีกรรม คือ พฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา กลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์

นอกจากนี้ พิธีกรรม ยังหมายถึง วิธีการ ขั้นตอน การกระทำที่มีระเบียบวิธีอันศักดิ์สิทธิ์ มีคุณสมบัติคือเรื่องจิตใจและการใช้สัญลักษณ์ ที่นำไปสู่เป้าหมายหรือหนทางที่จะนำมาซึ่ง

ความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวัง ทำให้เกิดความสบายใจในการดำเนินชีวิตต่อไป ด้วยการน้อมนำจิตใจให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในขณะเดียวกัน พิธีกรรมเป็นจุดนัดหมายที่จะทำให้ทุกคนมีการปฏิบัติเป็นเอกภาพ เมื่อพิธีกรรมเริ่มขึ้น ทุกคนก็จะพร้อมปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ (กิ่งแก้ว อัครถาวร, 2528, หน้า 5-6; สุเมธ เมธาวิทยากุล, 2532, หน้า 31; สุรพงษ์ ลือทองจักร, 2552, หน้า 127)

จากการศึกษาทบทวนความหมายของพิธีกรรม ทำให้ทราบว่า พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมทางความคิดและความเชื่ออย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงออกมาในระบบสัญลักษณ์ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าใจมนุษย์ นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นวิธีหนึ่งที่นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องมีการกระทำและในการกระทำต้องมีจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้ประกอบพิธีกรรมมีความสบายใจและมีกำลังใจ พิธีกรรมจึงเน้นในเรื่องจิตใจเป็นสำคัญที่จะทำให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ เพราะอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติเท่านั้นที่ใจสัมผัสได้ ฉะนั้นพิธีกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ของคนในสังคมที่เป็นผู้สมมติขึ้นตามสื่อและวิธีการ ซึ่งทำให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งความหวังไว้ ในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องมียุปกรณ์ ตลอดจนจนทกริยา ท่าทาง ถ้อยคำ และการใช้สัญลักษณ์แสดงความเป็นจริง เช่น การกราบ การไหว้ การค้ำบ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่า มีความเคารพนับถือ นอบน้อม ยำเกรง เป็นต้น การทำสัญลักษณ์เป็นการกระทำที่ประหยัด ไม่ต้องอธิบายมาก เมื่อคนอื่นได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังก็เข้าใจทันที (ภิกขุโพธิ์ แสนยานุภาพ, 2537, หน้า 132; กิ่งแก้ว อัครถาวร, 2533, หน้า 1-27) ซึ่งในการแสดงกริยาท่าทางต่าง ๆ นักมานุษยวิทยาเชื่อว่า มนุษย์ดึกดำบรรพ์ก็คงใช้ท่าทางเป็นการสื่อแห่งความหมายให้ผู้อื่นรู้ว่าวิธีเสาะหาอาหาร วิธีต่อสู้ภัยธรรมชาติดังที่ตนมีประสบการณ์มาก่อน เป็นการแบ่งปันความรู้ที่ค้นพบทำให้มนุษย์ชาติอยู่รอดและสืบเผ่าพันธุ์ต่อมา การแสดงท่าทางเช่นนั้นภายหลังก็เพิ่มความซับซ้อนพิสดารยิ่งขึ้นจนกลายเป็นพิธีกรรมในที่สุด (เรณู อรรถฐาเมศร์, 2535, หน้า 25)

การประกอบพิธีกรรมนั้นมีวิธีปฏิบัติโดยยึดเกณฑ์ที่สืบกันมา ซึ่งสามารถแบ่งพฤติกรรมมนุษย์ ในการประกอบพิธีกรรมได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการสักการะด้วยความเคารพในสิ่งลึกลับที่เกินความเข้าใจของมนุษย์ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเภทที่สอง เป็นพิธีกรรมอยู่ภายใต้กาลเทศะและเหตุผล หน้าที่ของพิธีกรรมในสังคม คือ จัดระเบียบกฎเกณฑ์และกติกาสำหรัพฤติกรรมการสักการะให้เชื่อมโยงกับพฤติกรรม กาลเทศะ และมีเหตุผล พิธีกรรมเป็นระบบความคิดของสังคมที่ส่งผลต่อการแสดงออกของปัจเจกบุคคล มนุษย์จึงประกอบพิธีกรรมด้วยความเชื่อ (ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์, 2544, หน้า 18) โดยการประกอบพิธีกรรมนั้น ต้องมีความเชื่อความศรัทธาเป็นพื้นฐานของการกระทำ พิธีกรรมจึงกลายเป็นสิ่งสมมติขึ้น เพื่อเป็นเสาหลักของจิตใจให้มีเครื่องยึดเหนี่ยว พิธีกรรมจึงเกี่ยวข้องและมี

ความสัมพันธ์ในเรื่องของความเชื่อ เช่น ผีसाง เทวดา ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และฮินดู ฯลฯ โดยมีองค์ประกอบของพิธีกรรม คือ การมีความเชื่อความศรัทธาเป็นรากฐานของผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อุปกรณ์และวิธีการดำเนินการ วันเวลาดำเนินการ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530, หน้า 189-190) ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวได้สอดคล้องกับความเห็นของ ไพรวลัย ภูมพาน (2540, หน้า 123-134) และวิญญู ผลสวัสดิ์ (2536, หน้า 77) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีกรรมว่า มี 4 องค์ประกอบดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมพิธี
2. วัตถุประสงค์ที่ใช้ประกอบในพิธี
3. วันเวลาในการประกอบพิธี
4. สถานที่ในการประกอบพิธี

จากการทบทวนแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของพิธีกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมร่วมของกลุ่มคนที่หวังให้ผลเป็นไปตามความเชื่อของผู้ประกอบพิธีกรรมและเข้าร่วมในพิธีกรรม มีลำดับขั้นตอนและต้องปฏิบัติตามหลักขั้นตอนนั้นอย่างเคร่งครัด ผ่านการแสดงออกทั้งการกระทำและคำพูดต่อสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนในสังคม โดยพิธีกรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมพิธี
2. วัตถุประสงค์หรือสัญลักษณ์ที่ประกอบในพิธี
3. บทสวด การแสดงกิริยาท่าทาง
4. วิธีการลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี
5. วันเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธี

ประเภทของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงวิธีการดำเนินชีวิตมนุษย์ จากเหตุการณ์ในชีวิตของมนุษย์ที่มีหลายรูปแบบ จึงทำให้นักวิชาการแต่ละท่านได้แบ่งประเภทของพิธีกรรม ดังนี้

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532, หน้า 45) ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เป็นพิธีกรรมที่ทุกคนอยู่ในกลุ่มสังคมปฏิบัติกันเป็นประจำ เมื่อถึงเวลาที่กำหนด พิธีกรรมนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทศกาล เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง แรกนา-ขวัญ มาฆบูชา เป็นต้น

2. พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต เมื่อชีวิตของบุคคลจะเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปหาสภาพใหม่ ก็จะมีพิธีกรรมเกิดขึ้นตามที่เชื่อถือ เป็นการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย บางที่เรียกว่า พิธีกรรมวงจรชีวิต เช่น พิธีโกนจุก พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น

3. พิธีกรรมพิเศษ เป็นพิธีกรรมที่นอกเหนือจากพิธีกรรมตามปฏิทิน และพิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต เหตุที่แยกออกมาเพราะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันไม่เป็นเวลาที่แน่นอนและไม่เป็นไปตามวงจรชีวิต มักเรียกว่า พิธีกรรมตามโอกาสบ้าง พิธีกรรมรักษาโรคบ้าง พิธีกรรมพิเศษจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ได้แก่ พิธีทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ พิธีถวายเทียน กุศลพิธี พิธีกรรมรักษาโรค และพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลุกสร้าง เป็นต้น

การแบ่งประเภทพิธีกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ กิ่งแก้ว อรรถาภรณ์ (2528, หน้า 1-30) ที่ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เช่น พระราชพิธี 12 เดือน และฮีตสิบสองของชาวอีสาน ฯลฯ
2. พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เช่น แต่งงาน การตั้งครุฑ คลอดบุตร ฯลฯ
3. พิธีกรรมรักษาโรค เช่น รักษาผู้ป่วยที่ถูกเสกของเข้าร่างกาย ฯลฯ

นอกจากนี้ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2537, หน้า 7) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมสร้างความสามัคคี ซึ่งสามารถจัดอยู่ในประเภทเดียวกันกับพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เช่น การแห่นางแมว ทำบั้งไฟ การแรกนา ทั้งหมดนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน

2. พิธีกรรมการเปลี่ยนสถานภาพ โดยเห็นว่าพิธีกรรมประเภทนี้จัดสร้างขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับธรรมชาติและอำนาจเหนือธรรมชาติเกี่ยวข้องกับการเกิด การแก่ และการตายของมนุษย์ อาทิ การลู่อัญญา การรักษาพยาบาล การแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น

จากการทบทวนในเรื่องของประเภทของพิธีกรรมที่นักวิชาการได้แบ่งประเภทนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของพิธีกรรมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมตามกาลเวลา หมายถึง พิธีกรรมประจำที่เกิดขึ้นตามกาลเวลาซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในรอบปี อาจกล่าวได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ถูกระบุลงในปฏิทินของท้องถิ่นนั้น ๆ แต่ละปี เช่น พิธีกรรมในวันปีใหม่ พิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2. พิธีกรรมตามโอกาสพิเศษ หมายถึง พิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นนอกเหนือจากพิธีกรรมตามกาลเวลา ดังนี้

2.1 พิธีกรรมเปลี่ยนสถานภาพ เป็นพิธีกรรมตามโอกาสพิเศษที่ถูกจัดขึ้นเมื่อคนในชุมชนมีการเปลี่ยนสถานภาพ เช่น การแต่งงาน การบวช การเจ็บไข้ได้ป่วย การประสบอุบัติเหตุ ตลอดจนจนการเสียชีวิต ฯลฯ

2.2 พิธีกรรมแบบมีเงื่อนไข เป็นพิธีกรรมตามโอกาสพิเศษที่ถูกจัดขึ้นมีวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งเน้นในการร้องขอให้หมดความทุกข์ ความต้องการทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ตลอดจนร้องขอโชคลาภ ผ่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบสร้างเงื่อนไข ข้อตกลงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ ได้แก่ การบนบาน ศาลกล่าว การแก้บน

2.3 พิธีกรรมแบบประยุกต์ (การสร้างสรรคตามทฤษฎีคติชน สร้างสรรค) เป็นพิธีกรรมตามโอกาสพิเศษที่ถูกจัดขึ้นโดยนำเอาพิธีกรรมเดิมที่มีมาก่อนนำมาประยุกต์กับบริบททางสังคมและความต้องการของคนในท้องถิ่น เช่น พิธีบวชป่าซึ่งประยุกต์มาจากการบวชพระ พิธีสืบชะตาป่าสืบชะตาน้ำที่ประยุกต์มาจากพิธีสืบชะตาคน พิธีบั้งสุกุลเป็นที่ประยุกต์มาจากการบั้งสุกุลในงานศพ เป็นต้น

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ต่อสังคมหรือทฤษฎีโครงสร้าง ต่างเป็นทฤษฎีเดียวกัน โดยเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมในเชิงความสัมพันธ์ของหน้าที่และโครงสร้างของสังคม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

แรดคลิฟฟ์-บราวน์ (Radcliffe-Brown อ้างอิงใน นิยพวรรณ ผลวัฒน์, 2539, หน้า 108-109) กล่าวว่า สังคมเปรียบเสมือนอินทรีย์ซึ่งมีชีวิต มีการเกิดเจริญเติบโต เจ็บป่วย รักษาได้ เมื่อหายจากการเจ็บป่วยก็จะก้าวเดินต่อไป ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเป็นส่วนประกอบเพื่อการคงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างเพื่อการดำรงตน ทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างของสังคมก็ต่างทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อผดุงร่างกายและสังคม หากสังคมเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมอันเนื่องมาจากการขัดกันในการทำหน้าที่ที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้สังคมชะงักงันหรือพัฒนาไปไม่ได้ สังคมก็จะหาทางแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อการดำรงอยู่หรือพัฒนา ก้าวต่อไป ส่วนร่างกายมนุษย์นั้นเมื่อเจ็บป่วยลงสามารถเยียวยาได้เช่นกัน อวัยวะในร่างกายบางส่วนก็สามารถปรับเปลี่ยนและแทนที่ได้แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมดทุกส่วน เช่น ตับ ไต ลำไส้ สมอ เป็นต้น คนจึงตายได้แต่สังคมไม่มีวันตายหลังจากที่ได้ปรับตัวให้พัฒนาขึ้นแล้วสังคมจะก้าวเดินต่อไป

ตัวอย่างการเปรียบเทียบข้างต้นที่ได้ยกมาทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับหน้าที่อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีนักมานุษยวิทยาสำนักคิดโครงสร้างหน้าที่อย่าง บรอนนิสเลอร์ มาโนวสกี และ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ได้เสนอกรอบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับหน้าที่ ดังนี้ 1) สังคมที่ดีต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ 2) องค์ประกอบ

ต่าง ๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิธีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาสมดุลภาพของระบบ ส่วนรวม 3) ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรทำหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง 4) ระบบสังคมและวัฒนธรรมควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัวจนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ 5) สังคมและวัฒนธรรมควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงสมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2551, หน้า 128-129)

ด้วยความสัมพันธ์นี้อาจกล่าวสรุปได้ว่า สถาบันหรือโครงสร้างทางสังคมต้องทำหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยสาระสำคัญ คือ สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยความสงบสุข จะต้องสร้างโครงสร้างเพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่จำเป็นต่าง ๆ ต่อสังคม เช่น หน้าที่การอบรมเรื่องวัฒนธรรม ปลูกฝังประเพณีความเชื่อ หน้าที่ปกครองบ้านเมือง การสร้างความเป็นระเบียบ (สนิท สมัครการ, 2538, หน้า 15)

ในสังคมประเพณี พิธีกรรม เป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกอบอุ่น พิธีกรรมสร้างความรู้สึก “เป็นพวกเดียวกัน” พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกถ่ายทอดออกมาผ่านสังคมล้วนแต่เป็นโครงสร้างของสังคมที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในสังคมประเพณี พิธีกรรมจึงมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ถึง 2 ด้าน คือ ทั้งด้านจิตใจและด้านสังคม (ศิราพร ณ ถลาง, 2548, หน้า 321-322) นอกจากนี้ พิธีกรรม เป็นอีกโครงสร้างหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลคนในสังคม โดยการสร้างข้อกำหนด กฎเกณฑ์ เพื่อให้คนในสังคมได้ใช้ร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพิธีกรรมในเชิงโครงสร้าง จึงไม่ควรศึกษาแค่องค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมหรือถูกนำไปใช้ในพิธีกรรม แต่ควรศึกษาองค์ประกอบโดยรวมทั้งหมดที่ประกอบขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม และผลของการนำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบในโครงสร้างพิธีกรรมล้วนแต่มีบทบาทหน้าที่สำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในแต่ในสังคม ในขณะเดียวกันก็ยังคงคำนึงและพิจารณาถึงเหตุผลที่ทำให้องค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นมา และการนำองค์ประกอบเหล่านั้นทำหน้าที่ร่วมกันจนกลายเป็นพิธีกรรม อาทิ กิจกรรมต่าง ๆ ความเชื่อ บทสวด หรือวรรณกรรม ผู้ประกอบพิธี และผู้เข้าร่วมพิธี นอกจากนี้ในการศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรม จะต้องเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงอันเป็นเรื่องปกติและเกิดขึ้นเสมอสำหรับระบบทางวัฒนธรรมอีกด้วย จึงจะทำให้เข้าใจที่มาและจุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของส่วนประกอบย่อยอันมีผลกระทบต่อระบบโดยรวม หรือกระทั่งเข้าใจระบบก็จะทำให้มองเห็นปัจจัยภายนอก ระบบที่สามารถเข้ามามีบทบาท มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบภายในได้เช่นกัน (ฐานิตย์ สุพรหม, 2549, หน้า 29)

นอกจากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ยังช่วยอธิบายการใช้สัญลักษณ์บางอย่างได้ดี ตัวอย่างเช่น ผมของคนเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและผมยังสามารถแยกออกจากร่างกายได้ สีขาวถูกมองว่าสีหนึ่ง ในบรรดาสีทั้งหลายและสีขาวยังถูกมองว่าเป็นไม่มีสี ที่กล่าวมาเป็นตัวอย่างของสิ่งที่มีลักษณะ 2 อย่างที่ต่างกันอยู่ในตัวมันเอง ส่วนโครงสร้างวัฒนธรรมของชาวบ้านอยู่ที่ความสัมพันธ์สามมิติ มิติแรก คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อที่พัฒนามาเป็นศาสนา มิติที่สอง คือ สัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัว เช่น ป่าเขา ลำเนาไพร สายน้ำ ทุ่งนา สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ มิติที่สาม คือ ความสัมพันธ์กับสังคมและคนอื่น ๆ ในชุมชนและกับชุมชนอื่น ๆ เป็นความสัมพันธ์ฉันพี่น้อง (เสรี พงศ์พิศ, 2529, หน้า 36-40)

ในการทบทวนทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ทำให้ผู้วิจัยมองพิธีกรรมหนึ่ง ๆ ที่ถูกจัดขึ้นในสังคม ล้วนแต่ประกอบไปด้วยโครงสร้างย่อยที่มีหน้าที่ทำให้พิธีกรรมสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เช่น ผู้เตรียมเครื่องเช่นสังเวียงจะต้องทำหน้าที่ของตนเองในการจัดหาเครื่องเช่นตามพิธีกรรมที่กำหนดไว้ ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องทำหน้าที่ดำเนินตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้พิธีกรรมนั้นสมบูรณ์ เป็นต้น องค์ประกอบของพิธีกรรมจึงเป็นโครงสร้างที่สำคัญในพิธีกรรม อันประกอบไปด้วย วันเวลาสถานที่ ผู้เข้าร่วม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องเช่น บทสวดคาถา และบริบทอื่น ๆ โดยมีลำดับขั้นตอนเป็นตัวผสาน มีหน้าที่ทำให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จตามเป้าประสงค์ เมื่อบริบทในสังคมวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างในพิธีกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โครงสร้างหน้าที่ของพิธีกรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง หรือปรับตัวไปตามบริบท การเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น ๆ หากปรับตัวไม่ได้พิธีกรรมนั้นอาจสูญหาย หรือล่มสลายไปตามกาลเวลา เพราะด้วยข้อสมมติของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่สำคัญ ที่ว่า สังคมต้องมีความมั่นคง ไม่ต้องมีความสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่าถ้าส่วนประกอบหนึ่งส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อให้สังคมนั้นมีความมั่นคงต่อไป ซึ่งเป็นลักษณะทางธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ กล่าวคือ

1. ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย ของหน่วยต่าง ๆ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม
2. ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม
3. ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาคุณภาพ
4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคงเนื่องจากสมาชิกภายในสังคม มีความสอดคล้องและความเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม ฯลฯ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2551, หน้า 149-150)

ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันยังมีบางประเพณี บางพิธีกรรม ในบางสังคมยังมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสังคมอยู่ทำให้ประเพณี พิธีกรรมนั้นยังคงอยู่ มีหน้าที่รับใช้สังคมนั้น ๆ ดังที่ เมอร์ตัน (Merton, 1957, pp. 60-82 อ้างอิงใน สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร, 2549, หน้า 2) นักมานุษยวิทยา-สังคมวิทยา ในกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ กล่าวถึงองค์ประกอบ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการคงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม ของผู้คนในสังคมที่สืบเนื่องมาจากอดีต ว่า ประเพณี พิธีกรรม ที่จะคงอยู่จะต้องเป็นประเพณีพิธีกรรมที่ชัดเจน และสอดคล้องกับ แนวคิดพื้นฐานของผู้คนในสังคม นั้น ๆ โดยกล่าวว่า ประเพณี พิธีกรรมที่แสดงหน้าที่อย่างชัดเจน ย่อมมีประโยชน์ต่อสังคม และยังมีวัตถุประสงค์บางประการที่ปรากฏแอบแฝงอยู่ในประเพณี พิธีกรรม มีดังนี้

1. เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษหรือผู้มีคุณ
  2. ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ รวมญาติที่นับถือมีเดียวกัน และญาติอื่น ๆ ซึ่งช่วย กระชับความสัมพันธ์
  3. ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ บำบัดทุกข์บำรุงสุข
  4. ทำให้เกิดความผูกพันกัน การประกอบพิธีร่วมกัน การบูชาศาลประจำหมู่บ้าน
  5. ทำให้เกิดความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในสังคม
  6. ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ไม่เกิดเหตุการณ์รุนแรง เพราะต่างมีความเชื่อถือ และยึดมั่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน
  7. เป็นการแสดงถึงสถานการณ์และศักดิ์ศรีของตระกูลผู้จัด
  8. เป็นการดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชน
- ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะการคงอยู่ของประเพณีและพิธีกรรม ในสังคมไทย ซึ่งมีอยู่ 6 ลักษณะ คือ (สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร, 2549, หน้า 3-5)

1. มีลักษณะของการแสดงออกทางด้านความกตัญญู
2. มีลักษณะของการแสดงออกทางด้านความสามัคคี
3. มีลักษณะของการสร้างขวัญและกำลังใจ
4. มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสในการทำบุญ
5. มีลักษณะเป็นการสร้างความสนุกสนาน
6. มีลักษณะเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นสิริมงคล

ดังนั้น ศึกษาพิธีกรรมในงานวิจัยนี้ จึงต้องศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ในพิธีกรรม ควบคู่กันไป เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดประสงค์ ผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ในการวิเคราะห์

ตัวบทพิธีกรรม ตลอดจนใช้นำมาวิเคราะห์ถึงสภาพและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงในพิธีกรรมนั้น ๆ เพื่อนำข้อมูลมาต่อยอดสู่ประเด็นในการสร้างแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมต่อไป

ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์

คติชนสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดทฤษฎีของคิราพร ณ ถลาง ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากคำว่า “ทฤษฎีแผ่นดินแม่” ตามความเห็นของ เจตนา นาควัชระ ที่ต้องการให้วงวิชาการของไทยสร้างทฤษฎีอันเกิดจากชุมทรัพย์ทางปัญญาของไทยเองได้โดยไม่ต้องหยิบยืมจากแหล่งอื่น (ซึ่งหมายถึงตะวันตก) (เจตนา นาควัชระ, 2555 หน้า 174 อ้างอิงใน คิราพร ณ ถลาง, 2559, หน้า 120) ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์จึงใช้ข้อมูลจาก “แผ่นดินแม่” คือ “แผ่นดินไทย” ซึ่งไม่ใช่เป็นการนำทฤษฎีจาก “แผ่นดินอื่น” มาอธิบายปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ในสังคมไทย หากแต่จะเป็นทฤษฎีที่อธิบายวิธีการสร้างสรรค์คติชนในบริบทใหม่ ๆ และอธิบายวิถีคิดของคนไทย ซึ่งเป็นวิถีคิดแบบไทย ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ ทฤษฎีนี้เป็นบทสรุปของงานวิจัยและการประมวลข้อมูลภาคสนามในชุดโครงการวิจัย “คติชนสร้างสรรค์” นำไปสู่การสร้างเป็นทฤษฎี โดยมีสมมติฐานของทฤษฎี คือ

“คติชนสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นการนำ คติชนในสังคมประเพณีมาปรับใช้ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ ๆ ในบริบทสังคมโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวและบริบทสังคมข้ามพรมแดนปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ในลักษณะใหม่ ๆ นี้เป็นผลจากการปรับใช้คติชนอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยที่มีอยู่เดิม ผสมกับวิถีคิดในการผลิตซ้ำประยุกต์ ผสมผสานสร้างใหม่ หรือสร้างความหมายใหม่ในบริบทใหม่ ทำให้คติชนที่สืบทอดมาในสังคมประเพณีมีพลวัตที่ต้องอธิบายด้วยบริบทใหม่ ในสังคมปัจจุบัน “คติชนสร้างสรรค์” จึงหมายถึง คติชนที่มีการนำเสนอในรูปแบบใหม่ ๆ หรือเนื้อหาใหม่ ๆ ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ ๆ คือ

1. คติชนที่ได้รับการนำเสนอในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ประเพณีบายศรีพระธาตุสองฝั่งโขง ซึ่งมีการโยงสายสิญจน์รอบองค์พระธาตุพนมทางฝั่งไทยกับองค์พระธาตุศรีโคตรบองทางฝั่งลาวไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นรูปแบบของกิจกรรมที่ไม่เคยมีมาในอดีต หรือการจัดขบวนแห่ตัวละครพระเวสสันดร พระนางมัทรี ชูชก และกัณหาชालี ซึ่งก็นับเป็นรูปแบบใหม่ของการ “โพรมโหมท” ประเพณีเทศน์มหาชาติเพราะในอดีตมีแต่การเทศน์มหาชาติในวัดโดยไม่มีขบวนแห่

2. คติชนที่ได้รับการนำเสนอด้วยเนื้อหาใหม่ ๆ เช่น ประเพณีไหลโคลมล่องโขง ที่อุบลราชธานี แต่ก่อนไม่เคยมีประเพณีนี้ในภาคอีสาน มีแต่ประเพณีไหลเรือไฟ และประเพณี

ผาสาทลอยเคราะห์ เมื่อไม่นานมานี้มีการสร้างสรรค์ประเพณีไหลโคลมลองโขงที่ทำเรือเป็นรูปตามปีนักษัตร เป็นพิธีใหม่ที่จัดขึ้นในช่วง “ข้ามปี” จากวันสิ้นปีไปสู่วันปีใหม่

3. คติชนที่ได้รับการนำเสนอด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ ๆ ดังเช่น ประเพณีแข่งเรือ ซึ่งเป็นประเพณีของคนไทยในเขตลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ได้แก่ การแข่งเรือประชันฝีพายของคนในลุ่มน้ำที่สิงห์บุรี สระบุรี พิษณุโลก ฯลฯ หรือการแข่งเรือเสียดายแม่น้ำโขง แต่ปัจจุบันมีการสร้างวัตถุประสงค์ใหม่ คือ ประเพณีแข่งเรือไทย-ลาว ในบริบทเชื่อมสัมพันธ์มิตรระหว่างเพื่อนบ้าน

ที่กล่าวไว้ว่า “คติชนสร้างสรรค์” เป็นผลจากการปรับใช้คติชนอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยที่มีอยู่เดิม เป็นประเด็นที่ต้องการจะแสดงนั้นให้เห็นว่า คติชนในลักษณะใหม่ดังกล่าวข้างต้นไม่ใช่การสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมด แต่เป็นการนำ คติชน ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยมาปรับใช้ ดังเช่นที่กล่าวถึง ประเพณีไหลโคลมลองโขงมาแล้ว นับเป็น “คติชนสร้างสรรค์” ที่เป็นประเพณีที่สร้างใหม่ แต่ก็สร้างจากความเชื่อเดิมในสังคมไทย คือ ความเชื่อเรื่องปีนักษัตร แล้วเอามาผนวกกับรูปแบบประเพณีไหลเรือไฟผสมผสานกับวัตถุประสงค์ของประเพณีการลอยเคราะห์ หรือประเพณีสวดมนต์ข้ามปี ก็นับเป็น “คติชนสร้างสรรค์” ที่เป็นประเพณีที่สร้างใหม่ เพราะก่อน ค.ศ. 2000 ก็ไม่เคยมี “กระแสนิยม” สวดมนต์ข้ามปี เพิ่งจะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาที่มีความนิยมใหม่ (ซึ่งท้ายสุดจะกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติต่อไปทุกปี) ในการสวดมนต์ข้ามปีเพื่อสิริมงคลแห่งชีวิตในช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าปีใหม่ และในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ 2550 เป็นต้นมานิยมใช้บทสวดนพเคราะห์ที่มีมาแต่เดิมเป็นบทสวดมนต์และอาศัยรูปแบบพิธีสวดมนต์ผสมกับพิธีสืบชะตา หรือพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือจะเห็นได้ชัดในกรณีการสร้างวัดมุงคผลใหม่ ๆ ในปัจจุบัน สิ่งที่จะสร้างความศักดิ์สิทธิ์มักสร้างจากฐานความรู้ความเชื่อเดิมของคนไทยอยู่แล้ว เช่น คนไทยรู้จัก เวสสันดรชาดก รู้จักนิทานสังข์ทอง รู้จักนิทานขุนช้าง-ขุนแผน รู้จักนิทานพระสุธนมนโหรีธา นิทานเหล่านี้จึงเป็นฐานคิดที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ทำให้เกิดวัดมุงคผลประเภท หลวงพ่อชูชก มนต์มหาจินตามณี กุมารทอง ที่กล่าวถึง “วิถีคิดในการผลิตซ้ำ ประยุกต์ สร้างใหม่ หรือ สร้างความหมายใหม่ในบริบทใหม่” นั้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2559, หน้า 121-122)

นอกจากนี้ ศิริพร ณ ถลาง ได้สังเคราะห์วิถีคิดของคนไทยในการสร้างสรรค์ประเพณีใหม่ จากข้อมูลภาคสนามในชุดโครงการวิจัยคติชนสร้างสรรค์ ลงไว้ในหนังสือคติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ประเพณีของคนไทยในปัจจุบัน ดังนี้

1. ประยุกต์ประเพณีเดิมมาใช้ในบริบทใหม่ ๆ

วิธีการหนึ่งที่พบมากในการสร้างสรรค์ให้เกิดประเพณีใหม่ ๆ ในบริบทใหม่ ๆ คือ การประยุกต์ประเพณีที่มีมาแต่เดิมเพื่อนำเสนอใหม่ในบริบทโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และบริบท

ทูลนิยามให้นักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศได้ชม จนอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีพิธีกรรมทั้งหลายที่นักท่องเที่ยวได้ดูชมนั้นไม่ได้มีบทบาทหน้าที่ในฐานะ “พิธีกรรม” อีกต่อไป หากแต่อีกบทบาทหน้าที่ในฐานะ “การแสดง” มากกว่า ตัวอย่างเช่น

1.1 ประยุกต์ประเพณีแข่งเรือที่มีมาแต่เดิมแต่นำมาใช้ในบริบท “ข้ามชาติข้ามพรมแดน” เพื่อการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจทำให้เกิดประเพณีใหม่-ประเพณีแข่งเรือไทย-ลาว จังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ

1.2 ประยุกต์ประเพณี “บุญผะเหวด” ในฮีตสิบสองของอีสานโดยการสร้างประเพณีใหม่-ประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติสองโขง จังหวัดหนองคาย

1.3 ประยุกต์ประเพณีสืบชะตาในวัฒนธรรมล้านนาซึ่งใช้ “ต่อดวงชะตา” ให้ยืนยาวต่อไป เดิมที่ใช้กับชะตาคน สืบชะตาบ้าน สืบชะตาเมือง แต่ปัจจุบันนำมาใช้กับแม่น้ำสืบชะตาดังพิธีสืบชะตาแม่น้ำสาละวิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในวันที่ 14 มีนาคม 2555 ซึ่งตรงกับวัน “หยุดเชื่อมโลก” เพื่อประท้วงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำสาละวิน หรือพิธีสืบชะตาแม่น้ำโขง อําเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และอําเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนไชยะบุรีทางตอนเหนือของประเทศไทยและประเทศลาว

2. ผสมหลายพิธีเข้าด้วยกัน

วิธีสร้างสรรคประเพณีใหม่ ๆ อีกวิธีหนึ่งคือ การผสมหลายพิธีเข้าด้วยกัน เช่น

2.1 ผสมพิธีสืบชะตากับพิธีบวชป่า เช่น พิธีสืบชะตาแม่น้ำยมและบวชป่าสักทองจังหวัดแพร่ เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

2.2 ผสมพิธีสืบชะตากับพิธีอื่น ๆ อีกหลายพิธี เช่น พิธีสืบชะตา บวชวังสงวนคอนผีหลง ผาพระ ซึ่งประกอบด้วยการตักลงสะบัดชัย พิธีบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ สวดสืบชะตาแม่น้ำและพิธีปล่อยปลา เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อน

2.3 ผสมพิธีสืบชะตากับพิธีสวดมนต์ข้ามปี เช่น พิธีสืบชะตาหลวง สงเคราะห์และสวดมนต์ข้ามปีที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์ และสิริมงคล เมื่อเปลี่ยนปีใหม่ซึ่งเดิมที่จัดในช่วงสงกรานต์ปีใหม่ไทยเดือนเมษายน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาจัดในช่วงปีใหม่สากลเดือนมกราคม

2.4 ผสมพิธีสวดนพเคราะห์กับการสวดมนต์ข้ามปี หรือผสมกับพิธีทำบุญอายุ เป็นการนำพิธีสวดนพเคราะห์ซึ่งเป็นพิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมสิริมงคลให้บุคคล แต่นำมาใช้ร่วมกับพิธีสวดมนต์ในช่วงเปลี่ยนปีใหม่ กลายเป็นพิธีกรรมที่เป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน

3. รื้อฟื้นประเพณีเก่า

ในบางสถานการณ์ก็พบว่า มีการรื้อฟื้นประเพณีเก่า ๆ ขึ้นมานำเสนอใหม่ เช่น ที่หมู่บ้านหนองขาว กาญจนบุรีซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็น “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภท “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ได้มีการรื้อฟื้นประเพณีซึ่งเป็นวิถีไทยดั้งเดิมมาสาธิตแสดงให้นักท่องเที่ยวดูโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาท่องเที่ยว เช่น การสืข้าวตำข้าว การทอผ้าด้วยกี่กระตุก รวมทั้งสาธิตพิธีโกนจุก หรือที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีการรื้อฟื้นพิธีแห่ดอกต้นไม้ พิธีลอยผาสาตลอยเคราะห์ เป็นต้น

4. สร้างประเพณีใหม่บนฐานความเชื่อเดิม

ในบรรดาข้อมูลประเพณีสร้างสรรค์ในปีปัจจุบัน พบว่ามีประเพณีพิธีกรรมจำนวนหนึ่งที่ต้องนับว่าเป็นประเพณีใหม่ที่ไม่เคยมีในอดีต เช่น

4.1 ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระธาตุพนม (ของไทย) กับพระธาตุศรีโคตรบอง (ของลาว) ในปี พ.ศ. 2553 มีการประดิษฐ์ประเพณีผูกโยงองค์พระธาตุทั้งสองด้วยสายสิญจน์แล้วนำมามัดรวมกันบนแพขนานยนต์ขนาดใหญ่กลางลำน้ำโขง มีพระสงฆ์ร่วมสวดมนต์บนแพเพื่อสิริมงคลของผู้คนทั้งสองประเทศ

4.2 ประเพณีไหลโคลมลองโขง ที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2549 เพื่อส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ (countdown) มีการประดิษฐ์โคมไฟกระดาษเป็นรูปนกัษัตร เช่น รูปเสือ วัว กระต่าย นาค ช้าง หมู หมา เพื่อนำโคมไปลอยลงในแม่น้ำโขง เป็นการลอยเคราะห์ลอบโยคกลับปี

4.3 การสร้างหอพระอุปคุตริมทะเลเพื่อป้องกันภัยพิบัติบนฐานความเชื่อเดิมที่ว่าพระอุปคุตเป็นผู้ป้องกันภัยอันตรายและอุปสรรคต่าง ๆ

4.4 ในเทศกาลตรุษจีนที่เยาวราช ได้สร้าง พิธีขอพรรับพลังจากซุ้มประตูเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา (ประตูเฉลิมพระเกียรติที่เยาวราช ก็เป็นสิ่งก่อสร้างใหม่เมื่อปีพ.ศ. 2542 ซึ่งกลายมาเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่เป็น “แลนด์มาร์ค” สำคัญของย่านเยาวราช) และพิธีขอพรจากพลังมงคลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณใกล้เคียง พิธีกรรมดังกล่าวมีภาครัฐและบุคคลสำคัญของกรุงเทพมหานคร ติดตามผ่านสื่อต่าง ๆ ว่าเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมที่ชาวไทยเชื้อสายจีนยึดปฏิบัติกันมา ทั้งที่ความจริงเพิ่งเริ่มมีมาหลังการสร้างซุ้มประตูและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

5. หยิบยืมประเพณี “ข้ามภาค”

ในบริบท “ไร่พรมแดน” ทั้งในระดับโลกและในระดับประเทศ ข้อมูลข่าวสารเดินทาง “ข้ามพรมแดน” ทั้งนี้เมื่อนำมาศึกษาปรากฏการณ์ ประเพณีสร้างสรรค์พบว่าในประเทศไทย

เกิดปรากฏการณ์ “ข้ามภาค-ข้ามพรมแดน” ทางประเพณีพิธีกรรม ทำให้เกิดการหยิบยืมประเพณีของภาคหนึ่งไปใช้ในอีกภาคหนึ่ง เช่น

5.1 นำประเพณีสืบชะตาของภาคเหนือไปใช้ในบริบทอีสาน เช่น สืบชะตาแม่น้ำโขง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, พิธีลอยกระทงสายในแม่น้ำปิง จังหวัดตาก มาสร้างเป็นพิธีลอยกระทงสายในแม่น้ำโขง แล้วเรียกขานกันใหม่ว่า “พิธีลอยไขพญานาค” จังหวัดนครพนม

5.2 นำประเพณีตักบาตรพระอุทิศซึ่งปฏิบัติในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเหนือมาสร้างเป็นพิธีใส่บาตรพระอุทิศที่ยั่งยืน ที่วัดตึก จังหวัดนนทบุรี, พิธีตักบาตรพระอุทิศที่วัดแพรง จังหวัดสมุทรสาคร, ที่น่าสนใจคือ ประเพณีตักบาตรเพ็ญพูน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่จัดงานตักบาตรหน้าสวนสาธารณะเมืองประจวบ ถนนเลียบทะเลใกล้ ๆ มณฑปหลวงปู่อุทิศ และมีการเปลี่ยนเวลามาใส่บาตรเวลารุ่งเช้าแทนตอนเที่ยงคืน

ปรากฏการณ์ “ประเพณีสร้างสรรค์” ทั้งหมดในสังคมไทยปัจจุบันจึงสะท้อนวิถีคิดเชิงพลวัต ของคนไทยเพราะเป็นการต่อยอด การประยุกต์ การปรับเปลี่ยน ประเพณีเดิม มาใช้ในบริบทใหม่ ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่หรือเป็นหากเป็นประเพณีที่สร้างใหม่ก็สร้างจากฐานวัฒนธรรมหรือความเชื่อเดิมบางประการ

อนึ่ง อีกมุมมองหนึ่งของ ประเพณีสร้างสรรค์ คือการดูที่ “พื้นที่” ในการสร้างสรรค์ประเพณี สรุปได้ว่ามีวิถีคิดดังนี้

วิธีที่ 1 นำ “ประเพณีดั้งเดิม” ที่มีอยู่แล้วมานำเสนอในบริบทใหม่ ๆ ซึ่ง “บริบทใหม่ ๆ” ที่ว่านี้อาจแยกย่อยลงไปได้อีก คือ

1. บริบทใหม่ในพื้นที่เดิม (ภูมิภาคเดิม) อาจเป็นได้ทั้งการขยายพื้นที่ในการจัดพิธีกรรมในภูมิภาค เช่น ในภาคเหนือมีการขยายพิธีตักบาตรเที่ยงคืน จากเดิมที่จัดขึ้นที่วัดอุทิศ เชียงใหม่ ออกไปยังวัดอื่น ๆ ในเชียงใหม่ หรือขยายไปยังจังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ และทั้งเป็นการนำประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันปรับใช้ในบริบทใหม่ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ เช่น การนำพิธีสืบชะตามาประยุกต์ใช้เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การประกอบพิธีสืบชะตา แม่น้ำจัน จังหวัดเชียงราย เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนอนุรักษ์แม่น้ำ หรือการประยุกต์พิธีสืบชะตามาใช้เพื่อคัดค้านโครงการของรัฐ เช่น พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม จังหวัดแพร่ ที่ใช้ในการคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

2. บริบทใหม่ในพื้นที่อื่น (ภูมิภาคอื่น) เช่น มีการนำ พิธีสืบชะตา ของภาคเหนือไปปรับใช้ในภาคอีสาน โดยที่รูปแบบของพิธีกรรมค่อนข้างเหมือนเดิม หรือการนำพิธีตักบาตรเที่ยงคืนของภาคเหนือมาใช้ในภาคกลางโดยที่มีการปรับเปลี่ยนเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

วิธีที่ 2 สร้าง “ประเพณีใหม่” ที่ไม่เคยมีมาก่อนในพื้นที่เดิมโครงการวิจัยเรื่อง “ประเพณีประดิษฐ์ในอีสาน” ได้รายงานข้อมูลจากภาคสนามให้เห็นว่า ในภาคอีสานมีการ “สร้างสรรค์” หรือ “ประดิษฐ์” ประเพณีใหม่ ๆ ถึง 30 ประเพณี ในหลากหลายบริบททางสังคม ทั้งบริบทข้ามชาติ บริบทการท่องเที่ยว และสามารถประมาณเวลาที่ “ประดิษฐ์ประเพณี” นั้น ๆ ได้ เช่น ในปี พ.ศ. 2550 มีการประดิษฐ์ ประเพณีทอดกฐินน้ำ ที่จังหวัดมุกดาหาร โดยหยิบยืมความคิดเรื่องการถวายผ้ากฐินไปใช้กับการถวายเครื่องบูชาพญานาคโดยล่องเรือไปโปรยข้าวตอกดอกไม้กลางแม่น้ำโขง ประเพณีแห่ผีขนน้ำ ของชาวจังหวัดเลย ประเพณีบวงสรวงเจ้าปู่ฮ่อลือของชาวบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ หรือ ไม่เคยมีประเพณีไหลโคล่ม่องโขงมาก่อนในอดีต เพิ่งจะเริ่มมีประเพณีนี้เมื่อปี พ.ศ. 2549 ที่จัดขึ้นในฐานะเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านในช่วงเวลา “ข้ามปี” ในวันที่ 31 ธันวาคม เป็นต้น หรือในโครงการวิจัย “พลวัตพิธีสวดมนต์พระธาตุ” ก็รายงานว่าแต่ก่อนในสังคมไทยก็ไม่เคยมี พิธีสวดมนต์ข้ามปี ที่เป็นการประยุกต์เอาบวชสวดบูชาเทพนพเคราะห์มาใช้ในการสวดมนต์ เพิ่มเริ่มจะมี “ประเพณีใหม่” ในช่วง 1 ทศวรรษมานี้เอง และที่สำคัญ พิธีกรรมที่สร้างใหม่นี้ หากเป็นที่นิยมและกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจะกลายเป็น “ประเพณี” ต่อไปได้

แนวคิด “ประเพณีสร้างสรรค์” หรือ “แนวคิดประเพณีประดิษฐ์” จึงเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อใช้อธิบายประเพณีพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ที่มีลักษณะอันเป็นพลวัตและมีลักษณะประยุกต์ประเพณีเก่าหรือประเพณีที่สร้างใหม่ ลักษณะเหล่านี้ทำให้เห็นว่าคนไทยมีหัวประยุกต์สามารถปรับเปลี่ยน เพิ่มเติม ลดทอน ผสมผสาน และสร้างสรรค์ จนเกิด “ประโยชน์นิยม” ขึ้นไปกับกระแสทุนนิยม วัตถุนิยมและบริบทการท่องเที่ยวได้อย่างดี (ศิริพร ณ ถลาง, 2559, หน้า 132-138)

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ และแนวคิดประเพณีสร้างสรรค์มาช่วยในการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม เพื่อตอบสนองของความต้องการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ อันเป็นการต่อยอดต้นทุนทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดแพร์และเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์

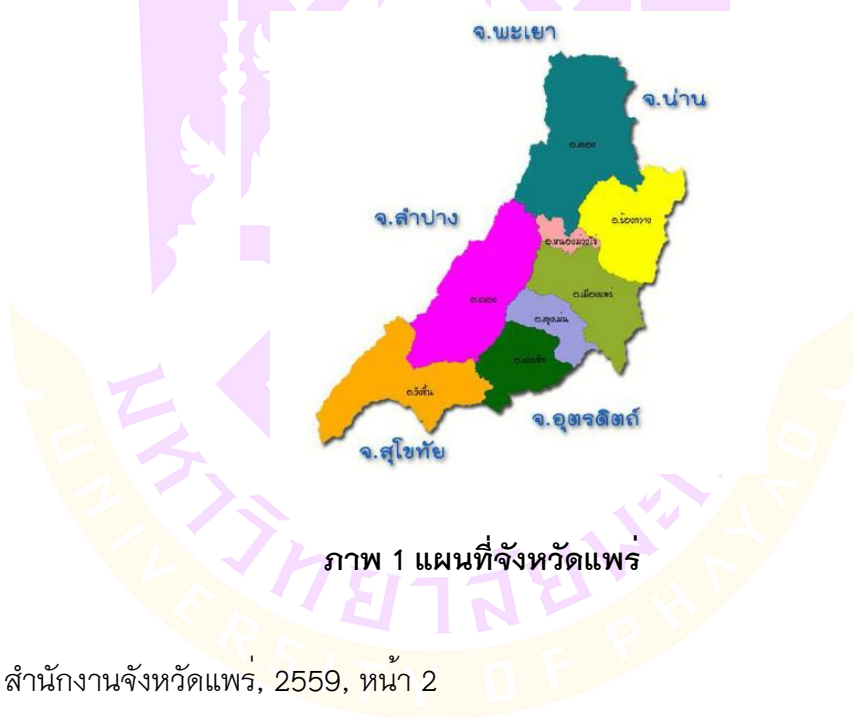
จังหวัดแพร์

ในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งขุนเขา มีเมืองสำคัญหลายเมืองตั้งอยู่ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร์ และน่าน เมืองเหล่านี้รวมกัน

เป็นอาณาจักรล้านนา ที่สังสมศิลปวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งทางด้าน
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา วรรณกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน

บรรดาเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนามีเมืองแพร์อยู่ทางทิศใต้ของอาณาจักร
โดยเขตแดนติดต่อกับอาณาจักรในภาคกลาง จึงเป็นเสมือนเมืองที่เป็นประตูทางเข้าสู่ดินแดน
อาณาจักรล้านนา เป็นด่านแรกของแหล่งศิลปวัฒนธรรมล้านนา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่
โรงเรียนนารีรัตน์, 2539, หน้า 5-6)

หากกล่าวถึงเมือง “แพร์” ตามเขตปกครองในปัจจุบัน จังหวัดแพร่อยู่ทางฝั่งตะวันตก
ของพื้นที่ภาคเหนือ ติดต่อกับภาคกลางด้านทิศใต้ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ มีทั้งบริเวณที่เป็นภูเขาสูง
และแอ่งที่ราบ พื้นที่การปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่น
ชัย อำเภอเมืองแพร่ อำเภอร้องกวาง อำเภอหนองม่วงไข่ อำเภอสอง อำเภอลอง และอำเภอวัง
ชิ้น โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหลายจังหวัด ดังนี้

ทิศเหนือ เขตอำเภอสองและอำเภอร้องกวางติดกับอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
อำเภอปาง จังหวัดพะเยา และอำเภอองาว จังหวัดลำปาง

ทางทิศใต้ มีเขาพาสันคั่นระหว่างอำเภอเด่นชัย อำเภอร้องกวาง กับอำเภอเมืองอุตรดิตถ์
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย หากเดินทางผ่านเขาพาสัน
แล้วก็นับว่าเข้าเขตภาคเหนือ ซึ่งถือเป็นชนนี้มาแต่โบราณ

ทิศตะวันออก เขตอำเภอเมืองแพร่และอำเภอร่องวางติดกับอำเภอเวียงสา อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน อำเภอท่าปลาและอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศตะวันตก เขตอำเภอเมืองแพร่ อำเภอคลอง และอำเภอวังชิ้น ติดกับอำเภอสบปราบ อำเภอแม่ทะ และอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

สภาพภูมิศาสตร์ เมืองแพร่ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ทิศ พื้นที่ประมาณร้อยละ 80 เป็นภูเขาและป่าไม้ มีแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านภูมิอากาศเป็นแบบสะวันนา หรือทุ่งหญ้าเขตร้อน มี 3 ฤดู ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของเมืองแพร่ ได้แก่ ป่าไม้ ซึ่งมีไม้ที่นำชื่อเสียงมาสู่จังหวัดแพร่มากที่สุด คือ ไม้สัก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนาริรัตน์, 2539, หน้า 5-6; สำนักงานจังหวัดแพร่ ศาลากลางจังหวัดแพร่, 2556, ลีออนไลน์)

ประวัติเมืองแพร่

เมืองแพร่เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทย ประวัติการสร้างเมืองไม่มีจารึกในศิลาใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ การศึกษาเรื่องราวของเมืองแพร่จึงต้องอาศัยหลักฐานของเมืองอื่น เช่น พงศาวดารโยนก ตำนานเมืองเหนือ ตำนานการสร้างพระธาตุลำปางหลวง และศิลาจารึกขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น ชื่อเมืองแพร่ที่ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ มีเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ อาจเนื่องจากในสมัยก่อนนั้นความสำคัญและบทบาททางการเมืองของเมืองแพร่มีไม่มากนัก

เมืองแพร่สร้างขึ้นในสมัยใด ใครเป็นผู้สร้างไม่มีหลักฐานระบุไว้ชัดเจน จากการศึกษาประวัติการตั้งอาณาจักรล้านนาพบว่าในระยะแรกดินแดนนี้มีนครรัฐอิสระก่อตั้งขึ้นมาก่อนการตั้งอาณาจักรล้านนาเช่น เมืองพะเยา เมืองน่าน เมืองลำพูน เมืองลำปาง เมืองแพร่ เป็นต้น เมืองต่าง ๆ เหล่านี้ชาวเมืองมีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กัน ตำนานพระธาตุช่อแฮ กล่าวว่าเมืองแพร่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ส่วนตำนานวัดหลวงกล่าวไว้ว่า ประมาณ พ.ศ. 1371 พ่อขุนหลวงพลราชันดดาแห่งกษัตริย์น่านเจ้า ได้อพยพคนไทย (ไทลื้อ ไทเขิน) ส่วนหนึ่งจากเมืองเชียงแสน ไชยบุรี และเวียงปางคำ ลงมาสร้างเมืองบนที่ราบริมฝั่งแม่น้ำยม ชนนานามว่า เมืองพลนคร (เมืองแพร่ปัจจุบัน) แต่จากรูปแบบของผังเมืองแพร่เป็นรูปวงรีไม่สม่ำเสมอ สันฐานคล้ายหอยสังข์หรือรอยเท้า ลักษณะคล้ายผังเมืองหริภุญไชยหรือเมืองลำพูนที่สร้างโดยพระนางจามเทวี และเมืองเขลางค์หรือลำปางตามตำนานจามเทวีวงศ์ โดยเชื่อว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 แต่จากการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีในระยะหลังประมาณอายุของเมืองทั้งสอง ราวพุทธศตวรรษที่ 17 จากแบบของผังเมืองแพร่ที่คล้ายคลึงกันกับเมืองหริภุญไชย ทำให้เชื่อว่า เมืองแพร่ มีความเกี่ยวข้องกับแคว้นหริภุญไชย ซึ่งตำนานสิงหนวัติกล่าวว่าเมืองแพร่เป็นเมืองที่ปกครองโดยพญาธิบาแห่งแคว้นหริภุญไชย สันนิษฐานว่าเมืองแพร่และเมืองลำพูน

เป็นเมืองที่สร้างขึ้นมาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน นอกจากนี้เมืองแพร์ยังปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 9 บรรทัดที่ 24-25 ซึ่งจารึกไว้ “...เบื้องดินนอนรอดเมืองแพล เมืองน่าน เมือง...เมืองพลัว พันผังของเมืองชวาเป็นที่แล้ว...” ในข้อความนี้เมืองแพล ก็คือ เมืองแพร์ ศิลาจารึกนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 1826 จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความเก่าแก่ของเมืองแพร์ว่า ตั้งขึ้นมาก่อนเมืองเชียงใหม่และเชื่อว่าเมืองแพร์ได้ก่อตั้งขึ้นแล้วก่อนการตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เมื่อพิจารณาถึงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเมืองแพร์พบว่าตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอาณาจักรเชียงแสนโบราณ และมีแม่น้ำสายใหญ่คือแม่น้ำยมที่ต้นน้ำอยู่ในเขตพะเยาไหลผ่านเมื่อเชียงแสนล่มสลายผู้คนมีการอพยพโยกย้ายจึงอาจมีบางกลุ่มเล็ดลอดเส้นทางลัดเลาะมาตามลำน้ำยมและพบพื้นที่ราบดินใหญ่ระหว่างหุบเขาที่มีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานจึงได้สร้างเมืองแพร์ขึ้น จากตำนานวัดหลวงซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ในเขตกำแพงเมืองแพร์กล่าวถึงการอพยพของผู้คนจากเมืองเชียงแสนไชยบุรี และเวียงพางคำ มาสร้างเมืองพลนครขึ้นบนที่ราบริมฝั่งแม่น้ำยม เมืองพลนครได้เปลี่ยนชื่อไปตามยุคสมัย ตามหลักฐานของเมืองใกล้เคียง ปรากฏชื่อที่เรียกเมืองแพร์ หลายชื่อ ได้แก่ เมืองพลหรือพลนคร เมืองโกศัย ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งผ้าแพร์ เมืองแพล และปัจจุบันชื่อของเมือง คือ เมืองแพร์ โดยชาวเมืองแพร์จะออกเสียงเรียกชื่อเมืองของตนเป็นภาษาพื้นเมืองเหนือว่า เมืองแป้

เมืองแพร์เป็นนครรัฐอิสระ เช่นเดียวกับเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือ โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองพะเยา ด้วยการแต่งงานของนางแก้วกษัตริย์ธิดาเจ้าเมืองแพร์กับขุนเจืองบุตรเจ้าเมืองพะเยา ส่วนเมืองอื่น ๆ เช่น เมืองเชียงแสน เชียงราย ลำปาง น่าน ประชาชนมีการติดต่อไปมาหาสู่กันเสมอ ต่อมาเมื่อมีอาณาจักรใหญ่ ๆ เกิดขึ้น อาณาจักรเหล่านั้นได้เข้ามาผนวกเมืองอิสระเข้าไว้ในอาณาจักรของตน เมืองแพร์ซึ่งเป็นเมืองเล็กจึงต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรที่เข้มแข็งในแต่ละยุค เช่น อาณาจักรล้านนา อาณาจักรพุกาม อาณาจักรอยุธยา เป็นต้น แต่อาณาจักรที่เมืองแพร์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดคือ อาณาจักรล้านนา โดยรับศิลปวัฒนธรรม ล้านนามาใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งด้านความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร์ โรงเรียนนาริรัตน์, 2539, หน้า 7 และคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543 หน้า 72-73)

ในปี พ.ศ. 2445 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองขึ้นในเมืองแพร์ คือ เหตุการณ์กบฏเงี้ยวเมืองแพร์ หรือเงี้ยวปล้นเมืองแพร์ โดยพวกเงี้ยวหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไทใหญ่ ที่เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินในเมืองแพร์ และเมืองใกล้เคียง เกิดความไม่พอใจในการปกครองของสยาม ได้รวมตัวกันยกกำลังเข้าปล้น

เมืองแพร์ ข้าหลวงเมืองแพร์ในขณะนั้น คือ พระยาไชยบูรณ์ถูกเงี้ยวฆ่าตาย ทางราชการต้องส่งกองทัพลวงภายใต้การนำของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีและทัพของเมืองใกล้เคียงมาปราบปรามพวกเงี้ยวจนราบคาบเพื่อให้เหตุการณ์สงบอย่างรวดเร็ว เจ้าพิริยเทพวงศ์เจ้าเมืองแพร์ในขณะนั้นจึงได้หนีออกจากเมืองไปพำนักยังหลวงพระบาง ประเทศลาว ตำแหน่งเจ้าเมืองแพร์จึงถูกยุบเลิกไปทางการได้ยกของพระยาไชยบูรณ์และสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นอนุสรณ์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนารีนรัตน์, 2539, หน้า 7-9 และ สำนักงานจังหวัดแพร่ ศาลากลางจังหวัดแพร่, 2556, สื่อบนออนไลน์)

ประเพณีที่คนแพร์ในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ

ความเก่าแก่ของเมืองแพร์ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของชาวเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีความแตกต่างจากเมืองอื่น ๆ ในภาคเหนือหลายประการ เช่น ภาษาพูดซึ่งห้วนสั้น ดนตรีนาฏศิลป์ มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีและทำรำเฉพาะ นอกจากนี้เมืองแพร์ยังเป็นเมืองหนึ่งที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมพื้นบ้านหลายอย่างที่แสดงถึงภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น โดยมีประเพณีที่ทำให้คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติร่วมกันอันเป็นส่วนที่ทำให้คนในเมืองแพร์เกิดความรักใคร่ สามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมท้องถิ่นอันดีงาม ดังที่รวบรวม บำบัด นักวิชาการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองแพร์ได้ศึกษาและแบ่งประเพณีของเมืองแพร์ในหนังสือ ประเพณีเมืองแพร์ที่นารู้ ดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1 ประเพณีการเกิด

การเกิดในสมัยโบราณเป็นการเกิดโดยถึงเวลาที่เหมาะสมของธรรมชาติโดยแท้ ดังนั้นผู้หญิงที่ท้องแก่ใกล้กำหนดคลอด จึงต้องเตรียมเครื่องใช้สำหรับตนเองและเด็กก่อนไว้ล่วงหน้า ผู้เป็นสามีก็จะเตรียมฟืนไม้เปล้าเตรียมทำแม่เตาไฟ ชุดหัวโพลล้างน้ำให้สะอาดตากแห้งไว้ นอกจากนี้เตรียมจัดทำจอบไฟ (เตียงนอนอยู่ไฟทำด้วยไม้ไผ่) สำหรับให้หญิงที่คลอดบุตรใหม่ ๆ ใช้ผิงไฟ ส่วนด้านหลังหรือด้านข้างของตัวบ้าน ก็จัดเตรียมที่อบตัวหรืออบความร้อนไว้เช่นกัน หลังจากคลอด แม่จะต้องอยู่ไฟ คือ นั่ง นอน พักผ่อนอยู่แต่บนจอบไฟที่ก่อด้วยฟืนไม้เปล้าเท่านั้น น้ำที่ใช้ดื่มส่วนใหญ่จะเป็นน้ำต้มหัวโพลใส่เกลือให้เค็มปะแล่ม ๆ ต้มในหม้อดิน เพราะเชื่อว่าน้ำต้มหัวโพลจะทำให้มีน้ำนมมากและทำให้ทารกไม่อืดหรือแน่นท้อง อาหารที่บริโภคต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะเกรงว่าจะแสบหรือเป็นพิษต่อทารกและตนเอง หากมีอาการผิดปกติ เช่น เป็นโรคแพ็กลิ้น เท้าเย็น มือเย็นเฉียบพลัน หรือบางรายมีอาการคล้ายคนเป็นโรคหอบหืดเมื่ออากาศเปลี่ยนแปลง ลักษณะอาการเช่นนี้ คนพื้นบ้านทั่วไปเรียกว่าเป็นโรค ผิดเดื่อน

ถ้าไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้องก็อาจจะกลายเป็นโรคประสาท (ภาษาถิ่นเรียกว่า เป็นผีบ้าผีดเดือน) ส่วนเด็กทารก เมื่อพ้นจากท้องแม่แล้ว หมอตำแยจะใช้ฝิวไม้ไผ่ตัดสายรกแล้วใช้ด้ายดิบผูกให้แน่น ทำความสะอาดทารกด้วยน้ำอุ่นที่ต้มสุกแล้วเช็ดตัวให้แห้ง ห่อด้วยผ้าอ้อม ซึ่งมักใช้ผ้าชิ้นหรือผ้าปูที่นอนเก่า นำมาตัด ซักให้สะอาด ผ้าเหล่านี้จะมีลักษณะนิ่ม ทำเป็นผ้าอ้อมได้เป็นอย่างดี เมื่อทำความสะอาดทารกแล้วจะนำทารกไปนอนในกระดังที่มีเบาะรองรับ และใช้ผ้าห่มผืนเล็ก ๆ ครอบตัวเด็กให้สูงจากระดับตัวเด็ก ใช้ผ้าขาวโปรงบาง (ผ้าสาหลู) คลุมกันยุง ในวันแรกผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านจะช่วยกันยกกระดังที่มีเด็กนอนอยู่ไปซัดเบา ๆ ลงตรงหัวบันไดหน้าบ้านพอเป็นพิธี พร้อมกันกล่าวว่า “ลูกคนนี่ เป็นลูกของข้าเนื้อ ผีตายห้าตายโหงตัวไหนอย่าได้มาใกล้มากราย ขอลูกข้ากินข้าวลำน้าลง บันใหญ่ บันสูง จะไปตักออกตักใจ ...” ส่วนสายสะดือที่ติดกับเด็ก เมื่อหลุดออก พ่อแม่มีความเชื่อกันว่าจะต้องนำไปตากแดดให้แห้งสนิท เมื่อมีลูกคนต่อไปก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ และนำไปแช่น้ำให้ลูกของตนได้ดื่มกินร่วมกันจะทำให้ลูก ๆ มีความรัก ความผูกพันกันเป็นอย่างดี ในส่วนของความเชื่อประเพณีการเกิดของชาวแพร์ยังเชื่อว่ารกของเด็ก ผู้ใดนำมาฝังไว้ใต้บันไดบ้าน หรือใต้ต้นไม้ใหญ่ในบริเวณบ้าน จะทำให้เด็กนั้นนอนนอนง่าย และรักบ้านเกิดเมืองนอนของตน (วรพร บำบัด , ม.ป.ป., หน้า 5-6)

1.2 ประเพณีดาปอย (การบวช)

ดาปอย เป็นภาษาถิ่นแพร์ หมายถึง ประเพณีการบวช การดาปอยของชาวแพร์ มี 2 ระดับ คือ ระดับที่ 1 เรียกว่า บวชลูกแก้ว คือ การบวชเป็นสามเณร ระดับที่ 2 เรียกว่า เบ็ชต์ คือ การอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ประเพณีการดาปอยเป็นประเพณีที่เด็กผู้ชายหรือชายหนุ่ม เมื่อประสงค์จะบวชก็จะแจ้งให้บิดามารดาทราบ บิดามารดาจะพาลูกชายไปฝากตัวเป็นศิษย์ของพระภิกษุเพื่อให้ลูกชายฝึกซ้อมวัตรปฏิบัติทั้งในเชิงพิธีกรรมและระหว่างที่อยู่ในสมณะเพศ และกำหนดวันบวชให้ เมื่อทราบกำหนดวันบวชที่แน่นอน บิดามารดาของผู้บวชจะวานญาติ หรือผู้คุ้นเคยนำพานที่มีผ้าไตรพร้อมดอกไม้ธูปเทียน ไปบอกกล่าวญาติสนิทและเพื่อนบ้าน ให้รับรู้ ภาษาถิ่นแพร์เรียกวิธีการนี้ว่า “ไปแผ่หน้าบุญ” หรือการเชิญให้ไปร่วมงานนั่นเอง หากสมาชิกบ้านใดไปร่วมงานไม่ได้ในวันงาน ก็จะร่วมทำบุญไปกับผู้ทำหน้าที่ไปแผ่หน้าบุญ โดยนำปัจจัยใส่ในพานผ้าไตรแล้วยกขึ้นจบบิณฑบาตพร้อมโมทนาด้วย ประเพณีดาปอยจะแบ่งเป็น 2 วัน วันแรกเรียกว่า วันดา คำว่า ดา ภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า เตรียมหรือการเตรียมการ ถือว่าเป็นวันที่มีกิจกรรมหรือภารกิจที่จะต้องปฏิบัติในวันนั้นมากที่สุด เริ่มตั้งแต่งานครัวจะต้องดูแลเรื่องอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานตลอดทั้งวัน งานที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์เครื่องพุทธบูชา เป็นต้นว่า ต้นดอก (พุ่มดอกไม้) ต้นผึ้ง (พุ่มขี้ผึ้ง) ต้นหมากเบ็ง (พุ่มหมาก) ก่อนวันบวช 1 วัน ผู้บวชจะไปพบพระอุปัชฌาย์ในวัดที่จะบวชเพื่อโกนผมโกนคิ้ว หนวดเคราทั้งหลาย บิดามารดา

พร้อมญาติ จะอาบน้ำให้และให้ผู้บวชหนุ่มชาวคนทั่วไปเรียกผู้บวชว่า นาค หรือพระนาค เพื่อเตรียมตัวเข้าพิธี เบิกศรี (บายศรีสู่ขวัญ) เพื่อนบ้านจะทยอยมาร่วมงาน ซึ่งภาษาถิ่นแพร่ เรียกว่า ฮอมคร้ว (นำสิ่งของมาร่วมทำบุญ) เจ้าภาพจะจัดผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีวิหารดีมานั่งอยู่ใกล้ บายศรี เพื่อให้พร (บั้นปอน) แก่ผู้มาร่วมบริจาค และนำปัจจัยที่ได้รับบริจาคลงบัญชีรับไว้เป็น ราย ๆ ไป ญาติของเจ้าภาพส่วนหนึ่งจะทำหน้าที่จัดขนมที่ทำเตรียมไว้ใส่ในพาน เรียกว่า ขนมปอย (ขนมจากงานบวช) เป็นการตอบแทนน้ำใจที่มาร่วมทำบุญด้วย ในขณะนี้อาจมีการขอ (การขบร่องเพลงพื้นบนของชาวเหนือ) เมื่อได้เวลาอันสมควรแล้ว ผู้มาร่วมทำบุญบางกลุ่ม อาจกลับได้ บางกลุ่มอยู่ร่วมงานถึงเย็นเพื่อแห่ลูกแก้วหรือแห่นาค (วรพร บำบัด , ม.ป.ป., หน้า 7)

1.3 ประเพณีไหว้ผี หรือประเพณีแต่งงาน

ไหว้ผี คำนี้ เป็นคำโบราณที่คนเมืองแพร่ใช้เรียกในพิธีแต่งงาน และยังมีคำที่ใช้เรียกอื่น ๆ คือ คำว่า “เอากัน” หรือเอาผัว หรือเอาเมีย ซึ่งเป็นภาษาตรง ๆ โดยไม่ต้องแปลอีก ประเพณีไหว้ผี หรือประเพณีแต่งงานของชาวเมืองแพร่ ก็ได้แตกต่างจากประเพณีแต่งงานของชาวเหนือโดยทั่วไปมากนัก ส่วนที่แตกต่างกันน่าจะเป็นชื่อที่ใช้เรียกกัน เช่น ชาวเชียงใหม่ เรียกว่า “การกินแขก” ชาวเมืองแพร่มีความเชื่อคล้ายกับเชื่อของชาวเหนือทั่วไปที่ได้รับการปลูกฝัง มาแต่อดีตกาล คือ การนับถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า “ผีปู่ย่า” เป็นความเชื่ออย่าง ฝังใจว่า บรรพบุรุษของตนแม้จะล่วงลับไปแล้ว วิญญาณของท่านเหล่านั้นยังคงวนเวียนเฝ้าปกปักรักษาดูแลบุตรหลานอยู่ ดังนั้น เมื่อลูกหลานคนใดทำผิดประเวณีหรือมีงานแต่งงาน จะต้องมีการบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่ายรับรู้ เพื่อที่จะได้รับสมาชิกใหม่ ให้เข้ามาอยู่ใน ความคุ้มครองดูแลของผีบรรพบุรุษแต่ละฝ่ายต่อไป โดยพิธีไหว้ผี ได้ถูกจัดเป็นขั้นตอนหนึ่งใน งานแต่งงาน หลังจากผ่านพิธีทางศาสนา พิธีแห่ขันหมาก พิธีมัดข้อมือบ่าวสาว พิธีส่งตัว เข้าเรือนหอแล้ว เมื่อบ่าวสาวออกจากเรือนหอ ก็จะเริ่มพิธีไหว้ผี โดยพิธีจะเริ่มจากบิดามารดา ของฝ่ายเจ้าสาวแบ่งหมากหัว พลูมัด เหล้าขาว 1 ขวด ไก่ ถ้ามี 1 ตัว ก็แบ่งเป็น 2 ซีก ถ้ามี 2 ตัว ก็แยกเป็น 2 ส่วน ทุบ 8 คู่ (16 ดอก) เงิน 24 บาท ทุกอย่างแบ่งครึ่ง แล้วมอบให้แต่ละฝ่าย นำไปเช่นไหว้ผีปู่ย่าของตนเอง เป็นการบอกกล่าวให้วิญญาณของบรรพบุรุษได้รับรู้และช่วย คุ้มครองรักษาที่วงศ์ตระกูลของคนมีสมาชิกใหม่เข้ามาอยู่ด้วย หากไม่ปฏิบัติตามจารีตที่เคย ทำมา ผีปู่ย่าอาจไม่พอใจ พलयกอกวนมิให้มีความสุขก็ได้ การไหว้ผีจึงถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ ที่สุดในประเพณีการแต่งงานของชาวพื้นบ้านจังหวัดแพร่ที่ยังไม่ได้เลือนหายไปกับกระแส การเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 11)

1.4 ประเพณีบูชาข้าวท้าวทั้งสี่ (บูชาท้าวทั้งสี่)

ประเพณีของชาวเหนือที่ปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ คาดว่าน่าจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความเชื่อของคนในเรื่องของการนับถือเทพยดาฟ้าดินของลัทธิพราหมณ์ เมื่อถึงกำหนดวันข้างขึ้นของแต่ละเดือน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นเจ้าของบ้านนิยมจัดให้มีพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ เริ่มต้นด้วยการจัดเตรียมเครื่องบูชา โดยเย็บกระทงใบตองให้มีลักษณะสี่มุม กว้างยาวประมาณ 4 นิ้ว จำนวน 6 กระทง ตัดมุมให้เรียบร้อย แล้วจึงเตรียมเครื่องบูชาได้แก่ หมาก พลู กล้วย อ้อย ขนม ข้าวย้อมสีตามสีของ “จ้อ” (ธงกระดาศรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็ก กว้างประมาณ 1 นิ้ว ยาว 14 นิ้ว ซึ่งติดกับไม้คั้นจ้อ สูงประมาณ 1 คืบ) ประเพณีบูชาท้าวทั้งสี่ของชาวแพร่ก็คือ พิธีบูชาท้าวจตุโลกบาล เทพผู้ยิ่งใหญ่ที่รักษาโลกทั้งสี่ที่ตนเอง โอกาสที่ทำพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ นอกจากจะนิยมปฏิบัติกันในวันข้างขึ้นเป็นประจำแล้ว เมื่อเจ้าของบ้านมีงานพิธีมงคลอื่นใด ก่อนที่จะเริ่มพิธีนั้น ๆ ก็จะทำพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ก่อน เช่น พิธียกเสาเอกก่อนปลูกบ้าน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญสืบชะตา งานมงคลสมรส ฯลฯ นอกจากนี้ในงานประเพณีสำคัญ ๆ ของจังหวัด เช่น การจัดงานประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ งานประเพณีนมัสการหลวงพ่อบุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี งานบุญประจำปีของวัดต่าง ๆ พิธีบูชาท้าวทั้งสี่จะต้องดำเนินการก่อนปฏิบัติกิจกรรมอื่นใด วัตถุประสงค์ของพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ ยังสืบทอดและยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 29)

1.5 ประเพณีขึ้นเฮือนใหม่ (ทำบุญขึ้นบ้านใหม่)

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวเหนือโดยทั่วไป บ้านถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบ้านคือปัจจัยพื้นฐานที่เจ้าของได้อาศัยเป็นที่พักผ่อนและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตามความพอใจ เมื่อปลูกบ้านใหม่เสร็จแล้ว ก่อนที่เจ้าของบ้านจะเข้าไปอาศัยอยู่ มักปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ซึ่งเจ้าของบ้านจะไปหาฤกษ์ยามเพื่อกำหนดวันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เดือนที่นิยมกันคือ เดือนคู่ เช่น เดือนยี่ (เดือนสอง) เดือนสี่ เดือนหก เดือนแปด เป็นต้น เมื่อเจ้าของบ้านได้ฤกษ์ยามแล้ว ก็จะไปเชิญญาติมิตรมารวมงานโดยเฉพาะคนที่มีชื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งความดี ความงาม ความมั่งคั่งร่ำรวย หรือชื่อเป็นมงคลนามจะได้รับการติดต่อเชิญเป็นกรณีพิเศษ เช่น ชื่อแก้ว คำ ทองดี ทองคำ เพชร พลอยดี เพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อได้ฤกษ์ผู้ร่วมพิธีจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายต้อนรับและฝ่ายที่จะต้องนำข้าวของขึ้นบนบ้าน ซึ่งฝ่ายนี้มักจะเป็นผู้มีนามเป็นมงคลดังกล่าวข้างต้น แบก หาบ หยิบ ถือ สิ่งของเครื่องใช้ดังกล่าวขึ้นบนบ้านใหม่ บางท้องถิ่นมีการให้เอาฤกษ์เอาชัยด้วยก่อนจะเริ่ม นำของขึ้นบนบ้านใหม่ ธรรมเนียมปฏิบัติของชาวแพร่จะต้องมีการทักทายปราศรัยกันก่อนหลังจากนั้นจะเข้าสู่พิธีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ต่อไป ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นประจำ คือ การทำบุญตักบาตร

หากฤกษ์การขึ้นบ้านใหม่อยู่ในช่วงเช้า พอดักบาตรเสร็จเจ้าภาพก็จะถวายภัตตาหารเช้าและ จตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์เลย แต่หากได้ฤกษ์ตอนสายเจ้าภาพมักนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญ พระพุทธรูปและถวายภัตตาหารเพลพร้อมจตุปัจจัยไทยธรรมเช่นกัน หลังจากนั้นเจ้าภาพจะเชิญ แขกที่มาพร้อมรับประทานอาหารร่วมกัน แขกที่มาร่วมงานสมัยก่อนมักนิยมมอบสิ่งของต่าง ๆ เป็นของขวัญหรือของที่ระลึกให้แก่เจ้าภาพ แต่ปัจจุบันสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไป มักนิยม มอบเงินตามกำลังศรัทธา เพื่อแสดงน้ำใจต่อเจ้าภาพเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวแพร่ไม่นิยมนิมนต์พระ มาประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ในตอนเย็นหรือตอนหัวค่ำ ที่เรียกว่า สวดมนต์เย็น เช่นเดียวกับชาวไทย ภาคอื่น ๆ อาจเป็นเพราะว่า ในช่วงเย็นหรือตอนหัวค่ำเป็นเวลาที่ได้รับนิมนต์ไปสวด พระอภิธรรมในงานศพมากกว่า หรือมีแนวคิดในช่วงเวลาของการประกอบพิธีที่เกี่ยวกับงานมงคล ควรจะแยกออกจากงานอวมงคล (วรพร บำบัด , ม.ป.ป., หน้า 63-64)

1.6 ประเพณีการตาย

เมื่อมีบุคคลตายในบ้าน สิ่งแรกที่ลูกหลานและญาติของผู้ตายต้องปฏิบัติ คือ ช่วยกันนำร่างผู้ตายไป อาบน้ำ น้ำที่ใช้อาบให้ผู้ตายนั้นต้องใส่ฝักส้มป่อยลงไปด้วย เสร็จแล้วเช็ดตัว ผู้ตายให้แห้ง นำเสื้อผ้าชุดที่ดีที่สุด หรือชุดที่ผู้ตายชอบที่สุดขณะยังมีชีวิตอยู่มาสวมให้เรียบร้อย จัดผู้ตายนอนบนผ้าที่พร้อมจะนำไปใส่ในโลง จับมือทั้งสองข้างของผู้ตายพนมไว้ที่ระหว่างอก จัดกรวยใส่ดอกไม้ธูปเทียน พร้อมเงินเหรียญ หรือธนบัตรจำนวนหนึ่งลงไปด้วย แล้วนำกรวย ดอกไม้ดังกล่าวไปสอดไว้ระหว่างมือที่พนม ใช้ด้ายสายสิญจน์มัดไว้ (คนโบราณเชื่อว่าเงินที่ใส่ให้ผู้ตายไปนั้น เพื่อให้วิญญาณผู้ตายนำไปเป็นค่าข้ามน้ำข้ามเรือเพื่อไปไหว้พระธาตุแก้วจุฬามณี บนสรวงสวรรค์) หลังจากนั้นผู้มีเวทย์มนต์คาถาก็ทำพิธีมัดตราสังต่อไป ก่อนจะนำศพใส่ลงในโลง บรรดาลูกหลานจะจัดดอกไม้ธูปเทียนและน้ำส้มป่อยใส่พาน เพื่อทำพิธีขอขมาลาโทษผู้ตาย โดยเฉพาะถ้าผู้ตายเป็นปู่ ย่า ตา ยาย เป็นพ่อเป็นแม่ หรือญาติผู้ใหญ่ของบรรดาลูกหลาน ในตระกูล ผู้อาวุโสในตระกูลจะเป็นผู้นำขอขมาผู้ตาย ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่าบรรดาลูกหลาน ที่มาพร้อมกันอยู่ ณ ที่นี้ อาจจะได้ล่วงล้ำก้ำเกินผู้ตายด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม โดยเจตนาหรือไม่เจตนา ก็ขอขมาคารวะ และขอให้ผู้ตายได้อโหสิกรรมให้ด้วย บ้านเรือนที่อยู่ เรือกสวนไร่นา หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ผู้ตายทิ้งไว้เบื้องหลัง บรรดาลูกหลานก็ขอได้ใช้อยู่อาศัย และทำมาหาเลี้ยงชีพต่อไปและจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ขอให้วิญญาณของ (ออกนามผู้ตาย) ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ หลังจากนั้น จึงนำร่างของผู้ตายใส่ในโลงศพ โดยให้ด้ายสายสิญจน์ ที่ผูกไว้ที่มีศพลึงกับด้ายสายสิญจน์ที่พระสงฆ์จะทำพิธีบังสุกุลด้วย โดยสายสิญจน์นั้นไม่ต้อง นำไปวนรอบพระพุทธรูปซึ่งจะนำมาตั้งไว้บนโต๊ะหมู่บูชาที่จะจัดขึ้นในพิธีสวดพระอภิธรรมต่อไป

ในระหว่างที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ทุกเช้าบรรดาลูกหลานหรือญาติของผู้ตาย จะต้องจัดสำรับกับข้าวไปทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ซึ่งชาวเหนือเรียกว่า “ตานขันข้าว” และตอนกลางคืนเวลาประมาณสองทุ่มเจ้าภาพจะต้องนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 4 รูป มาสวด พระอภิธรรม และนิมนต์พระมาแสดงพระธรรมเทศนา

การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานศพ ไม่ว่าจะที่บ้านหรือที่วัดจะกำหนดทำกี่วัน ก็ได้ ซึ่งแล้วแต่ฐานะของเจ้าของบ้าน ส่วนมากจะตั้งไว้ระหว่าง 3-7 วัน วันรุ่งขึ้นก็ทำการฌาปนกิจ ในวันฌาปนกิจสมัยก่อนถ้าเป็นศพของผู้เฒ่าผู้แก่มักนิยมนำโลงศพใส่ไว้บนปราสาทจำลอง ซึ่งได้รับการตกแต่งอย่างสวยงามอีกชั้นหนึ่ง เวลาเผาก็เผาทั้งปราสาท เพราะสมัยก่อนชาวเหนือ ไม่นิยมสร้างเมรุอย่างถาวร การนำโลงศพไปวางไว้บนเมรุชั่วคราว ซึ่งเป็นเพียงผนังกำแพงอิฐ โบกปูนขนาดใหญ่ให้โลงศพวางได้และมีกองฟืนขนาดใหญ่อยู่ใต้โลง เวลาจุดไฟเผาศพจึงเป็นภาพ อุจาดตา ลูกหลานหรือญาติผู้ตายที่มีฐานะดี จึงนิยมนำศพใส่ในปราสาทจำลองเช่นเดียวกับศพ ของผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย ชาวเหนือมีความเชื่อว่า วิญญาณของผู้ตายจะได้ไปสิงสถิตอยู่ในปราสาท ราชวังบนสวรรค์ แต่ปัจจุบันองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่เกี่ยวกับอนามัยและ สิ่งแวดล้อม เช่น เทศบาล สุขาภิบาล ได้จัดสร้างเมรุถาวร ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมแบบ ไทยจำลองปราสาทขนาดใหญ่ไว้ตามฌาปนสถานต่าง ๆ แล้ว การนำศพไปฌาปนกิจจึงมักไม่ค่อย พบปราสาทจำลองขนาดเล็กตามชุมชนเมือง แต่ในชนบทของจังหวัดแพร่บางแห่งยังมีให้เห็นอยู่

ในวันฌาปนกิจศพ ธรรมเนียมปฏิบัติของชาวแพร่ที่กระทำสืบต่อกันมาจนถึง ปัจจุบันนี้ คือ จะต้องจัดให้มีดนตรีบรรเลง วงดนตรีที่ใช้บรรเลง ประกอบด้วย ระนาด ซอวง วงปี่แน กลองสองหน้า และฉิ่ง เพลงที่บรรเลงมักเป็นเพลงเข้ากับบรรยากาศของงานศพซึ่งจะบรรเลง ตั้งแต่ช่วงเช้าจนกระทั่งพิธีฌาปนกิจศพเสร็จ

เมื่อได้กำหนดเวลาที่จะนำศพออกจากบ้านหรือสถานที่ที่ตั้งศพ เจ้าภาพจะนิมนต์ พระสงฆ์ 4 รูป ทำพิธีสูตรถอนศพออกจากที่ตั้ง เสร็จแล้วพระสงฆ์จะถือดาบสายสิญจน์ ที่โยง จากโลง นำศพลงจากบ้าน ก่อนศพจะลงจากบ้าน มีการโยนหม้อน้ำใหม่บรรจุน้ำส้มป่อยลงมาจากหัวบันไดบ้าน หม้อน้ำก็จะแตกกระจาย ชาวแพร่เรียกว่า “หม้อล้างเฮือน” ในช่วงล่างของ บันไดบ้าน ผู้มีเวทย์มนต์คาถาจะใช้กล้วยทำเป็นบันไดจำลอง วางบนบันไดบ้านอีกอันหนึ่ง นัยว่าเป็นบันไดของศพ เป็นทางให้ศพลงเมื่อนำศพลงจากบ้านแล้ว จะนำศพขึ้นตั้งบนฐานไม้ ซึ่งอยู่บนรถบรรทุกศพที่ตกแต่งด้วยดอกไม้สวยงาม บรรดาลูกหลานและญาติใกล้ชิด จะจูงศพไปยังฌาปนสถาน โดยมีคนถือธงสามหาง ผูกกับชะลอมที่บรรจุห่อข้าวปลาอาหาร หมากพลู กล้วย อ้อย ธูปกำใหญ่ พร้อมกรวยดอกไม้ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวว่า สิ่งของเหล่านี้ จะต้องนำไปเช่นสรวงเจ้าป่าเหี้ยว (เจ้าที่เจ้าทางป่าช้า) การจูงศพจากบ้านหรือจากวัดไปยัง

ป่าช้านั้น ชาวแพร์ในอดีตนิยมนิมนต์พระเถระจำนวนเท่าอายุของผู้ตายจุดศพเข้าป่าช้า และมีดนตรีบรรเลงแห่ศพไปตลอดทางด้วย เมื่อขบวนแห่ศพเลี้ยวเข้าป่าช้า จะมีการจุดประทัดตรงบริเวณประตูป่าช้า รถบรรทุกศพเคลื่อนเข้าประจำที่ บรรดาผู้ไปร่วมพิธียืนเคารพศพ หลังจากนั้นก็เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีไหว้พระ พิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีอุตราวัฏ และพิธีฌาปนกิจศพ ตามลำดับ (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 29-32)

1.7 ประเพณีตานเฮียนหื้อผีตาย

เป็นประเพณีที่ชาวแพร์นิยมปฏิบัติกันมานานแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตเมื่อมีคนตายและจัดทำพิธีศพแล้วบุตรหลานญาติพี่น้องของผู้ตายที่ยังมีชีวิตอยู่ จะตานเฮียน (เรือน) อุทิศไปให้ โดยไม่ได้มีการกำหนดว่าหลังจากทำศพแล้วเป็นเวลานานเท่าใด ทั้งนี้แล้วแต่ฐานะของครอบครัวแต่ละครอบครัว ถ้าครอบครัวใดฐานะดีอาจทำภายใน 1 ปี หลังจากการตาย แต่ถ้าครอบครัวใดฐานะไม่ดีจะทำเมื่อพร้อมอาจเป็น 3 ปี หรือ 10 ปี หลังจากงานศพเสร็จสิ้น โดยเชื่อว่าวิญญาณของคนตายต้องใช้เวลาไปหาสถานที่ตั้งบ้านเรือนก่อน เมื่อได้รับเรือนที่อุทิศให้แล้วจึงจะนำไปปลุกไวยังที่ตั้งกล่าว

เฮียนผีตาย เป็นบ้านที่สร้างอุทิศให้ ผีตาย ซึ่งหมายถึงดวงวิญญาณของผู้ที่ตาย แล้วนั้น เป็นเรือนหลังเล็ก ๆ ขนาดที่ผู้ชาย 4-5 คน สามารถช่วยกันแบกไปถวายเป็นอุทิศที่ใช้ในการสร้างเรือนนี้จะบอกฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวผู้ตาย โดยผู้ที่มีฐานะยากจนจะสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ หลังคาเรือนมุงด้วยหญ้าหรือใบตองตึง ส่วนผู้ที่ฐานะดีจะสร้างบ้านด้วยไม้จริง เช่น ไม้สัก ไม้แดง เป็นต้น หลังคามุงด้วยกระเบื้อง รูปแบบของบ้านคล้ายบ้านที่ชาวบ้านอยู่อาศัยอยู่ทั่วไป แต่ภายในเรือนไม่มีการจัดแบ่งเป็นห้อง ผู้ที่สร้างเรือนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนบนของผู้ตายจะช่วยกันสร้าง ในปัจจุบันการสร้างเรือนให้ผีตายของชาวแพร์นี้ ก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ในการสร้าง โดยมักสร้างบ้านด้วยไม้อัดมุงหลังคาด้วยสังกะสี รูปแบบของบ้านอาจเป็นเรือนสองชั้นหรือชั้นเดียวตามแบบบ้านที่มีในปัจจุบัน และส่วนใหญ่พื้นที่ในบ้านยังคงไม่จัดแบ่งเป็นห้องเนื่องจากจะใช้เป็นที่วางข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในบ้าน เช่น หม้อนึ่งข้าว ไหข้าว หม้อข้าวหมา ถ้วยจาน ข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้ตาย เป็นต้น

ปัจจุบันประเพณีการตานเฮียนหื้อผีตายนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปในบางหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านร่องกาศ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ และอีกหลายพื้นที่จะทำพิธีนี้พร้อมกับการศพ โดยทำพิธีตานเฮียนหื้อผีตายในตอนเช้าของวันที่จะเผาศพทำให้เกิดความสะดวกไม่ต้องเป็นกังวลว่าจะต้องมาจัดทำพิธีอีกภายหลัง ซึ่งจะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาในการเตรียมงานมากขึ้น ในขณะที่บางหมู่บ้านยังคงยึดถือแบบเดิม

การตานเขียนหื้อผีตายเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต หลังความตายของชาวแพร์ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ ต้องการให้ดวงวิญญาณของผู้ตาย มีที่อยู่อาศัยอย่างสุขสบาย ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงานเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน และการทำประเพณีนี้ทำให้ทางวัดมีไม้ ตลอดจนกระเบื้องสังกะสี ของใช้สอยสอยในวัด ขณะเดียวกันบุตรหลานผู้ตายก็เกิดความสบายใจว่าวิญญาณของผู้ตาย มีที่อยู่อาศัยไม่เป็นผีเร่ร่อน ซึ่งจากความเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวแพร์ยังคงรักษาประเพณีนี้มาได้จนถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร์ โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร์, 2539, หน้า 60-63)

2. ประเพณีส่วนสังคมหรือส่วนชุมชนที่คนในสังคมปฏิบัติร่วมกันตลอดปี

2.1 ประเพณียี่เป็ง “ยี่” ในภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า สอง เป็ง หมายถึง วันที่พระจันทร์เต็มดวง ยี่เป็ง จึงหมายถึง วันเพ็ญเดือนสองของชาวเหนือ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของชาวไทยภาคกลาง จะตรงกับเดือนพฤศจิกายน เดือนนี้จะอยู่ในฤดูที่น้ำไหลหลาก ช่วงวันขึ้น 14-15 ค่ำและแรม 1 ค่ำ จะมีงานประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งมีต้นตำหรับมาจากสมัยพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย ประเทศไทยมีแหล่งน้ำอยู่โดยทั่วไปประเพณีการลอยกระทงจึงแพร่หลายไปทั่วทุกภูมิภาคอย่างรวดเร็ว พอถึงเทศกาลยี่เป็งผู้คนแต่ละแห่งปฏิบัติกิจกรรมทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน

ชาวแพร์จะปฏิบัติตามประเพณียี่เป็ง คือ ก่อนถึงวันยี่เป็ง พุทธศาสนิกชนจะจัดทำราชวัตรรอบวิหารและทำประตูป่า ทำความสะอาดศาสนสถาน เตรียมทำโคมค่าง โคมแขวน โคมลอย เตรียมเครื่องไทยธรรมหรือกัณฑ์เทศน์ ทางเจ้าอาวาสวัดจะมีหนังสือบอกบุญหรือฎีกาไปถึงแต่ละครอบครัวให้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ ซึ่งเป็นการเทศน์เรื่องมหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดเตรียมผางปะตีบตีนก่า (ประทีป) ไว้สำหรับจุดในคืนยี่เป็งด้วย เช้าตรู่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนยี่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะไปทำบุญตักบาตรถวายข้าวปลาอาหารที่วัด บางคนจะนอนถือศีลค้ำคิ่นที่วัดตั้งแต่คืนวันขึ้น 14 ค่ำ พอรุ่งเช้าก็ได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน จากนั้นชาวบ้านจะนำเอากัณฑ์เทศน์ไปวัด โดยพระสงฆ์เริ่มเทศน์กัณฑ์ทศพร และต่อจากนั้นก็เทศน์กัณฑ์อื่น ๆ จนกัณฑ์ที่ 13 คือ นครกัณฑ์ ใครเป็นเจ้าของกัณฑ์ทศพรมักจะไปถึงบริเวณที่จัดพิธีก่อนและนิมนต์พระให้เทศน์ก่อนเพราะเป็นกัณฑ์แรก ระหว่างวันขึ้น 14-15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ ในเดือนยี่ พุทธศาสนิกชนวัดต่าง ๆ จะมีกิจกรรมปล่อยโคมลอยในตอนสาย ๆ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จะ ทำให้โคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าได้เป็นอย่างดีและสวยงาม การปล่อยโคมลอยเชื่อกันว่าเป็นการปล่อยเคราะห์ หากโคมลอยไปตกบ้านผู้ใด เจ้าของบ้านจะต้องทำพิธีสะเดาะ

เคราะห์ด้วย กิจกรรมที่สำคัญยิ่งอีกกิจกรรมหนึ่งในเทศกาลยี่เป็ง คือการจุดผางปะติบ เรียกชื่อเต็มว่า ผางปะติบตีนก่า

การเทศน์มหาชาตินิยมเทศน์กันตลอดคืนวันยี่เป็งเพราะต้องการเทศน์ให้ครบ ทั้ง 13 กัณฑ์ และมีพระคาถารวมทั้งสิ้นถึง 1,000 พระคาถา การจุดผางปะติบตีนก่า เพื่อบูชาทั้ง พระพุทธเจ้าและพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ก็จะมีอยู่เป็นระยะ ๆ ทุกกัณฑ์ โดยจะจุดตามจำนวนพระคาถาของแต่ละกัณฑ์ จึงทำให้บรรยากาศของคืนวันยี่เป็งสว่างไสวไปด้วยแสงไฟระยิบระยับสวยงามไปทั่วทุกหนทุกแห่ง (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 48)

2.2 ประเพณีดำหัว

เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวเหนือได้รับการสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ กำหนดให้มีขึ้น กลางเดือน 7 เหนือ (เดือน 5 ใต้) นับเวลาตามระบบสุริยคติ ตรงกับวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ซึ่งอยู่ในช่วงเทศกาลประเพณีสงกรานต์ที่ถือกันว่าเป็นปีใหม่ของชาวไทยเหนือ บรรพบุรุษได้ กำหนดการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว ไว้ดังนี้

เริ่มต้นที่ วันที่ 12 เมษายน ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือนครั้งใหญ่ในรอบปี

เข้าวันที่ 13 เมษายน ชาวเหนือเรียกว่า “วันล้างขานต์ล่อง” ในสมัยก่อนจะมีการเผาขยะตอนเช้ามีดของวันที่ 13 เมษายน ชาวเหนือจะนำเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอนเครื่องใช้ในครัวเรือนมาทำความสะอาดเพื่อต้อนรับปีใหม่

วันที่ 14 เมษายน คือ วันเนา เป็นวันทำขนม ซึ่งส่วนใหญ่นิยมทำขนมเทียน ในตอนบ่ายชาวบ้านจะขนทรายมาก่อเป็นเจดีย์ทรายในวัด บริเวณทำน้ำมีการเล่นน้ำหรือสาดน้ำกันอย่างสนุกสนาน แต่ไม่นิยมสาดน้ำกันในบริเวณวัด ตอนเย็นทุกบ้านจะมีการเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับทำบุญในวันรุ่งขึ้น

วันที่ 15 เมษายน เป็นวันพญาวัน วันนี้จะเป็นวันสำคัญที่สุด ตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานไปถวายพระที่เรียกว่า ตานขันข้าว หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และจะมีพิธีทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ เสร็จพิธีตักบาตรแล้วก็ถวายเจดีย์ทราย ประเพณีดำหัว จะเริ่มในช่วงสายของวันนี้ โดยชาวบ้านจะนำน้ำอบ น้ำหอม น้ำขมิ้น ส้มป่อย ดอกไม้ ฐูปเทียน และสิ่งของเพื่อขอขมาผู้เป็นบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือแม่แต่อัฐิหรือรูปของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้อาวุโสจะรับและกล่าววอโหสิกรรม พร้อมทั้งให้พรแก่ลูกหลานหรือผู้ที่ไปร่วมพิธีด้วยถ้อยคำซึ่งปราศรัยชาวเหนือได้แต่งไว้เป็นภาษาที่สละสลวย มีคำคล้องจองที่ง่ายแก่การจดจำ เมื่อท่านกล่าวจบแล้วก็จะนำเอาน้ำอบ น้ำหอม น้ำส้มป่อย ฐูปศิระซึ่งเป็นที่มาของชื่อประเพณีดำหัว เมื่อเสร็จพิธีดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวแล้ว ก็จะยกขบวนไปดำหัวตามบ้านญาติผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคารพนับถือคนอื่น ๆ ต่อไป

ซึ่งจะมีการรดน้ำกันเองทั้งวัน ทุกคนจะเต็มไปด้วยรอยยิ้ม เสียงสรวลเสเฮฮา ร้องรำทำเพลง ซึ่งในอดีตจะมีการเล่นดนตรีพื้นบ้าน ประเภทกลองซิมม็อง หรือสะล้อซอซึง บรรเลงไปด้วย บรรยากาศที่สนุกสนานอบอุ่นเปี่ยมล้นด้วยความรัก ความมีไมตรีต่อกันอย่างมั่นคง ประเพณี คำหัวของชาวแพร์ เป็นประเพณีที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมด้านจิตใจที่สูงส่งต่อไปตราบนานเท่านาน คุณธรรมที่แฝงอยู่ในประเพณีคำหัว คือ ความกตัญญูกตเวทิต่อ บิดา มารดา และบุพการี ตลอดจนผู้มีอุปการคุณ การให้ทาน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้อภัยซึ่งกันและกัน การไม่ผูกใจเจ็บ ไม่อาฆาตพยาบาท การแสดงความปรารถนาดีต่อกัน การสร้างความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 54-55)

2.3 ประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ

การไหว้พระธาตุช่อแฮตามประเพณีโบราณของชาวแพร์ได้รับการฟื้นฟูขึ้นในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งได้จำลองรูปแบบการจัดขบวนแห่ถวายเครื่องสักการบูชาองค์พระธาตุช่อแฮ จากแบบฉบับดั้งเดิม คือ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ (เดือน 4 ใต้) เจ้าผู้ครองนครแพร์ พร้อมด้วยพระชายาและราชบุตรจะขึ้นช้างเหล่าบรรดาข้าราชการบริพารจะขี่ม้านำเครื่องสักการบูชา ไปไหว้พระธาตุช่อแฮ เวลาเช้าตรู่ชาวแพร์บางกลุ่มอาจไปนอนค้างแรมบริเวณใกล้ ๆ องค์พระธาตุ ตั้งแต่คืนวันขึ้น 14 ค่ำ พอเช้ามีวันขึ้น 15 ค่ำ ต่างก็พากันเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับ ทำบุญตักบาตรและเป็นเสบียงในมือต่อไป พอรุ่งสางขบวนช้างม้าของเจ้าหลวงเมืองแพร์ไปถึง ท่านก็จะนำบรรดาข้าราชการบริพารและประชาชนทำบุญตักบาตร ไหว้พระธาตุ ถวายภัตตาหาร และสังฆทานพร้อมเครื่องไทยธรรมและบริวารอื่น พอเสร็จจากการทำบุญในช่วงเช้าก็ได้เวลา รับประทานอาหารเช้าร่วมกัน หลังจากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็แยกย้ายกันไปไหว้พระธาตุจอมแจ้ง โบราณสถานอีกแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ห่างจากองค์พระธาตุช่อแฮทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร ส่วนคนหนุ่มสาวมักนิยมเตรียมอาหารออกเดินทางจากวัดพระธาตุช่อแฮ มุ่งหน้าไปทางทิศใต้ เพื่อขึ้นไปบนเขาอีกลูกหนึ่ง ซึ่งค่อนข้างสูงชัน เขาลูกนี้มีชื่อว่า ดอยเล็ง เป็นที่ประดิษฐานของ องค์พระธาตุที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ผู้มีความศรัทธาจะขึ้นไปกราบไหว้ เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต เมื่อขึ้นไปถึงบนยอดดอยเล็งสามารถมองเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของเมืองแพร์ เมื่อทุกคน ได้ปฏิบัติบูชาพระธาตุแล้วก็รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน พอได้เวลาอันสมควรต่างก็ ททยอยกันลงมาจากดอยเล็ง พอถึงเวลาเย็นพุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็จะกลับมารวมกันบำเพ็ญกุศล ฟังพระธรรมเทศนา เวียนเทียนรอบพระอุโบสถและรอบองค์พระธาตุช่อแฮ ในงานมีมหรสพ เฉลิมฉลองทุกคืน

ปี พ.ศ. 2536 คณะกรรมการจัดงานพิจารณาเห็นว่าตุ๊กกระด้างขนาดใหญ่ซึ่งแกะสลักด้วยไม้สักเป็นลวดลายอย่างสวยงามที่อยู่ในพระอุโบสถของวัดเก่าแก่โบราณมีเป็นจำนวนมาก ควรนำมาแสดงในริ้วขบวนด้วย จึงมีมติให้นำตุ๊กขนาดใหญ่ดังกล่าวเข้าร่วมขบวนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และเปลี่ยนชื่องานจาก งานประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ เป็นงานประเพณีนมัสการพระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่แห่ตุงหลวง ในปัจจุบันขบวนแห่งานประเพณีนมัสการพระธาตุช่อแฮเมืองแพร่ แห่ตุงหลวง จะได้จัดขึ้นในวันแรกของประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ ซึ่งตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 6 เหนือ (เดือน 4 ใต้) (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 51-52)

2.4 ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนบ้านทุ่งโฮ้ง

ชาวไทยพวนได้อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยอย่างสงบสุข มีวิถีชีวิตและแบบแผนในการดำรงชีพผสมผสานกับชาวไทยอย่างกลมกลืน ซึ่งอาจจะทั้งโดยใกล้ชิดเสมือนญาติพี่น้องหรือโดยสืบเผ่าพันธุ์ด้วยการแต่งงาน ชาวไทยพวนมีลักษณะนิสัยรักสงบ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความรักความสามัคคีในหมู่พวกพ้อง อดทน ขยันขันแข็งในการทำมาหากิน หลังฤดูเก็บเกี่ยวผู้หญิงจะทอผ้า ส่วนผู้ชายจะตีเหล็กหรือจักสาน สำหรับชาวไทยพวนที่หมู่บ้านทุ่งโฮ้ง ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีความรู้และถนัดในเรื่องของการทอผ้าและย้อมผ้าหม้อห้อม จนกระทั่งตำบลทุ่งโฮ้งได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าหม้อห้อมที่ใหญ่ที่สุดและมีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย

ชาวไทยพวนยึดมั่นในพระเพณีดั้งเดิมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีความกลัวในเรื่องลี้ลับ ดังนั้นเมื่อถึงกำหนดเวลาพิธีกำฟ้า ทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัดคือหยุดทำงานทุกอย่าง แม้แต่อุปกรณ์หรือเครื่องมือทำมาหากินก็ต้องเก็บเข้าที่หมด คงเหลือแต่เครื่องใช้ในการทำครัวที่จำเป็นสำหรับประกอบอาหารในแต่ละมื้อแต่ละวัน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ที่เป็นสามีภรรยาก็ต้องแยกกันนอนคนละห้อง ถ้าไม่เช่นนั้นอาจจะถูกฟ้าผ่าตาย

กำหนดพิธีกำฟ้ามีอยู่ 3 วัน ได้แก่

วันแรก คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 5 เหนือ) เริ่มหยุดทำงานหลังจากอาหารเย็นแล้ว จนกระทั่งถึงเวลาอาหารเย็นของวันขึ้น 4 ค่ำ จึงหมดกำหนดกำฟ้า

วันที่สอง วันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 5 เหนือ) เริ่มหยุดทำงานหลังจากรับประทานอาหารเช้า จนถึงเวลาอาหารเที่ยงของวันขึ้น 6 ค่ำ จึงหมดกำหนดกำฟ้า

วันที่สาม คือ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 5 เหนือ) เริ่มหยุดทำงานหลังจากรับประทานอาหารเช้าไปจนถึงเวลาอาหารเช้าของวันขึ้น 9 ค่ำ จึงหมดกำหนดกำฟ้า

กิจกรรมในพิธีกำฟ้า เริ่มจากเช้าตรู่ในวันแรกของพิธี คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 5 เหนือ) ชาวไทยพวนจะทำบุญตักบาตร ณ วัดใกล้บ้าน หลังจากนั้นจะนำที่นอน หมอน

มุ้ง และเสื้อผ้าไปซักที่ทำน้ายม ระหว่างที่รอให้เครื่องนอนและเสื้อผ้าแห้ง ชาวไทยพวนจะไปจับปลา หาหอย สอยไข่มดแดง นำมาเตรียมไว้เป็นอาหารมื้อกลางวันและมือเย็น เวลาบ่ายเสื้อผ้าแห้งแล้วก็นำกลับบ้าน หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วจะหยุดทำงานทุกชนิด ไปจนถึงเวลาอาหารมือเย็นของอีกวันหนึ่ง (วันขึ้น 4 ค่ำ) จึงหมดเวลากำฟ้าวันแรก พิธีกรรมในวันที่สองและวันที่สามจะมีการปฏิบัติกิจกรรมเช่นเดียวกับวันแรก แต่วันที่สามของประเพณีจะสิ้นสุดลง หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว ต่อจากนั้นก็ทำการทำงานหรือประกอบอาชีพตามปกติ

สมัยโบราณชาวไทยพวนในตำบลทุ่งไผ่จะมีการละเล่นพื้นบ้านในตอนกลางคืนตลอดเทศกาลประเพณีกำฟ้าอย่างสนุกสนาน เช่น เล่นผีนางดั่ง เล่นโก่หมูป เป็นต้น แต่ปัจจุบันภาพเหล่านั้นได้เลือนหายไปแล้ว กลับเป็นบรรยากาศของความสนุกสนานจากการรับประทานอาหารเช้า และร้องรำทำเพลงร่วมกันริมฝั่งแม่น้ำยม ชาวไทยพวนส่วนใหญ่ดื่มสุราและเครื่องดองของเมาทุกชนิด ทำให้หมู่บ้านใกล้เคียงถือโอกาสมาร่วมวงด้วย แม้ช่วงเวลาของประเพณีกำฟ้าจะผ่านพ้นไปแล้ว ชาวไทยพวนทุ่งไผ่ก็ยังหาโอกาสสนุกสนานกับกิจกรรมดังกล่าวอยู่เสมอ ทำให้ชาวไทยพวนรุ่นใหม่มองพฤติกรรมของกลุ่มชนของตนว่า เป็นสังคมของนักดื่มตัวยงที่หาคนกลุ่มอื่นเทียบได้ยาก ทั้งนี้ชาวไทยพวนบ้านทุ่งไผ่มีความภูมิใจว่าชาวไทยพวนในตำบลทุ่งไผ่ จำนวนประมาณกว่า 2,500 ครัวเรือน ไม่เคยมีใครถูกฟ้าผ่าตายเลยเพราะปฏิบัติตามประเพณีกำฟ้าอย่างเคร่งครัด (วรพร บำบัด, ม.ป.ป., หน้า 71-73)

จากชุมชนโบราณเมืองแพร์ถึงเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์

ชุมชนโบราณเมืองแพร์เป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ชุมชนหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทย ตั้งอยู่ที่บ้านในเวียง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร์ ชุมชนโบราณเมืองแพร์เป็นชุมชนที่มีความเจริญมากกว่าชุมชนโบราณแห่งอื่นที่ตั้งอยู่ในจังหวัดแพร์ ด้วยเป็นเมืองที่มีคนอาศัยต่อเนื่องกันมาโดยตลอด และพัฒนาไปตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน การตั้งที่อยู่อาศัยของชาวเมือง เริ่มจากภายในขอบเขตแนวกำแพงดินยาวที่ล้อมรอบเมือง โดยมีความกว้างของเมืองประมาณ 800 เมตร และความยาวประมาณ 1,400 เมตร แล้วขยายพื้นที่เขตการปกครองออกไปจนเป็นจังหวัดในปัจจุบัน

ที่ตั้งของเมืองแพร์อยู่ในบริเวณที่ราบผืนใหญ่เขตอำเภอเมืองแพร์บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยม ขอบเขตเมืองมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากแนวกำแพงดินสูงใหญ่ที่ล้อมรอบเมือง และแนวคูเมืองบางส่วนที่ยังไม่ถูกถมทำลายซึ่งอยู่รอบนอกแนวกำแพงดิน ปัจจุบันที่ตั้งของเมืองแพร์อยู่ในเขตเทศบาลและที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลอยู่ในเขตกำแพงดินนี้

ภาพ 2 แผนที่แสดงชุมชนเมืองแพร่

ที่มา: วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2561, สื่อออนไลน์

กำแพงเมืองแพร่ ชาวแพร่เรียกแนวคันดินที่ล้อมรอบตัวเมืองว่า เมก แนวคันดินนี้เดิมเป็นกำแพงเมืองปัจจุบันมีความสูงประมาณ 9 เมตร ความกว้างประมาณ 10 เมตร ในตัวคันดินมีอิฐขนาดใหญ่และก้อนหินปะปนอยู่ สันนิษฐานว่าก้อนอิฐและหินเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ใช้ยึดดินไม่ให้พังทลายได้ง่าย โดยแนวคันดินซึ่งเป็นกำแพงเมืองนี้ล้อมรอบเมืองทุกด้านจนทำให้พื้นที่ตัวเมืองแพร่ ซึ่งอยู่ภายในมีลักษณะเป็นแอ่งก้นกระทะ

คูเมือง คูเมืองเป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่ง que แสดงให้เห็นความเก่าแก่ของเมืองแพร่ ปัจจุบันชาวแพร่ส่วนใหญ่อาจไม่รู้จักรคูเมืองแพร่ เพราะชาวแพร่เรียกคูน้ำที่อยู่ชั้รอบนอกของคันดินซึ่งเป็นกำแพงเมืองว่า น้ำคือ คูน้ำนี้ในปัจจุบันมีความกว้างประมาณ 10 เมตร ส่วนที่อยู่ในบริเวณใกล้ประตูใหม่นั้น ทางเทศบาลเมืองแพร่ได้ทำการขุดลอกและตกแต่งใหม่ให้ลึกมากขึ้น และได้สร้างขอบคูเมืองส่วนนี้ด้วยก้อนหินและซีเมนต์ เพื่อกักเก็บน้ำสำรองไว้ใช้ในการดับเพลิง ทำให้คูเมืองมีลักษณะผิดแผกไปจากสภาพเดิมซึ่งเป็นเพียงขอบดินเท่านั้น บริเวณอื่นที่เหลือบางส่วนตื้นเขิน จนสามารถเดินข้ามได้อย่าง สะดวกในฤดูแล้ง และบางส่วนถูกถมทำลาย จนมองไม่เห็นสภาพเดิม

ประตูเมืองแพร์ พื้นที่ภายในบริเวณกำแพงเมืองแพร์เรียกว่า ในเวียง บ้านเรือนของราษฎรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว มี 6 ชุมชน ได้แก่ บ้านหัวข่วง บ้านศรีชุม บ้านพระร่วง บ้านสันกลาง บ้านพระนอน และบ้านสีล่อ ส่วนพื้นที่นอกเขตกำแพงเมือง เรียกว่า นอกเวียง การติดต่อเข้าออกเมืองต้องผ่านประตูเมือง ที่แต่เดิมมีอยู่ 4 ประตู ดังนี้

ประตูชัย เป็นประตูใหญ่และสำคัญของเมือง บุคคลสำคัญที่เป็นแขกเมืองจะได้รับ การต้อนรับนำเข้าเมืองผ่านทางประตูนี้ ประตูชัยของเมืองแพร์อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมือง

ประตูศรีชุม เป็นประตูที่อยู่อีกฟากหนึ่งของเมือง อยู่ตรงกันข้ามกับประตูชัยติดกับวัดศรีชุม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในเขตกำแพงเมืองแพร์ ประตูนี้ออกไปสู่ท่าน้ำในแม่น้ำยม ท่าน้ำที่อยู่ในบริเวณนี้มีชื่อว่า ท่าน้ำศรีชุม

ประตูยั้งม้าหรือประตูเลี้ยงม้า เป็นประตูที่ชาวเมืองนำม้าออกไปเลี้ยง และเป็นจุดที่ผู้ขี่ม้าที่จะเข้าเมืองพักม้าเป็นประตูเล็ก ๆ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองแพร์ ปัจจุบันเป็นเส้นทางไปบ้านหัวดง ชาวแพร์ส่วนใหญ่ ไม่ได้ใช้ประตูนี้ ทำให้ชื่อประตูยั้งม้าเกือบเลือนหายจากความทรงจำของชาวแพร์รุ่นใหม่

ประตูमार (บางเอกสารเขียน ประตูมาน) เป็นประตูที่สำคัญอีกประตูหนึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองตรงข้ามกับประตูยั้งม้า ชาวแพร์ในอดีตถือว่าเป็นประตูผี เนื่องจากประตูนี้เป็นทางผ่านในการนำศพไปฝังนอกเขตกำแพงเมือง เป็นเขตป่าช้าและใช้พื้นที่สำหรับการประหารนักโทษ บริเวณนี้ในอดีตเป็นป่าใหญ่มีต้นสักขึ้นอยู่จำนวนมาก ภายหลังได้ก่อสร้างโรงเรียนป่าไม้ และโรงเรียนการช่างชาย ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยเทคนิคแพร์ ในบริเวณดังกล่าว

ในอดีตประตูเมืองทั้งสี่นี้ไม่ได้กว้างขวางเช่นปัจจุบัน ความกว้างของประตูมีขนาดเพียงเกวียนและช้างสามารถผ่านเข้าออกได้สะดวกเท่านั้น นอกจากประตูทั้งสี่นี้แล้วต่อมาภายหลังเมื่อเมืองแพร์เจริญขึ้นมีการสร้างทางเข้าออกเมืองอีกทางหนึ่งด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือใกล้กับประตูยั้งม้าเดิมโดยเรียกชื่อประตูนี้ว่า ประตูใหม่

ประตูใหม่ สร้างประมาณปี พ.ศ. 2523 เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวเมืองแพร์กับถนนยันตรกิจโกศล ซึ่งเป็นเส้นทางสายหลักที่สำคัญในจังหวัดแพร์ การสร้างประตูใหม่นี้มีการขุดกำแพงเมืองและถนน คือ เมื่อสร้างแล้วเสร็จได้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีเปิดประตูเมืองจึงได้ชื่อว่า ประตูใหม่ นอกจากนี้ทางเข้าออกเมืองแพร์ยังมีอีก 1 แห่ง ซึ่งอยู่ทางต้นตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมือง บริเวณบ้านสีล่อติดต่อบ้านทุ่งต่อมที่อยู่นอกกำแพงเมือง ทางนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา (ปีที่บันทึกข้อมูล พ.ศ. 2543) เริ่มจากชาวบ้านสัญจรข้ามและเจาะแนวกำแพงเมืองทีละเล็กทีละน้อยจนเป็นทางเกวียนเพื่อออกไปทำไร่นาที่อยู่นอกเมือง

ในที่สุดมีการตัดถนนวิชัยราชาทับทางเกวียนที่มีอยู่เดิม กำแพงเมืองถูกตัดขาดเห็นชัดเจนจนถึงปัจจุบันชาวแพร่เรียกบริเวณนี้ว่า “เมกหวก” ซึ่งหมายถึงกำแพงเมืองที่ขาดออกจากกัน จึงไม่ถือว่าเป็นประตูเมือง

หลักเมืองแพร่ พื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองแพร่มีบริเวณหนึ่งที่อยู่ติดกับโรงเรียนนารีรัตน์ จังหวัดแพร่ ใกล้กับศาลากลางจังหวัด ในอดีตบริเวณนี้เรียกว่า สะดือเมือง เดิมมีสภาพเป็นพื้นที่ร่มรื่นมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เป็นที่ตั้งของศาลเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านเรียกว่า ตูบผี ต่อมาพื้นที่นี้ได้ถูกตัดต้นไม้ใหญ่ออกและนำเอาหลักศิลาจารึกหลักหนึ่งที่พบในวัดร้างศรีบุญเรือง บริเวณเรือนจำจังหวัดแพร่มาไว้ แล้วยึดถือว่าเป็นหลักเมืองแพร่ภายหลังจึงได้มีการสร้างศาลหลักเมือง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนขึ้น ปี พ.ศ. 2535 กระทรวงมหาดไทยได้สั่งการให้จังหวัดที่ไม่มีหลักเมืองจัดหาและสร้างหลักเมือง ตลอดจนปรับปรุงศาลหลักเมืองที่มีอยู่ให้ดูเด่นเป็นสง่า จังหวัดแพร่จึงได้จัดสร้างเสาหลักเมืองด้วยไม้ยมหิน ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำจังหวัด และได้รื้อศาลหลักเมืองเดิม แล้วจัดสร้างใหม่เป็นแบบจตุรมุข ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2536 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวางศิลาฤกษ์ และในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2537 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดศาลหลักเมืองแพร่ ส่วนศิลาจารึกที่ใช้เป็นหลักเมืองมาแต่เดิมนั้นยังคงตั้งไว้ที่ด้านหลังของเสาหลักเมือง ที่สร้างขึ้นใหม่ในศาลหลักเมืองแพร่ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543, หน้า 76-80)

ในวันที่ 10 มีนาคม 2558 ได้มีการประกาศให้เมืองแพร่ (ชุมชนโบราณเมืองแพร่) เป็นเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ด้วยเมืองแพร่เป็นนครเก่าแก่มีลักษณะของผังเมืองเป็นรูปคล้ายหอยสังข์ ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุเก่าแก่ไปถึงสมัยพระนางจามเทวี ราวพุทธศตวรรษที่ 14 หรือมีอายุการสร้างเมืองอย่างช้าในราวพุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นช่วงที่แคว้นหริภุญไชยมีความเจริญรุ่งเรือง ขอบเขตเมืองเก่าแพร่มีความชัดเจน ปรากฏให้เห็นในลักษณะของกำแพงเมือง และคูเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองเก่าแพร่ประเภทขอบเขต (Edge) ที่แสดงให้เห็นถึงอาณาเขตของเมืองเก่าได้อย่างชัดเจน ภายในกำแพงเมืองมีองค์ประกอบของเมืองเก่า อาทิ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดวาอาราม คู่มือเจ้าหลวง บ้านขุนนาง บ้านคหบดี ตลอดจนองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญอื่น ๆ เช่น ช่วงเมือง โครงข่ายถนนเกาะกลุ่มเชื่อมโยงต่อเนื่องเป็นลักษณะเมืองเก่าที่มีเอกลักษณ์ และยังคงรักษาสภาพแวดล้อมและของความเป็นเมืองเก่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ สามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ภายในเขตกำแพงเมือง-คูเมือง ทั้งหมด ตามแผนที่เขตกำแพงเมือง-คูเมือง ของกรมธนารักษ์

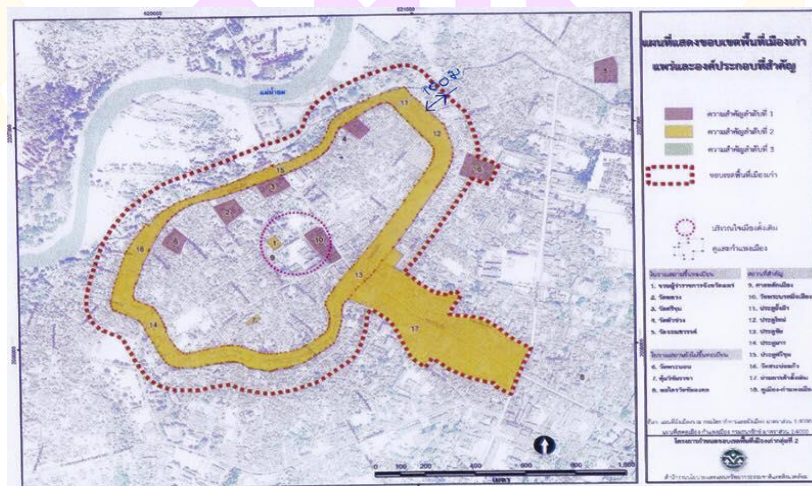
มาตรฐาน 1:4,000 พร้อมเขตกันชนระยะ 100 เมตร จากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง ดังกล่าว รวมถึงวัดสระบัวแก้ว และพื้นที่บริเวณย่านการค้าเก่าบนถนนเจริญเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่สองฝั่งถนนเจริญเมือง ระหว่างถนนเหมืองหลวงและถนนดำเนิน ด้วยเหตุผลข้างต้นประกอบกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า จึงได้ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์ มีเนื้อที่รวม 1.56 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเขตเมืองโบราณในกำแพงเมืองเป็นขอบเขตพื้นที่หลัก และมีอาณาเขตพื้นที่ต่อเนื่อง ดังนี้

ทิศเหนือ จดเขตกันชนระยะ 100 เมตรจากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง และครอบคลุมอาณาเขตวัดสระบัวแก้ว

ทิศตะวันออก จดเขตกันชนระยะ 100 เมตรจากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง จากทิศเหนือเรื่อยไปจนตัดกับแนวกึ่งกลางถนนเหมืองหลวง ลัดเลาะไปตามแนวเขตกรรมสิทธิ์ที่ดินกระทั่งตัดกับแนวกึ่งกลางถนนเหมืองหลวงอีกครั้งและเลี้ยวไปทางทิศตะวันออกเรื่อยไปจนจดแนวกึ่งกลางถนนยันตรกิจโกศล แล้วจึงเลี้ยวลงใต้ตัดผ่านบรรจบกันของถนนเจริญเมืองและถนนซอยไปทางทิศใต้ประมาณ 100 เมตร แล้วจึงเลี้ยวไปทางทิศตะวันตกลัดเลาะไปตามแนวเขตกรรมสิทธิ์ที่ดินกระทั่งบรรจบกับแนวกึ่งกลางถนนราษฎร์ดำเนินเรื่อยไปทางทิศตะวันตกจนบรรจบกับเขตกันชนระยะ 100 เมตรจากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง อีกครั้งหนึ่ง

ทิศใต้ จดเขตกันชนระยะ 100 เมตรจากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง

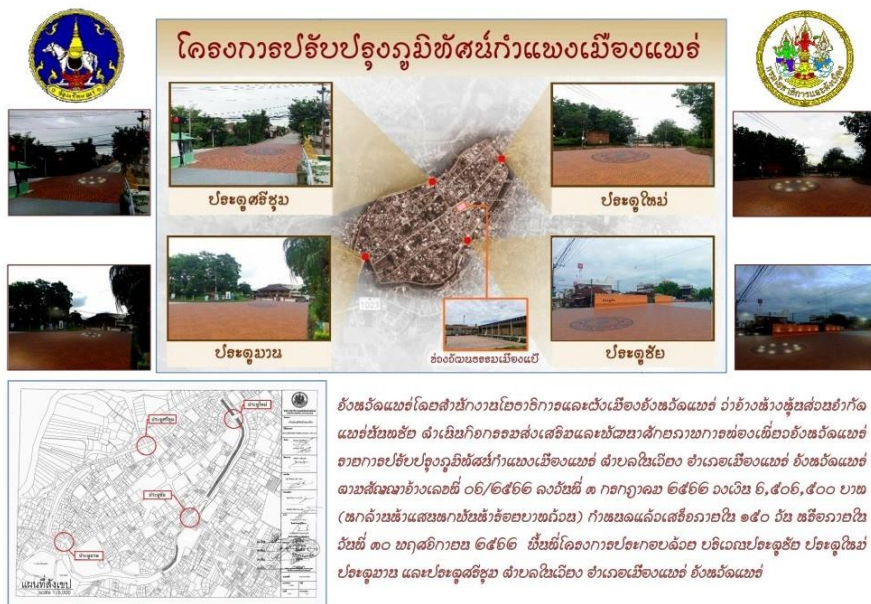
ทิศตะวันตก จดเขตกันชนระยะ 100 เมตรจากแนวเขตกำแพงเมือง-คูเมือง

ภาพ 3 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์และองค์ประกอบที่สำคัญ

ที่มา: สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแพร่, 2562, สื่อบนออนไลน์

ชุมชนเมืองเก่าแพร่หลังจากการได้รับประกาศเป็นเขตเมืองเก่าแพร่แล้ว ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแนวทางการอนุรักษ์เขตแพร่ไว้ 7 แนวทางด้วยกัน โดยเฉพาะแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ที่มีลักษณะการดำเนินงานการจัดกิจกรรมและวิถีชีวิตเป็นมรดกที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ประเพณี อาหาร การแต่งกาย ภาษา เทศกาล คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยองค์ความรู้จากประชาชนและนักวิชาการท้องถิ่น มีการค้นคว้าเผยแพร่และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ ฟื้นฟูงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อได้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2562 สำนักงานโยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดแพร่ ได้จัดโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์กำแพงเมืองแพร่ และจัดสร้างข่วงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ โดยมีการปรับปรุงภูมิทัศน์กำแพงเมืองแพร่ ประกอบไปด้วย บริเวณประตูชัย ประตูใหม่ ประตูมาน และประตูศรีชุม ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555, หน้า 12-17 และสำนักโยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดแพร่, 2562, สื่อบนออนไลน์)

ภาพ 4 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์กำแพงเมืองแพร่

ที่มา: สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแพร่, 2562, สื่อบนออนไลน์

การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร์ ทำให้เกิดการตื่นตัวของประชาชนในเขตเมืองเก่าอย่างยิ่ง นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยการก่อสร้างและปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เห็นได้ชัดดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2561 จังหวัดแพร์ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และบริษัท ซีดี แพลง โปรโมรเฟสชันนอล จำกัด จัดประชุมเปิดตัวโครงการ และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำผังแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า ครั้งที่ 1 และได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นกลุ่มย่อยอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันได้จัดเป็นครั้งที่ 10 ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2562 โดยการประชุมได้กระจายแนวคิดของโครงการสู่การลงมือปฏิบัติไปยังกลุ่มเป้าหมายทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และภาคประชาชน ทั้งนี้ผู้มีส่วนขับเคลื่อนแผนแม่บทและผังแม่บท จะได้รวบรวมข้อมูลการเสนอแนะและความเห็นไปวิเคราะห์และสรุปเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป (กรมประชาสัมพันธ์, 2561, สื่อออนไลน์ และสำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแพร์, 2562, สื่อออนไลน์)

ภาพ 5 ประชาสัมพันธ์เข้าร่วมเปิดตัวโครงการและประชุมรับฟังความคิดเห็น

ที่มา: กรมประชาสัมพันธ์, 2561, สื่อออนไลน์

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ได้มีการจัดนิทรรศการ เมืองเก่าแพร์ อดีต ปัจจุบัน อนาคต? ณ หอศิลป์เมืองแพร์ เพื่อประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าของโครงการจัดทำแผนแม่บท และแผนแม่บทการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าแพร์อีกด้วย (หอศิลป์เมืองแพร์, 2562, สื่อออนไลน์)

ภาพ 6 ประชาสัมพันธ์ งานนิทรรศการ เมืองเก่าแพร์ อดีต ปัจจุบัน อนาคต?

ที่มา: หอศิลป์เมืองแพร์, 2562, สื่อออนไลน์

ในวันที่ 10 ตุลาคม 2562 ได้จัดประชุมสรุปผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาเมืองเก่า เพื่อการท่องเที่ยวกลุ่มล้านนาตะวันออก “เมืองเก่าทรงคุณค่า สู่อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์” ขึ้น เพื่อเตรียมปรับปรุงภูมิทัศน์ สนามหลวงเมืองแพร์ เพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีเมืองแพร์ โดยจัดให้มีการปรับลานกิจกรรมที่กว้างขวาง มีเวทีกลางแจ้ อาคารร้านค้า ลานอเนกประสงค์ ลานออกกำลังกาย สวนพักผ่อน ลานจอดรถ และอนุสาวรีย์ พร้อมตกแต่งปรับปรุงให้สวยงามร่มรื่น เชื่อมโยงกับคุ้มเจ้าหลวง และศาลากลางจังหวัดแพร์ กาดกองเก่า กาดพระนอน

กาดพงษ์สุนันท์ ถนนคนเดิน วัดศรีชุม วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร และเขตเมืองเก่าแพร่ โดยรวมทั้งหมด ผสมผสานแนวความคิดการพัฒนาเมืองเก่าสร้างสรรค์สู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการประชุมสรุปงานดังกล่าวมีผู้แทนภาครัฐ เอกชน และประชาชน เข้าร่วมกิจกรรม (กรมประชาสัมพันธ์, 2562, สื่อออนไลน์)

ภาพ 7 โครงการพัฒนาพื้นที่สนามหลวงเพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีเมืองแพร่

ที่มา: กรมประชาสัมพันธ์, 2562, สื่อออนไลน์

นอกจากนี้ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 จังหวัดแพร่ได้จัดงาน เฉลิมฉลอง 1,191 ปี ของเมืองแพร่ ภายใต้ชื่องาน “แพร่เมืองเก่า 1,191 ปี” ขึ้น โดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน เพื่ออนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาประวัติศาสตร์ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด ระหว่างวันที่ 28 ธันวาคม 2562 ถึงวันที่ 1 มกราคม 2563 ภายใต้รูปแบบกิจกรรมในงาน คือ 4 ช่วง 4 กอง 1 กาด 9 ซาดิพันธุ เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่จังหวัดแพร่ครบรอบการก่อตั้งเมือง 1,191 ปี ได้ชูความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแพร่ โดยใช้

พื้นที่การจัดงานแบ่งออกเป็น 4 ช่วง (สถานที่ลานกว้าง) 4 กอง (ตรอกถนน) 1 กาด (ตลาด) 9 ชาติพันธุ์

กิจกรรม 4 ช่วง หมายถึง สถานที่ลานกว้าง 4 แห่ง ประกอบไปด้วย

ช่วงที่ 1 ช่วงคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ ใช้สถานที่บริเวณคุ้มเจ้าหลวงและสนามหลวงเมืองแพร่เป็นพื้นที่จัดงาน กิจกรรมประกอบด้วย นิทรรศการประวัติความเป็นมาของคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ การแสดง แสง สี เสียง เล่าเรื่องเมืองแป้ การประกวดร้องเพลงผู้นำท้องถิ่น การเดินแฟชั่นโชว์

ช่วงที่ 2 ช่วงวัฒนธรรมเมืองแป้ ใช้บริเวณกาดสามวัย มีกิจกรรมประกอบด้วย การวาดภาพเก่าเมืองแป้ การประกวด การแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรมของนักเรียน การแสดงล้อซอซึง ดนตรีล้านนา รำวงย้อนยุค การทอผ้าล้านนา การเขียนตัวหนังสือพื้นเมือง

ช่วงที่ 3 เมืองแพร่เมืองไม้และป่างาม สถานที่จัดงานใช้สถาบันประชารัฐพิทักษ์ป่า (โรงเรียนป่าไม้) มีกิจกรรมได้แก่การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับแพร่เมืองไม้และป่างาม ความรู้เกี่ยวกับไม้สัก ป่าไม้ กิจกรรมไม้ในอดีต การแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้และเฟอร์นิเจอร์ไม้ การประกวด การแกะสลักไม้ การแสดงโชว์ช้าง

ช่วงที่ 4 ช่วงประตูชัย สถานที่สี่แยกประตูชัย มีกิจกรรม ได้แก่ การแสดงการละเล่นของกลุ่มชาติพันธุ์ การแข่งขันบอกไฟดอก การจุดตะโป๊ก กิจกรรม Countdown ฉลองปีใหม่ กิจกรรมตักบาตรปีใหม่

กิจกรรม 4 กอง ซึ่งคำว่า “กอง” หมายถึง “ถนน” เป็นการเชื่อมโยงไปยังสถานที่จัดงานทั้ง 4 ช่วง ประกอบด้วย

กองที่ 1 กองสะพานของดี 6 เวียง (เวียงโกศัย เวียงต้า เวียงเชียงชื่น เวียงดั่ง เวียงสรอง เวียงเทพ) คือ ถนนไชยบูรณ์ตั้งแต่หน้าบ้านพักนายอำเภอเมืองแพร่ถึงหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองแพร่ มีการแสดงและจำหน่ายสินค้าของดี 8 อำเภอ เช่นสินค้า OTOP สินค้าพื้นเมือง

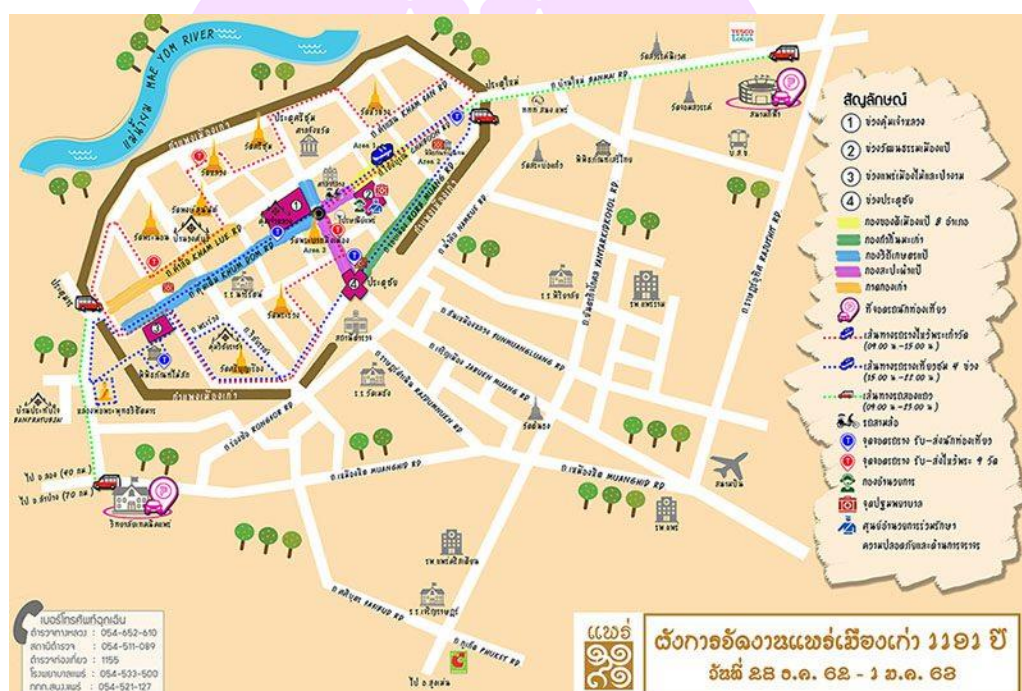
กองที่ 2 กองกำกิ้นถิ่นมะเก่า บริเวณถนนรอบเมือง ตั้งแต่พิพิธภัณฑสถานเทพถึงประตูชัย มีการจำหน่ายอาหารพื้นเมืองแป้ การสาธิตการทำอาหารพื้นเมืองแป้

กองที่ 3 กองวิถีเกษตรแป้ บริเวณถนนคุ้มเดิมด้านหน้าสนามหลวงเมืองแพร่ ถึงสถาบันประชารัฐพิทักษ์ป่า มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีเกษตรแพร่ การประกวดสินค้าทางการเกษตร

กองที่ 4 กองสะพานผ้าแป้ บริเวณสี่แยกประตูชัย ถนนเจริญเมืองตรงไปยังสี่แยกน้ำพุ มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผ้าทุกชนิด สาธิตการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้า และกาดกองเก่า ซึ่งจะมีการจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตามวิถีชาวแพร่

กิจกรรม 1 กาด คำว่า “กาด” หรือ “ตลาด” ในกิจกรรมนี้หมายถึงกาดที่ขึ้นชื่อของจังหวัดแพร่ อยู่ด้านหลังคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ เป็นกาดที่มีเสน่ห์ชาวบ้านนำพืช ผัก ผลไม้ อาหารและขนมโบราณมาจำหน่ายหรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “ถนนกาดกองเก่า”

9 ชชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ไทลื้อ ไทพวน ไทใหญ่ ไทยวน กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า อีมีปี่ มลาบรี โดยทั้ง 9 ชชาติพันธุ์ จะมาร่วมแสดงที่วงประตู่ชัยทุกคืน และมาทอผ้าชนเผ่าเล่าเรื่องผ่านนิทรรศการแบบมีชีวิต (พิจิตร สมศักดิ์ และมณี ม่วงทอง, 2562, ลี้ออนไลน์)

ภาพ 8 ผังการจัดงานแพร่เมืองเก่า 1,191 ปี วันที่ 28 ธันวาคม 2562–1 มกราคม 2563

ที่มา: พิจิตร สมศักดิ์ และมณี ม่วงทอง, 2562, ลี้ออนไลน์

จากชุมชนโบราณที่ได้ถูกประกาศเป็นเขตพื้นเมืองเก่าแพร่ ทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมืองแพร่ พร้อมกับการตื่นตัวของประชาชนชาวแพร่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณเขตเมืองเก่าที่จะต้องพบกับกาเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในรอบหลายปี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีเรื่องของความสร้างสรรค์มาเกี่ยวข้องกับประเพณี ในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ประเพณีพิธีกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม จึงนับเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่เขตพื้นเมืองเก่าแพร่ เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลวิจัยในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อำพร ขุนเนียม (2547) ได้ศึกษา พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพิธีกรรม และประเพณีที่มีอิทธิพล คุณค่า และผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา ผลจากการศึกษาพบว่า พิธีกรรม และประเพณีที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวไทยยวนบ้านท่าเสาเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง พิธีกรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ได้แก่ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมการเลี้ยงปาง และการทำบุญกลางบ้าน ทุกพิธีกรรมเกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อเรื่องการนับถือผีเป็นสำคัญ ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา มีความสัมพันธ์กันเป็นสังคมชนบทในระบบเครือญาติขนาดใหญ่ ผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ และมีบทบาทสำคัญทางศาสนา ผู้หญิงเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัวในการดำรงความต่อเนื่องของการนับถือผี มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน พิธีกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี นอกจากนี้ยังพบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่ชาวไทยยวนบ้านท่าเสา แสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่ผู้ปฏิบัติพึงได้รับอันเกิดจากสติปัญญาของบรรพบุรุษที่ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ขึ้นมา สิ่งที่ชอบเร้นอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมทั้งหลายเหล่านั้น คือ คุณค่าที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งผลให้สังคมชาวไทยยวนบ้านท่าเสา เป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมชุมชนหนึ่ง แต่ถึงแม้จะมีความเข้มแข็งอย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมปัจจุบันประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยยวนบ้านท่าเสาก็มีการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปตามกระบวนการที่เกิดจากบุคคลสามกลุ่ม คือ คนวัยชรา วัยกลางคน และวัยรุ่น ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ ทั้งที่ก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดโทษ

พจนา เอกบุตร (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ชุมชนลำปางหลวงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม กรณีศึกษางานประเพณียี่เป็งไหว้สาพระธาตุเจ้า อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ ศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนลำปางหลวง รวมไปถึงศึกษาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนลำปางหลวงในการจัดการชุมชนด้านต่าง ๆ พบว่า ชุมชนลำปางหลวงเป็นชุมชนโบราณที่มีความเป็นประวัติศาสตร์ควบคู่กับวัดพระธาตุลำปางหลวง มาอย่างยาวนาน ทำให้ชาวบ้านลำปางหลวงมีภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพและความเข้มแข็งในความร่วมมือดำเนิน

กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี จากการศึกษาเฉพาะกรณีงานประเพณียี่เป็ง ไหว้สาพระธาตุเจ้า วัดพระธาตุลำปางหลวง พบว่า เป็นงานประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติ สืบทอดกันมายาวนาน รูปแบบและวิธีการของการจัดงานจะมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ ของฝ่ายต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบด้วย วัด ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเข้มแข็ง ภายใต้อำนาจทางประวัติศาสตร์ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนที่มีอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นตัวแบบ (Model) ของการจัดการมรดกประเพณีวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งของ ชุมชนลำปางหลวง ที่มีการจำแนกกิจกรรมและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในการจัดการงาน ประเพณียี่เป็ง ไหว้สาพระธาตุเจ้า วัดพระธาตุลำปางหลวง อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

เชิดชาย หิรัญโร (2557) ได้ศึกษา ภูมิปัญญาล้านนาในการประยุกต์คัมภีร์และพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ที่เกี่ยวกับพิบัติภัยในปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ พิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” เฉพาะที่จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ซึ่งได้มีการปริวรรตและจัดพิมพ์ เผยแพร่แล้ว และศึกษาจากการประกอบพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” แบบประยุกต์ที่ปฏิบัติกัน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ตาก และอุตรดิตถ์ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2556 ผลการศึกษา พบว่า คัมภีร์ที่ใช้ในพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” แบบประยุกต์ในปัจจุบันยังคงสืบทอดการใช้คัมภีร์ตามแบบแผนประเพณีโบราณของล้านนา ทั้งการสวดและลำดับขั้นตอนการสวด ยกเว้นธัมม์ที่ใช้เทศน์ประกอบหลังพิธีสืบชะตาที่มี การประยุกต์ ด้านการประกอบพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” แบบประยุกต์ในปัจจุบัน พบว่า มีปรับเปลี่ยนในหลายส่วน ได้แก่ การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของพิธีกรรม ลำดับขั้นตอน การประกอบพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรม และการผสมผสานพิธีกรรมอื่นเข้ามา ในพิธีกรรมทั้งสาม ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะของการประยุกต์ในพิธีกรรมออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ การเพิ่มเติม การลดทอน การปรับเปลี่ยน การผสมผสาน และการสร้างใหม่ การประยุกต์ พิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” เป็นผลสืบเนื่องจากบริบทแวดล้อมของปัญหาพิบัติภัย วัตถุประสงค์ ของการประกอบพิธีกรรม ผู้จัดพิธีกรรม และผู้ร่วมพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทำให้ เกิดการตีความและสร้างสัญลักษณ์ใหม่ในพิธีกรรม ทั้งที่เป็นวัตถุประสงค์สัญลักษณ์ พฤติกรรม สัญลักษณ์ พื้นที่สัญลักษณ์ และเวลาสัญลักษณ์ การประยุกต์พิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของวิถีคิดในการแก้ไขปัญหาพิบัติภัยที่เป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัวของ ชาวล้านนา ประกอบด้วย วิถีคิดที่ยึดโยงระบบต่าง ๆ ในสังคมเอาไว้ด้วยกัน วิถีคิดที่เน้นสำนึก อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่หลากหลาย รวมทั้งวิถีคิดในการปรับประยุกต์พิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ให้เป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านและพิธีกรรมตามระบบปฏิทินของชุมชน โดยมีพระพุทธศาสนา

เป็นตัวเชื่อมประสาน การที่ชุมชนและผู้จัดพิธีกรรมมีอิสระในการเลือกใช้รูปแบบวิธีการประยุกต์ที่เหมาะสมกับปัญหาแต่ละแบบ ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งกับระบบแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิม และสอดคล้องกับกระบวนทัศน์ของชาวล้านนา แบบแผนวิธีคิดดังกล่าวยังสะท้อนโลกทัศน์ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และระบบศีลธรรมอย่างเป็นองค์รวม

ประเสริฐ รุณรา (2557) ได้ศึกษา พิธีสวดนพเคราะห์ เพื่อศึกษาความเป็นมา และการผลิตซ้ำพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทย และวิธีการประดิษฐ์พิธีสวดนพเคราะห์รูปแบบต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาบทบาทของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการศึกษา พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับนพเคราะห์ในสังคมไทย เป็นการประสานความเชื่อเกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ ที่รับแนวคิดแบบศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กับความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ที่รับแนวคิดแบบศาสนาพุทธ ความเป็นมาของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบทอดในลักษณะพิธีกรรมราชสำนัก จนกระทั่งเริ่มแพร่กระจายสู่สังคม เมื่อเริ่มมีการพิมพ์ตำราโหราศาสตร์และหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรม การศึกษาพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ช่วงเวลาในการจัดพิธีกรรมมักจัดในช่วงบ่ายถึงค่ำ กลุ่มผู้ประกอบพิธีมีหลากหลาย ได้แก่ พระสงฆ์ ไหฺร พราหมณ์ บัณฑิต และคณะเร่ ในส่วนประเภทของพิธีกรรม พบทั้งพิธีสวดนพเคราะห์ที่สืบสานมาจากพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ และพิธีสวดนพเคราะห์ที่ประดิษฐ์เพื่อวัตถุประสงค์ใหม่ ด้านการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในพิธีสวดนพเคราะห์ พบว่า พิธีสวดนพเคราะห์เป็นการสะท้อนตัวตนของเทวดานพเคราะห์อย่างมีเรื่องราว มีการจำลองพิธีกรรมให้เสมือนเป็นที่สถิตของเทวดานพเคราะห์ ในขณะที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์สร้างสัญลักษณ์ในพิธีสวดนพเคราะห์ เพื่อแสดงความหมายของสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับแนวคิดโลกศาสตร์และจักรวาลวิทยา ด้านการศึกษามหาวิทยาลัยของพิธีสวดนพเคราะห์และปัจจัยในการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า พิธีสวดนพเคราะห์สามารถบรรเทาทุกข์และขจัดความกลัว เสริมความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนสามารถผ่อนคลายความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและการเมือง และในขณะเดียวกันพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบัน นำแนวคิดทางทฤษฎีนิยามมาใช้บริหารจัดการพิธีกรรม ดังนั้นพิธีกรรมจึงสามารถระดมมวลชน ระดมทุน ตลอดจนสามารถชักจูงคนเข้าวัดได้มากยิ่งขึ้น ในส่วนปัจจัยที่ทำให้พิธีสวดนพเคราะห์ได้รับความนิยมนั้น เนื่องจากพิธีสวดนพเคราะห์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีให้เข้ากับพลวัตทางสังคม มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีที่ลดลง และมักจัดพิธีสวดนพเคราะห์ในวันหยุดสำคัญและวันหยุดนักขัตฤกษ์ทำให้เดินทางมาร่วมงานได้สะดวก อีกทั้ง พิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันมีการประดิษฐ์รูปแบบของพิธีให้อลังการ ผู้ประกอบพิธีกรรมมักสร้างรูปแบบใหม่ ๆ เสมอเพื่อจูงใจมวลชนให้เข้าร่วมพิธีกรรม

วัชรารภรณ์ ดิษฐบ้าน (2557) ได้วิจัยเรื่อง การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนาน และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ในการผลิตซ้ำตำนานพระอุปคุต ในสื่อสมัยใหม่ในรูปแบบซีดี สื่อกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต มีการนำเนื้อเรื่อง จากคัมภีร์อโศกาวทานมาผนวกกับแบบเรื่องพระอุปคุตปราบมาร จนกลายเป็นเนื้อหาหลัก ที่แพร่หลายในสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน ผลการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับ พระอุปคุต พบว่า ยังคงมีการสืบทอดในพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสานจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พิธีนิมนต์พระอุปคุตมาคุ้มครองงานบุญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีตักบาตรเบ็งปู้ด และประเพณีลอยปราสาทบูชาพระอุปคุต ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตดำรงอยู่ อย่างมีพลวัต โดยมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของประเพณีและพิธีกรรมอันเป็นผลจาก กระแสการท่องเที่ยว และการเข้าไปมีบทบาทของภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังพบลักษณะ พลวัตข้ามพื้นที่ คือ การนำประเพณีตักบาตรเบ็งปู้ดมาผลิตซ้ำในพื้นที่ภาคกลาง แม้ยังคง รูปแบบหลักตามประเพณีตักบาตรพระอุปคุตในภาคเหนือ แต่มีการเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาของ การตักบาตรพระอุปคุต มีการเพิ่มหรือเน้นองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมของสัญลักษณ์เกี่ยวกับ พระอุปคุต นอกจากนี้ยังพบพลวัตอีกลักษณะหนึ่ง คือ การสร้างความหมายใหม่ให้แก่พระอุปคุต ในมิติของพระเครื่องและวัตถุมงคล ทำให้เกิดมโนทัศน์ “พระอุปคุตปราบมาร บันดาลโชค” ปัจจุบันสำคัญที่เอื้อให้เกิดการสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตทั้งในพื้นที่เดิม และพื้นที่ใหม่มาจากลักษณะเด่นของพระอุปคุตและบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะ ลักษณะเด่นด้านการคุ้มครองป้องกัน ลักษณะอันคลุมเครือ และคุณลักษณะทั้งด้านโลกียะ และโลกุตระที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนา ลักษณะเด่นของพระอุปคุตสอดคล้องกับบริบท สังคมไทยในปัจจุบัน ทั้งยังตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนในสังคมพระพุทธศาสนา แบบไทย ทำให้เกิดการสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนาน และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุต อย่างต่อเนื่องในสังคมไทยปัจจุบัน

ณัฐวัตร อินทร์ภักดี (2559) ได้รวบรวมรวม “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่อง ครุฑหมอโนราในปัจจุบันในรูปแบบ ต่าง ๆ ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัย และบทบาทของการสร้างสรรค์ในรูปแบบดังกล่าว โดยเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปี พ.ศ. 2557-2560 จากโนราทั้ง 2 ประเภท คือ โนราพิธีกรรมและโนราบันเทิง ผลการศึกษา พบว่า “คติชน สร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครุฑหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง พบการสร้างสรรค จากคติชนในลักษณะที่เป็น “คติชนสร้างสรรค์” คือ พิธีกรรมและองค์ประกอบพิธีกรรมที่สร้างใหม่ เพื่อเน้นการสืบทอดความเชื่อเดิมที่มีมาในวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์จากคติชนในลักษณะที่เป็น “สินค้ำวัฒนธรรม” เพื่อจำหน่ายเป็นสำคัญ ได้แก่ เครื่องรางของขลัง และของที่ระลึกต่าง ๆ

ที่มาจากอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมและการแสดง ส่วนโนราบันเทิงมีการตั้ง “คณะเทพศรืธา” ขึ้น เพื่อการแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การแข่งขันในรายการคนไทยขึ้นเทพ การสร้างสรรค์ละครเรื่องไกรทอง และการแสดงภาพยนตร์เรื่องเทริด นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายขึ้นใหม่ในโนราลูกทุ่งบันเทิงอีกด้วย ซึ่งบริบทการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้เกิดการสร้างสรรค

ปรมินทร์ จารุวร (2559) ได้วิเคราะห์การสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คติชน (Folklore) กับการท่องเที่ยว (Tourism) ที่มีพลวัตและบทบาทหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปจากบริบทเดิมที่ใช้อยู่ในสังคมประเพณี เมื่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา คติชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คติชนในสังคมประเพณีมีพลวัตอย่างชัดเจน กลายเป็นคติชนในสังคมประเพณีที่ “ขายได้” ได้รับการเลือกสรรเพื่อนำมาสร้างภาพลักษณ์ในเขตหน้าฉากอันเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และปิดบังคติชนบางส่วนไว้เป็นเขตหลังฉาก หรือทิ้งไว้หลังม่าน หลังเวที นอกจากนี้การท่องเที่ยวก็เปรียบเหมือนเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งทำให้คติชนและสังคมของหมู่บ้านหนองขาวเปลี่ยนแปลงไป แต่ในอีกด้านหนึ่ง การท่องเที่ยวก็ช่วยให้เกิดการรื้อฟื้นและสืบทอดคติชนต่าง ๆ เอาไว้ แม้จะแตกต่างจากบริบทเดิม แต่ก็ช่วยให้คติชนเหล่านั้นมีการนำมาใช้ประโยชน์ในบริบทของสังคมสมัยใหม่เช่นปัจจุบัน ซึ่งหากมีการถ่วงดุลระหว่างการคง “คุณค่า” กับการเพิ่ม “มูลค่า” ของคติชนที่เลือกมาใช้ อย่างเหมาะสมแล้ว ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาวมีโอกาสพัฒนาเป็นเวทีของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ต่อไป

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2560) ได้ทำโครงการวิจัย เรื่อง ประเพณีประติษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างประเพณีประติษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขงพื้นที่ 7 จังหวัด ที่มีพื้นที่ติดกับริมแม่น้ำโขง ซึ่งมีการประติษฐ์สร้างประเพณีขึ้นมาใหม่ ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า “ประเพณีประติษฐ์” แม้จะถูกมองว่าเป็นประเพณีใหม่ที่สร้างขึ้นภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน แต่ว่าประเพณีทั้งหมดเหล่านี้ต่างมีจุดเริ่มต้นเชื่อมโยงมาจากการให้ความสำคัญในเชิง “คุณค่า” ต่อวิถีประเพณีวัฒนธรรมแบบชาวบ้านมาก่อนโดยวิธีการปรับเปลี่ยนประเพณีพื้นบ้านที่เรียกว่า “ประเพณีจาริต” ซึ่งเคยเป็นเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาให้เป็นการแสดงทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ประเพณีประติษฐ์” เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้เกิดแก่ประเพณีที่ได้เปลี่ยนมาเป็นการใช้ประโยชน์ทางการเมืองวัฒนธรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริบทของสังคมสมัยใหม่ โดยได้พยายาม

สร้างสรรค์ ดัดแปลง ปรับแต่งประเพณีพิธีกรรมให้เป็น “ประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรม” เพื่อต่อรองและช่วงชิงนิยามความหมายจากการเป็นพื้นที่ “เมืองชายแดนแม่น้ำโขง” ไปสู่ “เมืองท่องเที่ยวแม่น้ำโขง” แทน นอกจากนี้ การสร้างประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มแม่น้ำโขงในยุคปัจจุบันยังสื่อให้เห็นถึงภาพวัฒนธรรมที่มีความทับซ้อนด้วยระหว่าง “การสร้างสรรค์” กับ “พลวัตหรือการปรับเปลี่ยน” ของประเพณีในวิถีจารีตดั้งเดิม

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา งานวิจัยนี้ได้พบว่า ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมแห่งชีวิตของชาวไทลื้อแต่ละพิธีมีโครงสร้างและขั้นตอนที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพิธีอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ และที่สำคัญยังพบปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อยังคงดำรงท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันนั้น ประกอบด้วย ความเชื่อที่มีต่อพลังจากนามธรรมอันสูงส่ง ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ กระบวนการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนไทลื้อ รวมทั้งบทบาทและหน้าที่อันสำคัญของพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นการวิจัยทางคติชนวิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอน และองค์ประกอบ วิเคราะห์สภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ตลอดจนหาแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ อันจะทำให้เกิดประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดแพร่ต่อไป โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยทางคติชนวิทยา (Folklore) ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1. ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 แนวคิดประเพณีและพิธีกรรม
  - 1.2 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
  - 1.3 ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์
  - 1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล คือ จังหวัดแพร่ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแผนที่ตั้งของพื้นที่เก็บข้อมูล สถานที่อำนวยความสะดวก ประชากร สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยนั้นได้วางแนวทางการปฏิบัติตัวและเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ที่มีความน่าเชื่อถือ

กำหนดพื้นที่ในการวิจัย คุณสมบัติวิทยากรและเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. กำหนดพื้นที่ในการวิจัย

หลังจากศึกษาเอกสารจากข้อ 1.2 ผู้วิจัยจึงได้เจาะจงเลือกพื้นที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กำแพงเมืองแพร่และพื้นที่รอบกำแพงเมืองแพร่ มีระยะห่างจากตัวกำแพงเมืองแพร่ 100 เมตร โดยประมาณ ซึ่งพื้นที่ตั้งของชุมชนดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ตามประกาศคณะกรรมการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ลงวันที่ 10 มีนาคม 2558

2. กำหนดคุณสมบัติวิทยากร

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มวิทยากรเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 วิทยากรที่ให้ข้อมูลพิธีกรรมต่าง ๆ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.1.1 เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดแพร่

2.1.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้มีความรู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมได้อย่างแท้จริง

2.1.3 เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหรือเข้าร่วมพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่าอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ อย่างน้อย 3 ครั้งขึ้นไป

2.1.4 เป็นผู้ที่พร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

2.2 วิทยากรที่ให้ข้อมูลเกี่ยวแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.2.1 เป็นผู้ที่มีบทบาทหรือเคยมีบทบาทในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดแพร่

2.2.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้แทนของชุมชนในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดแพร่

2.2.3 เป็นผู้ที่พร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

จัดทำและจัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่ทำการศึกษาไว้กว้าง ๆ ล่วงหน้า มีการกำหนดคำถามเพื่อเป็นแนวทางที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งคำถามสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม (ลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการสัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

1.1 ข้อมูลของวิทยากรพื้นฐาน

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับ ความเป็นมา และจุดประสงค์ของพิธีกรรม

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับ ลำดับขั้นตอน และองค์ประกอบของพิธีกรรม

1.4 ข้อมูลคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง หรือข้อมูลอื่น ๆ และที่เป็นประเด็นน่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบบันทึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อบันทึกรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมโดยมีข้อมูลที่ต้องบันทึกคือ ชื่อพิธีกรรม ความเป็นมาและความสำคัญ วันเวลาสถานที่ในการจัดพิธีกรรม ลำดับขั้นตอนองค์ประกอบของพิธีกรรม และประเด็นอื่น ๆ ที่พบ

ในการบันทึกข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ทำสองขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยจดบันทึกย่อขณะทำการสังเกต และบันทึกหลังการสังเกต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและข้อจำกัดของการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง ขั้นตอนที่สอง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่บันทึกจากขั้นตอนแรกมาตรวจสอบความถูกต้องกับการบันทึกเสียง และหรือการบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อทำการเรียบเรียงแล้วบันทึกอีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหว และโทรศัพท์มือถือแบบ Smart Phone

ในการบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยจะบันทึกภาพเคลื่อนไหวเป็นหลัก โดยจะใช้โทรศัพท์มือถือแบบ Smart Phone เป็นอุปกรณ์เสริมในการเก็บข้อมูล ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยียุคปัจจุบัน ผู้วิจัยเลือกใช้ โทรศัพท์มือถือแบบ Smart Phone ที่คุณภาพสูง ด้วยตัวอุปกรณ์มีขนาดกระทัดรัด น้ำหนักเบา ทำให้เกิดความคล่องตัวในการใช้งาน มีพื้นที่จัดเก็บข้อมูลมาก มีความละเอียดในการถ่ายภาพสูง จึงสามารถเก็บบันทึกทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและบันทึกเสียง ในเครื่องเดียวกัน

ในการบันทึกข้อมูลภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและเสียง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ผู้วิจัยได้บันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อบันทึกบรรยากาศ ลำดับขั้นตอน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ทำพิธีกรรมและนำมาสอบถามผู้ประกอบพิธีกรรมภายหลังเมื่อเสร็จพิธี

วางแผนการและดำเนินการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจัดทำแผนการเก็บข้อมูล 3 รอบ และติดต่อขออนุญาตคณะต้นสังกัด (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา) ให้ออกหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการทำวิจัยถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและวิทยากร เมื่อได้หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการทำวิจัยแล้วจึงลงพื้นที่ตามแผนการ ดังนี้

รอบที่ 1 คือ รอบลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลก่อนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะต้องเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้วิจัยจะสืบหาวิทยากรที่ตรงตามคุณสมบัติในข้อ 2.2 เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานของพิธีกรรมนั้น ๆ เช่น ข้อมูลความเป็นมาของพิธีกรรมที่เคยจัดมาในครั้งก่อน ๆ และข้อมูลวันเวลาในการจัดการประกอบพิธีกรรมในครั้งต่อไป แล้วนำข้อมูลมาเตรียมวางแผนลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่จะจัดงานในรอบที่ 2 ทั้งนี้การลงพื้นที่รอบที่ 1 ผู้วิจัยจะสร้างความคุ้นเคยและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการได้รับข้อมูลในรอบที่ 2

จากการลงพื้นที่ในรอบที่ 1 ผู้วิจัยพบพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 21 พิธีกรรม และนำมาแบ่งกลุ่มพิธีกรรมตามจุดประสงค์หลักของพิธี จำนวน 6 กลุ่มพิธี ดังนี้

1. กลุ่มพิธีทำบุญ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนจนสร้างกุศลให้แก่ตนเองผ่านการปฏิบัติ ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีदानชั้นข้าว พิธีदानสลากภัต พิธีตั้งธรรมหลวง พิธีสวดมนต์ข้ามปี
2. กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา
3. กลุ่มพิธีบวงสรวง คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบวงสรวง หรือเช่นสรวงบรรพบุรุษ หรือเทพารักษ์ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริย-เทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง
4. กลุ่มพิธีขับเคราะห์ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก พิธีสะเดาะ นพเคราะห์
5. กลุ่มพิธีต่ออายุ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการต่ออายุให้กับบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์
6. กลุ่มพิธีขอขมา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการขอขมาบุคคล หรือสถานที่ เพื่อให้บุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสถานที่นั้นให้อภัยและอำนวยการให้ประสบแต่ความสุข มี 2 พิธี ได้แก่ พิธีสูมาเมก และพิธีรดน้ำดำหัว

จากการสืบหาและตรวจสอบบุคคลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้พบวิทยากรที่ตรงกับคุณสมบัติของวิทยากรที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 2.2 ดังนี้

วิทยากรที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม ตรงตามคุณสมบัติวิทยากรในข้อ 2.2.1 จำนวน 13 คน คือ

1. พระราชเชมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ และเป็นผู้ประกอบพิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโว พิธีเวียนเทียน(วันมาฆบูชา, วันวิสาขบูชา, วันอาสาฬหบูชา) พิธีสวดมนต์ข้ามปี
2. พระครูวิจิตรปริยัตยาทร เจ้าคณะตำบลในเวียง เขต 1 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ และเป็นผู้ประกอบพิธี दानสลาก พิธีสืบชะตา พิธีสะเดาะนพเคราะห์

3. พระครูใบฎีกาประสงค์ ชินวังโส เจ้าอาวาสวัดพระร่วง จังหวัดแพร่ และผู้ประกอบพิธี
ตานขันข้าว พิธีตั้งธรรมหลวง

4. พระอธิการศักดิ์ดา ฉันทโก เจ้าอาวาสวัดพระนอน จังหวัดแพร่ และผู้ประกอบพิธี
ห่มผ้าพระนอน พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์

5. นายบำรุง พาใจ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง พิธีบวงสรวง
เจ้าหลวง

6. นายพาณิชญ์ ศรีวิพัฒน์ ผู้ประกอบพิธีสุมาเมก

7. นายทวี ถิ่นอ่อน ผู้ประกอบพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

8. นางชูศรี แสงดอก ม้าขี่เจ้าบุญสูง

9. นางเครือวัลย์ หาญยศ ลูกข้าวงูกแบ่งเจ้าพ่อบุญสูง

10. นางสาววรพร บำบัด นักวิชาการท้องถิ่น

วิทยากรที่ให้ข้อมูลเกี่ยวแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตามคุณสมบัติวิทยากรในข้อ 2.2.2 จำนวน 6 คน คือ

1. นางสาววรพร บำบัด นักวิชาการท้องถิ่น

2. นายโชคชัย พนมขวัญ นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองแพร่

3. นายธีรภูธ กุลอมแล้ว นายกสมาคมอนุรักษ์เมืองเก่าแพร่

4. พระครูภาวนาเจตยานุกิจ (พงษ์ศักดิ์ ปณญาโธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ
จังหวัดแพร่ และผู้ประกอบพิธี

5. พระครูวิจิตรปริยัตยาทร (ถาวร ธมมถาวร) เจ้าคณะตำบลในเวียง เขต 1 ผู้ช่วย
เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโกศวิทยุวิทยา จังหวัดแพร่
และเป็นผู้ประกอบพิธี

6. นายอานนท์ พลแหลม นักวิชาการกระทรวงวัฒนธรรมจังหวัดแพร่

รอบที่ 2 คือ ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรมตามแผนการที่ได้จัดทำในรอบที่ 1

รอบที่ 3 คือ รอบเก็บประเด็นเพิ่มเติมหลังการตรวจสอบข้อมูล

ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลตามแผนการที่วางไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ข้อมูลพิธีกรรมในวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เมื่อได้วิทยากรที่แท้จริง
ตามคุณสมบัติของวิทยากรในข้อ 2.2.1 และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ผู้วิจัยลงพื้นที่
เพื่อไปเก็บข้อมูลพิธีกรรมโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรม แบบเข้าสังเกตการณ์อย่างมี
ส่วนร่วม (Participant observation) และใช้เครื่องมือการวิจัยในข้อ 3 บันทึกขั้นตอน องค์ประกอบ

ในการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง แต่ละครึ่ง ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ประกอบพิธี ก่อนการบันทึกข้อมูลทุกครั้ง เมื่อบันทึกเสร็จแล้ว จะสัมภาษณ์วิทยากรเพิ่มเติมหลังเสร็จพิธีกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของวิทยากร

2. ข้อมูลแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 จะใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม หรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เรื่อง “แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่ออธิบายถึงแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมของเมืองเก่าแพร่ โดยใช้วิทยากรที่มีคุณสมบัติตามข้อ 2.2.2 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดการสัมภาษณ์กลุ่มให้อยู่ในรูปแบบการสนทนากลุ่มและเปิดให้ผู้สนใจร่วมรับฟัง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่บ้านทีกจากแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม
2. ผู้วิจัยถ่ายเสียงจากไฟล์เสียงที่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำ โดยให้มีสำเนียงใกล้เคียงกับเสียงจริงมากที่สุด
3. ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาให้สมบูรณ์ โดยการตรวจสอบข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม กับข้อมูลที่ได้บันทึกจากการเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม
4. เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ แยกหมวดหมู่ และประเภทของข้อมูลไว้ เพื่อให้ง่ายต่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและแยกเป็นหมวดหมู่แล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้
  - 1.1 ข้อมูลพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นข้อมูลคติชนประเภทพิธีกรรม ที่ได้จากการสัมภาษณ์วิทยากรและการบันทึกภาคสนามที่ผู้วิจัยลงไปมีส่วนร่วม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์แล้วรวบรวมชุดข้อมูลดังกล่าวให้เป็นระบบ โดยจัดเรียงข้อมูลแต่ละพิธีกรรม ดังนี้ ชื่อของพิธีกรรม ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธีกรรม วันเวลา สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม องค์ประกอบของพิธีกรรม ลำดับขั้นตอน และบริบทอื่น ๆ ของพิธีกรรม

1.2 วิเคราะห์สภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ตลอดจนนำข้อสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมมาช่วยในการอธิบายสภาพและการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมดังกล่าว

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่าอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตลอดจนนำข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อ 2 มาร่วมวิเคราะห์ โดยใช้ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์มาช่วยในการอธิบายและสังเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม เพื่อให้ได้ข้อสรุปของข้อมูล

2. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

3. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์ คือ

1. ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
2. วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
3. วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการทางคณิตวิทยาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ถึงแม้ในช่วงลงภาคสนามจะพบปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดพิธีกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลพิธีกรรมอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยได้เลือกใช้ข้อมูลพิธีกรรมบางพิธีที่จัดขึ้นครั้งล่าสุด และมีการบันทึกไว้แล้วสัมภาษณ์วิทยากรเพิ่มเติม จากนั้นนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้างต้น ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบพิธีกรรมที่ได้จัดตามประเพณี จำนวน 21 พิธี เรียงตามปฏิทินประจำปีได้ ดังนี้

1. เดือนมกราคม
พิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่
2. ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนมีนาคม
  - 2.1 พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง
  - 2.2 พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา
3. เดือนเมษายน
  - 3.1 พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์
  - 3.2 พิธีรดน้ำดำหัว
  - 3.3 พิธีสุมาเมก

- 3.4 พิธีส่งสังคหะบ้าน
- 3.5 พิธีสวดเบิกสี่มุมเมือง
5. ช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน
  - 5.1 พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง
  - 5.2 พิธีสืบชะตาหลวง
  - 5.3 พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์
  - 5.4 พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา
6. ช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม
  - พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา
7. เดือนกันยายน
  - พิธีตานสลาก ในประเพณีกินสลากหลวง
8. เดือนตุลาคม
  - พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ในวันออกพรรษา
9. เดือนพฤศจิกายน
  - 9.1 พิธีตั้งธรรมหลวง ในประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง)
  - 9.2 พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม ในประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง)
10. เดือนธันวาคม
  - 10.1 พิธีสะเดาะเคราะห์
  - 10.2 พิธีสวดมนต์ข้ามปี
11. พิธีที่จัดทุกวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
  - พิธีตานขันข้าว
12. พิธีที่มีการกำหนดวันเฉพาะในวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ
  - พิธีตักบาตรเที่ยงคืน

เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ผู้วิจัยสามารถลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์พิธีกรรมอย่างมีส่วนร่วม ได้ จำนวน 17 พิธี และผู้วิจัยใช้ข้อมูลพิธีกรรมที่เคยมีการบันทึกไว้ จำนวน 4 พิธี รวมพิธีกรรมได้ 21 พิธี และผู้วิจัยได้ใช้จุดประสงค์หลักของพิธีกรรมมาจัดเป็นพิธีกรรมเป็นกลุ่มพิธีได้ 6 กลุ่มพิธี ดังนี้

1. กลุ่มพิธีทำบุญ

กลุ่มพิธีทำบุญ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนจนสร้างกุศลให้แก่ตนเองผ่านการปฏิบัติตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีตานขันข้าว พิธีตานสลาก พิธีตั้งธรรมหลวง พิธีสวดมนต์ข้ามปี มีองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

1.1 พิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

ในวันขึ้นปีใหม่เปลี่ยน พ.ศ. ของทุกปี เทศบาลเมืองแพร่จะจัดประเพณีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ โดยนิมนต์พระสงฆ์จากวัดในเขตเทศบาลเมืองแพร่ และประชาสัมพันธให้ชาวแพร่ร่วมประเพณี โดยมีจุดประสงค์คือการทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่เปลี่ยน พ.ศ. นอกจากนี้ยังอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ หลังจากตักบาตรเสร็จจะมีการกินขนมเส้นน้ำใส (ขนมจีนสูตรเมืองแพร่) ตามความเชื่อที่จะมีความโชคดีตลอดปีและอายุยืนยาวเหมือนเส้นของขนมจีน โดยทางเทศบาลร่วมกับผู้มีจิตศรัทธาตั้งโรงทานบริการอาหารเครื่องดื่มสำหรับผู้เข้าร่วมงานประเพณี (โชคชัย พนมขวัญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ในพิธีตักบาตรปีใหม่ในวันที่ 1 มกราคม 2563 เวลา 06.00 น. บริเวณประตูชัย และบริเวณวงเวียนน้ำพุกลางเมืองเก่าแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธี เทศบาลเมืองแพร่จะเป็นผู้เตรียมความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ในพิธี ดังนี้

1. ชุดโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ดอกไม้ ธูปเทียน
2. แก้วสำหรับพระสงฆ์และสามเณร
3. โต๊ะสำหรับวางของทำบุญตักบาตร และแก้วสำหรับผู้เข้าร่วมพิธี
4. ของทำบุญตักบาตรตามศรัทธา

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์และสามเณรจากวัดในเขตเทศบาลเมืองแพร่ จำนวน 191 รูป โดยเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์
2. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว และเตรียมของทำบุญตักบาตรตามกำลังศรัทธา

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินพิธีการ ดังนี้

1. พิธีกรเชิญนายกเทศมนตรีกล่าวรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดถึงจุดประสงค์การจัดประเพณีดังกล่าวขึ้นปีใหม่ แล้วเชิญผู้ว่าราชการจังหวัด จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นพ้ออาจารย์ (ผู้ประกอบพิธี) นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และอาราธนาศีล ดังนี้

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทัง ภาวะวันตัง อภิภาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สรวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเรณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

พุตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเรณนะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเรณนะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานพระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

พุตติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

พุตติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

พุตติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะตียัมปิ ถัมมัง สระระนัง คัจฉามิ

ตะตียัมปิ สังฆัง สระระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัญญูรานา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปัญจะลิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิไลทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเเต สาธุกันเเต สาธุกันเเต (ทวิ เชื่อนแก้ว,
2554, หน้า 48-49)

3. พออาจารย์นำผู้เข้าร่วมกล่าวถวายสังฆทานและจุดปัจจัย ผู้เข้าร่วมกล่าวตาม
อิมานิ มะยัง กันเเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอนชะยามะ สาธุ
โน กันเเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาทู อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ
สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารกับทั้งบริวาร
เหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้า
ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ทวิ เชื่อนแก้ว,
2554, หน้า 181)

4. เมื่อกล่าวเสร็จเชิญตัวแทนถวายสังฆทาน และจุดปัจจัย แต่พระสงฆ์
จำนวน 9 รูป ต่อด้วยประธานพระสงฆ์ให้พรวันปีใหม่ พ.ศ. 2563 และผู้เข้าร่วมพิธี
เตรียมกรวดน้ำ เมื่อพระสงฆ์กล่าวบทอนุโมทนารั้มคาถา สามัญญานุโมทนาคาถา
และสัพพมงคลคาถา ว่า (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เหวะเมวะ อิตโต ทินนัง เปตานัง อุ
ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา ฯ

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวัตวันตะรายิ สุซี
ทีชายุโก ภวะ อภิวา ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายิโน จัตตาริ ถัมมา วัฑฒันติ อายู
วัณโณ สุขัง พะลังฯ

อายุวัชฌะโก ณะวัชฌะโก   สิริวัชฌะโก ยะสะวัชฌะโก
 พละวัชฌะโก วัณณะวัชฌะโก   สุชะวัชฌะโก โหตุ สัพพะทา ฯ
 ทุกชะโรคะภะยา เวรา   โสกา สัตตุ จุปัททวา
 อะเนกา อันตะรายาปิ   วินัสสันตุ จะ เตชะสา
 ชะยะสิทธิ ณะมัง ลากัง   โสตถิ ภาคยัง สุขัง พะลัง
 สิริ อายุ จะ วัณโณ จ   โภคัง วุฑฒี จะ ยะสะวา
 สะตะวัสสา จะ อายุ จะ   ชีวะสิทธิ ะวันตุ เต ฯ
 ะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะทเวตา สัพพะพุทธา นุภาเวนะ สะทา
 โสตถิ ะวันตุ เต ฯ
 ะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะทเวตา สัพพะธัมมา นุภาเวนะ สะทา
 โสตถิ ะวันตุ เต ฯ
 ะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะทเวตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
 โสตถิ ะวันตุ เต ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

5. หลังจากนั้นพิธีกรจะประชาสัมพันธ์ผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมแถวเพื่อตัดบาตร พระสงฆ์และสามเณร ตามจุดที่ทางเทศบาลได้กำหนดไว้ ขณะตัดบาตรผู้เข้าร่วมพิธีจะถอดรองเท้า ก่อนนำของทำบุญใส่บาตร ทั้งนี้ทางเทศบาลได้จัดคนดูแลตามพระสงฆ์เพื่อรับของที่เต็มบาตร มาเก็บไว้ในรถขนย้ายเพื่อแยกของแจกจ่ายให้กับวัดในเขตเทศบาลเป็นลำดับต่อไป

ภาพ 9 ชาวเมืองแพร่เตรียมของตัดบาตรรอพิธีตัดบาตรขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563

ภาพ 10 พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ให้พรวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563

ภาพ 11 บรรยากาศพิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563

6. หลังจากเสร็จพิธีตักบาตร ผู้เข้าร่วมพิธีมารับอาหาร โดยเฉพาะขนมเส้นน้ำใส (ขนมจีนสูตรเมืองแพร่) ตามความเชื่อที่ว่า หากได้กินขนมเส้นจะทำให้มีความโชคดี และอายุยืน เหมือนกับเส้นของขนมเส้น นอกจากนี้ยังมีของกินอื่น ๆ ให้บริการที่จุดโรงงานที่ทางเทศบาลเมืองแพร่ ได้จัดเตรียมไว้

ภาพ 12 ชาวเมืองแพร่ต่อแถวรับขนมเส้นน้ำใส

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

พิธีตักบาตรในประเพณีตักบาตรขึ้นปีใหม่ใหม่ของเมืองแพร่นี้ ผู้วิจัยลงพื้นที่และได้เข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2563 และ ปี พ.ศ. 2564 พบบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปคือ ในปี พ.ศ. 2563 นั้น มีผู้เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก แต่ในปี พ.ศ. 2564 ได้มีผู้เข้าร่วมน้อยเนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมพิธีต้องรักษาระยะห่าง และสวมใส่หน้ากากอนามัย

1.2 พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีตักบาตรเทโวโรหณะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่เชื่อว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากโปรดพระมารดาเสร็จ เป็นเวลา 1 พรรษา เมื่อถึงเวลาออกพรรษาในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พระพุทธองค์ก็ได้เสด็จลงมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงมาที่เมืองสังกัสส์ ใกล้เมืองพาราณสี เมื่อชาวเมืองทราบข่าวก็พากันไปทำบุญตักบาตร ณ ที่นั้น ใน การเสด็จลงมาครั้งนี้เกิดเหตุอัศจรรย์ คือ เทวดา มนุษย์ และสัตว์นรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน จึงเรียกวันนี้ชื่อหนึ่งว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก”

ในจังหวัดแพร่ได้จัดพิธีตักบาตรเทโวโรหณะตามความเชื่อของชาวพุทธ โดยแรกเริ่ม เทศบาลเมืองแพร่ในขณะที่ยังดำรงฐานะ ชมพูมิ่ง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนนารีรัตน์ จังหวัดแพร่ โดยมีนางสาววรพร บำบัด เป็นผู้ดูแลศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ ได้พาคณะครูโรงเรียนนารีรัตน์ฯ เข้าร่วมประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะที่เขาสะแกกรัง วัดสังกัสรัตนคีรี จังหวัดอุทัยธานี ได้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความสวยงามของพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ จึงนำเอาแนวคิดมาสร้างสรรค์เป็นพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ของเมืองแพร่ ในปี พ.ศ. 2524 โดยเริ่มต้นจากวัดชัยมงคล อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้วยชื่อวัดที่มีความเป็นมงคล เหมาะสำหรับการเริ่มต้นขบวนตักบาตร และมีเส้นทางเดินที่ตรงมาয়ั้งประตูชัยและเข้าไปใจกลางเมืองแพร่ตรงบริเวณวงเวียนน้ำพุกลางเมืองเก่าแพร่ พิธีตักบาตรเทโวโรหณะในเมืองแพร่ จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2524 และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดประสงค์ให้ชาวเมืองแพร่ได้ร่วมทำบุญในวันออกพรรษาเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ตลอดจนได้อุทิศผลบุญไปสู่ญาติมิตรสหาย ผู้ล่วงลับ (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

ภาพ 13 ภาพประชาสัมพันธ์ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประจำปี 2563

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ในวันออกพรรษา ตรงกับวันที่ 3 ตุลาคม 2563 เวลา 07.30 น. โดยใช้สถานที่ วัดชัยมงคล อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา และตั้งขบวนพระสงฆ์เดินเพื่อเดินรับบาตร โดยใช้เส้นทางผ่านถนนช่อแฮ-เจริญเมือง และสิ้นสุดตรงสี่แยกวงเวียนน้ำพุ กลางเมืองเก่าแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีใช้สถานที่ที่วัดชัยมงคลเป็นจุดเริ่มของการตักบาตร เทศบาลเมืองแพร่ ได้ร่วมกับชุมชนวัดชัยมงคลในการจัดสถานที่สำหรับพิธีสงฆ์ โดยเตรียมความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ในพิธี ดังนี้

1. ชุดโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ดอกไม้ ธูปเทียน
2. ชุดอาสนะสำหรับประธานพระสงฆ์ เก้าอี้สำหรับพระสงฆ์และสามเณร
3. โต๊ะสำหรับวางของทำบุญตักบาตร และเก้าอี้สำหรับผู้เข้าร่วมพิธี
4. ชุดถวายสังฆทานสำหรับประธานในพิธีเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ 9 รูป
5. ของทำบุญตักบาตรตามศรัทธา

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ และสามเณรจากวัดในเมืองแพร่ โดยมี เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์
2. ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดชาวบ้านที่เป็นพ่ออาจารย์(ผู้ประกอบพิธี)จะดำเนินพิธีการ ดังนี้

1. พิธีกรเชิญนายกเทศมนตรีกล่าวรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ถึงจุดประสงค์การจัดประเพณี แล้วเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย ต่อด้วยนำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ตามลำดับ ดังนี้

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะะวา พุทธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สภาวะะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ
ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ
ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานฝ่ายสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(2) พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
กาเมสุมิจฉาจารุ เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุภันเต สาธุภันเต สาธุภันเต (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 48-49)

3. พ่ออาจารย์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายสังฆทาน และจตุปัจจัย ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอิณชะยามะ สาธุโน
ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารกับทั้งบริวาร เหล่านี้ แก่พระ ภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้า ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 181)

4. เมื่อกล่าวเสร็จพออาจารย์จะเชิญตัวแทนถวายสังฆทาน และจตุปัจจัย แต่พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป

ต่อด้วยประธานพระสงฆ์ได้กล่าวถึงความสำคัญของการตักบาตรเทโวโรหณะ และให้พร ผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมกรวดน้ำ เมื่อพระสงฆ์กล่าวบทอนุโมทนารัมคาคา สามัญญานุโมทนาคาคา และสัพพมงคลคาคา ว่า (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานิัง
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา ฯ

สัพพีติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวะัตวันตะราโย สุขี
ที่ขมายุโก ภาวะ อภิวา

ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุชฌมาปะจาโยโน จัตตาริ ธัมมา วัชฌันติ आयु วัณโณ
สุขัง พะลังฯ

อายุวัชฌมะโก ณะนะวัชฌมะโก

สิริวัชฌมะโก ยะสะวัชฌมะโก

พะละวัชฌมะโก วัณณะวัชฌมะโก

สุชะวัชฌมะโก โหตุ สัพพะทา ฯ

ทุกชะโรคะภะยา เวรา

โสกา สัตตุ จุปัททะวา

อะเนกา อันตะรายาปี

วินัสสันตุ จะ เตชะสา

ชะยะสิทธิิ ณะนัง ลากัง

โสตถิ ภาคยัง สุขัง พะลัง

สิริ आयु จะ วัณโณ จะ

โภคัง วุชฌี จะ ยะสะวา

สะตะวัสสา จะ आयุ จะ

ชีวะสิทธิิ ภาวะันตุ เต ฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา

โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา

โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา

โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

5. เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ในวิหารวัดชัยมงคลแล้ว เจ้าหน้าที่จะประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้าร่วมเตรียมตัวตักบาตรและจัดตั้งขบวนตักบาตรในขบวนประกอบไปด้วยป้ายประชาสัมพันธ์งานประเพณี รถประชาสัมพันธ์ นักเรียนจากโรงเรียนเทศบาลวัดชัยมงคลจะเป็นหัวขบวน ถือรูปในหลวง ราชินี พุ่มเงิน พุ่มทอง ธงชาติ ธงธรรมจักร ต่อด้วยขบวนนักเรียนที่แต่งตัวเป็น สัตว์ป่าหิมพานต์ หุ่นเปรดจำลอง รถแห่พระพุทธรูปปางเปิดโลก พระสงฆ์เถระชั้นผู้ใหญ่ พระสงฆ์เถระชั้นผู้น้อย สามเณร รถปิดท้ายขบวนสำหรับบรรทุกของตักบาตร

6. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเตรียมแถวเพื่อตักบาตรตลอดเส้นทางตามจุดที่ทางเทศบาลได้กำหนดไว้ ขณะตักบาตรผู้เข้าร่วมพิธีจะถอดรองเท้าก่อนนำของทำบุญใส่บาตรพระ ทั้งนี้เทศบาลได้จัดคนดูแลตามพระสงฆ์เพื่อรับของที่เต็มบาตรมาเก็บไว้ในรถขนย้ายเพื่อแยกของ แจกจ่ายให้กับวัดที่เข้าร่วมประเพณีเป็นลำดับต่อไป

7. เส้นทางเดินบาตรในพิธีตักบาตรจะใช้เส้นทาง ถนนช่อแฮ-เจริญเมือง โดยจะเริ่มจากวัดชัยมงคล อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผ่านตลาดชมภูมิ่ง ผ่านย่านชุมชนเจริญเมือง ผ่านประตูชัยเข้าเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ ผ่านวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร และสิ้นสุดตรงที่สี่แยกวงเวียนน้ำพุกลางเมืองเก่าแพร่ เมื่อเดินทางมาถึงจุดปลายทาง พระสงฆ์แต่ละวัดจะแยกย้ายกลับวัด ทั้งนี้ทางเทศบาลเมืองแพร่ได้อำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์ในการคัดแยกของตักบาตร และจะแบ่งของทำบุญตักบาตรไปให้แต่ละวัดที่มีพระสงฆ์เข้าร่วมพิธีในครั้งนี้

ภาพ 14 รถอัญเชิญพระพุทธรูปปางเปิดโลกนำหน้าขบวนตักบาตร

ภาพ 15 เปรตในขบวนสวมนหน้ากอกอนามัยป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

ภาพ 16 แถวพระสงฆ์สามเณรที่ร่วมรับบาตรในพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

ในขบวนตักบาตรนอกจากจะมีการประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของการตักบาตร และเชิญชวนให้ประชาชนร่วมทำบุญแล้ว ยังประชาสัมพันธ์เชิญชวนทำบุญรูปแบบปัจจัย

(เงินสด) เพื่อช่วยในการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือแพทย์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และมีการรณรงค์ป้องกันโรคติดต่อโรคโควิด 19 ตามหลักวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ควบคู่กันไป โดยการสวมหน้ากากอนามัยให้กับหุ่นเปรต เพื่อเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงภัยโรคโควิด 19 ในอีกทางหนึ่งด้วย

1.3 พิธีตักบาตรเที่ยงคืน

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีตักบาตรเที่ยงคืนนั้นจะจัดขึ้นในวันเพ็ญปัด ซึ่งเป็นภาษาเหนือ แปลว่า วันเพ็ญพุธ (คืนวันอังคารขึ้น 14 ค่ำ ต่อด้วยเช้าวันพุธขึ้น 15 ค่ำ) คือทุกวันพุธที่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ ในจังหวัดแพร่มีการจัดงานประเพณีพื้นถิ่นชื่อยอย เบ็ญปัด ไหว้สาอุปัชฌ์เจ้า ที่วัดสระบ่อแก้ว ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่สืบทอดกันมานานและใกล้สูญหาย ในประเพณีนี้จะมีพิธีตักบาตรเที่ยงคืน มีจุดประสงค์เพื่อทำบุญตักบาตรสร้างทานบารมีในการเริ่มต้นวันใหม่ ตามความเชื่อของชาวล้านนาที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันเป็นประเพณีมากกว่า 400 ปี สันนิษฐานว่า ล้านนาได้รับการผสมผสานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมาจากพม่า และไทยลื้อ ที่มีความเชื่อว่าพระอุปัชฌ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์สาวกที่มีมหิทธิฤทธิ์สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาที่พญามารมารบกวนพิธีต่าง ๆ ได้ พระอุปัชฌ์จะขึ้นมาจากทะเลแปลงกายเป็นสามเณรออกโปรดสัตว์ และโปรดชาวเมืองก่อนเวลารุ่งอรุณ หากบุคคลใดได้ทำบุญตักบาตรพระอุปัชฌ์แล้วบุคคลนั้น ถือว่าเป็นผู้มีบุญจะทำให้บังเกิดสิริมงคลแก่ชีวิตเกิดความร่ำรวยซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง มีโชคลาภ แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ โดยวัดสระบ่อแก้ว ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแพร่ และเทศบาลเมืองแพร่ ได้จัดพิธีตักบาตรเที่ยงคืนมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 10 ปี และมีผู้เข้าร่วมงานเพิ่มขึ้นทุกปี (โชคชัย พนมขวัญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

พิธีตักบาตรเที่ยงคืนจะจัดในคืนวันเพ็ญพุธเวลาเที่ยงคืน สถานที่จัด คือ วัดสระบ่อแก้ว ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

อุปกรณ์ในพิธีตักบาตร ทางวัดจะจัดเตรียมและอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 อยู่ในวิหาร เป็นพื้นที่สำหรับพิธีกรรมทางศาสนา จะจัดโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ดอกไม้ ธูปเทียน อาสนะสำหรับประธานพระสงฆ์ เก้าอี้สำหรับพระสงฆ์และสามเณร ตลอดจนจันชุดถวายสังฆทานสำหรับพระเถรานุเถระที่ประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนที่ 2 ส่วนอยู่นอกวิหาร มีการจัดเตรียมความพร้อมสำหรับการสรงน้ำพระอุปัชฌ์

และเตรียมรถบุษบก สำหรับแห่พระอุปคุตในการตักบาตร ส่วนชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีก็จะเตรียมของทำบุญตักบาตรตามศรัทธา

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์และสามเณรในวัดสระบ่อแก้ว และจากวัดอื่น ๆ ในเขตเทศบาลเมืองแพร่

2. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

พิธีตักบาตรเที่ยงคืนจะเริ่มตามกำหนดการ เวลาประมาณ 19.00 น. ของวันอังคาร ชาวบ้านจะมารอตักบาตรที่วัดสระบ่อแก้ว ขณะรอพิธีตักบาตรเที่ยงคืน ทางวัดจะกำหนดสถานที่ให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ องค์พระธาตูกู่ทองคำ พระพุทธบัวเข็ม และทางวัดยังได้เตรียมจุดสรงน้ำพระอุปคุต โดยจะมีผู้อัญเชิญพระอุปคุตลงจากหอพระอุปคุตมาประดิษฐานที่ฐานสรงน้ำไว้เพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำก่อนเข้าไปไหว้พระอุปคุตองค์ใหญ่ที่ประดิษฐานไว้หน้าวิหาร

ภาพ 17 นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่อัญเชิญพระอุปคุตลงจากหอพระอุปคุตเพื่อให้ชาวบ้านสรงน้ำ

ภาพ 18 นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่สร้างน้ำพระอุปคุต

ภาพ 19 ชาวบ้านต่อแถวสร้างน้ำพระอุปคุต

จนถึงเวลา 23.00 น. จะเริ่มพิธีทางพระพุทธศาสนา เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว
 พ่ออาจารย์จะเป็นผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

1. พ่ออาจารย์เชิญประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและไหว้พระอุปคุต
 ที่ประดิษฐานบริเวณหน้าวิหาร โดยพ่ออาจารย์จะนำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
 บูชาพระอุปคุตและอาราธนาศีล ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปุเชมิ

อิมิณา สักกาเรนะ สังขัง ปุชมิ

(2) อระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ สังขัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มหาอุปัคต จะ มหาลาภี พุทโธลาภัง สัพพะชะนา พะหุชะนา ราชาปุริโส อิติโยมานัง นะโม โจรา เมตตาคิตตัง เอหิจิตติจิตตัง ปิยังมะมะ สะเทวะกัง สะพรหมมะกัง มนุสสานัง สัพพะลาภัง ภาวะวันตุ เม ฯ

เอหิจิตติจิตตัง พันธะนัง อุปะคุดโต จะมหาเถโร พุทธะสาวะกะอานุกาเว นะ มาระวิชะยะ นิระกะยะ เตชะปุณณะตา จะ เทวะตานัมปิ มะนุสสานัมปิ เอหิจิตตัง ปิยังมะมะ อิมัง กายะพันธะนัง อะทิตามิ ปะอัยยิสสุตัง อุปัจชะชิฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 224)

(4) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานฝ่ายสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

- (3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุราเมระยเมมฺหัชชปะมาทัญญูานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปญฺจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
 สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุภันเต สาธุภันเต สาธุภันเต (ทวิ เชื้อนแก้ว,
 2554, หน้า 48-49)

3. พื่ออาจารย์อาราธนาพระปริตร เพื่อให้พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ทำน้มนต์
 ดังนี้

วิปตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตติสทธิยา สัพพะทุกขะวินาสาเย ปริตตัง
 พรุถะ มังคะลัง

วิปตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตติสทธิยา สัพพะภะยะวินาสาเย ปริตตัง
 พรุถะ มังคะลัง

วิปตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตติสทธิยา สัพพะโรคะวินาสาเย ปริตตัง
 พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

4. ก่อนพระสงฆ์จะสวดอัญเชิญเทวดา ดังนี้

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริลิตตะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมาเน ทีเป รัฏฐเ จะ คาเม
 ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะ
 เม ยักขะคันธัพพะนาคา ติญจันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุถันตุ ฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
 ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

5. เมื่อพระสงฆ์สวดอัญเชิญเทวดาเสร็จ ประธานในพิธีจะเป็นผู้จุดเทียนที่บาตร
 น้มนต์ โดยพระสงฆ์จะเริ่มสวดพระปริตรพร้อมกัน ตามลำดับ ดังนี้

(1) เริ่มบทพุทฺพะภาคะนะมะการ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

พุทชัง สะระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

สังขัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทชัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังขัง สะระนัง คัจฉามิ

ตติยัมปิ พุทชัง สะระนัง คัจฉามิ

ตติยัมปิ ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

ตติยัมปิ สังขัง สะระนัง คัจฉามิ

(2) ต่อด้วยบท สัมพุทเธ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 56)

สัมพุทเธ อัญญะวิสัยจะ

ทวาทะสัจจะ สะหัสสะเก

ปัญจะสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุภาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททเว

อะเนกา อันตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ

สัมพุทเธ ปัญจะปัญญาสัยจะ

จะตุวิสะติสะหัสสะเก

ทะสะสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุภาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททเว

อะเนกา อันตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ

สัมพุทเธ นะวุตตะระสะเต

อัญญะจิตตาฬิสะสะหัสสะเก

วิสะติสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุภาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททเว

อะเนกา อันตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ

(3) ต่อด้วยบท นะโมแปดบท ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)

นะโม อะระหะโต สัมมา

สัมพุทเธสสะ มะหะสิโน

นะโม อุตตะมะธัมมัสสะ

สะวากขาตัสสะวะ เตนิระ

นะโม มะหาสังขัสสาปิ

วิสุทเธสสีละทิกฺขิโน

นะโม โอมายาธาธาธาธา

ระตะนัตตยัสสะ สาธุกัง

นะโม โอมะกาตีตัสสะ	ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ
นะโม การัปปะภาเวนะ	วิคัจฉันตุ อุปัตทะวา
นะโม การานุกาเวนะ	สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา
นะโม การัสสะ เตชะนะ	วิธิมหิ โหมิ เตชะวาท

(4) ต่อด้วย บทมงคลสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60)

อะเสวะนา จะ พาลานัง	ปณติตานัญจะ เสวะนา
ปุชา จะ ปุชเชนียานัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ปะฏิรูปะเทสะวาโส จะ	ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา
อัตตะสัมาปะณิธิ จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พาหุสัจจัญจะ สิปปัญจะ	วินะโย จะ สุลิกขิตโต
สุภาลิตา จะ ยถา วาจา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มาตาปัตตัญญูฐานัง	ปุตตะทาทัสสะ สังคะโห
อะนากุลา จะ กัมมันตา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ทานัญจะ อัมมะจะริยา จะ	ญาตะกานัญจะ สังคะโห
อะนะวัชชานิ กัมมานิ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
อาระตี วิระตี ปาปา	มัชชะปาณา จะ สัญญะโม
อัปปะมาโท จะ อัมเมสุ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
คาระโว จะ นิวาโต จะ	สันตุภุสิ จะ กะตัญญูตา
กาเลนะ อัมมัสสะวะนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	ละมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ อัมมะซากัจฉา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ตะโป จะ พรหมะจะริยัญจะ	อะริยะะสัจจานะ ทัสสะนัง
นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มุญฺหัสสะ โลกะอัมเมหิ	จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
เอตาทีสาณิ กัตวานะ	สัพพัตตะมะปะราชาตีตา
สัพพัตตะ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ

มหามังคะละสุตตัง ฯ

(5) ต่อด้วยบท รัตนสูตร ดังนี้ (เมื่อสวดบทนี้ ประธานสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์) (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 62-63)

ยั่งกัญจิ วิตตัง อิตะ วา หุรัง วา สักเคสุ วา ยั่ง ระตะนัง ปะณีตัง
 นะ โน สะมัง อัตถิ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗
 ขะยั้ง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทชณะคา สักยะมุนี สะมาทิตโต
 นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กัญจิ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗
 ยัมพุทธะเสฏฐิ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาทิมานันตะริกัญญะมาหุ
 สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗
 เย ปุคคะลา อัญญะ สะตัง ปะสัฏฐา จัตตาริ เอตานิ ยุกานิ โหนติ
 เต ทักขิณะยยา สุคะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗
 เย สุปปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมहि
 เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ สัทธา มุชา นิพพุตัง ญญะชามา
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗
 ชินัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตาเยติเก ะวัสมิง
 เต ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हินทา นิพพันติ ธีรา ยะถายัมปะทีโป
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ๗

เมื่อจบบทนี้ ประธานสงฆ์ดับเทียนน้ำมันต์

(6) ต่อด้วยบท กรณียเมตตสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)

กัระณะยิมัตตะกะสะเลนะ	ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
สักโก อชฺฐุ จะ สุหุชฺฐุ จะ	สุวะโจ จัสสะ มุฑุ อะนะติมานิ
สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ	อัมปะกัจโจ จะ สัลลสะหุกะวุตติ
สันตินทริโย จะ นิปะโก จะ	อัมปะคัพโภา กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
นะ จะ ชุททัง สะมาจะเร กัญจิ	เยนะ วิญญู ปะเร อุมะวะเทยยุง
สุชินโน วา เขมิโน โหตุ	สัพเพ สัตตา ะวันตุ สุชิตตตา
เย เกจิ ปาณะภูตตติ	ตะสา วา ถาวะรา วา อะนะวะเสสา
ทีฆา วา เย มะหันตา วา	มัชฌิยา รัสสะกา อะณุกะณฺฐา
ทีฏฐา วา เย จะ อะทีฏฐา	เย จะ พุเร ะสันติ อะวิทุเร
ภูตา วา สัมภะเวสี วา	สัพเพ สัตตา ะวันตุ สุชิตตตา

นะ ปะโระ ปะรัง นิฤพเพณะ	นาติมัญญณะ กัตถะจิ นัง กิณฺจิ
พยาโรสะนา ปะฐิษะลัญญา	นาณฺณะมัญญัสสะ ทุกขะมิจฺเจยยะ
มาตา ยะถา นิยฺง ปุตตัง	อายุสา เอกะปุตตะมะนุรฺกเข
เอวํปิ สัพพะภูเตสุ	มานะสัสมภาวะเย อะปะริมาณัง
เมตตัญจะ สัพพะโลกัสมิง	มานะสัสมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทฺธัง อะโธ จะ ติริยัญจะ	อะสัสมพาทัง อะเวรังฺง อะสะปะตตัง
ติฏฐัญจะรังฺง นิสินโน วา	สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิทโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฺฐายะ	พรัหมะเมตัง วิหารัง ธิคะมาหุ
ทิฏฐิณฺจะ อะนุปะคัมมะ สีละวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง	นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยังฺง ปุณะเรตติ
กะระณียะเมตตัง สุตตัง ฯ	

(7) ต่อด้วยบท วัฏฏกปริตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 67)

อตฺถิ โลเก สีละคุณฺ	สัจจัง โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สัจเจนะ กาหามิ	สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง
อาวัชชิตวา ธัมมะพะลัง	สะริตวา ปุพพะเก ชิเน
สัจจะพะละมะวัสสาเย	สัจจะกิริยะมะกาสะหัง
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัณฺจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวททะ ปะฐิกกะมะ
สะหะ สัจเจ กะเต มัยหัง	มะหาปัชชะลิตฺติ ลีซี
วัชเชสิ โสพะสะ กะรีสานิ	อุทะกัง ปัตวา ยะถา ลีซี
สัจเจนะ เม สะโม นัตถิ	เอสา เม สัจจะปะระมีติ ฯ

(8) ต่อด้วยบท ชั้นธปริตตคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 68)

อับปะมาโน พุทโธ อับปะมาโน ธัมโม	อับปะมาโน สังโฆ ปะมาณะ
---------------------------------	------------------------

วันตานิ

สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา	สะตะปะที อุณณานาภี สะระพู
มูสิกา กะตา เม รักษา	กะตา เม ประริตตา ปะฐิกกะมันตุ
ภูตานิ โสหัง นะโม ภาคะวะโต	นะโม สัตตันทัง สัมมาสัมพุทธานัง ฯ

(9) ต่อด้วยบท อิติปิโส ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

อิติปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะ สัมปันโน สุคะโต

โลกะวิฑู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาคะวาติ ฯ

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะ
นะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิตึ

สุปะฏิบันโน ภะคะวะโต สวาระกะสังโฆ อุชุปะฏิบันโน ภะคะวะโต สวาระ
กะสังโฆ ญายะปะฏิบันโน ภะคะวะโต สวาระกะสังโฆ สามิจิปะฏิบันโน ภะคะวะโต สวาระกะสังโฆ
ยะทีหัง จัตตารี ปุริสะยุดาณี อัญญะปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สวาระกะสังโฆ อาหุเนยโย
ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลิกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ

(10) ต่อด้วยบพ โพชฌังคปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)

โพชฌังโค สะติสังขาโต	ธัมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยัมปีติปัสสัทธิ	โพชฌังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกขะโพชฌังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสิณา
มุณีนา สัมมะทักขาตา	ภาวิตา พะหุสิกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลาเน ทุกขิเต ทิสวา	โพชฌังเค สัตตะ เทสะยิ
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะเณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกะทา ธัมมะราชาปี	เคลัญเณนาภิปิโต
จุนทัตถะเรนะ ตัญเณวะ	ภะณาเปตวานะ สาทะรัง
สัมโมทิตวา จะ อาพาธา	ตัมहा ภูฏฐาสสิ ฐานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
ปะทีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะเหลสีง
มัคคาหะตะกิเลสา วะ	ปัตตานุปัตตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา

(11) ต่อด้วยบพ อภยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 79-80)

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ	โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปัคคะโห ทุสสุปิ้ง อะกันตัง	พุทธานุภาวณะ วินาสะเมนตุฯ
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ	โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปัคคะโห ทุสสุปิ้ง อะกันตัง	ธัมมานุภาวณะ วินาสะเมนตุฯ
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ	โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท

- ปาปัดคะโท ทุสสุปิ้ง อะกันตัง สังฆานุกาเวนะ วินาสะเมนตุฯ
- (12) ต่อด้วยบท ชยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)
มะหาการุณิกโก นาโถ	หิตายะ สัพพะปาณินัง
ปุเรตวา ปาระมี สัพพา	ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลังฯ
ชะยันโต โพธิยา มูเล	สักยานัง นันทิวฑฺฒะโน
เอวัง ตวัง วิชะโย โหติ	ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
อะปะราชิตะปัลลังเก	สีเส ปะฐะวีโปกชะเร
อะภิสเสเก สัพพะพุทธานัง	อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ
สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุนุญฺฐิตัง
สุชะโณ สุมุหุตโต จะ	สุยฺยัญฺจัน พริหะมาจาริสฺสุ
ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจา กัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตฺตเถ ปะทักขินะฯ
- (13) ต่อด้วยบท โส อตถะลัทโธ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 81)
โส อตถะลัทโธ สุชีโต	วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุชีโต โหติ	สะหะ สัพเพหิ ญาติมิ
สา อตถะลัทธา สุชีตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุชีตา โหติ	สะหะ สัพเพหิ ญาติมิ
เต อตถะลัทธา สุชีตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุชีตา โหถะ	ลิหะ สัพเพหิ ญาติมิฯ
- (14) ต่อด้วยบท สักกัตวา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82)
สักกัตตะวา พุทธะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวูรัง
หิตัง เทวะ มนุสสานัง	พุทฺธะเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตุ เต
สักกัตตะวา อัมมะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
ปริฟ้าหุ ปะสะมะนัง	อัมมะเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ	ภะยา วุปะสะเมนตุเตฯ
สักกัตตะวา สังฆะระระนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตชะนะ โสตถินา

- นัสสันตูปัทททวา สัพเพ โรคา วุประสะเมนตฺเตย
- (15) ดอด้วยบพหนตติ เม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)
นตติ เม สระระณัง อัญญัง	พุทฺโธ เม สระระณัง วัระรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นตติ เม สระระณัง อัญญัง	ธัมโม เม สระระณัง วัระรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นตติ เม สระระณัง อัญญัง	สังโฆ เม สระระณังวัระรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ	เต ชะยะมังคะลังฯ
- (16) ดอด้วยบพ ยังกิญฺจि ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)
ยังกิญฺจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง พุทธะสะมัง นตติ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตฺ เตย
ยังกิญฺจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง ธัมมะสะมัง นตติ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตย
ยังกิญฺจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง สังฆะสะมัง นตติ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตย
- (17) ดอด้วยบพ ชินบัญชร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 247)
ชะยาสะนากะตา พุทธา	เซตวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะภัง ระสัง	เย ปิวิงสุ ณะราสะภา
ตัมหังกระราทะโย พุทธา	อัญฺฐะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฺฐิตา มัยหัง	มัตตะเกเต มุณิสสะรา
สีเส ปะติฏฺฐิตา มัยหัง	พุทฺโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติฏฺฐิตา มัยหัง	อุเร สัพพะคุณากะโร
หะทะเย เม อนะรุทฺโธ	สารีปุตโต จะทักขิณ
โกณฑัญญโย ปิฏฺฐิภาตฺสมี	โมคคัลลานโน จะ วามะเก
ทักขิณ สะวะเน มัยหัง	อาสุง อานันทะ ราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม	อุภาสุง วามะโสตะเก
เกสันเต ปิฏฺฐิภาตฺสมี	สุริโย วัระ ปะงักกะโร
นิสินโน สิริสัมปโน	โสภิตอ มุณีปุงคะโว
กุมาระกัสสะโป เถโร	มะหะสี จิตตะ วาทะโก
โส มัยหัง วัระทะเน นิจจัง	ปะติฏฺฐาสิคฺคากะโร

ปทุมโณ อังคุลิมาโร จะ	อุปาลี นันทะ สีวะลี
เถรา ปัญจะ อิม ชาตา	นะลาเต ติละกา มะมะฯ
เสสาสีติ มหาเถรา	วิชิตา ชินะสวาระกา
เอเตสีติ มหาเถรา	ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเตชนะ	อังกะมังเคสุ สันฐิตาย
ระตะนัง ปุระโต อาลี	ทักซิณ เมตตะ สุตตะกัง
ระชัคคัง ปัจฉะโต อาลี	วาเม อังคุลิมาละกัง
ขันธะโมระปะริตตัญจะ	อาฏานาฎิยะ สุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาลี	เสสา ปาการะสันฐิตาย
ชีนา นานาวะระสังยุตตา	สัตตปปาการะ ลังกะตา
วาตะปิตตาทะลัญชาตา	พาทิรัช ฉัตตูปัททะวาท
อะเสสา วินะยัง ยันตุ	อะนันตะชินะ เตชะสา
วะสะโต เม สะกัจจะนะ	สะทา สัมพุทตะปัญชะเรฯ
ชินะปัญชะระมัชฌัมมิ	วิหะรันตัง มะฮี ตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ	เต มหาปุริสาสะภาฯ
อิจจะวะมันโต	สุคตโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ	ชิตูปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ	ชิตาริสังโฆ
สังฆานุภาเวนะ	ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะปาลีโต	จะรามิ ชินะ ปัญชะเรติฯ

(18) ต่อด้วยบท อุณ्हัสสะวิชัย ดังนี้ (ทวิ เข็อนแก้ว, 2554, หน้า 248)

อตัถิ อุณ्हิสสะ วิชะโย	ธัมโม โลก โอนุตตะโร
สัพพะตัสสะ หิตัตถายะ	ตัง ตะวัง คัมหาหิ เทวะเต
ปะริวัชเช ราชะทัณเฑ	อะมะนุสเสหิ ปาวะเก
พะยัคเค นาเค วิเส ภูเต	อะกาละมะระณณะ วา
สัพพะสมา มะระณา มุตโต	ฐะเปตวา กาละมาริตัง
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุชี สะทา
สุทระสีลัง สะมาทายะ	ธัมมัง สุ จะริตัง จะเร
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุชี สะทา
ลิกขิตัง จินติตัง ปุชัง	ธาระณัง วาจะนัง คะรุง

- ปะเรสัง เทสะมัง สุตวา   ตัสสะ อายุ ปะวัฑฒะ ตีติฯ
- (19) ต่อด้วยบท เทวะตาอุยโยชะนะคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)
ทุกข์ปัดตา จะ นิททุกขา	ภะยัปัดตา จะ นิพะภะยา
โสภัปัดตา จะ นิสโสกา	โหนตุ สัพเพปิ ปาณินโน
เอตตาวะตา จะ อัมเหติ	สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทนต์ุ	สัพพะสัมปัตติลิทธิยา
ทานัง ทะทนต์ุ สัทธายะ	สีลัง รักษันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนตุ	คัจฉันตุ เทวะตาคะตาฯ
สัพเพ พุทธา พะลัปัดตา	ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานัญจะ เตชะนะ	รักขัง พันธามิ สัพพะโส ฯ
- (20) ต่อด้วยบท สัพพมงคลคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักษันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักษันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุภาวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักษันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะสังฆานุภาวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ

6. เมื่อจบบท สัพพมงคลคาถา เป็นอันเสร็จพิธีทำน้ำมนต์ หลังจากนั้นพระสงฆ์ จะพรมน้ำมนต์ที่พระอุปัคตองค์ใหญ่ และพระอุปัคตองค์จำลอง แล้วจะต่อด้วยการถวายจตุปัจจัย และสังฆทานแด่พระสงฆ์ โดยพออาจารย์จะทำหน้าที่นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำถวาย ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอนะชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาทารกัปปัณฑะริวาร เหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาทารกัปปัณฑะริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้า ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 181)

7. เมื่อกกล่าวคำถวายเสร็จ พออาจารย์เชิญประธานในพิธี และตัวแทนชาวบ้าน มาประเคนจตุปัจจัยและไทยทาน ประธานสงฆ์กล่าวถึงความสำคัญและอานิสงส์ของการตักบาตร

เที่ยงคืน ก่อนกล่าวให้พรด้วยบทอนุโมทนา รัมคาคา สามัญญานูโมทนา คาคา และสัพพมงคลคาคา ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีจะเตรียมกรวดน้ำ เมื่อขึ้นบทให้พร ดังนี้

ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานิ
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวัตวันตะราโย สุขี
ที่ผายโก ภาวะ อภิวา ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุชตมาปะจาโยโน จัตตาโร ธัมมา วุชตมันติ อายูวัณโณ
ลูซัง พะลังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

8. เมื่อพระให้พรเสร็จ เวลาประมาณ 23.30 น. พ่ออาจารย์และผู้ช่วยจะอัญเชิญพระอุปัชฌาย์ที่ชาวบ้านได้สงฆ์ขึ้นรถบขกที่เตรียมไว้ พ่ออาจารย์ทำหน้าที่เป็นพิธีกรประกาศให้ชาวบ้านที่มาร่วมตักบาตรตั้งแถวเตรียมพร้อมใส่บาตรพระสงฆ์ และประกาศให้พระสงฆ์และสามเณรจะตั้งขบวนตักบาตร โดยในขบวนตักบาตรเที่ยงคืน จะประกอบไปด้วยขโยม (เด็กวัดในภาษาถิ่นเหนือ) ตีกังสดาล นำหน้าขบวนรถบขก ต่อด้วยแถวของพระเถรานุเถระและสามเณร รวมจำนวน 40 รูป เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืนจะเริ่มพิธีตักบาตร โดยพิธีกรจะให้สัญญาณขโยมตีกังสดาลนำขบวน

9. ผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมแถวเพื่อตักบาตรพระสงฆ์และสามเณร โดยจะนำเงินและดอกไม้ใส่บาตรพระอุปัชฌาย์ที่อยู่ในรถบขกซึ่งเป็นหัวขบวน ตามด้วยข้าวสารอาหารแห้งในบาตรของพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ทั้งนี้ทางเทศบาลได้จัดคนดูแลตามพระสงฆ์เพื่อรับของที่เต็มบาตรมาเก็บไว้ในรถขนย้ายเพื่อแยกของแจกจ่ายให้กับวัดที่มีพระสงฆ์ได้รับนิมนต์เข้าร่วมพิธีเป็นลำดับต่อไป

ภาพ 20 พระอุปคุตในรถบุษบก

ภาพ 21 บรรยากาศพิธีตักบาตรเที่ยงคืน

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

พิธีตักบาตรเที่ยงคืนของวัดสระบ่อแก้ว ทางวัดได้เตรียมจุดร่วมทำบุญหลายจุด ได้แก่ จุดบูชาประทีปเพื่อนำไปจุดถวายพระธาตุกู่ทอง จุดบูชาดอกไม้ธูปเทียนและเพื่อนำไปบูชา

พระดอกบัวเข็ม และพระอุปัชฌาย์องค์ใหญ่หน้าวิหาร จุดธูปน้ำพระอุปัชฌาย์ โดยพ่ออาจารย์ จะทำหน้าที่เป็นพิธีกรบอกลำดับ ก่อน-หลัง ในการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ของวัด

สิ่งที่น่าสนใจ คือ ขณะตักบาตรจะมีการตักลงบูชา(บูชา) เพื่อเป็นพุทธบูชา ตามความเชื่อของชาวบ้านว่าเป็นการประกาศบุญให้เทวดาได้รับรู้ในการทำบุญใหญ่

1.4 พิธีตานขันข้าว

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีตานขันข้าว เป็นการทำบุญของคนภาคเหนือแต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ตานโตกข้าว ตานกกข้าว ส่วนคนในเมืองแพร่ นั้นเรียกว่า ตานขันข้าว โดยมีจุดประสงค์ คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปถึงผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่ตนนับถือ มักจะทำกันในช่วงวันพระหรือวันศีลใหญ่ (วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา) และยังมีการตานขันข้าวในช่วงวันพิเศษ คือ วันเกิดของตน หรือวันครบรอบวันตายของคนในครอบครัว เป็นต้น (พระประสงค์ ชินวังโส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

วันพระ และวันศีลใหญ่ (วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ฯลฯ) ช่วงเวลาเช้า สถานที่จัดในวัด แต่มีบางกรณีที่จัดนอกวัด คือ ตานขันข้าว อุทิศให้ผู้ตายที่เสียชีวิตในลักษณะผิดปกติ (ตายโหง) จะนิมนต์พระสงฆ์ออกไปประกอบพิธีนอกกำแพงวัด เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณคนตายโหงไม่สามารถเข้าวัดได้

อุปกรณ์ประกอบพิธี

1. อาหารที่จะถวายทานอุทิศส่วนกุศล จัดเป็นชุดใส่ถุงไว้เป็นชุด ๆ ตามจำนวนของผู้ตายในครอบครัว ในถุงจะประกอบไปด้วย ข้าว กับข้าว ผลไม้ ของที่ผู้ตายชอบ เช่น บุหรี่ เมี่ยง เป็นต้น พร้อมเขียนชื่อผู้ตายใส่ในถุง

2. กรวยใส่ดอกไม้ ธูป 2 ดอก เทียน 2 เล่ม และปัจจัย (เงิน)

3. เส้นหม้ายตาน (กระดาษที่เขียนรายละเอียดว่าจะอุทิศส่วนกุศลไปให้ใคร)

4. น้ำหยาด (น้ำสำหรับกรวดอุทิศผลบุญให้ผู้ตาย มักจะบรรจุในขวดเล็ก ๆ)

ผู้เข้าร่วมพิธี

ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นชาวบ้านผู้มาตานขันข้าว และพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาเช้าของวันพระ วันศีลใหญ่ ชาวบ้านเข้าวัดและมารวมตัวกันที่กุฏิ หรือ โสภ (โรงอเนกประสงค์ที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้ประกอบพิธี) แล้วจะนำอาหารมาจัดเป็นขันข้าว

ไว้อวดทานชั้นข้าวตามลำดับก่อน-หลัง โดยการจัดชั้นข้าวจะใช้ถาดที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้ชาวบ้าน จะวางอาหารเป็นชุด ๆ ในถาด พร้อมกับกรวยดอกไม้รูปเทียน เส้นหมายทาน และปัจจัย (เงิน) ตามกำลังศรัทธา

2. เมื่อถึงลำดับของผู้ทานชั้นข้าว ผู้ทานชั้นข้าวจะยกสำรับชั้นข้าวที่เรียบริ้อยแล้ว ไปวางไว้หน้าพระสงฆ์ แล้วก็ประเคนให้แด่พระสงฆ์ พระสงฆ์จะรับประเคนแล้ว หยิบเส้นหมายทาน มาอ่าน ดังนี้

เอวัง โหตุ ดีหลี อัชชะในวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันสะหลี ศรีศุภะมังคะละ อันผาเสริฐู ลำเลิศยิ่งกว่าวันและยามตังหลาย บัดนี้หมายมี.....นาย/นาง(ชื่อผู้นำชั้นข้าวมาถวาย ตามเส้นหมายทาน).....ได้ตกแต่งประพร้อม ส่นงชนชววย นำมายังมธูปพาราจาดวงดอก เข้าดอก ดอกไม้ ลำเตียน โภชนะอาหารสำหรับหนึ่ง มาถวายกับตันตัวลูกศิษย์สะหลี สัพพะบุญพระพุทเจ้า บัดนี้ก็ได้ถวายหน้าฮับเอาไว้แล้ว

ยังบ่อเต่าเดื่อนั้น หน้าบุญกุดตานตังหลาย มวลฝูงนี้ เพื่อตีจะอุทิศส่วนบุญ กุดตานตังหลาย ไปหาเจ้ากรรมนายเวร เจ้าบุญนายคุณ และผู้จตุตยาไปสู่ป่าระโลกพายหน้า อันมีนามะกรจื่อว่า.....(ชื่อผู้ที่ตายไปแล้วตามรายชื่อเส้นหมายทาน)....แม้ว่าตันตัวของนาย/นาง....(ชื่อผู้ที่ตายไปแล้วตามรายชื่อเส้นหมายทาน)....ไปตักอยู่ดีใกล้ก็ขอหื้อมาฮับเอาโดยเร็ว ตันใจ แม้จะไปตักอยู่ดีไกล มาบ่อได้ไปบ่อรอด ผู้ซำก็ขอฝากยอดมเหล็กา เตวะบุตร เตวะดา พระยาอินทร์พระยาพรหม พระยายมราช ตันจุดเส้นกันนำหยาดหมายทาน หื้อไปลอดถึงเติง ยังผู้ตีจตุตยาไปแล้วนั้น หื้อได้ กินได้บริโภค ไปลอดแม่เจ้าก็ขอหื้อฝากฎเป็นตังข้าววงาย ไปลอด แม่ชววยก็ขอหื้อฝากฎเป็นตังแผ่นเลื้อและผ้า ไปลอดเมื่อลุนเมื่อหล่าหล่าก็ขอหื้อฝากฎเป็นตัง ข้าวตีพย์ น้ำตีพย์ สิบประการจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี บัดนี้จะได้กล่าวตามภาษาบาลีที่องค์สะหลี สัพพะบุญพระพุทเจ้า ได้เตสะนาไว้ว่า (ถึงตอนนีผู้มาทานชั้นข้าวเตรียมกรวดน้ำ)

ยะถา วาริ ะหา ปุรา ะริปุเรนตี สาคะรัง เอะวะเมวะ อิโต ทินนัง เปตานัง อุ ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุ สัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปันณะระโส ยะถา มะณี โชติระโส ยะถา ฯ (ขณะกรวดน้ำผู้ทานชั้นข้าวจะพูดออกมาเบา ๆ หรืออธิษฐานในใจ เพื่อขอให้ผลบุญที่ทำวันนี้ไปถึงผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้วให้ได้มารับด้วย)

สัปปิตโย วิวัชชันตุ สัปปะโรโค วินาสสะตุ มา เต ะวัตวันตะราโย สุชี ที่ชายุ โกะ ภาวะ อภิวา ทะนะสิลิสสะ นิจจัน วุฑฒาปะจาโยโน จัตตาริ ธัมมา วัชฌันติ อายุ วัณโณ สุชัง พะลังฯ (ผู้มาทานชั้นข้าวกล่าวคำว่า สาธุ เป็นอันเสร็จพิธี)

3. เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ผู้ตานขันข้าวจะนำน้ำที่หยาด (กรวด)เสร็จแล้วไปเทใต้ต้นไม้หรือลงพื้นดิน ทั้งนี้จะไม่เทลงพื้นปูนเด็ดขาดเพราะเชื่อว่าผลบุญจะไปไม่ถึงบุคคลที่ได้อุทิศส่วนบุญไปให้

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

ในวันศีลใหญ่ที่มีชาวบ้านหลายคนมาตานขันข้าว หลังจากเสร็จพิธีตานขันข้าวชาวบ้านจะเข้าไปไหว้พระที่วิหาร แล้วใส่ขันแก้วทั้งสาม ตักบาตร และรอพระสงฆ์ที่กำลังตานขันข้าวมาประกอบพิธีกรรมตามศาสนา เมื่อเสร็จพิธีกรรมในวิหารแล้ว กรรมการวัดจะนำอาหารมาเลี้ยงเป็นมื้อเช้าสำหรับชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมที่วัด และหากอาหารมีเป็นจำนวนมากจะมีชาวบ้านขอปูจา (บูชา) อาหารที่มีผู้ไปตานขันข้าวและอาหารที่ใส่บาตรมารับประทานเพื่อเป็นสิริมงคล ซึ่งอาหารส่วนใหญ่ที่ใส่ตานขันข้าวจะเป็นอาหารพื้นเมือง เช่น ห่อหมก แกงฮังเล กล้วย อาหารเหล่านี้เก็บไว้ได้ไม่นาน ชาวบ้านจะนำมาทำเป็นแกงโฮะ

ภาพ 22 ตานขันข้าววันยี่เป็ง วัดพระร่วง

1.5 พิธีตานสลาก

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

ตามตำนานสมัยพุทธกาลมีนางยักษ์ฉนิตนหนึ่งมักจะเบียดเบียนผู้คนอยู่เสมอ ครั้นได้ฟังธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว นางก็บังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า จากยักษ์ที่มีนิสัยใจคอที่โหดร้ายก็กลับกลายเป็นผู้เอื้ออารีแก่คนทั่วไปจนถึงกับนำ

สิ่งของมาแบ่งปันให้กับภิกษุสามเณร แต่เนื่องจากสิ่งของที่ได้รับมีจำนวนมาก และมีมูลค่าแตกต่างกัน นางจึงนำของมาจัดแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ แล้วให้พระสงฆ์ สามเณรจับสลาก ถือว่าเป็นบุญใหญ่เพราะเป็นการให้ที่ไม่จำเพาะเจาะจงให้คนหนึ่งผู้ใด จากตำนานนี้จึงเกิดเป็นประเพณีกินสลากหลวงเมืองแพร่ ซึ่งในประเพณีจะมีพิธีตานสลากภัต ชาวบ้านเรียกว่า ตานสลาก (การถวายสลากภัตเป็นทาน) มีจุดประสงค์หลักของพิธีตานสลาก คือ การทำบุญโดยการให้ทานแบบไม่เจาะจงซึ่งจะทำให้เกิดอานิสงส์อย่างแรงกล้ากับตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการทำบุญอุทิศให้กับบรรดาญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เนื่องจากเวลาจัดประเพณีดังกล่าวจะอยู่ในช่วงวัน 12 เปีง (วันเพ็ญในเดือน 12 เหนือ) ชาวบ้านเชื่อว่ายามบาลจะปล่อยให้วิญญาณผีออกจากขุมนรกเพื่อมารับส่วนบุญ หากได้ตานสลากในช่วงนี้ก็จะทำให้วิญญาณของญาติผู้ล่วงลับที่ตกนรกได้รับผลบุญมากจนได้ไปเกิดเป็นเทวดาบนชั้นฟ้าต่อไป (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

การจัดประเพณีตานสลากจะจัดปีละ 1 ครั้ง ซึ่งนิยมทำกันในช่วงกลางพรรษา ซึ่งวันและเวลาแต่ละวัดที่มีประเพณีกินสลากจะขึ้นอยู่กับการตกลงของคณะกรรมการวัด วัดบางวัดก็ถือเอาวัน 12 เปีง (วันเพ็ญในเดือน 12 เหนือ) จัดงานประเพณีตานสลาก ส่วนวัดในเมืองเก่าแพร่จะมีงานประเพณีกินสลากที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่า ประเพณีกินสลากหลวงเมืองแพร่ จัดที่วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ประเพณีกินสลากไม่ได้จัดมาเป็นระยะเวลา 2 ปี ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลเดิมที่ได้จัดในครั้งล่าสุด และมีตารางที่กว้างรวมทั้งสัมภาษณ์วิทยากรมาศึกษา

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในประเพณีตานสลากหลวงเมืองแพร่ ผู้เข้าร่วมจะต้องจัดเตรียมต้นสลากภัต และติดต่อกับทางวัดเพื่อกำหนดจุดวางต้นสลากภัต

1. ต้นสลากภัต ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะเป็นผู้จัดทำ มีลักษณะเป็นต้นที่มีวงรอบเป็นชั้น ๆ จำนวน 5 ชั้น 7 ชั้น 9 ชั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังของศรัทธาแต่ละครอบครัว แต่ละชั้นจะห้อยเครื่องอุปโภคบริโภคที่จะถวายวัด โดยยอดของต้นสลากภัตจะเป็นร่มที่กางและติดห้อยธนบัตรตามขอบของร่ม เมื่อเตรียมต้นสลากภัตเสร็จก็จะนำมาตั้งรอบ ๆ วิหารวัด และจุดอื่น ๆ ตามที่กรรมการวัดตกลงกันไว้โดยจะแบ่งเป็นแต่ละชุมชน เพื่อสะดวกแก่พระสงฆ์ที่สามารถตามหาเส้นสลากได้ง่าย นอกจากนี้ยังมีกล้วยสลาก มีลักษณะชะลอมใส่ของทำบุญเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ และสามเณรที่จับได้

ภาพ 23 ต้นสลากภัต

ภาพ 24 ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ถือถ้วยสลากพร้อมในขบวน

2. เส้นสลาก คือ กระดาษที่เขียนรายละเอียดของผู้ทำบุญและผู้ที่ต้องการอุทิศส่วนกุศลไปให้ แต่เดิมใช้ใบลานมีลักษณะเป็นเส้น แต่ปัจจุบันทางวัดได้จัดพิมพ์เส้นสำเร็จรูปเพื่อสะดวกแก่การอ่านวนตามอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นชาวบ้านในเมืองแพร์ และตัวแทนจากส่วนงานจากส่วนราชการเมืองแพร์ โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดหม้อห้อม หรือชุดพื้นเมือง
2. พระสงฆ์ในเมืองแพร์ที่ได้รับนิมนต์มาร่วมพิธี

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. ในช่วงเช้าชาวบ้านจะนำกล้วยสลาก และต้นสลากภัตของครอบครัวตนเองมาประจำจุดที่ได้กำหนดไว้ พร้อมกับนำเส้นสลากมาส่งในวิหาร
2. ในช่วงบ่าย เมื่อพระสงฆ์และชาวบ้านพร้อมแล้ว คณะกรรมการวัดจะทำการอยู่เส้นสลาก (การจับเส้นสลากโยนขึ้นเพื่อให้ตกลงกัน) แล้วจับมัดเป็นชุด ๆ โดยนำเส้นสลากมาหารกับจำนวนพระภิกษุสามเณรที่ได้นิมนต์มา โดยแบ่งเป็นอัตราส่วน พระสี เณรสาม คือ พระภิกษุจะได้ 4 เส้น ส่วนสามเณรจะได้ 3 เส้น ต่อ 1 ชุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนของพระภิกษุสามเณรทั้งหมด และแบ่งไว้อีก 1 ส่วน เรียกว่าเส้นสลากพระเจ้า สำหรับบำรุงวัดที่เป็นเจ้าภาพในการจัดงานจะได้นำมาพัฒนาวัดต่อไป
3. เมื่อพระภิกษุมาพร้อมแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีไหว้พระ รับศีล ดังนี้
 พ่ออาจารย์เชิญประธานในพิธีจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย แล้วพ่ออาจารย์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ตามลำดับ ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมํ ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาวะวา พุทฺธัง ภาวะวันตัง อภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมํ นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิบันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ

ยาจามะ

พุตฺติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะตฺติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ

2. พระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมานานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่า

อิมานิ ปญฺจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเเต สาธุกันเเต สาธุกันเเต (ทวิ เชื้อนแก้ว,

2554, หน้า 48-49)

4. จากนั้นคณะสงฆ์จะทำพิธีอุปโลกน์สลากภัต โดย ให้พระสงฆ์จำนวน 4 รูป
 ไปสวดอุปโลกน์สลากภัต ต่อหน้าพระเถระชั้นผู้ใหญ่โดยกล่าวคำอุปโลกน์ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ

ยัคเข ภันเต สังโฆ ปะฏิขานาตุ

ขอพระสงฆ์ทั้งหลายอันมาจากจตุทิศะ อัฐทิศะทั้งแปด บัดนี้หมายมีท่าน
สมณะศรัทธาเก้า.....(ชื่อประธานสงฆ์ในพิธี).....เป็นต้นเป็นประธานคนภายนอกหมาย
มีคณะศรัทธา.....(ชื่อประธานฝ่ายฆราวาส).....และมุลนิธิศรัทธา พร้อมด้วยลูกเต้า
ญาติกาวงศ์ศรัทธา.....(ชื่อหมู่บ้าน).....และคณะศรัทธาทั้งหลายท่านก็ได้ส่งขวนขวาย
ตกแตงน้อมมายังต้นสลากภัตตอาหาร ด้วยเหตุว่าต้นสลากภัตตอาหารหากเป็นอันสงฆ์มหา
สังฆทานอันยิ่งใหญ่ จะจำเพาะเจาะจงถวายแต่สงฆ์รูปใดรูปหนึ่งก็หาไม่ได้ อันว่าต้นสลาก
ภัตตอาหารนี้อันลอยมาจากนภากาศ มิเช่นนั้นก็บุบขุนออกมาจากพื้นพระปฐพี จะถวายแก่
พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดก็หาไม่ได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่าให้พระสงฆ์ทั้งหลายยินยอม
พร้อมใจกันแต่งตั้งให้พระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดเป็นผู้แจกสลากภัตตอาหารหากในกาลบัดนี้เส้น
สลากทั้งหมดมี .....เส้น เส้นใหญ่.....เส้น เส้นเล็กสลากก้วย.....เส้น โดยจะแบ่งถวายแก่
พระภิกษุ เส้นใหญ่ .....เส้น เส้นน้อย.....เส้น ถวายแก่สามเณรเส้นใหญ่.....เส้น เส้นน้อย
.....เส้น หากพระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดเห็นมีพอใจปราศรัย ลูกทักท้วงท่ามกลางระหว่างหมู่สงฆ์
ด้วยเห็นว่าต้นสลากภัตนี้ แม้วากาลกาลาก็ เด็กน้อยฮ้องไห้เกาะหัวเกาะขาแห่งแม่พระ
มารดา ได้ปุ่จามีสมจำงก็ดี ขอพระสงฆ์เจ้าจงปวงอนุญาต กำมีแห่งข้าพเจ้านี้พระสงฆ์รูป
หนึ่งรูปใดมีพอใจปราศรัยลูกทักท้วงขึ้นท่ามกลางระหว่างสงฆ์ หากเห็นสมควรแล้วไซ้จริงสันท
สัญญาณสาธุการขึ้นพร้อมกันเทอญ (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 235)

เมื่อกล่าวจบ พระเถระผู้ใหญ่ และพระสงฆ์สามเณรทุกรูปจะกล่าวคำว่า สาธุ

ภาพ 25 พระสงฆ์ทำการอุปโลกน์สลากภัต

5. เมื่อเสร็จพิธีอุปโลภณ์ พ่ออาจารย์ และผู้ช่วยจะทำการแจกจ่ายเส้นสลากให้กับภิกษุ สามเณร เมื่อพร้อมแล้วจะประกาศให้ชาวบ้านข้างนอกวิหารเตรียมพร้อม หลังจากนั้นพระภิกษุสามเณรจะเดินออกจากวิหารไปตามเลขเส้นสลากเพื่อไปรับสลากภัตที่ชาวบ้านได้เตรียมไว้ ส่วนสลากภัตของเจ้าภาพแขกผู้มีเกียรติ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ พ่ออาจารย์จะประกาศเรียกเข้ามาถวายในวิหารกับพระสงฆ์ผู้จับสลากได้

6. การเวรตานสลากภัต เมื่อพระสงฆ์สามเณรไปถึงต้นสลากภัตที่ชาวบ้านได้เตรียมไว้ก็จะสอบถามว่าใช้เจ้าของตามเส้นสลากหรือไม่ หากใช้ก็จะทำการเวรตานโดยเจ้าของต้นสลากภัตจะเตรียมที่นั่งให้กับพระสงฆ์สามเณร และเตรียมน้ำเพื่อกรวดอุทิศส่วนกุศล โดยพระภิกษุสามเณรแต่ละรูปจะมีคำเวรตานและให้พรที่มีสำนวนแตกต่างกันดังตัวอย่างนี้

เอวัง โหตุ ดีหลี อัชชะในวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันสะหลี ศรีศุภะมังคะละ อันผาเสริฐู ล้ำเลิศยิ่งกว่าวันและยามต้งหลาย เป็นวันกินสลากป่าเวณี บัดนี้หมายมี.....นาย/นาง (ชื่อเจ้าภาพผู้ที่ระบุไว้ตามเส้นสลาก).....ได้ตกแต่งแบ่งพร้อม ส่นงขนขวายนำมายังสลากภัต มาถวายกับต้นตั่วลูกศิษย์สะหลี สัพพัญญูพระพุทธเจ้า บัดนี้ก็ได้ช่วยหน้าฮับเอาไว้แล้ว

ยังบ่อเต้าเดื่อนั้น หน้าบุญคุณตานต้งหลาย มวลฝูงนี้ เพื่อตีจะอุทิศส่วนบุญคุณตานต้งหลาย ไปหาเจ้ากรรมนายเวร เจ้าบุญนายคุณ และผู้จู้ต้ายไปสู่ป่าระโลกพายหน้า อันมีนามะกรจื่อว่า..... (ชื่อผู้ลวงลับที่ระบุไว้ตามเส้นสลาก)....แม้ว่าต้นตั่วของนาย/นาง.... (ชื่อผู้ลวงลับที่ระบุไว้ตามเส้นสลาก).....ไปตักอยู่ดีใกล้ก็ขอหื้อมาฮับเอาโดยเร็วต้นใจ แม้นว่าไปตัก อยู่ดีใกล้ มาบ่อได้ไปบ่อรอด ผู้ซำก็ขอฝากยอดมเหล็กา เตวะบุตร เตวะดา พระยาอินทร์ พระยาพรหม พระยายมราช ตันจตเส้นกันนำหยาดหมายตาน หื้อไปลอดถึงเติงยังผู้ตีจู้ต้ายไปแล้วนั้น หื้อได้ กินได้บริโภค ไปลอดแม่เจ้าก็ขอหื้อฝากฎเป็นต้งข้าวางาย ไปลอดแม่ชวาก็ขอหื้อฝากฎเป็นต้งแผ่นเสื่อและผ้า ไปลอดเมื่อลูนเมื่อหล้าหล้าก็ขอหื้อฝากฎเป็นต้งข้าวดีพัย น้ำดีพัย สิบประการจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี บัดนี้จะได้กล่าวตามภาษาบาลีที่องค์สะหลี สัพพัญญูพระพุทธเจ้า ได้เตสะนาไว้ว่า (ถึงตอนนีผู้มาตานชันข้าวเตรียมกรวดน้ำ)

ยะถา วารี ะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอวะเมวะ อิติ⁺ ทินนัง เปตานัง อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุ สัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปันณะระโส ยะถา มะณี โชติระโส ยะถา ฯ (ขณะกรวดน้ำผู้ตานชันข้าวจะพูดออกมาเบา ๆ หรืออธิษฐานในใจ เพื่อขอให้ผลบุญที่ทำวันนี้ไปถึงผู้ที่ได้ลวงลับไปแล้วให้ได้มารับด้วย)

สัปตปิโย วิวัชชันตฺ สัปปะโรโค วินาสสะตฺ มา เต ะวัตวันตะราโย สุขี ทีฆายุ
โก ภาวะ อภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจันฺ วุฑฒาปะจาโยโน จัตตารโ ธัมมา วัชฌันติ อายุวัณโณ สุขัง
พะลังฯ (ผู้ถวายสลากกล่าวคำว่า สาธุ เป็นอันเสร็จพิธี)

ภาพ 26 พุทธศาสนิกชนนำต้นสลากภัต และถวายสลากมาถวายให้กับพระสงฆ์

ภาพ 27 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อ่านเวณتانเส้นสลาก

7. เมื่อพระภิกษุสามเณรให้พรเสร็จ ชาวบ้านจะช่วยกันยกต้นสลากภัตตามพระแต่ละรูปไปเก็บไว้ตามจุดที่วัดเจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้ให้

ภาพ 28 พระสงฆ์อ่านเวณยานที่ต้นสลากภัตของแต่ละชุมชน

1.6 พิธีตั้งธรรมหลวง

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีตั้งธรรมหลวง คือ พิธีฟังพระธรรมเทศนาพื้นเมืองเรื่องพระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกฟังเทศน์จะได้รับอานิสงส์แรงตามความเชื่อที่ว่า หากผู้ใดฟังเรื่องพระเวสสันดร จบภายใน 1 วัน ก็จะได้บุญมากหากตายไปก็จะเป็นเทวดา และได้พบพระศรีอาริยมุตโดยในเมืองแพร์จะจัดพิธีตั้งธรรมหลวงขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงประเพณียี่เป็ง (วันลอยกระทง) โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างบุญกุศลอย่างแรงกล้าให้กับตัวเองด้วยการฟังเทศน์ ตลอดจนอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ ในอดีตพิธีตั้งธรรมหลวงได้นำเอาความเชื่อเรื่อง แมงกาเผือก มาเล่าในพิธีตั้งธรรมหลวง หลังจากพระสงฆ์เทศน์จบในแต่ละกัณฑ์ ชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพ กัณฑ์เทศน์จะออกมาทอวิหารเพื่อจุดผางประทีปตีตุง ตามจำนวนพระคาถาที่กำกับในแต่ละ กัณฑ์ เพื่อบูชาแมงกาเผือกที่เป็นมารดาของพุทธพระเจ้า 5 พระองค์ จนเกิดเป็นประเพณี จุดผางประทีปตีตุง ปูชาแมงกาเผือก ในประเพณียี่เป็งของเมืองแพร์ (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

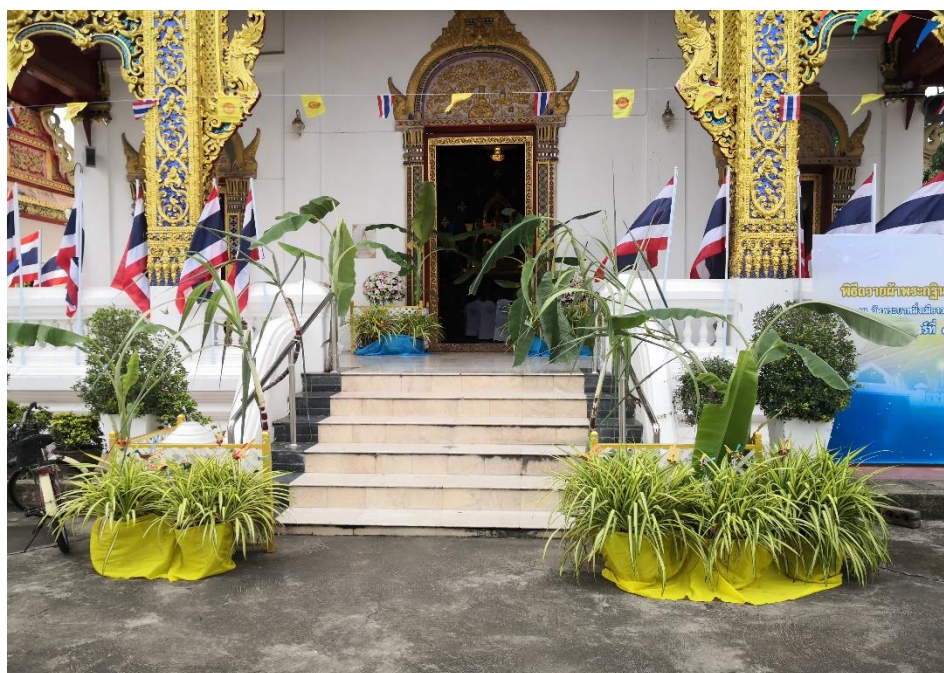
พิธีตั้งธรรมหลวง จะจัดขึ้นในประเพณียี่เป็ง (วันลอยกระทง) ผู้วิจัยลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ในวันที่ 31 ตุลาคม 2563 ที่วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร และวัดพระร่วง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

พิธีตั้งธรรมหลวง จะจัดในวิหารของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร และวัดพระร่วง ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีอุปกรณ์ครบพร้อมในการประกอบพิธีทางศาสนาอยู่แล้ว อุปกรณ์ที่มีการจัดเตรียมไว้ ได้แก่ โต๊ะหมู่บูชา ชั้นแก้วทั้งสาม ชั้นศีล ที่กรวดน้ำ รวมไปถึง ธรรมมาสน์แบบพื้นเมืองเพื่อให้พระสงฆ์ได้ขึ้นไปเทศน์ โดยภายนอกวิหารได้ตกแต่งเป็นซุ้มประตูป่า และในวิหารก็จะตกแต่งเป็นเหมือนป่าหิมพานต์ นอกจากนี้ทางวัดก็ได้เตรียมจัดทำบุญบูชาภัณฑ์เทศน์สำหรับชาวบ้านที่เข้ามาฟังการเทศน์มหาชาติได้ร่วมทำบุญ โดยนำรูปพระเวสสันดรชาดกทั้ง 13 ภัณฑ์ มาติดไว้กับที่ถวายปัจจัยพร้อมกับไม้เสียบสำหรับเสียบเงินทำบุญ ชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพภัณฑ์เทศน์ก็จะเตรียมเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์มาเองส่วนใหญ่จะเป็นชุดสังฆทานขนาดใหญ่ พร้อมกับจตุปัจจัยถวายแด่พระสงฆ์ที่แสดงธรรม นอกจากคณะกรรมการวัดก็จัดเตรียมชุดกลอง ฆ้อง ฉาบ และกลองปฐจา (กลองบูชา) พร้อมบุคคลประจำเครื่องดังกล่าวสำหรับตีประโคมส่งสัญญาณเมื่อพระเทศน์เสร็จแต่ละภัณฑ์ และที่สำคัญวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารได้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการถ่ายทอดสดในช่องทางออนไลน์ ผ่านเพจเฟซบุ๊กของทางวัด อีกด้วย

ภาพ 29 ธรรมมาสน์ และโต๊ะบูชาภัณฑ์เทศน์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพ 30 ประตูป่าวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพ 31 เครื่องบูชาภัณฑ์เทคน์ของชาวบ้าน วัดพระร่วง

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ และสามเณรในวัด รวมถึงพระสงฆ์ต่างวัดที่ได้รับนิมนต์มาแสดงธรรม
2. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ พ่ออาจารย์ประจำวัด และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว

3. เจ้าภาพในแต่ละกัณฑ์เทศน์

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

การตั้งธรรมหลวงจะเริ่มหลังพิธีทำบุญ (ไหว้พระและตักบาตร) เมื่อชาวบ้าน กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเสร็จก็จะมารวมตัวกันในวิหารเพื่อฟังเทศน์มหาชาติ เวลาประมาณ 09.00 น. พ่ออาจารย์จะเป็นผู้ประกาศลำดับกัณฑ์เทศน์ว่าในแต่ละกัณฑ์มีใครเป็นเจ้าภาพบ้าง เมื่อเจ้าภาพเข้ามาในวิหารก็จะเข้าสู่พิธีการโดยพ่ออาจารย์จะนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นสู่ธรรมมาสน์ แล้วจะนำสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล และรับศีล

1. พ่ออาจารย์เชิญผู้แทนชาวบ้านจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย พร้อมกับกล่าว คำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ตามลำดับ ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมํ ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

- (2) อระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาวะะวา พุทฺธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะะวะตา ธัมโม ธัมมํ นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สภาวะะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

- (3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ

2. ประธานฝ่ายสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาวะะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

- (2) พุทชิ่ง สระระนัง คัจฉามิ
 ธิ้มมั่ง สระระนัง คัจฉามิ
 สั้งซัง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ พุทชิ่ง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ ธิ้มมั่ง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุดิยัมปิ สั้งซัง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทชิ่ง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ธิ้มมั่ง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สั้งซัง สระระนัง คัจฉามิ

- (3) ปาณาติปาตา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อะทินนาทานา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี ลิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

- (4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าววว่า

อิมาเน ปัญจะลิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
 สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย
 ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเต สาธุกันเต สาธุกันเต (ทวิ เขื่อนแก้ว,
 2554, หน้า 48-49)

3. หลังจากนั้นพออาจารย์เป็นผู้ดำเนินรายการจัดลำดับกัณฑ์เทศน์ โดยบอก
 ลำดับกำหนดการการเทศน์เรียงลำดับ ดังนี้

1) อานิสงส์การฟังเทศน์มหาชาติ	2) กัณฑ์เทศพร
3) กัณฑ์หิมพานต์	4) กัณฑ์ทานกัณฑ์
5) กัณฑ์วนประเวศน์	6) กัณฑ์ชูชก
7) กัณฑ์จุลพน	8) กัณฑ์มหาพน
9) กัณฑ์กุมาร	10) กัณฑ์มัทรี
11) กัณฑ์ลักกบรรพ	12) กัณฑ์มหाराช
13) กัณฑ์ฉกษัตริย์	14) กัณฑ์นครกัณฑ์

โดยในการเทศน์แต่ละกัณฑ์พออาจารย์จะบอกชื่อกัณฑ์เทศน์ จำนวนคาถา
 ชื่อเจ้าภาพ พร้อมสมาชิกรายชื่อพระสงฆ์ผู้เทศน์ และอานิสงส์ของการฟังเทศน์ในแต่ละกัณฑ์

เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว พ่ออาจารย์จะดำเนินพิธีการในแต่ละกัณฑ์ตามลำดับ คือ อาราธนาธรรม ร่วมกับเจ้าภาพ พังกรรมเทศนาพื้นเมือง ถวายกัณฑ์เทศน์ และรับพรจากพระสงฆ์ผู้เทศน์ ดังตัวอย่าง การเทศน์กัณฑ์หิมพานต์ โดยพระพัฒนพัฒน์ วชิรปัญญา ที่ได้ยกมาดังนี้

1. พ่ออาจารย์อาราธนาธรรมแบบพื้นเมือง ดังนี้

(หีม...) ทูตियาม หิมะวันเล กำเนินแล้ว ป่างมือพระยอดแก้วโพธิยา ยังลงมา เอาปฏิสมปาน อันประเสริฐลงมาเกิดในครรภ์แม่ผู้สดี... ผู้ข้าขอยอัญชูลีน้อบน้อม การาวะ กราบองค์วันทา พระเชษฐา หิมวรรณมา อันว่าหิมปานหอนพระเจ้าให้อัจฉอันผาเสริฐเป็นตาน เจ้าบ้านกัชิตจนเป็นโตตด้วยความโกตโกธา แห่งชาวประชาทั่วตองเวียงจัย ตองจำปัดพากจาก เวียงไปไกล (เอ...) อะนุกัมปิมัง ปะซัง อราธนัง กะโร มะ ฯ

ภาพ 32 พระสงฆ์แสดงธรรมบนธรรมมาสน์ วัดพระร่วง

2. พระสงฆ์เริ่มแสดงกรรมเทศนาแบบพื้นเมือง ดังนี้

(หีม...) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ฯ

อิติ สา วเร คเหตุวา ตะโต จุตตา มัทธัญญ โย อักกมเหลสิยา กุจฉิมหิ
 นิพพิตติสสะ มุสสตี ติข ล่าดับธรรมเตสนามา ส่วนว่านางราจะมุสสตีเตวีกัญญา กัณรับเอาพร
 ผาณาสิบพะการ ในสำนักแห่งอินตาแล้ว ก็จตุตทีกาดแก้ว จากดาวตังสา ก็ลงมาเอาปฏิสนธิกำ
 เหน็ดเกิดในท้องแห่งอักกมเหลสิ แห่งพระยามัทธราช มุสสตีราจะกุมารีนัน เกิดมามีวัณณะใส
 สองผิวงามนัก ผะดุงดั่งแผ่ผายไป ด้วยจวนจันทน์และดอกไม้ เหตุตั้งอันญาตังหลาย จึงใส่ชื่อ
 ว่านางมุสสตีราจะธิดา ก็มีแล นางก็จำเจริญขึ้นใหญ่มาด้วยสะบิวารอันมาก ถึงเมื่ออายุได้ 16 ปี
 ขวบเข้า นางหน้าก็ทะรงรูปอันงามยิ่งนัก พระยาสีวราชตนเป็นเจ้า แก่แผ่นดินเจตุดตระ
 นคร ก็ใจยังอามาตย์ดั่งหลาย หื้อไปขอเอาซึ่งนางมุสสตีราจะธิดา หื้อมาเป็น อักกมเหลสิแก่พระ
 ยาสญไจยะราชกุมาร อันเป็นลูกจายสายลิเนหาแห่งตนแล้ว ก็ปกกลางเสตฉัตร อุสาราจะภิเชก
 หื้อสญไจยะหื้อเป็นพระยาแล้ว ก็อภิเชกมุสสตีราจะธิดา หื้อเป็นอักกมเหลสิหื้อใหญ่กว่านางราจะ
 กัญญาตังหลายหมื่นหกพันนางๆ เตนะ วุตตัง เหตุตั้งอัน พระพุทธเจ้าเตสนาพันธนะกาธา
 แก่ธรรมเสนาสารีบุตรว่า ตโต จุตตา สา มุสสตี ชัตติเย ดังนี้ ดูกราสารีบุตร ส่วนมุสสตีราจะธิดา
 ลงมาเกิดในชะกุลมัทธราช ก็จำเจริญขึ้นใหญ่ได้ 16 ปี ก็ได้มาเป็นอักกมเหลสิแห่งสญไจยะราช
 ในเวียงเจตุดตระนคร ก็เป็นที่รักจำเจริญใจแก่สญไจยะราชมากนัก ในละยามนั้น อินตาธิดาชื่อว่า
 เป็งถึงราจะมุสสตี ด้วยทิพจักขุญาณแห่งตนว่า กำผาณาแห่งนางมีสิบพะการ ส่วนกำผาณา
 9 พะการนั้น จักสมฤทธิแดนางยังพรถันหนึ่ง อันหนึ่งนางผาณาใครได้ลูกจายผู้พะเสริฐนั้น ก็จุ่ง
 สมฤทธิเตอะๆ ตะตา ในละยามนั้น โปธิสัตว์ตวิเศษ ยังอยู่เสวยดีปปะสัมปัตติในดาวตังสา
 สวรรคเตวโลก ก็ถึงเชิงอันจักเสี้ยงแล้ว อินตาธิดารู้เหตุจักเสี้ยงแห่งอายุ จึงเข้าไปสู่สำนัก
 แล้ว ก็อาราธนาว่า ดูกรเจ้าภูตนาหาทุกข์ได้ บัดนี้เจ้าภู กวลงเมื่อเอาปฏิสนธิกำเนิดเกิดในท้อง
 นางราจะมุสสตี ตนเป็นอักกมเหลสิเตวีแห่งซีวราช ในเมืองคน ปุ่นควรจะแลฯ โส มหาสัตโต
 ส่วนมหาสัตโตเจ้าตนเป็นหนอพุทธังกูร ก็รับนิมนต์แห่งพระยาอินตา ว่าตี ๆ ว่าอัน พระยาอินตา
 ก็ไปเอาปฏิญาณแห่งเตวบุตรดั่งหลายได้ 6 หมื่นตน อันมีอายุจักจตุตินั้นแล้ว ก็เมื่อสูต้อยู่แห่งตน
 ก็มีวันนั้นแลฯ ส่วนมหาสัตโตเจ้าหนอพุทธังกูร ก็จตุตจากสวรรคเตวโลก แล้วลงมาเอาปฏิสนธิ
 กำเนิดเกิดในท้อง แห่งนางราจะมุสสตีฯ เสสา ส่วนเตวบุตร 6 หมื่นตนก็เอากันลงมาปฏิสนธิ
 กำเนิดเกิดในท้องแห่งภริยามหาอามาตย์ดั่งหลายได้ 6 หมื่นตน ก็มีแลฯ ในเมื่อมหาสัตโตเจ้ามา
 ตั้งอยู่ในท้องแห่งนางมุสสตีตนเป็นแม่นั้น นางก็บังเกิดใครผาสูติด้วยสวัสสตี อันหนึ่งก็มักใครหื้อ
 คนดั่งหลาย สร้างแปงศาลากว่านตาน 6 หลังในที่ 6 แห่ง คือว่าตีจิมใกล้ประตูเวียงดั่ง 4 และ
 ต่ำกลางเวียงแห่งหนึ่ง ตีจิมใกล้ประตูคุ่มน้อยหลังหนึ่ง แล้วก็สละจ่ายเข้าของเป็นตานวันละ
 6 แสนคำฯ นางก็ใจขุนอามาตย์ไปไหวบอกความแก่สญไจยะราชหื้อได้รู้จุพะการฯ ส่วนสญไจ-
 ยะราชได้ยินความมักสองพะการสนั้น ก็หื้อพราหมณ์ดั่งหลายมาตววยแล้วถามดู ก็รู้ยังเหตุ

ความมักสงพระการว่าตนมีบุญเดียนยอมมักหื้อตานั้น ก็มาบังเกิดในต๋องแห่งนางมุสสดีเตวี กุมารผู้นั้นบ่มีในอันหื้อตานั้นสักคาบว่าอัน ตัวก็มีใจจ่มจิ้นยินดีมากนัก ลวดหื้อแต่งแบ่ง ตามต๋องนางขอจุพระการฯ นางมุสสดีเตวีทะรงกัพระได้ 10 เดือนบวรมวล ก็มีใจมักใคร่หันเวียง ตังมวล จึงบอกหื้อสญุโฉยะราช ตัวก็หื้ออามาตย์ระดับประดาเวียงตังมวลหื้อองาม ดุจจะตัง เวียงตัวตังสาสวรรคตเวโลก แล้วก็อาราธนายังมุสสดี ขึ้นสู่มังคละรถเหล็กมละเสริฐหื้อไป ทักชื่อนะเวียง ในเมื่อนางมุสสดีไปถึงกลางตางพอก้าตังหลายนั้น ลมอันเกิดแต่กัมมะสวาด ก็เข้าเชือกกัวในต๋อง ยามนั้นสญุโฉยะราชก็หื้อแต่งแบ่งอันจักพะสุติ ที่ไกลหันตางพอก้า หื้อคน ตังหลายรักษารอดจุกล้ำจูปายฯ นางมุสสดีก็พะสุติได้ลูกจายผู้หนึ่ง ในเรือนตั้นนั้น มหาสัตว์เจ้า ออกมาจากต๋องแม่ มีต้นอันบริสุทธิ หามลทิลตังมวลบ่ได้ ก็มีนตาตังสองออกมาจากต๋องแม่แล้ว ก็ยื่นมือไปว่า ดูกรแม่เป็นเจ้า ข้าใครหื้อตานั้นนัก เข้าของแห่งแม่มยังมีสักเล็กสักหน้อยอันจาย เมื่อนั้น นางราชจะมุสสดีต้นแม่ จึงตังไวยังถงค้ำบั้นหนึ่ง อันมีจิมไกลมือตนั้นหื้อแก่กุมาร อันยื่นมือ มาขอให้นว่า เจ้ากูจุงหื้อตานั้นตามอันมักเตอะฯ มหาสัตว์เจ้าออก ต๋องแม่ ฐูปากต๋านเจียนจามี 3 จาติ ถือจาติอันเป็นเจ้ามโหสถ จาติอันเป็นเวสสันตระ และจาติอันเป็นเจ้าลิตธาตนั้นแลฯ ในกาละอันจักใส่จื่อกุมาร ญาติตังหลายลวดใส่จื่อว่า เวสสันตระเหตุว่าเกิดในต๋ากกลางหนตาง พอก้าตังหลายนั้นแลฯ น เมยหัง มาตักัง น มัง ดูราสารีบุตร จื่อแห่งพระตถาคตะปางเมื่อเป็น เวสสันตระ บ่ติดเนื่องด้วยจื่อแห่งพ่อแม่และชะกุลสักอัน เหตุเกิดในหนตางพอก้านั้นแลฯ ใน เมื่อเวสสันตระกุมารเกิดมานั้น ยังมีแม่จ้างตัวหนึ่ง เตียนยอมจะเดินไปในอากาศ ก็นำเอามายังจ้าง หน้อยตัวหนึ่ง มีต้นขาวเผือกตังมวล ควรเป็น จ้างมังคละตีนัก แต่ชะกุลจ้างลัททันตะมาตังไว้ในตี ไกลแล้วก็ลวดหนีไป คนตังหลายจึงใส่จื่อว่า จ้างแก้วปัจจัจัย เหตุเกิดมาเป็นปัจจัจัยก้าจุมหาสัตว์ เจ้าฯ พระยาสญุโฉยะราชก็แต่งหื้อแหม่มตังหลาย 69 คน มีน่านมอันหวาน และมีนบยาน ผาด จากโรคตังหลาย มีต้นว่า บ่สูงบั้นพะมาถน บ่ดำ บ่ขาว บ่ดำ บ่พอมบ่ปีบั้นพะมาถน หื้อแถมมหาสัตว์ เจ้าเวสสันตระ เจ้าก็จ้างเริญขึ้นใหญ่มาด้วยสะบริวาร สญุโฉยะนรินทรตั้นพ้อ ก็บ่ิงอาชญาแก่ จ้างค้ำผู้ฉลาด มาแต่งแบ่งเครื่องพะดับควรค่าได้แสนค่า ก็หื้อพะดับยังเวสสันตระเจ้าฯ ในเมื่อ เจ้าขึ้นใหญ่มาได้ 6 ขวบ เจ้าก็ถอดยังเครื่องพะดับฟุ้งนั้น หื้อแถมแหม่มตังหลาย ปายลุนมาแหม่ม ตังหลายก็ถวายเป็นแก่เจ้า พระยาสญุโฉยะราชรู้ยังกำอันนั้นก็กล่าววว่า เครื่องพะดับอันลูก กูหากหื้อนั้น จุงเป็นเครื่องพะดับแห่งนางตังหลายเตอะ แล้วตัวก็หื้อแต่งแบ่งเครื่องพะดับอัน ใหม่แก่มหาสัตว์เจ้าเล่าแลฯ มหาสัตว์เจ้ากุมารหน้อย หื้อยังเครื่องพะดับต้นแก่แหม่มตังหลาย วารและ 9 ตีก็มีแลฯ เมื่อยามเจ้า อายุได้ 8 ปี ก็คณิงใจว่ากูได้หื้อตานั้นวัดอุบายนออกตัว ยังบ่ยินดี ถึงเชิงอันเต็มใจ กูมักใคร่หื้อวัดอุอันมีปายในต้น ผิวายจากคนใดมาขอเนื้อต้นและหัวใจแห่งกู ตังขึ้น กูก็จักผ่ายังหัวออกจกเอายังกอนจิ้นหัวใจ ออกหื้อเป็นตางนแก่คนฟุ้งนั้น แหม่มผู้ใดมา

ขอเอาตาดังสอง กูก็จักขวิดออกหื้อเป็นตานแก่ผู้มาขอนั้นแลฯ ผู้ใดใคร่ได้จิ้นเนื้อแห่งกู ก็จักปาดเที้อออกหื้อเป็นตาน ผู้ใดแลมาขอเอาเลือด กูก็จักหื้อเป็นตานแก่ผู้นั้นจะแลฯ ผู้ใดมาขอเอากูไปเป็นเข้าใจตั้งอัน กูก็จักจำเนื้อสอนตันที่อู้แล้ว ก็จักไปเป็นเข้าจ่ายแก่ผู้มาขอนั้นแล ในเมื่อเวสสันดรกุมาร คณิงใจมักใคร่หื้อตานด้วยสภาวะอันบ่ปลิ้นแพดตั้งอัน แผ่นดินหลวงลงหวงหนาได้ 2 แสน 4 หมื่นโยจะนะ ก็ร้องก้องไหวหวั่นไปมา ดุจจะตั้งจางสารตัวลงน้ำมันและร้องแล่นสะเทียรเขาสิเนโรปพตาก็อ่อนน้อมก้อมไปมา ดุจจะตั้งยอดหวาย อันต่านหากลนไฟนั้น ก็สะเพาะหน้าซึ่งเวียงเจตุดตระราชจะธานีแล้วที่ตั้งอยู่ สาคโร น้ำสมุทรสาครก็เชือกเยือกตีฟอง มหาเมโฆ ห่าฝนก็ถูกตองพิดพาดกัน แล้วก็ตกลงมาเป็นท่าฝน กับด้วยเสียงแห่งแผ่นดินและสายฟ้า ปะใจกาละเมื่อแมบ ก็มาแมบมะเมืองเรื่องรอดจุกล้ำจุพาย พระยาอินตายุณดินัก ตบตันแขนปฐจาเสียงสาธุการนั้นนานนึ่งเป็นอันนึ่งอันเดียวแต่ปฐวิขึ้นไป ทราบถึงอกนิฐฐาพรหมโลก ก็มีวันนั้นแลฯ ในกาละ เวสสันพระเจ้า อายุได้ 16 ปี ส่วนดาวสญุโจะราชเจ้าฟ้า มักใคร่หื้อลูกหลานเสวยราชจะสัมปัตติ จึงจักกับด้วยราชจะมุสดีต้นเป็นแม่ แล้วก็หื้อนำเอายังราชจะธิดาตันนึ่งจื่อว่ามัททิ อันเป็นสายสะหรีแห่งลุง แต่มีททราชชะกุล มาเป็นอ๊กก-มเหสีแห่ง เวสสันดรเป็นใหญ่แก่นางหมื่น 6 พันแล้ว ก็อภิเชกยังมหาสัต์เจ้า ก็สละเข้าของและวันละ 6 แสนคำ หื้อเป็นมหาทานจุนฯ ปายหน้าแต่นั้น ราชจะมัททิก็ผาสูติได้ลูกจายผู้หนึ่ง นางตั้งหลายก็เอาชายแก้วชายค้ำมารับ เหตุตั้งอันจึงเบิกบายสะรี โสจื่อว่า เจ้าจาสิราชจะกุมารว่าอัน ในเมื่อเจ้าจาสิย้างเดี่ยวไปมาได้ตั้งอัน ราชจะมัททิก็ผาสูติได้ลูกญิงผู้หนึ่ง นางตั้งหลายก็เอาหนึ่งสัต์ฝืนค้ำมารับเอานางธิดา เหตุตั้งอันจึงเบิกบายโสจื่อว่า ก็ณหาจินาฯ ส่วนมหาสัต์เจ้าก็มีปกติขึ้นทะรงจางตัวพะเสริฐอันพะดับตีนักไปเล็งดูศาลากว้านตาน 6 หลัง วันละ 6 คาบแห่งเดือนฯ ในกาละนั้นเมืองกลิงกะราช ฝนบ่ตกก็เกิดแห้งแล้ง ไรนาเข้ากล่าบับัรรวมวล โภยะทุกขัยากไรด้วยเข้ายากนัก คนตั้งหลายบ่อาจจักเลี้ยงจิวิตด้วยอันจ้อบธรรม ลวดเป็นใจร์ ลักคูปจิงกัน ปจันตคามบ้านนอกชอกเมือง ทุกภิกขภัยยากไรมาเบียน เขาก็มาจุ่มนุมนกันดีใกล้คุ่มหลวงพระยาแล้ว ก็ร้องเอิ้นกล่าวแก่พระยากลิงครัฐ พระยาจึงกล่าววาท่านตั้งหลายเหย เราหากจักอชฐานหื้อฝนตก ว่าอันแล้วตัววก็สมาทานรักษา คิลปีน 3 วัน ก็บ่อาจหื้อฝนตกได้ จึงจุ่มนุมนมายังเสนาอำมาตย์ว่าดูกราดานตั้งหลาย เราอยู่จำเรียวรักษาดีแล้ว ฝนก็บ่ตก บัดนี้เราตั้งหลายจักกวรรกระทำสันไดจา ชุนเมืองตั้งหลายจึงไหวว่า ข้าแต่มหาราชจะเจ้า ยังมีพระยาเวสสันดร อันเป็น ลูกแห่งพระยาสญุโจะราช อยู่ในเมืองเจตุดตระระนครธานี เตียนยอมหื้อตานมากนัก ตัวตนนั้นมิจางมั่งคละตัวขาวเผือก เป็นจางตัวพะ เสริฐแห่งพระยาเวสสันดร จางตัวนั้นอยู่และไปดีใด ฝนก็ตกลงดีนั้น เหตุตั้งขึ้นพระราชจะเจ้าควรใจพรหมณ ตั้งหลายไปขอแล้วนำมาสู่เมืองเราควรจะแลฯ พระยากลิงครัฐก็รับเอากำชุนตั้งหลาย แล้วก็จุ่มนุมนมายังพราหมณ 8 คน มีจื่อตั้งนี้ ผู้หนึ่งจื่อว่า

ราโม ผู้หนึ่งชื่อว่าระจะ ผู้หนึ่งชื่อว่าจิต ผู้หนึ่งชื่อว่าโกณฑัญญะ ผู้หนึ่งชื่อว่าญาณโย ผู้หนึ่งชื่อว่าสุจาตะ ผู้หนึ่งชื่อว่าสุขามะ ผู้หนึ่งชื่อว่ารามะหากเป็นพะธานแก่พราหมณ์ทั้งหลาย พระยาก็ใจเขาไปขอเอาจ้างเผือกแห่งพระยาเวสสันดรระเตอะฯ เขาก็ไปด้วยหนทางบ้านน้อยเมืองใหญ่ตั้งหลาย ก็ไปรอดถึงเวียงเจตุดตระนคร ก็เข้าไปสู่ศาลากว้านตาน กระต่ายยัง ต้นต้วที่ออกแล้วเกิดด้วยฝุ่นผงธุลี ในยามเจ้ารวายก็เข้าไปสู่ประตูเวียงกำวันออกฯ ในกาละยามนั้นเวสสันดรระรินทรเสวยโภชนะอาหารแล้วก็ขึ้นขึ้นเหนือคอกจ้างแก้วปัจจยัตว์พะเสริฐู เสด็จไปสู่ประตูเวียงหนวันออก เล็งดูศาลากว้านตานแห่งต้น ขณะยามนั้น พราหมณ์ตั้งหลาย ได้โอกาสจักขอจ้าง เหตุคนตั้งหลายก็ดกักมากนัก จึงไปสู่ประตูเวียงหนใต้ ยืนอยู่ดีสมควรแก่ต้น พระยาเวสสันดรระก็เสด็จไปสู่ศาลาหนใต้เล่าแล พราหมณ์ตั้งหลายได้โอกาสก็ยกมือขึ้นไหวว่า เตวะข้าแต่สมเด็จจรรรมิกระราช เจ้ากุงพะจัญเปี้ยงข้าเล็กอันมีในต้นตั้งมวลเตอะว่าอันฯ พระยาเวสสันดรระเจ้าจึงใส่จ้างเข้าไปสู่ที่อยู่พราหมณ์ตั้งหลาย จึงกล่าววาทูราอามาตย์ พราหมณ์ตั้งหลายฝูงนี้มีขนเกาแชนและเล็บมืออันยาว มีฟันอันขาว มีต้วตั้งมวลอันกัวเกิดด้วยฝุ่นผงธุลี แล้วยกมือขึ้น ขอเอาเข้าของอันใดกับเรานั้นจาย ยามนั้น พราหมณ์ตั้งหลายจึงไหวว่า รตนัง เตระ ยาจามิ เตวะข้าแต่พระราจะเจ้า ผู้ข้าตั้งหลายมาขอเอายังจ้างเผือกแก้วปัจจยัตว์พะเสริฐู เตียนยอมหือบังเกิดสุขสวัสดิ วุฒิเจ้าเวริญแก่บ้านเมืองตั้งมวลซึ่งพระราจะเจ้าดีหลี ขอพระราจะเจ้าจุงป่งขุณณาหือต่านยังรัตนนาเคียรเผือกแก้ว ปัจจยัตว์พะเสริฐูนั้น แก่ผู้ข้าตั้งหลายแต่เตอะฯ มหาเวสสันดรระเจ้าตรัสรู้แล้วยังกำจาแห่งพราหมณ์ตั้งหลาย จึงรำเปิงว่ามักกูใคร่หือองกะอันมีในต้นตั้งมวลเป็นต่าน บัดนี้พราหมณ์ตั้งหลายฝูงนี้ ป้อยมาขอเอายังจ้างแก้วอันมีปายนอกต้นสนนี้ กูจักหือป่าเป็งกำพาถนาแห่งพราหมณ์ตั้งหลายหือบวรมวลเตอะ ก็กล่าวกาถาว่า ททามิ น วิกัมปามิ ยิง ยิง ยาจันติ พราหมณา ดูกราเสนาอามาตย์ บัดนี้พราหมณ์ตั้งหลาย มาขอเอายังจ้างแก้วต้วพะเสริฐู อุดมยิงกว่าจ้างตั้งมวล เราบเกยหวันไหวด้วยโลภมัจเจรธรรมลักอัน เราจักหือต่านแก่พราหมณ์ฝูงนี้แล้วตนเจ้าก็เสด็จลงจากคอกจ้าง ปัททขณะแหวด 3 รอบ เปื่อเล็งดูอันควรพะดับ กีบหันต้ออันจักหล้าง พะดับแถมลักแห่ง ต้าวจึงถือเอาน้ำต้นกันตีคามาแล้วก็กล่าวว่าดูกราพราหมณ์ ต่านตั้งหลายจุงเข้ามาสู่ต้วนี้ แล้วเจ้าก็วางไว้อยังวงจ้างอันชาวบริสุทธิ ดูจะตั้งลวดเงินเหนือมือพราหมณ์ แล้วก็เหียงน้ำตคเหนือมือพราหมณ์เป็นหมายต่าน แล้วก็หือจ้างแก้วต้วพะเสริฐู อันพะดับด้วยเครื่องตั้งมวลเป็นต่านแก่พราหมณ์ตั้งหลายวันนั้นแลฯ เครื่องพะดับตั้นตั้งสี่แห่งจ้างมีค่าได้ 4 แสนคำ ผักกัมปละอันพะดับต้อจ้าง ควรค่าได้แสนคำ ข่ายสามพีนพะดับต้วมุกคำ และแก้วต่างฯ ข่ายสามพีนพะดับอยู่เหนือหลังจ้าง ควรค่าได้ 3 แสนคำ เครื่องพะดับแถมจ้างตั้งสอง ควรค่า 2 แสนคำ เครื่องพะดับพุ่มพวงจ้าง ควรค่าได้แสนคำ อันว่าเครื่องพะดับจ้างปัจจยัตว์ตั้งมวลนั้น อานนับกำบได้ เครื่องพะดับหูตั่งสอง ควรค่าได้สองแสนคำ เครื่องพะดับ

วงจาง ครวคา ไต้แสนคำ เครื่องพะดับงาตังสอง ครวคาไต้สองแสนคำ เครื่องพะดับตัวจางตังมวล ครวคาไต้ 2 ล้าน 2 แสนคำ คั้นโคก่ายขึ้นจาง ครวคาไต้แสนคำ อ่างใส่เข้าหื้อจางกิน ครวคาไต้ แสนคำ ข้าวของพะมาณสั้นนี้รอมกับกันแปน 2 ล้าน 4 แสนคำ ส่วนแก้วพะดับ ชะพุมฉัตร และแก้ว พะดับยอดจิกฉัตร แล้วแกวมุกมาดอันแปนสร้อยสังวาลย์พะดับคอจาง แก้วพะดับพุ่มพวงจาง กับดั่งตัวจางแปนถ้วน 7 วัตถุประสงค์นี้มีก่าอ่านนับปได้ เวสสันตรราชก็หื้อเครื่องพะดับตังมวลแปน ตาน แก่พราหมณ์จาวเมืองกลิงกราชตังมวล ด้วยมุกจะเจตนาตานสิ่งเดียว พะการนี้ ตัวก็ หื้อสองร้อยชะกุล อันจำเริญรักษาจาง กับดั่งกวางจาง และพ้อหมอจางหื้อแปนตานแก่ พราหมณ์ตังหลาย ก็มิวันนั้นแลฯ ยามนั้นแผ่นดินไหวเกิดก้อง ด้วยเต้จะตานอาณุภาวะแห่ง เวสสันตรระชัมมิราชเจ้าก็มิวันนั้นแลฯ ตมตถัง ปะกาแสนโต สัตถา อาหะ สัตถา สัพพะบุญญ พระพุทธเจ้า จักสำแดงอถถอันนั้นมาหื้อแจ้ง พระจึงแสรงเตสนาวา ตทาสี ย้ง ริงสนะกั้ง ตทาสี โลมตังสนะง หัตถินาเก ปตินนัมมิ ดั่งนี้ ภิภขเว ตูราภิภขตังหลาย ในเมื่อจางแก้วปัจจยตัวพะ เสริฐ อันพระยาเวสสันตระตันบุญใหญ่ สละหื้อแปนตานแก่พราหมณ์กลิงกรัฐ 8 คน ก็บันดล แผ่นดินอันหนาไต้ 2 แสน 4 หมื่นโยจนะ ก็ร้องก้องสนั่นหวั่นไหวไปมา อัครรรยนั้นนาพิสสะ เปิงกั้ว หนึ่งหัวบองย่าวเยือกขัวเขือกขนคิงบาน ก็มิในก่าละบัดเดียวนั้นแลฯ ในเมื่อพราหมณ์ ตังหลาย ขึ้นขี่เหนือจางมีหมู่คนอันมากแปนปริวาร เข้ามาในวิถีตางหลวงกลางเวียงนั้น คนตังหลาย มากนัก หันจางเพือกอันพราหมณ์จาวเมืองกลิงกรัฐระหากนำไปดั่งอัน ก็กล่าววาทูกรา พราหมณ์ตังหลาย จางเพือกแก้วปัจจยตัวนี้ หากแปนจางตัวจำเริญแก่บ้านเมืองแห่งตุดตังหลาย สู้ไต้แต่ไต้ไคมาจา พราหมณ์ตังหลายก็ตอบวาก่าแข็ง ว่าพระยาเวสสันตระตันใหญ่หากหื้อตาน แก่ตุดตาย แล้วก็คืดคือผิดกัน พองกียอละกุกย พองชุยสอเลาะ แล้วก็ออกหนีไปด้วยประตุเวียง หนเหนื่อฯ จาวเมืองมวลมากอันเตวดาหากบันดลเข้าหัวใจ ก็ลวดเกียดแก่ไปธิสัตัวเจ้า ก็ไปจุ่ม นุ่มกันจิมไคล้ประตุคุ่มหลวงแห่งสญใจะราช ร้องเอิ้นกล่าวติเตียนพระยาเวสสันตระแปน โกลาหล ในเวียงตังมวลก็เข้าเขือกย่าวเยือกสะต่านตั้นแปนเสียงอันนึ่งอันเดียว ก็จ่มพ้องร้องติ เตียน โอระทีกทิกหยาบชะราบไป ครวพิสสะเปิงกั้วมากกว่า เตวะ ข้าแต่มหाराจะเจ้า บัดนี้ พระยาเวสสันตระเจ้าตั้นแปนลูกเต้านั้น มาเบียดเบียนก่าจัดสถานบ้านเมืองแห่งเราหื้อฉิบหาย เสียจางมงคลตัวพะเสริฐ อันเกิดมาแปนตีปุจาแก่รัฐฐาประจาตังมวล ดั่งรือและมาสละหื้อแปน ตานนั้นจา จางมงคลตัวนี้พะเสริฐยิ่งนัก งามอนงามดั่งหัวราจะรถ พะกอบด้วยกำลัง เปียรอง อาจ รุ้ใจะงุมิตีแป้แก่ข้าเล็กสงครามตังมวล ครวแปนราจะยานยิ่งนัก มีตัวชาวบริสุทธิยิ่งนักดั่ง คอยเงิน มีต้นเต็มไปด้วยเครื่องพะดับวิเศษ พะกอบด้วยลักษณะอันงามบัวรมวลจแห่ง พะกอบ ด้วยจายมอหนางบัวริสุทธิ ดุจจะดั่งจามริครวจำเริญใจยิ่งนัก พระยาเวสสันตระป่อยหื้อแปน ตานนั้น จาฯ มหาราจะเจ้าบกระทำตามจาวสิวิราชตังอัน ดั่งจักไล่ใจดูนี้ จาวสิวิราชตังหลาย

เหมือนตั้งจักรกระทำร้ายแก่มหाराจะเจ้า กับตั้งเวสสันดรตะวันตกเป็นลูก หื้อเข้าสู่้อมมือแห่ง
 เขาเบ็งมีจะแลฯ ตั้ง สุตวา พระยาสญใจะนรินทร์ ได้ยินกำอันนั้น ก็ขาดกตหมายรู้ด้วยกำว่า
 ขุนเมืองตั้งหลาย ใครเข้าเจ้าพระยาเวสสันดรลูกกุนนี้แล้ว จึงกล่าววว่า ดูกรตาว่าพระยาอา
 มาตย์ นักผาดและขุนเมืองตั้งหลาย ปัจจันตนิคมบ้านใหญ่เมืองน้อยตั้งหลาย จักฉิบหายก็จักฉิบ
 หาย บ้านเมืองทั้งมวลแห่งเราแมนจักฉิบหาย ก็บ่ควรกระทำร้ายแก่เวสสันดรตะวันตก ลูกกุนนั้น
 เตียนยอมพะกอบด้วยราจะวัตร บรรบัตินอกอันดีแต่ ผิดว่าเรากระทำร้ายแก่เวสสันดรตะวันตก
 ตั้งอัน กำนิมิตาจักเกิดมีแก่กูพระองค์ ยามนั้นจาวสิวิราชตั้งหลาย ได้ยินกำอันนั้นจึงไหวว่า มา
 นะทัณเท น สักฐะ นที โส กันธนา ดังนี้ ข้าแต่มหาจะเจ้าตั้งพระยาเวสสันดรนั้น ขอมหาราจะ
 เจ้าอย่าเช่นข้าบุบตีด้วยไม้ค้อนก่อนดิน แมนจักผูกมัดใส่โตตขังคอกไว้ก็บ่ดี ควรตีขับหนีไปอยู่
 ปัพพตาภิรี่ปุ่นเตอะฯ พระยาสญใจะราชได้ยินกำอันนั้น จึงกล่าววว่า เอโก สเจ สวิมัง สันโต ดู
 กรจาวสิปีตั้งหลายมวลมาก กำแห่งสู่เจ้าหากจักสมหมาย ขอหื้อลูกจายเราเวสสันดร อยู่เสวย
 ปัญจกามกุนตั้งห้า ในผาสารทราจะมณเฑียร หื้อเลี้ยงคินนึ่งก่อนเตอะเจ้า วันพุกเจ้าจูงขับลูก
 เราไปเตอะฯ ยามนั้นจาวสิปีตั้งหลาย ก็รับเอากำสญใจะราชจุพะการ ก็มีแลฯ ตมัตถัง ปกาเสณ
 โต สัตถา อาหะ อุฏฐะหิ กัตเต ตระมาโน เวสสันดรัง วทชีวิโย ภิกขเว ดูกรภิกขุตั้งหลาย สญใจ
 ะราช จึงจำกับอามาตย์ผู้ฉลาดด้วยโวหาร ว่าดูรานายนักการผู้แก้วน จูงลูกแล่นไปบัน ไปบอก
 ขาวสารอันเกิดเหตุ แก่ลูกกูเจ้าเวสสันดร ว่าจาวนครน้อยใหญ่ ทุกผู้เฝ้าโกธา จักขับพระราชา
 เจียนจาก หื้อบัตพรากเมืองใจโย หื้อได้ไปในวันพุก สู่เจ้าจูงไปบอกแก่ลูกกุนนี้เตอะฯ ยามนั้น
 นายนักการผู้ฉลาด ก็ลุกไปด้วยอาชญาบัน จึงไหวถวายสารบอกกล่าว แก่หน่อตัวเวสสันดร ว่า
 ข้าแต่มหาจะเจ้าตนผาบเหงาโลกา ผู้เข้าจักถวายบอกกล่าว ยังขาวสารอันเป็นเหตุแห่งทุกข์
 อันบ่เป็งใจ ขอมหาราจะเจ้าอย่าได้เกียดแก่ผู้เข้า อันเป็นคนใจสีบกำเมือง นายนักการผู้นั้นร้องไห้
 ไหว้สั่นนี้แล้ว ก็กล่าวแถมเล่า ว่าจาวสิปีตั้งหลาย ก็เกียดแก่พระราชาจะเจ้า กันว่าคินนี้รุ่งแจ้งแล้ว
 จาวสิปีตั้งมวลก็จักพร้อมกันขับยังพระราชาจะเจ้าหื้อออกหนีจากเมืองไปฯ มหาสัตว์เจ้าจึงถาม
 ว่า ดูราอามาตย์ เรากีบหันทจริต ก็มอันตนได้ กระดำแก่บ้านเมืองเอียงโตสักอัน แก่จาวสิวิ
 ราชตั้งหลายเกียดแก่เราด้วยนิมิตอันใดจักขับหนีจากเมืองด้วยเหตุอันใดฯ อามาตย์จึงไหวว่า
 มหาราจะ จาวสิวิราชตั้งมวล พะกอบด้วยโกธะดีเตียนมหาราจะเจ้า เหตุหื้อจางแก้ว ปัจจัยเป็น
 ตาน จึงจักขับมหาราจะเจ้าด้วยเหตุสั่นนี้แลฯ ตั้ง สุตวา มหาสัตว์เจ้าได้ยินข่าวอันนั้น ก็เล่งข้า
 ยินดีมากนักก็กล่าววว่า หัทธยง จักขูทั้งทศา กิง เม พาทริกัง ธนัง ภณ ดูราเปื่อนเรากียังมักใคร
 หื้อก่อนจิ้นหัวใจเป็นตานเขาตาย เข้าของปายนอกมีเงินคำ จ้างม้า แก้วมุก แก้ววิฑูรย์ แก้วก้อ
 และแก้วสามาลย์นั้น จักเป็งกล่าวสันโตจากุก็หื้อตามจันบ่อาลัย เรายินดีในอันหื้อตานทุกเมื่อ
 จาวสิวิราชจักขับเราหนีจากบ้านเมือง เหตุอันหื้อตานตั้งขึ้น ก็จูงขับหนีตามอันมักเป็งใจเตอะ

แม่นจักข้าพระองค์เราก็คือ แม่นจักตัดต้นเราหื้อเป็นเจ็ดบั้งเจ็ดตอน ก็จึ่งกระต๋ำตามอันมักจุละ
 การเตอะฯ ตีนัน นายนักการผู้ฉลาด อันเดวดาหากบันดล จึงกล่าวนิพนธ์กาถาว่า เอวันตั้ง สิว
 โย อาหะ ดั่งนี้ เตวะ ข้าแต่มหาราจะเจ้า จาวลี่ปิโนนอก ตั้งข้างชอกนิคม ได้กล่าวกำนิยมไว้ว่า
 ต้าวพระยาเมื่อก่อน จาวเมืองสอนว่าบตี ปากันไล่ควิขับไล่ ย่อมไปสู่น้ำโกนติมารา อาสะรีย
 ปัพพาตีรังกฎ ขอพระราชจะเจ้าจูงอดใจไปตามหนตางอันนั้นเตอะฯ มหาสัตว์เจ้าจึงกล่าววว่า
 ดูราอามาตย์เราก็จักยาตธรา ไปตามมักกาหนตาง อันต้าวพระยาไปแต่ก่อนนั้นแลฯ ดูราอามาตย์
 ต้าวพระยาอันผิดราชประเพณี ตานขับหนีด้วยหนีเด เราก็จักไปด้วยหนนั้น จึงหื้อโอกาสแก่เรา
 พอหื้อไต่ตางในวันพุกเจ้า วันรื้อเราก็จักออกหนีไป จะแลฯ ส่วนต้าวเวสสันตรระราชา ก็หื้อหา
 มายังเสนาผู้แก้วน อันตนแต่งไว้ต่างตา ว่าดูราเสนาผู้แก้วน วันพุกนี้เราก็จักหื้อมหาตางเยื้องและ
 7 ร้อยจุฬการ ตานจูงแต่งตาไว้ถ้าคือจางม้าและแมงวันม ตั้งรถและนางตั้งหลาย ข้าหญิงจาย
 ใหญ่่น้อย ก็ 7 ร้อยจัน ๆ เขาน้ำโกจะนา อาหาร มีหลายผะการต่าง ๆ จูงแต่งไว้แก่คนตั้ง
 หลาย มหาสัตว์เจ้าปีจารณามาหาดานแล้ว ก็เขาไปสู่นางแก้วราจะมัทที่ จำกำดีกับอ๊กกชายา
 แห่งตนก็มีวันนั้นแลฯ ตมตถัง ปกาเสนโต สัตถา อาหะ อามานต์ตียัตถะ ราชานัง มัททิง สัพพัง
 โสณัง ย้งเต ักยจิจิ มยา ทินนัง ธนธัญญัง วิจจติตั้งนี้ ภิกขเว ดูราภิกขุตั้งหลาย พระยาเวสสัน
 ตรระราชา เข้าไปสู่นาสาทแห่งนางมัทที่ ตันผะกอบด้วยอิตถีสักขณะงามจุแห่ง ต้าวจิงแต่งกำจำ ว่า
 ดูรามัทที่ เหยเจ้าพี่ เข้าของตีอันเรามีอันใดและตีบเลือกตั้งเข้าเปลือกเข้าสาร ตั้งเงินคำแก้ว
 แหวนแสนสิ่ง จ้างม้ามิ่งจัวควาย เข้าของหลายเหลือแหล่ เข้าของอันนางได้แต่พ่อแม่มา นางจุงผัง
 เข้าของนั้นไว้ ในตีหมั้นแก่ใจนางแต่เตอะฯ นางมัทที่จิงไหว พระบาทให้บุญหนา ว่าข้าแต่มหาราจะ
 เจ้า จักหื้อข้า เอาผังไว้ตีไต่จาย พระยาเวสสันตรระจิงกล่าววว่า สีสะวันเต สุทซเซทิ ทานัง มัทท
 ยถารหัง นหิ ทานา ดั่งนี้ ดูรานางน้องเหน้ามัทที่ นางจุงหื้อทานแก่ผู้มีศีลใสสะอาด ตามพระราช
 เจตนา ตีเป็งแห่งสัตว์นานาในโลก ผู้บ่ป็นจากโฆสงสาร เหมือนตั้งตานี้ก็บ่มีแลฯ เวสสันตรระ
 ราช จักหื้อโอวาทกาสอน จึงกล่าวกาถาว่า ปุตเตสุ มัทททิ ทเยสิ สัสสุชา ดูรานางมัทที่ นางจุงมี
 ใจชุนณาจะจ้อย แก่ลูกน้อยแห่งสองรา ก็อจาลีและกันหางามแง กับตั้งพ่อแม่ผู้ตน คนจายไต่
 และรักไต่ มักใส่ใจเป็นผัว นางจุงบัตบัวอุปัฏฐาก ออย่าละพรากหนีไกล นางออย่าหมองใจเตอะฯ
 นางมัทที่นุจะนาถ จึงรำเปิงว่า พระยาเวสสันตรระราชาสามีกำ แต่ก่อนมาบ่เกยกกล่าว กำรอนร้าย
 ขาวกำเคื่อง วันนีเปิงมีเหตุ เจ้าจอมเกษจิงกล่าวกำบตี นางมัทที่ถามว่า เตวะ ข้าแต่มหาราจะ
 เจ้า กำอันนี้บ่ควรกล่าวแต่ดีหสิ เจ้ามีเหตุสันไต่จิงกล่าว ข้าขอรู้ขาวกำเคื่องนั้นเตอะฯ พระยา
 เวสสันตรระราชา จิงโอกาสกำจำ ว่าดูรามัทที่น้องหล้า ไต่ลมฟ้าบ่มีไหน จาวลี่ปิโนนอก ตั้งข้าง
 ชอกสิมา เขาโกธาเคื่องเกียด เหตุกูพี่หื้อจ้างเผือกแก้วเป็นตาง เขาบันดลทุกที่ ขับหื้อพี่หนีไกล
 หื้อพรากเมืองไปอยู่ป่า วันพุกนี้พี่จิงว่าตางตาง จักหื้อมหาตางสิงและร้อย ก่อนข้าช้อยจักพราก

เมืองไปฯ ดูรานางสายใจน้องแก้ว วันผูกนี้แล้วพี่นี่ผู้เดียว จักเข้าดงเขียวป่าไม้ ทุกข์ยากไร และ
 เปิงกลัว ตัวคนเดียวเข้าป่า เนื้อร้ายล่าไปมา กูพี่นี่น้ำจ๊กลำบาก เป้นไปกับด้วยความสังก่า บ่
 หลั่งจ๊กได้หันหน้าโสภาน้องพี่ รอยจ๊กตายเสียที่ในดง และนาย นางมัทที่จิ้งจกกล่าวกับ
 หน่อตาวผัวตน ว่าข้าแต่หน่อตสะปนเจ้าที่ กำอันนี้บ่จำเริญใจ เจ็บเสียบในแกข้า พระเจ้าฟ้าจ๊ก
 ละลูกเต้าเมียตน เข้าสูดออยดงป่าไม้ บ่ใจจาริตประเพณี แม่นเจ้าจ๊กหนีไปที่ใดตั้งอัน ข้าน้องจัน
 มัทที่ ก็จ๊กหนีไปตาม ชียาอันได้ตายกับพระบาทเจ้า ยังดีกว่ารอยเตापันดี อันมีชีวิตได้ปัด
 พราก จากพระบาทเจ้าบุญใส ข้าจ๊กหือเป็นดั่งไฟกองใหญ่ จ๊กป่าวตกลៃกองไฟ จ้างเผือกอยู่ใน
 ป่า ย่อมไปเป็นคู่ลาด้วยจางสาร สันใดก็ดี และข้ามัทที่ ก็จ๊กเอาลูกสองสระรีไปเป้นเพื่อน เข้าดั้น
 ถือนดวยไป พระบัวจ๊กเลี้ยงตนบ่ยาก บ่ลำบากกับข้าดีหลี นางมัทที่กล่าวเท่านั้นแล้ว นาง
 แก้วจึงพรรณนาป่าหิมพาน ด้วยพะการเหมือนดั่งตนได้หันแต่ก่อน เจ้าจึงพ่อนกาถาวา อิเม กุ
 มาเร ปัสสันโต มัญจุเก ปิยภานิดั่งนี้ ข้าแต่มหารัจจะเจ้า กั้นเจ้าได้หันลูกเต้าราดั่งสอง อันดีด
 तरहดอกไม้ พ่อนขับเหล่นสูไกลศาลา ยามนั้นพระราชาจ๊กหายทุกข์โศก อันวิบโยคจากเมืองไป
 จ๊กได้หันจางสารตัวพะเสริฐ อันได้เกิดมาดีกับองค์ตัวแม่ อายุแก่ได้หกสิบชวบเข้าจึงถอยถ่า
 ไรยรา อันเดินไปมาตนเดียวในดงเขียวป่าไม้ อันร้องไห้เส่นสะเคียน ดั่งเสียงนกเขียนดั่งมีก้อง
 ดงดอน ดั่งกินรีระรอน แล่นลงตำน้ำ อันมีจื่อว่าปัญจมาลี จ๊กได้หันนตีหลายแม่ อันไหลมา
 แต่ตองดอยเลา จ๊กได้ยีนเสียงนกเกาเขาและนกเกาแยก อันร้องแขกหากัน จ๊กได้ยีนเสียงมีนัน
 แห่งราจะสีห์และเสือโคร่ง ร้องเสียงส่งไปไกล และแรดจางไพรกระดิงดง พระองค์จ๊กได้หันยัง
 หมูไม้ทุกตัวขอกบานงาม ถือว่าไม้ผูกหลวง ไม้เสียวไม้เหมือดไม้ขับมอก เป้นดอกบานงาม มี
 กลิ่นกันระอันหอมกรบไปในระดูหนาวในกาละอันใด มหาราจะเจ้าจ๊กได้หันยังไม้มีดอกบานงาม
 ได้หันดอกบัวบานดั่งหลาย อันมีกาบ หล่นตกเหนือใบบัวในระดูหนาว ในกาละอันใด มหาราจะ
 เจ้าจ๊กบ่ระนึกก็ดีเถิง ยังราจะสัมปัตติเรื่องในกาละนั้นจะแลฯ นางราจะมัทที่สระรีสุภลักขณะต
 หนงาม กล่าววณณนาป่าไม้หิมวันต์ เหมือนดั่งตนได้หันแต่ก่อน ก็มีด้วยพะการดั่งกล่าวมานี้แลฯ
 ชียาอันสังวณณนาจำห้องเหตุหิมวันตา อันพะดับพะดากาถาวาได้ 134 กาถา ก็บังคมสมเด็จ
 เสด็จแล (พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์หิมพานต์, ม.ป.ป.)

3. เมื่อจบการแสดงธรรมในแต่ละกัณฑ์ชาวบ้านเรียกว่า ธรรมลง หมายถึง
 จบการเทศน์แล้วพระสงฆ์ลงจากธรรมมาสน์ ในวิหารจะมีการตีฆ้องซึ่งฆ้อง (วงฆ้องกลองฉาบ)
 ชาวบ้านบางคนพ่อนในวิหารตามเสียงจังหวะ ข้างนอกวิหารจะมีการตีกลองปฐจา (กลองบูชา)
 และจุดประทัด เพื่อเป็นสัญญาณจบกัณฑ์การเทศน์แล้ว และให้เจ้าภาพกัณฑ์ต่อไป (กัณฑ์ทาน
 กัณฑ์) เตรียมตัว ในขณะที่เดียวกันเจ้าภาพกัณฑ์หิมพานต์จะถวายกัณฑ์เทศน์และรับพรจาก
 พระสงฆ์ผู้เทศน์ บริเวณที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ในวิหาร

4. การเทศน์มหาชาติทุกกัณฑ์จะเสร็จสิ้นในเวลา 21.00 น. หลังจากนั้น
พออาจารย์ได้นำไหว้พระสวดมนต์ทำวัตรเย็น พร้อมสุมารขันแก้วทั้งสามที่ได้ล่วงเกินขณะฟังเทศน์
โดยมีคำสุม่า ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะฯ

ภาพ 33 ชาวบ้านถวายกัณฑ์เทศน์แด่พระสงฆ์ วัดพระร่วง

โยสันนิ สิโน วัปะโปทิมูลเล มาสัง สาเสนัง มะหันติ วิจัยโย สัมโปธิงมา กัจจิง
วะอะนัน ต้าฎาโณ โลกุตตะโม ตังปั้งนะมามิ พุทฺธัง ตังปั้งนะมามิ ธัมมัง ตังปั้งนะมามิ สังฆัง ฯ
สาตุ สาตุ ข้าแต่พระติริตย์รัตนผ่านแพ้ว พระเจ้าแก้วสามพะกาน มีพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเก้าเป้นประธาน แก้วตั้งสามกู่แห่งกู่ที่ต้องเข้าจีปุจา กุณภควา อันว่ากุณ
พระพุทฺธเจ้ามี 56 กุณพระสัทธรรมเจ้ายกได้ 38 กุณพระสังฆะแหวดมี 14 ล้าเลิศสะหรีเจย
บาน อันศัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ได้กระทำบ่ถูกตีถูกตาง เป็นต้นว่า ได้ข้ามตีต่ำได้ย่ำตีสูง ได้ปากล้า
กำเหลือเสยอย่างใดก็ดี บัดนี้ศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ก็มีบุพพาราจาตวงดอกเข้าตอกตอกไม้แล
ล้าเตียน เพื่อจะมาขอสมมา ขอให้ออโหสิกรรมอย่าได้เป็นบาปเป็นกรรม เป็นนิจกรรมอันก้าแก่ผู้
ข้าศรัทธาทั้งหลาย จุผู้จุน จุน้อยจุใหญ่จายญิง อังจุงเจนมี้เตียงแต่ดีหลี ภายตัวเล วจีตัวเล

มโนตัวเล สัจจิตจะพะมาเรโตวา อะสัจจิตจะพะมาเรโตวา อะตีตะโตสัง ปัจจุบันนะโตสัง
อนาคตโตสัง สัปปะโตสัง ชะมันตุนิ

5. เมื่อสุมาขึ้นแก้วทั้งสามแล้ว พ่ออาจารย์จะพรมน้ำส้มป่อยลงในขันแก้วทั้งสาม
แล้วยกขันแก้วทั้งสามไปประเคนพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหาร และพระสงฆ์ พระสงฆ์จะรับ
ประเคนก็แล้วให้พรเป็นภาษาพื้นเมือง ดังนี้

การแสดงพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดกเนื่องในประเพณียี่เป็งก็เสร็จ
สิ้นแล้ว ในนามของพระเดชพระคุณหลวงปู่พระราชาเขมากร เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมือง
วรวิหาร พระภิกษุ สามเณรทุกรูป ก็ขออนุโมทนาขอขอบคุณญาติโยมตั้งหลายตีได้เสียสละเวลา
อันมีค่ามานั่งฟังเทศน์ตลอดจนจบ 13 กัณฑ์ 14 กัณฑ์ ในวันนี้ บุญกุศลที่ตั้งหลายตั้งปวงที่
เกิดจากการทำบุญของญาติโยมตั้งหลายก็ขอสงฆ์ญาติโยมตั้งหลายมีสุขภาพอายุยืนยาว
และขออาราธนาคุณหลวงปู่พุทธโคตมย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งหลายจงดลบันดาลประทานพรให้
โยมตั้งหลายมีอายุยืนร้อยชาวชวบเข้าวัสสา พยาธิโรคหายได้มาไกลมากเลย เจ็บป่วยไข้อย่า
ได้มาพาน เเคราะห์ตัวหาญอุบาทจงแคล้วควดหนีไกล โจรมารภัยตัวร้ายอย่ามาไกล อัคคีและ
ลมร้ายจงมลายหายไป แม่นว่าจะไปตกเหนือออกใต้ทุกทิศ สัปปะพยาธิให้ถุ่น้อยจุงคค้าย
หายไป จัวยพจุมพู่คัตรูไหลมาขาบไหวขอเป็นข้าใจ้อ اسا แม่นว่าฮักขอหื้อบ้นมาหาก่ขอหื้อ
บ้นได้ ดูต่างกินจ่ายใจไปตาน นั้นจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี

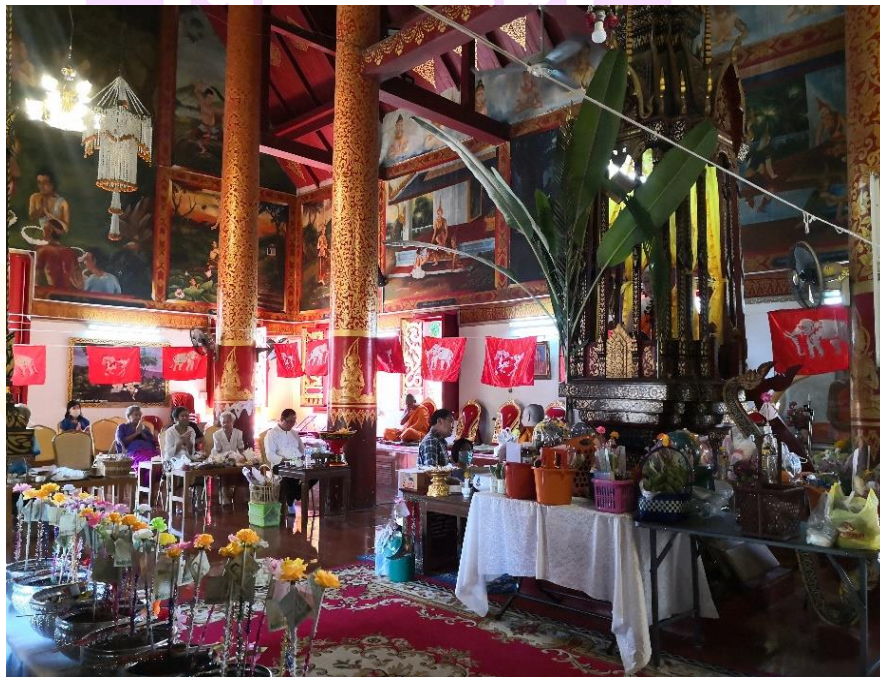
ยะถา วาริระหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอะวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานัง อุ
ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

สัพพิติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะรายิ สุขี ทีฆายุโก
ภวะอภิวา ทะนะสีลิสสะ นิจจัน วุฑฒาปะจาโยโน จัตตาริ ธัมมาวัชฒันติ อายุ วุณเณ สุขัง พะลังฯ
นิพานัง ปะระมัง สุขขังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

6. เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ พ่ออาจารย์จะนำผู้ร่วมพิธีกราบลาพระ เป็นอัน
เสร็จพิธีตั้งธรรมหลวง ชาวบ้านเดินทางกลับ ขณะเดียวกันทางวัดจัดจุดแจกผ้ายันต์มงคล
และประพรมน้ำมนต์ให้กับให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี

ภาพ 34 บรรยากาศพิธีตั้งธรรมหลวงวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพ 35 บรรยากาศพิธีตั้งธรรมหลวงวัดพระร่วง

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

1. ที่วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร การอาราธนาธรรมของพ่ออาจารย์จะใช้แบบพื้นเมืองภาคเหนือ โดยก่อนเริ่มจากการกล่าวถึงเนื้อเรื่องของพระเวสสันดรในกัณฑ์นั้น ๆ สั้น ๆ เป็นทำนองพื้นเมือง ก่อนอาราธนาธรรมด้วยถา สั้น ๆ เพื่อให้เนื้อเรื่องไม่ขาดตอน นอกจากนี้ยังมีจุดสังเกตที่น่าสนใจขณะฟังเทศน์ในกัณฑ์ฉกษัตริย์ ซึ่งเป็นกัณฑ์ที่มีฝนท่าแก้วท่าคำตก (ฝนโบกขรพรรษ) ขณะที่พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมดำเนินเนื้อเรื่องมาถึงตอนนี้ พระสงฆ์ผู้ช่วยในการเทศน์ จะประกาศให้ชาวบ้านว่า “ฝนท่าแก้วท่าคำตกละเนื้อ” พร้อมพรมน้ำมนต์ให้กับชาวบ้านที่ฟังเทศน์ และคณะสงฆ์ในพิธีจะสวดบทชยันโตไปด้วย เพื่อจำลองให้เหมือนกับสถานการณ์ฝนโบกขรพรรษตกในเรื่อง

2. ที่วัดพระนอนขณะที่พระสงฆ์แสดงธรรม (พระสงฆ์เริ่มขึ้นตั้งบทนะโม) ชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ก็จะออกมานอกวิหารเพื่อจุดธูปบูชากัณฑ์ตามจำนวนพระคาถาที่กำลังทำในกัณฑ์ของตนเอง แต่เดิมในอดีตจะใช้วางประทิวที่ดินกาในการจุดธูปบูชาตามความเชื่อเรื่องแมงกาเผือก

ภาพ 36 ชาวบ้านออกมานอกวิหารเพื่อจุดธูปบูชากัณฑ์เทศน์

1.7 พิธีสวดมนต์ข้ามปี

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีสวดมนต์ข้ามปีในจังหวัดแพร่ นั้นแต่ก่อนยังไม่เป็นที่นิยมกันมากนัก โดยจะทำพิธีนี้ในช่วงเวลาข้ามปีเปลี่ยน พ.ศ. ของทุกปี แต่เดิมพิธีสวดมนต์ที่เป็นกิจของสงฆ์แต่ละวัด ภายหลังประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ทางวัดได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านผู้สนใจมาเข้าร่วม

โดยได้จัดเป็นการสวดมนต์ข้ามปี ผลของการสวดมนต์นี้จะอานิสงส์หลายประการ ตั้งแต่สร้างความสงบร่มเย็น สร้างสมาธิในการทำงาน ทำมาหากิน ฟื้นฟูความจำ สุขภาพจิตให้แจ่มใส ทำให้ผู้คนในสังคมมีจิตใจดี ไม่เบียดเบียน สังคมก็จะน่าอยู่ การสวดมนต์ในโอกาสเข้าสู่ปีใหม่ ก็จะทำให้เกิดมงคลตลอดปี โดยใช้บทสวดหลายบท ได้แก่ บทสัหมพุทฺธ (บทสรรเสริญพระพุทธเจ้า) บทนะโม 8 (บทแสดงความนอบน้อมต่อพระอรหันต์) บทมงคลสูตร (มงคล 38 ประการ) ธชตสูตร (พระสูตรว่าด้วยธงหรือตุ่ง เป็นบทชักธงพระรัตนตรัย) บทมหากาธุณีโก (บทที่ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ของพระพุทธเจ้า และมงคลที่จะเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ในที่ชุมนุม) เป็นต้น จุดประสงค์โดยรวมในการสวดมนต์ข้ามปี คือ การสวดเพื่อภาวนาสรางความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิตในวันส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ และนอกจากนี้ยังเป็นสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อให้คนรุ่นใหม่สนใจในพระพุทธศาสนา ไม่มุ่งการเลี้ยงฉลองในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ อันจะทำให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ตามมา (พระครูปริยัตยาทร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 มกราคม 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

31 ธันวาคม (วันส่งท้ายปีเก่า)–1 มกราคม (วันขึ้นปีใหม่) เวลา 23.30 น. สถานที่ประกอบพิธีคือวัดทุกวัดในเมืองแพร่ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในวันที่ 31 ธันวาคม 2563–1 มกราคม 2564 ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การจัดพิธีสวดมนต์ข้ามปีจะจัดในวิหารของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีอุปกรณ์ครบพร้อมในการประกอบพิธีทางศาสนาอยู่แล้ว อุปกรณ์ที่จัดเตรียมไว้ ได้แก่ โต๊ะหมู่บูชา ที่กรวดน้ำ หนังสือสวดมนต์ และที่สำคัญในปีนี้ได้มีการถ่ายทอดสดในเฟซบุ๊ก (Facebook) ของวัดพระบาทมิ่งเมือง และในเฟซบุ๊ก (Facebook) กิจกรรมสวดมนต์ออนไลน์ โดยทางวัดจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการออนไลน์ (Online) และผู้เข้าร่วมพิธีแบบออนไลน์ จะต้องเตรียมคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์สื่อสารที่สามารถรับชมการถ่ายทอดสดได้ ทั้งนี้ หนังสือสวดมนต์สำหรับผู้สวดมนต์ออนไลน์จะอยู่ในรูปแบบ E-Book

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ สามเณร (ร่วมพิธีในอุโบสถวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร)
2. ชาวบ้านเมืองแพร่ที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในวัด และมีชาวบ้านบางส่วน ร่วมกิจกรรมรูปแบบออนไลน์ที่บ้านตนเอง โดยแต่งกายชุดขาว

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาประมาณ 23.00 น. ประธานในพิธี พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ มาถึงในพิธีพระสงฆ์และสามเณรประจำอาสนะพร้อมแล้ว ประธานในพิธีเชิญไฟพระราชทานที่ตั้งอยู่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาปริณายก มาจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยเพื่อความเป็นมงคลในการสวดมนต์ครั้งนี้

2. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์จุดธูปเทียนเสร็จก็เริ่มนำสวดมนต์ ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(ประธานสงฆ์สวดนำ) หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะ มะการัง กะโรมะ เส

(ผู้ร่วมพิธีสวดพร้อมกัน)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

ภาพ 37 เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ประธานสงฆ์ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

หลังจากนี้พระสงฆ์ และสามเณร กราบประธานสงฆ์ 3 ครั้ง ต่อด้วย พระพิธีกรกล่าวอาราธนาพระปริตร ในขณะที่อาราธนาพระปริตร ประธานสงฆ์จุดเทียนน้ำมนต์ ในบาตรน้ำมนต์ แล้วนำผู้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์ตามบทสวดที่ได้เรียงลำดับต่อไปนี้

ภาพ 38 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ จุดเทียนทำน้ำมนต์

(1) พิธีกรพระสงฆ์สวดอาราธนาพระปริตร

วิปัติปะฎีพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะทุกขะวินาสายะ
ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฎีพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริต
ตัง พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฎีพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริต
ตัง พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

(2) ต่อด้วยตัวแทนพระสงฆ์สวดบทอัญเชิญเทวดา

สระรัชชัง สะเสนัง สะพันธุง นะรินทัง ปะริตตานุกาโว สะทา รักขะตุติ ณะ
ริตตะวานะ เมตตัง สะเมตตา ภาหันทา อะวิกขิตตะจิตตา ปะริตตัง ภาณันตุ สะมันตา จักกะ
วาเพสุ อัตราตัจฉันตุ เทวะตา สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุณันตุ สัคคะโมกขะทัง

สัคเค กาเม จะ รูเป ติริลิขะระตะญะ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเปรัฎฐะ จะ คา
เม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม ยักขะคันธัพ
พะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิระจะมัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะณะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะณะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะณะกาโล อะยัมภะทันตาฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

(3) ผู้เข้าร่วมพิธีร่วมสวดมนต์พร้อมกัน โดยใช้ บทพุทฺพะภาคะนะมะการ
เป็นบทเริ่ม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิฯ

(4) ต่อด้วยบท นะโมแปดบท ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)

นะโม อระหะโต สัมมา	สัมพุทฺธัสสะ มะเหลิโน
นะโม อุตตะมะธัมมัสสะ	สะวากขาตัสเสวะ เตนิระ
นะโม มหาสังฆัสสาปิ	วิสุทฺธะสีละทิวฐิโน
นะโม โอมายาธัรทฺธัสสะ	ระตะนัตถยัสสะ สาธุกัง
นะโม โอมะกาตัสสะ	ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ
นะโม การิปปะภาเวนะ	วิคัจฉันตุ อุกัปปะวา
นะโม การานุกาเวนะ	สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา
นะโม การัสสะ เตชะนะ	วิธิมहि โหมิ เตชะวาฯ

(5) ต่อด้วยบทมงคลสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60)

อะเสวะนา จะ พาลานัง	ปณฺฑิตานัญจะ เสวะนา
ปุชา จะ ปุชเชนียานัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ปะฏิรูปะเทสะวาโส จะ	ปุพเพ จะ กะตะปุญฺญะตา
อตตะสัมมาปะณิธิ จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

พาหุสัจจะ จะ สิปปัญจะ	วินะโย จะ สุกฺกิขิตโต
สุภาลิตา จะ ยา วาจา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มาตาปิตุอุปัฏฐานัง	ปุตตะทาร์สสะ สังคะโห
อะนาถุลา จะ กัมมันตา	เอตัมมังคะละมุตตะมัง ฯ
ทานัญจะ ธัมมะจะริยา จะ	ญาตะกานัญจะ สังคะโห
อะนะวัชชานิ กัมมานิ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
อาระตี วิระตี ปาปา	มัชชะปาณา จะ สัญญะโม
อัปปะมาโท จะ ธัมเมสุ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
คาระโว จะ นิวาโต จะ	สันตุฎฐี จะ กะตัญญตา
กาเลนะ ธัมมัสสะวะนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ ธัมมะสากัจฉา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ตะโป จะ พรหมะจะริยัญจะ	อะริยะสัจจานะ ทัสสะนัง
นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พุกฺกัสนะ โลกะธัมเมหิ	จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
เอตาทีสานิ กัตวานะ	สัพพัตตะมะปะราชาธา
สัพพัตตะ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ
มหามังคะละสุตตังฯ	

(6) ต่อด้วยบทรัตนสูตร(ย่อ) ดังนี้

ยังฺกิญฺจ วิตตัง อธิระ วา หุรัง วา สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง นะ โน
สะมัง อตฺถิ ตะธา คะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตฺถิ โหตุฯ

ชะยังฺ วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทฺชณะคา สักกะมุณี สะมาหิโต นะ เตนะ
ธัมเมนะ สะมตฺถิ กิญฺจ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตฺถิ โหตุฯ

ยัมพุทฺธะเสฏฺฐิ ปะริวัณณะเย สุกฺจิง สะมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ สะมาธินา
เตนะ สะโม นะวิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตฺถิ โหตุฯ

เย ปุคคะลา อัญฺจะ สะตัง ปะสัฏฺฐา จัตตาริ เอตานิ ยุกานิ โหนติ เต ทักขิ
ณเอยา สุกะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจเจนะ สุวัตฺถิ โหตุฯ

เย สุปปะยุตตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ เต
 ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคยหะ ลัทธา มุธา นิพพุตัง ภูณชะมานา อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

ขีณัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตาเยติเก ภาวัสมิง เต
 ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हินันทา นิพพันติ ชีรา ยะถายัมปะทีโป อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
 สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 62-63)

(7) ต่อด้วยบพทกะระณียะเมตตตะสุดตัง (ย่อ)

เมตตัญจะ สัพพะโลกัสสมิง	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทตัง อะโธ จะ ติริยัญจะ	อะสัมพาธังอะเวรัง อะสะปัตตัง
ติฏฐัญจะรัง นิสินโน วา	ชะยาโนวายาวะตัสสะ วิคะตะมัทโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฐะยยะ	พรัหมะเมตัง วิหารัง อิตะมาหุ
ทิฏฐัญจะ อะนุปะคัมมะ สีสะวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง	นะ หิชาตุคัพพะเสยยัง ปุณะเรตติ
อิตติ กะระณียะเมตตะ สุดตังฯ	(ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)

(8) ต่อด้วยบพ อิติปิโส ดังนี้

อิติปิโส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุขโต
 โลกะวิฑู อนุตตะโร ปุริสสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาคะวาติ

สะวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะ
 นะฮิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุกุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะ
 กะสังโฆ ญาณะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ
 ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐปุริสปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย
 ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะสิกะระณียะ อนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
 2554, หน้า 73)

(9) ต่อด้วยบพโพชฌังคะปะริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)

โพชฌังโค สะติสังขาโต	ธัมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยัมปีติปัสสัทธิ	โพชฌังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกขะโพชฌังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสินา
มุณีนา สัมมะทักขาตา	ภาวิตา พะหุสิกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพธิยา

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลาเน ทุกขิตะ ทิสวา	โพชฌังคะ สัตตะ เทสเย
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกะทา อัมมะราชาปี	เคสัณเฏนาภิปิโต
จุนทัตถะเรนะ ตัญเญวะ	ภะณาเปตวานะ สาทะรัง
สัสมิเทตวา จะ อาพาธา	ตัมहा วุฏฐาสสิ สฺวานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
ปะทีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะหะสิณัง
มัคคาหะตะกิเลสา วะ	ปัตตานุปัตตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา

(10) ต่อด้วยบทเทวะตาอุยโยชะนะคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

ทุกข์ปัตตดา จะ นิททุกขา	ภะยัปัตตดา จะ นิพพะยา
โสภัปัตตดา จะ นิสโสกา	โหนตุ สัพเพปิ ปาณินโน
เอตตาวะตา จะ อัมเหติ	สัสมะตัง ปุญญะสัสมปะตัง
สัพเพ เทวานุโมทนต์ุ	สัพพะสัสมัตติสิทธิยา
ทานัง ทะทนต์ุ สัทธาเย	สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนตุ	คัจฉันตุ เทวะตาคะตา ฯ
สัพเพ พุทธา พระลัปัตตดา	ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานุญจะ เตชะนะ	รักขัง พันธามิ สัพพะโสฯ

(11) ต่อด้วยบท พุทธชัยมงคลคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 89-90)

พาหุงสะหัสสะมะณีนิมิตะสาวุธันตัง ครีเมชะลัง อุทิตะโฆ ระสะเสนะ

มารัง

ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะ

ลาณีฯ

มาราติเร กะมะภิชฺฉะณิตะสัพพะรัตตัง ไสร์รัมปะนาฬะวะกะมัคคะมัตถะ

ยักขัง

ขันตีสุทนต์ะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะ

ลาณีฯ

	นาฬาคีริง คชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวัดคัจจกมะสะเนีวะ สุทวารุณันตัง เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
ลานีฯ	อุกขิตตะชัคคมะตีสัตถะสุทวารุณันตัง ธาวันตโยชะนะปะถังคฺลิมาละวันตัง อิทธิภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
ลานีฯ	กัตตะวานะ กัฏฐะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา จิญญาเย ทูฏฐะวะจะนัง ชะยะ
กายะมัสสะ	สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
ลานีฯ	ลัจจัง วิหาเย มะตีสัจจะกาวาทะเกตุง วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง ปัญญาปะทีปะชะลิตโต ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
ลานีฯ	นันทปะนันทะภุชะคัง วิพุच्चัง มะหิตถิง ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะ
ยันโต	อิทธุปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานีฯ ทุกคาหะทิกฺกุสิภุชะเคนะ สุทฺถุสสะหัตถัง พรหมัง วิสุทฺธิชฺชติมิททิพะกา
ภิกษานัง	ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
ลานีฯ	เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา โย วาจะโน ทินะทีเน สระเต มะ
ตันที	หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวาน โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร
สะปัญโญฯ	

(12) ต่อด้วยบพ ชยปริตร ดังนี้ (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

มะหาการุณิกโก นาโถ	หิตายะ สัพพะปาณินัง
ปุเรตตะวา ปาระมี สัพพะ	ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัฯ
ชะยันโต โพธิยา มูเล	ลักกะยานัง นันทิวัทตะมะโน
เอวัง อะหัง วิชะโย โหติ	ชะยัสสุ ชะยะมังคะเลฯ

อะปะราชิตะปัลลังเก	สีเส ประฐะวิโปกชะเร
อะภิสเเก สัพพะพุทธานัง	อัคร์คัปปัตโต ปะโมหะติฯ
สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุกกุณฺฐิตัง
สุขะโณ สุกุหุตโต จะ	สุยฺยัญฺจัน พริหมมะจาริสู
ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจา กัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตัสสะเต ปะทักขิเณฯ
- (13) ต่อด้วยบท โสธัตถะลัทธโร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 81)
โส ธัตถะลัทธโร สุขิโต	วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุขิโตโหหิ	สะหะ สัพเพหิ ญาติภิกขุ
สา ธัตถะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหหิ	สะหะ สัพเพหิ ญาติภิกขุ
เต ธัตถะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหหะ	สะหะ สัพเพหิ ญาติภิกขุ
- (14) ต่อด้วยบท สักกัตตวา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82)
สักกัตตะวา พุทธะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวรัจ
หิตัง เทวะ มนุสสานัง	พุทฺธะเตเชนะ โสตถิณา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตุ เต
สักกัตตะวา ธัมมะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัจ
ปริฟ้าหุ ปะสะมะนัง	ธัมมะเตเชนะ โสตถิณา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ภะยา วุปะสะเมนตุเตฯ
สักกัตตะวา สังฆะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัจ
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตเชนะ โสตถิณา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	โรคา วุปะสะเมนตุเตฯ
- (15) ต่อด้วยบท นัตถิ เม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)
นัตถิ เม สะระถัง อัญญัง	พุทฺโธ เม สะระถัง วะรัจ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สะระถัง อัญญัง	ธัมมิ เม สะระถัง วะรัจ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สะระถัง อัญญัง	สังโฆ เม สะระถังวะรัจ เอเตนะ

- สัจจะวัชชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
- (16) ดอด้วยบทยังกัญจิ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)
ยังกัญจิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง พุทธะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ะวันตุ เตฯ
ยังกัญจิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง ัมมะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ะวันตะ เตฯ
ยังกัญจิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง สังฆะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ะวันตะ เตฯ
- (17) ดอด้วยบทยังกัญจิ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)
ะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ะวันตุ เตฯ
ะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ะวันตุ เตฯ
ะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะสังฆานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ะวันตุ เตฯ
- (18) ดอด้วย บกษัตตะยักข์ ขณะเริ่มบทสวดนี้ประธานสงฆ์ได้นำเทียน
น้ำมนต์วนรอบบาตรไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ น้ำตาเทียนหยดลงบนน้ำมนต์ โดยมีบทสวดนักษัตตะยักข์
ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 88)
นักษัตตะยักข์ชะภูตานัง	ปาปัตคะหะนิวาระณา
ปะริตตัสसानุภาเวนะ	หันตวา เตสัง อุปัตทะเวฯ
นักษัตตะยักข์ชะภูตานัง	ปาปัตคะหะนิวาระณา
ปะริตตัสसानุภาเวนะ	หันตวา เตสัง อุปัตทะเวฯ
นักษัตตะยักข์ชะภูตานัง	ปาปัตคะหะนิวาระณา
ปะริตตัสसानุภาเวนะ	หันตวา เตสัง อุปัตทะเวฯ
- (19) ดอด้วยบทยิริโอดตูปปะ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 246)
หิริโอดตูปปะสัมปันนา	สุกกะธัมมา สะมาหิตา
สันโต สัปปุรสา	โลก เทวะธัมมาติ วุจจะเรฯ
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัณฺจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวหะ ปะฎิกกะมะฯ

(20) ต่อด้วยบพ สุโข (ท่ายบพ) ดังนี้ (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 250)

อะไรคะยะประระมา ลากา   สันตุฎฐี ประระมัง ณะนัง
 วิสาสาประระมา ญาติ   นิพพานัง ประระมัง สุซังฯ

ภาพ 39 พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านสวดมนต์ข้ามปี

3. เมื่อสวดมนต์บทธ้ายจบ ประธานสงฆ์ดับเทียนน้ำมันต์โดยการเอาเทียนจุ่มลงในบาตรน้ำมันต์ เมื่อถึง เวลา 23.55 น. ประธานสงฆ์ให้พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านนั่งทำสมาธิ จนถึงเวลา 00.00 น. ของวันที่ 1 มกราคม 2564 ชาวบ้านลั่นระฆัง พร้อมกับประธานสงฆ์นำสวดบท ชยันโต ต่อด้วยบพเชิญพระเข้าตัว (แผ่กุศลปรับภพภูมิ) ดังนี้ (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

ชะยันโต โปธิยา มุเล	สักยานัง นันทิวฑณะโน
เอวัง ตะวัง วิชะโย โหหิ	ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
อะปะราชิตะปัลลังเก	สีเส ประฐะวิโปกชะเร
อะภิสเสเก สัพพะ พุทธาณัง	อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ
สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุหุฎฐิตัง
สุชนะโณ สุมุहुตโต จะ	สุยิฎฐัง พรหมะจารีสุ
ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจากัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตัตถะ ปะทักขิเณฯ
สัพเพ พุทธา สัพเพ	ธัมมา สัพเพ สังฆา

พะลัปปัตตา ปัจเจกานัญ   จะ ยัง พะลัง
 อระหังทานัญจะ เตเชนะ   รักขัง พันธามิ สัพพะโสข

ภาพ 40 พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีนั่งทำสมาธิ

4. เมื่อสวดจบบทพทชยันโตเสร็จแล้วจะเข้าสู่วันที่ 1 มกราคม 2564 พระพิธีกร นิมนต์ประธานสงฆ์ ให้พรปีใหม่แก่ชาวเมืองแพร่ ที่มาร่วมพิธีในวัดและร่วมพิธีแบบออนไลน์ ที่อยู่ที่บ้าน โดยผู้วิจัยได้ถอดพรปีใหม่แบบคำต่อคำ ได้ดังนี้

ขอนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย ซึ่งมีหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองแพร่ เป็นต้นเป็นประธาน ณ พระอุโบสถวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ขอความสุขความเจริญในธรรมจงบังเกิดมี แก่คณะสงฆ์และสามเณรทุกรูปทุกองค์ ขอเจริญพร ท่านนายกโชคชัย พนมขวัญ นายกเทศมนตรีเมืองแพร่ คณะศรัทธาญาติโยม พี่น้องศรัทธาสาธุชนทั้งหลาย ที่ส่วนหนึ่งส่วนน้อยที่มาร่วมสวดมนต์ข้ามปีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ 2564 ในวันนี้ และพี่น้องศรัทธาสาธุชนทุกท่านที่อยู่ทางบ้านเนื่องในโอกาสปีใหม่ 2564 ที่ได้ก้าวยามาถึงบัดนี้ก็อยากให้อธิษฐานใจดีกับทั้งหลายว่าปีเก่า 2563 ผ่านไปแล้วเป็นอดีต อดีตนั้นก็ถือว่าเป็นครูสอนให้เราเห็นว่าสิ่งที่ผ่านมามีข้อบกพร่องประการใดบ้าง มีส่วนที่ดีประการใดบ้าง อะไรที่เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ก็ขอให้ผ่านพ้นไปกับปี 2563 ในปี 2564 ก็ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ตั้งใจอธิษฐานใจของตนเองว่า เราจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ จะตั้งใจประพฤติ ปฏิบัติ ทำคุณงามความดี ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เรียบร้อยดีงาม โดยไม่คำนึงถึงอดีตและไม่คิดถึงอนาคตที่ยังมา

ไม่ถึง แต่ให้ทำปัจจุบันของตนให้ดี เรียกว่าให้รู้จักตัวเอง รู้จักหน้าที่ของตน ดังคำที่ว่าหน้าที่ดี ก็มีหน้าสู้ราศี หน้าตาดีแต่ชี้เกียจคนเหยียดหยาม หน้าที่นั้นสำคัญกว่าคนหน้างาม หน้าตาดี หน้าทีทราวมไม่งามเอหย นะ เพราะฉะนั้นปีใหม่ 2564 ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตน ให้ดีถ้าเราทำปัจจุบันดี วันนี้ดีพรุ่งนี้ก็จะดี ปีหน้าปีต่อ ๆ ไปก็จะดีแต่ถ้าเราทำปัจจุบันไม่ดี วันนี้ไม่ดีพรุ่งนี้ก็จะดีได้อย่างไร ปีนี้ทำไม่ดี ปีหน้าจะดีได้อย่างไร เพราะฉะนั้นต้องทำความดีให้ ต่อเนื่อง ดีให้ถูกที่ ดีให้ถูกคน ดีให้ถูกกาลเวลา ทุกอย่างก็จะดีหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ตั้งใจ ตั้งใจ คิดในทางที่บวก Positive Thinking คิดในเชิงบวก เมื่อเราคิด ในสิ่งที่เป็นบวกเรียกว่า คิดดีก็เป็นบวก เมื่อคิดดีแล้วก็พูดดีทำดีตามลำดับก็จะทำให้ชีวิตของเรา นั้นดีเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าไม่ถอยหลัง อย่างน้อยถ้ามันก้าวไปข้างหน้าไม่คืนก็พอให้หยุดอยู่กับที่ เรียกว่าตั้งมั่นในสติปัญญา ก็ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้คิดดี พูดดี ทำดี ตั้งจิตใจให้ดี เพื่อที่จะ ดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ละความชั่ว ประพฤติความดี ทำจิตใจของตนให้หมดจด ผ่องใส และตั้งใจจะเป็นผู้ให้ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่เกื้อหนุนจนเจือแบ่งปันซึ่งกันและกัน และพูดจา กันด้วยถ้อยคำที่น่ารักไพเราะเพราะพริ้ง จับใจถึงใจ ไม่ทำร้าย คิดร้าย พูดร้าย ซึ่งกันและกัน เรียกว่าให้อภัยทาน รู้จักการให้อภัยอะไรที่ผ่านมาแล้วให้อภัยกัน เป็นอโหสิกรรม ปีใหม่ก็ตั้งใจ คิดทำใหม่ สิ่งใหม่ สิ่งที่ดีนะ นอกจากนั้น ก็ให้อยู่ในระเบียบวินัย การรักษาวินัยของตัวเอง ปฏิบัติหน้าที่ตามหน้าที่การงานให้ตรงเวลา เป็นผู้ซื่อสัตย์ สุจริต ซื่อตรงไม่คดในช่องอในกระดูก ก็จะเป็นคนเจริญรุ่งเรือง เรียกว่ามีศีล เมื่อมีศีลแล้วก็มีธรรม คือ ธรรมภาวนารักษาศีล รักษา กายวาจาภาวนารักษาใจ ก็ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ตั้งใจอธิษฐานใจ ว่าเราจะทำคุณงามความดี ด้วยการให้ท่านรักษาศีลเจริญภาวนาบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ตัวเองครอบครัวสังคมบ้านเมือง พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป ท้ายที่สุดมีก็ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หลวงพ่อพระพุทธโภคยศิริ ชัยมหาศากยมุนีพระคู่บ้านคู่เมืองแพร์ รอยพระพุทธบาท พระธาตุเมือง หลวงพ่อพุทธมงคล เมือง และกุศลคุณงามความดีที่พระทุกรูปเอยทุกคน ได้ร่วมกันกระทำบำเพ็ญ ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ขอให้มาเป็นพลวปัจจัย ปกป้อง รักษา ค้ำครอง ให้ท่านทั้งหลาย ทุกท่านทุกคน พร้อมด้วยครอบครัวลูกหลาน อยู่ดีมีสุข ปราศจากทุกข์ ปราศจากโรค ปราศจากภัย ปราศจากสิ่ง หนึ่งประการใด ที่เป็นไปโดยชอบประกอบด้วยธรรม ขอให้สิ่งเหล่านั้นสำเร็จพลัน สำเร็จสมความปรารถนา ให้เจริญรุ่งเรืองไปพลุลย์ ในตำแหน่งหน้าที่การงาน การเงินการศึกษา การทำมาค้าขายตลอดในพระธรรมคำสอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่ง ยิ่ง ขึ้นไป เจริญด้วยอายุให้มีอายุมั่น ยืนยาวร้อยยี่สิบปี วรรณะให้มีผิวพรรณผ่องใสดุจแก้วมณีโชติ สุขให้

มีความสุขกายสบายใจ พละให้มีพละนามัยสมบุรณ์แข็งแรงเจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งซึ่งพึงประสงค์จงสมทุกประการ ทุกท่าน ทุกคนเทอญ

ยะถา วาริวะหา ปุรา ประริปุเรนติ สาคะรัง เอวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานัง อุ ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุลัฟเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปันณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

ลัฟพีติโย วิวัชขันตุ ลัฟพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวัตวันตะราโย สุชี ที่มายุโก ภาวะ อภิวา ทะนะลีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจาอิน จัตตาโร อัมมา วัฑฒันติ आयु วัณโณ ลูซัง พะลังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ภะวะตุลัฟ พะมังคะลัง รักขันตุ ลัฟพะเทวะตา ลัฟพะพุทธานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุลัฟ พะมังคะลัง รักขันตุ ลัฟพะเทวะตา ลัฟพะอัมมานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุลัฟ พะมังคะลัง รักขันตุ ลัฟพะเทวะตา ลัฟพะสังฆานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

5. เมื่อประธานสงฆ์ให้พรแล้ว พระสงฆ์สามเณรกราบลาพระประธาน โดยกล่าวบทบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาคะวา พุทัง ภาคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาคะวะตา อัมโม อัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิบันโน ภาคะวะโต สวากะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

หลังจากนั้น พระสงฆ์และสามเณรในฐานะลูกวัดได้ทำการขอขมาประธานสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร โดยพนมมือไหว้แล้วก้มกราบขอขมา แล้วกล่าว ภาษบาลี ดังนี้

(1) มหาเถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง ลัฟพัง อะปะราธัง ชะมะตุ โน ภาันเต

มหาเถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง ลัฟพัง อะปะราธัง ชะมะตุ โน ภาันเต

มหาเถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง ลัฟพัง อะปะราธัง ชะมะตุ โน ภาันเต

(2) ประธานสงฆ์ กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า

อะหัง ชะมามิ ตุมเหติปิ ชะมิตัพพัง

หลังจากนั้น พระสงฆ์และสามเณรผู้ขอขมา กล่าวรับเป็นภาษาบาลีว่า ชะมามะ
กันเต

(3) เมื่อกล่าวเสร็จ พระสงฆ์และสามเณร ได้กล่าววันทา น้อย (บทขอขมา
แบบพื้นเมือง) ดังนี้ (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 218)

วิ นทามิ กันเต สัพพัง อะปะราทัง ชะมะละเมกันเต มะยากะตัง ปุญญัง สามิ
นา อะนุโมติตัพพัง สามินา กะตัง ปุญญัง เมยหัง ทาตัพพัง สาธุ สาธุ อะนุโมทามิฯ

เมื่อกล่าวเสร็จ พระสงฆ์พระสงฆ์และสามเณรกราบลา ประธานสงฆ์ 3 ครั้ง
แล้วลงจากอุโบสถ ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีขึ้นมากราบประธานสงฆ์เพื่อรับน้ำมนต์และของที่ระลึก
เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพ 41 พระสงฆ์และสามเณรในฐานะลูกวัดได้ทำการขอขมาพระราชเขมากร
เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

การสวดมนต์ข้ามปีในปีนี้ ถึงแม้จะมีบทสวดที่ได้รับจากส่วนกลาง (กรมการ
ศาสนา) แต่ลำดับการสวดบทสวดมนต์นั้น มีการปรับไปตามความเหมาะสมให้ทันกับเวลาใกล้
เที่ยงคืน ทั้งนี้ ยังจัดกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้ชาวเมืองแพร่ที่สนใจได้เข้าร่วมกิจกรรม

อยู่ที่บ้านเป็นการจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมตาม นโยบายของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) จังหวัดแพร่

ภาพ 42 การถ่ายทอดสวดมนต์ข้ามปีแบบออนไลน์

2. กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา

กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา มีองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

2.1 พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

วันมาฆบูชา ตรงกับ วันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถี (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3) ในประเทศอินเดีย แต่เดิมเรียกวันนี้ว่า วันคิวารাত্রี ซึ่งชาวอินเดียจะมีการบูชาพระคิเว ในวันนี้บรรดาพระสงฆ์ที่บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ก็ได้คิดถึงตอนที่ตนเป็นพราหมณ์ และชาวบ้าน ว่าในวันนี้ของทุกปีจะต้องบูชาพระคิเวตามแม่น้ำลำธาร จึงเป็นที่มาของการรวมตัวที่เวฬุวันสถานโดยมีได้นัดหมายจำนวน 1,250 รูป เพื่อหากิจกรรมทำร่วมกัน โดยพระอรหันต์เหล่านี้เป็นผู้ผ่านการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระพุทธเจ้าเป็นผู้บวชให้) และยังเป็นพระอรหันต์ที่มากด้วยอภิญญา 6 สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ พระพุทธเจ้าจึงยึดเอาวันนี้เป็นวันพระธรรม เพื่อวางหัวใจพระพุทธศาสนาโอวาทปาฏิโมกข์ ประกอบด้วย หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 เป็นวันที่ประกาศตั้งพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์สาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่

สาธุชน จึงเป็นที่มาของวันมาฆบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือนมาฆะ ในวันนี้ช่วงเช้า ชาวเมืองแพร่จะเข้าวัดทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ และในตอนเย็นจะร่วมพิธี เวียนเทียนวันมาฆบูชา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาอันอภิมหาลี้กถึงพระมหากรุณาและพระเมตตา ของพระพุทธเจ้า (พระราชเชษฐาภรณ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชาจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี (แต่ถ้าปีใด มีเดือนอธิกมาส ก็จะเลื่อนไปเป็น 15 ค่ำ เดือน 4) ในปี พ.ศ. 2564 ตรงกับวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2564 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีใช้สถานที่วัดซึ่งมีความพร้อมในการประกอบศาสนพิธีอยู่แล้ว พระสงฆ์และคณะกรรมการวัดจะช่วยกันจัดเตรียมที่นั่งเพื่อรองรับชาวบ้านเพิ่มเติม อุปกรณ์ ถ่ายทอดสัญญาณออนไลน์ จุดบริการดอกไม้ธูปเทียนสำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้เตรียมมาร่วมพิธี ชาวบ้านบางส่วนจะเตรียมสวดดอก (กรวยใส่ดอกไม้ ธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม) มาจากบ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานฝ่ายฆราวาส และหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดแพร่จะเตรียม เครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ ผ้าไตร กัปปิยภัณฑ์ ไทยธรรม และจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์และสามเณรในวัดพระบาทมิ่งเมือง เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เป็นประธาน ฝ่ายสงฆ์
2. ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยมีผู้ว่าราชการ จังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนด พระสงฆ์ สามเณร และพุทธศาสนิกชน มาพร้อม กันและนั่งประจำที่ในอุโบสถแล้ว พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

1. พิธีกรเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ (ประธานในพิธี) จุดธูปเทียนบูชา พระรัตนตรัย เบื้องหน้าพระประธาน หลังจากนั้นประธานในพิธีจะนำกล่าวแสดงตนเป็น พุทธมามกะ และให้ผู้เข้าร่วมในพิธีกล่าวตาม โดยผู้วิจัยได้ถอดบทสวดแบบคำต่อคำได้ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

เอเต มะยัง ภันเต สุจิระปะรินิพุตัมปิ ตัง ภาคะวันตัง สะระณัง คัจฉามะ
ธัมมัญจะ

สังฆัญจะ พุทธะมามะกาติ โน สังโฆ ธาเรตุฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
แม้ปริณิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกนั้บถือ ขอพระสงฆ์จงจำ
ข้าพเจ้าทั้งหลายว่า เป็นพุทธมามกะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป สาธุ

ภาพ 43 ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่นำกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

2. เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะเสร็จแล้ว พิธีกรจะเชิญ
ประธานในพิธีจุดเทียนส่องธรรมหน้าธรรมมาสน์ และพิธีกรกล่าวอาราธนาพระราชเขมากร
เจ้าคณะจังหวัดแพร่ องค์แสดงพระธรรมเทศนาขึ้นสู่ธรรมมาสน์ พร้อมนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
และให้ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตาม ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาคะวา พุทธัง ภาคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวากะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยั้ง ภัณฑะ วิสูง วิสูง รั๊กษะนัตถายะ ติสระระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยั้ง ภัณฑะ วิสูง วิสูง รั๊กษะนัตถายะ ติสระระณณะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยั้ง ภัณฑะ วิสูง วิสูง รั๊กษะนัตถายะ ติสระระณณะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ

3. พระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมათานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ

ธัมมัง ธรรมัง คัจฉามิ

สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง ธรรมัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธัง ธรรมัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง ธรรมัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะหัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะหัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะหัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะหัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะหัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่า

อิมาเน ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุภัณฑะ สาธุภัณฑะ สาธุภัณฑะ (ทวี เชื้อนแก้ว,

4. ลำดับถัดไปพระราชเชมการ เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อานพระคตติธรรมเนื่องในวันมาฆบูชา ของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โดยมีเนื้อความ ดังนี้

ดิถีมาฆบูชาได้เวียนมาบรรจบอีกคำรบหนึ่งแล้ว ดิถีเช่นนี้ชวนให้พุทธบริษัททุกหมู่เหล่าอันมระลึกรถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ อันมีหลักการสำคัญเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ประทานแก่พระอรหันตสาวก 1,250 รูป ซึ่งล้วนอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น ณ ดิถีเพ็ญเดือน 3 เมื่อกว่า 2,600 ปีล่วงมาแล้ว อย่างไรก็ตามหากปีใดเป็นปีอธิกมาส วันมาฆบูชาจะตรงกับดิถีเพ็ญเดือน 4 ดังเช่นที่เกิดขึ้นปีนี้

สารัตถะประการหนึ่งในโอวาทปาติโมกข์นั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงสั่งสอนหลักการแห่ง “ขันติธรรม” เพื่อเป็นหลักเผยแผ่พระศาสนา และการดำรงตนของพุทธบริษัท ดังพระพุทธานุญาตที่ว่า “ขันติ ปริมฺ ตโป ตีติกฺขา” แปลว่า “ขันติ เป็นเครื่องเผาผลาญบาปกรรมอย่างยิ่ง”

“ขันติ” หมายถึง “ความอดทนอดกลั้น” มีลักษณะ คือความเข้ม มีรส คือความอดทนต่อสิ่งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ มีสภาพที่ปรากฏ คือ ความอดกลั้นหรือความไม่โกรธ มีพื้นฐาน คือ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกต่างมีสัญชาตญาณรักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น และก็เป็นธรรมดาที่ทุกชีวิตจำต้องเผชิญความทุกข์โทมนัส สลับกับความสุขโสมนัส หมุนเวียนเปลี่ยนไปอยู่เสมอ จะหาบุคคลผู้มิต้องประสบกับ ‘โลกธรรม 8’ กล่าวคือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ในโลกนี้ เป็นอันมิมีเลย ผู้ตระหนักรู้ในความจริงเช่นนี้ จึงพึงสั่งสมบ่มเพาะกำลังแห่งขันติไว้สำหรับใช้ระงับยับยั้ง และต้านทานโลกธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางวิกฤติการณ์ ซึ่งรุมเร้าเข้าสู่บ้านเมืองและโลกของเราทุกวันนี้ ทั้งนี้ ก็เพื่อจะได้รักษาร่างกายและจิตใจให้ยังคงความผาสุก สามารถอดทนอดกลั้นต่อทุกขเวทนาทางกาย ถ้อยคำจาบจ้วง ล่วงเกิน คำติฉินนินทาว่าร้าย และความเสื่อมลาภเสื่อมยศ ซึ่งหลงยึดถือไว้ว่าเป็นตัวเราของเราเสียได้ อย่างน้อยแม้จะเจ็บใจเพียงใด แต่ก็ไม่เผลอแสดงอาการหุนหันพลันแล่นออกมาทางกายหรือทางวาจาจนเสียกิริยาอาการอันดี

บุคคลผู้สามารถดำรงขันติธรรม คือความอดทนอดกลั้นไว้ได้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้เสถียรมั่นคงาม ถือธรรมะเป็นใหญ่ ก็เสถียรหนาไม่อาจทำอันตราย เมื่อเป็นได้ดังนี้แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จประสมสมบูรณ์เย็น ระวังความดีนรณะยานอยาก การที่สามารถดับเพลิงทุกข์เป็น

คราว ๆ ได้ เสมือนว่าได้ถึงพระนิพพานเป็นคราว ๆ เป็นบทพิสูจน์ให้พุทธบริษัทรู้เห็นตามความเป็นจริงว่า พระนิพพานมิใช่ธรรมะอันสุดเข็ม แม้ว่าพระนิพพานจริง ๆ คือความดับเพลิงทุกข์ได้โดยสิ้นเชิงอาจยังอยู่ไกล แต่พระนิพพานในปัจจุบันคือความดับกิเลสตัณหา ซึ่งบังเกิดขึ้นครอบงำจิตใจในขณะนี้ จึงอาจใช้ “ขันติธรรม” คือความอดทนอดกลั้นนี้เอง เป็นเครื่องช่วยระงับดับได้ แม้เพียงคราวหนึ่ง ๆ ก็ยังดี ไม่เกินความสามารถที่ทุกคนจะปฏิบัติและเข้าถึงได้ เพื่อความสงบร่มเย็นซึ่งพึงบังเกิดมีขึ้นแก่ตนและแก่สังคมส่วนรวม สมความปรารถนาอันดีงามของคนไทย ที่ต่างหวังใจมุ่งหมายจะได้ประสบสันติสุขด้วยกันทุกคน

ขอพระสังฆธรรมของสมเด็จพระสังฆมาสัมพุทธเจ้า จงดารงมั่นคงอยู่ในโลกนี้ตลอดกาลนาน และขอพุทธบริษัททั้งหลาย จงพร้อมเพรียงกันศึกษาพระสังฆธรรมนั้น เพื่อบรรลุถึงความรุ่งเรืองไพบูลย์ยิ่ง ๆ ขึ้นสืบไป เทอญ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

5. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์ อ่านจบ ทุกคนในพิธีกล่าว สาธุ 3 ครั้ง ต่อด้วยพิธีกรอาราธนาธรรม ดังนี้

พรหมา จะโลกาธิปะตี สะหัมปะตี กัตถัญชะลี อ้นธิวรััง อะยาจะละ สันตีระ
สัตตปา ปะระซัก ชะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อุณะกัมปิมัง ปะชังฯ

6. ประธานฝ่ายสงฆ์เริ่มเทศนาธรรมในวันมาฆบูชา ผู้วิัจัยได้ถอดการแสดงธรรมเทศนาแบบคำต่อคำ ได้ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง กุสะลัสสุปะสัมปะทา สะจิตตะปะริโยทะปะนัง
เอตัง พุทธานะ สาสะนัง ตี

ณ โอกาส บัดนี้ อาตมาภาพ จะได้แสดงธรรมเมกกาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่พวกเราทั้งหลายได้รู้ ได้เข้าใจเป็นอย่างดีว่า วันนี้ คือ วันมาฆบูชา หรือ มาฆปุรณมี ที่เรียกว่า วันมาฆบูชานี้ได้แก่การบูชาในวันเพ็ญเดือนสาม แต่ปีให้มีอธิกมาส ดังโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช เมื่อตะกี้ว่า ปีไหนที่มีอธิกมาส ให้เลื่อนเป็นเดือนสี่ เดือนสี่ได้ตรงกับเดือนหกเหนือ ดังนั้นปีนี้จึงตรงกับวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ปีที่แล้วตรงกับวันที่ 8 กุมภาพันธ์ เยื้องกันไปหลายวันเลยทีเดียว สำหรับวันนี้ ก็ต้องขออนุโมทนา คณะพุทธบริษัททั้งหลาย โดยการนำของท่านสมหวัง พ่วงบางโพธิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ พร้อมด้วยส่วนราชการ พี่น้องศรัทธาสาธุชนทั้งหลายได้บำเพ็ญบุญสวดมนต์รักษาศีลเจริญจิตภาวนา เมื่อถึงวันสำคัญ

ในทางพุทธศาสนาอย่างนี้ เราชาวพุทธทั้งหลายอย่านิ่งนอนใจต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน เรียกว่า รู้จักตนเอง อ่านตนออก บอกตนได้ ถ้าเราไม่รู้จักตนเอง อ่านตนไม่ออก บอกตนไม่ได้ เราก็จะบกพร่องในหน้าที่ของตนที่จะพึงกระทำ เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายหน้าที่ของเราก็คือ พุทธบริษัท เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างนี้ เราจะนิ่งนอนใจ นิ่งเฉย ดูตาย ไม่ได้ ไม่สนใจกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็แสดงว่าเราละเลยหน้าที่ของตน เมื่อเราละเลยหน้าที่ทางศาสนาก็จะทำให้เราห่างเหินจากพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่สอนเราไว้ เมื่อเราห่างเหินจากพระธรรมคำสั่งสอน ก็จะทำให้จิตใจของเรานั้นร้อน ร้อน ร้อน ร้อน เกิดความทุกข์ เกิดความโศก เกิดโรค เกิดภัย ตามมาเป็นกระบวน แต่เมื่อท่านทั้งหลาย ไม่ทอดทิ้งธุระ ไม่นิ่งเฉย ไม่ดูตาย เมื่อรู้ว่วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้เวียนบรรจบมาครบรอบอีกวาระหนึ่ง คือ วันมาฆบูชาในวันนี้ ก็ได้ตั้งใจตั้งใจเตรียมอามิสบูชา ก็คือ วัตถุสิ่งของดอกไม้ธูปเทียน มาเข้าวัด ทำบุญตักบาตรแต่เช้าทำบุญ อันนี้เป็นหน้าที่ของเรา เย็นมาก็สวดมนต์ ทำสมาธิแล้วก็เวียนเทียน ในวันมาฆะนี้ ท่านเรียกว่า วันจาตุรงคสันนิบาต หมายความว่า เป็นวันที่มีเหตุสำคัญเกิดขึ้น ประกอบด้วยองค์ 4 คือ 1) วันนี้เป็นวันมาฆฤกษ์เพ็ญเดือนสาม 2) วันนี้เป็นวันที่พระภิกษุ 1,250 รูป เดินทางมาชุมนุมกันโดยมิได้นัดหมายที่วัดเวฬุวัน ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนาที่พระเจ้าพิมพิสาร เจ้ากรุงราชคฤห์สร้างถวายพระพุทธเจ้า 3) พระภิกษุ 1,250 รูป ที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั้นล้วนแต่เป็นภิกษุเอหิภิกขุอุปสัมปทา แปลว่า เป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าบวชให้ด้วยพระองค์เอง โดยการว่า “ดูก่อนกุลบุตรทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลายจงเป็นภิกษุมาเถิด” พูดแค่นี้สำเร็จเป็นพระภิกษุแล้ว ไม่เหมือนปัจจุบัน 4) ที่สำคัญพระภิกษุ 1,250 รูปนั้น ล้วนเป็นพระอรหันต์ เมื่อครบ 4 องค์นี้ ท่านจึงเรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต การประชุมครบองค์ 4 เมื่อพระพุทธองค์เห็นเลยคิดว่าเป็นโอกาสดีที่จะให้โอวาท แก่พระสงฆ์ตั้ง 1,250 รูป จึง ตรัสสอนหัวใจของพระพุทธศาสนา โดยยกเป็นบาลีว่า สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง กุสะลัสสุปะสัมปะทา สะจิตตะปะริโยทะปะนัง เอตัง พุทธานะ สาสะนัง หมายความว่า 1) อย่าทำบาปทั้งปวง 2) ทำกุศลให้ถึงพร้อม 2 ข้อนี้ทุกศาสนาสอนเหมือนกันหมด แต่มีข้อที่ 3 ที่พุทธศาสนาสอน คือ ทำจิตของตนให้หมดจดผ่องใส ทำไม่ต้องทำจิตใจให้ผ่องใสหมดจด โยมลองหลับตานึกดูสิว่า ถ้าจิตหรือใจของเรามันขุ่นมัว ด้วยความโกรธ ความโลภ ความหลง ความอิจฉาริษยาพยาบาท ใจเรามีสุขไหม มันไม่มีความสุข แล้วครอบครัวเราจะสุขไหม ก็ไม่มีความสุข และสังคมประเทศชาติบ้านเมือง จะมีความสุขไหม ก็จะไม่มีความสุข เพราะอะไรละ เพราะใจไม่สงบผ่องใส ถูกความโลภโกรธ ริษยาพยาบาทอาฆาตครอบงำจิตใจ ก็จะทำให้บุคคลนั้นคิดก็คิดแต่เรื่องไม่ดี คิดแต่บาปไม่เป็นบุญ พูดก็พูดแต่เรื่องที่เป็นบาป ไม่เป็นบุญ ทำก็ทำแต่บาปไม่ทำบุญ เห็นไหมละโยม ดังนั้นที่พระพุทธองค์ได้ตรัสหัวใจของพระพุทธศาสนาทั้ง 3 ประการนี้ การไม่ทำบาปทั้งปวง ก็คือ

ให้งดเว้น จากอุศลกรรม ทั้ง 3 ทาง คือ ทางกายกรรม มี 3 ก็คือ 1) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนกัน 2) งดเว้นจากการลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น 3) งดเว้นจากการประทุษร้าย กามคุณ 5 ห้ามผิดลูกผิดเมีย ทางวาจา มี 4 ประการ ตั้งงดเว้นให้ห่างไกล คือ 1) งดพูดเท็จ พูดไม่จริง บั่นน้ำเป็นตัว ทำให้คนเข้าใจผิด เมื่อคนเข้าใจผิดก็เกิดความไม่ไว้วางใจกัน 2) พูด ส่อเสียด กระทบให้ได้ยิน ให้เจ็บช้ำน้ำใจไม่สมควรพูด 3) พูดคำหยาบคาย 4) พูดเพื่อจ้อไร้สาระ หาประโยชน์ไม่ได้เลย อย่าพูด สูดท้ายเหลือทางใจ 3 ประการ อันนี้สำคัญนะ 1) ใจต้องไม่โลภ ออยากได้ของคนอื่นเขา 2) ไม่พยาบาทปองร้าย ใครจะคิดดีคิดร้ายต่อเราก็ให้เฉย ๆ แม่เมตตา ให้มาก ๆ อย่าไปด่า ไปโต้ไปเถียง และ 3) อย่าเห็นผิดเป็นชอบ ผิดเป็นถูก ถูกเป็นผิด อย่างนี้ ใช้ไม่ได้นะโยม ฉะนั้นเราต้องวางใจเป็นกลาง ถ้าคนหนึ่งถูกคนหนึ่งผิดเราเป็นกลางเราจะทำไฉน เราต้องทำให้คนทั้งสองนั้นทะเลาะกันนะ? หรือจะทำอย่างไรให้ทั้งสองฝ่ายอยู่ด้วยกันได้ ไม่ทะเลาะกัน ที่ยกมาทั้ง 3 นี้ จะทำให้เรามีความเจริญ ไม่ประมาท มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อมทุกวินาที เมื่อเรามีสติก็จะทำให้เราสามารถรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และสามารถแก้ไขได้ทันตอนที่ เพราะฉะนั้นการทำจิตของตนให้โปร่งใสในข้อสุดท้ายจึงสำคัญมาก ทั้ง 3 ประการนี้คือหัวใจของ พระพุทธศาสนา คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้โปร่งใส ถ้าเรายึด 3 ประการนี้ได้ โยมอยู่ที่ไหนก็สบายใจแล้ว ฉะนั้นก็ขอให้ญาติโยมได้น้อมนำเอาธรรมของพระพุทธเจ้าไปคิด พิจารณาให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อย่ารู้เฉย ๆ เราต้องเอาไปใช้แก้ไขปัญหาวินาที การงานของเราก็จะเป็นไปด้วยดี สำหรับคำสอนนี้ ที่อาตมาได้ชี้แจงแสดงพระธรรมเทศนามา เห็นว่าพอสมควรแก่การเวลา ท้ายที่สุดแห่งการแสดงพระธรรมเทศนาก็ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย บุญกุศลคุณงามความดีทั้งหลาย หลวงพ่อพระพุทธโกศัยศิริชัยมหาคัณมณี พระคู่บ้าน เมืองแพร์ รอยพระพุทธบาท พระธาตุเมือง หลวงพ่อพระพุทธรูปมิ่งขวัญเมือง และกุศลบุญราศี ความดีงามทั้งหลาย ที่พระภิกษุสามเณรทุกรูป ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ญาติโยมทั้งหลาย ได้สั่งสมอบรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ จงรวมมาเป็นตบะเดชะปัจจัย ปกป้องรักษา ค้ำครองให้ท่านทั้งหลายจงมีความสุขกายสุขใจ ปราศจากโรคภัย คตินึกสิ่งใดก็ขอให้สมปรารถนา เจริญรุ่งเรืองไพบูลย์ในตำแหน่งหน้าที่การงาน การเงิน การศึกษา การทำมาค้าขาย เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ลาภ ยศ สุขสมหวังทุกประการ เอวัง ก็มีด้วย ประการเช่นนี้

เมื่อพระสงฆ์แสดงธรรมเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำว่า สาธุ พร้อมกัน

ภาพ 44 พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เทศนาธรรมในวันมาฆบูชา

7. ลำดับต่อไปจะเป็นการถวายผ้าไตร กัปปิยภัณฑ์ และไทยทาน แต่พระสงฆ์องค์เทศน์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ทุกคนอนุโมทนาสาธุพร้อมกัน เมื่อถวายเสร็จ พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ได้นำผู้เข้าร่วมบำเพ็ญจิตภาวนา (นั่งทำสมาธิ) 5 นาที เพื่อให้ครบทาน คีล และภาวนา ตามหลักพระพุทธศาสนา หลังจาก บำเพ็ญจิตภาวนา ครบ 5 นาที ประธานฝ่ายสงฆ์ นำผู้เข้าร่วมพิธีแผ่เมตตาให้กับสัตว์และเจ้ากรรมนายเวร โดยกล่าวตามประธานฝ่ายสงฆ์ ดังนี้

อะหัง สุขิโต โหมิ ขอให้ข้าพเจ้ามีความสุข

อะหัง นิททุกโข โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากความทุกข์

อะหัง อะเวโร โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากเวร

อะหัง อัมพยาปัชฌิโหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากอุปสรรคอันตรายทั้งปวง

สุขี อัดตานัง ปะริหะรามิ ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุขกายสุขใจ รักษากาย วาจาใจให้พ้นจากความทุกข์ภัยทั้งปวงเถิด

ขอเดชะตั้งจิตอุทิศผลบุญกุศล ที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้สวดมนต์ภาวนา ในวันมาฆบูชานี้จงแผ่ไปให้ไพศาล ถึงบิดามารดา ครู อาจารย์ ทั้งลูกหลาน ญาติมิตร สนิทกัน คนเคยร่วมงานการทั้งหลาย มีส่วนได้ในกุศลผลของฉันทัน ทั้งเจ้ากรรมนายเวร และเทวดา ขอให้ท่านได้ในกุศลผลนี้เทอญ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชินีพระบรมวงศานุวงศ์ ทุก ๆ พระองค์ ขอจงทรงพระเกษมสำราญ มีพระชมมายู้อย่างยืนนาน

เป็นร่วมพิธีกรรมไทรของปวงชนชาวไทย ตลอดกาลนาน และขอผลานิสงส์ผลบุญนี้จงบังเกิดผล
เป็นความสุขความเจริญ แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเทอญ สาธุ สาธุ สาธุ

8. หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเมื่อประธานสงฆ์ กล่าวบท
ดังนี้

ยะถา วาริวะหา ปูรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอะวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานัง อุ
ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปูเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะรายิ สุข
ทีชยาโยโก ภาวะ อภิวา ทะนะลีลิสสะ นิจจิงวุทตมาปะจายิโน จัตตาริ อัมมา วัชตมันติ आयุ วัณโณ
ลูขัง พะลังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะอัมมานุภาวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำ สาธุ พร้อมกัน

9. ลำดับต่อไปจะเป็นการตั้งแถว เตรียมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อใช้ในการเวียนเทียน
รอบวิหาร โดยมีการแปรแถวตามลำดับดังนี้ แถวพระเถรานุเถระอยู่ด้านหน้า ต่อด้วยแถว
ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ และสุดท้ายเป็นแถวประชาชนที่เข้าร่วมพิธี ตามลำดับ
เมื่อแปรแถวเสร็จแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ ได้นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชา
พระรัตนตรัย ดังนี้

(ประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวนำ) หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภาคะวะโต ปุพพะภาคะ
นะมะการัง กะโรมะ เส

(กล่าวพร้อมกัน) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตามประธานสงฆ์ที่ละวรรค) อัสสายัง มาชะปุณณะมี
สัมปัตตา มาชะนักรัตเตนะ ปุณณะจันโท ยุตโต ยัตถะ ตะถาคะโต อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ จา
ตุรังคิเก สวาระกะสันนิปาเต โอิวาทะปาฏิโมกขัง อุททิสสิ ตะทาหิ อัสสอะเตระสาณิ สัพเพสังเยวะ

ชีณาสะวานัง สัพเพ เต เอหิกิกขุกา สัพเพปิ เต อะนามันติตาวะ ภาคะวะโต สันติกัง อาคะตา
 เวฬุวะเน กะลันทะกะนิวาเป มาหะปุณณะมิยัง วัชณะมานะกัจฉายายะ ตัสมิญจะ สันนิปาเต
 ภาคะวาริสุทฺธูปะสะถัง อะกาสิ อะยัง อัมหากัง ภาคะวะโต เอโกเยวะ สาวะกะสันนิปาโต อะโห
 ลี จาตุรงค์โก อัมมะเตระสานิ ภิกขุสะตานิ สัพเพสังเยวะ ชีณาสะวานัง มะยันทานิ อิมัง มาหะ
 ปุณณะมิ นักรัตตะสะมะยัง ตักกालะสะทิสัง สัมปัตตา จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภาคะวันตัง อะนุ
 สสะระมานา อิมัสมิง ตัสสะ ภาคะวะโต สักขิภูเต เจติเย อิเมหิ ที่ปะฐุปะบุพพาทิสักกาเรหิ ตัง
 ภาคะวันตัง ตานิ จะ อัมมะเตระสานิ ภิกขุสะตานิ อะภิปุชชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภาคะวา สะ
 สาวะกะสังโฆ สุจิระปะรินิพพุโต คุณะมาโน อิเม ที่ชะรัตตัง หิตายะ สุขายะฯ

วันนี้มาประจวบวันมาฆปุณณมี เพ็ญเดือน 3 พระจันทร์เพ็ญ ประกอบด้วย
 ฤกษ์มาฆะ ตรงกับวันที่พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ขึ้น
 ในที่ประชุมสาวกสงฆ์พร้อมด้วยองค์ 4 ประการ

ครั้งนั้น พระภิกษุ 1,250 องค์ ล้วนแต่เป็นพระชีณาสพ อุปสมบทด้วย
 เอหิกิกขุอุปสัมปทา ไม่มีผู้ใดเรียกมาประชุมยังสำนักพระผู้มีพระภาค ณ เวฬุวนาราม เวลา
 ตะวันบ่ายในวันมาฆปุณณมี แลสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทำวิสุทธิอุโบสถ ทรงแสดง
 โอวาทปาฏิโมกข์ขึ้น ณ ที่ประชุมแห่งนั้น การประชุมสาวกสงฆ์ พร้อมด้วยองค์ 4 ของพระผู้มี
 พระภาคเจ้าแห่งเราทั้งหลายนี้ ได้มีครั้งเดียวเท่านั้น พระภิกษุ 1,250 องค์ ล้วนแต่พระชีณาสพ

บัดนี้เราทั้งหลายมาประจวบมาฆปุณณมีนักรัตตะสมัยนี้ ซึ่งคล้ายกับวัน
 จาตุรงค์สันนิบาตนั้นแล้ว มาระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุ 1,250 องค์นั้น ด้วยสักการะ
 ทั้งหลาย มีเทียบรูปแลดอกไม้นี้เป็นต้นเหล่านี้ ในเจดีย์สถานนี้ ซึ่งเป็นพยานของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 นั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยสาวกสงฆ์
 แม้ปริณิพพานานมาแล้วด้วยดี ยังเหลืออยู่แต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย จงทรงรับสักการะบรรณาการ
 คนยากเหล่านี้ ของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย
 ลี้ลกาลนาน เทอญ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 168-169)

ภาพ 45 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาดอกไม้
ธูปเทียนเนื่องในวันมาฆบูชา

10. เมื่อกล่าวบูชาดอกไม้ธูปเทียนเนื่องในวันมาฆบูชาจบ ประธานสงฆ์จุดธูปเทียน แล้วส่งไฟต่อให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ประธานในพิธี เพื่อส่งต่อไปยังผู้ร่วมพิธี ทุกคนในพิธีจุดไฟธูปเทียนของตนเองเตรียมพร้อมที่จะเวียนทักษิณาวัตรรอบโบสถ์ 3 รอบ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ได้นำแถวพระเถรานุเถระ และสามเณร ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ประธานในพิธีได้นำแถวประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีต่อจากแถวของพระสงฆ์ เพื่อเวียนทักษิณาวัตร 3 รอบ โดยแต่ละรอบจะสวดบทบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

รอบที่ 1 บทพระพุทธคุณ

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

รอบที่ 2 บทพระธรรมคุณ

สรวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ

รอบที่ 3 บทพระสังฆคุณ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย

ปาหุเนยโย ทักขิณเวยโย อัญชะลิกะระณีโย อนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

เมื่อเวียนเทียนครบ 3 รอบ ผู้เข้าร่วมพิธีจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปวางไว้ในจุดที่ทางวัดได้กำหนดไว้ เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพ 46 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี เวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ

11. ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีแยกย้ายเดินทางกลับ ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้าราชการขึ้นไปกราบพระประธาน และพระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ประธานฝ่ายสงฆ์ ก่อนเดินทางกลับ

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

ถึงแม้ว่าลำดับขั้นตอนของพิธีเวียนเทียนจะเป็นระเบียบแบบแผน เพราะได้รับมาจากส่วนกลาง แต่ก็ได้มีการสลับสับเปลี่ยนพิธีการตามความเหมาะสม ด้วยปัญหาการจราจรทำให้ประธานสงฆ์ที่ติดภารกิจเดินทางมาถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมช้า จึงต้องลดทอนพิธีกรรมบางส่วนไป

2.2 พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

วันวิสาขบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (แต่ถ้าปีใดมีเดือนอธิกมาส ก็จะเลื่อนไปเป็น 15 ค่ำ เดือน 7) ในวันนี้เป็นวันที่ตรงกับวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเหตุการณ์สำคัญนำอัศจรรย์ทั้ง 3 วัน ได้เวียนมาบรรจบในวันเดียวกัน วันวิสาขบูชา จึงเรียกว่าเป็นวันพระพุทธเจ้า ในช่วงเช้าชาวบ้านในเมืองแพร่จะเข้าวัด ทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศล

ไปให้ผู้ล่วงลับ และในตอนกลางคืนมีการจัดพิธีเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้ชาวพุทธได้ระลึกถึงพระกรุณา และพระเมตตาของพระพุทธเจ้าที่มีต่อพุทธศาสนิกชนทั่วโลก (พระราชเชมมาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชาจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี (แต่ถ้าปีใดมีเดือนอธิกมาส ก็จะเลื่อนไปเป็น 15 ค่ำ เดือน 7) ในปี พ.ศ. 2564 ตรงกับวันที่ 26 พฤษภาคม 2564 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การประกอบพิธีใช้สถานที่วัดซึ่งมีความพร้อมในการประกอบศาสนพิธีอยู่แล้ว พระสงฆ์ สามเณร และคณะกรรมการวัด จะช่วยกันจัดเตรียมที่นั่งเพื่อรองรับชาวบ้านเพิ่มเติม อุปกรณ์ถ่ายทอดสัญญาณออนไลน์ จุดบริการดอกไม้ธูปเทียนสำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้เตรียมมาร่วมพิธี ชาวบ้านบางส่วนจะเตรียมสวดดอก (กรวยใส่ดอกไม้ ธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม) มาจากบ้าน ประธานฝ่ายฆราวาส คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดแพร่จะเตรียมเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ ผ้าไตร กบปียภัณฑ์ ไทยธรรม และจุดปัจจัยถวายพระสงฆ์

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์และสามเณรในวัดพระบาทมิ่งเมือง เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์
2. ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนด พระสงฆ์ สามเณร พุทธศาสนิกชน มาพร้อมกันและนั่งประจำที่ในอุโบสถแล้ว พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการดังนี้

1. พิธีกรเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ (ประธานในพิธี) จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พร้อมนำผู้เข้าร่วมในพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และอาราธนาศีล ดังนี้

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาระกะสังโฆ สังขัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุดิยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานฝ่ายสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมათานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัสซะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่า (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48-49)

อิมานิ ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุภันเต สาธุภันเต สาธุภันเต

3. หลังจากนั้นพิธีกรจะเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าว แสดงตนเป็นพุทธมามกะ ผู้วิงัยได้ถอดบดสวดแบบคำต่อคำ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

เอเต มะยัง ภันเต สุจิระปะรินิพุตัมปิ ตัง ภาคะวันตัง สະระณัง คัจฉามะ ธิมฺมัญจะ สังฆัญจะ พุทฺธะมามะกาติ โน สังโฆ ธาเรตุฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปริณิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกนับถือ ขอพระสงฆ์ จงจำข้าพเจ้าทั้งหลาย ว่าเป็นพุทธมามกะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป สาธุ

4. เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะเสร็จ พิธีกรกล่าวอาราธนา พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ องค์แสดงพระธรรมเทศนาขึ้นสู่ธรรมมาสน์ และเชิญ ทานประธานในพิธีจุดเทียนสองธรรม และยกประเคนต่อหน้าพระสงฆ์องค์แสดงธรรมเทศนา

ภาพ 47 ประธานในพิธี จุดเทียนสองธรรม

5. ลำดับถัดไปพระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อานพระคติธรรมเนื่องในวันวิสาขบูชาประจำปีพุทธศักราช 2564 ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โดยมีเนื้อความ ดังนี้

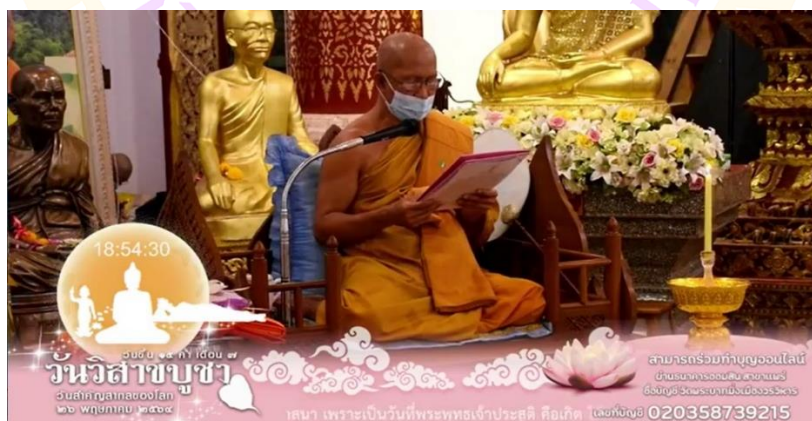
ดิถีวิสาขบูชา อันเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปริณิพพาน ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นวันสำคัญสากลของโลก ได้เวียนมาบรรจบอีกคำรบหนึ่งแล้ว ชวนให้ระลึกถึงเหตุการณ์ เมื่อพระโพธิสัตว์สิทธัตถะตรัสรู้ธรรมเสด็จอุบัติขึ้นบนโลกนี้ ดังปรากฏ

เรื่องราวในพระไตรปิฎกว่า พระองค์ทรงฝันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร ทอดพระเนตรทิศทั้งหลาย ทรงพระดำเนียงอย่างพระบาทไปเจ็ดก้าว แล้วทรงเปล่งพระอาสภิวาจว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก เราคือผู้เป็นใหญ่แห่งโลก” ดังนี้

อุปมาด้วยการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ให้ต่างตระหนักว่าเราทุกคนล้วนเป็นผู้กำหนดชีวิตของตนเอง สามารถพัฒนาตนให้ประเสริฐ ให้พ้นทุกข์ ให้มีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ถึงขั้นจะรู้แจ้งสัจธรรมเป็นพระพุทธเจ้าก็ยิ่งได้ โดยหาใช่เพราะการดลบันดาลของพรหม เทพ หรือชะตาฟ้าดินแต่อย่างใด พุทธบริษัททั้งหลาย จึงพึงพิจารณาถึงอย่างก้าวแห่งธรรมะ 7 ประการ อันนำไปสู่การตรัสรู้ ซึ่งเรียกว่า “โพชฌงค์ 7” ประกอบด้วย สติ ความระลึกได้, ธรรมวิจยะ การศึกษาสอดส่องธรรมะ, วิริยะ ความพากเพียร, ปิตี ความเอิบอิมใจโดยปราศจากอามิส, ปัสสัทธิ ความสงบกายใจ, สมภาติ ความมีจิตตั้งมั่น และ อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง

อย่างไรก็ดี ก่อนจะย่างไปให้ครบทั้ง 7 ก้าว สู่ความเป็นเลิศในโลกนั้น มนุษย์ผู้ปรารถนาอิสรภาพ จำเป็นต้องเริ่มต้นฝึกฝนตนเองให้มั่นคงในย่างก้าวสำคัญก้าวแรกแห่งการพัฒนา ได้แก่ “สติ” กล่าวคือ ให้ความรู้เท่าทันในการเคลื่อนไหว ในอารมณ์ที่ปรุงแต่งจิต และในความคิดทั้งหลายให้ได้หากปราศจากสติเสียแล้ว องค์ธรรมแห่งความสำเร็จสูงสุดสำหรับมนุษยชาติประการอื่น ๆ ย่อมไม่อาจจะติดตามมาได้เลย ขอสาธุชนจงมุ่งมั่นหมั่นศึกษาอบรมเจริญสติ ให้รู้เท่าทันกาย วาจา และใจของตนเอง อันนับเป็น “ปฏิบัติบูชา” ที่พึงกระทำต่อพระรัตนตรัย เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประทีปส่องใจเอนโยนิกรทั้งปวงสืบไปตลอดกาลนาน เทอญ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ภาพ 48 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ อ่าน พระคติธรรม เนื่องในวันวิสาขบูชา ประจำปีพุทธศักราช 2564

6. เมื่อจบการอ่านพระคติธรรม ทุกคนในพิธีกล่าว สาธุ 3 ครั้ง ต่อด้วยพิธีกร อาราธนาธรรม ดังนี้

พรหมมา จะโลกาธิปะตี สะหัมปะตี กัตถัญชะลี อันทิวรัง อะยาจะณะ สันตีระ สัตตาปะระชัคก ชะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อุนะกัมปิมัง ปะชัง ฯ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

7. พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เริ่มเทศนาธรรมในวันวิสาขบูชา ผู้วิจัยได้ถอดการแสดงธรรมเทศนาแบบคำต่อคำ ได้ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

เชฏฺฐโฐ หะมัสมิ เสฏฺฐโฐหะมัสมิ ติ

ณ โอกาส บัดนี้ กระผมอาตมาภาพจักได้รับประทานวิสัยทัศน์แสดงธรรมเมกกา เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลกที่ได้เวียนมาบรรจบครบรอบอีกคำรบหนึ่งตรงกับ วันที่ 26 พฤษภาคม พุทธศักราช 2564 ในวันนี้ญาติโยมสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลาย ทั้งสมณ ศรัทธามหามวลศรัทธาภายในและภายนอก ภายใน หมายถึงคณะสงฆ์พระภิกษุสามเณร วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร มีอยู่ 155 รูป ภายนอกหมายถึง ท่านผู้ว่าสมหวัง พ่วงบางโพธิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ พร้อมด้วยหัวหน้าส่วนราชการ ศรัทธาสาธุชนทั้งหลาย ได้ร่วมจิตรวมใจ กันมาบำเพ็ญบุญ สร้างบารมีเนื่องในวันสำคัญดังกล่าวนี้ และได้ปฏิญาณตนเป็น พุทธมามกะ เป็นที่เรียบร้อยแล้วนี้แหละ ท่านทั้งหลายคือหน้าที่ชาวพุทธ ดังนั้นขอให้ทุกท่าน ทุกคนได้โปรด ตั้งจิตตั้งใจให้เป็นบุญเป็นกุศลถวายเป็นพุทฺธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ตรงต่อพระรัตนตรัย และรับฟังพระธรรมเทศนาวันนี้ พอสมควรแก่กาลเวลาสืบต่อไป

อา..ญาติโยมทุกท่าน ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ เป็นต้น เป็นประธาน ได้น้อมนำมาชักชวนกันมาสวดมนต์เวียนเทียนฟังเทศน์วันนี้เป็นคำรบสอง ณ วัดพระบาทมิ่งเมือง แห่งนี้ ภาคเช้าก็ได้ทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ไปรอบหนึ่ง ภาคสายภาคกลางวันก็ออกบำเพ็ญกุศล บำเพ็ญบุญตามวัดตามสถานที่ต่าง ๆ และภาคเย็นภาคค่ำมาสวดมนต์ฟังเทศน์เวียนเทียน อันนี้ เมื่อถึงวันสำคัญดังกล่าวมาถึงเรียกว่า พุทธบริษัททั้งภายใน คือ พระสงฆ์องค์เณร ภายนอก ได้แก่ ขรราวาส ญาติโยม อุบาสก อุบาสิกา ทุกท่านทุกคน แม้จะมาไม่มาญาติโยมอยู่ทางบ้านก็ให้ สวดมนต์ฟังเทศน์เวียนเทียนอยู่ที่บ้านก็แล้วกัน มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ ณ ที่บ้าน อย่าตั้งไว้เฉย ๆ โดยที่ไม่ได้สวดมนต์ ไม่ได้เจริญจิตภาวนา ถ้าเราไม่สวดมนต์เจริญจิตภาวนาตามหลักธรรม คำสอนแล้วเราจะพบกับความสุขได้อย่างไร เราจะพ้นทุกข์ได้อย่างไรดังที่พระโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ที่ได้อ่าน

ให้ฟังจบลงไปเมื่อตะกี้นั้น พระองค์ท่านก็ได้พูดถึงหลักธรรมะที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงเจริญหรือปฏิบัติ จนได้บรรลุธรรม ที่เรียกว่าธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ดังพุทธ ศาสนาสุภาสิต 2 บท ที่ยกมาลึขิต ณ เบื้องต้นว่า เชฏโฐหะมัสมิ เสฏโฐหะมัสมิ เป็นต้น โดย เชฏโฐหะมัสมิ แปลว่าเราเป็นผู้เจริญที่สุด เสฏโฐหะมัสมิ เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก อันนี้ เป็นพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชได้ยกมา และหลักธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ คือ โพชฌงค์ 7 มีอะไรเป็นเบื้องต้น สติ เป็นข้อแรก แล้ว สติ นี้มาจากอะไร ญาติโยมทั้งหลาย ที่พระพุทธศาสนาหรือพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเจริญภาวนามาจนบรรลุเป็นพระพุทธเจ้านั้นนะ พระองค์ทรงดำเนนเรื่องอะไร ก็เจริญสติกรรมฐานนี่แหละ โดยกำหนดให้มี สติ เป็นข้อแรก ถ้าขาดสติแล้วอย่างอื่นก็ไม่เกิดขึ้นดังนั้นเนี่ยหลักของพระพุทธศาสนาก็คือการบำเพ็ญ ทาน ศีล ภาวนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะมาอุบัติขึ้นในโลกชาติก่อนหน้านั้นได้ บำเพ็ญจน เกิดเป็นพระเวสสันดร ได้บำเพ็ญบารมี 30 ทศ บารมี 10 คุณ 3 เป็น 30 นะ ทานบารมี ทานอุปบารมี ทานปรหมัตถบารมี ครบเป็น 30 บารมี ขึ้นต้น ขึ้นกลาง ขึ้นปลาย 30 ทศ พระองค์ปรารถนาอะไร ปรารถนาให้บรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้าแต่ตอนนั้นยังไม่บรรลุ ยังต้อง กลับมาครองบ้านครองเมือง แล้วเสด็จมาอุบัติใหม่ในชาติสุดท้ายเนี่ย ที่เป็นเจ้าชายสิทธาท กุมารขึ้นมาในโลกนี้ ก็อาศัยบุญบารมีที่บำเพ็ญมากมายเพื่อที่จะมาโปรดมนุษย์โปรดสัตว์โลก และดังที่คำที่คุณเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชพูดในพระโอวาทนั้นนะ เจ้าชายสิทธาทะเกิดที่ พักอุทยานลุมพินีวัน พอเสด็จอุบัติประสูติของมาแล้วได้ดำเนินไปได้ 7 อย่างก้าว ผินพระพักตร์ไป ด้านทิศเหนือ แล้วพิจารณาทิศทั้ง 7 ทั้ง 8 แล้วก็เอา 7 นั้นแหละคืออะไร ก็คือ โพชฌงค์ 7 ที่ พระองค์ได้ยกมานั้น มี สติเป็นเบื้องต้น โดยยกเอา สติ เป็นข้อต้นเลยนะ เป็นแนวทางแห่งความ เป็นมนุษย์คือแนวทางไปสู่การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การเกิดของพระพุทธเจ้ามี 2 นัย ด้วยกัน คือ หนึ่งเกิดมาเป็นสิทธาทราชกุมารเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คนหนึ่งในโลกนี้ ที่นี้เกิด ประการที่สอง ก็คือการที่พระพุทธเจ้าเหล่ากุมารได้เสด็จออกผนวชแล้วบำเพ็ญเพียรจนได้ ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือ อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 ที่เรียกว่า ปฐมเทศนาพระเจ้า พระองค์ตรัสรู้แล้วนำไปแสดงเป็นประการแรก คือ ปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ในหัวใจธรรมะ คือ อริยสัจ 4 ประการ นั่นก็ คือ ทุกข์ สมุทัยเหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธความดับทุกข์ และมรรคแนวทางหรือทางดำเนินไปสู่ความดับทุกข์ ทุกสิ่งที่ยุติโยมทั้งหลายทุกคนได้เจอก็ เจอทุกข์นะ นี่เหมือนกันนะ เหมือนจะให้ไปฉีควัดซินนี้ละ โอิโหเถียงกันทั่วบ้านทั่วเมืองเลยใช้ ไหม กลัวตายเป็นทุกข์ เวลานี้เนี่ยคนฉีควัดแล้วเป็นทุกข์นะ ไม่เป็นไรก็หมดทุกข์ สรรวจโรคโคโรวิดอยู่ แล้วก็เกิดทุกข์ เกิดทุกข์มันเกิดอะไรเราก็ต้องพิจารณาว่าเหตุของความทุกข์มาจากอะไรเหมือนกับ สาเหตุของโคโรนาไวรัสนี่แหละ มันก็มาเองเนาะใครไปรับมา มาเผยแพร่ และนั่นแหละ คือ

เหตุของความทุกข์นั้น เราต้องรู้ความว่ามันเกิดจากอะไร ต้องการวิธีดับทุกข์ คือ นิโรธวิธีดับทุกข์ เมื่อรู้ว่าจะดับทุกข์ เราต้องดับทุกข์ คือ ใช้นิโรธดับทุกข์เนี่ยแก้ปัญหา ปิดปัญหา จะแก้ยังไง หาวิธีแก้ได้ ด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 ต้องการทางแก้ให้ถูกที่ถูกทาง แก้ไม่ถูกที่ไม่ถูกทางมันก็ไม่หยุดไม่หายนะ แต่คนคนหนึ่งติดมา ก็ติดต่อเป็นสิบ เป็นยี่สิบ เนี่ยใกล้ชิดมาก เมื่อเรารู้เหตุ รู้วิธีแก้ก็ต้องดำเนินทางดำเนินการแก้ตามนั้น เพราะฉะนั้นประการแรกของการแก้ปัญหาคือต้องมีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องว่าจะทำยังไงได้ถูกต้องเนี่ยนะ ไม่ให้มันผิดให้ถูกต้อง ให้ดีให้งามไม่ให้เดือดร้อนทั้งเราทั้งเขา ทุกส่วนทุกฝ่าย ต่อด้วย สัมมาสังกัปปะ คิดร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันจะต้องพูดไปทิศทางเดียวกับการแก้ปัญหาสัมมากัมมันตะ ลงมือทำให้พร้อมกัน ต้องลงมือทำให้เหมือนกันพร้อมเพียงกัน สัมมาอาชีวะ มีอาชีพที่ถูกต้องตั้งงามสุจริตชอบธรรม ต้องมีความพยายามในทางที่ถูกต้อง แก้ไขปัญหานั้น ก็จะผ่านพ้นไปด้วยดี ต่อด้วย สัมมาสติ สถานการณ์อย่างนี้ต้องมีสติ และหนึ่งในสติต้องมีสัมมาสมาธิเป็นสุดท้ายตั้งใจแน่วแน่ เดี่ยวถ้าไม่เด็ดเดี่ยวนี้แก้ปัญหาไม่ได้ อย่างการปิดเมือง ล็อกดาวน คือปิดก็คือปิด เปิดก็คือเปิด ไม่ใช่เปิด ๆ ปิด ๆ ต้องเด็ดขาดมีหลักของการแก้ปัญหา และในอริยมรรคมีองค์ 8 ยังต้องใช้มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง เราต้องดำเนินการพร้อมกัน ทั้งองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ ข้อเดียวไม่สำเร็จนะ ต้องครบองค์ประกอบ แบบอย่าเรียกว่าอริยบทองค์ 8 หนทางอันประเสริฐ คนที่จะตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ต้องมีจิตใจแน่วแน่ พระพุทธเจ้าให้ปฏิบัติ 8 ประการนี้ที่กล่าวมาแล้วนั้น รู้แจ้งเห็นจริง แล้วจึงได้นำมาแสดง มาบอกกล่าวกับพวกเรามาถึง 2600 ปีนี้ นะ แต่ละธรรมเนี่ย ทำเหมือนเดิม อะไรเหมือนเดิม แม้โลกจะเปลี่ยนไปมันก็ไม่หนีไปจากนี้ นี่คือผลของการตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสุดท้ายการที่พระพุทธองค์ทรงพระชนมายุ 80 พรรษาแล้วเสด็จปรินิพพานมันก็บ่งบอกให้รู้ถึงพระไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ที่เรามารำลึกถึงวันสำคัญหรือรำลึกถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นศาสดาเอกของโลกเป็นพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เชื่อมงายนะ ถ้างมงายเหมือนบางศาสนานะที่อยู่ไม่ได้อาศัยความเชื่ออย่างเดียวไม่ได้ ตามหลัก กาลามสูตร 10 ประการ อย่าเชื่อเพราะได้ยินได้ฟังมา เพราะเราเลือกกันมา เพราะดีก็ตรองเอาเองคิดเอาเอง คนที่เป็นครูของเราก็ไม่ควรเชื่อ การคาดคะเนเอาก็ไม่ได้นะ ยิ่งยุคนี้ท่านนะพูดตรงนะ ขอมาสมัครเป็นเพื่อนเราเข้า Facebook นะ ท่านนายกโชคชัย Facebook มันจะมี Message ขึ้นมา ทั้งหญิงทั้งชาย ทักมาขออีเมลดังค์เลยไม่รู้ มันน่าอันตรายนะ มีมาเยอะเลยลำบากใจ ได้แต่วางอุเบกขาไว้ อย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้นวันนี้ทุกท่านได้มาแสดงความกตัญญู กตเวทินะรำลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ ก็คือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเราระลึกถึงพระคุณของพระองค์อย่างนี้เรียกว่า พวกเราทั้งหลายทุกท่านทุกคน ได้แสดงออกถึง

คารวะ 6 คือ 1 คารวะต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งที่วัดพระบาท มีหลวงพ่อบุญ
พุทธโกศัยศิริชัยมหาสากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองแพร่ เป็นองค์แทน เปรียบรูปแทนพุทธองค์ 2
ธรรมคารวตา แสดงความเคารพพระธรรม เราจะต้องมาพึ่งเทศน์ฟังธรรมน้อมนำเอาพระธรรม
ของพระองค์มาพูดให้ญาติโยมเป็นเหมือนไปรษณีย์สื่อสารให้ญาติโยม เลย์รู้และเข้าใจความ
เคารพในพระธรรม 3 มีความเคารพในพระสงฆ์ เรียกว่า พระรัตนตรัยในข้อที่ 4 ลึกซึ้งคารวตา
เคารพในการศึกษาเรียนรู้ โยม การที่โยมมานั่งฟังพระเทศน์ พระบรรยายธรรมะให้ฟัง ก็ถือว่าเป็น
การศึกษาเรียนรู้เพิ่มพูนสติปัญญา 5 ปฏิสันถารคารวตา ครบในการปฏิสันถารที่การต้อนรับ
ขับสู้ เราไปไหนเนี่ย บางทีเขาก็รับดีบ้างไม่ดีบ้าง หรือไม่ต้อนรับเลย ทุกคนเป็นยังไงต้องนึกเอาเนาะ
เขามาหาเรา เราไปหาเขา บางครั้งมันก็มีเหตุผล คือ เคารพในการปฏิสันถาร คือการต้อนรับ
เวลาแขกบ้านแขกเมืองต้องต้อนรับด้วยความเคารพคารวะ และข้อสุดท้าย คือ ประมาทคารวตา
สำคัญนะ ต้องเคารพในความไม่ประมาท ท่านไม่ประมาทในวัย ไม่ประมาทในชีวิต ไม่ประมาท
ในหน้าที่การงาน ไม่ประมาทในวัย มันก็อย่างเรายังหนุ่มอยู่ ไม่แน่นอนคนหนุ่มก็ไปหลายคน
อย่าประมาทในวัยว่ายังหนุ่ม ความตายมันไม่เลือกจำกัดว่าหนุ่มหรือแก่หรือกลางคนนะ แต่ว่า
เราก็ต้องระวังก่อน ระวังระวังทั้งลมหายใจเข้าออกถ้าเราไม่คิดยังไม่สนใจมันจะสายเกินไป
ถึงเวลาไม่มีเวลาคิด บางอย่างไม่มีแรงต้องคิดพิจารณาก่อน เพราะรู้ปุ๊บเตรียมไว้ก่อนทำไว้ก่อน
แล้วไม่รู้พุงนี่เป็นไงไม่รู้ อย่าประมาทในชีวิตในหน้าที่การงาน ถ้าเรามีความมี สติ รู้จักรัศมี
6 ประการนี้ ชีวิตเราก็จะมีความสุขอย่างเดียว

ฉะนั้นวันนี้ท่านทั้งหลายได้มาแสดงความรำลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมา
สัมพุทธเจ้า เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระพุทธองค์ และเป็นวันที่ก่อเกิด
กำเนิดพระพุทธศาสนา พวกเราทั้งหลายก็ได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์
และน้อมนำมาให้ น้อมนำมาอยู่ในกาย ในใจเรา เรียกว่าปฏิบัติบูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ สติ
เวลาเราเจริญสติกรรมฐาน เจริญสมาธิตามหลักสติปัฏฐาน 4 ยืน เดิน นั่ง นอน หลับใหญ่ ๆ
ไม่นอนรวมอิริยาบถย่อย กิน ดื่ม ทำ คิด ยก ย่างเหยียบ มีเยอะแยะ เลยต้องพิจารณาว่าจะช่วย
เราได้ ถ้ามี สติ ก็มี สติต่าง ถ้าหมดสติก็หมดสติกันนะญาติโยมทั้งหลาย เพราะฉะนั้นวันนี้มาก็
ขอยกบทกลอนบทหนึ่งว่า “กตัญญูรู้คุณท่านสำคัญนัก นี่เป็นหลักคนดีมีครบถ้วน ตอบแทนท่าน
ให้งามตามสมควร คนดีล้วนยึดมั่นกตัญญู” คนดีหมายถึง คิดในสิ่งที่ดี ๆ พูดแต่สิ่งที่ดี ๆ ทำแต่
สิ่งที่ดี ๆ ทางกายกรรม คือ การกระทำ ทางวจีกรรม คือ การพูด ทางมโนกรรม คือ การคิด
3 ประการนี้ ชีวิตก็จะเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

อาตมาภาพได้แสดงพระธรรมเทศนาเนื่องในวันวิสาขบูชา ก็เห็นว่าพอสมควร
แก่กาลเวลา ก็ขอสรุปว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อุบัติขึ้นในโลก และได้ประกาศตัวเอง

ว่าเราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก และต่อมาจึงได้ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกของโลกเพราะ ฉะนั้นก็ได้บรรยายอธิบายขยายความ มาพอสมควร ก็ขอสมมติยุติพระธรรมเทศนาลงไว้แต่เพียงเท่านี้ ที่สุดนี้ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บุญกุศลคุณงามความดี บารมี ทั้งหลาย มีบารมีหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี มีรอยพระพุทธรูปบาท หลวงพ่อบุญพระมงคลมิ่งเมือง และกุศลความดีงามที่คณะสงฆ์สามเณรทุกรูปทุกองค์ ญาติโยมสาธุชนทุกท่าน มีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่เป็นประธาน ได้กระทำให้บำเพ็ญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้จึงมารวมเป็นพลังปัจจัย บำรุงคุ้มครองรักษาให้ทุกท่านทุกคน มีความสุขกาย มีความสบายใจปราศจาก ทุกข์โรคภัย คิดสิ่งใดขอให้สมปรารถนา ให้เจริญรุ่งเรืองไปพลุ้ย ในตำแหน่งหน้าที่การงานการเงิน การศึกษา การทำมาค้าขาย ตลอดในธรรมะคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่งยิ่งขึ้นไป เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งที่ยิ่งประสงค์ทุกประการ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เทศนาธรรมเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำว่า สาธุ พร้อมกัน

ภาพ 49 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เทศนาธรรมในวันวิสาขบูชา

8. ลำดับต่อไปเป็นการถวายผ้าไตร กัปปิยภันฑ์ และไทยทาน แต่พระสงฆ์องค์เทศน์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ทุกคนอนุโมทนาสาธุพร้อมกัน เมื่อถวายเสร็จ พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ได้นำผู้เข้าร่วมบำเพ็ญจิตภาวนา (นั่งทำสมาธิ) 5 นาที เพื่อให้ครบถ้วน คีล และภาวนาตามหลักพระพุทธศาสนา หลังจากบำเพ็ญจิตภาวนา ครบ 5 นาที ประธาน

ฝ่ายสงฆ์ นำผู้เข้าร่วมพิธีแผ่เมตตาให้กับสัตว์และเจ้ากรรมนายเวร โดยกล่าวตามประธานสงฆ์ ดังนี้

อะหัง สุขิโต โหมิ ขอให้ข้าพเจ้ามีความสุข

อะหัง นิททุกโข โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากความทุกข์

อะหัง อะเวโร โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากเวร

อะหัง อัพยาปัชฌโหมิ ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากอุปสรรคอันตรายทั้งปวง

สุขี อัตตานิัง ปะริหะรามิ ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุขกายสุขใจ รักษากาย

วาจา ใจ ให้พ้นจากความทุกข์ภัยทั้งปวงเถิด (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 42)

ขอเดชะตั้งจิตอุทิศผลบุญกุศล ที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้สวดมนต์ภาวนา ในวันวิสาขบูชานี้จงแผ่ไปให้ไพศาล ถึงบิดามารดา ครู อาจารย์ ทั้งลูกหลาน ญาติมิตร สนิทกัน คนเคยร่วมงานการทั้งหลาย มีส่วนได้ในกุศลผลของฉันทัน ทั้งเจ้ากรรมนายเวร และเทวดา ขอให้ท่านได้ในกุศลผลนี้เทอญ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ ทุก ๆ พระองค์ ขอจงทรงพระเกษมสำราญ มีพระชมมาอยู่ยิ่งยืน นาน เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของปวงชนชาวไทย ตลอดกาลนาน และขอผลานิสงส์ผลบุญนี้จง บังเกิดผลเป็นความสุขความเจริญ แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเทอญ สาธุ สาธุ สาธุ

9. เมื่อสาธุเสร็จผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมกรวดน้ำ เมื่อประธานสงฆ์ กล่าวบท ดังนี้

ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอะวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานิัง
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัทธนะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะราโย สุขี
ทีชฌายุกิ ภาวะอภิวา ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายิโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ
สุขัง พะลังฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะ
ทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำ สาธุ ร่วมกัน

10. ลำดับต่อไปจะเป็นการตั้งแถวเพื่อเตรียมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อใช้ในการเวียนเทียนรอบวิหาร โดยมีการแปรแถวตามลำดับดังนี้ แถวพระเถรานุเถระอยู่ด้านหน้า ต่อด้วยแถวผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ และสุดท้ายเป็นแถวประชาชนที่เข้าร่วมพิธีตามลำดับ เมื่อแปรแถวเสร็จแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ ได้นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

(ประธานสงฆ์กล่าวนำ) หันตะ มะยัง พุทฺธัสสะ ภาคะวะโต ปุพพะภาคะ
นะมะการัง กะโรมะ เส

(กล่าวพร้อมกัน) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตามประธานสงฆ์ทีละวรรค) ยะมัมหะ โข มะยัง ภาคะ

วันตังสะระณัง คตะตา โย โน ภาคะวา สัตถา ยัสสะ จะ มะยัง ภาคะวะโต อัมมัง โรเจมะ อะโหสิ
โข โส ภาคะวา มัชฌิเมสุ ชะนะปะเทสุ อระริยะเกสุ มะนุสเสสุ อุปปันโน ชัตติโย ชาติยา โคตะโม
โคตเตนะ สักยะปุตโต สักยะกุลา ปัพพะชิตโต สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพัรหมะเก สัสสะ
มะณะพราหมะณิยา ปะชาเย สะเทวะมะนุสสาเย อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทฺโธ
นิลสังสะยัง โข โส ภาคะวา อระระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิฑู
อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทฺโธ ภาคะวา

เราทั้งหลายถึงซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดว่าเป็นที่พึ่ง พระผู้มี
พระภาคเจ้าพระองค์ใดเป็นศาสดาของเราทั้งหลาย และเราทั้งหลายชอบซึ่งธรรมของพระผู้มี
พระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล ได้อุบัติขึ้นแล้วในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะ
ในมัชฌิมชนบท พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เป็นโคตม (เหล้ากอแห่งพระอาทิตย์)
โดยพระโคตร เป็นบุตรแห่งศากยะ เสด็จออกบรรพชาแล้วแต่ศากยสกุล เป็นผู้ตรัสรู้พร้อม
เฉพาแล้ว ซึ่งพระอะนุตตะระสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกกับทั้งเทวโลก มารโลก พรหม
โลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา
และจรณะ (ความรู้และความประพฤติ) เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษ
ที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว
เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้มีความเจริญจำแนกกรรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยไม่ต้องสงสัยแล

อนึ่ง พระธรรมเป็นธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้อย่างไม่จำกัดกาลเวลา เป็นธรรมที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นธรรมที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นธรรมที่ผู้รู้พึงรู้ได้เฉพาะตน และพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วแล เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้วนี้ คือคู่แห่งบุรุษ 4 คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ 4 บุรุษ นั้นแหละคือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน เป็นผู้ที่ไม่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี เป็นเนืองนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า พระปฏิมานี้แล นักปราชญ์ได้อุทิศเฉพาะต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น สร้างไว้แล้วเพียงเพื่อเป็นเครื่อง ให้ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นด้วยการเห็นแล้ว ได้ความเลื่อมใสและความระลึกถึง

บัดนี้เราทั้งหลายมาถึง วันวิสาขบูชา อันเป็นที่รู้กันทั่วไปว่า เป็นวันที่ประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงมาประชุมกันแล้วในที่นี้ ถือนเครื่องสักการะมีประทีปตาม และรูปเป็นต้นเหล่านี้ ทำกายของตนเองให้เป็นดังภาชนะรองรับ เครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ นั้นตามความเป็นจริง บูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ได้ถือไว้แล้ว จักทำประทักษิณซึ่งพระประปฏิมากรในพระอุโบสถนี้ ลี้นวาระ 3 รอบ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขออัญเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้าแม่เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว ยังทรงปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติอันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะพึงรู้โดยความเป็นอติदारมณฺ์ ขอจงทรงรับซึ่งเครื่องสักการะอันข้าพระเจ้าทั้งหลาย ถือนไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์และเพื่อความสุข แก่ข้าพระเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 170-173)

11. เมื่อกล่าวบูชาเนื่องในวันวิสาขบูชาจบ ประธานสงฆ์จุดธูปเทียน แล้วส่งไฟต่อให้กับประธานในพิธี และทุกคนในพิธีจุดไฟธูปเทียนของตนเอง เตรียมพร้อมที่จะเวียนทักษิณาวัตร รอบโบสถ์ 3 รอบ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ได้นำแถวพระเถรานุเถระ และสามเณร ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ประธานในพิธี ได้นำแถวประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีต่อจากแถวของพระสงฆ์ เพื่อเวียนทักษิณาวัตร 3 รอบ โดยแต่ละรอบจะสวดบทบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

รอบที่ 1 บทพระพุทธคุณ

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อนุตตะโร ปุริสทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

รอบที่ 2 บทพระธรรมคุณ

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะลิกโก เอหิปัสสิโก โอปะ
นะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ

รอบที่ 3 บทพระสังฆคุณ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะ
กะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย
ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณียะ อนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 73)

เมื่อเวียนเทียนครบ 3 รอบ ผู้เข้าร่วมพิธีจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปวางไว้ในจุด
ที่ทางวัดได้กำหนดไว้ เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพ 50 พระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี เวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ

12. ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีแยกย้ายเดินทางกลับ ส่วนผู้ว่าราชการจังหวัด
และหัวหน้าราชการขึ้นไปกราบลาพระประธาน และพระราชเชมมาร เจ้าคณะจังหวัดแพร่
ประธานฝ่ายสงฆ์ ก่อนเดินทางกลับ

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

การเทศน์ของพระสงฆ์องค์เทศน์ มีการเพิ่มเติมในเรื่องของตัวอย่าง อริยสัจ 4 เป็นเรื่องของการจัดการความทุกข์จากโรคโควิด-19 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสังเกตเห็นว่า หลังจากเวียนเทียนเสร็จ ชาวบ้านในชุมชนมักจะเอาดอกไม้ธูปเทียนไปไหว้พระธาตุเมือง และรอยพระบาทที่อยู่ในวัด ก่อนที่จะเอาดอกไม้ธูปเทียนมาไว้ในจุดที่กำหนด

2.3 พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันสำคัญทางศาสนาพุทธ คำว่า อาสาฬหบูชา ย่อมาจาก “อาสาฬหปุรณมีบูชา” แปลว่า “การบูชาในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ” ตรงกับวันเพ็ญ เดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติของไทย ซึ่งมักจะตรงกับเดือนกรกฎาคมหรือเดือนสิงหาคม แต่ถ้าในปีใดมีเดือน 8 สองหน ก็ให้เลื่อนไปทำในวันเพ็ญเดือน 8 หลังแทน ในตอนค่ำของวันอาสาฬหบูชา จะมีการจัดพิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา มีจุดประสงค์คือ ให้ชาวพุทธระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า คือการที่ได้ทรงแสดงปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แคว้นกาสิ การแสดงธรรมครั้งนั้นทำให้โกณฑัญญะเกิดความเลื่อมใสในพระธรรมของพระพุทธเจ้า บรรลุเป็นพระอริยบุคคลระดับโสดาบัน แล้วขออุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา พระอัญญาโกณฑัญญะจึงกลายเป็นพระสาวกและภิกษุองค์แรกในโลก และทำให้ในวันนั้นมีพระรัตนตรัยครบองค์สามบริบูรณ์เป็นครั้งแรกในโลก จึงเรียกว่า “วันพระรัตนตรัย” (พระราชขนิทาน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปี ในปี พ.ศ. 2563 ตรงกับวันที่ 5 กรกฎาคม 2563 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีใช้สถานที่วัดซึ่งมีความพร้อมในการประกอบศาสนพิธีอยู่แล้ว พระสงฆ์ สามเณรและคณะกรรมการวัดจะช่วยกันจัดเตรียมที่นั่งเพื่อรองรับชาวบ้านเพิ่มเติม อุปกรณ์ถ่ายทอดสัญญาณออนไลน์ จุดบริการดอกไม้ธูปเทียนสำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้เตรียมมาร่วมพิธี ชาวบ้านบางส่วนจะเตรียมสวดดอก (กรวยใส่ดอกไม้ ธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม) มาจากบ้าน ประธานฝ่ายฆราวาส คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดแพร่จะเตรียมเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ ผ้าไตร กัปปิยภัณฑ์ ไทยธรรม และจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์และสามเณรในวัดพระบาทมิ่งเมือง เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์
2. ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาที่กำหนด พระสงฆ์ สามเณร พุทธศาสนิกชนมาพร้อมกันและนั่งประจำที่ในอุโบสถแล้ว พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการดังนี้

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธรรมัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ะคะวา พุทฺธัง ะคะวันตัง ะภิวาเทมิ

(กราบ 1 ครั้ง)

สะวาภาโต ะคะวะตา ธรรมโม ธรรมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปฏิปันโน ะคะวะโต สวาจะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะปญฺจะ

สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานพระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(2) พุทฺธัง ะระนัง คัจฉามิ

ธรรมัง ะระนัง คัจฉามิ

สังฆัง ะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง ะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธรรมัง ะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธิมฺมํ สรรณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจจาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชฺชปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปญฺจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเเต สาธุกันเเต สาธุกันเเต (ทวี เขื่อนแก้ว,

2554, หน้า 48-49)

3. หลังจากนั้นพิธีกรจะเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าว แสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยผู้วิจัยได้ถอดบทสวดแบบคำต่อคำ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

เอเต มะยัง ภัณฑะ สุจิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภาคะวันตัง สรรณัง คัจฉามะ

ธิมฺมัญจะ สังฆัญจะ พุทฺธะมามะกาติ โน สังโฆ ธาเรตุฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปริณิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกนับถือ ขอพระสงฆ์จงจำ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ว่าเป็นพุทธมามกะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป สาธุ

4. เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวแสดงตนเป็นพุทธมามกะเสร็จ พิธีกรกล่าวอาราธนา พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ องค์แสดงพระธรรมเทศนาขึ้นสู่ธรรมมาสน์ ต่อด้วยเชิญ ท่านประธานในพิธีจุดเทียนสองธรรม และยกประเคนต่อหน้าพระสงฆ์องค์แสดงธรรมเทศนา

5. ก่อนการแสดงธรรม พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ได้อ่านพระคติธรรม เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ประจำปีพุทธศักราช 2563 ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีเนื้อความ ดังนี้

ดีถีอาสาฬหบูชาได้เวียนมาบรรจบอีกคำรบหนึ่งแล้ว การบำเพ็ญกุศล เป็นพิเศษ ในนักษัตรฤกษ์นี้ มีขึ้นเพื่อรำลึกถึงวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ‘ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร’ โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน อันเป็นการเริ่มประกาศ พระศาสนา กระทั่งบังเกิดมีพระอริยสงฆ์ ครบถ้วนพร้อมเป็น ‘พระรัตนตรัย’

วันอาสาฬหบูชาจึงเป็นโอกาสสำคัญที่พุทธบริษัทจักได้น้อมระลึกถึงคุณ พระรัตนตรัย ย้ำเตือนจิตใจตนให้มุ่งประพฤติตามหนทางแห่งอริยมรรค มุ่งไปสู่ความเกษม ปราศภัยจากสังสารวัฏ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อแรกที่สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าตรัสรู้ ทรงพระดำริว่าธรรมะที่ทรงบรรลุ ช่างละเอียดลุ่มลึกเหลือประมาณ จึงมิได้มี พระทัยน้อมไปในทางที่จะทรงแสดงธรรม แต่ด้วยอาณูภาพแห่ง ‘พระมหากษัตริย์’ อุปมาดุจ มหาพรหมผู้ประเสริฐ ยิ่งให้ทรงพิจารณาแลเห็นว่ ‘สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีกิเลสจุกจุกในจักขุน้อย ยังมีอยู่ ย่อมจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักยังมีอยู่’ จึงทรงตัดสินใจ พระทัยประกาศพระธรรม เพื่อสัตว์ทั้งหลายจักได้สดับธรรมและรู้ตาม บรรดาที่จมอยู่ในความ ทุกข์โศก ถูกความเกิดแก่เจ็บตายครอบงำ ย่อมได้รู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์ ตามลำดับสติปัญญา อย่างค่อยเป็นค่อยไป นับแต่นั้นก็ทรงพากเพียรบำเพ็ญพระพุทธานุกิจโดยมิทรงเห็นแก่ความ เหนื่อยยากตรากตรำอยู่ถึง 45 ปี トラบกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน

วันอาสาฬหบูชา นอกจากจะเตือนใจให้รำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย อันเป็น สรณะสูงสุดของพุทธบริษัทแล้ว ยังนำพาให้เราทั้งหลายมั่นคงแน่วแน่ด้วยปณิธานแห่ง ‘ความกรุณา’ เพราะฉะนั้น หากท่านกำลังเผชิญความเหนื่อยยากจากการบำเพ็ญกรณียกิจ ด้วยความกรุณา ขอจงอย่าลดละหรือท้อแท้ ขอให้ตระหนักแน่วแน่ว่าท่านกำลังเจริญรอยตาม พระยุคลบาทของพระพุทธองค์ ผู้ทรงพระมหากษัตริย์เป็นที่พึง แล้วจงประดับประดาจิตใจ ให้อาจหาญว่าเรื่อง เปิกบานด้วยเมตตาการุณยธรรม พร้อมกระทำความคุณประโยชน์ ด้วยการพลี กำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา เกื้อกูลให้เพื่อนร่วมชาติ ร่วมสังคม สามารถ ก้าวพ้นจากทุกข์ภัย นำมาซึ่งสันติสุขร่วมกันของสรรพชีวิตบนโลกนี้สืบไป ตลอดกาลนาน เทอญ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

6. เมื่อจบการอ่านพระคติธรรม ทุกคนในพิธีกล่าว สาธุ 3 ครั้ง ต่อด้วย พิธีกร อาราธนาธรรม ดังนี้

พรหมมา จะโลกาธิปะตี สะหัมปะตี กัตถัญชะลี อ้นฉิวรัง อะยาจะณะ สันตีชะ สัตตาป

ประชั๊ก ขะชาติกา เทเสตุ ัฒมัง อุณะกัมปิมัง ปะชังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

7. พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เริ่มเทศนาธรรมในวันอาสาฬหบูชา ผู้วิจัยได้ถอดการแสดงพระธรรมเทศนาแบบคำต่อคำ ได้ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะเต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะเต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะเต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

บุญญาภิ ปรโลกัสมิง ปติภูทฺธา โหนติ ปาณินังติ

ณ โอกาสบัดนี้ กระผมอาตมาภาพจะได้รับประทานวิสัยทัศน์แสดงธรรมเทศนา เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ใต้ เดือน 10 เหนือ และตรงกับวันที่ 5 เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช 2563 ในวันนี้เพื่อเป็นการฉลอง ศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสของบรรดาญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย โดยมี ท่านโชคดี อมรวัฒน์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ เป็นประธานก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้โปรดตั้งใจตั้งใจให้เป็นบุญ ให้เป็นกุศล รับฟังธรรมเทศนานี้พอสมควรแก่กาลเวลาเป็นลำดับต่อไป

ท่านทั้งหลายวันนี้เป็นวันสำคัญอย่างไร หลายท่านก็คงรู้ทราบ แต่ว่าบางครั้ง บางครา เราก็อาจจะลืมไปเพราะกว่าวันนี้จะหมุนเวียนมาครบรอบปีละ 1 หน ก็อาจจะลืม ก็แม้แต่คำสวดที่เป็นคำภาษาบาลีก็ยิ่งกล่าวผิด อ่านผิด อาจทำให้ประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอด กันมานาน หรือจารีตประเพณีที่ต้องทำต้องรักษาถ้าไม่เราไม่สืบทอดสืบทอดก็หายไปแล้วหากวัดไม่จัดงานแสดงพระธรรมเทศนามันก็หายไป ในวันนี้แล้วจะบางตามิถุนะญาติโยม เพราะบางคนมาเวียนเทียนแล้วก็กลับ เวียนเทียนแล้วก็ไป เป็นเพราะอยู่ในห้วงของโควิด ที่ยังไม่จางหาย ซึ่งยอดในจังหวัดแพร่ก็มีขึ้น ๆ ลง ๆ บางวันก็ดีบางวันก็มีผู้ติดเชื้อขึ้นมา บางวันก็ไม่มีผู้ติดก็ต้องดูแลรักษาตัวเองกันต่อไปให้ห่างไกลจากโควิด ไล่แมส รักษาระยะห่าง

สำหรับวันอาสาฬหบูชานี้เป็นวันสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง เป็นวันที่องค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าของเราหลังจากที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นโพธิ์ เมืองพุทธคยาเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสวยวิมุตติสุขอยู่ 49 วัน หลังจากนั้นพระพุทธองค์เมื่อเจริญ กรรมฐานไป แล้วความกตัญญูตเวทิตาคุณก็ปรากฏขึ้นจึง พระองค์จึงนึกถึงอาจารย์ทั้งสองก็ เดินทางจะไปโปรด แต่ว่าท่านทั้งสองก็มรณภาพไปแล้ว จึงก็นึกถึงปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 สมัยที่พระองค์ ทรงแสดงบำเพ็ญทุกรกิริยา ฤๅษีทั้ง 5 ก็คอยเฝ้าปฏิบัติดูแลพระพุทธองค์ก็หวังว่าจะเห็นพระองค์ ได้จะได้บรรลุธรรม จะมอบดวงตาเห็นธรรมแต่สมัยนั้นพระองค์ก็มองว่าการบำเพ็ญทุกรกิริยานั้น ไม่ใช่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ จึงหันมาเสวยอาหารตามหลักของทางสายกลาง เหมือนสายพิน นะว่า หย่อนเกินไปก็ติดไม้ไผ่เพราะ ตึงเกินไปสายก็จะขาด ต้องพอดีนั่นก็คือทางสายกลาง เมื่อปัญจวัคคีย์เห็นว่าพระพุทธองค์นั้น หันมาฉันอาหารก็หมดศรัทธาก็พากันหนี หนีจาก

พระพุทธเจ้านะ ทำให้พระพุทธเจ้ามีเวลาอยู่กับตัวเอง ไม่มีใครมารบกวนในการบำเพ็ญเพียร ของตัวเอง จนได้บรรลุตรัสรู้ ก็เลยนึกถึงปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อเจอ ปัญจวัคคีย์ พระองค์ก็เลยแสดงธรรมให้กับปัญจวัคคีย์ได้ฟัง แสดงธรรมครั้งแรกก็ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พูด ง่าย ๆ คือเรื่องอริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ซึ่งการแสดงในครั้งนั้นก็ตรงกับ วันนี้ วันอาสาฬหบูชา ใจความสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น ก็คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พูดเรื่องทุกข์ก่อนเพราะพระองค์ทดสอบมาหลายทฤษฎีแล้วแต่ก็เรื่องทุกข์นี่แหละ ศึกษาเกี่ยวกับ ความทุกข์จนตรัสรู้จึงเห็นทุกข์ต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นพระองค์จึงบอกว่า ทุกข์ อริยสัจจ ความจริง คือทุกข์ ทุกข์คือความจริง คนเราเกิดมาจนกระทั่งตายมีใครบ้างไม่ทุกข์ แม้จะยิ้มได้ ก็มีความทุกข์ ต้องพบความทุกข์ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะป็นภัยธรรมชาติ จากคน สัตว์ สิ่งของ จากโรคต่าง ๆ นี้ covid นี้ก็ทุกข์ แต่แปลกบางคนทุกข์ตนเองไม่เห็น แต่ทุกข์ของคนอื่นนี่รู้หมดเนี่ย ฉะนั้นถ้าเรากลับมามองทุกที่ตัวเราเนี่ยเราก็จะเห็นทุกข์ประจำสังขารหรือชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่รวมกันเป็นเราในร่างกายของเรามีมันเป็นทุกข์ ต่อไปข้อที่สองก็คือ สมุทัยหรือเหตุแห่งการเกิดทุกข์ต้องพิจารณาว่า สาเหตุของความทุกข์นั้น มันเป็นอย่างไร ทุกข์ ที่เราเจอเหตุมันคืออะไร ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น จุดของการเกิดทุกข์มันก็อยู่หลายที่ อย่างเช่น ทางร่างกายนะ ถ้าเกิดประสบอุบัติเหตุเจ็บปวดนี้ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ สาเหตุของมันก็เป็นไฉนะ เกิดจากอะไร เกิดจากอุบัติเหตุ เดินชนเก้าอี้เจ็บเนี่ยสาเหตุของการเกิดทุกข์ อีกประการหนึ่งก็คือ เกิดจากใจ ความทุกข์เกิดจากใจบ่อยที่สุด เพราะฉะนั้นนี้ พระพุทธเจ้าจึงให้ดับทุกข์ที่เกิดจากใจ เมื่อจิตสงบ จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว จิตใจนิ่งและสั่งร่างกาย ถ้าทำอะไรไม่มีสติก็อาจเจอทุกข์ได้ ต่อไปคือ นิโรธ คือความจริงของการดับทุกข์ วิธีการที่จะกำจัดทุกข์ ถ้าดับทุกข์ได้ก็ดี แล้วจะใช้ อะไรดับละ พระพุทธองค์บอกว่าให้ใช้ทางสายกลาง เกรงเกินไปก็ไม่ดี ดิ่งเกินไปก็ไม่ดี ทางสายกลาง 8 สาย เรียกว่า มรรค 8 ประกอบไปด้วย แบ่งเป็น 3 หมวด คือ หมวดศีล มีสัมมาวาจา การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การประพฤติชอบ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ หมวดสมาธิ คือ สัมมาวายามะ การเพียรชอบ สัมมาสติ การตั้งสติชอบ สัมมาสมาธิ การตั้งมั่น ชอบ หมวดปัญญา มี สัมมาทิฐิ การเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ การดำริชอบ โยมทั้งหลาย ก็เลือกใช้ในการดับทุกข์ที่เจอนะ เพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนหากรู้แล้วไม่นำไปปฏิบัติก็จะได้ รับประโยชน์

ฉะนั้นก็ขอให้ญาติโยมทั้งหลายตั้งอยู่ใน ศีล สมาธิ ปัญญา เราก็จะมีความสุข ความสบายใจพ้นทุกข์ โศก โรค ภัย ภัยอันตรายใด ๆ นี้ก็ได้เวลาอันสมควรแล้ว ขอให้ทุกคน ตั้งจิตตั้งใจถึงคุณงามความดีที่ได้กระทำตั้งแต่นั้น ควรระลึกถึงพระพุทธ คุณของพระสัมมา สัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ผู้สอนให้เราพ้นในเรื่องของ

ความทุกข์ คือ อริยสัจ 4 ย่อให้สั้น คือ คีล สมภาิ ปัญญา เมื่อพวกเรามี คีลสมภาิปัญญาแล้วก็รักษาเนื้อรักษาตัวรักษาตนรักษาครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัย ฉะนั้นในการแสดงพระธรรมเทศนาในวันนี้ ก็เพียงพอสมควร ท้ายสุดก็ขอสมมติยุดิพระธรรมเทศนาลงไว้แต่เพียงเท่านี้ ที่สุดนี้ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บุญกุศล คุณงาม ความดี บารมี ทั้งหลายมีบารมีหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี มีรอยพระพุทธรูปบาท หลวงพ่อบุญพระมงคลมิ่งเมือง และกุศลความดีงามที่คณะสงฆ์สามเณรทุกรูปทุกองค์ ญาติโยมสาธุชนทุกท่าน มีท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่เป็นประธาน ได้กระทำบำเพ็ญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วันนี้จึงมารวมเป็นพลวปัจจัยป้องกันคุ้มครองรักษาให้ทุกท่านทุกคน มีความสุขกาย มีความสบายใจ ปราศจาก ทุกข์โรคร้าย คิดสิ่งใดขอให้สมปรารถนา ให้เจริญรุ่งเรืองโพลูพลัย ในตำแหน่งหน้าที่ การงาน การเงิน การศึกษา การทำมาค้าขาย ตลอดในธรรมะคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่งยิ่งขึ้นไป เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งทีพึงประสงค์ทุกประการ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระสงฆ์เทศนาธรรมเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำว่า สาธุ ร่วมกัน

ภาพ 51 ชาวบ้านฟังธรรมเทศนาเนื่องในวันอาสาฬหบูชา

8. ลำดับต่อไปจะเป็นการถวายผ้าไตร กัปปิยภัณฑ์ และไทยทาน แต่พระสงฆ์องค์เทศน์ โดยรองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ทุกคนอนุโมทนาสาธุพร้อมกัน หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมกรวดน้ำ เมื่อประธานสงฆ์ กล่าวบท ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เหวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานิ
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชฌะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณิ ไชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ะวัตวันตะรายิ สุขี
ทีชามุโก ภาวะสัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ะวัตวันตะรายิ สุขี ทีชามุโก
ภาวะสัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ะวัตวันตะรายิ สุขี ทีชามุโก ภาวะอภิวา
ทะนะสีลิสสะ นิจัจจ วุฑฒาปะจายิโน จัตตาริ ธัมมา วิชฌันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง

อายุวัชฌะโก ณะวัชฌะโก สิริวัชฌะโก ยะสะวัชฌะโก

พะละวัชฌะโก วัณณะวัชฌะโก สุขะวัชฌะโก โหตุ สัพพะทา

ทุกขะโรคะภะยา เวรา โสกา สัตตุ จุปัททะวา

อะเนกา อันตะรายาปิ วินัสสันตุ จะ เตชะสา

ชะยะสิทธิ ณะนัง ลากัง โสตถิ ภาคยัง สุขัง พะลัง

สิริ อายุ จะ วัณโณ จะ โภคัง วุฑฒิ จะ ยะสะวา

สะตะวัสสา จะ อายุ จะ ชีวะสิทธิ ะวันตุ เต

ภาวะตุสัพ พะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะ
ทา โสตถิ วันตุ เต

ภาวะตุสัพ พะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ะวันตุ เต

ภาวะตุสัพ พะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ะวันตุ เต (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำ สาธุ พร้อมกัน

9. ลำดับต่อไปจะเป็นการตั้งแถว เตรียมดอกไม้อุปเทียนเพื่อใช้ในการเวียนเทียน
รอบโบสถ์ โดยมีการแปรแถวตามลำดับดังนี้ แถวพระเถรานุเถระอยู่ด้านหน้า ต่อด้วยแถว
รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ และสุดท้ายเป็นแถวประชาชนที่เข้าร่วมพิธีตามลำดับ
เมื่อแปรแถวเสร็จแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ได้นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชา
พระรัตนตรัย ดังนี้

(ประธานสงฆ์กล่าวนำ) หันทะ มะยัง พุทฺธัสสะ ะคะวะโต ปุพพะภาคะนะ
มะการัง กะโรมะ เส

(กล่าวพร้อมกัน) นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตามประธานสงฆ์ที่ละวรรค) ยะมัมหะ โข มะยัง ภาคะ
วันตัง สระระนัง คตะตา โย โน ภาคะวา สัตถา ยัสสะ จะ มะยัง ภาคะวะโต ธัมมัง โรเจมะ อะโหสิ โข
โส ภาคะวา อระหัง สัมมาสัมพุทธโธ สัตเตสุ การุญญัง ปะฏิจจะ ภาคะวะโยโก ทิเตสิ อะนุกัม
ปัง อุปาทายะ อาสาฬหะปุณณะมิยัง พาราณะสียัง อิติปะตะเน มิคะทาเย ปัญจะวัคคิยานัง
ภิกขุณัง อะนุตตะรัง ธัมมะจักกััง ปะฐะมัง ปะวัตเตตตะวา จัตตาริ อะริยะสังฆานิ ปะกาเสสิฯ

ตัสสะมิญจะ โข สมะเย ปัญจะวัคคิยานัง ภิกขุณัง ปะมุโข อาัยสสะมา
อัญญาโกณฑัญญะ ภาคะวะโต ธัมมัง สุตตะวา วิระชัง วิตะมะลัง ธัมมะจักขุ ปะฏิละภิตตะวา
“ยังกิญจิ สะหุมหะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมันติ” ภาคะวันตัง อุปะสัมปะทัง ยาจิตตะวา
ภาคะวะโตเยวะ สันติกา เอหิภิกขุปะสัมปะทัง ปะฏิละภิตตะวา ภาคะวะโต ธัมมะวิณะเย อะริยะ
สาวะกะสังโฆ โลกะ ปะฐะมัง อุปันโน อะโหสิฯ

ตัสสะมิญจาปิ โข สมะเย สังฆะรัตตะนัง โลกะ ปะฐะมัง อุปันนัง อะโหสิ
พุทเธรัตตะนัง ธัมมะรัตตะนัง สังฆะรัตตะนันติ ติระตะนัง สัมปุณณัง อะโหสิฯ

มะยัง โข เอตะระหิ อิมัง อาสาฬหะปุณณะมิกาลัง ตัสสะ ภาคะวะโต
ธัมมะจักกัปปะวัตตะนัง กาละสัมมะตัง อะริยะ สาวะกะสังฆะ อุปัตติกาละ สัมมะตัญจะ ระ
ตะนัตตะยะ สัมปุระณะกาละ สัมมะตัญจะ ปัตตะวา อิมัง ฐานัง สัมปัตตา อิเม สักกาเร คะเทต
ตะวา อัตตะโน กายัง สักการุปะธานัง ภาคะวะโต ตัสสะ ภาคะวะโต ยะถาภุจเญ คุณเณ อะนุสสะ
รันตา อิมัง ฐูปัง (อิมัง พุทเธปฐิมัง) ติกขัตตุง ปะทักขินัง ภาคะวะโต ยะถาภุจเญ คุณเณ อะนุสสะ
ฐูปัง กุรุมานา

สาธุ โน ภัันเต ภาคะวา สุจิระปะรินิพพุโตปิ ญาตัพเพหิ คุณเณหิ อะตีตา รัม
มะณะตายะ ปัญญาเยมาโน อิเม อัมเหหิ คะหิเต สักกาเร ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง
หิตายะ สุขายะ

เราทั้งหลาย ถึงซึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดแล ว่าเป็นที่พึง พระผู้มี
พระภาคพระองค์ใด เป็นพระศาสดาของเราทั้งหลาย อึ่งเราทั้งหลาย ชอบใจซึ่งธรรมของ
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบเอง
ทรงอาศัยความการุณในสัตว์ทั้งหลาย ทรงพระกรุณาแสวงหาประโยชน์แก่อกุล ทรงอาศัย
ความเอ็นดู ได้ยังพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นที่ไป ทรงประกาศอริยสัจ 4 เป็นครั้งแรก
แก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ ที่ป่าสิปตมมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี ในวันอาสาฬหปุณณมี

อึ่ง ในสมัยเมื่อนั้นแล ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้เป็นหัวหน้าของ
พระภิกษุ ปัญจวัคคีย์ พังธรรมของ พระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ธรรมจักขุอันบริสุทธิ์ปราศจาก

มลทินว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้น มีความดับเป็นธรรมดา” จึงทูลขออุปสมบทกับ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นแล ได้เป็นพระอริยสงฆ์สาวกแล้ว ในธรรมวินัยของ พระผู้มี พระภาคเจ้า เกิดขึ้นเป็นองค์แรกในโลก

อนึ่ง ในสมัยเมื่อนั้นแล พระสังขัตตะได้บังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก พระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตตะ พระธรรมรัตตะ พระสังขัตตะ ได้สมบุรณ์แล้วในโลก

บัดนี้ เราทั้งหลายแล มาประจวบมงคลสมัย อาสาฬหปุณณมี วันเพ็ญอาสาฬหมาส ที่รู้พร้อมกันว่า เป็นวันที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร เป็นวันที่เกิดขึ้นแห่งพระอริยสงฆ์สาวก และเป็นวันที่พระรัตนตรัยสมบุรณ์ คือ ครบ 3 รัตตะ จึงมาประชุมพร้อมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือสักการะเหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นดังภาชนะรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริงทั้งหลาย ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จักทำประทักษิณ ลี้นวาระสามรอบ ซึ่งพระสฎูป (พระพุทธรูป) นี้ บุษายอยู่ด้วยสักการะ อันถือไว้แล้วอย่างไร

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า แม่เสด็จปรินิพพานนานแล้ว ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติ อันข้าพเจ้าทั้งหลาย จะพึงรู้โดยความเป็นอดีตารมณณ์ จงทรงรับเครื่องสักการะ อันข้าพเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ลี้นกาลนาน เทอญ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 178-180)

ภาพ 52 พระราชเขมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธี กล่าวคำบูชาดอกไม้
ธูปเทียนเนื่องในวันอาสาฬหบูชา

10. เมื่อกล่าววบูชาดอกไม้ธูปเทียนเนื่องในวันอาสาฬหบูชาจบ ประธานสงฆ์ จุดธูปเทียน แล้วส่งไฟต่อให้กับประธานในพิธี และทุกคนในพิธีจุดไฟธูปเทียนของตนเอง เตรียมพร้อมที่จะเวียนทักษิณาวัตรรอบโบสถ์ 3 รอบ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์ ได้นำแถวพระเถรานุเถระ และสามเณร ส่วนรองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ประธานในพิธีได้นำแถวประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีต่อจากแถวของพระสงฆ์เพื่อเวียนทักษิณาวัตร 3 รอบ โดยแต่ละรอบ จะสวดบทบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

รอบที่ 1 บทพระพุทธานุคุณ

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

รอบที่ 2 บทพระธรรมคุณ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ

รอบที่ 3 บทพระสังฆคุณ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณียะ อนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

เมื่อเวียนเทียนครบ 3 รอบ ผู้เข้าร่วมพิธีนำดอกไม้ธูปเทียนไปวางไว้ในจุดที่ทางวัดได้กำหนดไว้ เป็นอันเสร็จพิธี

11. ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีแยกย้ายเดินทางกลับ ส่วนรองผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าราชการขึ้นไปกราบพระประธาน และพระเดชพระคุณพระราชเชมมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ ประธานฝ่ายสงฆ์ ก่อนเดินทางกลับ

ภาพ 53 พระราชเชมมากร เจ้าคณะจังหวัดแพร่ นำผู้เข้าร่วมพิธีเวียนเทียนรอบวิหาร 3 รอบ

3. กลุ่มพิธีบวงสรวง

กลุ่มพิธีบวงสรวง คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบวงสรวง หรือเซ่นสรวง บรรพบุรุษ หรือเทพารักษ์ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริย-เทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง มีองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

3.1 พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

เจ้าพ่อบุญสูงเป็นผีบรรพบุรุษประจำตระกูลของหลายตระกูลที่อยู่ในชุมชนเมืองเก่าแพร่ ในศาลเจ้าพ่อบุญสูงนั้นมีเจ้าพ่ออีกหลายคน ได้แก่ ปู่เจ้าขวัญเมือง เจ้าพ่อพญาแก้วหัว พญาแก้วเลียบโลก เจ้าพ่อคำเมืองใจ และเจ้าแม่บัวคำ ถึงแม้จะเป็นผีบรรพบุรุษประจำตระกูลชาวบ้าน แต่ครั้งหนึ่งได้บันดาลโชคให้คนจีนที่มาค้าขายในเมืองแพร่ถูกหวยตระกูลคนจีนที่ได้รับโชคจึงได้บูรณะศาลโดยใช้สถาปัตยกรรมรูปแบบของไทยผสมกับจีนด้วยความศรัทธาดีสิทธ์ของเจ้าพ่อหลังจากนั้นไม่นานจึงมีชาวบ้านหลายตระกูลมานับถือเพิ่ม และในทุก ๆ ปี จะมีการเลี้ยงประเพณี ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือน 4 เหนือ (กุมภาพันธ์-มีนาคม) แกนนำลูกหลานตระกูลที่อยู่ใกล้ ๆ ศาลของเจ้าพ่อจะเป็นผู้จัดเตรียมความพร้อมในการเลี้ยงผีตามประเพณี มีจุดประสงค์เพื่อทำให้เกิดความสุข ความปลอดภัยในตระกูล และเกิดความโชคดี

ตลอดจนการขนานศาลกล่าวกับเจ้าพ่อมักจะได้สมดังหวัง (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์,
14 มีนาคม 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง แรม 6 ค่ำ
เดือน 4 (เหนือ) ในวันที่ 14 มีนาคม 2563 เวลา 08.00 น. ที่ ศาลเจ้าพ่อบุญสูง บนกำแพงเมืองแพะ
ข้างสถานีตำรวจภูธรเมืองแพะ

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การประกอบพิธีชาวบ้านลูกหลานบ้านเก่า (ลูกหลานต้นตระกูล) จะเป็นผู้เตรียม
ความเรียบร้อยในการจัดเครื่องเซ่น และเตรียมความพร้อมของสถานที่ โดยมีสิ่งของที่จะต้อง
เตรียมดังนี้

1. เครื่องเซ่นสังเวยสำหรับเจ้าพ่อบุญสูงจะจัดไว้บนโต๊ะ ประกอบไปด้วย
มะพร้าว 9 ลูก ผลไม้ตามฤดูกาล 9 อย่าง ไก่ต้ม 9 ตัว หัวหมู 2 หัว ขนมข้าวต้ม ขนมหวาน
เหล้าขาว น้ำผึ้ง กรวยใส่ดอกไม้ และ ชัน 5 (เครื่องบูชาเจ้าพ่อ) จำนวน 5 ชุด แต่ละชุด
ประกอบด้วย รูป 9 ดอก หมาก 2 ชัน ใบพลู 2 ใบ เมียง 2 อัน บุหรี่ 2 มวน เงิน 5 บาท

2. เครื่องเซ่นสังเวยสำหรับผีประจำตระกูลอื่น ๆ จะถูกจัดไว้ในสำหรับอาหารที่
5 สำหรับ ในสำหรับประกอบไปด้วยอาหารพื้นเมือง ดังนี้ ยำจิ้นไก่ แกงอ่อมเนื้อ ลาบควายดิบ
ข้าวหนึ่งแดง เหล้าขาว และสวยดอก (กรวยใส่ดอกไม้ รูป 2 คู่ เทียน 1 คู่)

3. พานใส่ดอกไม้รูปเทียน หมากเมียง บุหรี่ เหล้า น้ำส้มป่อย สำหรับเจ้าพ่อ

4. ชันสูงเงินสำหรับใส่เงินที่ลูกหลานนำมาร่วมทำบุญกับเจ้าพ่อ

5. อ่องปู่จาผี 6 อ่อง ภาชนะใส่เครื่องเลี้ยงผีทำด้วยใบตองขนาดเล็กพอสำหรับ
การใส่เครื่องบูชา คือ บุหรี่ 4 มวน ข้าว 4 ก้อน เมียง 4 อัน กล้วย 4 ซีก อ้อย 4 ซีก (เครือข่าย
หาญยศ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2563)

ภาพ 54 เครื่องเซ่นเจ้าพ่อบุญสูง

ภาพ 55 อ่องปู่จ่าผี

ผู้เข้าร่วมพิธี

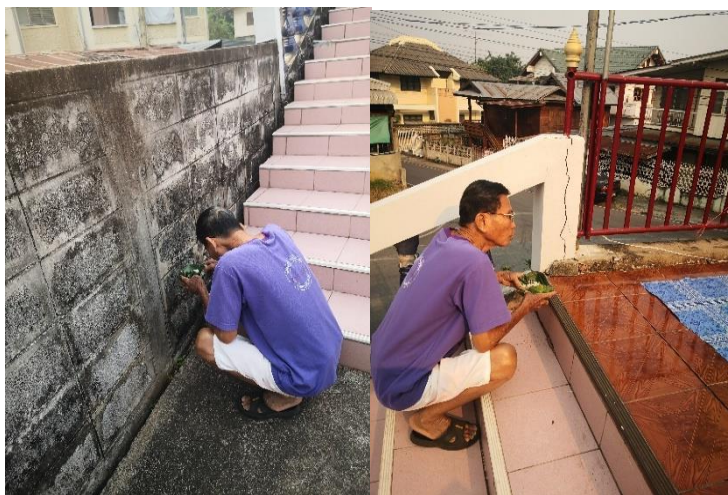
มาชี้ (ร่างทรง) เจ้าพ่อบุญสูง และบรรดาลูกหลานเจ้าพ่อบุญสูงหลายตระกูล

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. ก่อนการเริ่มพิธีกรรม ชาวบ้านจะทำการเลี้ยงผีเจ้าที่ และผีที่อยู่รอบศาลเจ้าพ่อบุญสูง โดยการนำอ่องปู่จ่าผีไปวางไว้ 6 จุด รอบศาลเจ้าพ่อบุญสูง ขณะที่วางก็จะ ฮ่ำ (การพูด ค่อย ๆ เป็นภาษาพื้นเมือง) ว่า

“เอ้อ เจ้าดีเจ้าตาง ผีต่ายท่า ต่ายโงง ต่าหมุ่นี่ บัดนี้ผู้ข้าจะได้ทำการเลี้ยงป่าเวณีเจ้าพ่อบุญสูง ขอให้อสูเจ้าตางหลายมารับเอาเครื่องเซ่นนี้เน้อ บ่ตีมาควีมาเคียวในงานเน้อ”

เมื่อฮ่ำบอกผีเจ้าที่เสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำอ่องปู่จ่าผีวางไว้กับพื้นบริเวณนั้น

ภาพ 56 ชาวบ้านเลี้ยงผีเจ้าที่ก่อนเริ่มพิธี

2. เมื่อถึงเวลาม้าขี่ (ร่างทรง) เจ้าพ่อบุญสูง (นางชูศรี แสนดอก) เดินทางมาถึงยังศาลเจ้าพ่อบุญสูง ตรวจสอบดูความเรียบร้อยของพิธี เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ม้าขี่จะกล่าวเชิญเจ้าพ่อให้ลงประทับทรง ว่า

“เฮ้อ สาคูเจ้าป้อเมืองเจ้า บัดนี้เข้ามาใกล้ขอบปีมาถึง ประเพณีก็มาสอดคล้องเราผู้ข้าทั้งหลายขอน้อมถวายตามจารีตเก่าโบราณ บ่หื้อขาดมาลัยเสี้ยลั้ง บ่หื้อได้ปุดวันเสี้ยลั้งอัน ของค้ป้อบุญสูง ปู่ขวัญเมืองเจ้า พร้อมด้วยเจ้าป้อพญาแก้วห้า พญาแก้วเสียบโลก เจ้าพ่อคำเมืองใจ แลเจ้าแม่บัวคำ เฮ้อ บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายก็นำเอาข้าวตอกดอกไม้พร้อมด้วยรูปเทียนนามก่มาไหว้สำนัด้วยเด้อ ก่ขอหื้อป้อเสด็จสอดลงมารับของเช่นสังเวดต่าง ๆ เฮ้อ เป็นจารีตเก่าโบราณ บ่หื้อขาดมาลัยเสี้ยลั้ง บ่หื้อได้ปุดวันเสี้ยลั้งอัน มีทั้งข้าวตอกดอกไม้พร้อมด้วยรูปเทียนนาม มีทั้งลาบจิ้นและแกงอ่อม ไก่ต้มผูกตัว ไก่ต้มผูกยำ ไก่ต้มมันทวาทวาด น้ำเหล้าหยาด ไหงาม พร้อมข้าวต้มขนมหวาน ผลหมากรากไม้ ข้าวงามหมากเมียง และยากรวน เฮ้อ เจ้าป้อบุญสูง ปู่ขวัญเมืองเจ้า พร้อมด้วยเจ้าป้อพญาแก้วห้า พญาแก้วเสียบโลก เจ้าพ่อคำเมืองใจ แลเจ้าแม่บัวคำแลบัวตอง ขอเสด็จสอดลงมารับชั้นข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนนาม พร้อมด้วยอาหารต่าง ๆ นานาประการ เฮ้อ พร้อมกันนี้ลูกเต้าทั้งหลาย ก็ขอหื้อได้หลายสิ่งของ ได้จักได้ลาภ ได้เงิน ได้ทอง ขอเอาหมูน้าฟ้าและสายฝน ตกลงมาจากฟากฟ้า หื้อคนได้หว่านกล้าแลไถนา ลัวะยะโรยยาหื้อได้ตายนา คนไทยยะนาอย่าหื้อได้เหยวแห่ง อย่าหื้อได้ร้อนแล้งเสี้ยลั้งเดือนกัณฑ์เกนอย่าได้มาเกียกเกล้ออันตรายอย่าได้มาเบียดเบียน หื้อสู่อุสุขเสถียรทุกครอบครัวและครัวเฮือน นั้นจุงเจ้ามีเตียงแต่ดีหลีเจนนต้อ สาคู

ลูกขอเอาสิบนิ้วไหว้สาครูป้อพระบิดสหนุครุบาอาจ่านเจ้า ครูเก้า ครูเหง้า ครูปาย ครูต่าย ครูย้ง ครูพักลักจำ ครูฤกษ์ตีไฟ นาราย นารอด ฤกษ์สมฤทธิ องค์ฤกษ์ชีวก หลวงปู่ฤกษ์ดำทิพย์ ฤกษ์เจ้าร้อยแปด องค์ป้อพิฆเนศวร พระอิศวร องค์คิระ ท้าวพรหม มหาพรหม เสด็จพ่อ ร.ห้า องค์พระนารายณ์ องค์พระสยามเทวธิราช เจ้าหลวงทุกต้นทุกองค์ เอ้อ มาเดี๋ยวนี้อสิบนิ้วไหว้สา ขอวิชาอาคม จากเตวบุตร เตวดา เจ้าทุกต้นทุกองค์ ลูกเป็นร่าง ประทับทรง ของปู่เฒ่า ลูกจื่อ นาง ชูศรี แสนดอก ขอหื้อปู่มาประทับร่าง ขอหื้อมารับของ เสวยต่าง ๆ เนื้อพ้อเนื้อ

พุทัง อารานานัง ธิ่มมั่ง อารานานัง สังฆัง อารานานัง พุทัง ประสิทธิเม ธิ่มมั่ง ประสิทธิเม สังฆัง ประสิทธิเม สาธุ”

ภาพ 57 ม้าขี่ไหว้ครู และอัญเชิญเจ้าพ่อลงประทับทรง

3. หลังจากว่าบทอัญเชิญเสร็จร่างทรงก็เกิดอาการอ้วกลม (อาการของ เจ้าพ่อเข้า) เมื่อเจ้าพ่อประทับทรงแล้ว ก็เอาน้ำส้มป่อยลูบหน้าเสยผม และตีมน์น้ำส้มป่อย ต่อด้วยทักทายลูกหลาน ว่า “เอ้อ ไปตางใดกันหมด” เมื่อลูกหลานได้ยินก็เอาเครื่องแต่งกาย มาให้เจ้าพ่อแล้วช่วยแต่งตัวด้วยชุดสีขาว ผ้าถุงสีขาว ผ้าโพกหัวสีขาว เมื่อแต่งตัวเสร็จลูกหลาน ทะยอยเข้ามาไหว้เจ้าพ่อ เจ้าพ่อจะพูดคุยกับลูกหลานถามถึงหน้าที่การงาน ให้คำปรึกษา ปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้ลูกหลานจะเอาของมาถวายเป็นรายครอบครัว ของที่ถวายส่วนใหญ่ เป็นเหล้า บุหรี่ซีโย เมียง น้ำมะพร้าว และเงิน เมื่อถวายของเสร็จเจ้าพ่อก็จะผูกข้อมือให้

และแจกผ้ายันต์กันภัย ส่วนลูกหลานที่เข้าพบเจ้าพ่อแล้วก็จะจัดเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงผี
ใส่สำหรับที่จัดวางไว้

ภาพ 58 เจ้าพ่อพบปะลูกหลานรับของที่นำมาถวาย และแจกผ้ายันต์กันภัย
ให้กับลูกหลาน

4. เมื่อถึงเวลาเลี้ยงผี ประมาณ 11.00 น. ลูกหลานก็นำสำหรับอาหารมาประเคน
ให้กับเจ้าพ่อแล้ว 1 สำหรับ เจ้าพ่อก็ให้ลูกหลานจุดธูป 9 ดอก และเทียน 1 เล่ม ประจำที่สำหรับ
เลี้ยงผี 5 สำหรับ ที่เตรียมไว้ ขณะที่รอบค้วตระกูลใดไม่ได้มาร่วมในปีนี้จะ
ฝากเงินมาทำบุญในนามกองทุนของเจ้าพ่อผ่านการประกาศรายชื่อเพื่อให้เจ้าพ่อรับรู้ว่ามีใครบ้าง
เมื่อธูปหมด ถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง เจ้าพ่อจะแจกจ่ายอาหารให้ลูกหลาน
ทานเพื่อความเป็นมงคลแก่ชีวิต

ภาพ 59 ลูกหลานจุดธูปและเทียนประจำสำหรับเลี้ยงผีและประเคนสำหรับอาหาร
ให้กับเจ้าพ่อ

5. หลังจากนั้นลูกหลานฝ่ายเจ้าภาพ ก็จะตรวจนับเงินทำบุญทั้งหมด และจดบันทึกทำบัญชีไว้ แล้วประกาศแจ้งแก่ผู้เข้าร่วมพิธี เพื่อจะใช้เป็นกองทุนของเจ้าพ่อ ที่จะนำไปทำบุญต่อไป โดยทุกปีจะมีการเบิกจ่ายเงินส่วนนี้สำหรับการทำบุญโดยเจ้าพ่อจะบอกว่า จะเอาไปทำบุญอะไรบ้าง และมีการทำบัญชีอย่างละเอียด

ภาพ 60 ลูกหลานนับเงินทำบุญและแจ้งยอดเงินทำบุญแก่เจ้าพ่อ

6. เมื่อลูกหลานพบเจ้าพ่อครบทุกคนครบครันแล้ว ลูกหลานจะรอรับพรจาก เจ้าพ่อ เจ้าพ่อจะให้พรเป็นภาษาพื้นเมือง ว่า

“เฮ้อ เอวังโหดดีหลีจจะในวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นวันสะหลีอันประเสริฐล้ำเลิศ ยิ่งกว่าวันแลยามทั้งหลาย บัดนี้สุเจ้าทั้งหลายกับได้ละเสียดยังริตบได้กิดเสียดยังปาเวณี ได้นำเอา วัดบุญจา มาลาดวงข้าวตอกดอกไม้ น้ำอบน้ำหอม แลล่าเตียน พร้อมโภชนาอาหาร สิ่งของ นานาประการมา ถวายเป็นทานแก่ข้า เนื่องในวันยาม 6 แสม 6 ค่ำ เป็นปาเวณี เฮ้อ ปู่ก็ได้รับแล้ว พร้อมด้วยพญาแก้วห้า พญาแก้วเลียบโลก เจ้าคำเมืองใจ พร้อมด้วยบริวารกู่ต่นกู่องค์ เฮ้อ ขอหื้อศีลหื้อปอนลูกเต่า บ่มีอะสังจะแบ่งปันหื้อ กัดังจิตตั้งใจฮับเอาศีลเอาปอนเฮ้อ บ่ว่าสุเจ้า ดังหลายได้ขึ้นดีตำได้ย่ำดีสูง จะด้วยกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ได้ปรามาสปากล้ำกำเหลือ จะใดก็ดี ตัวแห่งข้าก็ขออะหลดปดโตษ บ่หื้อสุเจ้าได้เป็นปาบเป็นกรรม หากแม้ว่าสุเจ้าดังหลาย จะไปตางใด ก็ขอหื้อมีความสุขความเจริญ รุ่งเรืองไปใจใจ กัดังใจอันใดก็หื้อสมมโนมัยใฝ่อย่าง ออย่าได้รอนแรมคั่งค้างในจตุบาย ขอเอานาบุญทั้งหลายได้ช่วยปกยกคดค้ายหื้อสุเจ้านั้นไปที่ดี เป็นเตียงแต่ดีหลี ขอหื้อเจ้าได้ถือสะเปาคำล่ำประเสริฐ นำไปกิดยังเมืองแก้วเมืองสวรรค์ หื้อพันตุ๊กทางชั้นต่อหน้าตางในเมืองคนและเมืองฟ้า มหาเนรพาน ขอหื้อเอาแก้วทั้งสามประการ เป็นยอด คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ บ่เต่าเตื่อนั้นแมนแต่ดีหลี หากแมนสุเจ้า

ปรารภนาสิ่งใดก็ขอให้อำนาจได้ตั้งสมเจตนา ขอให้อสูเจ้ามีสมบัติตั้งนางวิสาขา หื้อมีสติปัญญา
ตั้งเจ้ามโหสถ หื้อมีความอดตั้งพระเตมียะ หื้อมีความฉลาดตั้งพระโมกคลา หื้อมีจิตใจเบิกบาน
ผ่องแผ้ว หื้อสูเจ้าได้นั่งจางแก้วและกวงคำ ตั้งราชา บ่ว่าจะกินจะใจจะจ่าย หื้อฮื้อได้หางายตั้งใจ
ปรารภนา ขอให้อมีอิทธิฤทธิ์เดชาเกิดแก่ตัวแต่ตน แม้วามีสิ่งของอันใดมาต้อง ขอสงยงไปใน
อากาศ หื้อตกลงแคล้วคลาดตั้งน้ำกลิ้งบนใบบอน เป้าเต้าเตื่อนั้นแมนแต่ดีหื้อขอกุณอำนาจ
ครุฑ นาคน้ำ ปรโมย ไอควร เทพเทวาทุกตนทุกองค์ องค์อินทร์ องค์พรหม องค์ยมราช แลท้าว
จตุโลกบาลทั้งสี่ รวมด้วยเสี้ยววัดเสี้ยวว เสี้ยวบ้านเสี้ยวเมือง รวมทั้งเจ้าที่ฮักษาที่อยู่อาศัย
บ้านจ้องห้องหอ ฮักษาฮื้อฮักษานา ฮักษาป่าฮักษาเขา ฮักษาถ้ำฮักษาคอย ฮักษาแม่น้ำลำธาร
มหาสมุทร ห้วยหนองคลองบึง ฮักษานนหนตางเตียว ขอให้อมาพุ่มพักฮักษาสูเจ้าผู้ผู้คุณ
ทุกน่อยใหญ่จ่ายญิง ทุกครอบครัวเฮือน และกุศลผลบุญตั้งหลายที่สูเจ้าได้สร้างได้สะสมมา
ขอให้อมาอุดหนุนตั้งแต ขออย่าได้เหยวแห่งทุกประการ บ่ว่าจะกินบหื้อได้ผลลาญ จะตานบหื้อ
ได้เลี้ยง ขอให้อลูกเต้ามีความสุขความเจริญ อันมีกำว่า

พุทัง สัตตะรัตนะมหาปะการัง สระระนัง คัจฉามิ อัมมัง สัตตะรัตนะมหา
ปะการัง สระระนัง คัจฉามิ สังขัง สัตตะรัตนะมหาปะการัง สระระนัง คัจฉามิ นะ ทรงฟ้า โม
ทรงดิน พุทธ ทรงสินธุ์ ธา ทรงสมุทร ยะ ทรงอากาศ พุทังแคล้วคลาด อัมมังแคล้วคลาด
สังขังแคล้วคลาด คัทรูปาลวินาศสันติ

ขอบุญพระบารมีสิบหกชั้นฟ้า สิบห้าชั้นดิน ได้มาปกปักคุ้มครองสูเจ้าผู้ผู้คุณ
ทุกน่อยใหญ่จ่ายญิง ทุกครอบครัวเฮือน นั้นจุงเจือมีตั้งแตดีหื้อ อันมีกำว่า

สัพพีติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะราโย สุซี
ทีชายุโก ภาวะ อภิวาทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายิโน จัตตาโร อัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ
สุขัง พะลังฯ

มาตา ปิตา ยะทา พุทโธ นะ กุณแดด กุณฝน กุณลม กุณน้ำ กุณดิน กุณไฟ
ขอทุกคนจงได้เป็นสุข เป็นสุข เป็นสุข ทุกครอบครัวเฮือน ที่ได้มาก็ดีบได้มาก็ดี ขอให้อลูกเต้า
เจริญ เจริญ ไฟได้อาพาธพยาธิขอให้อได้หายเจ็บเกล้าเมาหัว เจ็บแข้งเจ็บขา อะสังก็ขอให้อหายเน้อ
โอม กอก กอก แกก แกก ออก ออก แอก แอก จัตตาโรโมธิ สัพพะหาย พวง
(เป่าลม)”

เสร็จแล้วลูกหลานบด้วยคำว่า สาธุ สาธุ สาธุ (พร้อมกัน) เป็นอันเสร็จพิธี

6. เจ้าพ่อบอกแก่ลูกหลานว่าจะกลับเมืองบนแล้ว หลังจากนั้นก็หันหลังให้กับ
ลูกหลานแล้วพุดเพิ่มพำคาถา แล้วออกจากร่างของร่างทรง ร่างทรงค่อย ๆ คอพับหลับไป

แล้วตื่นขึ้นมา มีอาการจำอะไรไม่ได้ ลูกหลานผ่านเจ้าภาพช่วยร่างทรงเปลี่ยนชุด และช่วยเก็บข้าวของ แบ่งปันเครื่องเช่นเลี้ยงผีให้กับลูกหลานที่เหลืออยู่ช่วยงาน

3.2 พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

เจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ เป็นเจ้าผู้ครองเมืองแพะ ท่านได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่เมืองแพะหลายด้าน เช่น ด้านการศึกษาท่านได้สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาให้กับลูกหลานชาวเมืองแพะโดยจัดตั้งโรงเรียนเทพวงศ์ขึ้นใน ปี พ.ศ. 2443 ปัจจุบันคือโรงเรียนพริยาลัยจังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดแพร่ ด้านคมนาคมท่านได้ขอมแซมถนนทำสะพานข้ามห้วย และลำเหมือง 24 แห่ง ด้านการศาสนาท่านได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดและอารามต่าง ๆ ในเมืองแพะ ด้านเศรษฐกิจท่านได้พัฒนาเมืองแพะเป็นเขตเศรษฐกิจไม้สักที่สำคัญของภาคเหนือ จนมีบริษัทค้าไม้ที่สำคัญอย่างบริษัทบอมเบเบอร์มาร์ชของอังกฤษ และบริษัทอีสต์เอเชียติกส์ของเดนมาร์ค มาทำอุตสาหกรรมป่าไม้ ด้วยคุณประโยชน์ที่ได้สร้างให้กับเมืองแพะท่านจึงเป็นบุคคลสำคัญ ชาวเมืองแพะจึงได้ตั้งอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ หน้าคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพะ และในทุก ๆ ปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่จะร่วมกับชุมชนในเขตเมืองเก่าแพะจัดพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ เป็นประจำ ในวันที่ 1 เมษายน เพื่อปลุกกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไปสู่ลูกหลาน สร้างความร่วมมือด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีระหว่างภาครัฐและประชาชน โดยพิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวเมืองแพะได้ระลึกถึงคุณความดีของเจ้าผู้ครองนครแพะ และเจ้านายชั้นสูงของเมืองแพะที่ได้สร้างประโยชน์สุขแก่ชาวเมืองแพะตลอดจนเป็นการประชาสัมพันธ์พิธีภักดิ์คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพะ ให้เป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของเมืองแพะสืบต่อไป (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ในวันที่ 1 เมษายน 2564 เวลา 09.00 น. ณ ลานอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพะ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การประกอบพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ ได้ร่วมกับเทศบาลเมืองแพร่ โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ และชุมชนในเขตเมืองเก่าแพะจัดเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่และเครื่องเช่นสรวง โดยก่อนหน้าวันประกอบพิธีกรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ ร่วมกับเทศบาลเมืองแพร่ ได้จัดเตรียมสถานที่ตั้งเต็นท์ผ้าใบ

โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องขยายเสียง ส่วนโรงเรียนนาวิรัตน์ฯ จัดเตรียมการแสดงฟ้อนถวายเจ้าหลวง ในวันพิธีได้เชิญเชื้อสายเจ้าหลวงเมื่อแพร่เข้าร่วมพิธีกรรมด้วย การบวงสรวงนั้นได้มีการเตรียม อุปกรณ์และเครื่องเช่นสังเวย ดังนี้

1. โต๊ะวางเครื่องบวงสรวงตรงหน้าอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ โต๊ะปูด้วย ผ้าขาวรองพื้นพร้อมตั้งเครื่องสักการะล้านนาโบราณ 5 ต้น ประกอบไปด้วย ต้นผึ้ง (ต้นดอกขี้ผึ้ง) ต้นเทียน หมากเบ็ง (หมากดิบ) พลุสุ่ม และต้นดอก (พุ่มดอกไม้) บายศรีปากชาม 2 สำหรับ

2. เครื่องเช่นสังเวย แบ่งเป็น สำหรับอาหารดาวจัดใส่พานสีขาวเป็นชุด ๆ ได้แก่ หัวหมูต้ม 1 หัว เบ็ดต้ม 1 ตัว กุ้งต้ม หอยต้ม ปูต้ม ปลาต้ม 1 ชุด อาหารพื้นเมือง 1 สำหรับ มีข้าวเหนียว แกงอ่อม ลาบหมูคั่ว แกงฮังเล ผลไม้ 12 อย่างจัดใส่พานสีขาว ได้แก่ ส้ม สับปะรด แอปเปิ้ล กล้วย มะพร้าว มะม่วง แก้วมังกร ชมพู สาลี่ พักทอง เผือก มัน ขนมหวาน 12 อย่าง จัดใส่พานสีขาว ได้แก่ ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด เม็ดขนุน ทองเอก ขนมชั้น ลูกชุบ ข้าวต้ม หัวหงอก ขนมสาลี่ เผือกเชื่อม มันเชื่อม ข้าวเหนียวกวนโรยงา ธัญญาหาร 9 อย่าง จัดใส่พานสีขาว ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวเปลือก ถั่วแดง ถั่วเขียว งาขาว งาดำ น้ำตาล น้ำอ้อย ลูกเดือย สำหรับเครื่องดื่ม ประกอบด้วย พานสุรา 1 พาน นมสด 3 แก้ว สุรา 3 แก้ว น้ำเปล่า 3 แก้ว น้ำเขียว 3 แก้ว น้ำส้ม 3 แก้ว น้ำแดง 3 แก้ว

3. ชั้นครูของพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ประกอบด้วย สุรา พลุ หมาก บูหรี เมียง

4. มาลัย และผ้า 7 สี สำหรับผูกพระแสงดาบที่อนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

5. รูป 108 ดอก และเทียน สำหรับจุดเพื่อพิธีบวงสรวง รวมถึงข้าวตอกดอกไม้ สำหรับโปรยขณะทำการถวายเครื่องบวงสรวงแด่ดวงวิญญาณเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

ภาพ 61 โต๊ะบวงสรวง และเครื่องเช่นสังเวยเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. ตัวแทนหน่วยงานราชการนำโดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ แต่งกายด้วยเสื้อพื้นเมือง
2. พราหมณ์ผู้ประกอบพิธี และผู้ช่วยพราหมณ์ แต่งกายด้วยชุดสีขาว
3. เชื้อสายเจ้าเมืองแพร่ และชาวบ้านในชุมชนเมืองเก่าแพร่

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาอันสมควรแล้วพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเชิญประธานในพิธี นายสมหวัง พ่วงบางโพธิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ จุดธูป 108 ดอก และเทียนบูชาเครื่องบวงสรวง เจ้าหลวงเมืองแพร่ หน้าโต๊ะที่จัดวางเครื่องบวงสรวง ขณะจุดธูปเทียนผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง และเป่าสังข์ โกวับธมเทาะว่ หลังจากนั้นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีสวดบทไหว้ครุ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระพิฆเนศ พระนารายณ์ พระพรหม อัญเชิญเทวดา และโองการบวงสรวง เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ ตามลำดับ ดังนี้

(1) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะคะวา พุทธัง ะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง)

สะวากขาโต ะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง)

(2) พุทธะบูชา มะหาเตชะวันโต ธัมมะบูชา มะหาปัญญาวันโต สังฆะบูชา มหาโกละวาโหติโลกะนาถัง ะตะนัตตะยัง อะภิปูชะยามิ (ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง)

(3) วัคคะตุณทะ มหากายา สุริยาโกติ สสมาปราภา นิรวินัน्हม คุรุเมทเว สาระวะการะ เยสุ สาระวะทา โอม คัง คะณะปัตตะเย นะมะหะ โอม นะโม คณศายะ โอม ศรี คณศายะ นะมะหะ โอม คชานะนัม ภุตะคะณาทีเสวิตัม กปีตะอะชัมพูพะละ จารุกักสะนัม อุม่า สุตัม ไคกะวินาศะการะกัม นะมามิ วิฆเนศวรปาทะปังกชัม

(4) โอมปะระเมสะนะมัสะการัม องการะนิสสะวะรัง พรหมเรสสะยัม ภูปัสสะวะวิษณู ไวยะทานะโมโทติลูปัม ทะระมา ยิกยานัง ยะไวยะลา คะมุลัม สะทา นันตะระ วิมุสะตินัน นะมัตเต นะมัตเตระ จะ อะการัง ตโถวาจะ เอตามาตาระยัต ตะมัน ตะราม่า กัตถะ นารัมลา จะสะระวะ ปะติตัม สัมโภพะกลโล ทิวะทียัม มะตัมยะ ตรีนิสิงเห สัตตะนาเค ปัญจะ เพชรณัฐักญะจะ จะตุเทวา โส วัจชระราชา ปัญจะอินทรานะเมวะจะ เอกะยั๊กขา นะวะเทวา ปัญจะพรัหมาสะหัมปะติ ทะเว ราชา อัญญูอะระหันตา ปัญจะพุทธานะมามิหัง

(5) สิทธิกิจจ้ง สิทธิกัมมัง สิทธิเตโช ชะโยนิจจ้ง สิทธิลาโภ นิรันตะรัง สิทธิ
ครีติ อรหันตานุญ สิทธิโสรัสสะ มหาพรหมมา รุปาสาระ สัมพัททา เอเตนะ สิทธิ เตโช สารพัต
คัตตฺร วินาสสันติ สัพพะทุกขา ประมุญจันติ สัพพลิทธิ ภาวันตุเม

(6) สิโร เม พุทธะเทวัญจะ นะลาญฺญ พรหมะเทวะตัง ทะทะเย นาราณะณฺญ
เจวะ ทะเวหัตถเถ ประระเมสุรังปาเท วิสสะนุกัมมัญจะ สัพพะกัมมัง ประสิทธิ เม ปัญจะมาเร ชิโน
นาโถ ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง จะตุสัจจัง ปะกาเสติ ธัมมะจักกััง ปะวัตตะยิ เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ
โหตุ เต ชะยะมังคะลัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ สัพเพมารา ปะรายนตุ (ผู้ช่วยพรหมณ์ตีฆ้อง
3 ครั้ง)

(7) อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ ทุตฺถิมติ อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ ตติยัมปิ
อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ

(8) สะมันตา จักกะวาฬุ อัตตราคัจฉันตุ เทวะตา สัทธัมมัง มุณิราชัสสะ
สุณันตุ สัคคะโมกชะทัง ปะริตตานุภาโว สะทา รักชะตุติ

พระรัตนวาระ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิกขิตตะจิตตา ปะริตตัง
ภาณันตุสัคเค กาเม จะ รูปะ คิริสิขะระตะญฺญ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฏฺฐะ จะ คาเม ตะรุวะนะ
คะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา
ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุณีวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะ กาโล อะยัมภะทันตาฯ (ผู้ช่วยพรหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง เป่าสังข์ โกวบัตถเทวะ)

(9) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ
ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุ
ทฺธัสสะ

(10) วันทิตะวา อาจารย์ยัง ครูปาทั้ง อาคัจฉัยหิ สัพเพ ธัมมา ประสิทธิเม
สัพพะอันตรายัง วินาสสันติ สัพพะ สิทธิ ภาวันตุเม เอหิคาถัง ปิยังกาโย ทิสปาโมกขัง อาจะริ
ยัง เอหิ เอหิ พุทธานุภาเวนะ เอหิธัมมานุภาเวนะ เอหิสังฆานุภาเวนะ นะมัสสิตตะวา อีสึ สิทธิ
โลกนาถัง อนุตตะรัง อีสึจะ พันธะนัง สาตราอะหัง วันทามิ ตัง อีสึ สิทธิ เวสสะ มะอะอุ อะทิ
กะมุลัง ตริเทวานัง มหาสาตรา อุอุ อะอะ มะมะ มันสาตรา อุสาอาวา มหามันตัง มะอะอุ โลปะ
เก แญยยัง อังการเส วาระชิโน ตรีนิ อักขะราณี ชาตานิ อุณาโลมา ปะนะชาเยเต นะโมพุทฺธายะ
สัตถุโน พุทฺโธ

(11) โองการพินทุนาถัง อุปปันนาณัง พรหมาสะหะ ปะตินามัง อาทิกัปปเป
สุอาคะโต ปัญจะปทุมัง ทิสสะวา นะโมพุทฺธายะ วันทะนัง

(12) ลีโรเม พุทธะเทวัญจะ นะลาเต พรหมเทวดา ทะทะเย นารายณ์ญจะเวระ
 ทะเว หัตถะปะระเมสุรา ปาเท วิสะณุกัญจะเว สัพพะกัมมา ประสิทธิเม พุทธัง วันทิตตะวา
 ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระพุทธคุณณัง ธัมมัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระธรรมคุณณัง
 สังฆัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระสงฆ์คุณณัง อนึ่งข้าพเจ้าขออาราธนาอัญเชิญคุณ
 พระพุทธเจ้า คุณพระธรรมเจ้า คุณพระสังฆเจ้า อีกทั้งขออาราธนาอัญเชิญ พระเลื้อบ้าน
 พระเลื้อเมือง พระทรงเมือง พระกาฬไชยศรี พระสยามเทวาธิราช เจ้าพ่อพระหลักเมือง
 อันเรืองฤทธิ์ เทพดาเจ้า เทพารักษ์ปกปักยังสยามประเทศเขตตราขลิมา มณฑลประเทศเทวดา
 ปกปักรักษายังจังหวัดแพร่ อีกทั้งเทวดาเทพารักษ์พระภูมิเจ้าที่ พระแม่ธรณี เทพาอารักษ์
 ปกปักรักษาคุ่มเจ้าหลวงเมืองแพร่ รวมถึงสถานที่จวนผู้ว่า และคุ่มเจ้าหลวงแห่งนี้ อีกทั้ง
 ขออัญเชิญดวงวิญญาณเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ พร้อมทั้งดวงวิญญาณเจ้านาย บุตรหลาน
 ทหารกล้า และบรรพบุรุษผู้ได้สร้างบ้านสร้างเมือง สร้างบ้านแปลงเมือง แลอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ทั้งปวง อันมีพระภูมิเจ้าที่ แม่ธรณี มีเทพาอารักษ์ 16 ห้องชั้นฟ้า 15 ชั้นดิน 18 บาดาล 32 ทิศ
 อันเชิญมาสถิตบารมีญาณทิพยญาณ ในมณฑลพิธิบวงสรดวงวิญญาณ เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์
 เจ้าหลวงเมืองแพร่ แลเจ้านาย บุตรหลาน ตลอดจนบรรพบุรุษของเมืองแพร่ ทั้งปวงและ
 เป็นเทวดาพลี ณ เวลานี้ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ

(13) โอมพระภูมิ พระธรณี กรุงพาลี ตั้งเปยยะปะริวารา เอหิ สัตถายะ
 อาคัจฉันตุ ปะริญชันตุ สะวาหายะ นะมามิ ลีระสา นาโค ปะฐะวะยัง ปะริหาระโก เอหิ สัตถะ
 สัมปัตติ สัพพะทาฯ

บุรีมะทิสัง ณะตะรัฎฐั มะหาราชา ทิสภาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ
 อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ ณะยัสสะหะมิง คันธัพพะ จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปิ ตุมเห อะนุ
 รักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะทักขิณัสสะหะมิง วิรุฬหะโก จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปิ
 ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ ณะระติสสะหะมิง เทวา จะ มะหาราชา ทิสภาเค
 เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ ปัจฉิมัสสะหะมิง วิรุปักโข จะ มะหาราชา ทิส
 ภาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ พายัพพะสสะหะมิง นาโค จะ มะหาราชา
 ทิสภาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ อุตตะรัสสะหะมิง กุเวโร จะ มะหา
 ราชา ทิสภาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ สานัสสะหะมิง ยักขา จะ มะหา
 ราชา ทิสภาเค เตปิ ตุมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง ปะ
 ริญชันตุฯ

(14) โอม นะโม พุทธะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ โอม นะโม ธัมมะระตะนัง
 สะระณัง คัจฉามิ โอม นะโม สังฆะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

อุประริมัสสะหมิง ทิสภาคา เจตตาริ เทวา มะหาเทวา จันโท จะ สุริโย
 จะ พรหมมาโน จะ เสยยะถิทัง ทิโต จะ สุรักโข จะ เทวะเสฏโฐ จะ เทวะปัญญะโก จะ เอเต จัต
 ตาริ เทวา มะหาเทวา พุทธะปะสันนา ธัมมะปะสันนา สังฆะปะสันนา พุทธะคาระวา สะมาคัน
 ตะวา อาคัจฉันตุ ปะริภุญชันตุ ทิโต จะ สุรักโข จะ เทวะเสฏโฐ จะ เทวะปัญญะโก จะ จะรัง วา
 ลูตัง วา ติวลัน วา นิสันนัง วา สะยานัง วา รัตติง วา ทิวัง วา สัพพะทา รักขันตุ มะหาเทวา ติฯ

อายันตุ โภจนโต เทวะ นะมามิ ข้าพเจ้าขอยอกรชูลี โดยยินดีเคารพ
 คำนับนพเทพทิพยบดี อัญเชิญทิพยญาณ อภิญญาญาณ บารมีญาณ แห่งเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์
 เจ้าหลวงเมืองแพร่ ตลอดจนดวงวิญญาณเจ้านาย บุตรหลาน ทหารกล้าทั้งปวง อันเป็นบริวาร
 ข้าพเจ้าทั้งปวง ขอยอกรชูลีโดยเคารพ คำนับนพเทพยดาผู้เรืองเดชสมญาณยุบล อัญเชิญมา
 บริรักษ์พิทักษ์ภูมิสถาน บริวารบำรุงเขต ณ มณฑลนิเวศน์ เชิญปรีดีปราโมทย์เอื้อเอื้อโศต
 จงสดับคำ รับคำอาราธนา ขอเชิญเสด็จลุ่มมณฑลเทพยพิชิตฤหัสโดยข้าพเจ้าทั้งปวงนั้นได้
 ตกแต่งเครื่องสักการพิธีโดยวิธียัญญะนิยม อุดมโภชนาหารนานาวิถานหลายหลาก แต่ละอย่าง
 ล้วนโอชาผลพุกษานานาชาติ ล้วนบริสุทธิ์สะอาดใต้อุปมา อิกฐูปเทียบมลาสาชะพิงพิศควร
 ชมชิตโสคันธชาติ จันทรจุมมาศกระแจะปรุงจักจรงหนึ่งไซ้ ข้าพเจ้าทั้งปวงนั้น ผู้อาทรธุรกิจ
 ได้ประดิษฐ์เครื่องมวลมิตรมาบวงสรวง บอมีชาติสมดังแบบนิยมแบบบรรพ์แลจัดสรรเครื่องบริวาร
 ทั้งปวง เครื่องสักการะทั้งมาลาธูปเทียนนานาสัพพะสิ่ง ของมาบวงสรวงด้วยสมานฉันท์เจตจำนง
 มุ่งประสงค์ตรงหมายอุทิศเทพารักษ์ และน้อมถวายสักการะดวงพระวิญญาณเจ้าหลวงพิริย-
 เทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ แลเจ้านายบุตรหลาน อัญเชิญมาสถิตสถานธรรม นำเป็นความสุข
 ทุกทิวาราตรีกาล เป็นรมณียาสถานโดยวิเศษ อัญเชิญไทยเทเวศอย่าละเลย อัญเชิญรับเครื่อง
 สักการะบวงสรวงสังเวทเวดาบรรดามีนัน ๆ ด้วยพลัน ด้วยปรีดี ด้วยเวลานี้ได้ฤกษ์งามยามดี
 ปลอดภัยแล้วไซ้ ข้าพเจ้าทั้งปวง ขอนมัสการอัญเชิญดวงพระวิญญาณเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์
 เจ้าหลวงเมืองแพร่ แลเจ้านายบุตรหลาน อัญเชิญมาสถิตสถานมณฑล ข้าพเจ้าทั้งปวงน้อมนำ
 เครื่องมวลมิตรมาบวงสรวง เครื่องสักการะเครื่องบวงสรวงทั้งปวงนี้ น้อมมาสักการะบูชาถวาย
 เป็นเทวดา ต่อเบื้องหน้าพระอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ ณ สถานที่คุ้ม
 เจ้าหลวงแห่งนี้ ขอให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายทั้งปวง ขอข้าพเจ้าทั้งปวงนั้นจงอยู่สุขสำราญ
 หลุดทุกอิริยาบถ อัญเชิญเทพยดาเจ้าทั้งปวงนั้น จงมาอนุโมทนาแลปกปักรักษาจังหวัดแพร่
 ชาวเมืองแพร่ และผู้ที่มาสักการบูชา ลูก หลาน เหลน โหลน บริวารทั้งปวง จงอยู่เย็นเป็นสุข
 นิราศจาก สัพพะทุกข์ สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร อุปทวันตราย
 ใดใด อย่าได้แผ้วพาน ให้เกิดความเดือดร้อน ขอจงสถาพรอยู่เย็น เป็นสุขอิริยาบถทุกท่าน ทุกคน
 ตลอดกาลนาน

(15) โอม สัพพะทุกขา สัพพะภยา สัพพะเวรา สัพพะโรคา สัพพะอุปัททะวา สัพพะ อวมังคลา วินาศสันตุ โอม นะโม นะมัสการ ข้าพเจ้าขออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง นั้น จงมาอนุโมทนาและปกปักรักษาข้าพเจ้า ทั้งปวงนั้น ให้ประกอบไปด้วยยศปรากฏไปด้วยเกียรติคุณ สมบูรณ์พูนผลไปด้วยจตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ จงเพิ่มพูนทวีขึ้นยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดกาลนาน

เอเวตา อนุกัมปิตุ อุโปโสสัพพา ภัทรานิ ปัสสยิติปีอิ อะยันตุ โภโกโต ข้าแต่พระศรีตรีพิระพิสิฐู สุหรัตนั่งคุณอดุลยเทพ ข้าแต่พระศรีตรีพิระพิเศษสุหรัตนั่งอิคุณอดุลย พระมหศวรอธิบดีกรมตำรวจสัตว์ เอกพลวัชรหัตถ์ชรินทร์ปิ่นสุทนต์พิทยเทวราช แลอมรนิวารรักษาสภาพิธิ ฌ ภูมิโลกนี้ แลในกาลบัดนี้ข้าพเจ้าจะกระทำพิธีกรรมบูชา ยัญญะพิธิดังคดีประเพณีบัตรพลีตามจารีตโบราณ ขอเดชะอนุภาพอำนาจ พิณินหาร นำมาสู่จตุรมหิทธิ เทพทุกองค์สู่จตุรมหิทธิบารมีญาณ แห่งเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ เทพยดาเจ้าทุกองค์จงทรงประสาทและประสิทธิกิจ ในพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเทพพิริยเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ พร่อมทั้งเจ้านาย บุตรหลาน บรรพบุรุษทั้งปวง ชัยยะ ชัยยะ ขอพรท้าวอิศรา มเหล็กขออธิบดีศรีบรมธาตุปีโตยจอมไกรลาศ ชัยยะ ชัยยะ ขอพรท้าวจตุมหาราชโลกนาถ พลววิศิษฐ์ ชัยยะ ชัยยะ ขอพรเทพเรื่องฤทธิ์อันสิ่งสถิตทั่วคั่นธอนันตจักรวาล ภูมิพบไพโรวัลย์ สัพพะเกาะละเกาะฝั่งภูผาวารีและสิงขร จนสุดท้องนภาภาคดำเนินเหินหาว ขอพรเทพสุรารักษ์ อันศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาแย้มเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ แห่งนี้ จงทรงเทวะกรุณาอภิบาล ปกปักรักษา ข้าพเจ้าทั้งปวงนั้น อันมี นายสมหวัง พ่วงบางโพธิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ นายวัฒนา ผาทอง รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ นายพิภพ ฐานวุฒิมิพงษ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ นายศุภชัย อนาพันธ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ พันจ่าเอก รัตนันท์ เรืองไพศาล รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ นางสาวปาริชาติ ธีรัญญารัตน์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ อีกทั้งเจ้านายบุตรหลานสืบเชื้อสายเจ้าหลวงเมืองแพร่ ทุกท่าน ทุกคน ทุกครอบครัวเรือน ตลอดถึงพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดแพร่ทุกหมู่เหล่า ขอท่านทั้งปวงนั้นจงประสิทธิ์ประสาทความสุขสวัสดิ์ พิพัฒนามงคลทุกประการ จงบันดาลแต่ความสุขความเจริญ ให้บังเกิดมี บังเกิดเป็น แก่ข้าพเจ้าทั้งปวงนั้น จงสถาพรจิรัฏฐิติกาล

ชัยยะหโร หริเตวัง ชัยยะพรมมา ชัยยะสุริโย จันทิมา จะ ธัมมา อุ นาโลโม ชัยยะสา สหเมตตา กรุณา ยัสสะชะโน นมัสสามะ สุวันถิ โหนตุ ฯ (ผู้ช่วยพราหมณ์ ตีฆ้อง 3 ครั้ง)

ภาพ 62 พราหมณ์ และผู้ช่วยพราหมณ์ ขณะประกอบพิธีบวงสรวง

2. เมื่อกล่าวโองการบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์เสร็จ พราหมณ์ จะนำกล่าวดวายนเครื่องสักการะ และเครื่องบัตร์พลีเช่นสังเวद्य โดยพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้กล่าวนำ และให้ผู้ร่วมพิธีกล่าวดำตาม ดังนี้

นะโม ตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม เม พริยะ เทพะวัง สัสสะ ปเทสะ รัญญู นามะ ฐปะทีปะ จะ ปุพัง

สักการะ

วันทานัง ฐปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง โภชนะทานัง สาสินัง สะปะริวารัง อุทะกัังวะรัง อาคัจฉันตุ ปะริภุญชันตุ สัพพะทา หิตายะ สุขายะ สันติเทวา มะหิทิกา เตปิ อัมहे อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะ จะ

ข้าพเจ้าขออัญมถวาย เครื่องสักการะ เครื่องบวงสรวงทั้งปวงนี้ น้อมบูชาคุณเทพดาเจ้า อันปกปักรักษา อยู่ประจำเมืองแพร่ ตลอดถึงน้อมสักการบูชาแต่ดวงพระวิญญาณเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ พร้อมทั้งดวงวิญญาณเจ้านาย บุตรหลาน บรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปลงเมือง ตลอดถึงเทพารักษ์พระภูมิเจ้าที่ แม่ธรณีเจ้าทาง อันปกปักรักษาอยู่ ณ สถานที่ คุ่มเจ้าหลวงเมืองแพร่ สถานที่แห่งนี้บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งปวง ขออัญเชิญเสด็จมารับ เครื่องสักการะ เครื่องบวงสรวง ทั้งปวงนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลายเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความเจริญ แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

3. เมื่อกล่าวคำถวายเครื่องบวงสรวงเสร็จ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีจะสวดเพื่อขอพรจากดวงพระวิญญาณเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ ดวงวิญญาณเจ้านายบรรพบุรุษ และเทวดาที่มาชุมนุมในพิธี ดังนี้

(1) พุทระเตเชนะ ธัมมะเตเชนะ สังฆะเตเชนะ อินทะเตเชนะ พรหมะเตเชนะ เทวะเตเชนะ ทิวาปะติ อาทิจโจ รัตติมา ภาติ จันทิม่า สันนัทโธ ชัตติโย ชัตติโย ตะปะติฌายี ตะปะติพราหมะโณ อะถะ สัพพะมะโหรัตติง พุทโธตะปะติ เตชะสาติ

(2) สิทธิกิจจัง กิจจานุกิจโตชอบที่ประกอบสร้างกิจนั้นจงสำเร็จเสร็จสมประสงค์ พลัน ๆ เถอะนา

สิทธิกัมมัง การใดคิดปองผลของพระเดชราช อย่าเรีสร้าง อย่าโรยรา อย่าโรยช้า สิทธิได้พลัน ๆ เถอญแลนา

สิทธิการียะตะถาคะโต พระสัพพัญญูตรัสรู้จบมารสยบหลักแล้ว ปลอดภัยแผ้วคลาดแคล้วพ้นภัยพาล ฉับพลันเทอญ

สิทธิลาโภ นิรันตะรัง ลากทุกสิ่งสรรพจงนิรันดรหลังสิ้น ดุจมหานทีธาร ท้นไหลอย่ารู้ขาดสูญเลยนา

สัพพะสิทธิะวันตุเต ขอเดชาอนุภาพอภินิหารสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง ตลอดถึงอภิญญาญาณ บุญญาอภินิหาร เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ พร้อมทั้งดวงวิญญาณเจ้านายบุตรหลาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงในสากลโลก และในจังหวัดแพร่นี้จงอภิบาล บันดาลดลปกป้องคุ้มครองปกป้องรักษา ท่านทั้งหลายพร้อมทั้งครอบครัวบริวาร ให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดกาลนาน

สิทธิะมัตถุ สิทธิะมัตถุ สิทธิะมัตถุ อิทัง พลัง เอตัสมิง ระตะนัตตะยัสมิง สัมปะสาทะนะเจตะโสฯ

ขออิทธิพลทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้ จงพลันสัมฤทธิ์ จงพลันสัมฤทธิ์ จงพลันสัมฤทธิ์ ดั่งมนิโรดตามความประสงค์จงทุกประการ ขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้มิตรผล บันดาลดลให้พ้นทุกข์สุขสดใส การคิดไว้ให้สมหวังดั่งตั้งใจ อุปสรรคโศภภัยไม่แผ้วพาน ให้ทรัพย์สิ้นเงินทองมากองเกิด ลากยศเกิดสมดังจิตอธิษฐาน ทำสิ่งใดให้สมหวังดั่งมนิโรดนิธาน ทั้งเรื่องเงินเรื่องงานเรื่องกิจการครอบครัว ให้มีแต่ความสุขความเจริญ มั่นคงลงตัวทุกท่านทุกคน เถอญ

(3) ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา โสติถิ ะวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ
 สหทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ
 สหทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ (เมื่อสวดจบ ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง 3 ครั้ง เป่าสังข์ โกวบัณฑิตเทาะว)

4. พิธีกรเชิญประธานในพิธีไปรยข้าวตอกดอกไม้เพื่อบูชาเครื่องบวงสรวง
 ขณะที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ไปรยข้าวตอกดอกไม้ ผู้ช่วยพราหมณ์ตีฆ้อง เป่าสังข์ โกวบัณฑิตเทาะว
 เพื่อให้สัญญาถนในการประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นพิธีกรจะเชิญประธานในพิธีจุดธูปปักที่
 เครื่องบวงสรวง โดยแบ่งผู้เข้าร่วมพิธีเป็น 3 ชุด เพื่อลดความแออัดและรักษาระยะห่าง
 ตามมาตรการของ ศบค.จังหวัดแพร่ ประกอบด้วยชุดที่ 1 ประธานในพิธี และหัวหน้าส่วนราชการ
 ชุดที่ 2 คณะลูกหลานเชื้อสายเจ้าหลวงเมืองแพร่ ชุดที่ 3 แขกผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมงาน เมื่อผู้ร่วมพิธี
 ทุกคนปักธูปที่เครื่องบวงสรวงครบถ้วนแล้ว ผู้ช่วยพราหมณ์จะหยุดตีฆ้อง เป่าสังข์ โกวบัณฑิตเทาะว
 เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพ 63 ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ไปรยข้าวตอกดอกไม้บูชาเครื่องบวงสรวง

ภาพ 64 ผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปเครื่องเซ่น

5. เมื่อเสร็จสิ้นการบวงสรวงผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ประทานในพิธี ได้คล้องมาลัย และเปลี่ยนผ้า 7 สี ที่พระแสงดาบ ทรงอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ จากนั้นเป็นการแสดงฟ้อนบวงสรวงเจ้าหลวง บริเวณหน้าอนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ เป็นอันเสร็จพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

ภาพ 65 ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ นำหัวหน้าส่วนราชการ และเชื้อสายเจ้าหลวงเมืองแพร่ คล้องมาลัยและเปลี่ยนผ้า 7 สี อนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

หลังจากเสร็จพิธีบวงสรวงแล้ว ประชานในพิธีได้นำหัวหน้าส่วนราชการไปไหว้ขอขมาของเจ้าหลวงหลังคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ และนอกจากนี้ยังมีการจัดพิธีทำบุญคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ โดยได้นิมนต์พระ 9 รูป ไปสวดเจริญพุทธมนต์ และอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ดวงพระวิญญาณบรรพบุรุษของเมืองแพร่ เมื่อพิธีทำบุญคุ้มเจ้าหลวงเสร็จ ก็จะประจวบเหมาะแก่กับเวลาที่ฐูปบูชาเครื่องบวงสรวงหมดพอดี ชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะได้รับการแจกจ่ายเครื่องเซ่น นำกลับไปรับประทานที่บ้านเพื่อความเป็นมงคลต่อไป

3.3 พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแพร่

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

หลักเมืองของจังหวัดแพร่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่ตามนโยบายกระทรวงมหาดไทย ประมาณ พ.ศ. 2536-2537 เมืองแพร่จึงขอพระราชทานไม้มะยมหินจากอำเภอเด่นชัย ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำจังหวัด มาทำเป็นเสาหลักเมือง เมื่อ พ.ศ. 2536 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดศาลหลักเมืองแพร่ พิธีกรรมเกี่ยวกับเสาหลักเมืองที่เมืองแพร่ได้ประยุกต์พิธีกรรมการบูชาเสาอินทขิลเมืองเชียงใหม่เป็นต้นแบบ โดยกำหนดให้มีประเพณีพิธีกรรมของศาลหลักเมืองในวันที่ 9 มิถุนายนของทุกปี และหากตรงกับวันพระให้เลื่อนไปอีก 1 วัน ในพิธีกรรมหลังเสร็จพิธีบวงสรวงแบบพราหมณ์แล้วจะมีการลงทรงผีเมือง และผีจากที่อื่น ๆ ที่มาเข้าร่วมงาน โดยแต่ละปีร่างทรงผีเมืองที่เป็นหลักจะเป็นผู้กำหนดว่าจะทำอะไรร่าง เช่น บางปีจะกำหนดให้ผีที่เข้าร่วมแต่งชุดสีแดงและพ้อนดาบถวายผีเมืองตลอดจนเครื่องเซ่นพิเศษที่จะนำมาประกอบพิธีกรรม เป็นต้น (บำรุง พาใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

วันที่ 9 มิถุนายนของทุกปี (หากตรงกับวันพระให้เลื่อนไปอีก 1 วัน) เวลา 09.00 น. สถานที่ คือ ศาลหลักเมืองแพร่ ข้างโรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงบันทึกข้อมูลนี้ ตรงกับวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2563 เวลา 09.00 น.

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง เทศบาลเมืองแพร่ร่วมกับชุมชนบ้านพระร่วง จะเป็นผู้จัดเตรียมสถานที่และเครื่องเซ่นสรวง โดยก่อนหน้าวันประกอบพิธีกรรมทางเทศบาลเมืองแพร่จะจัดเตรียมสถานที่ตั้งเต็นท์ผ้าใบ โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องขยายเสียง ส่วนทางชุมชนพระร่วง จะเป็นผู้ดูแลเรื่องเครื่องเซ่นสังเวย และประกาศข่าวให้กับผีในเมืองแพร่

โดยจะนำกำหนดการพร้อมด้วยกรวยดอกไม้รูปเทียนไปเชิญบรรดาม้าขี่ (ร่างทรง) ผีทั้งหลาย ทั้งในอำเภอและต่างอำเภอมาร่วมพิธี โดยมีการจัดเตรียม ดังนี้

1. จัดตั้งราชวัตรบริเวณมณฑลพิธีที่ใช้การบวงสรวง แต่ละมุมของราชวัตร จะวาง ต้นกล้วย ต้นอ้อย กล้วยเครือ ลูกฟักทอง ลูกขนุน พร้อมด้วยตั้งโต๊ะบูชาผ้าขาว เพื่อใช้วางเครื่องสักการบูชาและเครื่องเซ่นสรวง ได้แก่ บายศรี 9 ชั้น 2 อัน บายศรีปากชาม 8 สำหรับใช้บูชาเทวดาทุกสารทิศ รูปองค์สัมฤทธิ์พ่อบุญชิวโกมารภักจ์ หมอประจำตัวพระพุทธรูปเจ้าพร้อมกางสัปทน 1 คัน เป็น ประธานตัวแทนบรมครูและเทวดาที่ปกปักรักษาเมืองแพร่ ดาบ 2 เล่ม เป็นตัวแทนอาญาสิทธิ์ของเจ้าเมืองแพร่ ฉัตรเงิน ฉัตรทอง เป็นสัญลักษณ์แสดงตำแหน่งเจ้าเมือง

ภาพ 66 ราชวัตรบริเวณมณฑลพิธีที่ใช้การบวงสรวง

2. เครื่องพลีกรรม ประกอบด้วย หัวหมู 4 หัว ไก่ 4 ตัว ไข่ต้ม 108 ฟอง ปลา 4 ตัว ผลไม้ 9 ชนิด ได้แก่ ส้ม สับปะรด ส้มโอ กล้วย มะพร้าว กล้วย มะม่วงดิบ มะม่วงสุก ขนุน อย่างละ 4 ลูก สุรา 4 ขวด ขนมหวาน 9 อย่าง ได้แก่ ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด เม็ดขนุน ทองเอก ขนมชั้น ลูกชุบ ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ัญญาหาร 9 อย่าง ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวเปลือก ถั่วแดง ถั่วเขียว งาขาว งาดำ น้ำตาล น้ำอ้อย ลูกเดือย จะจัดอยู่ในถาด 1 ใบ นมจืด น้ำเต้าหู้ น้ำหวาน น้ำเปล่า น้ำส้มป่อย เครื่องบูชาครูของพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ประกอบด้วย สุรา พลุ หมายาก บูหรี เมียง และบั้งสาคำบวงสรวง ผ้า 7 สี สำหรับผูกมัดหลักเมือง รูป 139 ดอก เทียน 3 เล่ม สำหรับพิธีบวงสรวง และกรวยดอกไม้สำหรับแขกผู้มีเกียรติที่นำขึ้นไปไหว้หลักเมือง

ภาพ 67 เครื่องเซ่นบวงสรวงศาลหลักเมือง

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. ชาวบ้านในเมืองแพร์ นำโดยหน่วยงานเทศบาลเมืองแพร์
2. พราหมณ์ผู้ประกอบพิธี แต่งกายด้วยชุดสีขาว
3. ร่างทรงของผีจากที่ต่าง ๆ ที่ได้รับบัตรเชิญ

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาแล้ว พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเชิญประธานในพิธี นายพัฒน์พงษ์ พงษ์นวล รองนายกฯ รักษาการตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร์ จุดเทียนชัยหน้าแท่นพิธี พร้อมจุดธูปจำนวน 139 ดอก เมื่อเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีเชิญผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตามตนเพื่อขอขมาพระภูมิเจ้าที่พระแม่ธรณี พระคงคา ดังนี้

- (1) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

- (2) อิติสุคโต อระหังพุทฺโธ นะโมพุทฺธายะ ปฐวีคังคา พระภูมมะเทวา

ชะมามีหัง

อิติสุคโต อระหังพุทฺโธ นะโมพุทฺธายะ ปฐวีคังคา พระภูมมะเทวา

ชะมามีหัง

อิติสุคโต อระหังพุทฺโธ นะโมพุทฺธายะ ปฐวีคังคา พระภูมมะเทวา

ชะมามีหัง

2. หลังจากนั้น ผู้ประกอบพิธีจะไหว้พระรัตนตรัย อัญเชิญเทวดา และไหว้ครู ตามลำดับ ดังนี้

- (1) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
- (2) อระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาคะวา พุทฺธัง ภาคะวันตัง อภิเวทมิ
 สวาภาขาโต ภาคะวะตาธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ
 สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวาพะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ
- (3) พุทฺธัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 ธัมมัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
 สังฆัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
- (4) อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ อิมัง สัจจะวาจัง

อธิษฐามิ

(5) สักเค กาเม จะ รูปे คิริลิตะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมานे ที่เป รัฎฐเฐ
 จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักชะ
 คันธัพพะนาคาติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุถันตุง

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทัน
 ตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

(6) โองการพินทุนาถัง อุปันนानัง พรหมาสะหะ ปะตินามัง อาทิกัปปे สุ
 อาคะโต ปัญจะปะทุมมัง ทิสสะวา นะโมพุทฺธาเย วันทะนัง วันทิตะวา อาจาริยัง ครูปาทั้ง
 อาคัจฉัยหิ สัพเพ ธัมมา ประสิทธิเม สัพพะ อันตรายัง วินาสสันติ สัพพะ สิทธิ ภาวันตุเม เอหิ
 คาทัง ปิยังกาโย ทิสปาโมกขัง อาจะริยัง เอหิ เอหิ พุทธานุกาเวนะ เอหิธัมมานุกาเวนะ
 เอหิสังฆานุกาเวนะนะมัสสิตตะวา อีสี สิทธิโลกนาถัง อนุตตะรัง อีสีจะ พันธะนัง สาตราอะหัง
 วันทามิ ตัง อีสี สิทธิ เวสสะ มะอะอุ อะทิกะมุลัง ตริเทวานัง มหาสาตรา อุอุ อะอะ มะมะ มัน
 สาตรา อุสาอาวา มหามนตัง มะอะอุ โลปะเก ญะยัง อังการเส วาระชินโน ตริณี อักขะราณี
 ซาตานี อุณาโลมา ปะนะชาเยเต นะโมพุทฺธาเย สัตถุโน พุทฺโธ สิโรเม พุทธะเทวัญจะ นะลาเต
 พรหมเทวดา หะทะยัง นารายักญะวะ ทะเว หัตถะปะระเมสุรา ปาเทวี สะณุกัญจะวะ สัพพะ
 กัมมา ประสิทธิเม

พุทฺธัง วันทิตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระพุทฺธคุณฉัณ
 ธัมมัง วันทิตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระธรรมคุณฉัณ

สังฆัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระสงฆ์คุณณัง

อนึ่งข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระพุทฺธเจ้า คุณอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์
คุณพระฤๅษี นารอด คุณพระฤๅษีนาไลย์ คุณพระฤๅษีกระไลยโกฏี คุณพระฤๅษีตาวั้ว คุณพระ
ฤๅษีตาไฟ คุณพระฤๅษีกัสสปะ คุณพระฤๅษีไกรภพ คุณพระฤๅษีทัสสนะมงคล ทั้งพระฤๅษี
เพชรฉลุภักดิ์ แลนักสิทธิวิทยา อีกรั้ทั้งพระธรณี นางพระคงคา พระเพลิง พระพาย พระอิศวร
ผู้เป็นเจ้าของฟ้า เสด็จมาประสิทธิ พระพรชัยให้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอเชิญเทพยดาทั้งหลาย
ทั่วพื้นปฐพีพิศล พระฤๅษีทั้งร้อยแปดตน บันดาลดล ด้วยสรรพพิทย์ แลวิทยา พระครูบา
พระครูเฒ่า ครูพักแลอักษร สถาพร กรรมสิทธิ์ แก่ข้าพเจ้า ในกาลบัดนี้ เกิด

อิตติปิโส ภาคะวา ข้าพเจ้าขออัญเชิญ พระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า มาอยู่เหนือ
เกล้าเหนือผม ขออัญเชิญพระพรหมเสด็จมาอยู่เบื้องบ่าซ้าย ขออัญเชิญพระนารายณ์เสด็จมา
อยู่เบื้องบ่าขวา ขออัญเชิญพระแม่คงคาเสด็จมาเป็นน้ำลาย ขออัญเชิญพระพายเสด็จมาเป็น
ลมปาก ขออัญเชิญพญานาคเสด็จมาเป็นสร้อยสังวาล ขออัญเชิญพระกาฬเสด็จมาเป็นดวงใจ
ข้าพเจ้าจะทำการสิ่งใด เมื่อใด ฤๅใด ปรายใด อยาได้มาเปียดเปียนปีชา อยาได้ประมาทพลาดพลั้ง
ขออัญเชิญคุณครูแต่หนหลัง พระฤๅษีทั้งร้อยแปดตน เศษครูบาธิยาย อันเลิศล้ำ คุณครูอยู่ในถ้ำ
ต่างจงมาช่วยอวยพรให้แก่ข้าพเจ้า

พุทฺธังประสิทธิ มหาประสิทธิ ธรรมังประสิทธิ มหาประสิทธิ สังฆังประสิทธิ
มหาประสิทธิ

(7) โอ ม ครูเทวะ นะมามิ ข้าพเจ้า ขอยอกรชูลิโดยเคารพ คำนับนบคุณครู
เฒ่า แต่ก่อนเก่าปัจจุบัน ครูเลขแลครุยันต์ ครูว่านแลครุยา ครูตำหรับแลครุตำรา ครูเวทย์
มนต์กลคาถา ครูนะโมกขอ ขอ แล กอ กา ครูอักขระขอมไทย จนจบหมด ที่ข้าพเจ้าได้เล่าเรียน
ศึกษา ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ครูบาธิยาย ทั้งหลายนั้น เชิญมาชุมนุม ประชุมกัน ณ สถานที่อันเป็น
มงคล ณ ศาลหลักเมือง พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง ประจำจังหวัดแพร่ แห่งนี้อันเป็นมงคลใน
การบัดนี้ขอให้สภาพมงคลพิชิบุษชาครุนี้แต่เทอญ

(8) วันทิตตะวา อาจารย์ยัง ครูบาทัง อาคัจฉัยหิ สัพเพ ธรรมมา ประสิทธิเม
สัพพะ อันตรายัง วินาสสันติ สัพพะ สิทธิ ภาวันตุเม

(9) เอหิตาถัง ปิยงกาโย ทิสปาปาโมกขัง อาจะริยง เอหิ เอหิ พุทธานุภาเวนะ
เอหิธัมมานุภาเวนะ เอหิสังฆานุภาเวนะ

(10) นะมัสสิตตะวา อีสึ สิทธิโลกนาถัง อนุตตะรัง อีสึจะ พันธะนัง สาตรา
อะหัง วันทามิ ตัง อีสึ สิทธิ เวสสะ มะอะอุ อะทิกะมุลัง ตริเทวานัง มหาสาตรา อุอุ อะอะ มะ
มะ มั่นสาตรา อุสาอาวา มหามนต์ตั้ง มะอะอุ โลปะเก ญะยยัง อังการเส วาระชินิ ตริณี อักขะ

รานี ชาตานิ อุณาโลมา ปะนะชายะเต นะโมพุทฺธายะ สัตถุโน พุทฺโธสิโรเม พุทฺธะเทวัญจะ นะ
ลาเต พรหมเทวดา ทะทะยัง นารายัณญะวะ ทะเว หัตถะปะระเมสุรา ปาเทวี สะณุกัณญะวะ
สัพพะกัมมา ประสิทธิ์เม ยะมะหัง ครูอาจารย์ยัง สะระนังคะโต

(11) อิมินา สักกาเรนะตัง ครูอาจารย์ยัง อะภิปุชชยามิ ทุตติยัมปิ ยะมะหัง ครู
อาจารย์ยัง สะระนังคะโต อิมินา สักกาเรนะตัง ครูอาจารย์ยัง อะภิปุชชยามิ ตะติยัมปิ ยะมะหัง
ครูอาจารย์ยัง สะระนังคะโต อิมินา สักกาเรนะตัง ครูอาจารย์ยัง อะภิปุชชยามิ

ข้าพเจ้าทั้งปวงขอน้อมคุณบูชา ขออาราธนาคุณทั้งปวง คุณครูบา
อาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนสัพพะสิทธิวิชาแขนงต่าง ๆ องค์ปฐมบรมครู นะโมพุทฺธายะ ข้าพเจ้าขอ
อาราธนาอ้อมมายัง บุษาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นบรมครูสั่งสอนลูกเทวดาสัตว์
ทั้งหลาย เทวะมะนุสสานังพุทฺโธกะคะวาติ ขอพระองค์ทรงเป็นประธานบรมครูแก่โลก สั่งสอน
เวไนยสัตว์ให้มีวิชา โลกุตระปัญญาจนหลุดพ้นได้หมดจดจากอาสวะกิเลสทั้งปวง อย่าได้มีใคร
ยิ่งกว่า ขอนอบน้อมคุณบูชาพระธรรมะเจ้า พระสังฆเจ้าพร้อมเคารพนบอ้อมคุณครูบา ผู้สั่งสอน
สัพพะสิทธิวิชาอักษร อักษรขอมไทย ครูสอนภาษาต่าง ๆ ทั้ง ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
ครูบาอาจารย์ผู้สั่งสอนแก่กุลศิษย์มา ตั้งแต่ลายสือไทยจีนตามณี ประถม ก กา ประถม
มาลา อักษรานิติ ครูสอนวิชาต่าง ๆ ครูสอนศิลปวิทยาการเรื่อง ครูสอนนาฏศิลป์ดนตรี กีฬา
ครูภาษาเขมรต่าง ๆ ครูสอนมวยไทย จงมาเป็นสักขีพยาน มาอำนวยความสะดวก ในการทำมงคลในการ
วิธีบวงสรวงพลีกรรมศาลหลักเมือง พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง ของจังหวัดแพร่ แห่งนี้
พุทฺธังประสิทธิ์เม ธัมมังประสิทธิ์เม สังฆังประสิทธิ์เม สิทธิ อาธิ พระพุทฺธบูชา พระธรรมบูชา
พระสังฆบูชา พรหมจริยา ครูบาอาจารย์ที่ข้าพเจ้า ได้ขอพนมชันทนมนัสการเหนือเศียร ต่างรูป
เทียนดอกไม้น้อมมาถวาย ครูบาอาจารย์ วันนี้เป็นวันอังคารที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช
2563 ซึ่งเป็นวันมงคลวันนี้ ขออัญเชิญท่านทั้งหลาย พระธรรมพระบารมีแห่งครูบาอาจารย์ทั้ง
ปวง ทั้งทุกแขนง ทุกสรรพวิทยา ขออัญเชิญเหล่าเทพยดา ทั้งทวยเทพทั้งหลาย 16 ชั้นฟ้า 15
ชั้นดิน จงมาโดยเป็นสักขีพยาน ในการพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง
ของจังหวัดแพร่ แห่งนี้

(12) ศรี ศรี วันนี้ ก็เป็นวันดี ข้าพเจ้าทุกคนได้ตกแต่งบายศรีมา พร้อมเสร็จ
มีทั้งศิระสุกร เบ็ด ไก่ ข้าวและเมี่ยงหมาก โภชนาอันประณีต ขนมต้ม แดงต้ม ขาวต้ม พร้อมทั้ง
ทุกสิ่ง มะพร้าวอ่อน น้ำหวาน อ้อยหีบโอบะอันทั้งผลไม้ อันมงคลรสโอชา ทั้งรูปเทียนชวลา
ดวงดอกไม้ ถวายครูบาอาจารย์ และครูบาอาจารย์อย่าได้ละเลย ขออัญเชิญมา รับเครื่องสังเว
พลีกรรม สักการะกิจสุวรรณอุทิศงาน โปรตเมตตารับเครื่องสังเวสัพพะสิ่งเหล่านี้ เพื่อประโยชน์
แก่เราผู้เป็นลูกศิษย์ อันเป็นต้นว่าผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ด็อกเตอร์กาญจน์เปรมปรีดี ชิดานนท์

นายโชคชัย พนมขวัญ นายพัฒนพงศ์ พงษ์นวล รองนายกเทศมนตรีเมืองแพร่ รักษาการนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่ พร้อมทั้งผู้บริหารหัวหน้าส่วนราชการเทศบาลเมืองแพร่ทุก ๆ ท่าน ทุก ๆ คน ที่มาประชุมกัน ณ สถานที่แห่งนี้ ขอโปรดเทพเทวดาทั้งหลายจงมาอนุโมทนาตามบาลีว่าข้าพเจ้าขอซึ่งครูบาอาจารย์ ครูพัก ครูเก่า ครูก่อน ครูอักษร จงมาประสิทธิ์ สถาวรในกาลบัดนี้ด้วยเทอญ

(13) ตามแห่งองค์ภาษาบาลี ขออัญเชิญเทพยดา 16 ชั้นฟ้า 15 ชั้นดิน จงมาเป็นสักขีพยานในกาลบัดนี้ด้วยเทอญ

พรหมานัง เทวานัง สัททัง สุตวา จตุมหาราชิกา ภูมมานัง เทวานัง สัททัง สุตวา จาตุมหาราชิกา เทวา สัททมะนุสสาเวสูง จาตุมหาราชิกานัง เทวานัง สัททัง สุตวา ตาวะติงสา เทวา สัททมะนุสสาเวสูง ตาวะติงสานัง เทวานัง สัททัง สุตวา ยามา เทวา สัททมะนุสสาเวสูง ยามานัง เทวานัง ตูลิตา เทวา สัททมะนุสสาเวสูง ตูลิตานัง เทวานัง สัททัง สุตวา นิมมานะระตี เทวา สัททมะนุสสาเวสูง นิมมานะระตีนัง เทวานัง สัททัง สุตวา ประระนิมิตะวะสะวัตตี เทวา สัททมะนุสสาเวสูง ประระนิมิตะวะสะวัตตีนัง เทวานัง สัททัง สุตวา พรหมะกายิกา เทวา สัททมะนุสสาเวสูง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิติปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง อัมมะจักกััง ปะวัตตัตถัง อัมปะฏิวัตตัตถัง สะมะเณนะ วา พรหมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พรหมุณา วา เกนะจิ วา โลกัสสะมินติ

3. เมื่อผู้ประกอบพิธีไหว้ครู และเชิญเทพ เสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีพรมน้ำมนต์ลงบนโต๊ะที่วางเครื่องพิธีกรรม และรอบ ๆ บริเวณราชวัตร เมื่อพรมน้ำมนต์เสร็จ ผู้ประกอบพิธี

นำผู้ร่วมพิธีกล่าวถวายเครื่องพิธีกรรมตามตน ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม เม พระภูมิเทวานัง ฐปะทีปะ จะ ปุပ္ผัง สักการะ วันทานัง สุปะพะยัญชนะนะ สัมปันนัง โภชนะนानัง สาสิณัง สะปะริวารัง อุทะกังวะรัง อาคัจฉันตุ ปะริภุญชันตุ สัพพะทา หิตายะ สุขายะ สันติเทวา มะหิทธิกา เตปิ อัมเห อะนุรักขันตุ อาโรคะเยนะ สุขะนะจะฯ สาธุ

ภาพ 68 พราหมณ์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

4. เมื่อกล่าวถวายเครื่องพลีกรรมเสร็จแล้ว พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเรียนเชิญท่านผู้มีเกียรติจุดธูปคนละ 1 กำ เพื่อนำมาปักที่เครื่องพลีกรรม และโปรยข้าวตอกดอกไม้ลงบนโต๊ะพลีกรรม ขณะที่ปักธูป และโปรยข้าวตอกดอกไม้ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีสวดบท สิทธิกิจจัง เพื่อขอให้การประกอบกิจการงานเสร็จสิ้นไปด้วยดี ว่า สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยา ตถา คโต สิทธิเตโซ ชโยนิจจัง สิทธิลาโก นีรันตะรัง สัพพะกัมมัง ประสิทธิเม

ภาพ 69 ผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปเครื่องเซ่นพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

5. เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปครบถ้วนแล้ว พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีจะเชิญประธานในพิธีนำผู้เข้าร่วมพิธีที่เป็นผู้นำชุมชนขึ้นบนศาลหลักเมืองเพื่อไปเปลี่ยนผ้า 7 สี ที่หลักเมืองแพร์ ขณะที่มีการเปลี่ยนผ้า 7 สี พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีจะสวดบท เทวะตาอุยโยชนะ และบทนักขัตตะยักข์ ดังนี้

(1) ทุกข์ปัดตา จะ นิททุกขา ภาวะ์ปัดตา จะ นิพพะยา โสภักปัดตา จะนิสโสกา โหนตุ สัพเพปิ ปาณินเ อตตาวะตา จะ อัมเหติ สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง สัพเพ เทวานุโมทันตุ สัพพะสัมปัตติสัทธียา ทานัง ทะทันตุ สัทธาเยะ สีลัง รักขันตุ สัพพะทา ภาวะนาภีระตา โหนตุ คัจฉันตุ เทวะตาคะตา ฯ สัพเพ พุทธา พระลัปัดตา ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง อะระหันตานุญจะ เตชนะ รักขัง พันธามิ สัพพะโสฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

(2) นักขัตตะยักข์ ฆะภูตานัง ปาปัดคะหะนิวาระณา ประริตต์สานุภาเวนะ หันตวา เตลัง อุปัตทะเว

นักขัตตะยักข์ฆะภูตานัง ปาปัดคะหะนิวาระณา ประริตต์สานุภาเวนะ หันตวา เตลัง อุปัตทะเว

นักขัตตะยักข์ฆะภูตานัง ปาปัดคะหะนิวาระณา ประริตต์สานุภาเวนะ หันตวา เตลัง อุปัตทะเวฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 88)

(3) ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวะันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

(4) หิริโอดตปปะสัมปันนา สุกกะธัมมา สะมาหิตา สันโต สัปปุรสาโลกะ

เทวะธัมมาติ วุจจะเรฯ สันติปักขา อะปัตตะนา สันติปาทา อะวิญจะนา มาตาปิตา จะ นิกขันตา ชาตะเวทะ ประฎีกะมะฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 246)

อะโรคะยะประระมา ลากา สันตุภูสิ ประระมัง ณะนัง วิสาสาประระมา ญาติ นิพพานัง ประระมัง สุขังฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 250)

ภาพ 70 ประธานในพิธีเปลี่ยนผ้า 7 สี ที่หลักเมือง

6. หลังจากการเปลี่ยนผ้า 7 สี ศาลหลักเมืองแพร่แล้ว พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเชิญแขกผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมพิธีทยอยขึ้นไปจุดธูปไหว้ศาลหลักเมืองเพื่อขอพร ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี เมื่อธูปที่โต๊ะเครื่องพลีกรรมหมด ก็จะนำเครื่องพลีกรรมเหล่านั้นแจกจ่ายให้กับผู้เข้าร่วมพิธีนำกลับไปรับประทานที่บ้านเพื่อความเป็นมงคล ในขณะเดียวกันก็มีการจุดประทัดเอากฤษ์เอาชัยหน้าศาล โดยยอดของประทัดจะมีตัวเลข 3 ตัว เพื่อให้ผู้เข้าร่วมในพิธีได้นำไปเลี้ยงโขตร่วมกันต่อไป

ภาพ 71 ชาวบ้านถ่ายรูปเลข 3 ตัว หลังจากการจุดประทัด

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

การจัดงานบวงสรวงศาลหลักเมืองแพร่ปีนี้ ได้มีการจัดงานภายใต้การควบคุมของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 19 (ศบค.) จังหวัดแพร่ ผู้เข้าร่วมต้องตรวจวัดอุณหภูมิ ใส่หน้ากากอนามัย รักษาระยะห่าง ทำให้บางขั้นตอนในพิธีถูกตัดออกไป คือ การพ้อนผีเพื่อบวงสรวงศาลหลักเมือง ที่จะจัดขึ้นหลังพิธีบวงสรวงแบบพราหมณ์ เพื่อให้บรรดาผีเมืองและแขกของผีเมืองที่มาจากที่ต่าง ๆ ได้พบปะลูกหลานและสังสรรค์กันตามประเพณีพ้อนผี

ภาพ 72 การพ้อนผี ในพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง ปี พ.ศ.2561

4. กลุ่มพิธีขับเคราะห์

กลุ่มพิธีขับเคราะห์ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย ออกจากตัวบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก พิธีสะเดาะนพเคราะห์ เมืองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

4.1 พิธีส่งสังคหะบ้าน

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีส่งสังคหะบ้าน หรือส่งเคราะห์บ้าน เป็นพิธีท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ที่มีความคล้ายกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือมักจัดขึ้นทุกปีในช่วงประเพณีปีใหม่เมือง ซึ่งจะจัดในวันปากปี (วันที่ 3 หลังวันสังขารล่อง) ตามความเชื่อของชาวบ้านว่าพิธีนี้จะช่วยปัดเคราะห์และสิ่งชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้านของตน ทั้งนี้หากในหมู่บ้านมีคนตายติดต่อกันเป็นจำนวนมากซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากญาติปีศาจที่มาทำให้คนในหมู่บ้านล้มตาย ก็จะรวมตัวประชุมนัดหมาย

จัดพิธีส่งสังคหะบ้าน บริเวณทางแยก 3 แพร่ง หรือทางแยกของหมู่บ้าน ในช่วงเย็นก่อน พระอาทิตย์ตกดินตามความเชื่อของชาวบ้านที่ว่า ให้สังเคราะห์ร้ายให้ตกไปกับดวงตะวัน และในวันรุ่งขึ้นก็จะมีการจัดพิธีสืบทอดชะตาหลวงเพื่อเอาความเป็นมงคลเข้าตัวหลังขับไล่เคราะห์ เสนียดจัญไรออกจากตัว

ในชุมชนเมืองเก่าแพร่ บางชุมชนอย่างบ้านเซตวันจะจัดได้จัดพิธีนี้ร่วมกับพิธี สวดเบิก 4 มุมเมือง เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้เกิดแก่คนในหมู่บ้าน กล่าวคือเมื่อขจัดปัดเป่า ความชั่วร้ายออกไปแล้ว ต้องต่อด้วยการรับความเป็นสิริมงคลคือการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เป็นทำนองสวดเบิกเพื่อไล่ความชั่วร้ายและสร้างความเป็นสิริมงคล โดยชาวบ้านจะเลือกสถานที่ ประกอบพิธีกรรมเป็นทางสามแพร่ง หรือทางแยกของหมู่บ้าน (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

กำหนดการเดิมพิธีนี้จะจัดในช่วงวันปากปีแต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ไม่ได้จัดพิธีกรรม แต่หลังจากนั้นไม่นานได้เกิดเรื่องร้ายในชุมชน คือ มีคนตายเป็นจำนวนมากในช่วง 1 เดือน ทำให้ชาวบ้านเซตวันได้จัดพิธีกรรมนี้ขึ้น โดยใช้สถานที่ บริเวณห้าแยกประตูมาน ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในวันที่ 12 กรกฎาคม 2563 เวลา 19.00 น. ณ บริเวณห้าแยกประตูมาน

อุปกรณ์ประกอบพิธี

1. ในการประกอบพิธีกรรมนี้ชาวบ้านชุมชนบ้านเซตวันช่วยกันจัดเตรียม ความพร้อมของสถานที่ โดยกางเต็นท์ผ้าใบ เตรียมเก้าอี้สำหรับผู้ร่วมงาน เครื่องขยายเสียง ระบบไฟฟ้า ต่าง ๆ ชาวบ้านเตรียมชุดโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูป ดอกไม้ธูปเทียน พร้อมโยง สายสิญจน์จากองค์พระพุทธรูปไปยังพระสงฆ์ในพิธี นอกจากนี้สายสิญจน์จะผูกโยงจาก พระพุทธรูปไปยังบาตรน้ำมนต์ และเชื่อมสายสิญจน์มายังผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน หน้าโต๊ะหมู่บูชา มีการตั้งโองมน้ำเพื่อให้ชาวบ้านนำน้ำขมิ้นส้มป่อยมารวมกันเพื่อทำเป็นน้ำมนต์ ทั้งนี้ชาวบ้านบางคน จะนำทรายมาเข้าร่วมพิธีด้วย

ภาพ 73 ชาวบ้านนำน้ำขมิ้นส้มป่อยมารวมไว้ในโอ่งน้ำ

2. บาตรน้ำมนต์จะมีน้ำมนต์พร้อมเทียนทำน้ำมนต์ ในน้ำมนต์จะแช่มืดและขอสับข้าง เพื่อทำน้ำมนต์ขับไล่สิ่งชั่วร้าย

ภาพ 74 บาตรน้ำมนต์แช่มืดอาคม และขอสับข้าง

3. สายสิญจน์จะถูกโยงจากพระพุทธรูปไปยังบาตรน้ำมนต์และเชื่อมต่อไปรอบหมู่บ้าน ตลอดจนเชื่อมสายสิญจน์ไปยังผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน

4. ชูดสังฆทาน และปัจจัยเพื่อถวายพระสงฆ์ที่มาประกอบพิธี และกัณฑ์เทศน์สำหรับการเทศนาธรรมพื้นเมืองเรื่อง จัวยสังคหะ

5. ชันตั้ง หรือชันครุ ของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี จะเป็นพานปูพื้นด้วยผ้าขาว และผ้าแดงรองพื้นในพานจะมี เบี้ยสาย หมากรสาย ไบพลู ข้าวสาร ข้าวเปลือก หมอน 3 เหลี่ยม เงิน 32 บาท

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป
2. พ่ออาจารย์ผู้ดำเนินพิธีกรรม
3. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดผ้าหม้อฮ่อมและชุดพื้นเมือง

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพ่ออาจารย์ทำหน้าที่เป็นพิธีกรดำเนินรายการดังนี้

1. เชิญประธานในพิธี นางจินตนา ทุ่งแก้ว (ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเซตวัน) จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย และนำผู้เข้าร่วมพิธีสวดบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ตามลำดับ ดังนี้

(1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปุเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเถณะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

ภาพ 75 พ่ออาจารย์นำชาวบ้านไหว้พระรับศีล

2. ประธานฝ่ายสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(2) พุทฺธัง สระระนัง คัจฉามิ
 ธิมมัง สระระนัง คัจฉามิ
 สังขัง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ พุทฺธัง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ ธิมมัง สระระนัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ สังขัง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ธิมมัง สระระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังขัง สระระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิmani ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเต สาธุกันเต สาธุกันเต (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48-49)

3. เมื่อสมาทานศีลจบแล้ว พระสงฆ์จะได้กล่าวคำไว้ครุโดยยกชั้นครุขึ้น พร้อมกล่าวเป็นภาษาพื้นเมือง ว่า

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต^๑ อะระหะโต^๒ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต^๑ อะระหะโต^๒ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต^๑ อะระหะโต^๒ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

สาธุ สาธุ สาธุ โยกาสะ ข่าแต่องค์สะหรือลับปัญญาพุทธเจ้า องค์เป็นเก้า เป็นประธาน อันโผดพญาमारได้แล้ว บัดนี้ข้าพเจ้ามุลครัทธาบ้านเซตวัน ก็ได้กราบอาราธนา เอาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ปิสนุครุบา คุณครุบา อาจัน ครุเก่าครุแก ครุบ่อครุแม่ เจิญพระพรหมมานั่งบ่าซ้าย เจิญพระนารายณ์มานั่งบ่าขวา เจิญพระฤๅษีร้อยแปดต้น มานั่งข้าง มานั่งหอมหน้า มานั่งหอมหลัง เจิญแม่คงคามาเป่าเป็นน้ำลาย เจิญแม่พระพายมาเป่าเป็นธนู บัดนี้พวกข้าพเจ้าทั้งหลายมีทั้งคณะครัทธาบ้านเซตวันทั้งหลาย ได้นิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูป มาทำพิธีสังสังคะบ้าน ณ ห้าแยก ประตุมาน เพื่อทำความเป็นสิริมงคลแก่ กำจัดเสนียดจัญไร บัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ออกจากบ้านของห้องหอ ที่อยู่อาศัยหมู่บ้านเซตวัน ในการทำมงคลในครั้งนี้ ก็ขอให้อจวบ้าน หมู่บ้านเซตวัน จุตัจจุนจุมุคน ทุกครอบครัว ตลอดถึงบ้านใกล้เคียงที่อยู่ อยู่มีสุข อายุมั่นยืนยาว มีใจกมีลาภ ปราบแป้ข้าศึกศัตรู เคราะห์ลืบสามนามลืบลี เคราะห์ปี เคราะห์เดือน เคราะห์วัน เคราะห์ยามเมื่อหลับตื่น เคราะห์ห่มาคีนบ่หัน เคราะห์ห่ม่าวันบรู้ เคราะห์บ่อบ่า เคราะห์สรรพนาต่างตางนานา ก็ขอให้อหาย ไปจากมุลครัทธา สมณครัทธา ตุ้เจ้า พระเณร ตลอดถึงครัทธาบ้านเซตวัน เตียงแต่ดีหลี ปัญจะมาเร ชิโน นาโถ บัดโต สัมโพธิมุตตะมัง จะตุลัจจิง ปะกาเสติ ธัมมะจักกิง ปะวัตตะยิ เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ วัตตะ กามาเย โอมกาทา ดิกาทา มาระกาทา สาตุ สาตุ สาตุ

4. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์ในพิธีกล่าวไว้ครุเสร็จแล้ว พ่ออาจารย์กล่าวบท พุทโธ มังคะละ และอาราธนาพระปริตร ตามลำดับ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 215)

(1) พุทโธ มังคะละสัมภุโต

สัมพุทโธ ทีปะหุตตะโม

พุทฺธะ มังคะละมาคัมมะ

สัพพะทุกขา ปะมุญจะเร

ธัมโม มังคะละสัมภุโต

คัมภีโร พุทฺธัสโส อะณฺฐ

ธัมมะ มังคะละมาคัมมะ   สัพพะภะยา ปะมุญจะเร

สังโฆ มังคะละสัมภุโต   ทักขิณเณโย อะนุตตะโร

สังฆะมังคะละมาคัมมะ   สัพพะโรคา ปะมุญจะเรฯ

(2) วิปัตติปะฏิพาหะเย สัพพะสัมปัตตสิทธินิยา สัพพะทุกะวินาสาเย ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง

วิปัตติปะฏิพาหะเย สัพพะสัมปัตตสิทธินิยา สัพพะภะยะวินาสาเย ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง

วิปัตติปะฏิพาหะเย สัพพะสัมปัตตสิทธินิยา สัพพะโรคะวินาสาเย ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

5. พระสงฆ์รูปที่ 3 สวดอัญเชิญเทวดา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

สัคเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขะระตะฐู จันตะสิกเข วิมานเ ที่เป รัฎฐเ จะ คาเม
ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละถะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะ
นาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตาฯ

6. เมื่อพระสงฆ์รูปที่ 3 สวดอัญเชิญเทวดาเสร็จ ประธานในพิธีจะจุดเทียนที่
บาตรน้ำมนต์ โดยพระสงฆ์จะเริ่มสวดพระปริตรพร้อมกัน ตามลำดับ ดังนี้

(1) เริ่มบทบูชาพระภาคะนะมะการ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ

(2) ต่อด้วยบท สัมพุทฺธเถ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 56)

สัมพุทฺธเถ อัญญะวิสัยจะ	ทวาทะสัจจะ สะหัสสะเก
ปัญจะสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธิมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ
สัมพุทฺธเถ ปัญจะปัญญาสัยจะ	จะตุวิสะติสะหัสสะเก
ทะสะสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธิมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ
สัมพุทฺธเถ นะวุตตะระสะเต	อัญญะจัตตาฬิสะสะหัสสะเก
วิสะติสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธิมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ

(3) ต่อด้วยบท นะโมแปดบท ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)

นะโม อะระหะโต สัมมา	สัมพุทฺธัสสะ มะเหลสิโน
นะโม อุตตะมะธิมมัสสะ	สะวากขาตัสสะเว เตนิระ
นะโม มะหาสังขัสสาปิ	วิสุทฺธะสิละทิกฺขิโน
นะโม โอมายาธัรทัสสะ	ระตะนัตถัสสะ สาธุกัง
นะโม โอมะกาตัสสะ	ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ
นะโม การูปะภาเวนะ	วิคัจฉันตุ อุปัททวา
นะโม การานุกาเวนะ	สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา
นะโม การัสสะ เตชะนะ	วิธิมหิ โหมิ เตชะวาฯ

(4) ต่อด้วย บทมงคลสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60)

อะเสวะนา จะ พาลานัง	ปณติตานัญจะ เสวะนา
ปุชา จะ ปุชณียานัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ปะฏิฐปะเทสะวาโส จะ	ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา
อัตตะสัมมาปะณิธิ จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

พาหุสัจจะ จะ สิปปัญจะ	วินะโย จะ สุกกิขิตโต
สุภาลิตา จะ ยา วาจา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มาตาปิตุอุปัฏฐานัง	ปุตตะทาร์สสะ สังคะโห
อะนาถุลา จะ กัมมันตา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ทานัญจะ ธรรมะจะริยา จะ	ญาตะกานัญจะ สังคะโห
อะนะวัชชานิ กัมมานิ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
อาระตี วิระตี ปาปา	มัชชะปาณา จะ สัญญะโม
อัปปะมาโท จะ ธรรมเมสุ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
คาระโว จะ นิวาโต จะ	สันตุฎฐี จะ กะตัญญาตา
กาเลนะ ธรรมัสสะวะนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ ธรรมะสากัจฉา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ตะโป จะ พรหมะจะริยัญจะ	อะริยะสัจจานะ ทัสสะนัง
นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พุกุสฺสสะ โลกะธัมเมหิ	จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
เอตาทีสานิ กัตวานะ	สัพพัตถะมะปะราชิตา
สัพพัตถะ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ
มหามังคะละสุตตังฯ	

(5) ต่อด้วยบท รัตนสูตร ดังนี้ (เมื่อสวดบทนี้ ประธานฝ่ายสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์) (ทวี เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 62-63)

ภาพ 76 ประธานสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์

ยังกัญจิ วิตตัง อิตะ วา หุรัง วา สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง
 นะ โน สะมัง อัตถิ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

ขะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทชณะคา สักกะมะณี สะมาทิตโต
 นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กัญจิ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

ยัมพุทธะเสฏโฐ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาทิมานันตะริกัญญะมาหุ
 สะมาทินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

เย ปุคคะลา อัมภูละ สะตัง ปะสัฏฐา จัตตารี เอตานิ ยุกานิ โหนติ
 เต ทักขิณะยยา สุคะตัสสะ สาวะกาเอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

เย สุปปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมहि
 เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยะหะ สัทธา มุชา นิพพุตัง ญญะชามา
 นาม อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

ชินัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตาเยติเก ะวัสมิง
 เต ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हินทา นิพพันติ อิทานิ ยะถายัมปะทีโป
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

เมื่อจบบทนี้ ประธานสงฆ์ดับเทียนน้ำมันต์
 (6) ต่อด้วยบท กรณียเมตตสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้ออนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)

กะระณียะมัตถะกะสะเลนะ ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
 สักโก อชฺฐุ จะ สุหุชฺฐุ จะ สุวะโจ จัสสะ มุทุ อะนะติมานิ
 สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ อัมปะกัจโจ จะ สัลลสะหุกะวุตติ

สันตินทริโย จะ นิปะโก จะ อัมปะคัพโภา กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
 นะ จะ ชุททัง สะมาจะเร กัญจิ เยนะ วิญญู ปะเร อุมะวะเทยยุง
 สุขิโน วา เขมิโน โหตุฯ สัพเพ สัตตา ะวันตุ สุขิตัตตา
 เย เกจิ ปาณะภูตัตถิ ตะสา วา ถาวะรา วา อะนะวะเสสา
 ทีฆา วา เย มะหันทา วา มัชฌิยา รัสสะกา อะณุกะณฺฐา
 ทิฏฐา วา เย จะ อะทิฏฐา เย จะ พุเร ะสันติ อะวิพุเร
 ภูตา วา สัมภะเวสี วา สัพเพ สัตตา ะวันตุ สุขิตัตตา

นะ ปะโระ ปะรัง นิกุพเพถะ	นาติมัญญเอถะ กัตถะจิ นัง กิญจิจิ
พยาโรสะนา ปะฐิพะลัญญา	นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจเฆยยะ
มาตา ยะถา นิยง์ ปุตตัง	อายุสา เอกะปุตตะมะนุรูกเข
เอวัมปิ สัพพะภูเตสุ	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
เมตตัญจะ สัพพะโลกัสสมิง	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทธัง อะโธ จะ ติริยัญจะ	อะสัมพาธัง อะเวรัง์ อะสะปะตตัง
ติฏฐัญจะรัง นิสินโน วา	สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิทโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฐุญจะ	พรัหมะเมตัง วิหารัง อิธะมาหุ
ทิฏฐิญจะ อะนุปะคัมมะ สีละวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง	นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยัง์ ปุณะเรตติ
กะระณียะเมตตัง สุตตังฯ	

(7) ต่อด้วยบพ วัฏฏกปริตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 67)

อตัถิ โลเก สีละคุโณ	สัจจัง โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สัจเจนะ กาหามิ	สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง
อาวัชชิตวา ธัมมะพะลัง	สะริตวา ปุพพะเก ชิเน
สัจจะพะละมะวัสสาเย	สัจจะกิริยะมะกาสะหัง
สันติ ปักขา อะปะตตะนา	สันติ ปาทา อะวัญจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวททะ ปะฐิกกะมะ
สะหะ สัจเจ กะเต มัยหัง	มะหาปัชชะลิตะ ลีซี
วัชเชสิ โสพะสะ กะวีसानิ	อุทะกัง ปัตวา ยะถา ลีซี
สัจเจนะ เม สะโม นัตถิ	เอสา เม สัจจะปะระเมตี

(8) ต่อด้วยบพ ชันธปริตตคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 68)

อับปะมาโน พุทโธ อับปะมาโน ธัมโม	อับปะมาโน สังโฆ ปะมาณะ
---------------------------------	------------------------

วันตานี

สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา	สะตะปะที อุณณานาภี สะระพู
มุสิกา กะตา เม รักษา	กะตา เม ประริตตา ปะฐิกกะมันตุ
ภูตานี โสหัง นะโม ภาคะวะโต	นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานังฯ

(9) ต่อด้วยบพ อิติปิโส ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

อิติปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะะ สัมปันโน

สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาคะวาติฯ

สะวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะลิกโก เอหิปัสสิโก โอบะ
นะยิกโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติน

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อชุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะ
กะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย
ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัฏฐะสังกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ

(10) ต่อด้วยบท โปษมังคปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)

โปษมังโค สะติสังขาโต	ธัมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยมปีติปัสสัทธิ	โปษมังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกัชะโปษมังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสิณา
มุณีนา สัมมะทักขาตา	ภาวิตา พะหุสังคะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลานะ ทุกขิตะ ทิสวา	โปษมังเค สัตตะ เทสะยิ
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
เอกะทา ธัมมะราชาปี	เคสัณเฏนาภิปิโต
จุนท์ตเถเรนะ ตัญญูวะ	ภะณาเปตวานะ สาทะรัง
ธัมโมทิตวา จะ อาพาธา	ตัมहा ภูฏฐาสสิ ฐานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา
ปะหีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะเหลนัง
มัคคาหะตะกิเลสา วะ	ปัตตานุปัตตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา

(11) ต่อด้วยบท อภยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 79-80)

ยันทุนนิमितตัง อวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปคคะโห พุสสุปิณัง อะกันตัง พุทธานุภาวณะ วินาสะเมนตุฯ
ยันทุนนิमितตัง อวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปคคะโห พุสสุปิณัง อะกันตัง ธัมมานุภาวณะ วินาสะเมนตุฯ
ยันทุนนิमितตัง อวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท

ปาปัดคะโท หุสสุปิฌ อะกันตัง สังฆานุกาเวนะ วินาสะเมนตฺย
(12) ต่อด้วยบท ชยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

มะหาการุณิกโก นาโถ	หิตายะ สัพพะปาณินัง
ปุเรตวา ปาระมี สัพพา	ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
ชะยันโต โพธิยา มูเล	สักยานัง นันทิวฑฺฒะโน
เอวัง ตวัง วิชะโย โหติ	ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
อะปะราชิตะปัลลังเก	สีเส ปะฐะวีโปกชะเร
อะภิสเสเก สัพพะพุทธานัง	อัครปัตโต ปะโมหะติฯ
สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุนุญฺฐิตัง
สุชะโณ สุมุหุตโต จะ	สุยฺยัญฺจัน พริหะมาจาริสฺสุ
ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจา กัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตฺตเถ ปะทักขิเณฯ

(13) ต่อด้วยบท โส อตตะลัทโธ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 81)

โส อตตะลัทโธ สุขิโต	วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุขิโต โหติ	สะหะ สัพเพหิ ญาติมิ
สา อตตะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหติ	สะหะ สัพเพหิ ญาติมิ
เต อตตะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหถะ	ลิหะ สัพเพหิ ญาติมิฯ

(14) ต่อด้วยบท สักกัตตวา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82)

สักกัตตตวา พุทธะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวูรัง
หิตัง เทวะ มุหุสสานัง	พุทฺธะเตเชนะ โสตถิณา
นัสสันตูปัททตวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตฺ เต
สักกัตตตวา อัมมะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวูรัง
ปริฬาหุ ปะสะมะนัง	อัมมะเตเชนะ โสตถิณา
นัสสันตูปัททตวา สัพเพ	ภะยา วุปะสะเมนตฺเตฯ
สักกัตตตวา สังฆะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวูรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตเชนะ โสตถิณา

- นัสสันตบุทททวา สัพเพ โรคา วุประสะเมณฑุเตย
- (15) ต่อด้วยบพหนัตถิ เม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	พุทโธ เม สระระณัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	ธัมโม เม สระระณัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	สังโฆ เม สระระณังวะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ	เต ชะยะมังคะลังฯ
- (16) ต่อด้วยบพ ยังกิญจि ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง พุทธะระมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตุ เตย
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง ธัมมะระมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตย
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง สังฆะระมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตย
- (17) ต่อด้วยบพ ชินบัญญัติ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 247)
ชะยาสะนากะตา พุทธา	เขตวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะมัง ระสัง	เย ปิวิงสุ ณะราสะภาย
ตัมหังกะราทะโย พุทธา	อัญญะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติภุจฺจิตา มัยหัง	มัตตะเกเต มุณิสสะราช
สีเส ปะติภุจฺจิตา มัยหัง	พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติภุจฺจิตา มัยหัง	อุเร สัพพะคุณากะโร
หะทะเย เม อะนุรุทโธ	สารีปุตโต จะทักขิณ
โกณฑัญญโย ปิฎฐิภาตัสมิ	โมคคัลลานโน จะ วามะเกย
ทักขิณ สะวะเน มัยหัง	อาสูง อานันทะ ราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม	อุภาสูง วามะโสตะเกย
เกสันเต ปิฎฐิภาตัสมิ	สุริโย วะ ปะกังกะโร
นิสินโน สิริสัมปโน	โสภิตอ มุณีปุงคะโว
กุมาระกัสสะโป เถโร	มะหะสี จิตตะ วาทะโก
โส มัยหัง วะทะเน นิจจัง	ปะติภุจฺจาลิคุณากะโร

ปทุมโณ อังคุลิมาโร จะ	อุปาลี นันทะ สีวะลี
เถรา ปัญจะ อิม ชาตา	นะลาเต ติละกา มะมะฯ
เสสาสีติ มหาเถรา	วิชิตา ชินะสวาระกา
เอเตสีติ มหาเถรา	ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเตชนะ	อังกะมังเคสุ สัณฐิตาย
ระตะนัง ปุระโต อาลี	ทักซิณ เมตตะ สุตตะกัง
ระชัคคัง ปัจฉะโต อาลี	วาเม อังคุลิมาละกัง
ขันธะโมระปะริตตัญจะ	อาฏานาฎิยะ สุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาลี	เสสา ปาการะสัณฐิตาย
ชีนา นานาวะระสังยุตตา	สัตตปปาการะ ลังกะตา
วาตะปิตตาทะสัณฐาตา	พาทิรัช ฉัตตูปัททะวาท
อะเสสา วินะยัง ยันตุ	อะนันตะชินะ เตชะสา
วะสะโต เม สะกัจจะนะ	สะทา สัมพุทตะปัญชะเรฯ
ชินะปัญชะระมัชฌัมมิ	วิหะรันตัง มะฮี ตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ	เต มหาปุริสาสะภาฯ
อิจจะวะมันโต	สุคฺตโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ	ชิตูปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ	ชิตาริสังโข
สังฆานุภาเวนะ	ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะปาลีโต	จะรามิ ชินะ ปัญชะเรติฯ

(18) ต่อด้วยบท อุณ्हัสสะวิชัย ดังนี้ (ทวิ เชื้ออนแก้ว, 2554, หน้า 248)

อตฺถิ อุณ्हิสสะ วิชะโย	ธัมโม โลกเ อนุตตะโร
สัพพะตัสสะ หิตตถายะ	ตัง ตะวัง คัณหาหิ เทวะเต
ปะริวัชเช ราชะทณฺเฑ	อะมะนุสเสหิ ปาวะเก
พะยัคเค นาเค วิเส ภูเต	อะกาละมะระณณะ วา
สัพพะสมา มะระณา มุตโต	ฐะเปตวา กาละมาริตัง
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุชี สะทา
สุทตะสีลัง สะมาทายะ	ธัมมัง สุ จะริตัง จะเร
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุชี สะทา
ลิกขิตัง จินติตัง ปุชัง	ถาระณัง วาจะนัง คะรุง

ปะเรลิ่ง เทสะนัง สุตวา   ตัสสะ อายุ ประวัฑฒะ ตีติฯ
 (19) ต่อด้วยบท เทวะตาอุยโยชนะนาคาตา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

ทุกซ์ปัดตา จะ นิททุกขา	ภะยัปัดตา จะ นิพภะยา
โสภัปัดตา จะ นิสโสกา	โหนตุ สัพเพปิ ปาณินโน
เอตตาวะตา จะ อัมเหหิ	สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทันตุ	สัพพะสัมปัตตีสัทธา
ทานัง ทะทันตุ สัทธาเย	สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนตุ	คัจฉันตุ เทวะตาคะตาฯ
สัพเพ พุทธา พะลัปัดตา	ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานัญจะ เตเชนะ	รักขัง พันธามิ สัพพะโสฯ

(20) ต่อด้วยบท สัพพมงคลคาตา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะสังฆานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ภะวันตุ เตฯ

(21) ต่อด้วยบท สวดคาถาสีบชะตา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 246)

อินทชะตา เทวะชะตา พรหมชะตา มหาพรหมชะตา อีสี่ชะตา มหา
 อีสี่ชะตา มุณีชะตา มหามุณีชะตา ปุริสะชะตา มหาปุริสะชะตา จักกะวัตติชะตา มหาจักกะวัตติ
 ชะตา พุทธชะตา ปัจเจกพุทธชะตา อรหันตชะตา สัพพะสิทธิวิชชา ธรรมะชะตา สัพพะโลกา
 จะรียานังชะตา สัพพะโลกา อธิปะติญาณังชะตา เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ ตูยหัง สุวัตถิ โหตุ ตูยหัง
 สวาหายะฯ

นะโมพุทธานุสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถีนัง หุรุ หุรุ
 สวาหายะฯ

(22) ต่อด้วยบท สุโข ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 250)

สุโข พุทธานัง อุปปาโท	สุชา สัทธัมมะเทสะนา สุชา
สังฆัสสะ สามัคคี สามัคคานัง	ตะโป สุโข ชัตติยา
เสฏฐิ ชะเนตัสสะมัง เย	โคตะปะติฌายินโน
วิชชา จะระณะสัมปันโน	โส เสฏฐิ เทวะมานุเส ทิวา

ตะปะติ อาทิจโจ รัตติง	อาภาติ จันทิมมา สันนัทโธ
ชัตติโย ตะปะติ ฌายี	ตะปะติ พราหมะโณ อะละ
สัพพะมะโหรัตติง	พุทโธ ตะปะติ เตชะสาฯ

(23) ต่อด้วยบท หิริโอดตปปะสัมปันนา ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 246)

หิริโอดตปปะสัมปันนา	สุกกะธัมมา สะมาหิตา
สันโต สัปปุรสา	โลเก เทวะธัมมาติ วุจจะเรฯ
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวิญจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวทะ ปะฎิกกะมะฯ
อะโรคะยะปะระมา ลากา	สันตุฎฐี ปะระมัง ณะนัง
วิสาสาปะระมา ญาติ	นิพพานัง ปะระมัง สุชังฯ

6. เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จจะเข้าสู่การเทศน์ธรรม จัยยะสังคหะ
พ่ออาจารย์เชิญประธานในพิธีจุดเทียนสองธรรม และอาราธนาธรรม ดังนี้

พรหมมา จะโลกาธิปะตี สะหัมปะตี กัตถัญชะลี อ้นฉิวรัง อะยาจะละ
สันตีระ สัตตาป ปะระชัก ชะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อุณะกัมปิมัง ปะชังฯ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554,
หน้า 48)

ต่อด้วยประธานสงฆ์จะเทศน์ธรรมเรื่อง จัยยะสังคหะ เป็นสำนวนพื้นเมืองเหนือ
ดังนี้

ภาพ 77 ประธานสงฆ์เทศนาธรรมพื้นเมืองเรื่อง จัยยะสังคหะ

นะโม ตัสสัตถุ ตะทา กุจาระนะติ อิตังสัตถา เขตตะวะเน วิหะรันโต อัตตะโน สัมภิกะถัง กะเถสิฯ สาธโว ตูราสัปปุริสะตังหลาย สัตถา อันว่าสัพพะัญญะพุทฺธเจ้าแห่งเรา เมื่อสถิตสำราญยังอยู่ดีในแก้วกุกกุฏี ส่วนอันว่าเจ้าภิกขุตั้งหลาย ก็มาเจียรจำกันว่าพระพุทฺธเจ้าแห่งเรา นี้ เตียนยอมมีกุณแก่คนในโลกนี้ อันทะรังยังพยาชิโรคามากนักจะแล ฯ ณะคะวา เมื่อนั้น พระพุทฺธเจ้าได้ยื่นกำอันนั้นด้วยหุติบแห่งตน ก็เสด็จมาสู่ที่ท่ามกลางเจ้าภิกขุตั้งหลายแล้วก็ สถิตนั่งอยู่เหนือแท่นแก้วอันเรื่องงาม พระก็แสร้งจำถามเชิงเจ้าภิกขุตั้งหลายว่าภิกขะเว ตูราภิกขุตั้งหลายมวลหมู่ ต่านมากล่าวอุ้งกันเยื้องใดไปตันแล้ว หั้นเราพระตันแก้วมาจวนใส่สวดยังไว้เสียนั้นจาฯ เมื่อนั้นเจ้าภิกขุตันฉลาด ก็ยอมมือไหวแล้วโอกาสเล่าแต่เก้าสุดบ้าย เมื่อนั้น พระพุทฺธเจ้าก็เตสนาวา ภิกขะเว ตูราภิกขุตั้งหลาย อะตีเต ก่าเล ประภาสัปปุตตะ ณะคะเร จาติ ประรัง ตะริตา ณะคะรัง อะโหสิ ฯ ภิกขะเว ตูราภิกขุตั้งหลาย ในกำละเมื่อก่อนอันข้ามลวงปั่นไป แล้ว ยังมีเมืองอันหนึ่งชื่อว่าปะกาสิบุตรเป็นเมืองใหญ่กว้าง และยังมีบ้านอันหนึ่งชื่อว่าปัญจะตพพะคาม ก็มีแลฯ

ยังมีเศรษฐีผู้หนึ่งมีนามว่า มะโฆตมะหาเศรษฐี มีลูกอยู่สามคน ผู้ป็นนั้นชื่อว่า นางจัยยะสะรี นางผู้ถ้วนสองชื่อว่านางสิมมา ส่วนผู้ป็นน้องหล้ามีชื่อว่าจัยยะกุมารก็มีแลฯ อันว่าปั้งตองนั้นก็หากมีรูปร่างโสภามากนัก กำอันนั้นก็สื่อซาผากฎไปรอดหุตัวพระยาตังหลาย ในจุมปุตวิปตังมวลหั้นแลฯ เมื่อนั้นตัวพระยาตังหลายก็ปากันนำเอาเครื่องปัญญาการมาฝาก มากนัก ก็นำเอาเมื่อป็นราจะเตวี ได้ป็นใหญ่กว่านางนาฏสนมตังหลายได้หมีนหกป็นนางนั้นแลฯ ป้างนั้นพระบรมโพธิสัตว์เจ้าแห่งเราก็ได้ลงมาเกิดเอากำเนิดในชะกุลมหาเศรษฐีผู้อันมีชื่อว่า มะโฆตเศรษฐีผู้นั้นหั้นแลฯ หน่อโพธิสัตว์เจ้าจึงได้ชื่อว่า “จัยยะสังคหะกุมาร” ป้างนั้นก็ได้ป็น หมอขายผู้ฉลาดและจบเปทตังมวลก็มีแลฯ ยังมีในวันหนึ่งนั้นเจ้าจักเดินไปในบ้านแห่งหนึ่ง ก็ได้หั้นยัง นางกุมารีผู้หนึ่งมีรูปร่างยิ่งนัก นางหากทะรังยังพยาชิอันหนึ่ง ตามหนโลกกว่าตาแจ้งหั้น แลฯ

เมื่อนั้นเจ้าจัยยะสังคหะกุมาร ก็มีความสงสารสิเนหาปิยะรักนางมากนักเจ้า ก็มาผสมยาอันกันด้วยแก่นจันทน์แดง แล้วมาแต่งด้วยสิปปะกุนด้วยขนาดหนามตังหลาย แล้วหื้อคนตังหลายแต่งแบ่งขันใบใหญ่ ใส่ด้วยดอกไม้และเตียนแหล่มบาทหนึ่ง เงินสามร้อยเจียง ข้าวเปลือกหมีน ข้าวสารป็นผ้าขาวผ้าแดง พร่อมกระด้าแบ่งป็นรูปสัตว์ตังหลาย หมายมีตังว่า รูปช้าง รูปม้า รูปงัว รูปควาย รูปเบ็ดโก่หมูหมา รูปเสื่อ รูปหมี รูปกวาง รูปพาน รูปนก รูปเต่า ปู่ หอย เหนี่ยวเหนียง กันว่าบัวริมมวลแล้วก็มาแต่งแบ่งด้วยไม้้อ และคาเขียว ผ้ายขาวผ้ายแดง พร่อมตาแหลวเจ็ดจัน แล้วก้อด้วยกองไฟเจ็ดกอง กันว่าของก้อย่างพร่อมบัวริมมวลแล้ว เจ้าก็มา แก่บัดเป้าร่าไรด้วยตีปมนต์จัยบทหนึ่งว่าโอมตีปะสะหะ มังสะดาบเถียนก ล้าวะวาดลูกป็น เปลี่ยวไฟ สรีร์กัญไจยกุเถียนนี้ ผาบบเมืองฝีมัจจุต้าว บรู๋กูเจนนตัวผาบบกินมา ร้อยเอ็ดภาษาภูก็ผาบบได้

ใต้ชั้นฟ้าเหนือหน้าแผ่นดิน เก้าลั่นภูก็เป่นหนาม เก้ากางภูก็เป็นแม่น้ำใหญ่ จักไปออกท่วมหัว
ผีตาย ปล่ายลั่นภูก็เป็นดาบเถียนเกล้า ใต้ปืนฟ้าภูบ่กลัวสัง โอมสะทะปะวูฐะจาสวาหายฯ โอม
เบ็ดจะล่า แผ่นดินดำไหววะวาท สายตาผีขาดกลับหนีละคนตีตัวไว้หนีสู่อุยาได้เอาไปตวยหมู่ต่าน
ตั้งผีमारและผีเข็ญ ตั้งผียักษ์ผีเข็ญอย่ามาไกล ตั้งผียากไร้จ้งหนีไปพ้น ผีกุมภันท์และยักษ์ร้าย
อันเตียวต้องฝ้ายจ้งรีบหนีไปบัน

โอมสะทะปัตโตมังสวาหายฯ โอมปัตโตเกตะสวานะจักกะวัตติโส พุทธมังคละ
สัพพะ สามะหะ เอเตจัมทิสัง ปะวูฐติฆมานะมามิหังสวาหายฯ โอมสะโรมังสะเหเห ก้าเวทิสะ
ลันโต มะทียะโต ติสสะระนะลิตทิสะวิปะเร เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ ชัยยะโสทธิ ะวะระตุสัพพะท่า
สวาหายฯ โอมนะโมจัยยะ สัตตุสวาหะฯ หันตะระา มะกัง กะคิยง ยัตว้าสะปะญจะโร เจติยะละวิ
สละติ สวาหายฯ กันว่าเจ้าจัยยะสังคหะกุมารแดงแปง ยาบัวมวลแล้ว ก็เอายานนั้นมาใส่ไว้หั้นแลฯ

เมื่อนั้นนางก็หายจากพยาธิโรคภัยยะตั้งมวลหั้นแลฯ ส่วนพ่อแม่และญาติ
แห่งนางก็มากระทำเอานางผู้นั้น เป็นปริตตะจาตะแก่เจ้าจัยยะสังคหะกุมารผู้นั้น ก็มีหั้นแลฯ ตีจักจา
ด้วยพระป่าฎะสิบุตรอันได้ทรงยังพยาธิโรคภัยยะอันใหญ่มาหนัก ก็หื้อเสนาอำมาตย์ตีกอง
ร้องป่าวพับใครตั้งเมืองด้วยก้าว่า ปุคคะละผู้ใดสะมะละยายังพระเจ้าหื้อหายตั้งอัน อันว่าคำ
ก่อนอันใหญ่นั้นก็จักเป่นรางวัลแก่มันผู้นั้นแลฯ ยามนั้นเตวดาตั้งหลายก็นำพาเอาเสนาอำมาตย์
พวกนั้นไปรอดยังเรือนเศรษฐีผู้นั้นเป็นพอมหาสัตว์เจ้า ก็กล่าวก้านั้นหื้อเศรษฐีฟังจุประการหั้นแลฯ

เมื่อนั้นเศรษฐีก็กล่าวว้าเตามีลูกชายแห่งผู้เข้าจ้อว้า “จัยยะสังคหะ” ผู้เดียว
หากจักรู้ตางเป่นหมอยาจะแลฯ เมื่อเสนาและอำมาตย์นำเอาข่าววัตติสารไปบอกพระยาแล้ว
ก็นำเอาคำก่อนอันใหญ่นั้นมาฝากหื้อแก่พระโพธิสัตว์เจ้านั้นแลฯ เมื่อนั้นเจ้าจัยยะสังคหะกุมาร
ก็ไปรอดยังเมืองหลวงพระยาเจ้าแล้ว ก็มากระทำด้วยวิธีตามกฤษแห่งต้นอันหารู้งแจ้งมาแล้วแต่
ก่อนนั้น แลฯ ด้วยเตจะศีลและบุญป่าระมีแห่งต้นอันได้ป่าเบึงมาแต่จาติหนหลังนั้นมาบ่ขาด
ส่วนอันว่า พยาธิโรคฯ แห่งพระยาตนนั้นก็ร้างกลับหายไปเสี้ยงหั้นแลฯ ส่วนอันว่าพระยา
ปัญญาละนกรก็มีหทัยจมจีนยินดีมาหนัก ก็หื้อเสนาอำมาตย์ บุโรหิตาจาติ อาจารย์หาวันดี
สรี่จัยยะลาภาได้ผาบแป้สัตถุ พระยาก็หมายมายังม้าแก้ว อันเลิศแล้วตัวไว ณะดับไปด้วยเครื่อง
แก้วงามเลิศแล้วเจียงคาน ป่านตั้งจักบินชานเปียงฟ้า ในโลกหล้ามาด้วยรีบ จ้างม้าถึบถึมไป
แลฯ เมื่อนั้น นายนักการผู้ฉลาดก็เอาขันคำใบใหญ่ ใส่ข้าวตอกดอกไม้เตียนคำ นำเอาหน่อ
ทะรงธรรมน้อยนาญ ไปสู่ผาสาหลังเลิศแล้ว ก็อภิเษกหน่อแก้วบุญเรือง หื้อได้เสวยเมืองเสพสร้าง
ใส่จ้อพระบุญกว้างว้าธัมมะสังคหะราชา ก็มีแลฯ ที่นั้น มหาสัตว์เจ้าก็อยู่เสวยสัมปัตติด้วยอัน
ประกอบด้วยราชธรรมสิบประการฟ้าฝนก็ตกจอบตามฤดูบิจจะข้าวกล้าก้งอกงามดี จาวบุรี
ก็จมจีน ยินดีจู้จู้แห่งจู้บ้านจู้เมืองหาภัยยะข้าเล็กสัตถุอุบาทว์บได้สักเดื่อก็มีแลฯ

ภิกขเว ดูราภิกขุตั้งหลาย กูพระตถาคตะปางเมื่อสร้างสมปาน เดียวไปมา ในวิภูฏะสงสารปางเมื่อ เป็นพระยา ธรรมะจยยะระจากกษัตริย์นั้น ก็ได้พายไฟคตุงตัวพระยา และคนตั้งหลาย หื้อได้หายเสียยังพยาธิโรคาภัยยะตั้งมวล ก็ด้วยสิบปะกุธแห่งต้นตูกเมื่อนั้นแลฯ ตะทา มหาสัตว์เจ้าธรรมะจยยะกุมาร ก็หื้อตานรักษาศีลภาวนาบ่ขาด ทราบเลี้ยงอายุแห่งต้น ก็ได้ไปเกิด ในห้องฟ้าเลิศดุสิตา ก็มีหั้นแลฯ สัตถา อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ก็จุ่มนุญยังจาตะกะ อันนี้มาหื้อแจ้ง พระจึงแสรังเตสนาวา หัตถิกามะลังคามิ ปุญญังปัตตะหิโต ปะฎาฬิปุตตะโร นามะโมคคัลลาโน สุทโธทะโน สิริมะหามาया ราหุละเถโร สีวะสีเถโร อานันโท สิริจยยะ สัมพุทธโธ โลกะนาโถ เอวังธาเรอะ จาตะกันติ ภิกขเว ดูราภิกขุตั้งหลาย ส่วนอันว่าพระยา ปาฎะสิบุตรผู้หายพยาธินั้น ถือหากมาได้มหาโมคคัลลานะเถระเจ้าในก่าละบัดนี้แลนาฯ มหาเศรษฐีอันเป็นพ่อและแม่แห่งเจ้าจยยะสังคหะกุมารวันนั้นถือหากมาได้ พระศรีสุทโธทนะ และนางศรีมทามาयाในก่าละบัดนี้แลนาฯ ส่วนว่าพระยาเจ้าตนมีจื่อว่าจยยะสังคหะกุมารวันนั้น เอวัง โลกะนาโถ ถือหากมาได้แก่ต้นกูพระตถาคตะ ต้นเป็นตี่ตั้งตี่เป็งแก่โลกตั้งสาม ในก่าละบัดนี้ แลนาฯ ตุ่มเห ภาวันตา สูต่านตั้งหลายได้ฟังแล้วยังจาตะกะ อันนี้จูงได้ทะรงสะหน้าจำจื่อไว้ ออย่าขาด ก็จักได้ถึงสุขสามประการ มีนิพพานเป็นตี่แล้วบ่ออย่าจะแลฯ จยยะสังคหะ จาติกััง นิภูฐิตังชียา สังวรธณนาวิเศษอันกล่าวแก่ไชยังจยยะสังคหะก็บังคมเสร็จ เสด็จแล้วแต่นี้ก่อนแลฯ (พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง จยยะสังคหะ, ม.ป.ป.)

7. เมื่อประธานสงฆ์แสดงธรรมเทศนาจบก็เป่าคาถาลงในบาตรน้ำมนต์ 3 ครั้ง ต่อด้วยสวดคาถาปารมีสามทนต์ ดังนี้

ภาพ 78 ประธานสงฆ์เป่าคาถาลงในบาตรน้ำมนต์ 3 ครั้ง

สาธุ สาธุ สาธุ พระปัญญาปารมีสามสิบดีดี สาธุพระปัญญาปารมีวัง
 แวดล้อม วิริยะปารมีล้อมระวังดี ศิลปารมีบังหอดาบ เมตตาปารมีผาบแป้ทั้งป็น ทานนะปารมี
 หื้อเป็นผืนตั้งต่อ อุเบกขาปารมีหื้อก่อเป็นเวียง สัจจะปารมีแวดระวังดีเป็นใต้ ชั้นดีปารมีกาย
 เป็นหอกดาบบังหน้าไม้และปืนไฟ อธิฐานนะปารมีผันผาบไปทุกแห่ง แข็งแข็ง แร่งแร่ง ผายปราบ
 ผูกหมุมาร ผีสางพรายเผด ทุกทวิภพถีบฝั่งผายหนี นางธรณีอัศจรรย์ โสสะหมื่นผืนอยู่ข้างน้ำ
 นทีหนองกว้างต่อกว้างแตกดีฟองน่านองน่านอก เป็นเข้าตอกดอกไม้ถวายนุชาพระแก้วแก่นไม้
 สะทั้น พระพุทธรังจุงมาผายไผดอนุญาโตตโผดผู้ข้าแต่ดีหลี แม่ธรณีออกมาไรดผมอยู่ที่ข้างธาดู
 จ้างร้ายชายคะจ้ง งาลับดินพ่นน้ำนทีนองผัดผาย คอพรายหักทบท้าวพญามารอ่าวอ่าว ปูนแก้ว
 กราบยอมมือขึ้นทูนหัวไล่เกล้า ผู้ข้านี้ได้จี้ชื่อว่าลูกศิษย์พระพุทธรเจ้าตนมีบุญสมภารอันมากนั้ก
 พระพุทธรเจ้าจึงจัดตั้งปารมีไว้แก่จัน ตั้งไว้ตั้งหน้ากได้แก่จัน ตั้งไว้ตั้งหลังเกาได้แก่จัน ตั้งแต่
 หัวแพดตีน กได้แก่จัน ตั้งแต่ตีนแพดหัวก้าได้แก่จันแสนวา ลูกปิ่นจักมาเสมอเหมือนผ่นแสนหา
 กักักบ่มาไก้ ข้าเจ้าก่เลยได้ว่า พุทธะคุณัง ธรรมมะคุณัง สังฆะคุณัง พุทธะอินททา ธรรมะอินททา
 สังฆะอินททา อันแม่ธรณีผู้อยู่เหนือน้ำ ผู้อยู่ก้าแผ่นดิน กอนข้าได้ระลึกก็คิดถึงคุณพระบิดา
 คุณพระมารดา คุณครูบาอาจารย์ คุณพระแก้วตั้งสามพะกาน คุณพระพุทธร คุณพระธรรม
 คุณพระสงฆ์ คุณแดด คุณฝน คุณลม คุณนุกุศลราชเจ้ากดี คุณพระต้นภาวนากดี คุณนาง
 อุดรากดี คุณธรณีเจ้ากดี ขอหื้อจุงมาจ่วยฮักษาตั้งก้าหน้าและก้าหลังตนตัวแห่งข้าพระเจ้า
 ในคืนวันนี้ ยามนี้จุงแต่ดีหลีแต่เตอะ

พุทโธ พุทธังรักษา อัมโม อัมมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

พุทโธ พุทธังอะระหัง อัมโม อัมมังอะระหัง สังโฆ สังฆังอะระหัง

พุทโธ พุทธังกันหะ อัมโม อัมมังกันหะ สังโฆ สังฆังกันหะ อายุ วัฒนโณ สุขัง

พะลังฯ

8. เมื่อพระสงฆ์สวดคาถาบทนี้จบก็เป่าน้ำมนต์ในบาตรน้ำมนต์อีก 3 ครั้ง
 แล้วต่อด้วยบทคาถาอวยพรให้กับผู้เข้าร่วมพิธี ดังนี้ (ขณะที่สวดพระสงฆ์จะพรมน้ำมนต์ลงที่ทราย
 และน้ำมนต์ที่ชาวบ้านนำเตรียมเข้าพิธี)

พุทโธ พุทธังรักษา อัมโม อัมมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

พุทโธ พุทธังกันหะ อัมโม อัมมังกันหะ สังโฆ สังฆังกันหะ

อิติสุคะโต อะระหังพุทโธ นะโมพุทธาเย ปฐวีคังคา พระกุ่มมะเทวา ชะมามิ

หังฯ

พุทโธ พุทธังรักษา อัมโม อัมมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

อิติปิโส วิเสเสอิ อิเสเส พุทธะนาเมอิ อิเมนา พุทธะตังโสอิ อิโสติง พุทธะปิ
ติอิฯ

สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยา ตถาคโต สิทธิเตโช ชโยนิจจัง สิทธิลาโภ
นิรันตะรัง

สัพพะกัมมัง ประสิทธิเมฯ สัมปะจิตฉามิ นาสังสิโม พรหมา จะ มหาเทวา
สัพเพยักขา ประยันติ พรหมา จะ มหาเทวา อภิสภา ภาวันตุเม มหาบุญญู มหาลาโภ ภาวันตุเม
มิเตพาหุหะติ พุทธะมะอะอุ นะโมพุททาเย วิระทะโย วิระโคนายัง วิระหิงสา วิระทาสี วิระทาสา
วิรอิติโย พุทธัสสะ มานีมามะ พุทธัสสะ สวาโหม สัมปะติจฉามิ เพ็ง เพ็ง พา พา หา หา ฤฯ ฤฯ
นะโมพุททาเย นะมะพะทะ จะกะกะสะ นะมะอะอุ นิพพานะ ปัจจโย โหตุ อายู วัณโณ สุขัง พะลังฯ

9. เมื่อสวดเสร็จก็เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นประธานฝ่ายสงฆ์ก็จะพรมน้ำมนต์
ให้ชาวบ้าน โดยคณะสงฆ์ก็จะสวดบท ชยันโต ดังนี้

ชยันโต โภทิยา มูเล สักยานัง นันทิวฑฒะโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหติ ชะยัสสุ
ชะยะมังคะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวีโปกชะเร อะภิสเสเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต
ปะโมทะติ ฯ

สุนัขขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุขุณฺณุตตัง สุขะโณ สุขุหุตโต จะ สุขุณฺณุตตัง
พรหมะจาริสู ปะทักขินัง กายะกัมมัง วาจา กัมมัง ปะทักขินัง ปะทักขินัง มะโนกัมมัง ปะณิธิ เต
ปะทักขินา ปะทักขินา นิ กัตวานะ ละภันตเต ปะทักขิเน ฯ (ทวี เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

10. เสร็จจากการพรมน้ำมนต์แล้วจะเป็นการถวายจตุปัจจัย และสังฆทานแด่
พระสงฆ์ โดยพออาจารย์จะทำหน้าที่นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำถวาย ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ
สาธุโน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ
สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาทารกัปปัง
บริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาทารกัปปังบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้า
ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญฯ (ทวี เขื่อนแก้ว,
2554, หน้า 181)

11. เมื่อกล่าวคำถวายเสร็จ พออาจารย์เชิญประธานในพิธี และตัวแทนชาวบ้าน
มาประเคนจตุปัจจัย และไทยทาน พระสงฆ์กล่าวบทอนุโมทนาธิมคคาถา สามัญญานูมิทนาคาถา
และสัพพมงคลคาถา ดังนี้

เอวังโหดดีหลี อัจจะในวันนี้ก็เป็นวันดี สะหรีสุภม้งกละวิเศษล้ำเลิศยิ่งกว่า
วันและยามทั้งหลาย บัดนี้ก็หมายมี มูลศรัทธาบ้านเซตวัน พ่อออก แม่ออก ได้มาร่วมจิตร่วมใจ
กันนมมนต์ พระสงฆ์องค์เณรเฝ้ารูปมาประกอบม้งคละสังคหะบ้าน ณ 5 แยกประตูมาน ก็นออุทิศ
ส่วนบุญส่วนกุศลไปหายังเจ้าดีเจ้าฐานที่อารักขั๊กษาบริเวณ 5 แยกประตูมานก็ดี ปกปักฮักษา
บ้านเซตวันก็ดี บ้านใกล้เคียงก็ดี เจ้าห้องเจ้าหอก็ดี ตลอดถึงวิญญาณทุกดวง สัมภเวสี
อสุรกายทั้งหลาย สัพพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งสองเท้าสี่เท้า ตลอดตามไปถึงยังเจ้ากรรมแลนายเวร
เทวดา พรอเกิดแม่เกิด ปู่แณย่าแณ เจ้าดีเจ้าฐานเจ้าหอเจ้าเฮือนกู่ต่นกู่องค์ แม่นว่า
เขาเจ้าทั้งหลายได้วางอารมณ์ติดตายไปบ่จ่างได้หลงเข้าห้องข้างอบายภูมิทั้งสี่ หลอนได้ตายไป
เป็นเผดเป็นผี เปตวิสัยไปมาปรอด ตกค้างอยู่ในถ้ำคูหา เหมือนน้ำอันใดก็ดี ของส่วนบุญกุศลอันนี้
ไปจตไปจอดไปทอดไปถึง เทวดา เจ้าดีเจ้าฐาน เจ้าหอเจ้าเฮือน เทวดาฮักษาคุ่มครองยังประตูมาน
ตลอดจนถึงดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ได้ล้มหายตายจากแลวงเวียนอยู่แถว ๆ อยู่บริเวณนี้
ตลอดถึง เจ้าปู่เมืองใจ ที่เฝ้าฮักษาอยู่ 5 แยกประตูมาน ก็ขอหื้อได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่คณะ
หมู่ศรัทธาญาติโยมของหมู่บ้านเซตวันแห่งนี้ เมื่อได้รับได้กินแล้วก่ขอหื้อบั่นโจักอวยจัย หื้อศรัทธา
บ้านเซตวันแลบ้านใกล้เคียงทุกคน อยู่เย็นเป็นสุข ได้มีอายุมันยืนยาว มีใจก่มีลาภ ปราบแป้
ข้าศึกศัตรู เเคราะห์สิบสามนามสิบสี่ เเคราะห์ปีเคราะห์เดือนเคราะห์วัน เเคราะห์ยามเมื่อหลับตื่น
เคราะห์ห่ม่าคืนบ่หัน เเคราะห์ห่ม่าวันบ่รู้ เเคราะห์บ่ฮู้บ่จำ เเคราะห์สรรพนาต่างต่าง ก็ขอหื้อหาย
ไปจากมูลศรัทธาบ้านเซตวัน เต็งแตดีหลี

ยะถา วาริวะหา ปุรา ประริปูเรนติ สาคะรัง เหวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตางัง
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปูเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณิ โชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัต วันตะรายโย สุขี
ทีฬายุกุ ภาวะอภิวา ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ आयุ วัณโณ
สุขัง พะลัง

อายุวัฑฒะโก	ธนะวัฑฒะโก	สิริวัฑฒะโก	ยะสะวัฑฒะโก
พะละวัฑฒะโก	วัณณะวัฑฒะโก	สุชะวัฑฒะโก	โหด สัพพะทา
ทุกชะโรคะภะยา	เวรา	โสกา	สัตตุ จุปัตทะวา
อะเนกา	อันตะรายาปี	วินัสสันตุ	จะ เตชะสา
ชะยะสิทธิ	ธะนัง ลากัง	โสตถิ	ภาคยัง สุขัง พะลัง
สิริ	อายุ จะ วัณโณ จะ	โภาคัง	วุฑฒี จะ ยะสะวา
สะตะวัสสา	จะ อายุ จะ	ชีวะสิทธิ	ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ
สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

12. เมื่อเสร็จพิธีและส่งพระสงฆ์กลับวัดแล้ว ชาวบ้านก็จะทยอยมารับน้ำมนต์
ทราย และสายสิญจน์ ที่ผ่านพิธีกรรม นำไปประพรมและหว่านบริเวณบ้านเรือนให้เกิดสิริ
มงคล ต่อไป

ภาพ 79 น้ำมนต์และทรายที่ชาวบ้านนำมารวมพิธี

ภาพ 80 ชาวบ้านรับแบ่งน้ำมนต์ที่ผ่านพิธี

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

รอยหยดน้ำเทียนในบาตรและในโองน้ำมนต์ ชาวบ้านจะดีเป็นตัวเลขเพื่อนำไปเสี่ยงโชคตามความเชื่อของตนต่อไป

ภาพ 81 รอยหยดน้ำตาเทียนในโองน้ำมนต์

4.2 พิธีสวดเบิก

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

สวดเบิก เป็นพิธีสวดมนต์ไล่ทำนองพื้นเมืองที่พบในภาคเหนือ มีจุดประสงค์เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย ภัยพิบัติต่าง ๆ ตลอดจนจนสร้างความเป็นมงคลให้กับผู้เข้าร่วมพิธี และอาณาบริเวณที่จัดพิธี ในเมืองแพร่หากชุมชนใดมีการจัดงานมงคลชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 5 รูป หรือ 9 รูป มาทำพิธีสวดเบิกในตอนเย็นก่อนวันงานมงคลที่จะจัดในวันรุ่งขึ้น เพราะเชื่อว่าพิธีสวดเบึกนี้จะป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน หรือในงานมงคลที่จะจัด โดยบทสวดเบิกที่พระสงฆ์ใช้นั้นจะเป็นบทสวดที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ตลอดจนพระพุทธเจ้าชนะมาร แบ่งเป็น 4 วาร คือ วาร 1 ชื่อ เอโส โน สัตตะถา, วาร 2 ชื่อ ตัสสะเย ะรัตติยา, วาร 3 ชื่อ อะถะโข โส ะคะวา, วาร 4 ชื่อ โส ปะฐะมา อภิสัมพุทโธ โดยพระสงฆ์จะสวดเป็นทำนองที่มีเสียงสูงต่ำพสานกัน มีทำนองชื่อ ทำนองเอ ตามที่ได้สืบทอดกันมาแต่ละสำนัก ประกอบกับขณะสวดเบิกพระสงฆ์ผู้เป็นต้นเสียงจะเคาะไม้เป็นจังหวะควบคุมทำนอง

ในชุมชนเมืองเก่าแพร์ได้มีการจัดพิธีสวดเบิกที่มีความเฉพาะเรียกว่า พิธีสวดเบิก 4 มุมเมือง โดยจะจัดขึ้นในช่วงหลังประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ทางเทศบาลเมืองแพร์ จะร่วมกับชุมชนในเขตเมืองเก่าแพร์ใช้พื้นที่ประตูเมืองแพร์ 4 ประตู ได้แก่ ประตูชัย ประตูศรีชุม ประตูมาน และประตูใหม่ เป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีสวดเบิกเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย และสร้าง ความเป็นสิริมงคลให้เกิดขึ้นในชุมชนเขตเมืองเก่าแพร์ ทั้งนี้จะมีชาวบ้านแต่ละชุมชนที่อยู่ใกล้ บริเวณประตูเมืองทั้ง 4 ประตู เข้าร่วมพิธีกรรมในวันและเวลาดังกล่าว (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ในพิธีสวดเบิกทุกปีในชุมชนเมืองเก่าแพร์ จะจัดหลังประเพณีปีใหม่เมือง ประมาณ 2 สัปดาห์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการผู้จัดงาน ในปี พ.ศ.2563 ไม่ได้จัดพิธีกรรมเนื่องด้วย สถานการณ์โควิด 19 แต่หลังจากนั้นไม่นานได้เกิดเรื่องร้ายในชุมชนบ้านเขตวัน คือ มีคนตาย เป็นจำนวนมากในช่วง 1 เดือน ทำให้ชาวบ้านเขตวันได้จัดพิธีกรรมนี้ขึ้นร่วมกับพิธีส่งสังหะบ้าน โดยใช้สถานที่บริเวณท่าแยกประตูมาน ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในวันที่ 12 กรกฎาคม 2563 เวลา 19.00 น. ณ บริเวณท่าแยกประตูมาน

อุปกรณ์ประกอบพิธี

1. ในการประกอบพิธีกรรมนี้ชาวบ้านชุมชนบ้านเขตวันได้ช่วยกันจัดเตรียม ความพร้อมของสถานที่ โดยกางเต็นท์ผ้าใบ เตรียมเก้าอี้สำหรับผู้ร่วมงาน เครื่องขยายเสียง ระบบไฟฟ้า ต่าง ๆ ชาวบ้านจะเตรียมชุดโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูป ดอกไม้ธูปเทียน พร้อมโยง สายสิญจน์จากองค์พระพุทธรูปไปยังพระสงฆ์ในพิธี นอกจากนี้สายสิญจน์จะถูกโยงจาก พระพุทธรูปไปยังบาตรน้ำมนต์ และโยงสายสิญจน์มายังผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน
2. เครื่องบูชาเทวดาที่ชาวบ้านต้องเตรียมเพิ่มคือ เจดีย์ทราย จะถูกก่อขึ้นโดยใช้ กาบกล้วยทำเป็นชั้นขององค์เจดีย์จำนวน 3 ชั้น ประดับไปด้วย ตุง จ้อ (ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก) ที่มีหลากสี พร้อมทั้งต้นกล้วยต้นอ้อย และปักเทียนรอบเจดีย์
3. บาตรน้ำมนต์จะมีน้ำมนต์พร้อมเทียนทำน้ำมนต์ ในน้ำมนต์จะแช่ไปด้วยเมล็ด ขอลับช้าง เพื่อทำน้ำมนต์ขับไล่สิ่งชั่วร้าย
4. ชุดสังฆทานและปัจจัยเพื่อถวายพระสงฆ์ที่มาประกอบพิธี
5. ชันตั้ง หรือขันครุ ของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี จะเป็น พานปูด้วยผ้าขาวและ ผ้าแดง ในพานจะมีเปี้ยสาย หมากสาย ใบพลู ข้าวสาร ข้าวเปลือก หมอน 3 เหลี่ยม เงิน 32 บาท และบั้งสาบทสวดเบิก

ภาพ 82 อุปกรณ์ในพิธีสวดเบิก

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์วัดบ้านเซตวัน และคณะสงฆ์ สามเณร จำนวน 9 รูป
2. พ่ออาจารย์ผู้ดำเนินพิธีกรรม
3. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดผ้าหม้อฮ่อมและชุดพื้นเมือง

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพ่ออาจารย์ทำหน้าที่เป็นพิธีกรดำเนินรายการดังนี้

1. เชิญประธานในพิธี นางจินตนา พุงเก้า (ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเซตวัน) จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย และนำผู้เข้าร่วมพิธีสวดบูชาพระรัตนตรัย และอาราธนาศีล ตามลำดับดังนี้

(1) อิมินา ลักกาเรนะ พุทฺธัง ปุเชมิ

อิมินา ลักกาเรนะ ธัมมํ ปุเชมิ

อิมินา ลักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาวะวา พุทฺธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ

1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมํ นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ สังขัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุดิยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ

ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. ประธานสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมათานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(2) พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุดิยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย

ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุภันเต สาธุภันเต สาธุภันเต (ทวิ เชื้อนแก้ว,

2554, หน้า 48-49)

3. เมื่อสมათานศีลจบแล้ว ประธานสงฆ์จะได้กล่าวคำไหว้ครูโดยยกชั้นครูขึ้น พร้อมกล่าวเป็นภาษาพื้นเมือง ว่า

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

สาธุ สาธุ สาธุ โอภาสะ ข้าแต่องค์พระหรือสัพัญญูพุทธเจ้า องค์เป็นเจ้า เป็นประธาน อันเฝ้าพญามารได้แล้ว บัดนี้ข้าพเจ้ามุขครีธาบ้านเซตวัน ก็ได้กราบอาราธนา เฝ้าคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ปิณฺธุครุบา คุณครุบา อาจัน ครูเก่าครูแก่ ครูป้อครูแม่ เจิญพระพรหมมานั่งบ่าซ้าย เจิญพระนารายณ์มานั่งบ่าขวา เจิญพระฤๅษีร้อยแปดต้น มานั่งข้าง มานั่งหอมหน้า มานั่งหอมหลัง เจิญแม่คงคามาเป่าเป็นน้ำลาย เจิญแม่พระพายมาเป่าเป็นธนู บัดนี้พวกข้าพเจ้าทั้งหลายมีทั้งคณะครีธาบ้านเซตวันทั้งหลายได้นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป มาทำพิธีกรรมมังคละเข้าเบิก ณ 5 แยก ประตุมาน เพื่อทำความเป็นสิริมงคลแก่ กำจัดเสนียด จัญไร บัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ออกจากบ้านจ้องห้องหอ ที่อยู่อาศัยหมู่บ้านเซตวัน ในการทำมังคละ ในครั้งนี้ก็ขอให้อาจารย์บ้าน หมู่บ้านเซตวัน จุฑิวจุตุนจุฎุจคน ทุกครอบครัว ตลอดถึงบ้านใกล้เคียง เรือนเคียงที่อยู่มีสุข อายุมันยืนยาว มีใจก็มีลาภ ปราบแป้ข้าศึกศัตรู เเคราะห์สิบสามนามสิบสี่ เเคราะห์ปีเคราะห์เดือนเคราะห์วัน เเคราะห์ยามเมื่อหลับตื่น เเคราะห์ห่ม่าคืนบ่หัน เเคราะห์ห่ม่าวัน บรู๋ เเคราะห์บ่อปุ้จา เเคราะห์สรรพนาตาต่างนานา ก็ขอให้อาจารย์ ไปจากมุขครีธา สมณครีธา ตูเจ้าพระเณร ตลอดถึงครีธาบ้านเซตวัน เตียงแต่ดีหลี ปัญจะมาระ ชิโน นาโถ บัดโต สัมโพธิ มุตตะมัง จะตุสัจจัง ปะกาเสติ ธัมมะจักกััง ปะวัตตะยิ เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ วัตตะ กามาเยะ โอมกกา ทิกกา มาระกกา สาตุ สาตุ สาตุ

4. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวไหว้ครูเสร็จแล้ว พ่ออาจารย์กล่าวบท พุทฺโธมัง คละ และอาราธนาพระปริตร ตามลำดับ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 215)

(1) พุทฺโธ มังคละสัมภุโต สัมพุทฺโธ ทีปะทุตตะโม

พุทฺธะ มังคละมาคัมมะ สัพพะทุกขา ปะมุญจะเร

ธัมโม มังคละสัมภุโต คัมภีโร ทุทฺสโส อะนุญ

ธัมมะ มังคละมาคัมมะ สัพพะภะยา ปะมุญจะเร

สังโฆ มังคละสัมภุโต ทักขิณะโย อะนุตตะโร

สังฆะมังคละมาคัมมะ สัพพะโรคา ปะมุญจะเรฯ

(2) วิปัติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะทุกขะวินาสาเยะ ปริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะภะยะวินาสาเยะ ปริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะโรคะวินาสาเยะ ปริตตัง
พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

5. พระสงฆ์รูปที่ 3 สวดอัญเชิญเทวดา ดังนี้
สัคเค กาเม จะ รูปะ คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะ
คาเม ตะรุวะ

นะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม
ยักชะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตาฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

6. พระสงฆ์ทุกรูปเริ่มการสวดเบิก ในขณะที่พระสงฆ์ขึ้น นะโมฯ พ่ออาจารย์
จะเชิญประธานในพิธีจะเป็นผู้จุดเทียนที่บาตรน้ำมนต์ และชาวบ้าน (ผู้ชาย) จะช่วยกันจุดเทียน
ที่เจดีย์ทราย โดยพระสงฆ์ได้ใช้บทสวดเบิก วารที่ 4 โส ปัทมา อภิสัมพุทธโธ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 54)

ภาพ 83 ชาวบ้านจุดเทียนที่เจดีย์ทราย

(1) นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

(2) พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ตตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) พระสงฆ์เริ่มสวดเปิด โดยผู้วิจัยได้ถอดบทสวดคำต่อคำ (อิม.....) โยสันนิ

สิโน วะโปทิมฺหุลเล มาลลังฺสาเสนัง มะหันทิ วิจฺจโย สัมโปธิงมา กัจจิงวะอะนัน ตาญฺญาโณ โลกุตตะโม
 ตังปั้งนะมามิ พุทฺธัง ตังปั้งนะมามิ ธัมมัง ตังปั้งนะมามิ สังฆัง (เออ.....)

โส ปัทมา อภิสัมพุทฺธโ โทหนตฺว โปธิ รุขมฺหุลเอ เอ..ละปะลั้งเข นะนิตติ นะ
 นิตติ สันโต วิมุตติสฺสขัง ปฏิสังเว ตัสสาเย วารตติยา ปัทมะมัง ยามัง ปฏิจาสมุทฺทปาณัง อานุโรมัง
 อานโรมัง มนะสาการะ นิ (เอ..)

อะวิจาปัจจะยาสังขารา สังขาระปัจจะยา วิญญูอาระนัง วิญญูานะปัจ
 จะญา นามะรูปัง นามะ รูปะปัจจะยา สาระญัตตะนัง สาระญัตตะนะปัจจะญา ผัสโส ผัสสะปัจ
 จะยา เวตะนา เวตะนะปัจจะยา ตัณหา ตัณหาปัจจะยา อุปปาदानัง อุปปาदानะ ปัจจะยา ภา
 โว ภาวะปัจจะยา จาติ จาติปัจจะยา จะรามะระนัง โส กัมปะริเตวะตฺถุกะโต มะนะสุปายา
 สัมภะวัน ภาวะภะวันติ สัมภะวันภะวะวันติ (เอ.....)

อะวิจาเยเตวะ อะเสสะวิราคะนิโรธา (นิโร โร โร โส.....) สังขาระนิโรโธ
 (นิโร โร โร โธ.....) สังขาระนิโรธา (นิโร โร โร โธ.....) วิญญูานะนิโรโธ (นิโร โร โร โธ.....)
 วิญญูานะนิโรธา (นิโร โร โร ธา.....) นามะ รูปะนิโรโธ (นิโร โร โร โธ.....) นามะ รูปะนิโรธา
 (นิโร โร โร ธา.....) สาระญัตตะนะนิโรโธ (นิโร โร โร โธ.....) สาระญัตตะนะนิโรธา (นิโร โร โร
 ธา.....) ผัสสะนิโรโธ (นิโร โร โร โธ.....) ผัสสะนิโรธา (นิโร โร โร ธา.....) เวตะนะนิโรโธ (นิโร โร
 โร โธ.....) เวตะนะนิโรธา (นิโร โร โร ธา.....) ตัณหานิโร (นิโร โร โร โธ.....) ตัณหานิโรธา (นิโร

โร โร ธา.....) อุปปาตานิโรโร (นิโร โร โร โธ.....) อุปปาตานิโรธา (นิโร โร โร ธา.....)
 ภาวนิโรโร (นิโร โร โร โธ.....) ภาวนิโรธา (นิโร โร โร ธา.....) จาตินิโรโร (นิโร โร โร โธ.....)
 จาตินิโรธา (นิโร โร โร ธา.....) จัระรามะระณัง โส กัมปะ วิเตวะตุกชะโต มะนะสุปาया สานิ
 รุชณันติ (เอเหเห...)

อะนีกาจา อานี อานีกาจา (อา...) อาตีตังสาลัง สังฆาวิสะ อนีปีสัง มหา
 การัง ขเว ขเวสันโต (โอ.....) ทุขจาติ ปุณณะปั้ง กาทะ กาละจาติ โหติเย (เอ...) ปุณณะเคหะ
 นะกาหาติ สัปะเตปะ สุปะ พะทา ปาหะพุทัง วิสังฆาธา วิสังฆาธา กัจจิง (เออ.....)
 ตัณหานัง พะยา พะยาปาติ (เอ....)

อะถะโข โส ภาคะวา เอตัง ปะทังมิหิตัง กายัง เวรายัง อิมัง อุตานัง
 อุตตาเร ปิเย (เอ)

อะถะโข โส ภาคะวา เอตัง ปะทังมิหิตัง กายัง เวรายัง อิมัง อุตานัง
 อุตตาเร ปิเย (เอ)

(อิม...) สักเก เตวา มหารา (อา...) ออ ห่อจื่อเสียง เสียงจื่อห่อ กองสारा
 กอง เหลี้ยวแล้ว แลเหลี้ยว (เหลี้ยว.....) กองแลเหลี้ยว เหลี้ยว เหลี้ยวกอง เหลี้ยวเหลี้ยวกอง ซื่อ
 เสียง ซื่อเสียง ซื่อห่อ ห่อจื่อเสียง จื่อเสียง

จะนา สะมิโร อิมมา สะโม (โหโอโฮโอ.....) สะนา สังฆาติปะเร (เอ....)
 ปินาปะหุ สังฆา สามี สามี สัมพีระวะ สมาสธัสสะ ตัญจะ อัมมาตัญจา สาลีโยโย (โอ.....)
 ห่อจื่อเสียง เจียงซื่อห่อ กองตาลากอง เหลี้ยวแล้ว แลเหลี้ยว (เหลี้ยว.....) กองแลเหลี้ยว
 เหลี้ยว เหลี้ยวกอง เหลี้ยวเหลี้ยวกอง ซื่อเสียง ซื่อเสียง ซื่อห่อ ห่อจื่อเสียง จื่อเสียง

ซีรันติเวรา จารา สุขิตา อาโสปี จารัง (เออ....) ห่อ จื่อเสียง เจียงซื่อห่อ
 กองตาลากอง เหลี้ยวแล้ว แลเหลี้ยว (เหลี้ยว.....) กองแลเหลี้ยว เหลี้ยว เหลี้ยวกอง เหลี้ยวเหลี้ยว
 กอง ซื่อเสียง ซื่อเสียง ซื่อห่อ ห่อจื่อเสียง จื่อเสียง

มุเมติ สันโต สัตมิภาเว อะปะละปะเก (เอ...) จะตุเล ปะตะวัง จะตุเล ปาลัง
 สัมมาพุททะกัง (ออ...) หุตุเล หุตุเล ตะโต (โอ.....) จื่อเสียง เจียงซื่อห่อ กองตาลากอง เหลี้ยว
 แล แลเหลี้ยว (เหลี้ยว.....) นาเหลี้ยวกอง เหลี้ยวกอง กองแล กอง ก่อง กองแล กอง กอง
 ก่อง กอง และก่องแล กาแล กอง กองดา เหลี้ยวแล้ว (แอ...)

ภาพ 84 พระสงฆ์ 9 รูป ขณะสวดเบิก โดยมีประธานสงฆ์เป็นผู้เคาะไม้ให้จังหวะ

ดังนี้

7. เมื่อจบบทสวดเบิก พระสงฆ์สวดพระปริตร และสวดเจริญพระพุทธมนต์ต่อ

(1) เริ่มบทพุทพะภาคะนะมะการ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(2) ต่อด้วยบท สัมพุทธะ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 56)

สัมพุทธะ อัญญะวิสัยจะ

ทวาหะสัยจะ สะหัสสะเก

ปัญญาจะสะตะสะหัสสานิ

นะมามิ สิริสะสา อะหัง

เตสัง ธิมมัญจะ สังข์ญจะ	อาทะเรนนะ นะมามีหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ
สัมพุทเธ ปัญจะปัญญาสัจจะ	จะตุวิสะติสะหัสสะเก
ทะสะสะตะสะหัสสานิ	นะมามี ลีระสา อะหัง
เตสัง ธิมมัญจะ สังข์ญจะ	อาทะเรนนะ นะมามีหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ
สัมพุทเธ นะวุตตะระสะเต	อัญญะจัตตาฬิสะสะหัสสะเก
วิสะติสะตะสะหัสสานิ	นะมามี ลีระสา อะหัง
เตสัง ธิมมัญจะ สังข์ญจะ	อาทะเรนนะ นะมามีหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ
(3) ต่อด้วยบพ นะโมแปดบพ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)	
นะโม อะระหะโต สัมมา	สัมพุทธานุสสะ มะहेสิโน
นะโม อุตตะมะธิมมัสสะ	สะวากขาตัสเสวะ เตนิระ
นะโม มะหาสังข์สสาปิ	วิสุทเธสีละทิมฺหิโน
นะโม โอบาตยารัทธานุสสะ	ระตะนัตตยัสสะ สาธุกัง
นะโม โอบะกาตีตัสสะ	ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ
นะโม การัปปะภาเวนะ	วิคัจฉันตุ อุปัททวา
นะโม การานุกาเวนะ	สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา
นะโม การัสสะ เตเชนะ	วิริมहि โหมิ เตชะวา
(4) ต่อด้วยบพ มงคลสูตร ดังนี้	
อะเสวะนา จะ พาลานัง	ปณติตานัญจะ เสวะนา
ปุชา จะ ปุชณียานัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ปะฏิรูปะเทสะวาโส จะ	ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา
อัตตะสัมมาปะณิธิ จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พาหุสัจจัญจะ สิปปัญจะ	วินะโย จะ สุสิกขิตโต
สุภาสิตา จะ ยา วาจา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มาตาปิตุอุปัฏฐานัง	ปุตตะทารัสสะ สังคะโห

อะนาถุลา จะ กัมมันตา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ทานัญจะ ธัมมะจะรียา จะ	ญาตะกานัญจะ สังคะโห
อะนะวัชชานิ กัมมานิ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
อาระตี วิระตี ปาปา	มัชชะปาณา จะ สัญญะโม
อัปปะมาโท จะ ธัมเมสุ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
คาระโว จะ นิวาโต จะ	สันตฎฐิ จะ กะตัญญาตา
กาเลนะ ธัมมัสสะวะนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ ธัมมะสากัจฉา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ตะโป จะ พรหมะจะรียัญจะ	อะริยะสัจจานะ ทัสสะนัง
นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พุกุฐัสสะ โลกะธัมเมหิ	จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
เอตาทีสานิ กัตวานะ	สัพพัตตะมะปะราชาตา
สัพพัตตะ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ

มหามังคะละสูตรตัง ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60)

(5) ต่อด้วยบท รัตนสูตร ดังนี้ (เมื่อสวดถึงบทนี้ ประธานฝ่ายสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์)

ภาพ 85 ประธานฝ่ายสงฆ์จะหยดน้ำตาเทียนลงในบาตรน้ำมนต์

ยังกิณฺญจ วิตตัง อิตฺถ วา หุรังฺ วา สัคเคสุ วา ยัง รัตตะนัง ปะณีตัง
 นะ โน สะมัง อัตถิ ตตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ รัตตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 ขะยััง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทชฺฉะคา ลักกะมะณี สะมาทิตฺโต
 นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กิณฺญจ อิทัมปิ ธัมเม รัตตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 ยัมพุทฺธะเสฏฺฐโณ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาทิมานันตะริกัณฺญะมาหุ
 สะมาทินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม รัตตะนัง ปะณีตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 เย ปุคคะลา อัญฺญะ สะตัง ปะสัณฺฐา จัตตารี เอตานิ ยุกานิ โหนติ
 เต ทักขิณฺเอยยา สุคะตัสสะ สาวะกาเอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ
 อิทัมปิ สังฆะ รัตตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 เย สุปปะยุดตา มะณะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมहि
 เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ ลัทธา มุธา นิพพุติง ภูญชะมานา
 อิทัมปิ สังฆะ รัตตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 ชินัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะจิตตาเยติเก ภาวัสสิมิง
 เต ชีณะพีชา อะวิรุฬฺหิฉันทา นิพพันติ อิทานิ ยะถายัมปะทีโป
 อิทัมปิ สังฆะ รัตตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
 เมื่อจบบทนี้ ประธานสงฆ์ดับเทียนน้ำมนต์ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า

62-63)

(6) ต่อด้วยบท กรณียเมตตสูตร ดังนี้

กะระณียะมัตถะกุสะเลนะ	ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
ลักโก อุกฺขุ จะ สุหฺขุ จะ	สุวะโจ จัสสะ มุฑุ อะนะติมานิ
สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ	อัปปะกัจจโจ จะ สัลละหุกะวุตติ
สันตินทริโย จะ นิปะโก จะ	อัปปะคัพโภ กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
นะ จะ ชุททัง สะมาจะเร กิณฺญจ	เยนะ วิญญู ปะเร อุปะวะเทยยุง
สุชินโน วา เขมิโน โหตุ	สัพเพ สัตตา ภาวันตุ สุชิตตตา
เย เกจิ ปาณะภูตฺตติ	ตตะสา วา ถาวะรา วา อะนะวะเสสา
ทีฆา วา เย มะหันทา วา	มัชฌิยา รัสสะกา อะณุกะณฺฐา
ทีฏฐา วา เย จะ อะทีฏฐา	เย จะ พุเร วัณฺณติ อะวิทุเร

ภูตา วา สัมภะเวสี วา	สัพเพ สัตตา ภะวันตุ สุขิตัตตา
นะ ปะโร ปะรัง นิกุพเพถะ	นาติมัญญะถะ กัตถะจิ นัง กิญจิ
พยาโรสะนา ปะฐิฆะสัณญา	นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจเฉยยะ
มาตา ยะถา นิยัง ปุตตัง	อายุสา เอกะปุตตะมะนุรักเข
เอวัมปิ สัพพะภูเตสุ	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
เมตตัญจะ สัพพะโลกัสมิง	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทัง อะโถ จะ ติริยัญจะ	อะสัมพาธัง อะเวรัง อะสะปัตตัง
ติฏฐัญจะรัง นิสินโน วา	สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิทโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฐุญจะ	พรหมะเมตัง วิหารัง อิธะมาหุ
ทิฏฐิญจะ อะนุปะคัมมะ สีละวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง	นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยัง ปุณะเรตติ
กะระณียะเมตตัง สุตตัง ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)	

(7) ต่อด้วยบท วัฏฏกปริตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 67)

อัสติ โลกะ สีละคุโณ	สัจจัง โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สัจจะนะ กาทามิ	สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง
อาวัชชิตวา ธัมมะพะลัง	สะริตวา ปุพพะเก ชิเน
สัจจะพะละมะวัสสาเย	สัจจะกิริยะมะกาสะหัง
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัญจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวหะ ปะฐิกกะมะ
สะหะ สัจจะ กะเต มัยหัง	มะหาปัชชะลิต สิจิ
วัชเชสิ โสพะสะ กะวีसानิ	อุทะกัง ปัตวา ยะถา สิจิ
สัจจะนะ เม สะโม นัตถิ	เอสา เม สัจจะปะระมีติฯ

(8) ต่อด้วยบท ชันธปริตตคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 68)

อัมปะมาโน พุทโธ อัมปะมาโน ธัมโม อัมปะมาโน สังโฆ ปะมาณะ

วันตานิ

สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา	สะตะปะที อุณณานากิ สะระพู
มุสิกา กะตา เม รักขา	กะตา เม ประริตตา ปะฐิกกะมันตุ
ภูตานิ โสหัง นะโม ภะคะวะโต	นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานังฯ

(9) ต่อด้วยบพ อิติปิโส ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

อิติปิ โส ภาวะวา อระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะ สัมปันโน
 สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทโธ ภาวะวาติฯ
 สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอบะ
 นะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิตีฯ

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ อสุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะ
 กะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ
 ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย
 ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติฯ

(10) ต่อด้วยบพ โพชนังคปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)

โพชนังโค สะติสังขาโต	ธัมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยัมปีติปัสสัทธิ	โพชนังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกขะโพชนังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสินา
มุณีนา สัมมะทักขาตา	ภาวิตา พะหุสีกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลานะ ทุกขิเต ทิสวา	โพชนังเค สัตตะ เทละยิ
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกะทา ธัมมะราชาปี	เคลัญญูนาภิปิโต
จุนทัตถะเรนะ ตัญญูวะ	ภาณเปตวานะ สาทะรัง
สัมโมทิตวา จะ อาพาธา	ตัมหา วุฏฐาสสิ ฐานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
ปะหีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะเหลสินัง
มัตถาคะตะกิเลสา วะ	ปัตตานุปัตตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ

(11) ต่อด้วยบพ อภยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 79-80)

ยันทุนนิมิตตัง อวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโ
 ปาปักคะเห ทุสสุปินัง อะกันตัง พุทธานุภาวณะ วินาสะเมนตุฯ

ยันทุนนิมิตตัง อะระมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
 ปาปัคคะโท ทุสสุปินัง อะกันตัง อัมมานุกาเวนะ วินาสะเมนตุฯ
 ยันทุนนิมิตตัง อะระมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
 ปาปัคคะโท ทุสสุปินัง อะกันตัง สังฆานุกาเวนะ วินาสะเมนตุฯ

(12) ต่อด้วยบท ชยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

มะหากการุณีโก นาโถ	หิตายะ สัพพะปาณินัง
ปฺลูเรตวา ปาระมี สัพพา	ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลังฯ
ชะยันโต โพธิยา มูเล	สักยานัง นันทิวัทธมโน
เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ	ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
อะปะราชิตะปัลลังเก	สีเส ปะฐะวีโปกชะเร
อะภิสเสเก สัพพะพุทธานัง	อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ
สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง
สุชะโณ สุมุหุตโต จะ	สุยฺยัญ्ञัง พรหมะจาริสู
ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจา กัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตเตเถ ปะทักขิเณฯ

(13) ต่อด้วยบท โส อัตถะลัทธโร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 81)

โส อัตถะลัทธโร สุขิโต	วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุขิโต โหหิ	ชะหะ สัพเพหิ ญาติภิ
สา อัตถะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหหิ	ชะหะ สัพเพหิ ญาติภิ
เต อัตถะลัทธา สุขิตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตา โหหะ	ลิหะ สัพเพหิ ญาติภิฯ

(14) ต่อด้วยบท สักกัตตวา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82)

สักกัตตะวา พุทธะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวรััง
หิตัง เทวะ มนุสสานัง	พุทฺธะเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตุ เต
สักกัตตะวา อัมมะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
ปริฟ้าหุ ปะสะมะนัง	อัมมะเตชะนะ โสตถินา

นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ภะยา ฐปะสะเมนตุเตฯ
ลักกัตตะวา สังฆระระนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตเชนะ โสติถินา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	โรคา ฐปะสะเมนตุเตฯ
- (15) ต่อด้วยบพนัตถิ เม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)
นัตถิ เม ะระระณัง อัญญัง	พุทโธ เม ะระระณัง ะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม ะระระณัง อัญญัง	ธัมโม เม ะระระณัง ะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม ะระระณัง อัญญัง	สังโฆ เม ะระระณังวะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ	เต ชะยะมังคะลังฯ
- (16) ต่อด้วยบพ ยังกิญจि ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)
ยังกิญจิ ะระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ะระตะนัง พุทธะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสติถิ ภะวันตุ เตฯ
ยังกิญจิ ะระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ะระตะนัง ธัมมะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสติถิ ภะวันตะ เตฯ
ยังกิญจิ ะระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ะระตะนัง สังฆะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสติถิ ภะวันตะ เตฯ
- (17) ต่อด้วยบพ ชินปัฏฐร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 247)
ชะยาสะนากะตา พุทธา	เชตวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะกัง ะรัง	เย ปิวิงสุ ณะราสะภา
ตัมหังกะราทะโย พุทธา	อัญญะวิสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง	มัตตะเกเต มุณิสสะราฯ
สีเส ปะติฏฐิตา มัยหัง	พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติฏฐิตา มัยหัง	อุเร สัพพะคุณากะโรฯ
หะทะเย เม อะนุรุทโธ	สาวิปุตโต จะทักขิณ
โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัสสมิง	โมคคัลลานโ จะ วามะเกฯ
ทักขิณ สะวะเน มัยหัง	อาสุง อานันทะ ราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม	อุภาสุง วามะโสตะเกฯ
เกสันเต ปิฏฐิภาคัสสมิง	สุริโย ะ ประภังกะโร

นิสินโน สิริสัมปันโน	โลภิตอ มุณีปุงคะโว
กุมาระกัสสโป เถโร	มะเหสี จิตตะ วาทะโก
โส มัยหัง วัฑฒเน นิจัจัง	ปะติฏฐาสสิคฺคาภาโร
ปฺถุณโณ อังคฺลิมาโร จะ	อุปาสิ นันทะ สิวะลี
เถรา ปญฺจะ อิเม ชาตา	นะลาเต ติสสะกา มะมะฯ
เสสาสิตี มะหาเถรา	วิชิตา ชินะสวาระกา
เอเตสิตี มะหาเถรา	ชิตะวันโต ชินโรสะ
ชะลันตา สีละเตเชนะ	อังคะมังคะสุ สันฐิตาย
ระตะนัง ปุระโต อาสิ	ทักขิณ เมตตะ สุตตะกัง
ระชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ	วาเม อังคฺลิมาละกังฯ
ขันธะโมระปะริตตัญจะ	อาภานาฎิยะ สุตตะกัง
อากาเส ฉะวะนัง อาสิ	เสสา ปาการะสันฐิตาย
ชินา นานาวัระสังยุตตา	สัตตปปาการะ ลังกะตา
วาตะปิตตาหะสังฺฆาตา	พาหิรัช ฉัตตูปัททะวา
อะเสสา วินะยัง ยันตุ	อะนันตะชินะ เตชะสา
วะสะโต เม สะกัจเจนะ	สะทา สัมพุททะปะญชะเรฯ
ชินะปัฏชะระมัชฌิมฺหิ	วิหะรันตัง มะฮี ตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ	เต มะหาปุริสาสะภาฯ
อิจเจวะมันโต	สุคฺคโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ	ชิตูปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ	ชิตาริสังโฆ
สังฆานุภาเวนะ	ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวปะปาสิโต	จะรามิ ชินะ ปญฺชะเรติฯ

(18) ต่อด้วยบท อุณ्हัสสะวิชัย ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 248)

อัติถิ อุณ्हิสสะ วิชะโย	ธัมโม โลกเ อุนุตตะโร
สัพพะตัสสะ หิตตถายะ	ตัง ตะวัง คัณหาหิ เทวะเต
ปะริวัชเช ราชะทัณเฑ	อะมะนุสเสหิ ปาวะเก
พะยัคเค นาเค วิเส ภูเต	อะกาละมะระณนะ วา
สัพพะสมา มะระณา มุตโต	ฐะเปตวา กาละมาริตัง
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหดุ เทโว สุชี สะทา

สุทระสีลัง สะมาทายะ	ธัมมัง สุ จะริตัง จะเร
ดัลเสวะ อานุกาเวนะ	โหดุ เทโว สุชี สะทา
ลิกขิตัง จินติตัง ปุชัง	ธาระณัง วาจะนัง คะรุง
ปะเรสัง เทสะนัง สุตวา	ดัลสะ อายุ ปะวัฑฒะ ตีติฯ

(19) ต่อด้วยบท เทวะตาอุยโยชะนะคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

ทุกข์ปัดตา จะ นิททุกขา	ภะยปัดตา จะ นิภะยะยา
โสภปัดตา จะ นิโสภกา	โหนดุ สัพเพปิ ปาณินโน
เอตตาวะตา จะ อัมเหหิ	สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทนต์ุ	สัพพะสัมปัตติลิทธิยา
ทานัง ทะทนต์ุ สัทธายะ	สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนดุ	คัจฉันตุ เทวะตาคะตยา
สัพเพ พุทธา พะลปัดตา	ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานุญจะ เตชะนะ	รักขัง พันธามิ สัพพะโสฯ

(20) ต่อด้วยบท สัพพมงคลคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุกาเวนะ	สะทา โสเถถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุกาเวนะ	สะทา โสเถถิ ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะสังฆานุกาเวนะ	สะทา โสเถถิ ภะวันตุ เตฯ

(21) ต่อด้วยบท สวดคาถาสืบชะตา ดังนี้

อินทชะตา เทวะชะตา พรหมชะตา มหาพรหมชะตา อีสี่ชะตา มหา
 อีสี่ชะตา มุนีชะตา มหามุนีชะตา ปุริชะตา มหาปุริชะตา จักกะวัตติชะตา มหาจักกะวัตติ
 ชะตา พุทธชะตา ปัจเจกพุทธชะตา อรหันตชะตา สัพพะสิทธิวิชชา ธรรมะชะตา สัพพะโลกา
 จะรียานังชะตา สัพพะโลกา ธิปะติญาณังชะตา เอเตนะ สัจจะวัชชะนะ ตูยหังสุวัตติ โหดุ ตูยหัง
 สวาหายะฯ

นะโมพุทธานุสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ เสยยะถีนัง หุรุ หุรุ
 สวาหายะฯ(ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 246)

(22) ต่อด้วยบท สุขี ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 250)

สุขี พุทธานัง อุปปาโท	สุขา สัทธัมมะเทสะนา สุขยา
-----------------------	---------------------------

สังข์สละ สามัคคี สามัคคานัง	ตะโป สุโข ชัตติยา
เสฏฐิฐุ ชะเนตัสสะมัง เย	โคตะปะติฌายิโน
วิชชา จะระณะสัมปันโน	โส เสฏฐิฐุ เทวะมานุเส ทิวา
ตะปะติ อาทิจโจ รัตติง	อาภาติ จันทิมมา สันนัทโธ
ชัตติโย ตะปะติ ฌายี	ตะปะติ พรหมะเณ อะละ
สัพพะมะโหรัตติง	พุกุโธ ตะปะติ เตชะสาฯ

(23) ต่อด้วยบท หิริโอดตปปะสัมปันนา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 264)

หิริโอดตปปะสัมปันนา	สุกกะธัมมา สะมาหิตา
สันโต สัพปุรสา	โลเก เทวะธัมมาติ วุจจะเรฯ
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัญจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวทะ ปะฎีกะมะฯ
อะโรคะยะปะระมา ลาภา	สันตุญฐิ ปะระมัง ณะนัง
วิสาสาปะระมา ญาติ	นิพพานัง ปะระมัง สุขังฯ

6. เมื่อจบการเจริญพระพุทธมนต์เสร็จ ประธานฝ่ายพระสงฆ์ก็เป่าน้ำมนต์ในบาตรน้ำมนต์ 3 ครั้ง แล้วสวดคาถาปารมีสามสิบทัศ ดังนี้

สาธุ สาธุ สาธุ พระปัญญาปารมีสามสิบทัศ สาธุพระปัญญาปารมีวง
 แวดล้อม วิริยะปารมีล้อมระวงดี ศิลปารมีบังหอดาบ เมตตาปารมีผาบแป้ทั้งป็น ทานนะปารมี
 หือแป้นผืนตั้งต่อ อุเบกขาปารมีหือก่อแป้นเวียง ลัจจะปารมีแวดระวงดีแป้นใต้ ชันติปารมีกาย
 แป้นหอกดาบบังหน้าไม้และปืนไฟ อธิฐานนะปารมีผ้นผาบไปทุกแห่ง แข็งแข็ง แร้งแร้ง ผายปราบ
 ผุ่งหมู่มาร ผีสางพรายเผด ทุกทวิภพถีบผั่งผายหนี นางธรณีอัศจรรย์ โสสะหมื่นผ้นอยู่ข้างน้ำ
 นทีนองกว้างต่อกว้างแตกตีฟองน่านองน่านอก แป้นเข้าตอกตอกไม้ถวายนุชาพระแก้วแก่นไม้
 สะทั้น พระพุทธรังจุงมาผายผัดอนุญาโตดผัดผู้เข้าแต่ดีหลี แม่ธรณีออกมารีดผมอยู่ท่ข้างธาตุ
 จ้างร้ายชายคะจ้งงาสับดินพ่นน้ำนทีนองผัดผาย คอพรายหักทบท้าวพญามารอ้าวอ้าว ปูนกั้ว
 กราบยอมมือขึ้นทูนหัวใส่เกล้า ผู้ข้านี้ได้จื่อว่าลูกศิษย์พระพุทธรเจ้าต้นมีบุญสมภารอันมากนั้ก
 พระพุทธรเจ้าจึงจัดตั้งปารมีไว้เก้าจัน ตั้งไว้ตั้งหน้ากได้เก้าจัน ตั้งไว้ตั้งหลังเก้าได้เก้าจัน ตั้งแต่
 หัวแหวตั้น กได้เก้าจัน ตั้งแต่ตั้นแหวหัวเก้าได้เก้าจันแสนวา ลูกปิ่นจักมาเสมอเหมือนผ่นแสนหา
 กจักบ่มาไก้ ข้าเจ้ากเลยได้ว่า พุทธะคุณัง ธรรมมะคุณัง สังฆะคุณัง พุทธะอินทา ธรรมะอินทา
 สังฆะอินทา อั้นแม่ธรณีอยู่เหนือน้ำ อยู่อยู่ก้าแผ่นดิน กอนข้าได้ระลึกก็ตถึงคุณพระบิดา
 คุณพระมารดา คุณครูบาอาจารย์ คุณพระแก้วตั้งสามพะกาน คุณพระพุทธร คุณพระธรรม
 คุณพระสงฆ์ คุณแดด คุณฝน คุณลม คุณกุศลราชเจ้ากดี คุณพระต้นภาวนากดี คุณนางอุตรากดี

คุณธรรมนี้เจ้าก่ดี ขอให้อัจจุมาช่วยรักษาตั้งกำหนดหน้าและกำหนดหลังตนตัวแห่งข้าพระเจ้าในคืนวันนี้
ยามนี้จึ่งแต่ดีหลีแต่เดอะ

พุทโธ พุทธังรักษา ธรรมโม ธรรมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

พุทโธ พุทธังอะระหัง ธรรมโม ธรรมังอะระหัง สังโฆ สังฆังอะระหัง

พุทโธ พุทธังกันหะ ธรรมโม ธรรมังกันหะ สังโฆ สังฆังกันหะ อายุ วัฒนโณ สุขัง

พะลังฯ

7. เมื่อประธานฝ่ายสงฆ์สวดคาถาปารมัสสามสิบทัตคจบก็เป่าน้ำมนต์ในบาตร
น้ำมนต์ อีก 3 ครั้ง แล้วต่อด้วยบทคาถาอวยพรให้กับผู้เข้าร่วมพิธี ดังนี้ (ขณะที่สวดพระสงฆ์
จะพรมน้ำมนต์ลงที่เจดีย์ทราย ตลอดจนน้ำมนต์ที่ชาวบ้านนำเตรียมเข้าพิธี)

พุทโธ พุทธังรักษา ธรรมโม ธรรมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

พุทโธ พุทธังกันหะ ธรรมโม ธรรมังกันหะ สังโฆ สังฆังกันหะ

อิติสุคะโต อะระหังพุทโธ นะโมพุทธานะ ปฐวีคังคา พระภุมมะเทวา ชะมามิ

หังฯ

พุทโธ พุทธังรักษา ธรรมโม ธรรมังรักษา สังโฆ สังฆังรักษา

อิติปิโส วิเสเสอิ อิเสเส พุทธะนาเมอิ อิเมนา พุทธะตังโสอิ โสติตัง พุทธะปิ

ติอิฯ

สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยา ตถาคโต สิทธิเตโช ชโยนิจจัง สิทธิลาโภ

นิรันตะรัง

สัพพะกัมมัง ประสิทธิเม ฯ สัมปะจิตถามิ นาสังสิโม พรหมา จะ มหาเทวา
สัพเพยักขา ประยันติ พรหมา จะ มหาเทวา อภิสภา ภาวันตุเม มหาบุญโญ มหาลาโภ ภาวัน
ตุเม มิเตพาหุหะติ พุทธะมะอะอุ นะโมพุทธานะ วิระทะโย วิระโคนายัง วิระหิงสา วิระทาสี วิระ
ทาสา วิรอิติโย พุทธัสสะ มานีมามะ พุทธัสสะ สวาโหม สัมปะติจถามิ เพ็ง เพ็ง พา พา หา หา
ฤ ฤ นะโมพุทธานะ นะมะพะทะ จะกะกะสะ นะมะอะอุ นิพพานะ ปัจจโย โหตุ อายุ วัฒนโณ สุขัง
พะลังฯ

8. เมื่อสวดเสร็จก็เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นพระสงฆ์ก็จะพรมน้ำมนต์ให้ชาวบ้าน
โดยคณะสงฆ์ก็จะสวดบท ชยันโต ดังนี้

ชะยันโต โพธิยา มูเล สักยานัง นันทิวัทตะนโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัส

สุ ชะยะมังคะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐวีโปกชะเร อะภิสเอ สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัต
โต ปะโมหะติ ฯ

สุนัขขัตตั้ง สุ่มังคะลัง สุปะภาตัง สุขุณฺณุตฺตัง สุขะโณ สุขุหุตโต จะ สุขุณฺณุตฺตัง
 พรหมจาริสฺส ปะทักขิณัง กายะกัมมัง วาจากัมมัง ปะทักขิณัง ปะทักขิณัง มะโนกัมมัง ปะณิธิ เต
 ปะทักขิณา ปะทักขิณานิ กัตวานะ ละภันตเตเถ ปะทักขิเณฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

9. เสร็จจากการพรมน้ำมนต์แล้วจะเป็นการถวายจตุปัจจัย และสังฆทานแด่
 พระสงฆ์ โดยพออาจารย์จะทำหน้าที่นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำถวาย ดังนี้

อิมาเน มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอิณชะยามะ
 สาธุเน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมาเน ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ที่ชะรัตตัง หิตายะ
 สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารกับทั้งบริวาร
 เหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้า
 ทั้งหมด เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
 2554, หน้า 181)

10. เมื่อกล่าวคำถวายเสร็จ พออาจารย์เชิญประธานในพิธี และตัวแทนชาวบ้าน
 มาประเคนจตุปัจจัย และสังฆทาน พระสงฆ์กล่าวเวณชานอุทิศส่วนกุศล และให้พรผู้เข้าร่วมพิธี
 ดังนี้

เอวังโหตุตีหสิ อัจจะในวันนี้ก็เป็วันดี สะหรีสุภมังกละวิเศษล้ำเลิศยิ่งกว่า
 วันและยามทั้งหลาย บัดนี้ก็หมายมี มูลศรัทธาบ้านเขตวัน พอออก แม่อก ได้มาร่วมจิตร่วมใจ
 กันนมมนต์ พระสงฆ์องค์เณรเฝ้ารูปมาประกอบมังคละเข้าเบิก ณ 5 แยก ประตุมาน ก็ขออุทิศ
 ส่วนบุญส่วนกุศลไปหาัยงเจ้าดีเจ้าฐานที่อารักขัษักขาบริเวณ 5 แยกประตุมารกดี ปกปักสักขา
 บ้านเขตวันก็ดี บ้านใกล้เรือนเคียงก็ดี เจ้าห้องเจ้าหอก็ดี ตลอดถึงวิญญาณทุกดวง สัมภเวสี
 อสุรกายทั้งหลาย สัพพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งสองเท่าสี่เท่า ตลอดตามไปถึงยังเจ้ากรรมแลนายเวร
 เทวบุตร เทวดา พ่อเกิดแม่เกิด ปู่เถนย่าเถน เจ้าดีเจ้าฐานเจ้าหอเจ้าเฮือนกัณฑ์กัณฑ์ แม่นว่า
 เขาเจ้าทั้งหลายได้วางอารมณ์ติดตายไปบัจจได้หลงเข้าห้องข้างอบายภูมิทั้งสี่ หลอนได้ตายไป
 เป็นเผดเป็นผี เปตวิสัยไปมาบรรอด ตกค้างอยู่ในถ้ำคู้หา เหมือนน้ำอันใดก็ดี ของส่วนบุญกุศล
 อันนี้ไปจตไปจอดไปทอดไปเถิง เทวดา เจ้าดีเจ้าฐาน เจ้าหอเจ้าเฮือน เทวดาสักขาคุ่มครองยัง
 ประตุมาน ตลอดจนถึงดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ได้ล้มหายตายจากแลวนเวียนอยู่แถว ๆ อยู่
 บริเวณนี้ ตลอดถึง เจ้าปู่เมืองใจ ที่เฝ้าสักขาอยู่ 5 แยกประตุมาน ก็ขอให้อได้รับส่วนบุญส่วนกุศล
 ที่คณะหมู่ศรัทธาญาติโยมของหมู่บ้านเขตวันแห่งนี้ เมื่อได้รับได้กินแล้วก็ขอให้อับันใจก่อวยจย
 หื้อศรัทธาบ้านเขตวันแลบ้านใกล้เรือนเคียงทุกคน อยู่เย็นเป็นสุข ได้มีอายุมันยืนยาว มีใจก็มีลาภ
 ปราบแป้ข้าศึกศัตรู เคราะห์ลืบสามนามลืบลี เคราะห์ปีเคราะห์เดือนเคราะห์วัน เคราะห์ยาม

เมื่อหลับบดื่น เคราะห์หม่าคืบบ่หัน เคราะห์หม่าวันบู้ เคราะห์บู้บู้จำ เคราะห์สรรพนาต่างต่าง
ก็ขอให้อหาย ไปจากมูลศรัทธาบ้านเซตวัน เต็งยงแต่ดีหลี

ยะถา วาริระหา ปุรา ประริปูเรนติ สาคะรัง เอวะเมวะ อิติ ทินนัง เปตานิ
อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปูเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณี ไชติระโส ยะถา

สัพพีติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะราโย สุซี
ที่ฆาย โภภาวะ อภิวา ทะนะลีลิสสะ นิจัจจ วุฑฒาปะจาโยโน จัตตาโรธัมมาวัฑฒันติ อายุ วัณโณ
ลูซัง พะลัง

อายุวัฑฒะโก	ธนะวัฑฒะโก	สิริวัฑฒะโก	ยะสะวัฑฒะโก
พะละวัฑฒะโก	วัณณะวัฑฒะโก	สุชะวัฑฒะโก	โหดุ สัพพะทา
ทุกขะโรคะภะยา	เวรา	โสกา	สัตตุ จุบัททะวา
อะเนกา	อันตะรายาปี	วินัสสันตุ	จะ เตชะสา
ชะยะสิทธิ	ธะนัง ลากัง	โสตถิ	ภาคยัง ลูซัง พะลัง
สิริ อายุ จะ วัณโณ จะ		โกคัง	วุฑฒิ จะ ยะสะวา
สะตะวัสสา จะ อายุ จะ		ชีวะสิทธิ	ภาวันตุ เต
ภะวะตุ	สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ	สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาเวน	สะทา		

โสตถิ ภาวันตุ เต

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวน สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เต

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวน สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เต ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

11. เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จก็เป็นอันเสร็จพิธี ชาวบ้านนิมนต์พระสงฆ์กลับวัด
และช่วยกันจัดเก็บสถานที่ ส่วน เจดีย์ทรายที่เป็นเครื่องบูชาเทวดา และสายสิญจน์ที่ผ่าน
พิธีกรรม ชาวบ้านเก็บเอาไว้น้ำชาที่บ้านเรือน โดยจะเอาทรายจากเจดีย์ทรายกลับไปหว่านรอบ
ๆ บ้านเรือนของตนเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบ้านเรือน

4.3 พิธีสะเดาะนพเคราะห์

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีสะเดาะนพเคราะห์ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการปลดปล่อยเคราะห์ให้ออกจากตัว
ของผู้ร่วมพิธี แต่เดิมเป็นพิธีที่มีความเฉพาะ และจัดขึ้นให้กับชาวบ้านเป็นรายกรณีไม่ได้ระบุ
วันเวลาในการจัดที่ชัดเจน หากชาวบ้านได้ประสบเคราะห์ เจ็บป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุร้ายแรง

ก็จะติดต่อพ้ออาจารย์มาประกอบพิธีกรรมสะเดาะนพเคราะห์ ในช่วงเย็นก่อนตะวันตกดิน เพื่อส่งเคราะห์ให้ข้ามพ้นไปกับวัน แล้วในวันรุ่งขึ้นจะประกอบพิธีสืบชะตาต่อหลังจากที่ได้สะเดาะเคราะห์แล้ว ในปัจจุบันวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำเอาพิธีสะเดาะนพเคราะห์มาจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีให้กับชาวบ้านที่มาพร้อมในพิธีสวดมนต์ข้ามปีเพื่อส่งเคราะห์ของผู้เข้าร่วมพิธีให้ไปกับปีเก่า โดยในวันส่งท้ายปีเก่าจะประกอบพิธีสะเดาะนพเคราะห์ บูชาเทียนสืบชะตา พิธีสืบชะตาหลวง และสวดมนต์ข้ามปี ตามลำดับ (พระครูวิจิตรปริยัตยาทร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในวันที่ 31 ธันวาคม 2563 เวลา 21.00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

เนื่องในวันส่งท้ายปีเก่าวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารได้จัดหลายพิธี จึงได้รวมอุปกรณ์ของพิธีสะเดาะนพเคราะห์ และสืบชะตาหลวงเข้าด้วยกัน

ภาพ 86 อุปกรณ์บูชานพเคราะห์ สืบชะตาหลวง วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสะเดาะนพเคราะห์ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร
จะมีรายละเอียด ดังนี้

1. สะตวงบูชานพเคราะห์ 9 ช่อง เป็นกระบะที่ทำจากกาบกล้วย 9 ช่อง
โดยแต่ละช่องจะใส่เครื่องบูชาที่แตกต่าง ตามกำลังของดาวนพเคราะห์ ดังนี้

ช่องที่ 1 พระอาทิตย์ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีแดง 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 2 พระจันทร์ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีเหลือง 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 3 พระอังคาร ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีชมพู 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 4 พระพุธ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีเขียว 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 5 พระพฤหัสบดี ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย
อ้อย อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีแสด 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 6 พระราหู ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีเทา 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 7 พระศุกร์ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีขาว 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 8 พระเกตุ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีเขียวสลับขาว 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์อัน ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ช่องที่ 9 พระเสาร์ ใส่ ฐูป ดอกไม้ หมากพลู เมียง ข้าวเหนียว กล้วย อ้อย
อย่างละ 9 ชิ้น ปักตุ้งจ้อสีม่วง 9 อัน ปั้นรูปเทวดา 1 องค์ ตรงกลางช่องปักเทียน 1 เล่ม

ข้างสะตวงสะเดาะเคราะห์แต่ละมุมตั้งบายศรี 4 อัน พร้อมโยงสายสิญจน์
สีขาวแดงรอบสะตวงสะเดาะเคราะห์แล้วต่อไปที่ทางชะตา (กระโจมสีบชะตา) โยงไปถึง
ผู้เข้าร่วมพิธีที่อยู่นอกวิหาร

ภาพ 87 สะตวงบูชานพเคราะห์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ขันตั้ง หรือขันครุ เป็นเครื่องบูชาครูของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี ของบูชาครูในขันตั้ง จะขึ้นอยู่กับตำราครูแต่ละสำนักจะไม่เหมือนกัน โดยจะประกอบไปด้วย ด้ายขาวด้ายแดง ข้าวสาร 1 ขวด ข้าวเปลือก 1 ขวด ผ้าขาวผ้าแดง สวยดอกไม้รูปเทียน หมอนขาวหมอนแดง พลุ 108 แหลบ หมากสาย 108 หัว เทียน 1 คู่ ดอกไม้ จ้อง (ร่ม)

ภาพ 88 ขันตั้งของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี

3. เทียนสะเดาะเคราะห์ เทียนสีบชะตา และแผ่นชะตา ที่ชาวบ้านได้บูชา จะถูกนำมาเข้าในพิธี โดยวางในพานข้างเครื่องบูชาพรเคราะห์ทั้ง 2 ข้าง พร้อมโยงสายสิญจน์ ไปยังก้างชะตา

ภาพ 89 เทียนสะเดาะเคราะห์ เทียนสีบชะตา และแผ่นชะตา

3. สายสิญจน์ที่ใช้ในพิธีจะเป็นสายสิญจน์สีขาวและสีแดง โดย สีแดงแทนคุณของพ่อแม่ และบรรพบุรุษ ส่วนสีขาวแทนคุณของพระพุทธรูปศาสนา

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี และพระสงฆ์พิธีกรดำเนินพิธีการ
2. ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีนำเทียนสะเดาะเคราะห์ เทียนสีบชะตา และแผ่นชะตา ที่บูชากับทางวัดนำมาเข้าพิธีในวิหาร ส่วนตัวผู้เข้าร่วมพิธีจะอยู่ข้างนอกวิหารซึ่งทางวัดได้จัดที่นั่งในเต็นท์ผ้าใบ พร้อมกับโยงสายสิญจน์ให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้นำมาผูกครีษณะประกอบพิธีกรรม

ลำดับขั้นตอนในพิธี

ในพิธีนี้ผู้ประกอบพิธีเป็นพระสงฆ์

1. เมื่อพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีพร้อมแล้ว พระสงฆ์อีกรูปผู้ทำหน้าที่พิธีกร จะเริ่มอาราธนาพระปริตร

สาธุ

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะทุกขะวินาสาเยะ ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะภะยะวินาสาเยะ ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธิยา สัพพะโรคะวินาสาเยะ ปริตตัง

พรุถะ มังคะลัง (ทวี เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

2. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีจะไหว้ครูก่อนประกอบพิธี

สาธุ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

สาธุ สาธุ ผู้ข้าไหว้ด้วยศรัทธา มีวาจาเป็นเกา พะละต่อเต้าถึงเนรพาน

พระจึงสร้างสมปานผมานว่าได้สี่แสนองไชยปายแสนมหากัปป์ พระจึงได้พะละสัพปัญญุตน์
 ญาณนึ่งเหนือแท่นแก้วอลังการผจญแป้วพญามาร บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลาย ขออาราธนาคุณปิสนุครู
 บาวาจาจนแห่งข้า หมายถึง คุณพระพุทเจ้า คุณพระธรรมเจ้า คุณพระอริยสังฆเจ้า คุณพระอา
 กะสาวะกะเจ้าทั้งแปดสิบพระองค์ คุณปิสนุครูบาวาจารย์แห่งข้า หมายถึงครูเกา ครูปาย
 ครูต่าย ครูยั้ง ครูบัต ครูแก้ ครูแหก ครูข้าม ครูคง ครูตางซ้ายขอหื้อบั้นมา ครูทางขวามาอยู่ถ่า
 ครูตางหนักก็ขอหื้อมาแวดระวัง มีคุณพญาอินทร์ พญาพรหม พญาอมราช ครูท นาคน้ำ แม่ธรณี
 พญาเวสสุวรรณ พระเพลิง พระพาย พระนารายโธศวร ได้สิบหกจันฟ้าสิบห้าจันดิน คุณแดด คุณลม
 คุณน้ำ คุณฝน คุณกุสราจเจ้าตนภาวนาที้ดี คุณพระเจ้าตนภาวนาที้มีฐานเจ้ากุตน์ก่องค้จุงมา
 นั้นเหนือขันแก้วมาเป็นสักขีพยานวันนี้ผู้ข้าจะได้ทำมั่งคณกรรมพลีกรรม สะเดาเนนพเคราะห์ทั้งเกา
 ออกจากตน จากตัว จากหัวจากคิง ของท่านทั้งหลาย เจ้าเลื้อเจ้าผ้า เจ้าชะตา เจ้าเตียนปู้จา
 ทั้งหลายทั้งมวลก็ดี และกระทำมั่งคณกรรมสิบโหราชะตาหื้อคณะเจ้าภาพทั้งหลาย ตลอดถึง
 ญาติโยมทั้งหลายหื้อได้อยู่สะคุมจุ่มเนื้อเย็นใจ จำเจริญไปใจใจป้นจากภันไกลจากเวรหื้อได้อยู่
 เย็นเป็นสุขและขอหื้อได้เจริญไปด้วยจตุรพิธพรชัยทั้งสี่ประการ คือมี อายุ คือขอหื้อมีอายุหมั้น
 ยืนยาว มีวรรณะ ขอหื้อมีผิวพรรณวรรณสวัสดิ มีสุขะ ขอหื้อมีความสุขความเจริญ ถ้ามี
 ความสุขอยู่แล้วก็ขอหื้อมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป มีพะละ ก็ขอหื้อมีพะละกำลังอันมหาศาลต่อต้าน
 โรคภัยไข้เจ็บอันตรายใดใดอย่าได้มากล้ำมากาย และขอหื้อท่านทั้งหลายที่ได้นำเส้นก้านชะตา
 ทั้งหลายมวลฝูงนี้ได้จัดเอารายได้หมายเอาชื่อท่านทั้งหลายพร้อมด้วยวันเดือนปีเกิดท่าน

ทั้งหลาย ที่ได้กระทำมั่งคั่งกรรมวันนี้อย่างการสืบโหราชะตาและสะเดาะนพเคราะห์ ก็ขอให้อ่านทั้งหลาย ได้พ้นจากภัยได้ไกลจากเวร ขอให้ผู้มีอายุยืนยาว เต็มยศดีดีหลี พุทธรัง ประสิทธิ์เมธัมมัง ประสิทธิ์เมธ สัจจัง ประสิทธิ์เมธ สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิชะ ตถาคโต สิทธิเตโช ชิโยนิจจัง สิทธิลาโภ นิรันตะรัง สัพพะกัมมัง ประสิทธิ์เมธ

3. เมื่อพระสงฆ์ไหว้ครูเสร็จก็จะเข้าสู่ขั้นตอน พลีเคราะห์ สะเดาะนพเคราะห์ โดยพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีจะได้สวด อัญเชิญเทวดา และบูชานพเคราะห์แบบพื้นเมือง ดังนี้

(1) สะมันตา จักกะวาเฟ็สุ อัตตราคัจฉันตุเทวะตา สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุนันตุ สัคคะโมกชะทัง พระรัตนวาระ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิกขิตตะจิตตา ปะริตตัง ภาณันตุ

สัคเค กาเม จะ รูเป ติริสิขะระตะเย จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะ คาเม จะ รุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมัญญูฐาทะโย จาตุโลกะपालะราชา ยะมะราชา อินโท เวสสุวัณณะราชา อะริยะเมตเตยโย โปธิสัตตะตา วกาทะโย อะริยะสวาระกา จะ ปุถุชชะนะ กัลลยะณมา จะ สัมมาทิฏฐี เยวะ พุทเธ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทเธ สะคา ระวา ธัมเม สะคา ระวา สังฆะ สะคา ระวา อิติ ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปรา อิมะสุ จักกะวาเฟ็สุ เทวะตา ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว โน สุนันตุ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตาฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

(2) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต* อะระหะโต* สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต* อะระหะโต* สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต* อะระหะโต* สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

อันจะในวันนี้ก็ในวันดี วันเป่งอันหมดไสวันใดก็หมดบอด เป็นวันยอดพญา วัน บัดนี้ผู้ข้า จะขับเคราะห์ดังหลาย ขับเคราะห์ และขับนามเคราะห์ 13 และนาม 15 เคราะห์ เจ็บเคราะห์ใหม่ เคราะห์ไข้เคราะห์หนาว เคราะห์อุบาทว์พยาธิกังวลอนตะรายดังหลายก็ขอให้ออกไปเสียในวันนี้ ยามนี้นั้นจึ่งมีเตียงแต่ดีดีตั้งแต่นี้ไปภายหน้าเคราะห์ดังหลาย ของเจ้าเสื้อเจ้าผ้า เจ้า ของชะตาราตีที่ได้จดเอาหมายเอาชื่อ วันเดือนปีเกิด ลงในแผ่นดวงทองเหลืองที่มีกิติ และจดลงในเทียนบูชานพเคราะห์ดังหลายกิติ เคราะห์วันตกก็อย่าได้มาจอด เคราะห์ต่างวันออกก็อย่าได้มาใกล้ เคราะห์ต่างไต่ก็อย่าได้มาเจียด เคราะห์ทางเหนือก็อย่าได้มากาย สัปปะกังวลอันตรรายดังหลายก็ขอให้ออกไปเสียในวันนี้ยามนี้ นั้นจึ่งมีเตียงแต่ดีดีคือไปอยู่จิม พระอาทิตย์ไกลแสนขอบ หือไปตกที่พระจันทร์นอกจักรวาล หือตกไปอยู่จิมพระอังคารที่ฟ้าเสี่ยง แผ่นดินสุด หือตกไปอยู่จิมพระพุธที่ผาตั้งสงัด หือตกไปอยู่จิมพระพัลที่ผากังบนดอยสูง หือตก

ไปอยู่จิมพระศุภร์ที่คอยเขี้ยวหมื่นเส้า หือตกไปอยู่จิมพระเสาร์ที่พระเจ้าบโหวศาสนา หือตกไปอยู่
 จิมโลริกาหืออมหญาใต้หม่นฟ้าเมืองอุดร หือตกไปอยู่จิมพระราหูในตองเตสเมืองไอสวนลัปะ
 เเคราะห์ตั้งมวลงมีมาก หือตกเสียยังลัปะกังวลงนตะรายหลายสิ่ง หือดับเมื่อยมิงหายไต้ตั้งแต่
 บัดนี้วันนียามนี้ไปเมื่อหน้าลืบปีสูงอย่าได้มาเต้า เก้าลืบปีสูงอย่าได้มากาย สูท่านตั้งหลายได้ปอน
 นี้แล้วก็ขอหือเคราะห์ตั้งหลายได้กาทดแก้แล้วหายเสียไปยังลัปะพะยาตอุบาทว์กังวลงนตะราย
 เเคราะห์ป่าววยลืบหาอย่าได้มากไกลหือตกไปเสียในวันนียามนี้ เเคราะห์ที่ร้ายวังมากก็ขอหือตกไป
 เสียในวันนียามนี้ เเคราะห์ที่อย่าได้มาต้องเคราะห์น่องอย่าได้มาปอนขอหือตกไปเสียในวันนียามนี้
 เเคราะห์เดือนดาวตั้งเคราะห์ตัวร้ายเคราะห์่างย้ายเดี่ยวหนกของหือตกไปเสียในวันนียามนี้
 เเคราะห์จิงวังอย่าได้มากไกล เเคราะห์หือร้อยอย่าได้มาหาหือตกไปเสียในวันนี้ เเคราะห์ยังไร่ยังนา
 เเคราะห์ผู้เฒ่าฝากตัวก็ขอหือตกไปในเสียในวันนี้ เเคราะห์หัวควายตัวกล้า เเคราะห์ข้างม้าตัวจน
 ก็ขอหือตกไปเสียในวันนียามนี้ เเคราะห์การตางเป็นถ้อย เเคราะห์เป็นข้อใหญ่่น้อยเป็นความขอ
 หือตกไปในเสียในวันนียามนี้ไต้ตั้งแต่วันนี้ไป ไปในภายหน้าอย่าหือได้มีกังวลงมาถูกตอง อย่าหือมี
 โทษตองสังการ อย่าหือมีเคราะห์ปอนเคราะห์ใหญ่่น้อยแหวดหนีไกล หือมีใจชมชื่นหืออายุ
 เจ้าตั้งหลาย ยิงยืนนานในร้อยชาวขบเข้าพรรษานั้นจุงมีเตียงแต่ดีหลี เตอะ

สุนัขขัดตั้ง สุ่มังคะลัง

สุปะภาตัง สุหญฺญลิตัง

สุชะโณ สุมุหุดโต จะ

สุยฺญลั้ง พรหมะจาริสุ

ปะทักซิณัง กายะกัมมัง

วาจา กัมมัง ปะทักซิณัง

ปะทักซิณัง มะโนกัมมัง

ปะณิธิ เต ปะทักซิณา

ปะทักซิณานิ กัตวานะ

ละภันตตเถ ปะทักซิเณฯ

ในวันนี้ก็ป็นวันดี สหริสุ่มังคะลังอันยิงโยชน เราจักได้ส่งยังพลีกรรม
 บุษาสะเดาะเคราะห์การ หือแก่เจ้าผ้า เจ้าเครื่องชะตาชียาตั้งหลาย และเจ้าภาพตั้งหลายที่ได้
 จดเอารายได้หมายเอาชือวันเดือนปีเกิดได้สลักชือไว้ในแผ่นทองเหลืองนี้ก็ได้ สลักชือเอาไว้ใน
 เทียนบุษาก็ดีตั้งแต่วันนียามนี้ไปเมื่อหน้าป็น สหริสุ่มังคะละ นุชโชคแก้วยิงใหญ่วันดีก็มาใน
 มหาณฤกษ์ดวงดี จุงหือมีสหริไชยะเตชะเจ้าตั้งหลายได้บุชายังนับว่านวเคราะห์ตั้งเก้า เจ้าตั้ง
 หลาย เจ้าหอ เจ้าเฮือนตั้งหลาย มีพญาอาทิตยเป็นเก้า พาราต่อเต้าถึงเจตรักเป็นที่สุดสันนี้ บัด
 นี้คหตั้งหลายเขาก็มีใจชมชื่นยินดีจุน จึงมาลาลดปลดโทษเสียยังผามาทะภัย อุบาทพะละ
 โรคาตั้งหลายอันได้จักมาได้อนตราย เขาตั้งหลายห้ามเสียจุนอันแล้วตั้งแต่บัดนี้ยามนี้ไปภาย
 หน้าจึงหือพ้นอุบาทว์พ้นจากเคราะห์อันมีในนอกตนตั้งมวลงหือได้ระงับดับหายไต้ตั้งเป็นตั้งน้ำ
 อันตกจากใบบัวบอบอนนั้นจุงประการ หืออยู่สวัสติหือมีอายุมันยืนยาวจำเริญไปด้วยปักคะสัมปะ
 ติใหญ่่น้อยตามใจใฝ่อันใดอันใดอันนั้น กั้นว่าหลักก็ขอหือได้เงินหมื่นต้นขอหือได้เงินแสน

อย่าได้มีอะหังลักอัน อยู่ได้ดูต่างได้กินข้าวของเงินคำสัมปัตติอันกระทำมั่งคละกรรมก็ขอหือ
 เป็นรัตนาวะชิระมงคลแก่ตนที่เป็นเจ้าเสื่อ เจ้าผ้า เจ้าชะตาตั้งหลายมวลฝูงนี้นั้นจุงจักมีเตียงแต่
 ดีหลี เฮาก็ขอหือท่านตั้งหลายที่เป็นเจ้าเสื่อเจ้าผ้าเจ้าชะตาราคีตั้งหลายก็ได้จารึกชื่อวันเดือน
 ปีเกิดนามสกุลตั้งหลายลงในแผ่นเงินแผ่นทองแผ่นคำก็ได้ใส่ลักชื่อตั้งหลายอยู่ในเทียนก็ได้
 เป็นตัวแทนของท่านตั้งหลาย ในกาลบัดนี้ได้มากระทำมั่งคละกรรมพลีกรรมสะเดาะนพเคราะห์
 ตั้งเก้าออกจากตนจากตัวจากหัวจากคิงของท่านตั้งหลายก็ได้ ก็ขอหือเคราะห์สิบสามนามสิบห้า
 มีพระอาทิตย์เป็นเก้า ก็ขอหือครองตั้งหลายนั้นได้ตกลงไปตวยไฟโหลลงไปใต้น้ำลึงบนใบบัว
 ใบบอนนั้นจุงมีเตียงแต่ดีหลี นับตั้งแต่นี้ไปภายหน้าขอหือท่านตั้งหลายจงพ้นแกภัยไกลจากเวร
 เป็นต้นว่าเคราะห์ปี เคราะห์วัน เคราะห์ยาม เคราะห์เดือน เคราะห์สิบสามนามสิบห้า เคราะห์
 เมื่อเดียวเหลือวพ่อเคราะห์ต่างหน้าอย่าได้มาปก เคราะห์ตะวันตกอย่าได้มากลาย ว่าสันนี้จุงจัก
 มีเตียงแต่ดีหลี และขอหือท่านตั้งหลายได้เจริญไปด้วยจตุพรชัยตั้งสี่ประการ คือมี อายุ ขอหือมี
 อายุหมั่นยืนยาว มีวรรณะ หือมีผิวพรรณวรรณะสดใส มีสุขะ ขอหือมีความสุขความเจริญ
 แม่นว่ามีความสุขอยู่แล้วก็ขอหือมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป มีพละ ก็ขอหือมีพละกำลังอันมหาศาล
 ต่อต้านโรคภัยไข้เจ็บอันตรายใดใดอย่าได้มากล้ำมากาย ยิ่งบ่เท่าเดื่อนั้นขออาราธนาคุณพระ
 ศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งหลายบารมีหลวงพ่อบุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระพุทธรูป
 เจ้าศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของจังหวัดแพร่ รอยพระพุทธรูปบาทสี่รอยก็ได้ ซึ่งเป็นโบราณสถานอายุ
 นับพันปีวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารแห่งนี้ก็ได้ ฤกษ์พระบดพระบาทพระธาตุเจ้าเจดีย์วัดพระธาตุ
 เจ้ามิ่งเมืองเจดีย์สถานกลางเมืองแพร่ก็ได้ ฤกษ์หลวงพ่อบุทธมิ่งขวัญเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้ง
 หลายในเมืองพระบาทมิ่งเมือง แลในสากลโลก จงมาบ้นโชคบ้นปอนหือท่านตั้งหลายผู้ที่เป็น
 เจ้าเสื่อ เจ้าผ้า เจ้าชะตาราคีก็ได้จารึกชื่อนามสกุลวันเดือนปีเกิดไว้ในแผ่นเงินแผ่นทองนี้ก็ได้
 ได้จารึกชื่อลงในเทียนบูชาก็ได้ ขอหือท่านตั้งหลายเหล่านั้นจุงมีอายุพ้นเตียงเต้ารอยขาวขอบเข้า
 วัสสา พยาธิโรคอย่าได้มาไกล้มากลาย เจ็บป่วยไข้อย่าได้มาพาน เคราะห์หัวท้าวญอุบาทจุง
 แคล้วคาคหนีไกล โจรมารภัยตัวร้ายอย่ามาไกล อัดคิและลมร้ายจงมลายหายไป แม่นว่าจะไป
 ตกเหนือออกใต้ภูทิดา สัปปะพยาธิใหญ่่น้อยจุงคดค้ายหายไป จัยพาจุมพุ่มุค้ตรุ้โหลมาขาบ
 ไหวขอเป็นข้าใจอาสา แม่นว่าอีกก็ขอหือบ้นมาหากขอหือบ้นได้ ดูต่างกินจ่ายใจไปตาน นั้นจุงจัก
 มีเตียงแต่ดีหลี

ชัยยะตุภะวัง ชัยยะมังคะลัง อายุวันนัง สุขังพะลัง ชะยะสิทธิิ ธะนัง ลากัง
 โสติถิ ภาคยัง สุขัง พะลังสิริ อายุ จะ วัฒนเณ จะ โภคัง วุฑฒิ จะ ยะสะวา สะตะวัสสา จะ อายุ
 จะ ชีวะสิทธิิ ะวันตุ เตฯ

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวะัตวันตะราโย สุขี
 ที่ชฌายโก ภาวะ อภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจัง วุฑฒาปะจายโน จัตตารโ อัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณณโณ
 สุขัง พะลังฯ นิพานัง ปะระมัง สุขขังฯ

พุทฺธัง ปะระสิทธิเม อัมมัง ปะระสิทธิเม สังขัง ปะระสิทธิเม สิทธิกิจจัง สิทธิ
 กัมมัง สิทธิการิยะ ตถาคโต สิทธิเตโช ชโยนิจจัง สิทธิลาโภ นิรันตะรัง สัพพะกัมมัง ปะระสิทธิเมฯ

ภาพ 90 พระสงฆ์ประกอบพิธีเสเดาะนพเคราะห์

4. เมื่อสวดบูชาจนนพเคราะห์เสร็จ พระสงฆ์จะพรมน้ำมนต์ที่เครื่องเสเดาะ
 นพเคราะห์ แผ่นดวงชะตา และเทียนส่งเคราะห์ เทียนสืบชะตา เป็นอันเสร็จพิธีเสเดาะนพเคราะห์
บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

พิธีเสเดาะนพเคราะห์ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารนั้น ถูกจัดขึ้นรวมกัน
 ในช่วงสวดมนต์ข้ามปี หลังเสร็จพิธีส่งเสเดาะเคราะห์ พระสงฆ์จะทำการประกอบพิธีสืบชะตา
 หลวงต่อ โดยพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีจะแจ้งให้ชาวบ้านทราบว่า ลำดับต่อไปจะได้สวดบทสืบชะตา
 และบทธรรมสาราวิกสูตร ธรรมพื้นเมืองที่ใช้ในการสืบชะตา เมื่อเสร็จพิธีสืบชะตา ก็จะเข้าสู่
 พิธีสวดมนต์ข้ามปี จนแล้วเสร็จพิธีทุกอย่าง เทียนเสเดาะเคราะห์และเทียนสืบชะตาพระสงฆ์
 จะเอามาจุดข้างนอกวิหาร ส่วนดวงส่งนพเคราะห์จะนำไปทิ้งที่แม่น้ำยม ตามความเชื่อที่ว่า
 ให้เคราะห์ตกไปกับไฟไหลไปกับน้ำ

5. กลุ่มพิธีต่ออายุ

กลุ่มพิธีต่ออายุ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการต่ออายุให้กับบุคคลและสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง และพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์มืองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

5.1 พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

แม่น้ำยม เป็นแม่น้ำสายหลักของเมืองแพร่ ซึ่งไหลผ่านตัวเมืองแพร่อันเป็นป้อมปราการทางธรรมชาติที่สำคัญในการป้องกันข้าศึกในอดีต ชาวบ้านบริเวณแม่น้ำยมได้ประโยชน์จากน้ำยมในการเพาะปลูกการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงชีพ ขณะเดียวกันในฤดูน้ำหลากหากน้ำยมมีมากก็จะไหลเข้าท่วมเมืองแพร่ได้ แม่น้ำยมจึงเป็นแม่น้ำที่ให้ทั้งคุณและโทษ พิธีกรรมสืบชะตาน้ำยมถูกจัดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2543 โดยชุมชนบ้านเซตวันที่อยู่ติดกับแม่น้ำยมเป็นผู้จัด ในปัจจุบันเทศบาลเมืองแพร่ได้ผนวกเอาพิธีกรรมสืบชะตาน้ำยมนี้เข้ารวมกับงานประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) ในช่วงเช้าเวลาประมาณ 09.00 น. โดยมีจุดประสงค์ในการทำพิธีคือ ต่ออายุของแม่น้ำยม ตลอดจนวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลน้ำยมบันดาลให้น้ำยมให้คุณแก่ชาวบ้าน คือ หน้าแล้งอย่างได้แล้ง หน้าน้ำหลากอย่าได้ท่วมบ้านท่วมเมือง นอกจากนี้ยังเป็น การกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของการรักษาแม่น้ำยมให้อยู่คู่กับเมืองแพร่ตลอดไป (ทวี ถิ่นอ่อน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2563)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีกรรมสืบชะตาน้ำยมในวันที่ 30 ตุลาคม 2563 เวลา 09.00 น. ซึ่งตรงกับประเพณียี่เป็ง (วันลอยกระทง) ณ ทำนายนมบ้านเซตวัน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำยมนั้น พ่ออาจารย์ประจำวัดเซตวัน จะเป็นผู้เตรียมพร้อมก่อนพิธีสืบชะตา โดยจะตั้งกางชะตา และเครื่องสืบชะตาไว้ข้างแม่น้ำยม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กางชะตา เป็นไม้ค้ำ (ชาวบ้านเรียกไม้ค้ำสรี) สูงประมาณ 2 เมตร 3 เล่ม นำมาค้ำซัดกันไว้เป็น กาง 3 ขา ด้านยอดของกางชะตาจะประดับไปด้วยมัดคาบักด้วยจ้อขาว (ธง 3 เหลี่ยมขนาดเล็กสีขาว) จำนวน 108 อัน โดยแต่ละขาจะมีเครื่องสืบชะตา ดังนี้

ไม้ค้ำขาที่ 1 จะมีเกินเงิน (บันไดเงิน) ขั้วเงิน (สะพานเงิน) กิ่งเบี้ย (ธนูที่มีตัวเบี้ยหยอมมัดติดที่สาย) กับไม้ค้ำ มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่ม มัดรวมกัน หม้อเงินใส่ข้าวสาร กัล้วยเครือ ต้นกล้วย 1 ต้น

ไม้ค้ำขาที่ 2 จะมีเกินทอง (บันไดทอง) ขั้วทอง (สะพานทอง) กิ่งหมากพลู (ธนูที่มีหมาก และพลูมัดติดที่สาย) มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่ม มัดรวมกัน หม้อทองใส่ข้าวเปลือก ต้นอ้อย 1 ต้น มะพร้าว 1 ทะลาย

ไม้ค้ำขาที่ 3 จะมีเกินทอง (บันไดทองเหลือง) ขั้วทอง(สะพานทองเหลือง) กิ่งเงินกิ่งคำ (ธนูที่มีสายเป็นเงินและทอง) มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่ม มัดรวมกัน ต้นหมาก ตุงชัย ถังน้ำสำหรับใส่น้ำที่นำมาจากแม่น้ำยม 1 ถัง โดยเครื่องอุปกรณ์และบริวารชาวบ้านใช้เป็นสิ่งแทนความหมาย ดังนี้

1. ไม้ค้ำ 3 เล่ม ที่ใช้ค้ำเป็นกางชะตา แทน คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ และไม้ค้ำสร้อยอันเล็กมัดละ 108 อัน แทน คุณพระพุทฺธ 56 คุณพระธรรม 38 คุณพระสงฆ์ 14 รวมได้ 108 ที่ค้ำชะตาชีวิตของชาวบ้าน

2. จ้อขาว 108 อัน แทน ความบริสุทธิ์ของชะตา ดวงวิญญาณของเจ้าชะตา

3. เกิน (บันได) ขั้ว (สะพาน) แทน สิ่งที่สามารถส่งให้ข้ามผ่านอุปสรรคไปได้

4. กิ่ง (ธนู) แทน สิ่งที่ใช้ยิงเอาความชั่วร้ายออกไปจากชีวิต

5. กัล้วยกล้วย กัล้วยมะพร้าว กัล้วยหมาก แทน ชะตาที่จะเจริญเติบโต

ต่อไป เหมือนกับกัล้วยไม้ที่จะออกงอกในอนาคต

6. หม้อเงิน หม้อทอง เบี้ยหยอย แทน ทรัพย์สมบัติ

7. ข้าวเปลือก ข้าวสาร แทนความอุดมสมบูรณ์ และความเจริญงอกงาม

8. หมาก พลู เมียง บุหรี กัล้วย อ้อย มะพร้าว แทน การมีอาหารกินตลอดปี

9. เทียนชะตา แทน ความสว่างไสวของชะตา

10. ตุงชัย แทน ชิงชัยให้ความชัยชนะเหนืออุปสรรคทั้งปวง

11. น้ำจากแม่น้ำยมในถังน้ำ แทน แม่น้ำยม

12. สายสิญจน์ แทน สิ่งตัวกลางสื่อระหว่างคนกับความศักดิ์สิทธิ์

ภาพ 91 กางชะตาในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

2. เครื่องบูชาชะตาจะถูกจัดใส่ชะตวง (กระบะกระทง 4 เหลี่ยมที่ทำด้วย กาบกล้วย) แล้ววางไว้กลางกางชะตา โดยชะตวงนั้นจะปูพื้นรองด้วยใบไม้มงคล คือ ใบคำ ใบหนุ่ย ใบเตย ใบแก้ว อย่างละ 108 ใบ และมีเครื่องบูชาชะตา ได้แก่ เมี่ยง 108 ห่อ บุหรี่ 108 มวน ข้าวเหนียว 108 ก้อน หมากพลู 108 มัด ห่อหนึ่ง 108 ห่อ ข้าวต้มมัด 108 มัด พร้อมปักธูป 3 ดอก และเทียน 1 เล่ม ไว้กลางชะตวง

ภาพ 92 เครื่องบูชาชะตา

3. ชันตั้ง หรือชันครุ เป็นเครื่องบูชาครุของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี ก่อนการประกอบ พิธีพระสงฆ์จะทำการยกชันตั้งพร้อมกล่าวคำไหว้ครุ ชันตั้งจะเป็นพานที่ใส่เครื่องบูชาครุ โดยเครื่องบูชาครุนั้นจะขึ้นอยู่กับลักษณะของพิธีกรรม และตามธรรมเนียมที่ได้กำหนดสืบทอดกันมาแต่ละสำนัก ในพิธีสืบชะตาน้ำยมนี่ ชันตั้ง มีเครื่องบูชาครุประกอบไปด้วย หมากหัวพลูมัด รูป 8 คู่ ข้าวสาร ข้าวเปลือก ผ้าขาว ผ้าแดง และเงินจำนวน 36 บาท พร้อมกรวยดอกไม้อัฒรูป 2 คู่ เทียน 2 คู่

ภาพ 93 ชันตั้งพิธีสืบชะตาน้ำ

4. ชุดโต๊ะหมู่บูชาพร้อมพระพุทธรูป ดอกไม้ ธูปเทียน โยงสายสิญจน์ 2 สาย สายที่ 1 จากพระพุทธรูปไปยังกางสืบชะตา เชื่อมต่อลงไปที่มัดกับหลักที่ปักไว้กลางแม่น้ำยม สายที่ 2 โยงจากพระพุทธรูปไปพันรอบบาตรน้ำมนต์ และส่งต่อไปให้กับคณะพระสงฆ์ ผู้ประกอบพิธี

ภาพ 94 การโยงสายโยงสายสิญจน์ในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

5. ชุดสังฆทาน และจุดปัจจัย เพื่อถวายพระสงฆ์ 9 รูป ใช้สำหรับถวายแด่พระสงฆ์ หลังเสร็จพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์วัดบ้านเขตวัน จำนวน 9 รูป เป็นผู้ประกอบพิธี
2. พ่ออาจารย์ผู้ดำเนินพิธีกรรม
3. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้านในชุมชนบ้านเขตวัน โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดผ้าหม้อฮ่อมพื้นเมือง

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพ่ออาจารย์ทำหน้าที่เป็นพิธีกรดำเนินพิธีการ ดังนี้
  - (1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปุเชมิ
  - อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปุเชมิ
  - อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมิ

(2) อระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทัง ภาวะวันตัง อภิภาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ
 ยาจาเมะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะปัญจะ
 สีลานิ ยาจาเมะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะปัญจะ
 สีลานิ ยาจาเมะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. พระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทियามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา

สี่เลนะ นิพพุตติง ยันติ ตัสมา สีสัง วิโสทะเย
ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเต สาธุกันเต สาธุกันเต (ทวิ เชื่อนแก้ว,

2554, หน้า 48-49)

3. เมื่อสมทานศีลจบแล้วพออาจารย์จะอาราธนาพระปริตรเพื่อเริ่มพิธีสืบชะตา
แม่น้ำยม ดังนี้

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะทุกขะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะภะยะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตตสิทธินา สัพพะโรคะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

4. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธียกขึ้นตั้งขึ้นแล้วหลับตาอธิฐานจิตเพื่อบูชาครู
เมื่อเสร็จแล้ว พระสงฆ์รูปที่ 3 จะได้สวดบทอัญเชิญเทวดา ดังนี้

พระรัตนวาระ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิกขิตตะจิตตา ประริตตัง ภาณันตุ
สัคเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขระระตะญฺหุ จันตะลิกเข วิมานเ ทิเป รัฏฺฐเ จะ คาเม
ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักขะคันธัพพะ
นาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตาฯ (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

ขณะที่พระสงฆ์สวดอัญเชิญเทวดา พออาจารย์จะเชิญประธานในพิธีจะเป็นผู้
จุดธูปเทียนที่เครื่องสืบชะตา และเทียนชะตา

5. พระสงฆ์สวดพระปริตร และสวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล
ตามลำดับ ดังนี้

(1) เริ่มบทพุทฺธะภาคะนะมะการ และบทสรณคมนาปาฐะ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

พุทฺธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สรรเวณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมํ สรรเวณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สรรเวณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สรรเวณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมํ สรรเวณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สรรเวณัง คัจฉามิ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

(2) ต่อด้วยบพ สัมพุทฺธะ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 56)

สัมพุทฺธะ อัญฺญะวิสัณฺญะ

ทวาทะสัณฺญะ สะหัสสะเก

ปัญฺจะสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญฺญะ สังฆัญฺญะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุกาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททะเว

อะเนกา อั้นตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโต

สัมพุทฺธะ ปัญฺจะปัญฺญาสัณฺญะ

จะตุวิสะติสะหัสสะเก

ทะสะสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญฺญะ สังฆัญฺญะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุกาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททะเว

อะเนกา อั้นตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโต

สัมพุทฺธะ นะวุตตะระสะเต

อัญฺญะจัตตาปีสะสะหัสสะเก

วิสะติสะตะสะหัสสานิ

นะ मामิ ลีระสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญฺญะ สังฆัญฺญะ

อาทะเรนะ นะ मामิหัง

นะมะการานุกาเวนะ

หันทวา สัพเพ อุปัททะเว

อะเนกา อั้นตะรายาปิ

วินัสสันตุ อะเสสะโต

(3) ต่อด้วยบพ นะโมแปดบพ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)

นะโม อะระหะโต สัมมา

สัมพุทฺธัสสะ มะหะสิโน

นะโม อุตตะมะธัมมัสสะ

สะวากขาตัสสะวะ เตนิระ

นะโม มะหาสังฆัสสาปิ

วิสุทฺธะสีละทิกฺขุณิโน

นะโม โอบาตยารัทธัสสะ

ระตะนัตตยัสสะ สาธุกััง

นะโม โอบะกาตีตัสสะ

ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ

นะโม การัปปะภาเวนะ

วิคัจฉันตุ อุปัททะวา

นะโม การานุกาเวนะ

สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา

นะโม การัสสะ เตชะนะ

วิธิมหิ โหมิ เตชะวาท

(4) ต่อด้วยบท มงคลสูตร ดังนี้ (เมื่อพระสงฆ์สวดในบทธนั้พออาจารย์
เชิญประธานในพิธีจุดเทียนนำมนต์ในบาตรนำมนต์)

อะเสวะนา จะ พาลานัง

ปณติตานัญจะ เสวะนา

ปุชา จะ ปุชเชนียานัง

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

ปะฏิรูปะเทสะวาโส จะ

ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา

อัตตะสัมมาปะณิธิ จะ

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

พาหุสัจจัญจะ สิปปัญจะ

วินะโย จะ สุลิกขิตโต

สุภาลิตา จะ ยา วาจา

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

มาตาปิตุอุปัฏฐานัง

ปุตตะทารัสสะ สังคะโห

อะนากุลา จะ กัมมันตา

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

ทานัญจะ ธัมมะจะรียา จะ

ญาตะกานัญจะ สังคะโห

อะนะวัชชานิ กัมมานิ

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

อาระตี วิระตี ปาปา

มัชชะปาณา จะ สัจญะโม

อัปปะมาโท จะ ธัมเมสุ

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

คาระโว จะ นิวาโต จะ

สันตุมสิ จะ กะตัญญูตา

กาเลนะ ธัมมัสสะวะนัง

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

ขันตี จะ โสวะจัสสะตา

สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง

กาเลนะ ธัมมะสากัจฉา

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

ตะโป จะ พรหมะจะรียัญจะ

อะริยะสัจจานะ ทัสสะนัง

นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

พุกุสัสสะ โลกะธัมเมหิ

จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ

อะโสกัง วิระชัง เขมัง

เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ

เอตาทีساني กัตวานะ

สัพพัตตะมะปะราชาติตา

สัพพัตตะ โสตถิง คัจฉันติ

ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ

มหามังคะละสูตรตังฯ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60) เมื่อจบบทนี้

ประธานสงฆ์ดับเทียนนำมนต์

(5) ต่อด้วยบท รัตนสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 62-63)

ยังกิญจิ วิตตัง อธิระ วา หุรัง วา	ลัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง
นะ โน สะมัง อัจฉิตติ ตะถาคะเตนะ	อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
ชะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง	ยะทัชชะคะ ลักกะมะณี สะมาทิตโต
นะ เตนะ อัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ	อิทัมปิ อัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
ยัมพุททะเสฏฐิสิ ปะริวัณณะเย สัจจิง	สะมาทิมานันตะริกัญญะมาหุ
สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ	อิทัมปิ อัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
เย ปุคคะลา อัมมัสสะ สะตัง ปะลัมภัสสา	จัตตารี เอตานิ ยุคานิ โหนติ
เต ทักขิณะยยา สุกะตัสสะ สาวะกา	เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลาณี
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
เย สุปปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ	นิกกามีโน โคตะมะสาสะนัมหิ
เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ	ลักธา มุชา นิพพุตัง ภูญชะมานา
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
ชีนัง ปุราถัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง	วิรัตตะจิตตาเยติเก ภาวัสสัง
เต ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हินันทา	นิพพันติ อีธา ยะถายัมปะทีโป
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

(6) ต่อด้วยบท กรณียเมตตสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)

กะระณียะมัตตะกะสะเลนะ	ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
ลักโก อชฺฐุ จะ สุหุชฺฐุ จะ	สุวะโจ จัสสะ มุฑุ อะนะติมานี
สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ	อปปะกัจโจ จะ ลัลลสะหุกะวุตติ
สันตินทริโย จะ นิปะโก จะ	อปปะคัพโภา กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
นะ จะ ชุททัง สะมาจะเร กิญจิ	เยนะ วิญญู ปะเร อูปะวะเทยยุง
สุชินโน วา เขมิโน โหตุ	ลัพเพ ลัตตา ภาวันตุ สุชิตัตตา
เย เกจิ ปาณะภูตัตถิ	ตะสา วา ถาวะรา วา อะนะวะเสสา
ทีฆา วา เย มะหันตา วา	มัชฌิยา รัสสะกา อะณุกะณฺฐา
ทีฏฐา วา เย จะ อะทีฏฐา	เย จะ พุเร วัณฺโณติ อะ
วิฑูเรภูตา วา สัมภะเวลี วา	ลัพเพ ลัตตา ภาวันตุ สุชิตัตตา

นะ ปะโระ ปะรัง นิกุพเพถะ	นาติมัญญเอถะ กัตถะจิ นัง กิญจิ
พยาโรสะนา ปะฐิษะลัญญา	นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจเฆยยะ
มาตา ยะถา นิยัง ปุตตัง	อายุสา เอกะปุตตะมะนุรักเข
เอวัมปิ สัพพะภูเตสุ	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
เมตตัญจะ สัพพะโลกัสมิง	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทธัง อะโธ จะ ติริยัญจะ	อะสัมพาธัง อะเวรัง อะสะปะตตัง
ติฏฐัญจะรัง นิสินโน วา	สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิทโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฐุญจะ	พรัหมะเมตัง วิหารัง อิธะมาหุ
ทิฏฐิญจะ อะนุปะคัมมะ สีละวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง	นะ ทิ ชาตุ คัพพะเสยยัง ปุณะเรตติ
กะระณียะเมตตัง สุตตังฯ	

(7) ต่อด้วยบท วัฏฏกปริตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 67)

อตถิ โลเก สีละคุโณ	สังจัจ โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สังเจนะ กาหามิ	สังจะกิริยะมะนุตตะรัง
อาวัชชิตวา ธัมมะพะลัง	ละริตวา ปุพพะเก ชิเน
สังจะพะละมะวัสสาเย	สังจะกิริยะมะกาสะหัง
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัญจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวทะ ปะฐิกกะมะ
สะหะ สังเจ กะเต มัยหัง	มะหาปัชชะลิตะ ลีซี
วัชเชสิ โสพะสะ กะรีसानิ	อุทะกัง ปัตวา ยะถา ลีซี
สังเจนะ เม สะโม นัตถิ	เอสา เม สังจะปาละมีติฯ

(8) ต่อด้วยบท ชันธปริตตคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 68)

อับปะมาโณ พุทโธ อับปะมาโณ ธัมโม อับปะมาโณ สังโฆ ปะมาณะวันตานิ	
สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา	สะตะปะที อุณณานาภี สะระพู
มุสิกา กะตา เม รักขา	กะตา เม ประริตตา ปะฐิกกะมันตุ
ภูตานิ โสหัง นะโม ภาคะวะโต	นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานังฯ

(9) ต่อด้วยบท อิติปิโส ดังนี้

อิติปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะ สัมปันโน สุคะโต

โลกะวิหู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาคะวาติฯ

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะลิกโก เอหิปัสสิโก โอปะ
นะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติฯ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะ
กะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย
ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 73)

(10) ต่อด้วยบท พาทุง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 89-90)

มารัง	พาหุง สะหัสสะมะภินิมิตตะสาวุธันตัง ครีเมชะลัง อุทิตะโฆระสะเสนะ
ลานิฯ	ทานาธิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะ
ยักขัง	มาราติเรกะมะภิญจณิตะสัพพะรัตตัง โฆรัมปะนาฬะวะมັกขะมะถัทธะ
ลานิฯ	ขันตีสุทนต์ะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะ
สุทวารุณันตัง	นาฬาคีริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ
คะลานิฯ	เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมัง
ละวันตัง	อุกขิตตะชัคคะมะตีหัตตะสุทวารุณันตัง ธาวันตियोชะนะปะถังकुลิมา
คะลานิฯ	อิทธิภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมัง
กายะมัสสมะ	กัตวานะ ภิญญะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา จิญจาเยะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะนะ
คะลานิฯ	สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมัง
	สัจจัง วิหาเยะ มะตีสัจจะกะวาทะเกตุัง วาทาภิโรปิตะมะนัง อะตธีอันธะภูตัง

ปัญญาปะทีปะชะลิต ชิตะวา มุณินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
 ลานิมฯ
 นันโทปะนันทะภูชะคัง วิพฐัง มะหิทถิง ปุตเตนะ เถระภูชะเคนะ ทะมาปะ
 ยันโต
 อิทฐปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุณินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
 ลานิมฯ
 ทุคคาหะทิวสุฏฐิภูชะเคนะ สุทฏฐะหัตถัง พรหมัง วิสุทฐิตุติมัททิพะกาภิธานัง
 ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุณินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมัง
 คะลานิมฯ
 เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอฏฐะคาถา โย วาจะโน ทินะทีเน สระเต
 มะตันที
 หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิโมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร
 สะปัญญาฯ

- (11) ต่อด้วยบท อภยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 79-80)
 ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
 ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง พุทธานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ
 ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
 ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง อัมมานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ
 ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาไป สะกุนัสสะ สัทโท
 ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง สังขานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ
- (12) ต่อด้วยบท ชยปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)
 มะหากการุณิโก นาโถ หิตายะ สัพพะปาณินัง
 ปุเรตวา ปาระมี สัพพา ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง
 เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลังฯ
 ชะยันโต โพธิยา มูเล สักยานัง นันทิวัทตะนิน
 เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล
 อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวีปอกะเร
 อะภิสเสถ สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ
 สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง
 สุขะโณ สุมุหุตโต จะ สุยิฏฐัง พรหมะจาริสุ

ปะทักขินัง กายะกัมมัง	วาจากัมมัง ปะทักขินัง
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง	ปะณิธี เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ	ละภันตตเถ ปะทักขิเณฯ
(13) ต่อด้วยบท โฆษณังคปริตตัง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)	
โพนังโค สะติสังขาโต	ธัมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยัมปติปัสสัทธิ	โพนังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกขะโพนังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสินา
มุณินา สัมมะทักขาตา	ภาวิตา พะหุสีกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพนิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลานะ ทุกขิเต ทิสวา	โพนังเค สัตตะ เทสเย
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะเณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกะทา ธัมมะราชาปี	เคลัญเณนาภิปิโต
จุนทัตถะเรนะ ตัญเณวะ	ภะณาเปตวานะ สาทะรัง
สัมโมทิตวา จะ อาพาธา	ตัมहा วุฏฐาสสิ ฐวานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
ปะหีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะเหลสีนัง
มัตถาคะตะกิเลสสา วะ	ปัตตานุปัตตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
(14) ต่อด้วยบท สักกัตวา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82)	
สักกัตตะวา พุทเธระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวูรัง
หิตัง เทวะ มุหุสสานัง	พุทเธเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตุ เต
สักกัตตะวา ธัมมะระตะนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
ปริฟ้าหุ ปะสะมะนัง	ธัมมะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตุปัททะวา สัพเพ	ภะยา วุปะสะเมนตุเตฯ
สักกัตตะวา สังฆะระระนัง	โอสะถัง อุตตะมังวะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตเชนะ โสตถินา

- นัสสันตูปัททะวา สัพเพ โรคา วูปะสะเมนตุเตฯ
- (15) ต่อด้วยบพนัตถิ เม ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	พุทโธ เม สระระณัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	ธัมโม เม สระระณัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง	สังโฆ เม สระระณังวะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ	เต ชะยะมังคะลังฯ
- (16) ต่อด้วยบพ ยังกิญจि ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง พุทธะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง ธัมมะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตฯ
ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง สังฆะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตฯ
- (17) ต่อด้วยบพ เทวะตาอุยโยชะนะคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)
ทุกข์ปัตตทา จะ นิททุกขา	ภะยฺปัตตทา จะ นิพภะยา
โสภปัตตทา จะ นิสโสกา	โหนตุ สัพเพปิ ปาณินโน
เอตตาวะตา จะ อัมเหหิ	สัมภะตัง ปุณฺญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทนต์ุ	สัพพะสัมปัตตติสิทธิยา
ทานัง ทะทนต์ุ สัทธาเย	สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภิระตา โหนตุ	คัจฉันตุ เทวะตาคะตาฯ
สัพเพ พุทธา พะลปัตตทา	ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานัญจะ เตเชนะ	รักขัง พันธามิ สัพพะโสฯ
- (18) ต่อด้วยบพ สัพพมงคลคาถา ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 87)
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุภาเวนะ	สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	รักขันตุ สัพพะเทวะตา

ภาพ 95 พระสงฆ์ประกอบพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

7. เมื่อจบการสวดบทสืบชะตาประธานฝ่ายสงฆ์ก็เป่าคาถาลงบาตรน้ำมนต์อีก 3 ครั้ง พร้อมพรมน้ำมนต์ที่เครื่องสืบชะตา และพรมน้ำมนต์ให้ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นอันเสร็จพิธีสืบชะตา ในขณะที่พรมน้ำมนต์พระสงฆ์จะสวดบท ชยันโต ดังนี้

ชยันโต โทธียา มุเล ลักยานัง นันทิวฑมะโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ
ชะยะมังคะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวีโปกชะเร อะภิสะเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต
ปะโมหะติ ฯ

สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุขุณฺณิสฺสิตัง สุขะโณ สุขุหุตโต จะ สุขุณฺณิสฺสิตัง
พรหมะจาริสฺส ปะทักขินฺถัง กายะกัมมัง วาจา กัมมัง ปะทักขินฺถัง ปะทักขินฺถัง มะโนกัมมัง ปะณินฺธิ เต
ปะทักขินา ปะทักขินานิ กัตวานะ ละภันตเตเถ ปะทักขินะฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

8. หลังจากพรมน้ำมนต์เสร็จจะเป็นการถวายจตุปัจจัย และเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ พ่ออาจารย์จะทำหน้าที่นำผู้ร่วมในพิธีกล่าวคำถวาย ดังนี้

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสงฆ์สสะ โอิโณชะยามะ
สาธุ โน ภันเต ภิกขุสงฆ์ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง
หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหาร กับทั้งบริวาร
เหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้า
ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 181)

9. พ่ออาจารย์เชิญประธานในพิธี และตัวแทนชาวบ้านมาประเคนจตุปัจจัย และไทยทาน พระสงฆ์กล่าวบทอนุโมทนา รำคาถา สามัญญานุโมทนาคาถา และสัพพมงคลคาถา ดังนี้

(1) ยะถา วาริระหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เอะวะเมวะ อิโต ทินนัง เปตานัง อุปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ชิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปันณะระโส ยะถา มะณี โชติระโส ยะถาฯ

(2) สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวัตวันตะรายิ สุขี ทีฆายุกิ ภาวะ อภิวัตนะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายิโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลังฯ

(3) ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

10. เสรีจพิธีสืบชะตาชาวบ้านนิมนต์พระสงฆ์กลับวัดแล้วผู้ร่วมพิธีจะร่วมกัน ปลอปปาลางแม่น้ำยม

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

เมื่อเสร็จพิธีสืบชะตา ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นมะพร้าว ก็จะนำไปปลูกข้าง ๆ แม่น้ำยม เครื่องสืบชะตาที่ใส่สะดวก(กระทง) จะทิ้งไว้เป็นเวลา 7 วัน ที่ต้นไม้ใหญ่ใกล้ ๆ ทาน้ำ สำหรับก้างชะตาพ่ออาจารย์จะรื้อแล้วนำไปเป็นไม้ค้ำศรี ค้ำต้นไม้ใหญ่บริเวณนั้น ส่วนเครื่องชะตาอื่น ๆ อันไหนสามารถกลับมานำไปใช้ใหม่พ่ออาจารย์ก็จะเก็บไว้ในพิธีสืบชะตาครั้งต่อไป

5.2 พิธีสืบชะตาหลวง

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

พิธีสืบชะตาหลวง เป็นพิธีที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบชะตาต่ออายุให้คนจำนวนมาก และบำบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากชีวิต ตลอดจนสร้างขวัญและกำลังใจให้ดีขึ้น ในเมืองเก่าแพร่ ได้มีการจัดพิธีสืบชะตาหลวงขึ้นในวันสำคัญของชุมชน โดยสถานที่ประกอบพิธี ต้องมีพื้นที่สามารถจุผู้คนได้จำนวนมาก อาจเป็นพื้นที่กว้างของหมู่บ้าน หรืออาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้วัดในการประกอบพิธีกรรม เพราะวัดเป็นสถานที่ส่วนรวม และมีอุปกรณ์ในพิธีที่ต้องใช้อยู่ครบถ้วน แต่ละวัดในพื้นที่เมืองเก่าแพร่จะมีการจัดพิธี

สืบชะตาหลวงร่วมกับชุมชนปีละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่จะจัดพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรืองานประเพณีประจำปีของวัดแต่ละวัด อย่างเช่น วัดพระนอน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่จัดประเพณีไหว้พระนอนประจำปี โดยทางวัดได้เลือกเอาวันวิสาขบูชาเป็นวันที่จัดประเพณี ในช่วงเช้าจะมีพิธีตักบาตรทำบุญ พิธีห่มผ้าพระธาตุ และห่มผ้าพระนอน ตลอดจนมีพิธีสืบชะตาหลวงให้กับชาวบ้านในชุมชน ช่วงค่ำจะมีพิธีเวียนเทียน และจุดบอกลงไฟ (พลู) วัดพระนอน (พระศักดิ์ดา ฉันทโก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์พิธีสืบชะตาหลวงอย่างมีส่วนร่วม ในประเพณีไหว้พระนอนประจำปี ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา วันที่ 26 พฤษภาคม 2564 เวลา 08.00 น. ณ วัดพระนอน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อุปกรณ์ประกอบพิธี

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำพิธีสืบชะตาหลวงนั้น พระภิกษุ สามเณร วัดพระนอน จะเป็นผู้เตรียมให้พร้อมก่อนพิธีสืบชะตา โดยจะตั้งกางและเครื่องสืบชะตาไว้ในวิหารวัดพระนอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กางชะตา เป็นไม้ค้ำ ชาวบ้านเรียกว่า ไม้ค้ำสี่ สูงประมาณ 2 เมตร 3 เล่ม นำมาค้ำขัดกันไว้เป็น กาง 3 ขา ประดับจ้อยขาว (เป็นธงกระดาษสามเหลี่ยมสีขาวเล็ก ๆ บักไว้กับมัดค้ำทำเป็นยอด) จำนวน 108 อัน โดยแต่ละขาจะมีเครื่องบริวารสืบชะตา ดังนี้

ไม้ค้ำขาที่ 1 จะมีเก็นเงิน (บันไดเงิน) ข้วเงิน (สะพานเงิน) กงเบี้ย (ธนูที่มีตัวเบี้ยหอย มัดติดที่สาย) มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่มมัดรวมกัน หม้อเงินใส่ข้าวสาร กล้วย 1 เครื่อง กล้าตันกล้วย กล้าตันอ้อย หมอนและเสื่อ

ไม้ค้ำขาที่ 2 จะมีเก็นทอง (บันไดทอง) ข้วเงิน (สะพานทอง) กงหมากพลู (ธนูที่มีหมาก และพลูมัดติดที่สาย) มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่มมัดรวมกัน หม้อทองใส่ข้าวเปลือก กล้าตันมะพร้าว มะพร้าว 1 ทะลาย พานใส่เทียนชะตาจำนวน 108 เล่ม

ไม้ค้ำขาที่ 3 จะมีเก็นตอง (บันไดทองเหลือง) ข้วตอง (สะพานทองเหลือง) กงเงินกงคำ (ธนูที่มีสายเป็นเงินและทอง) หม้อดินใส่น้ำ มีไม้ค้ำขนาดเล็กจำนวน 108 เล่มมัดรวมกัน ต้นหมาก กล้วย 1 เครื่อง และตุ้งค่าดิง (ตุ้งกระดาษสีขาวความยาวเท่าความสูงของเจ้าชะตา)

โดยเครื่องอุปกรณ์และบริวารชาวบ้านใช้เป็นสิ่งแทนความหมายดังนี้

1. ไม้ค้ำสรี 3 เล่ม ที่ใช้ค้ำเป็นก้างชะตา แทน คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ และไม้ค้ำสรีอันเล็กมัดละ 108 อัน แทน คุณพระพุทฺธ 56 คุณพระธรรม 38 คุณพระสงฆ์ 14 รวมได้ 108 ที่ค้ำชะตาชีวิตของชาวบ้าน
2. จ้อขาว 108 อัน แทน ความบริสุทธิ์ของชะตา ดวงวิญญาณของเจ้าชะตา
3. เก็น (บันได) ชั่ว (สะพาน) แทน สิ่งที่สามารถส่งให้ชะตาข้ามผ่านอุปสรรคไปได้
4. กง (ธนู) แทน สิ่งที่ใช้ยิงเอาความชั่วร้ายออกไปจากชีวิต
5. กładันกล้วย กładันมะพร้าว กładันหมาก แทน ชะตาที่จะเจริญเติบโตต่อไปเหมือนกับกล้าต้นไม้มี่จะงอกเงยในอนาคต
6. หม้อเงิน หม้อทอง เปี้ยหอย แทน ทรัพย์สมบัติ
7. ข้าวเปลือก ข้าวสาร แทนความอุดมสมบูรณ์ และความเจริญงอกงาม
8. หมาก พลู เมียง บุหรี กล้วย อ้อย มะพร้าว แทน การมีอาหารกินตลอดปี
9. เทียนชะตา แทน ความสว่างไสวของชีวิต
10. ตุ้งคาคิง แทน ตัวของเจ้าชะตา
11. เสื่อ หมอน วี(พัด) หมอน้ำ แทน ความสะดวกสบายที่จะเจ้าชะตาได้พบเจอ
12. สายสิญจน์ แทน สิ่งตัวกลางสื่อระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาพ 96 ก้างชะตา พิธีสืบชะตาหลวง วัดพระนอน

ภาพ 97 ขากางชะตาทั้ง 3 ขา พร้อมเครื่องสืบชะตา พิธีสืบชะตาหลวงวัดพระนอน

2. เครื่องบูชาชะตาจะจัดใส่ชะตวง (กระบะสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ทำจากกาบกล้วย) โดยปูพื้นชะตวงด้วย ใบค้ำ ใบหนูน ใบเตื่อ ใบแก้ว อย่างละ 108 ใบ พร้อมมีเครื่องบูชาชะตา ได้แก่ เมียง 108 ห่อ บุหรี 108 มวน ข้าวเหนียว 108 ก้อน หมากพลู 108 มัด ห่อนึ่ง 108 ห่อ ข้าวต้มมัด 108 มัด ขนม 108 ชิ้น (ในชะตวงนี้ใช้ขนมปังปิ้งแทน) พร้อมปักธูปจำนวน 108 ดอก ไว้กลางชะตวง ตกแต่งด้วยดอกไม้สีเหลือง วางประทีปดินกาไว 4 อันในแต่ละมุม

ภาพ 98 เครื่องชะตวงบูชาชะตา วัดพระนอน

3. ชั้นตั้ง หรือชั้นครู ของพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี ชั้นครูเป็นพานที่บรรจุด้วย
หมากสาย 108 หัวพลู 108 แหลบ เปี้ยสาย 108 ตัว ข้าวสาร 1 ขวด ข้าวเปลือก 1 ขวด ผ้าขาว
ผ้าแดง สวยดอกไม้อื่นๆที่妍นคู่ จำนวน 108 อัน

ภาพ 99 ชั้นตั้งของพระผู้ประกอบพิธี

4. ชั้นสลุงเงินใส่น้ำมนต์ติดเทียนทำน้ำมนต์พร้อมโยงสายสิญจน์ จำนวน 9 ชุด
วางไว้หน้าอาสนะพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี 9 รูป

ภาพ 100 ชั้นสลุงเงินใส่น้ำมนต์ติดเทียนทำน้ำมนต์พร้อมโยงสายสิญจน์

5. โยงสายสิญจน์ 2 สาย สายที่ 1 จาก พระพุทธรูปไปยังก้างสืบชะตา และเชื่อมต่อไปให้กับชาวบ้านผู้ร่วมพิธี โดยชาวบ้านจะดึงสายสิญจน์มาพันรอบศีรษะ ขณะประกอบพิธีกรรม สายที่ 2 โยงจากพระพุทธรูปไปพันกับบาตรน้ำมนต์และส่งต่อไปยัง คณะพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี

ภาพ 101 การโยงสายสิญจน์ในพิธี

6. ชุตสังฆทาน และจตุปัจจัย เพื่อถวายพระสงฆ์ 9 รูป
ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์วัดพระนอน และวัดอื่น ๆ ในเมืองแพร่ที่ได้มีมนต์มาประกอบพิธีกรรม
2. พ่ออาจารย์ผู้ประกอบพิธี
3. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดผ้าพื้นเมืองสีขาว

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพ่ออาจารย์ทำหน้าที่เป็นพิธีกรดำเนินพิธีการ ดังนี้

1. พ่ออาจารย์เชิญประธานในพิธี (นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองแพร่) จุดเทียน ธูปบูชาพระรัตนตรัย แล้วพ่ออาจารย์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ตามลำดับ ดังนี้

(1) อิมินา ลักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ

อิมินา ลักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ

อิมิณา สักกาเรนนะ สังขัง ปุชมิ

(2) อระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ สังขัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(3) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ

ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระणेณะ สะหะปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. พระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวรับสมาทานศีลเป็นข้อ ๆ ดังนี้

(1) นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภาวะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(2) พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังขัง สาระนัง คัจฉามิ

(3) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจारा เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(4) หลังจากนั้นประธานสงฆ์จะกล่าวว่

อิมานิ ปัญจะสิกขา ปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสทะเย
ผู้เข้าร่วมพิธีจะรับด้วยคำว่า สาธุกันเต สาธุกันเต สาธุกันเต (ทวิ เชื้อนแก้ว,
2554, หน้า 48-49)

3. พ้ออาจารย์อาราธนาพระปริตร เพื่อเริ่มพิธีสืบชะตาหลวง ดังนี้

วิปัตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะทุกขะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะภะยะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง

วิปัตติปะฎิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะโรคะวินาสายะ ประริตตัง
พรุถะ มังคะลัง (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 48)

4. พระสงฆ์รูปที่ 3 สวดอัญเชิญเทวดา ดังนี้

พระริตวานะ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิกขิตตะจิตตา ประริตตัง ภาณันตุ
สัคเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขะระตะฐุ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐุ จะ คาเม
ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักขะคันธัพพะ
นาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตาฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

ขณะที่พระสงฆ์สวดอัญเชิญเทวดาพ้ออาจารย์จะเชิญประธานในพิธีเป็นผู้
จุดเทียนชะตาที่เครื่องสืบชะตา

5. พระสงฆ์อัญเชิญเทวดาเสร็จก็จะสวดพระปริตรเพื่อความเป็นสิริมงคล
ตามลำดับ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 54)

(1) เริ่มบทพุทพะภาคะนะมะการ และบทสรณคมนาปาฐะ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุททัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุททัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุททัสสะ

พุทัง สาระนัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระนัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระนัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สະระนัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ ธัมมัง สະระนัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ สังฆัง สະระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง สະระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ธัมมัง สະระนัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สະระนัง คัจฉามิ

(2) ต่อด้วยบพ สัมพุทฺธะ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 56)

สัมพุทฺธะ อัญญะวิสัยจะ	ทวาทะสัจจะ สะหัสสะเก
ปัญจะสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททะเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วิเนสสันตุ อะเสสะโต ฯ
สัมพุทฺธะ ปัญจะปัญญาสัจจะ	จะตุวิสะติสะหัสสะเก
ทะสะสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททะเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วิเนสสันตุ อะเสสะโต ฯ
สัมพุทฺธะ นะวุตตะระสะเต	อัญญะจัตตาฬิสะสะหัสสะเก
วิสะติสะตะสะหัสสานิ	นะ मामิ ลีระสา อะหัง
เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ	อาทะเรนะ นะ मामิหัง
นะมะการานุกาเวนะ	หันทวา สัพเพ อุปัททะเว
อะเนกา อันตะรายาปิ	วิเนสสันตุ อะเสสะโต ฯ

(3) ต่อด้วยบพ นะโมแปดบพ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 57)

นะโม อะระหะโต สัมมา	สัมพุทฺธัสสะ มะหะสิโน
นะโม อุตตะมะธัมมัสสะ	สะวากขาตัสสะเว เตนิระ
นะโม มะหาสังขัสสาปิ	วิสุทฺธะสีละทิกฺขุณิโน
นะโม โอบาตยารัทธัสสะ	ระตะนัตตยัสสะ สาตุกััง
นะโม โอบะกาตีตัสสะ	ตัสสะ วัตตุตตะยัสสะปิ
นะโม การัปปะภาเวนะ	วิคัจฉันตุ อุปัททะวา
นะโม การานุกาเวนะ	สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา

นะโม การัสสะ เตชะนะ วิธิมหิ โหมิ เตชะวาท

(4) ต่อด้วยบท ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรตั้ง ดังนี้

เอวัมเม สุตังฯ เอกัง สมะยัง ภะคะวา พาราณสียัง วิหะระติ อิลิปะตะเน
มิตะทาเยช ตัตตระ โข ภะคะวา ปัญจะวัตคิเย ภิกขุ อามันเตสิช เทวเม ภิกขเว อันตา ปัพพะชิตะนะ
นะ เสวิตัพพา โย จายัง กาเมสุ กามะสุขัลลิกานุโยโค ทีโน คัมโม โปถุชชะนิโก อะนะริโย อะนัตตะ
สัจฺจิติโต โย จายัง อัตตะกิละมะถานุโยโค ทุกโข อะนะริโย อะนัตตะสัจฺจิติโตฯ เอเต เต ภิกขเว
อุโก อันเต อะนุปะคัมมะ มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทฺธา จักขุกะระณี ญาณะ
กะระณี อุปะสะมาเย อะภิญญาเย สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติฯ

กะตะมา จะ สา ภิกขเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถา คะเตนะ อะภิสัมพุทฺธา
จักขุกะระณี ญาณะ กะระณี อุปะสะมาเย อะภิญญาเย สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติฯ
อะยะเมวะ อะริโย อัญฺจันคิโก มัคโคช เสงยะเถทังฯ สัมมาทิฏฺฐิ สัมมาสังกัปปิ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสะติ สัมมาสะมาธิฯ อะยัง โข สา ภิกขเว
มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทฺธา จักขุกะระณี ญาณะกะระณี อุปะสะมาเย
อะภิญญาเย สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขเว ทุกขัง อะริยะสัจจังฯ ชาตปิ ทุกขะ ชะราปิ ทุกขา
มะระณัมปิ ทุกขัง โสกะปะริเทวะ ทุกขะ โทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา อับปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข
ปิเยหิ วิปะโยโค ทุกโข ยัมปิจฉัง นะ ละกะติ ตัมปิ ทุกขัง สังขิตเตนะ ปัญญาพาทานักขันธา ทุกขาฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขเว ทุกขะสะมุททะโย อะริยะสัจจังฯ ยายัง ตัณหา
โปโนพพะวิกา นันทิราคะสะหะคะตา ตัตตระ ตัตตราภิ นันทินิฯ เสงยะเถทังฯ กามะตัณหา
ภะวะตัณหา วิภะวะตัณหาฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขเว ทุกขะนิโรธิ อะริยะสัจจังฯ โย ตัสสาเยวะ
ตัณหายะ อะเสสะวิราคะนิโรธิ จาโค ปะฐินิสสัคโค มุตติ อะนาละโยฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขเว ทุกขะนิโรธะคามินิ ปะฏิปะทา อะริยะ สัจจังฯ
อะยะเมวะ อะริโย อัญฺจันคิโก มัคโคช เสงยะเถทังฯ สัมมาทิฏฺฐิ สัมมาสัง
กัปปิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสะติ สัมมาสะมาธิฯ

ภุมมานัง เทวานัง สัททัง สุตวา จาตุมมะหาราชิกา เทวา สัททมะนุสสา
เวสุฯ จาตุมมะหาราชิกานัง เทวานัง สัททัง สุตวา ตาวะติงสา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ ตา
วะติงสานัง เทวานัง สัททัง สุตวา ยามา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ ยามานัง เทวานัง สัททัง
สุตวา ตุสิตา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ ตุสิตานัง เทวานัง สัททัง สุตวา นิมมานะระตี เทวา
สัททมะนุสสาเวสุฯ นิมมานะระตีนัง เทวานัง สัททัง สุตวา ประระนิมมิตะวะสะวัตตี เทวา

สัททมะนุสสาเวสุงฯ ประระนิมิตะวะสะวัตตีนัง เทวานัง สัททัง สุตวา พรัทมะกาเยกา เทวา
 สัททมะนุสสาเวสุง เอตัมกะคะวะตา พาราณะสิยัง อิติปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง อัมมะ
 จักกััง ปะวัตตัตถัง อัมปะฏิวัตตัตถัง สะมะเณนะ วา พราหมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา
 พรัทมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสมินติฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 96-93)

อิติหะ เตะนะ ชะเณนะ เตะนะ มุหุตตะนะ ยาวะ พรัทมะโลกา สัทโท อัมภุค
 คัจฉิฯ อะยัญจะ ทะสะสะหัสสี โลกะธาตุ สังกัมปิ สัมปะกัมปิ สัมปะเวธิฯ อัมปะมาโณ จะ
 โอฟาโร โอฟาโส โลเก ปาตุระโหสิ อะตักกัมเมวะ เทวานัง เทวานุภาวังฯ

อะถะโข กะคะวา อุทานัง อุทานะสิ อัญญาสิ ะตะ โภ โภณทัณฺเณ
 อัญญาสิ ะตะ โภโภณทัณฺเณติฯ

อิติหิทัง อายัสมะโต โภณทัณฺเณสสะ อัญญาโภณทัณฺเณ เตวะวะ นามัง
 อะโหสิติฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 69-97)

(5) ต่อด้วยบท มงคลสูตร ดังนี้ (เมื่อพระสงฆ์สวดในบทนี้พออาจารย์เชิญ
 ประธานในพิธีจุดเทียนนำมนต์ในบาตรนำมนต์)

อะเสวะนา จะ พาลานัง	ปัทมิตานัญจะ เสวะนา
ปุชา จะ ปุชะเนียนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ปะฏิรูปะเทสะวาโส จะ	ปุพเพ จะ กะตะปุณฺเณตา
อิตตะสัมมาปะณิธิ จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พาหุสัจจัญจะ สิปปัญจะ	วินะโย จะ สุลิกขิตโต
สุภาลิตา จะ ยา วาจา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
มาตาปิตุอุปัฏฐานัง	ปุตตะทาร์สสะ สังกะโ
อะนาकुลา จะ กัมมันตา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ทานัญจะ อัมมะจะริยา จะ	ญาตะกานัญจะ สังกะโ
อะนะวัชชานิ กัมมานิ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
อาระตี วิระตี ปาปา	มัชชะปาณา จะ สันญะโม
อัมปะมาโท จะ อัมเมสุ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
คาระโว จะ นิวาโต จะ	สันตุญฺฐิ จะ กะตัญฺเณตา
กาเลนะ อัมมัสสะวะนัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ อัมมะสากัจฉา	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
ตะโป จะ พรัทมะจะริยัญจะ	อะริยะสัจจานะ ทัสสะนัง

นิพพานะสังขณิกิริยา จะ	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
พุกุฐัสสะ โลกะธัมเมหิ	จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมัง	เอตัมมังคะละมุตตะมังฯ
เอตาทิสานิ กัตวานะ	สัพพัตตะมะปะราชาชิตา
สัพพัตตะ โสตถิง คัจฉันติ	ตันเตสัง มังคะละมุตตะมันติ

มหามังคะละสูตรตั้ง ฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 59-60) เมื่อจบบทนี้

ประธานสงฆ์ดับเทียนน้ำมันต์

(6) ต่อด้วยบท รัตนสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 62-63)

ยังกิญจิ วิตตัง อธิระ วา หุรัง วา	สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง
นะ โน สะมัง อัจฉิตติ ตะถาคะเตนะ	อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
ชะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง	ยะทชณะคา สักกะมะณี สะมาทิตโต
นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ	อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
ยัมพุททะเสฏฐิสิ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ	
สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง	
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ	
เย ปุคคะลา อัญญะ สะตัง ปะสัฏฐา จัตตารี เอตานิ ยุกานิ โหนติ	
เต ทักขิณะยยา สุคะตัสสะ สาวะกาเอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ	
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
เย สุปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ	
เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ	ลัทธา มุธา นิพพุติง ญะชะมานา
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ
ชีนัง ปุราณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง	วิรัตตะจิตตาเยติเก ภาวะสสัง
เต ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हินันทา	นิพพันติ อีธา ยะถายัมปะทีโป
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุฯ

(7) ต่อด้วยบท กรณียเมตตสูตร ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 66-67)

กะระณียะมัตตะกุสะเลนะ	ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
สักโก อชฺฐุ จะ สุหุชฺฐุ จะ	สุวะโจ จัสสะ มุทุ อะนะติมานิ
สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ	อปปะกัจโจ จะ สัลละหุกะวุตติ

สันตินทริโย จะ นิปะโก จะ	อัปปะคัพโภ กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
นะ จะ ชุททัง สะมาจะเร กิณฺณจิ	เยนะ วิญญู ปะเร อุนะวะเทยยุง
สุชินโน วา เขมิโน โหตุ	สัพเพ สัตตา ภาวันตุ สุขิตตตา
เย เกจิ ปาณะภูตตถิ	ตสะสา วา ภาวระรา วา อนะวะเสสา
ที่ฆา วา เย มะหันตา วา	มัชฌิยา รัสสะกา อะนุกะถุลา
ทิฏฐา วา เย จะ อะทิฏฐา	เย จะ พุเร ะสันติ อะวิพุเร
ภูตา วา สัมภะเวสี วา	สัพเพ สัตตา ภาวันตุ สุขิตตตา
นะ ปะโร ปะรัง นิคุพเพละ	นาติมัญญะเถ กัตถะจิ นัง กิณฺณจิ
พยาโรสะนา ปะฐิษะลัญญา	นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจฺเจยยะ
มาตา ยะถา นิยงฺ ปุตตง	อายุสา เอกะปุตตะมะนุรักเข
เอวัมปิ สัพพะภุเตสุ	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาถง
เมตตัญจะ สัพพะโลกัสสมิง	มานะสัมภาวะเย อะปะริมาถง
อุทธงฺ อะโธ จะ ติริยัญจะ	อะสัมพาธงฺ อะเวรังฺ อะสะปะตตง
ติฏฐัญจะรังฺ นิลินโน วา	สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิทโ
เอตงฺ สะติงฺ อะธิฏฐะยยะ	พรัหมะเมตงฺ วิหารงฺ อิตตะมาหุ
ทิฏฐิณฺจะ อะนุปะคัมมะ สิละวา	ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธง	นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยังฺ ปุณะเรตีติ
กะระณียะเมตตงฺ สุตตง	

(8) ต่อด้วยบพ ชันธปริตตคาถา ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 68)

อัปปะมาโณ พุทโธ อัปปะมาโณ อัมโม อัปปะมาโณ สังโฆ ปะมาณะวันตานิ	
สิริงสะปานิ อะหิ วิจฉิกา	สะตะปะที อุนณานาภี สะระพู
มุสิกา กะตา เม รักขา	กะตา เม ปะริตตา ปะฎิกกะมันตุ
ภูตานิ โสหัง นะโม ภาคะวะโต	นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานง

(9) ต่อด้วยบพ วัฏฏกปริตร ดังนี้ (ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 67)

อัตถิ โลเก สีละคุโณ	สัจจัง โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สัจเจนะ กาหามิ	สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง
อาวัชชิตวา อัมมะพะลัง	สะริตวา ปุพพะเก ชิเน
สัจจะพะละมะวัสสาเย	สัจจะกิริยะมะกาสะหัง
สันติ ปักขา อะปัตตะนา	สันติ ปาทา อะวัณฺจะนา
มาตา ปิตา จะ นิกขันตา	ชาตะเวทะ ปะฎิกกะมะ

สะหะ สัจเจ กะเต มัยหัง   มหาปัชชะลิตะ ลีซี
 วัชเชลลี โสพะสะ กะวีรานี   อุทะกัง ปัตวา ยะธา ลีซี
 สัจเจนะ เม สะโม นัตถิ   เอลา เม สัจจะปาระมีติฯ

(10) ต่อด้วยบพ อิติปิโส ดังนี้ ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 73)

อิติปิ โส ภาวะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะะ สัมปันโน
 สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาวะวาติฯ

สะวาภาขาโต ภาวะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก ะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอบะ
 นะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิตีฯ

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาระกะสังโฆ อชุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาระ
 กะสังโฆ ญาณะปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาระกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาระกะสังโฆ
 ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญญะ ปุริสะปุคคะลา ะสะ ภาวะวะโต สาระกะสังโฆ อาหุเนยโย
 ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลีกะระณียะ อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติฯ

(11) ต่อด้วยบพ พาหุง ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 89-90)

พาหุง สะหัสสะมะภินิมิตตะสาธุธันตัง ศรีเมชะลัง อุทิตะโฆระสะเสนะ
 มารัง

ทานาธิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
 ลานีฯ

มาราติเรกะมะภियุสมิตตะสัพพะรัตตัง ไชรัมปะนาฬะวะมัทตะมะถัทตะ
 ยักขัง

ขันตีสุทนต์ะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานีฯ
 นาฬาคีริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ
 สุทวารุณันตัง

เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
 ลานีฯ

อุกขิตตะชัคคะมะตีหัตตะสุทวารุณันตัง ธาวันตियोชะนะปะถังคูลีมา
 ละวันตัง

อิทธิภิสังชะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะ
 ลานีฯ

กัตวานะ ภิญญะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา จิญจาเยะ พุญญะวะจะนัง ชะนะ
 ภาเยมะชฌะ

(13) ต่อด้วยบพ สุนักข์ตตั้ง ดังนี้ (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 81)

สุนักข์ตตั้ง สุมังคะลัง	สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง
สุชะโณ สุมุหุตโต จะ	สุยฺยภูลฺลึง พรหมะจาริสฺสุ
ปะทักขินนัง กายะกัมมัง	วาจากัมมัง ปะทักขินนัง
ปะทักขินนัง มะโนกัมมัง	ปะณิธิ เต ปะทักขินนา
ปะทักขินนาณิ กัตวานะ	ละภันตตเถ ปะทักขินะ
โส อตตะลัทโธ สุขิตโต	วิรุฬโห พุทธะสาสะเน
อะโรโค สุขิตโต โหหิ	ชะหะ สัพเพหิ ญาติภิ
สา อตตะลัทธา สุขิตตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตตา โหหิ	ชะหะ สัพเพหิ ญาติภิ
เต อตตะลัทธา สุขิตตา	วิรุฬหา พุทธะสาสะเน
อะโรคา สุขิตตา โหหะ	สิหะ สัพเพหิ ญาติภิ

(14) ต่อด้วยบพ สักกัตตวา ดังนี้ (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 82)

สักกัตตะวา พุทธะระตะนัง	โอะสะถัง อุตตะมังวุรัง
หิตัง เทวะ มุณฺสสานัง	พุทฺธะเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ทุกขา วุปะสะเมนตุ เต
สักกัตตะวา อัมมะระตะนัง	โอะสะถัง อุตตะมังวะรัง
ปริฬาหุ ปะสะมะนัง	อัมมะเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	ภะยา วุปะสะเมนตุเต
สักกัตตะวา สังฆะระตะนัง	โอะสะถัง อุตตะมังวะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง	สังฆเตชะนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททะวา สัพเพ	โรคา วุปะสะเมนตุเต

(15) ต่อด้วยบพนัตถิ เม ดังนี้ (ทวิ เชื่อนแก้ว, 2554, หน้า 82-83)

นัตถิ เม สะระถนัง อัญญัง	พุทฺโธ เม สะระถนัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชชะนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สะระถนัง อัญญัง	อัมโม เม สะระถนัง วะรัง
เอเตนะ สัจจะวัชชะนะ	โหตุ เต ชะยะมังคะลัง
นัตถิ เม สะระถนัง อัญญัง	สังโฆ เม สะระถนังวะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชชะนะ โหตุ	เต ชะยะมังคะลัง

(16) ต่อด้วยบพ ยังกิณฺจิกิ ดั่งนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 83)

ยังกิณฺจิกิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง พุททะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตุ เตฯ
ยังกิณฺจิกิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง ธิมมะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตฯ
ยังกิณฺจิกิ ระตะนัง โลก	วิชชะติ วิวิธัง ปุณฺ
ระตะนัง สังฆะสะมัง นัตถิ	ตัสมา โสตถิ ภาวันตะ เตฯ

(17) ต่อด้วยบพ อภยปริตตัง ดั่งนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 79-80)

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโป สะกุนฺสสะ สัทโท	
ปาปคคะโท ทุสสุปิ้ง อะกันตัง พุทธานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ	
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโป สะกุนฺสสะ สัทโท	
ปาปคคะโท ทุสสุปิ้ง อะกันตัง ธิมมานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ	
ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโป สะกุนฺสสะ สัทโท	
ปาปคคะโท ทุสสุปิ้ง อะกันตัง สังฆานุภาเวนนะ วินาสะเมนตุฯ	

(18) ต่อด้วยบพ โพชฌังคปริตตัง ดั่งนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 78-79)

โพชฌังโค สะติสังขาโต	ธิมมานัง วิจะโย ตะธา
วิริยัมปีติปัสสัทธา	โพชฌังคา จะ ตะธาปะเร
สะมาธูปะกขะโพชฌังคา	สัตเต เต สัพพะทัสสินา
มุณีนา สัมมะทักขาทา	ภาวิตา พะหุสีกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญาเย	นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกัสมิง สะมะเย นาโถ	โมคคัลลันญจะ กัสสะปัง
คิลานะ ทุกขิตะ ทิสวา	โพชฌังเค สัตตะ เทสเย
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา	โรคา มุจจิงสุ ตังขะณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
เอกะทา ธิมมะราชาปี	เคลัญญะนาภิปิพีโต
จุนทัตถะเรนะ ตัญญะวะ	ภะณวาเปตวานะ สาทะรัง
สัมโมทิตวา จะ อาพาธา	ตัมहा ภูฏฐาลิ ฐานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	โสตถิ เต โหตุ สัพพะทาฯ
ปะทีนา เต จะ อาพาธา	ติณณันนัมปิ มะเหลสิง

(23) ปิดท้ายด้วยบท สุโข (บทท้าย) ดังนี้ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 250)

อะโรคะยะประระมา ลากา สันตุภูฐี ประระมัง ณะนัง

วิสาสาประระมา ญาติ นิพพานัง ประระมัง สุชังฯ

6. เมื่อสวดบทนี้เสร็จ พ่ออาจารย์นำกล่าว สาธุ แล้วต่อด้วยอาราธนาธรรม ดังนี้

กาโล ยันเต มหาวิระ สัทธัมมัง ธัมมะเทสะนัง ธัมมะเทเสสัง ธัมมะ อนุกัมปิ มัง ปะชัง อาราธนัง กะโรมะ

เมื่อพ่ออาจารย์อาราธนาธรรมเสร็จแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์จะเทศนาธรรม ฟันเมือง เรือง สรการวิรัชชาสูตร เพื่อให้เกิดสิริมงคลในการสืบชะตาขณะขึ้น นะโมฯ พระสงฆ์ และตัวแทนชาวบ้านจะจุดเทียนที่เครื่องสืบชะตา โดยมีบทธรรมเทศนา ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทตัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทตัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมา สัมพุทตัสสะ

ภาพ 102 พระสงฆ์ และตัวแทนชาวบ้านจุดเทียนชะตา

เอวัมเม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภาคะวา ราชะคะเห วิหาระติ คิขณะภูเต ปัพพะเต เตนะ โขปะนะ สะมะเยนะ อายัสสะมา อานันโท อาพาธิโก โหติฯ ทุกขิโต พัพพะคิลานิ อะละ โข ภาคะวา เยนายัสสะมา อานันโท เตนุปะสังกะมิ อุกุปะสังกะมิตัง ปัญญุตเต อาสเน นิสิทิฯ

นิสชชะโข ะคะคะวา อาัยัสะมันตั้ง เอตะทะโวจะ กัจฉิ อานันทัง ชะมะณียัง กัจฉิ ยาปะณียัง กัจฉิ
 ทุกชะเวทนา ปะตักกะมันติ โน ะภิกกะมันติ ะภิกกะโม สานัง ปัญญายะติ โน ะภิกกะโมติ
 นะ เม ภัันเต⁺ ชะมะณียัง นะ ยาปานียัง พาฬะเนทุกชะเวทนา ะภิกกะมันติ โน ปะฏิกกะมันติ
 ะภิกกะโมสานัง ปัญญายะติ โน ปฏิกกะโมติ อานันทะ อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง อุดคัณหันตะ
 สะหิเต⁺ อานันทะ อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง วา เจตะกัง วา เปตะสะหิเต⁺ อานันทะ สรากริวิชชาสูตตั้ง
 ะภิสสะติ สะภะยัง วา โลมะหังโห วา โส ปะหิยยิสสะติ จะตุปะริสานัง ภิกขุณัง ภิกขุณีนัง อูปะ
 สะกะ อูปาสิกานัญจะ มะหิเต⁺ ะตะเถายะ หิตายะ สุขายะ จะ หิ อานันทะ สัมมาสัมพุทเธหิ เท
 ลิตตั้ง วิปัสสิ อานันทะสัมมา สัมพุทเธสสะ อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง ภาลิตตั้ง ลิกขักปัปี อานันทะ
 สัมมาสัมพุทเธสสะ อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง มะยาปี อานันทะ สุตตะเม อานันทะ เอตะระหิ
 สัมมาสัมพุทเธนะ อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง ภาลิตตั้ง สักโก⁺ เทวะนะมินโท อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง
 ภาลิตตั้ง สักโก⁺ เทวะนะมินโท อิมัง สรากริวิชชาสูตตั้ง ภาลิตตั้ง ะโหสิ อุดตุลา อุดตุลา สัตตุลา
 สัตตุลา ทัณตุลา มะตุลา มะตุลา ปุปะละลา ปุปะละลา โลกิสลา กะละลาติช โย โก⁺จิ อานันทะ นา
 มะโต วา โคตะโต วา ปัททะโต วา อาระกะชะโต วา อุดคะหิณิสสะติ วา ฐาวิสสะติ วา ะจีสะติ นะ
 โจเรนะ โส กา รัง กะริสะติ นะ อูทะเก นะ โส การัง กะริสะติ นะ ปิสา เจนะ โส การัง กะริสะ
 ติ นะ นาเคนะ โส การัง กะริสะติ นะ โจเรนะ โส การังกะริสะติ นะ พะยาธิ นะ โส การัง กะ
 ริสะติ อัญญะตะระะ กัมมะวิปาเกนะ ชะราติ ตัสสะ ทูฏฐะจิตโต อุดตะ รังนะละภิสสะตีติ โย
 ชะนะปะตักกานิ รัตตินะทิวัง วา รักขังกะตั้ง ะภิสสะติ สัพเพสัง พาลานัง สัพเพสัง อูปา
 สะกานัง สัพเพสัง อูปาสิกานัง นะ หัตตะะ สันตาสัง รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ ปาณะสันตาสัง
 รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ จักขุสัน ตะนะโส ตะสันตาสัง รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ ชิวหา สัน
 ตาสัง รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ กายะสันตะสัง รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ มะโน สันตาสัง รัก
 ขัง กะตั้ง ะภิสสะติ นะ ะวังคะสันตาสัง รักขัง กะตั้ง ะภิสสะติ หัตตะะ อุดตะรัง นะ ลัพภิส
 สะติ ยักโข วา ยักชี วา ยักชะปะตะโก⁺ วา ยักชะปะตักกา วา ยักชะมะ หามะโต วา ยักชะมะหา
 มะตี วา ยักชะปะริสัชโช วา ยักชะปะริ สัชชี วา ยักชะปัจจจารี วา ยักชะ ปัจจจารี วา คันธัพโพ
 วา คันธัพพี วา คันธะปะตะโก⁺ วา คันธะปะตักกา วา คันธัพพะมะหามะโต วา คันธัพพะมะหา
 มะตี วา คันธัพพะปะริสัชโช วา คันธัพพะปะริสัชชี วา คันธัพพะปัจจจารี วา คันธัพ พะปัจจจารี
 วา กุมภันโท วา กุมภันที วา กุมภันทะปะติโก⁺ วา กุมภันทะปะตักกา วา กุมภันทะมะหา มะ
 โต วา กุมภันทะมะหามะตี วา กุมภันทะปะริสัชโช วา กุมภันทะปะริสัชชี วา กุมภันทะปัจจจา
 รี วา กุมภันทะปัจจจารี วา นาโค วา นาตี วา นาคะปะตะโก⁺ วา นาคะปะตักกา วา นาคะมะหา
 มะโต วา นาคะมะหามะตี วา นาคะปะริสัชโช วา นาคะปะริสัชชี วา นาคะปัจจจารี วา นาคะปัจ
 จจารี วา มะหาระโค วา มะหาระคี วา พาลาตะโก⁺ วา พาลาตักกา วา ภารัทวาโช วา ภารัทวาชี

วา ปะทุภูฐะจิตโต ภิกขุณัง วา ภิกขุณีนัง วา อุปาสะกานัง วา อุปาสิกานัง วา คุตติยารักขายะ
 อะวิหิสาเยะ ผาสุกวิหายะติ ตัตตะ อุตตะรัง นะ ลัพภิสสะติ อิหะมะโวจะ ะคะคะวา อายัสมะนโต
 อานันโท ะคะคะวาโต ภาสิตัง อะภินันทุนติ วุฏฐาหิ จายัสมา อานันโท ตัมหา อาพาธา ตะถาปะ
 หิโน จายัสมะโต โส อาพาธิกโก โหติ เอวมมะสะรีโร นิตทุกโข นิรูปัททะโว นิรันตะ รાયอ พะหุ
 ลาโภ พะหุยะโส พะหุโกโค พะหุปัญโญ ะวันตุ ลัพพะทาติ สรากริวิชชาสุตตัง นิฏฐิตังฯ
 อานันตะ

สรากริวิจาสุตตัง นิฏฐิตัง ขียาอันกล่าวแก่ไชยังสรากริวิจาสุตร อันมาในตัป
 มนต์ ก็แล้วแต่นี้ ก่อนแลฯ (พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง สรากริวิชชาสุตร, ม.ป.พ.)

ผู้เข้าร่วมในพิธีทุกคนกล่าวคำว่า สาธุ 3 ครั้ง

ภาพ 103 ประธานฝ่ายสงฆ์เทศนาธรรมสี่บชะตา สรากริวิชชาสุตร

7. เมื่อพระสงฆ์เทศน์ธรรมเสร็จแล้ว ลำดับต่อไปจะเป็นการถวายภัณฑ์เทศน์
 สังฆทาน และจุดปัจจัยแด่คณะสงฆ์ โดยพ่ออาจารย์จะกล่าวคำสุมาคั้วตาน ดังนี้

สาตุ สาตุ อะหังวันทามิ สัพพะทา สัพพะวัตถุตานัง สัพพะโตสัง ขะมาถะ เม
 ภันเต สาตุ โอภาสะ ข้าแต่สัพพะเยื้องเครื่องครั้วตาน สหบริวารหลายหลาก อันเป็นเครื่องของ
 ตานจากคณะศรัทธา ดร.พระอธิการ คักดีดา ฉันทโก เจ้าอาวาสวัดพระนอน ก็มีพระภิกษุสงฆ์
 สามเณร พร้อมคณะศรัทธา วัดพระนอนจุผู้จุกคน จุใหญ่่น้อยจ่ายหญิง ก็ได้สหลังขนขวาย
 ตกแต่งดาหามาโดยชอบประกอบด้วยเจตนา ลางภ่อง ผู้เข้าทั้งหลายได้ข้ามได้ย่ำ ดีเตียนเตียน

จำ ด้วยคำบ่ชอบประกอบด้วยคำพามาสาและลาสา ผู้ข้าก็ก้าวเป็นภยยาและโตษใหญ่ จึงได้พา
 หันตกแต่และน้อมนำมายังวัดถุบุพผา ราชาดวงดอกข้าวตอกดอกไม้พร้อมด้วยน้ำสุคันธอัน
 งามใส ผู้ข้าจุใหญ่่น้อยจ่ายหญิง ก็ขอสูมาการาวะยังสัปะปะเยื่องเครื่องคร้วตาน สหบริวาร
 หลายหลาก อันเป็นเครื่องของตานพายโผด ที่อหายจากโตษและเวรกัมม หายจากนิวรรณ์ธรรม
 กัมอันจักห้ามเสียยังหนต่าง อันจักขึ้นสูจันฟ้าและเนรปาน แก่ผู้ข้า อันมี ดร.พระอธิการ ศักดิ์ดีดา
 ฉันทโก เจ้าอาวาสวัดพระนอน ก็มีพระภิกษุสงฆ์ สามเณร พร้อมคณะศรัทธา วัดพระนอนจุผู้คน
 จุใหญ่่น้อยจ่ายหญิง จุงมีเตี้ยงแต่ตีหลี กายตัวเล วจิตตัวเล มโนตัวเล สัจจิตตะโตสัง อสัจจิต
 ตะโตสัง อตีตะโตสัง ปัจจุบันนะโตสัง อนาคตะโตสัง สัปปังโตสัง ชะมันตุโน สักกาจา ปุโรตะนะ
 อัมหากัง หิตายะ สุขายะ ยาวา นิวาระหัง ชะมันตุโน

เมื่อกล่าวเสร็จพออาจารย์จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยไปพรมยังเครื่องทาน ได้แก่
 เครื่องบูชาภัณฑเทศน์ อาหารสำหรับใส่บาตร เครื่องสังฆทาน ต่าง ๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้ถวาย
 พระสงฆ์

8. พออาจารย์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายข้าวพระพุทธ และสังฆทาน โดยกล่าว
 พร้อมกัน ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

อิมัง สุปะพัญชนะนะสัมปันนัง สาสิณัง โภชะนัง อุตตะกัง ะรัง พุทฺธัสสะ ปุเชมิฯ
 ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ข้าวพร้อมโภชนอาหาร พร้อมด้วยน้ำ
 อันประเสริฐนี้ ถวายแก่พระพุทธเจ้า สาธุ

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอนชะยามะ
 สาธุโน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหตฺถ อัมหากัง ที่ชะรัตตัง
 หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตอาหารกับทั้งบริวาร
 เหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตอาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย
 เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ (ที ๒ เชื้อนแก้ว, 2554,
 หน้า 181)

9. พออาจารย์ก็จะเชิญตัวแทนมาประเคนขอให้กับคณะสงฆ์ ตามลำดับ
 หลังจากนั้นพระสงฆ์จะกล่าวบทอนุโมทนาธัมมคคาถา สามัญญานูโมทนาคคาถา และสัพพมงคลคคาถา
 โดยผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมหยาดน้ำอุทิศส่วนกุศล ดังนี้

ยะถา วาริระหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง เหวะเมวะ อิตติ ทินนัง เปตานัง อุก
ปะกัปปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สะมิชณะตุสัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท
ปัณณะระโส ยะถา มะณิ ไชติระโส ยะถาฯ

สัพพัตติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภาวัตวันตะธาโย สุขี
ทีฆายุกิ ภาวะ อภิภา ทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจาอีนุ จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณณ
สุขัง พะลังฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา
โสตถิ ภาวันตุ เตฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 149)

10. เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จจะเป็นการพรมน้ำมนต์ให้กับผู้เข้าร่วมพิธี เป็นอัน
เสร็จพิธีสืบชะตา โดยขณะที่พรมน้ำมนต์พระสงฆ์จะสวดบท ชยันโต ดังนี้

ชยันโต โพธิยา มูเล ลักยานัง นันทิวฑฒะโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ
ชะยะมังคะเล อะปะราชาติปะลลันเก สีเส ปะฐะวีโปกชะเร อะภิสเสเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต
ปะโมทะติ ฯ

สุนัขขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุหุณฺฺฐิตัง สุชะโณ สุมุหุตโต จะ สุยิณฺฺฐัง
พรหมะจาริสฺสุ ปะทักขินฺฺง กายะกัมมัง วาจา กัมมัง ปะทักขินฺฺง ปะทักขินฺฺง มะโนกัมมัง ปะณิธิ เต
ปะทักขินา ปะทักขินา นิกัตวานะ ละกันตตเถ ปะทักขิณเฯ (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2554, หน้า 80-81)

ภาพ 104 พระสงฆ์พรมน้ำมนต์ให้กับผู้เข้าร่วมพิธี

11. พ่ออาจารย์ก็จะนำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำไหว้พระพุทธรูป ดังนี้

(1) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(2) ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวลาพระสงฆ์ ว่า หันทะทานิ มะยัง ภันเต อาปุจฉามะ

พะหุ กิจจา มะยัง พะหุคะระณียาย

(3) พระสงฆ์ผู้รับลากกล่าวคำ ว่า ยัสสะทานิ ตุมहे กาลัง มัญญะถะ

(4) ผู้เข้าร่วมพิธีรับพร้อมกันว่า สาธุ ภันเต แล้วกราบ 3 ครั้งฯ (ทวี เขื่อนแก้ว

, 2554, หน้า 190)

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

หลังเสร็จพิธีสืบชะตาหลวง ชาวบ้านจะตัดสายสิญจน์ที่ห้อยลงประจำเก้าอี้ของตนเองมาบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล และทางวัดได้แจกวัดตุ้มมงคลเป็นผ้ายันต์พระนอน และพระผงของวัดพระนอน ให้กับผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนเก็บไว้บูชา

ภาพ 105 ชาวบ้านตัดสายสิญจน์เก็บไว้บูชา

ภาพ 106 วัดถุมงคลเป็นผ้ายันต์พระนอน และพระผง ของวัดพระนอน

ทั้งนี้ยังพบชาวบ้านบางส่วนได้นำเอาเสื้อผ้าของคนในครอบครัวที่ไม่ได้มาร่วมพิธีสืบชะตาออกมาจากใต้โต๊ะที่วางเครื่องบูชาชะตาซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเสื้อผ้าเป็นตัวแทนของคนในครอบครัว หากไม่สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้ก็จะฝากเสื้อผ้าเข้าร่วมพิธีก็เหมือนกับเจ้าตัวได้เข้าร่วมพิธีสืบชะตาด้วย

ภาพ 107 ชาวบ้านนำเสื้อผ้าออกจากใต้โต๊ะเครื่องบูชาชะตา

5.3 พิธีห่มผ้าพระธาตุ

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

วัดในเขตเมืองเก่าแพร์จะมีพระธาตุเจดีย์ประจำวัดอยู่ ซึ่งในพระธาตุเจดีย์จะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระปัจเจกพุทธเจ้า อีกนัยหนึ่งคือพระธาตุเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ตามความเชื่อของคนเมืองแพร์จะต้องมีการพิธีห่มผ้าองค์พระธาตุปีละครั้ง ใครที่ได้ทำบุญถวายผ้าห่มองค์พระธาตุ และได้ร่วมพิธีห่มผ้าพระธาตุก็จะได้รับบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ โดยแต่ละวัดก็จะกำหนดวันจัดพิธีไว้ต่างกัน ส่วนใหญ่จะจัดขึ้นในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วัดพระนอน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ได้จัดประเพณีไหว้พระนอน ประจำปีขึ้นในวันวิสาขบูชา ในประเพณีของวัดนี้จะมีพิธีห่มผ้าพระธาตุ และห่มผ้าพระนอน โดยมีจุดประสงค์ในการจัดพิธี คือ ทำบุญในงานประเพณีประจำปีของวัด นอกจากนี้ยังเป็น การทำนุบำรุงสิ่งก่อสร้างองค์พระธาตุเจดีย์ องค์พระนอน อันเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้คงสืบอยู่ต่อไป (พระศักดิ์ดา ฉันทโก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ผู้วิจัยพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ วันที่ 26 พฤษภาคม 2564 เวลา 08.00 น. (ตรงกับวันวิสาขบูชา) ณ วัดพระนอน อำเภอเมืองแพร์ จังหวัดแพร์

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ก่อนเริ่มพิธีกรรมห่มผ้าพระธาตุ พระสงฆ์และชาวบ้านจะทำความสะอาดบริเวณรอบ ๆ องค์พระธาตุเจดีย์ และถือโอกาสตรวจสอบองค์พระธาตุเจดีย์ว่าจุดไหนชำรุด หากพบจุดชำรุดก็จะได้ทำการซ่อมแซมก่อนพิธีห่มผ้าพระธาตุ โดยพิธีที่ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมที่วัดพระนอน จะใช้ผ้าห่ม 2 ผืน คือ ผ้าห่มพระธาตุเจดีย์ และผ้าห่มพระนอน ซึ่งเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดเตรียมผ้าดังกล่าว พร้อมด้วยพานใส่ผ้า พานใส่น้ำขมิ้นส้มป่อย ดอกไม้ ธูปเทียน

ภาพ 108 ผ้าห่มพระธาตุเจดีย์ และผ้าห่มพระนอน

ผู้เข้าร่วมพิธี

1. พระสงฆ์ และสามเณรวัดในวัดพระนอน โดยมีประธานฝ่ายสงฆ์ คือ เจ้าอาวาสวัดพระนอน
2. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน เจ้าภาพผ้าห่มพระธาตุ โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดพระสงฆ์จะเป็นพิธีกรผู้ดำเนินพิธีการ ดังนี้

1. พระสงฆ์เชิญเจ้าภาพ และครอบครัว (เจ้าภาพผ้าห่มพระธาตุ และผ้าห่มพระนอน) เป็นตัวแทนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และนำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

- (1) อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ
อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ
อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ

- (2) อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะคะวา พุทธัง ะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ 1 ครั้ง)

สะวากขาโต ะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ 1 ครั้ง)

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ 1 ครั้ง)

(ทวิ เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า 47)

2. เมื่อไหว้พระเสร็จแล้ว พระสงฆ์ให้เจ้าภาพยกพานผ้าห่มเจดีย์ และผ้าห่มพระนอนขึ้นเหนือศรีษะเพื่อกล่าวถวายผ้าห่มเจดีย์ และผ้าห่มพระนอน โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายตาม ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโตะ อะระหะโตะ สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

ยัคเข ภันเต สังฆิ ปะฐิขานาตุ มะยัง ภันเต อิมัง วัตถัง สะปะริวารัง พุทฺธัสสะ ปุชเชนัตถายะ สังฆัสสะ นียยาเทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง อิมินา วัตถเณะ พุทฺธัสสะ ปุชา อัมहा กัญเจะ มาตาปิตุ อาทีนัญจะ ปิยะชะนัง ทิชะรัตตัง หิตายะ สุขายะ สังวัตตะตุฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับทราบ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายผ้าผืนนี้ พร้อมกับของบริวาร แก่สงฆ์ เพื่อเป็นพุทธบูชา ขอการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยผ้าผืนนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ภิกษุทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย ตลอดกาลนานเทอญ สาธุ (พระคัมภีร์เถรสังคหะ, ผู้ให้สัมภรณ์, 26 พฤศจิกายน 2564)

3. หลังจากกล่าวถวายผ้าห่มเจดีย์ และผ้าห่มพระนอนเสร็จ เจ้าภาพซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านจะประเคนผ้ากับฐานพระพุทธรูป หลังจากนั้นก็จะเป็นการขอขมาพระรัตนตรัยโดยพระสงฆ์ และผู้เข้าร่วมพิธีสวดบทวันทาน้อยเป็นการขอขมาแบบพื้นเมืองพร้อมกัน ดังนี้

วันทามิ ภันเต สัพพัง อะปะราทัง ชะมะละเมภันเต มะยาเกตัง ปุญญัง สามินา อะนุโมทิตัพพัง สามินา กะตัง ปุญญัง เมยหัง ทาตัพพัง สาธุ สาธุ อะนุโมทามิฯ

4. เมื่อขอขมาพระรัตนตรัยเสร็จ พระสงฆ์นำผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระพุทธไสยาสน์ (พระนอน) ดังนี้

อิมัสสะมิง โขมะโนรัมเม วิหาระ สุปะฏิฐิตัง ทาสูกะ พระพุทฺธะปะฏิมาัง วันทา มิหัง สิริสะ อิมินา กะตะปุญญเณะ โสธิเมโหนดุ สัพพะทาฯ

ข้าพเจ้า ขอกราบไหว้ พระพุทธไสยาสน์ ซึ่งประดิษฐาน อยู่ในพระวิหารที่นารัมรินทร์นี้ ด้วยเศียรเกล้า ด้วยบุญกุศล ที่ข้าพเจ้า ได้กระทำแล้วนี้ ขอความสุขสวัสดิ์ จงมีแก่ข้าพเจ้า ในกาลทุกเมื่อเทอญ

พุทฺธะไสยา สะอาราเม เจตียัง สุปะฏิฐิตัง สิริสะ ตัง ปะสันเนนะ อะหังวันทามิ เจตะสา กะตะปุญญา นุภาเวนะ สัทธาโสทธิ ะวันตุเมฯ

ข้าพเจ้า มีใจเลื่อมใสศรัทธา ไหว้พระธาตุเจดีย์ สิงหุตตรนคร ที่ประดิษฐานไว้ดีแล้ว ณ วัดพระนอนแห่งนี้ ด้วยเศียรเกล้า ขออำนาจแห่งบุญ ที่ข้าพเจ้า ได้บำเพ็ญแล้ว จึงมีความสุขสวัสดิ์ แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ในกาลทุกเมื่อ ตลอดกาลนานเทอญ (พระคัมภีร์ดาณีนทโก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2564)

5. จากนั้นพระสงฆ์จะเชิญผู้ร่วมพิธีตั้งแถวหน้าพระวิหารเพื่อเตรียมพร้อมตั้งขบวนผ้าห่มพระธาตุ โดย แถวแรกจะเป็นเจ้าภาพถือพานดอกไม้ธูปเทียน พานน้ำขมิ้นสั้มป่อย พานผ้าห่มพระนอน ต่อด้วยพระสงฆ์สามเณร ชาวบ้านผู้ชายผู้หญิงจะจับผ้าห่มพระธาตุเจดีย์ต่อกันเป็นแถวยาว เมื่อขบวนพร้อมแล้วพระสงฆ์จะพาเดินรอบวิหารเวียนทักษิณาวรรต 3 รอบ ขณะเดินพระสงฆ์จะบรรยายเกี่ยวกับวันวิสาขบูชา อานิสงส์การห่มผ้าพระธาตุ และห่มผ้าองค์พระนอน ในวัดพระนอนเมื่อเวียนครบ 3 รอบ ขบวนจะแยกเป็นสองส่วน คือ ขบวนส่วนหน้าจะไปห่มผ้าพระนอน และขบวนของชาวบ้านที่จับผ้าห่มพระธาตุจะมุ่งตรงไปที่พระธาตุเจดีย์เพื่อทำการห่มผ้าโดยมีเจ้าหน้าที่เตรียมความพร้อมไว้แล้ว ขณะที่เริ่มห่มผ้าพระนอนและพระธาตุเจดีย์ จะมีการตีกลองปฐา (กลองบูชา) ร่วมกับพระสงฆ์ สามเณร ในวิหารก็จะสวดบทชยันโต ดังนี้

ชยันโต โภธิยา มุเล สักยานัง นันทิวัทตะมะโน เอวัง ตะวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ
ชะยะมังคะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวีโปกชะเร อะภิเสเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต
ปะโมหะติฯ

สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุกกุณฺฐิตัง สุขะโณ สุมุหุตโต จะ สุขิณฺฐัง
พริหมะ จาริสฺส ปะทักขินฺถัง กายะกัมมัง วาจา กัมมัง ปะทักขินฺถัง ปะทักขินฺถัง มะโนกัมมัง ปะณิธิ เต
ปะทักขินา ปะทักขินานิ กัตตะวานะ ละภันตเต ปะทักขิณะฯ (ทวี เขื่อนแก้ว, 2554, หน้า
80-81)

กลองบูชาก็จะตีไปเรื่อย ๆ จนกว่าการห่มผ้าห่มพระนอน และห่มผ้าพระธาตุเจดีย์จะเสร็จ

ภาพ 109 เจ้าภาพถือพานดอกไม้ น้ำขมิ้นส้มป่อย และพานใส่ผ้าห่มพระนอน

ภาพ 110 หัวขบวนผ้าห่มพระธาตุวัดพระนอนเวียงรอบวิหาร 3 รอบ

ภาพ 111 พระสงฆ์กำลังห่มผ้าพระนอน

ภาพ 112 พระสงฆ์และชาวบ้านผู้ชายช่วยกันห่มผ้าพระธาตุ ขณะที่ชาวบ้านผู้หญิง
นำน้ำขมิ้นส้มป่อยมาสร่งน้ำพระธาตุบริเวณบันไดขึ้นพระธาตุ

6. เมื่อห่มเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนำดอกไม้ธูปเทียนที่เตรียมไว้มาบูชาพระธาตุ และพระนอน เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากชาวนั้นชาวบ้านก็จะขึ้นวิหารเพื่อไปประกอบพิธีสืบชะตา หลวงต่อไป

บริบทอื่น ๆ ที่พบในพิธี

การห่มผ้าพระนอนนั้น เจ้าภาพที่ถือพานผ้าห่มจะส่งต่อให้กับพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ห่มผ้าพระนอน โดยพระสงฆ์จะขึ้นไปบนองค์พระนอนแล้วช่วยกันห่มผ้า เมื่อห่มเสร็จจะมีการโปรยดอกไม้และพรมน้ำสัปปายะ ส่วนการห่มผ้าพระธาตุที่องค์พระธาตุจะมีชาวบ้านผู้ชายช่วยกันห่มผ้า ส่วนชาวบ้านผู้หญิงก็จะเป็นผู้โปรยดอกไม้ และพรมน้ำขมิ้นสัปปายะ บริเวณเชิงบันไดพระธาตุ เพราะผู้หญิงจะไม่สามารถขึ้นไปบนองค์พระธาตุได้ตามความเชื่อว่าจะหากมีผู้หญิงขึ้นไปจะทำให้ชืด (เกิดอาเพศ) ต่อตนเอง และต่อชุมชน

6. กลุ่มพิธีขอขมา

กลุ่มพิธีขอขมา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการขอขมาบุคคล หรือสถานที่ เพื่อให้บุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสถานที่นั้นยกโทษและอวยพรให้การดำเนินชีวิตมีความสุข หรือมี 2 พิธี ได้แก่ พิธีรดน้ำดำหัว และพิธีสุมาเมก มีองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมดังต่อไปนี้

6.1 พิธีรดน้ำดำหัว

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

การรดน้ำดำหัว หรือดำหัว เป็นประเพณีในช่วงเทศกาลปีใหม่เมืองทางภาคเหนือ จะจัดขึ้นในวันพฤหัสบดี ซึ่งถือว่าเป็นวันที่ดีที่สุดในวันทั้งหลาย ในวันพฤหัสบดีตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหารไปทำบุญที่วัดเรียกว่า ตานขันข้าว คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อกลับจากวัดแล้วการรดน้ำดำหัวในครอบครัวก็จะเริ่มในช่วงสาย โดยชาวบ้านจะนำน้ำขมิ้นสัปปายะ ดอกไม้ ธูปเทียน และสิ่งของอื่น ๆ มาดำหัวเพื่อขอขมาผู้เป็นบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ตลอดจนบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วในตระกูลของตน เมื่อเสร็จแล้วก็จะเดินทางไปดำหัวผู้สูงอายุของครอบครัวอื่น ๆ ในชุมชน บางชุมชนก็มีการจัดงานรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละชุมชนจะจัดงานขึ้นมาอาจใช้ชื่องานเรียกที่ต่างกัน เช่น ดำหัวคนเฒ่าคนแก่ ดำหัวผู้สูงอายุ สระเกล้าดำหัว เป็นต้น โดยลูกหลานพาผู้สูงอายุมาเข้าร่วมในพิธีรดน้ำดำหัว ตามประเพณีของคนเหนือ จะไม่รดน้ำที่มีมือผู้สูงอายุ แต่ใช้วิธีนำน้ำขมิ้นสัปปายะมารวมกันในสรวง (ขัน) แล้วประเคนให้กับผู้สูงอายุเพื่อเป็นการขอขมากรรม ผู้สูงอายุจะรับและกล่าวอโหสิกรรมพร้อมทั้งให้พรแก่ลูกหลานที่ร่วมพิธีด้วยคำปັນปอน (อวยพร) ที่เป็นถ้อยคำคล้องจองสละสลวย โดยพิธีรดน้ำดำหัวนี้ มีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ แสดงความกตัญญูแก่ผู้สูงอายุ บุพการี ตลอดจนผู้มี

อุปการคุณ รวมถึงการให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่อาฆาตพยาบาท อันเป็นการสร้างความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

พิธีดำหัวผู้สูงอายุจะจัดขึ้นในวันพฤหัสบดี ซึ่งตรงกับวันที่ 15 เมษายน เวลาที่จัดจะอยู่ในช่วงสาย หลังจากทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของชาวบ้านในแต่ละครอบครัว โดยใช้สถานที่บ้านของตนที่มีผู้สูงอายุอยู่ หรือเป็นบ้านเก่า (บ้านต้นตระกูล) ซึ่งพิธีดำหัวในครอบครัวของตนนั้นจะเป็นพิธีที่เรียบง่ายไม่มีลำดับขั้นตอนมาก ส่วนพิธีดำหัวผู้สูงอายุในชุมชนจะถูกจัดขึ้นช่วงบ่ายของวันที่ 15 เมษายน โดยแต่ละชุมชนจะมีการนัดผู้สูงอายุในชุมชนให้มารวมตัวกันในบริเวณที่กำหนด ซึ่งสถานที่ขึ้นอยู่กับผู้จัดอาจเป็นอาคารอเนกประสงค์ในชุมชน โรงเรียน เทศบาล ลานวัดในชุมชน เป็นต้น ซึ่งพิธีดำหัวผู้สูงอายุในชุมชนนั้น จะมีลำดับพิธีการที่เป็นทางการมากกว่าพิธีดำหัวในครอบครัว

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีผู้นำชุมชนจะเตรียมและตกแต่งสถานที่ให้มีความพร้อม โดยการจัดเตรียมโต๊ะสำหรับสงฆ์พระพุทธรูป พร้อมพระพุทธรูป น้ำขมิ้นส้มป่อย น้ำเปล่า ดอกไม้รูปเทียน ของสำหรับมอบให้กับผู้สูงอายุ สลуг (ขันเงิน) สำหรับใส่น้ำส้มป่อยเพื่อดำหัว

ผู้เข้าร่วมพิธี

ผู้นำชุมชน ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นชาวบ้านในชุมชนโดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดหม้อห้อม หรือชุดพื้นเมือง ตามบรรยากาศประเพณีสงกรานต์

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลาผู้สูงอายุในชุมชน และชาวบ้านชุมชนนั่งประจำที่ที่ผู้จัดงานได้จัดเตรียมให้ พิธีกรจะกล่าวถึงความเป็นมา ความสำคัญ ของประเพณี และลำดับขั้นตอนในการรดน้ำดำหัว เมื่อทุกอย่างพร้อมจะเชิญผู้สูงอายุมาสงฆ์พระพุทธรูปที่เตรียมไว้ แล้วให้เชิญเข้าไปนั่งในจุดที่กำหนด หน้าที่นั่งของผู้สูงอายุแต่ละท่านจะมีสลуг และกรวยดอกไม้รูปเทียนจัดตั้งไว้

2. เมื่อผู้สูงอายุนั่งประจำที่แล้ว พิธีกรก็จะเชิญผู้นำชุมชน กล่าวคำอวยปอน (อวยพร) และขอสลุมผู้สูงอายุ โดยจะมีความยาวความสั้นตามความเหมาะสมดัง ตัวอย่างนี้

สาตุ สาตุ อชชะในวันนี้ ก็เป็นวันดี ดิถีอันวิเศษ เหตุว่าเป็นวันปีใหม่แก้ว เสริมศรี ว่าขวบปีกมาไขว้มาแดง ปีใหม่เกาล่วงแล้ว ปีใหม่แก้วก่มาตวย บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลาย ดั่งหญิงจายใหญ่่น้อย พร้อมกันนำมายังน้ำขมิ้นส้มป่อย อันมาสู่ท่านทั้งหลายเพื่อจะคารวะ แลได้สลุมฯ ยิ่งกานทั้งปวงที่ผู้ข้าทั้งหลายได้กระทำไปโดยบ่ชอบ บ่ได้ประกอบด้วยเจตนา

ขอหื้อหมู่ท่านอย่าได้ถือเอามาเป็นโต๊ซ ขอโผตอโหสิกรรม แลขอหื้อท่านจงจำเริญผ่องแผ้ว อยู่กับลูกหลาน เป็นแก้วโพธิ์แก้วไทร ไปใจใจ เน้อ สัปโตสังข์ ชมนันดูโน สาทู (พาณิชนัญ ศรีวิพัฒน์, ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2564)

3. เมื่อผู้นำชุมชนกล่าวคำอวยปอน และขอสุมาเสร็จแล้ว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จะต่อแถวตามลำดับอาวุโส เพื่อรับน้ำขมิ้นส้มป่อยไปสร้งน้ำ และต่อด้วยนำน้ำขมิ้นส้มป่อย ไปรินรวมกันสลุงหน้าผู้สูงอายุแต่ละท่าน พร้อมมอบของให้กับผู้สูงอายุ ของที่มอบให้ก็จะเป็น เสื้อผ้า หรือผ้าห้ว(ผ้าขาวม้า) ขณะที่รินน้ำส้มป่อยใส่สลุงหน้าผู้สูงอายุ ชาวบ้านแต่ละคนก็จะ กล่าวทักทายพูดคุยกับผู้สูงอายุ ทำนองอวยพร หรือขอขมา ขอโทษ ชาวบ้านบางคนเตรียมของ มาให้ก็จะใส่ในพานยกประเคนให้ผู้สูงอายุ ส่วนผู้สูงอายุจะใช้มือชูปน้ำส้มป่อยในสลุงแล้วนำมา ลูบศรีษะของตนเอง ตามด้วยให้พรสั้น ๆ แก่ชาวบ้านที่มาดำห้ว

4. เมื่อชาวบ้านทุกคนรินน้ำส้มป่อยลงในสลุงหน้าผู้สูงอายุจนหมดทุกคนแล้ว ก็จะกลับมานั่งที่รอรับคำปอนปีใหม่เมือง (คำอวยพรปีใหม่) จากตัวแทนผู้สูงอายุ โดยการให้พร แก่ผู้มาดำห้วจะเลือกเอาตัวแทนผู้สูงอายุที่ให้พรได้ ส่วนมากเป็นผู้ชายที่เคยบวชมาก่อน ดังนี้

เอวังโหนดุ ดีหลี อัจจะในวันนึ่งี้หากเป็นวันดีกั้นโต๊ สังขานปีเก่าก็ข้ามลวงบ้น ไปแล้ว ปีใหม่แก้วก็มาจจจรอดเถิง เติงในกำละวันนึ่งี้ยามนี้ หมู่สุเจ้าตั้งหลายก็บละเสี่ยยังฮืด อติดีป่าเวณี อันเป้นมาแต่ปางก่อน เจ้าตั้งหลายก็บ่พอนเสี่ยยังศรีทธา จึงได้น้อมนมามายัง สุกันธาโทตะกะ เพื่อจักมาขอขมาโทสะนะโทซ ผู้ซำก็โผตอโหสิกรรม แม้นว่าเจ้าตั้งหลาย ได้กระทำเป้นตางดีตางชอบ จุงหื้อประกอบไปด้วยปฏิภาณ จุงหื้อมีอายุชืษายืนยั้ง โรคภัยทุกสิ่ง หนีไกล หื้อมีวรรณะใสศดชื่น เป้นดีฮักและปอใจ ของผู้อื่นดีเขาหัน หื้อมีความสุขสันต์ทุกค้ำเจ้า พรำพร้อมบริบูรณ์ หื้อมีกำลังหนุนเตียมแถ้ง อย่าหื้อได้เหี้ยแห่งจุประการ หื้อสมดั่งกำปอนว่าไว้ สมดั่งนึ่งี้ได้จุประการ เตียงแต่ดีหลี..เต้อ.. สัปปีติโย วิวัสสันตุ สัปปะโลโก วิณัสสันตุ มาเต ภาวะตวันตะราโย สุชิตีชายุโก ภาวะอะภิวา ตะนะสี ลิสสะนิจจั้ง วุฑฒาปะจายิน จีตตาโร ธรรมมา วัตตันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง ฯ นิพพานัง ปะละมังสุขัง (พาณิชนัญ ศรีวิพัฒน์, ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2564)

5. เมื่อตัวแทนผู้สูงอายุให้พรเสร็จเป็นอันเสร็จพิธี ทั้งนี้หลังจากพิธี ก็จะมีการสร้งน้ำพระอีกรอบโดยใช้น้ำเปล่าเป็นการชะล้างน้ำส้มป่อยซ้ำอีกครั้งเพื่อป้องกันการเกิด คราบขมิ้นที่ติดพระพุทธรูปจะทำให้พระพุทธรูปเป็นรอยหรือเป็นสนิมในภายหลัง

ภาพ 113 พิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในครอบครัว

6.2 พิธีสุมาเมก

ความเป็นมาและจุดประสงค์ของพิธี

เมก คือ กำแพงเมืองแพร์ที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มภัยจากสงครามในอดีต ถึงแม้ปัจจุบันจะปราศจากภัยทางสงครามแล้ว เมกยังเป็นป้อมปราการที่สำคัญในการป้องกันน้ำท่วมท่วมเขตพื้นที่เก่าเมืองแพร์ในช่วงฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านที่อยู่ในเมกจึงมีความเชื่อว่าเมกนั้น นอกจากจะช่วยป้องกันอันตรายในแก่คนในชุมชนจากภัยธรรมชาติแล้ว ยังช่วยป้องกันภัยจากสิ่งที่ไม่มองไม่เห็น ในช่วงประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) หลังการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านจะรวมตัวจัดพิธีสุมาเมก เพื่อทำการขอขมาต่อเมก ที่ได้เหยียบย่ำเข้าออกเมืองแพร์ตลอดทั้งปี และนอกจากนี้ยังขอขมาแทนนักท่องเที่ยวหรือคนนอกกำแพงที่มาทิ้งขยะทำให้เมกนั้นสกปรก (พาณิชญ์ ศรีวิวัฒน์, ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2564)

วัน เวลา และสถานที่จัดพิธี

ช่วงประเพณีสงกรานต์เมืองแพร์ วันที่ 13-15 เมษายน เวลาประมาณ 19.00 น. สถานที่จัดบริเวณเมกตรงข้ามตลาดเทศบาลเมืองแพร์ และในบางปีจัดที่ประตูชัย

อุปกรณ์ประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีจะดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะเป็นผู้เตรียมเครื่องขอสุมา ประกอบไปด้วย สวดยดอกไม้ (กรวยใส่ดอกไม้มี่ รูป 2 เล่ม และเทียน 2 เล่ม) น้ำมันส้มป่อยใส่แก้ว และบทสุมาเมก ที่ทางผู้จัดได้เตรียมไว้

ผู้เข้าร่วมพิธี

ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ในเมก (กำแพงเมืองแพร์) โดยส่วนใหญ่ ผู้เข้าร่วมจะแต่งกายด้วยชุดหม้อหม้อ หรือชุดพื้นเมือง ตามบรรยากาศประเพณีสงกรานต์

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. เมื่อถึงเวลานัดหมายผู้ประกอบพิธี และผู้เข้าร่วมในพิธีจะนำเครื่องสุมา ได้แก่ สวดยดอกไม้ น้ำขมิ้นส้มป่อย มารวมตัวกันบริเวณเมกตรงข้ามตลาดเทศบาลเมืองแพร์ พร้อมกับรับบทสุมาเมก ซึ่งเป็นเอกสารที่ทางผู้จัดได้เตรียมไว้แล้ว

2. เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะประกาศให้ผู้ร่วมพิธีทุกคนหันหน้าเข้าหาเมก และกล่าวถึงความสำคัญ คุณประโยชน์ของเมกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้กับผู้เข้าร่วมพิธีฟัง เมื่อกล่าวเสร็จ ผู้ประกอบพิธีบอกให้ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนยกมือไหว้เมก พร้อมกล่าวบทสุมาตามผู้ประกอบพิธี ดังนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

ข้าพเจ้า.....(ชื่อตัวเอง)....ขอสุมาต่อ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมก

คูเมืองแป้ ถึงพระภูมิ เจ้านี่ แม่พระธรณี เจ้านี่รุกขเทวดาทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวรทุกภพทุกชาติ หากข้าพเจ้าได้ล่วงตีต่่าย่ำตีสูงด้วยวจีกรรม มโนกรรม กายกัตีวาจากัตี ระลึกได้กัตี เจตนากัตี บ่เจตนากัตี สู้เท่าถึงกานกัตีบู้เท่าถึงกานกัตี ภพใดชาติใดชาติไหนกัตีตาม ขอได้โปรดอโหสิกรรม หื้อข้าพเจ้าในโอกาสล่วงเกินนั้น

สัพเพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น อะเวรา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย สุขี อัดตานัง ปะริหะรันตุ จงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเทอญ

ขอबारมีหลวงพ่อพระพุทธโกศัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในเมก คูเมืองแป้ทุกรูปทุกนามประกอบกับสิ่งใดอันเป็นบุญกุศลที่ข้าพเจ้า ได้บำเพ็ญเพียรมาตั้งแต่อดีตชาติ จนถึงปัจจุบันชาติ และดีจะทำต่อไปในอนาคตข้างหน้า จงนำความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ กานงานและครอบครัว ขออันตราย อุบัติเหตุ ความเสื่อม ความบ่ดีบ่างมทั้งหลาย จงอย่าได้ เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าและครอบครัวของข้าพเจ้า ขอหื้อกานเสาะว่าหากัน บ่ได้ขัดข้องหมองเมือง มีความสุขกายสบายใจ มีความรุ่งเรือง มีความก้าวหน้าฮักษาสิ่งดีงามฮื่ออยู่คูเมืองแป้สืบไป เทอญ สาธุ (พร้อมกัน)

ภาพ 114 ผู้วิจัยลงพื้นที่สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีสุมาเมก

3. เมื่อกล่าวคำสุมาเมกเสร็จ ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมจะวางเครื่องสุมา (สวยดอก) บริเวณเมก ผู้ประกอบพิธีพรมน้ำส้มป่อยใส่เมก เป็นอันเสร็จพิธี

จากข้อมูลพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 6 กลุ่มพิธี ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบตารางการวิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มพิธีทำบุญ หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร ตลอดจนสร้างกุศลให้แก่ตนเองผ่านการปฏิบัติตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา มี 7 พิธี ตามตารางดังนี้

ตาราง 1 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีทักขณ

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีตั้งบาตรวันขึ้นปีใหม่	1 มกราคม 2563 เวลา 06.00 น. ณ ประตูชัย อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ของตั้งบาตร 2. ดอกไม้บูชา 3. ชุดสังฆทาน 4. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนสงฆาน ราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พุทธอจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. ถวายเครื่องสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร 3. พระสงฆ์ปฐมนิเทศ 4. เสริฐพิธี 1. ไหว้พระ รับศีล 2. ถวายเครื่องสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร 3. พระสงฆ์ปฐมนิเทศ 4. เสริฐพิธี
2. พิธีตั้งบาตรเทโวโรหณะ	3 ตุลาคม 2563 เวลา 07.30 น. ณ วัดชัยมงคล ถึงวงเวียนน้ำพุ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ของตั้งบาตร 2. ดอกไม้บูชา 3. ชุดสังฆทาน 4. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนสงฆานราชการ 3. ชาวบ้าน	1. ไหว้พระ รับศีล 2. ถวายเครื่องสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร 3. พระสงฆ์ปฐมนิเทศ 4. เสริฐพิธี
3. พิธีตั้งบาตรเที่ยงคืน*	วันเพ็ญพุธ เวลา 22.00 น. ณ วัดสระบ่อแก้ว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ของตั้งบาตร 2. ดอกไม้บูชา 3. พระพุทธรูป 4. ธูปเทียน 5. อุปกรณ์สังฆทานพระพุทธรูป 6. อุปกรณ์ทำน้มนม 7. ชุดสังฆทาน	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนสงฆานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พุทธอจารย์	1. สรงน้ำพระพุทธรูป 2. ไหว้พระ รับศีล อาราธนา พระปริตร 3. พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ 4. ถวายเครื่องสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร

* ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่เคยมีการบันทึกไว้

ตาราง 1 (ต่อ)

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
4. พิธีตามชนชา	31 ตุลาคม 2563 เวลา 07.00 น. ณ วัดพระร่วง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	8. ที่กรวดน้ำ 1. ชนชา 2. ดอกไม้ธูปเทียน 3. เสนตม 4. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ชาวบ้าน	5. พระสงฆ์พรมน้ำมนต์ให้ผู้เข้าร่วมพิธี 6. เชิญพระอุปัชฌาย์ขึ้นกราบยก ตั่งแถว เตรียมต้กบาตร พระสงฆ์เดิน บิณฑบาต เสร็จพิธี 1. เตรียมชนชาจัดใส่ใส่รับ 2. ประเคนชนชาพรอมเสนตม 3. พระสงฆ์อ่านคัมภีร์ตาม 4. กรวดน้ำ และรับพร เสร็จพิธี
5. พิธีตามสลาก*	ช่วงเดือนตุลาคม ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ต้นสลาก หรือกวยสลาก 2. เสนตม 3. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนส่วนงานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ผู้เข้าร่วมพิธีเตรียมต้นสลาก หรือกวยสลาก พรอมเสนตมสลาก ให้กับคณะกรรมการวัด 2. ไหว้พระ รับศีล 3. พระสงฆ์สวดอุปลักษณ์สลาก และแบ่งเสนตมสลากให้กับคณะสงฆ์ 4. พระสงฆ์ออกตามหาต้นสลาก เมื่อพบ เจ้าของต้นสลากประเคนสลาก พระสงฆ์อ่านคัมภีร์ตาม กรวดน้ำ รับพร เสร็จพิธี

ตาราง 1 (ต่อ)

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
6. พิธีตั้งธรรมหลวง	31 ตุลาคม 2563 เวลา 09:00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. กัณฑ์เทศน์ 2. ดอกไม้ธูปเทียน 3. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนสงฆานุชาการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. พระนักเทศน์ขึ้นธรรมมาสน์ พ้ออาการยออาราธนาธรรม 3. พระสงฆ์เทศน์มหาชาติที่ละกัณฑ์ ขณะเทศน์เจ้าภาพ จะออกไปจุดธูปตามจำนวนของพระคณาที่ประกอบกัณฑ์ เทศน์นั้น ๆ นอกวิหาร 4. เมื่อเทศน์จบเจ้าภาพ ถวายกัณฑ์เทศน์ กรวดน้ำ รับพร 5. เมื่อพระสงฆ์เทศน์ครบ 13 กัณฑ์ ผู้เข้าร่วมพิธีจะสุ่มข้าม แก้วทั้งสาม 6. ลาพระสงฆ์ พระสงฆ์จะไหว้พร เสร็จพิธี
7. พิธีสวดมนต์ข้ามปี	31 ธันวาคม 2563 เวลา 23:00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. อุปกรณ์ทำน้มนต์ 2. หนังสือนั่งสวดมนต์	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนสงฆานุชาการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย 2. พระสงฆ์นำไหว้พระพุทธรูปรัตนตรัย 3. พ้ออาการยออาราธนาพระปริตร ประธานสงฆ์จุดเทียนน้มนต์ 4. ตัวแทนพระสงฆ์สวดอยู่เชิญเทวดา 5. ผู้เข้าร่วมพิธีร่วมสวดมนต์พร้อม โดยใช้บทสวดมนต์ตาม หนังสือนั่งสวดมนต์ที่ได้รับ 6. เมื่อใกล้เวลาเที่ยงคืน ผู้เข้าร่วมพิธีนั่งทำสมาธิ เมื่อเขาสู่ ปีใหม่ พระสงฆ์สวดบท ขยันได้ แล้วยุให้พรวันปีใหม่ 7. ผู้เข้าร่วมพิธีกราบลาพระสงฆ์ รับน้มนต์ และของที่ ระลึก เสร็จพิธี

2. กลุ่มพิธีรำลึกในวันสำคัญทางศาสนา หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มี 3 พิธี เนื่องจากมีลำดับขั้นตอนเหมือนกัน จึงได้สรุป ตามตารางดังนี้

ตาราง 2 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีรำลึกในวันสำคัญทางศาสนา

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีเวียนเทียน วันมาฆบูชา	26 กุมภาพันธ์ 2564 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาท มิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. กรวยดอกไม้ รูปเทียน 2. ถิ่นเทียน สังฆทาน 3. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนส่วน งานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. ชาวบ้านกล่าวแสดงตน เป็นพุทธมามกะ 3. ประธานสงฆ์อ่าน พระคดิธรรม 4. ประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียน ส่องธรรม ประเคนแด่พระสงฆ์ พ่ออาจารย์อาราธนาธรรม
2. พิธีเวียนเทียน วันวิสาขบูชา	26 พฤษภาคม 2564 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาท มิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่			5. พระสงฆ์เทศนาธรรมเนื่องใน วันสำคัญทางพุทธศาสนา 6. ถวายถินเทียน กรวดน้ำ รับพร
3. พิธีเวียนเทียน วันอาสาฬหบูชา	5 กรกฎาคม 2563 เวลา 19.00 น. ณ วัดพระบาท มิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่			7. ตั้งแถวเวียนเทียน กล่าวคำ ถวายดอกไม้ธูปเทียน เดินแถว เวียนเทียนทักษิณาวัตร 3 รอบ 8. เมื่อเวียนครบ 3 รอบ นำ ดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระ ตามจุดที่วัดกำหนด 9. กราบลาพระสงฆ์ เสร็จพิธี

3. กลุ่มพิธีบวงสรวง หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบวงสรวง หรือเช่นสรวงบรรพบุรุษ หรือเทพารักษ์ ตามความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองเมืองและครอบครัว จะดูแลรักษาให้เกิดความสงบสุข มี 3 พิธี ตามตารางดังนี้

ตาราง 3 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีบวงสรวง

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีเลี้ยงน้ำ เจ้าพ่อบุญสูง	14 มีนาคม 2563 เวลา 8.00 น. ศาลเจ้าพ่อบุญสูง บนกำแพงเมืองเก่าแพร่ ข้างสถานีตำรวจจังหวัด แพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ขันเชิญเจ้าพ่อ 2. ออมบูชา 3. เครื่องเซ่น อาหารคาว ของหวาน ผลไม้ เหล้า เบียร์ บุหรี่	1. รวงทรง 2. ชาวบ้าน	1. ชาวบ้านนำของบูชาเข้ามาวางรอบศาลเจ้าแล้ว และย้ายบอกผีเรออน 2. รวงทรงเชิญเจ้าพ่อประทับทรง เปลี่ยนเครื่องทรงเป็นชุดสีขาว 3. เจ้าพ่อบุญสูงพบปะพูดคุยกับลูกหลาน 4. จนถึงเวลา 11.00 น. ลูกหลานจุดเทียนธูปปักสำรับที่เตรียมไว้ 5 สำรับ และนำ 1 สำรับ มาถวายเจ้าพ่อ 5. เมื่อถึงถึงเวลา 13.00 น. เจ้าพ่อให้พรลูกหลาน ออกจากการ 6. เมื่อเสร็จพิธีลูกหลานแยกอาหารไปรับประทานเพื่อสิริมงคล
2. พิธีบวงสรวง เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์	1 เมษายน 2564 เวลา 09.00 น. ลานอนุสาวรีย์เจ้าหลวง พิริยเทพวงศ์ คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ขันครู 2. เครื่องบวงสรวง 3. เครื่องสักการะ 4. เครื่องบัตริพลี เซ่นสังววย 5. ดอกไม้ ธูปเทียน	1. พรหมมณ 2. ตัวแทนส่วนงาน ราชการ 3. ชาวบ้าน	1. จุดธูปเทียนบูชาเครื่องบวงสรวง 2. พรหมมณให้ทูลครู เชิญเทพเทวดา อานโองการบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ 3. ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวถวายเครื่องสักการะ เครื่องบัตริพลีเซ่นสังววย และขอพรลิงคักศิสิทธิ์ 4. ผู้เข้าร่วมพิธีไปรายดอกไม้ และปักธูปกับเครื่องบัตริพลีเซ่นสังววย 5. การแสดงพ้องบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ 6. ประธานในพิธีดลองค์ และผ้า 7 สี ที่อนุสาวรีย์เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ 8. เสร็จพิธี ผู้เข้าร่วมพิธีรับแจกเครื่องเซ่นเป็นของสิริมงคล
3. พิธีบวงสรวง ศาลหลักเมืองแพร่	9 มิถุนายน 2563 เวลา 09.00 น. ณ ศาลหลักเมืองแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ขันครู 2. เครื่องบวงสรวง 3. เครื่องสักการะ 4. เครื่องบัตริพลีเซ่น สังววย 5. รูปสี่มฤทธี ปู่ฤทธิชิวาก 6. ดอกไม้ ธูปเทียน	1. พรหมมณ 2. ตัวแทนส่วนงาน ราชการ 3. ชาวบ้าน	1. จุดธูปเทียนบูชาเครื่องบวงสรวง 2. ผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวขอขมา พระภูมิ เจ้าที่ แม่นครณี 3. พรหมมณสวดบูชาพระรัตนตรัย อัญเชิญเทวดา ไท่ทูล และอานโองการบวงสรวงหลักเมืองแพร่ 4. ผู้ร่วมพิธีกล่าวถวายเครื่องบัตริพลี พร้อมปักธูป และไปรายดอกไม้ที่เครื่องบัตริพลี 5. ประธานในพิธีขึ้นไปเปลี่ยนผ้า 7 สีที่หลักเมือง ผู้เข้าร่วมพิธีขึ้นไปไหว้หลักเมืองเพื่อขอพร เป็นอันเสร็จพิธี 6. หลังเสร็จพิธีจะมีการพ่อน้ำเมือง (แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จึงงดการพ่อน้ำ) 7. ผู้เข้าร่วมพิธีรับแจกจ่ายเครื่องเซ่นเพื่อเป็นสิริมงคล

4. กลุ่มพิธีขับเคราะห์ หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย ออกจากตัวบุคคล และสถานที่ที่ก่อบรับสิ่งเป็นมงคล ตามความเชื่อชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่อง การขับเคราะห์ มี 3 พิธี ตามตารางดังนี้

ตาราง 4 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีขับเคราะห์

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีสวดเบิก	12 กรกฎาคม 2563 เวลา 18.00 น. ณ บริเวณ 5 แยก ประตู่มาน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ชันครุ 2. เจดีย์ทราย 3. อ่างน้ำมนต์ 4. สังฆทาน 5. ที่กรวดน้ำ 6. สายสิญจน์	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนส่วน งานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีบูชาครู 3. พ่ออาจารย์อาราธนา พระปริตร 4. พระสงฆ์สวดอัญเชิญเทวดา และเริ่มสวดเบิกโดยใช้ วารที่ 4 โส ปัทมา ขณะพระสงฆ์ขึ้น นะโม ชาวบ้านจุดเทียนรอบ เจดีย์ทราย และบาตรน้ำมนต์ 5. เมื่อสวดเบิกจบ พระสงฆ์ สวดบทพุทธมนต์ทำน้ำมนต์ พรมน้ำมนต์ให้เจดีย์ทราย และชาวบ้าน 6. ถวายสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร เสร็จพิธี 7. ชาวบ้านนำทราย และน้ำมนต์ ตลอดจนสายสิญจน์ที่เข้าร่วมพิธี กลับบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล แก่บ้านเรือน
2. พิธีส่งสังคหะ บ้าน	12 กรกฎาคม 2563 เวลา 19.00 น. ณ บริเวณ 5 แยก ประตู่มาน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ชันครุ 2. อ่างน้ำมนต์ 3. สังฆทาน 4. ที่กรวดน้ำ 5. สายสิญจน์	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทน ส่วนงานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีบูชาครู 3. พ่ออาจารย์อาราธนา พระปริตร 4. พระสงฆ์สวดอัญเชิญเทวดา ต่อด้วยบทพระปริตร เพื่อทำน้ำมนต์ 5. พ่ออาจารย์ อาราธนาธรรม พระสงฆ์เทศนาธรรมพื้นเมือง เรื่อง จัยยะสังคหะ 6. ถวายสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร 7. พระพรมน้ำมนต์ให้ชาวบ้าน เสร็จพิธี

ตาราง 4 (ต่อ)

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
3. พิธีสะเดาะ นพเคราะห์	31 ธันวาคม 2563 เวลา 21.00 น. ณ วัดพระบาทมิ่งเมือง วรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ชันครู 2. บาตรน้ำมนต์ 3. สะตวง สะเดาะเคราะห์ 4. เทียน สะเดาะเคราะห์ 5. สายสิญจน์	1. พระสงฆ์ 2. ชาวบ้าน	8. ชาวบ้านนำน้ำมนต์ ตลอดจน สายสิญจน์กลับบ้านเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือน 1. พระสงฆ์พิธีกรอาราธนา พระปริตร 2. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีกรรม ยกขันไหว้ครูแบบพื้นเมือง ต่อด้วยอัญเชิญเทวดา และสวดบูชา นพเคราะห์ 3. พระสงฆ์พรมน้ำมนต์ลง สะตวงบูชา นพเคราะห์ เทียนสะเดาะเคราะห์ เสร็จพิธี 4. เมื่อเสร็จพิธีแล้วสะตวง นพเคราะห์จะทำไปทิ้ง และเทียนสะเดาะเคราะห์ จะถูกจุดนอกวิหาร

5. กลุ่มพิธีต่ออายุ หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการต่ออายุให้กับบุคคล และสถานที่ ตามความเชื่อชาวบ้านเกี่ยวกับการสืบชะตาอายุของคน สถานที่ ตลอดจน พระพุทธศาสนา มี 3 พิธี ตามตารางดังนี้

ตาราง 5 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีต่ออายุ

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีสืบชะตา แม่น้ำยม	30 ตุลาคม 2563 เวลา 09.00 น. ณ ทำนายนม บ้านเซตวัน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ชันครู 2. บาตรน้ำมนต์ 3. เครื่องสืบชะตา 4. ฐูปเทียน 5. สายสิญจน์ 6. สังฆทาน 7. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนส่วน งานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	1. ไหว้พระ รับศีล 2. พ่ออาจารย์อาราธนา พระปริตร 3. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีบูชาครู ต่อด้วยอัญเชิญเทวดา และสวด พระปริตร ทำน้ำมนต์ 4. พระสงฆ์สวดบทสืบชะตา ขณะที่สวดบทนี้ชาวบ้านจะจุดธูป ปักที่เครื่องบูชาชะตา และบริเวณ ข้างแม่น้ำยม เมื่อสวดจบ พระสงฆ์พรมน้ำมนต์เครื่องสืบ ชะตา และชาวบ้าน

ตาราง 5 (ต่อ)

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
				5. ถวายสังฆทาน กรวดน้ำ รับพร
				6. ชาวบ้านกราบลาพระสงฆ์ เสร็จพิธี
2. พิธีสืบชะตา หลวง	26 พฤษภาคม 2564 เวลา 09.00 น. ณ วัดพระนอน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. ชันครู 2. บาตรน้ำมนต์ 3. เครื่องสืบชะตา 4. ฐูปเทียน 5. สายสิญจน์ 6. สังฆทาน และ กัณฑ์เทศน์ 7. ธรรมพื้นเมือง เรื่องสราภวิวิชาสูตร 8. ที่กรวดน้ำ	1. พระสงฆ์ 2. ตัวแทนส่วน งานราชการ 3. ชาวบ้าน 4. พ่ออาจารย์	5. ไหว้พระ รับศีล 2. พ่ออาจารย์อาราธนา พระปริตร 3. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีบูชาครู ต่อด้วยอัญเชิญเทวดา และสวด พระปริตร ทำน้ำมนต์ 4. พ่ออาจารย์อาราธนาธรรม พระสงฆ์เทศนาธรรม เรื่อง สราภวิวิชาสูตร 5. ถวายกัณฑ์เทศน์ กรวดน้ำ รับพร 6. พระสงฆ์พรมน้ำมนต์ให้แก่ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เสร็จพิธี ชาวบ้านนำสายสิญจน์ที่ร่วมพิธี กลับบ้านเพื่อความบริสุทธิ์มงคล
3. พิธีห่มผ้า พระธาตุเจดีย์	26 พฤษภาคม 2564 เวลา 11.00 น. ณ วัดพระนอน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. น้ำขมิ้นส้มป่อย 2. ผ้าห่มพระธาตุ 3. ผ้าห่มพระนอน	1. พระสงฆ์ 2. ชาวบ้าน 3. พ่ออาจารย์	1. สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย 2. ประเคนผ้าห่มพระธาตุ และ ผ้าห่มองค์พระนอน พร้อมกล่าว คำถวายผ้า 3. พระสงฆ์นำสวดขอขมา พระรัตนตรัย 4. ตั้งแถวขบวนผ้าห่มพระธาตุ เดินเวียนทักษิณาวัด 3 รอบ เมื่อครบ ชาวบ้านจะแยกกันไป ห่มผ้าองค์พระนอน และพระธาตุ เจดีย์ 5. ก่อนห่มผ้าชาวบ้านจะพรมน้ำ ขมิ้นส้มป่อย ไปรดดอกไม้ ชาวบ้านผู้ชายช่วยกันห่มผ้าห่ม บนองค์พระธาตุเจดีย์ เป็นอัน เสร็จพิธี

6. กลุ่มพิธีขอขมา หมายถึง พิธีที่มีจุดประสงค์หลักขอขมาบุคคล และสถานที่ ตามความเชื่อ ชาวบ้านในเรื่องความกตัญญู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสถานที่ มี 2 พิธี ตามตาราง ดังนี้

ตาราง 6 วิเคราะห์องค์ประกอบและลำดับขั้นตอนกลุ่มพิธีขอขมา

พิธีกรรม	วันเวลาสถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับขั้นตอน
1. พิธีรดน้ำดำหัว*	วันพฤหัสบดี (ประเพณีสงกรานต์) 15 เมษายน ของทุกปี เวลา 15.00 น. สถานที่ในชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. น้ำขมิ้นส้มป่อย 2. อุปกรณ์ สร้างน้ำพระ 3. ของสำหรับ ให้ผู้สูงอายุ (ถ้ามี)	1. ชาวบ้าน	1. สร้างน้ำพระพุทธรูป 2. ตัวแทนชาวบ้าน กล่าวคำขอขมา 3. ชาวบ้านรมน้ำขมิ้น ส้มป่อยในสลุง (ขันเงิน) แล้วประเคนให้กับ ผู้สูงอายุ 4. ผู้สูงอายุใช้มือชุบน้ำ ขมิ้นส้มป่อยแล้วนำมา ลูบศีรษะของตนเสร็จ แล้วให้พร เสร็จพิธี
2. พิธีสุมาเมก *	วันพฤหัสบดี (ประเพณีสงกรานต์) ณ กำแพงเมืองแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	1. น้ำขมิ้นส้มป่อย 2. บทสุมาเมก 3. กรวยดอกไม้อูปเทียน	1. ชาวบ้าน 2. พ่ออาจารย์	1. ผู้เข้าร่วมพิธีหันหน้า เข้าเมก (กำแพงเมือง แพร่) 2. พนมมือไหว้ กล่าวตามบทสุมาเมก 3. นำกรวยดอกไม้ธูป เทียน วางในจุดที่ กำหนดไว้ พนมขมิ้น น้ำส้มป่อย เสร็จพิธี

* ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่เคยมีการบันทึกไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชน เขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และบันทึกข้อมูลคติชนประเภท พิธีกรรม จำนวน 21 พิธี แล้วได้นำมาวิเคราะห์สภาพของพิธีกรรมพบว่าโครงสร้างของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีสภาพอยู่ 2 สภาพ คือ สภาพคงเดิม และสภาพเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สภาพคงเดิม หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีชนบปฏิบัติสืบต่อกันมา อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนเกิดการคงสภาพเพื่อรักษาพิธีกรรมนั้นให้คงอยู่ ทั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางส่วนเล็กน้อย

สภาพเปลี่ยนแปลง หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตาม บริบททางสังคม และหรือเกิดการสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่

ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบถึงปัจจัยที่เกิดขึ้นทำให้พิธีกรรม ในชุมชนเขตเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้พิธีกรรมนั้นยังคงดำรงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ตามกลุ่มพิธีกรรม ที่ได้แบ่งไว้ 6 กลุ่ม ดังนี้

สภาพของพิธีกรรม

1. กลุ่มพิธีทำบุญ

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีदानขันข้าว พิธีदानสลาก พิธีตั้งธรรมหลวง และพิธีสวดมนต์ข้ามปี ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

1.1 พิธีกรรมตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ผู้วิจัยพบว่าโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ วันเวลา และสถานที่, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

1.1.1 จุดประสงค์ของพิธีกรรม พบว่า มีการเพิ่มจุดประสงค์ของพิธีตักบาตร วันขึ้นปีใหม่ ในปี พ.ศ.2563 การจัดงานเฉลิมฉลองเมืองเก่าแพร่ 1,191 ปี จัดตรงกับพิธีตักบาตร วันขึ้นปีใหม่ในปี พ.ศ. 2563 ทางผู้จัดพิธีได้นิมนต์พระสงฆ์ และสามเณร จำนวน 191 รูป ซึ่งเป็นตัวเลขของอายุเมือง มารับบิณฑบาตในพิธีตักบาตรเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคล ในวันขึ้นปีใหม่ และยังเป็นการทำบุญเมืองร่วมกับงานเฉลิมฉลองเมืองเก่าแพร่ 1,191 ปี

ภาพ 115 ป้ายประชาสัมพันธ์ตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พระสงฆ์ จำนวน 191 รูป

1.1.2 ผู้เข้าร่วมพิธี พบว่าในพิธีมีการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายเพื่อเชิญชวนให้ผู้สนใจมาเข้าร่วมพิธีทำให้มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เป็นคนต่างถิ่น และชาวเมืองแพร่ที่อยู่นอกพื้นที่ต่างอำเภอ

1.2 พิธีตักบาตรเที่ยงคืน ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และอุปกรณ์ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน พบว่าในพิธีทางวัดได้เปิดพื้นที่การแสดงให้กับเยาวชนได้มาทำการแสดงการฟ้อน และเล่นดนตรีพื้นเมือง เพื่อเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ยังมีการตักบาตรบูชา (บูชา) ขณะเคลื่อนขบวนพระอุปัชฌาย์รับบิณฑบาต นอกจากนี้ทางวัดยังจัดจุดให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีได้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด ได้แก่ การบูชาประทีปพระธาตุกู่ทอง และจุดไหว้พระดอกบัวเข็ม ตลอดจนจัดจุดสงฆ์น้ำพระอุปัชฌาย์ก่อนนำขึ้นรถบุษบก

ภาพ 116 เยาวชนที่มาแสดงฟ้อนรำ และเล่นดนตรีพื้นเมืองในประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน

ภาพ 117 ชาวบ้านไหว้พระดอกบัวเข็ม และบูชาประทีปพระธาตูกู่ทอง

ภาพ 118 ชาวบ้านต่อแถวสงฆ์พระอุทิศจำลองเสร็จแล้วขึ้นไปไหว้พระอุทิศองค์ใหญ่

1.3 พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, อุปกรณ์, วันเวลา และสถานที่ และพบโครงสร้างของพิธีกรรม มีการเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน ในขณะที่พระสงฆ์ และสามเณรทำการบิณฑบาตนั้น ได้มีการจัดขบวนประชาสัมพันธ์เรื่องการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ผ่านรถประชาสัมพันธ์ โดยรณรงค์ให้ผู้เข้าร่วมพิธีสวมใส่หน้ากากอนามัยผ่านหุ่นปรตจำลองที่สวมหน้ากากอนามัย นอกจากนี้ในขบวนตักบาตรจะมีการนำเงินมาทำบุญที่ขบวนรถพระเจ้าเปิดโลก โดยนำเงินเสียบกับไม้มาปักไว้เป็นกองบุญซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ และชุดป้องกันเชื้อโรค (PPE)

ให้กับบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งแต่เดิมเงินในกองทุนนี้จะนำไปบำรุงกิจการทางพระพุทธศาสนา สำหรับวัดที่เข้าร่วมในพิธี

ภาพ 119 หุ่นเปรตจำลองสวมหน้ากากอนามัยรับเงินทำบุญจากชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธี

ภาพ 120 ชาวบ้านร่วมทำบุญสำหรับซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์

1.4 พิธีदानขันข้าว ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

1.5 พิธีदानสลากภัต ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

1.6 พิธีตั้งธรรมหลวง ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, ผู้เข้าร่วมพิธี, วันเวลา และสถานที่ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

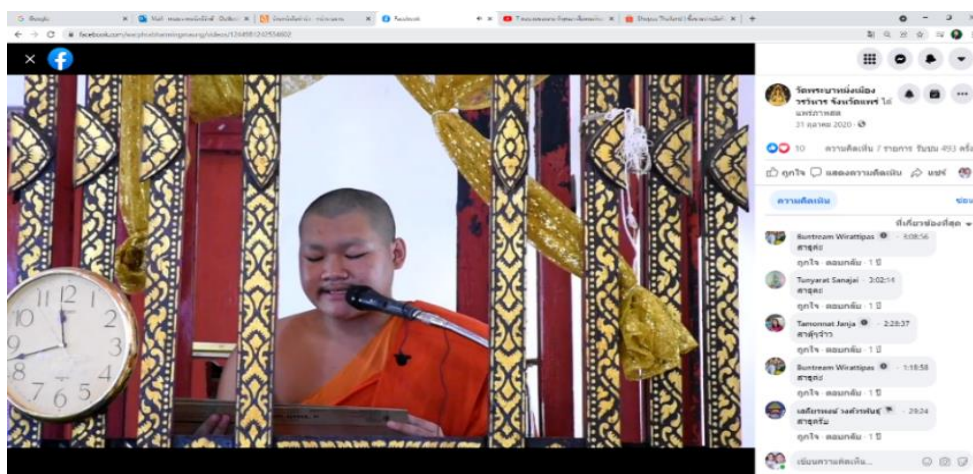
1.6.1 อุปกรณ์ จากการสัมภาษณ์วิทยากรเพิ่มเติมพบว่าแต่เดิมพิธีตั้งธรรมหลวง การแสดงพระธรรมเทศนาแต่ละกัณฑ์ชาวบ้านจะนำเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์จัดไว้เป็นชุด ๆ และมีผางประทีปติดนาคตามจำนวนพระคาถาที่กำกับไว้แต่ละกัณฑ์ ซึ่งการเตรียมการดังกล่าวนี้จะต้องใช้เวลาเตรียมมาก แต่ปัจจุบันเป็นยุคที่เร่งรีบชาวบ้านได้เปลี่ยนเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์เป็นเพียงชุดสังฆทาน ชุดไทยธรรม โดยจะเน้นที่จัดปัจจัยกัณฑ์เทศน์ และเปลี่ยนจากการจุดผางประทีปติดนาค เป็นการจุดธูปบูชากัณฑ์เทศน์ตามจำนวนพระคาถาแทน

ภาพ 121 เครื่องบูชากัณฑ์เทศน์ และธูปตามจำนวนกัณฑ์เทศน์ที่จุดบูชาออกวิหาร

1.6.2 ลำดับขั้นตอน พบว่า การเทศน์ในพิธีตั้งธรรมหลวงของบางวัดจะมีการเทศน์ไม่ครบทั้ง 13 กัณฑ์ แต่จะขึ้นอยู่กับภาระสงฆ์ที่จะแสดงพระธรรมเทศนาว่าหาได้ก็รูปเพราะการจัดพิธีตั้งธรรมหลวงในวันยี่เป็ง (วันลอยกระทง) ของเมืองแพรวนั้น ได้มีการจัดขึ้นพร้อมกันหลายวัด ประกอบกับมีพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการแสดงธรรมเทศนา ค่อนข้างน้อย ดังนั้น แต่ละวัดจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์หากไม่สามารถนิมนต์มาได้

ก็จะเหลือเพียงการเทศน์บางกัณฑ์เท่านั้น ทั้งนี้บางวัดได้มีการถ่ายทอดสดการเทศน์ผ่านทางเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) งานประชาสัมพันธ์ของทางวัดด้วย

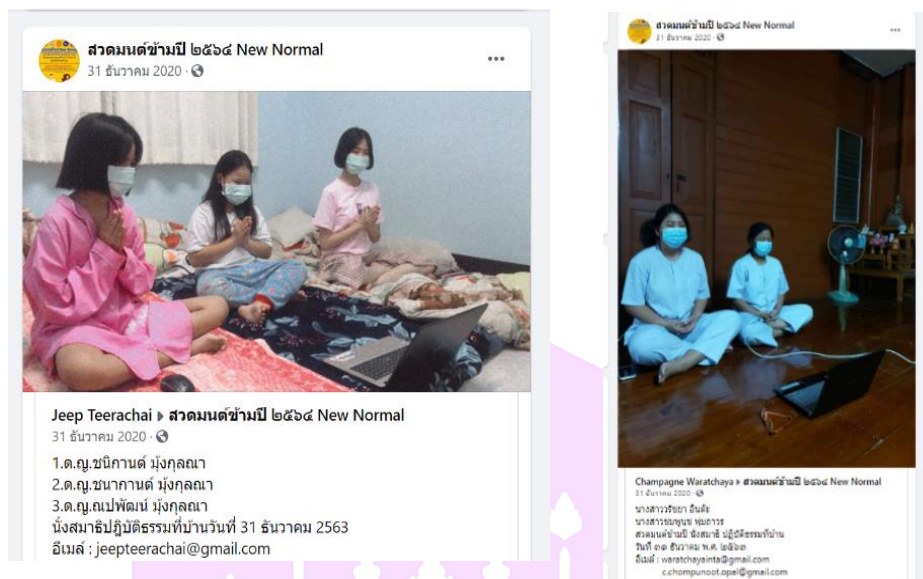

ภาพ 122 ถ่ายทอดสดการเทศน์ Page Facebook วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

1.7 พิธีสวดมนต์ข้ามปี ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม และ วันเวลา และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

1.7.1 ผู้เข้าร่วมพิธี เนื่องจากเป็นการจัดพิธีแบบออนไลน์ภายใต้โครงการระดับประเทศ ทำให้มีชาวเมืองแพร่ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก และยังเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมพิธีที่อยู่ ณ สถานที่ต่าง ๆ ได้เข้าร่วมพิธีแบบออนไลน์ด้วย

1.7.2 สถานที่ พิธีมีทั้งการจัดทั้งที่วัดและมีรูปแบบออนไลน์ซึ่งทุกคนสามารถเข้าร่วมพิธี โดยมีการแพร่ถ่ายทอดสดผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) ประชาสัมพันธ์ของทางวัด นอกจากนี้วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารได้เข้าร่วมโครงการสวดมนต์ข้ามปี ถวายเป็นพระราชกุศล เสริมสิริมงคลทั่วไทย พุทธศักราช 2564 กับ กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ และกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งได้ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal ของทางจังหวัดแพร่ โดยกิจกรรมดังกล่าวประชาชนสามารถเข้าร่วมแบบออนไลน์ได้ โดยการถ่ายภาพตนเองขณะนั่งทำสมาธิ สวดมนต์ข้ามปี ปฏิบัติธรรม อยู่ที่บ้าน พร้อมเขียน ชื่อ-สกุล และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) แล้วส่งข้อความมาที่เพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal จะได้รับเกียรติบัตรเข้าร่วมกิจกรรม จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ผ่านทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ของผู้เข้าร่วมที่ได้ส่งมา

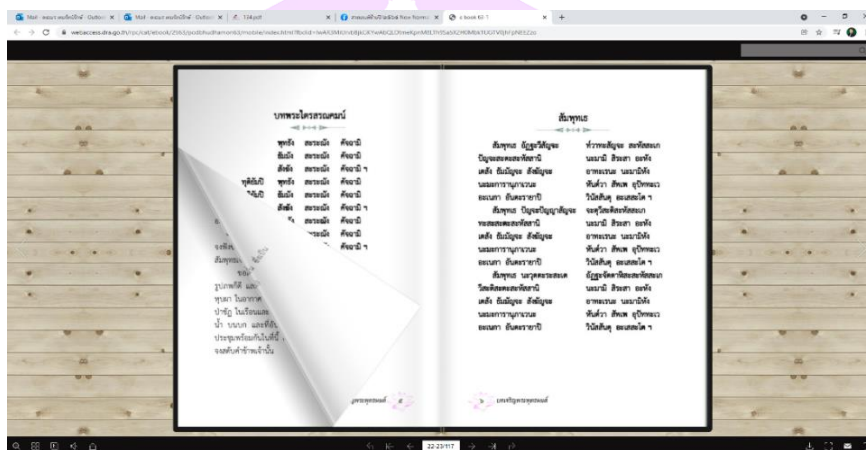

ภาพ 123 ประชาชนร่วมกิจกรรมและการส่งภาพถ่ายมาใน Facebook สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal

ภาพ 124 เกียรติบัตรสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal

1.7.3 อุปกรณ์ เนื่องจากพีซีจัดในรูปแบบออนไลน์อุปกรณ์สำหรับผู้เข้าร่วมต้องมี คอมพิวเตอร์ มือถือสมาร์ตโฟน และสัญญาณอินเทอร์เน็ต สำหรับการเปิดดูพีซีสวดมนต์ออนไลน์เพื่อจะได้ปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้ หนังสือสวดมนต์นอกจากจะพิมพ์เป็นเล่มเพื่อแจกจ่ายแล้ว ยังมีการจัดอยู่ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) ซึ่งสามารถเปิดผ่านระบบออนไลน์ได้

ภาพ 125 หนังสือสวดมนต์แบบ E-Book

1.7.4 ลำดับขั้นตอน เนื่องจากการสวดมนต์โดยใช้หนังสือสวดมนต์ที่มีบทสวดหลายบท และแต่ละวัดที่ใช้หนังสือสวดมนต์ฉบับนี้อาจสวดไม่เหมือนกันโดยเลือกบทสวดที่จำเป็นที่เหมาะสมแก่เวลา ทั้งนี้ทางวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหารได้แพร่ภาพบทสวดจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) ขึ้นออนไลน์ประกอบกับการสวดมนต์ข้ามปีซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีสามารถสวดมนต์ออนไลน์ได้ทันคณะพระสงฆ์

ภาพ 126 การแพร่ภาพออนไลน์พิธีสวดมนต์ข้ามปี ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

2. กลุ่มพิธีรำลึกในวันสำคัญทางศาสนา

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

2.1 พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และอุปกรณ์ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน พบการเพิ่มลำดับขั้นตอน การอ่านพระคติธรรมของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปริณายก ซึ่งเป็นการกำหนดมาจากกรมการศาสนา ให้แต่ละวัดยึดปฏิบัติ ทั้งนี้ มีบางวัดได้ทำการถ่ายทอดสดขณะประกอบพิธีผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) ประชาสัมพันธ์ของทางวัดอีกด้วย

2.2 พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และอุปกรณ์ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน พบการเพิ่มลำดับขั้นตอน การอ่านพระคติธรรมของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปริณายก ซึ่งเป็นการกำหนดมาจากกรมการศาสนา ให้แต่ละวัดยึดปฏิบัติ ทั้งนี้ มีบางวัดได้ทำการถ่ายทอดสดขณะประกอบพิธีผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) ประชาสัมพันธ์ของทางวัดอีกด้วย

2.3 พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และอุปกรณ์ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน พบการเพิ่มลำดับขั้นตอน การอ่านพระคติธรรมของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปริณายก ซึ่งเป็นการกำหนดมาจากกรมการศาสนา ให้แต่ละวัดยึดปฏิบัติ ทั้งนี้ มีบางวัดได้ทำการถ่ายทอดสดขณะประกอบพิธีผ่าน เพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) ประชาสัมพันธ์ของทางวัดอีกด้วย

3. กลุ่มพิธีบวงสรวง

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

3.1 พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

3.2 พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, อุปกรณ์, วันเวลา และสถานที่ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน โดยเพิ่มการแสดงพ้องบวงสรวงเจ้าหลวง

ในพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ ปี พ.ศ.2564 ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์การแสดงจากโรงเรียนนาสิรัตน์จังหวัดแพร่

ภาพ 127 ช่างฟ้อนกำลังโปรดดอกไม้ ในพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

3.3 พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแพร่ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, อุปกรณ์, วันเวลา และสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม และมีพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

3.3.1 ผู้เข้าร่วมพิธี เนื่องจากในช่วงเวลาที่จัดพิธีอยู่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตามมาตรการของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด (ศบค.) จังหวัดแพร่ ได้มีการจำกัดผู้เข้าร่วมพิธี การตรวจวัดอุณหภูมิผู้เข้าร่วมในพิธี ตลอดจนผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนต้องสวมหน้ากากอนามัยขณะเข้าร่วมพิธี และรักษาระยะห่าง

ภาพ 128 เจ้าหน้าที่ตรวจวัดอุณหภูมิ และบันทึกรายชื่อผู้เข้าร่วมพิธี

3.3.2 ลำดับขั้นตอน มีการรວรวัดพิธีให้กระชับ และมีการตัดพิธีพ่อนผีเมื่องออกจากพิธี ตามมาตรการของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด (ศบค.) จังหวัดแพร่

4. กลุ่มพิธีชั้บเคราะห์

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก และพิธีสะเดาะนพเคราะห์ ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

4.1 พิธีส่งสังคหะบ้าน ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

4.2 พิธีสวดเบิก ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

4.3 พิธีสะเดาะนพเคราะห์ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และผู้เข้าร่วมพิธี และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

4.3.1 สถานที่ เนื่องจากพิธีนี้จัดขึ้นในวันสงท่ายปีเก่าทางวัดได้จัดพิธีหลายพิธีรวมกัน คือ พิธีสะเดาะนพเคราะห์ พิธีสืบชะตา และพิธีสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งทุกพิธีมีการถ่ายทอดสดผ่าน Page Facebook ประชาสัมพันธ์ของทางวัด ทำให้สถานที่ในการจัดพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในรูปแบบออนไลน์ซึ่งทุกคนสามารถเข้าร่วมพิธี และมีส่วนร่วมในพิธีโดยการบูชาเทียนสะเดาะเคราะห์ ผ่านการโอนเงินทำบุญผ่านทางบัญชีของทางวัด แล้วแจ้งชื่อ-สกุล วันเดือนปีเกิดมาทาง Page Facebook ประชาสัมพันธ์ของทางวัด จะมีเจ้าหน้าที่ทำการเขียนชื่อ-สกุล วันเดือนปีเกิด ลงบนเทียนสะเดาะเคราะห์แล้วนำมาเข้าร่วมในพิธี

ภาพ 129 รายชื่อผู้ร่วมบูชาเทียนสะเดาะเคราะห์ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพ 130 พระสงฆ์ประจำวัดร่วมพิธีการบูชาเทียนสะเดาะเคราะห์

4.3.2 อุปกรณ์ ในพิธีนั้นมีการใช้ร่วมกัน คือ มีการรวมเครื่องบูชาบนพเคราะห์ และเครื่องสืบชะตาเข้าด้วยกัน แล้วยังใช้พื้นที่เดียวกันในการประกอบพิธี

ภาพ 131 การรวมอุปกรณ์เครื่องบูชาพานพเคราะห์ และเครื่องสืบชะตาเข้าด้วยกัน

4.3.3 ลำดับขั้นตอน เนื่องจากพิธีนี้ถูกจัดรวมหลายพิธีเข้าด้วยกัน ลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่เหมาะสม คือ เมื่อบูชาพานพเคราะห์เสร็จจะต่อด้วยพิธีสืบชะตา (จะไม่มีกรยกขันศรครอบสองเนื่องจากได้ยกขันศรตอนพิธีส่งนพเคราะห์ไปแล้ว) และพระสงฆ์จะให้พรผู้เข้าร่วมพิธีในลำดับท้ายสุดรวมกัน

5. กลุ่มพิธีต่ออายุ

พิธีกรรมในกลุ่มนี้มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง และพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

5.1 พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ ผู้เข้าร่วมพิธี, วันเวลา และสถานที่ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง คือ

5.1.1 จุดประสงค์ของพิธีกรรม พบการเพิ่มจุดประสงค์ของพิธี ในปี พ.ศ. 2564 คือ มีการเพิ่มจุดประสงค์ คือการปล่อยปลาเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นตามนโยบายของส่วนราชการ ทำให้มีการเพิ่มลำดับขั้นตอน และอุปกรณ์อุปกรณ์ในพิธี

5.1.2 อุปกรณ์ พบการเปลี่ยนอุปกรณ์ในพิธี คือ ข้าวสารที่ใส่ในหม้อเงินหม้อทอง ผู้ประกอบพิธีได้เปลี่ยนไปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวสารแบบสำเร็จรูปที่วางขายในท้องตลาดแทน

ภาพ 132 ข้าวสารในหม้อ

5.1.3 ลำดับขั้นตอน ในปี พ.ศ. 2564 มีการเพิ่มพิธีปล่อยพันธุ์ปลาลงแม่น้ำยม โดยก่อนที่จะปล่อยผู้ประกอบพิธีได้โยงสายสิญจน์ไปมัดกับถุงพันธุ์ปลาตลอดจนพระสงฆ์ จะพรมน้ำมนต์ให้ปลาด้วย โดยพิธีกรได้ประชาสัมพันธ์ก่อนเริ่มพิธีว่าในพิธีนี้นอกจากจะสืบชะตาแม่น้ำยมแล้วยังเป็นการสืบชะตาปลาอีกด้วยเพราะเชื่อว่าพันธุ์ปลาที่ผ่านพิธีจะอยู่รอดปลอดภัย และขยายพันธุ์ในแม่น้ำยมได้เมื่อเสร็จพิธีสืบชะตาก็จะทำการปล่อยพันธุ์ปลาลงแม่น้ำยม

ภาพ 133 การโยงสายสิญจน์กับถุงพันธุ์ปลาในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พ.ศ. 2564

5.2 พิธีสืบชะตาหลวง ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และลำดับขั้นตอน และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลง คือ อุปกรณ์ พบว่า ผู้ประกอบพิธีใช้ขนมปังที่มีขายในท้องตลาด แทนข้าวต้มมัดในสะดวกสืบชะตา เพราะเป็นขนมที่หาซื้อได้ง่ายและไม่บูดเสียไวเหมือนข้าวต้มมัด

ภาพ 134 ขนมปังรูปอักษร A B C ที่มีขายตามท้องตลาด

5.3 พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิม คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี และอุปกรณ์ และพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลง คือ ลำดับขั้นตอน พบว่า ขณะที่ขบวนผ้าห่มพระธาตุที่เวียนทักษิณาวรรต 3 รอบนั้นจะไม่มี การสวดมนต์บูชาคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ เพราะผู้เข้าร่วมพิธีสวมหน้ากากอนามัยทำให้ไม่สะดวกในการสวดมนต์ อีกทั้งเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 โดยพระสงฆ์ผู้นำขบวนจะประกาศเรื่องการรักษาระยะห่างในการประกอบพิธี สลับกับการกล่าวถึงอานิสงส์ของการห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความครึกครื้นสนุกสนานไม่ให้พิธีเกิดความเจีบบททางผู้จัดได้มีการตักถองบูชา (กลองบูชา) ประกอบขณะประกอบพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ด้วย

ภาพ 135 ผู้เข้าร่วมพิธีใส่หน้ากากอนามัยขณะเวียนรอบวิหาร และพระธาตุเจดีย์

ภาพ 136 แสดงระยะห่างของผู้เข้าร่วมพิธีและการจับผ้าขณะเวียนรอบวิหาร และพระธาตุเจดีย์

6. กลุ่มพิธีขอขมา

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 2 พิธี ได้แก่ พิธีสูมาเมก และพิธีรดน้ำดำหัว ในแต่ละพิธี มีสภาพ ดังนี้

6.1 พิธีรดน้ำดำหัว ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

6.2 พิธีสูมาเมก ผู้วิจัยพบโครงสร้างของพิธีกรรมมีสภาพคงเดิมทั้งหมด คือ จุดประสงค์ของพิธีกรรม, วันเวลา และสถานที่, ผู้เข้าร่วมพิธี, อุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน

จากการวิเคราะห์สภาพของพิธีกรรมทั้ง 21 พิธี พบว่า พิธีกรรมส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นั้นยังมีสภาพคงเดิม ได้แก่

1. จุดประสงค์ของพิธีกรรม ด้วยพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรมมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน และมีหน้าที่ที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในชุมชนอย่างเด่นชัดจึงทำให้มีสภาพคงเดิม

2. วันเวลาสถานที่ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมตามประเพณีท้องถิ่น มีช่วงเวลาที่กำหนดตามปฏิทินท้องถิ่นอยู่แล้ว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และบันทึกข้อมูลพิธีกรรม พบว่า ถึงว่าชาวบ้านจะถือฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรม แต่ในการจัดพิธีแต่ละครั้งจะต้องผ่านมติของชาวบ้านที่กำหนดตกลงในชุมชนก่อน สำหรับพิธีกรรมวัดส่วนใหญ่จะอิงตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีกำหนดไว้ในปฏิทินประจำปี เช่นเดียวกัน ด้วยบริบทเหล่านี้จึงทำให้มีสภาพคงเดิม หากมีการเปลี่ยนแปลงก็จะต้องอาศัยมติจากการประชุมเพื่อกำหนดวันเวลาและสถานที่ขึ้นมาใหม่

3. ผู้เข้าร่วมพิธี ที่มีสภาพคงเดิมเพราะมีความเชื่ออย่างแนบแน่นต่ออำนาจหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธี และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ได้แก่ ผู้ประกอบพิธี ที่เป็น พระภิกษุสงฆ์ พ่ออาจารย์ หรือพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ซึ่งเป็นผู้รู้ลำดับขั้นตอน และอุปกรณ์ องค์ประกอบของพิธีแต่ละพิธี ส่วนผู้เข้าร่วมจะเป็นชาวบ้านนอกเขตและในพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดแพร่ ที่มีความศรัทธาต่อพิธีกรรมและประสงค์จะสืบทอดพิธีกรรมต่อจากบรรพบุรุษให้คงอยู่สืบไป

4. อุปกรณ์ ที่มีสภาพคงเดิมนั้นได้มีการกำหนดตามจารีตของคนเมืองแพร่ เพราะเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม บางพิธีกรรมได้มีการบันทึกไว้เป็นตำราในการประกอบพิธี โดยเฉพาะเรื่องของการบวงสรวง และการเลี้ยงผี ที่กำหนดเครื่องเช่น หรือเครื่องบวงสรวงหลักไว้อย่างชัดเจน และต้องมีการปฏิบัติตามจำนวนที่ระบุไว้ ซึ่งอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมล้วนแต่มีความหมาย และนัยแฝง อันจะทำให้พิธีนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และสัมฤทธิ์ผลในการประกอบพิธี

5. ลำดับขั้นตอน ที่มีสภาพคงเดิมมีลักษณะคล้ายกับอุปกรณ์ในพิธีเพราะถูกบันทึกไว้เป็นตำรา โดยเฉพาะบทสวดในพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้ประกอบพิธีจะต้องสวดบทสวดให้ถูกต้องหากผิดพลาดจะทำให้พิธีนั้นขาดความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติก่อนการประกอบพิธีกรรมที่ผู้ประกอบพิธีจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ การยกขันตั้ง หรือไหว้ครูก่อนประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ข้อบังคับ และบทสวดเหล่านี้ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจึงมีสภาพคงเดิม

จากการวิเคราะห์สภาพของพิธีกรรมทั้ง 6 กลุ่มพิธี ในช่วงต้น ผู้วิจัยได้มองพิธีกรรมเป็นโครงสร้างอันมีองค์ประกอบไปด้วย จุดประสงค์ วันเวลาและสถานที่ อุปกรณ์ ผู้เข้าร่วมในพิธี และลำดับขั้นตอน พบสภาพของพิธีกรรมอยู่ 2 สภาพ คือ สภาพคงเดิม และสภาพเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการทำความเข้าใจ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นตารางแสดงสภาพพิธีกรรมแต่ละกลุ่มพิธี ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มพิธีทำบุญ

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีทานขันข้าว พิธีทานสลาก พิธีตั้งธรรมหลวง และพิธีสวดมนต์ข้ามปี ในแต่ละพิธีมีสภาพ ตามตารางวิเคราะห์ ดังนี้

ตาราง 7 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีทำบุญ

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมใน พิธี	ลำดับขั้นตอน
พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม
พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีตักบาตรเที่ยงคืน	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีทานขันข้าว	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีทานสลาก	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีตั้งธรรมหลวง	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีสวดมนต์ข้ามปี	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง

2. กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา และพิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

ตาราง 8 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมใน พิธี	ลำดับขั้นตอน
พิธีเวียนเทียน วันมาฆบูชา	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีเวียนเทียน วันวิสาขบูชา	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีเวียนเทียน วันอาสาฬหบูชา	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง

3. กลุ่มพิธีบวงสรวง

พิธีกรรมในกลุ่มนี้มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

ตาราง 9 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีบวงสรวง

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมใน พิธี	ลำดับขั้นตอน
พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพริยเทพวงศ์	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแพร่	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง

4. กลุ่มพิธีขับเคราะห์

พิธีกรรมในกลุ่มนี้มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก และพิธีสะเดาะนพเคราะห์ ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

ตาราง 10 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีขับเคราะห์

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมใน พิธี	ลำดับขั้นตอน
พิธีส่งสังคหะบ้าน	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีสวดเบิก	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีสะเดาะนพเคราะห์	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง

5. กลุ่มพิธีต่ออายุ

พิธีกรรมในกลุ่มนี้มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง และพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ ในแต่ละพิธีมีสภาพ ดังนี้

ตาราง 11 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีต่ออายุ

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมใน พิธี	ลำดับขั้นตอน
พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง
พิธีสืบชะตาหลวง	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง	คงเดิม	คงเดิม
พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	เปลี่ยนแปลง

6. กลุ่มพิธีชอขมา

พิธีกรรมในกลุ่มนี้ มี 2 พิธี ได้แก่ พิธีรดน้ำดำหัว และพิธีสุมาเมก ในแต่ละพิธี มีสภาพ ดังนี้

ตาราง 12 แสดงสภาพพิธีกรรมกลุ่มพิธีชอขมา

พิธีกรรม	จุดประสงค์	วันเวลา และ สถานที่	อุปกรณ์	ผู้เข้าร่วมในพิธี	ลำดับ ขั้นตอน
พิธีรดน้ำดำหัว	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม
พิธีสุมาเมก	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม	คงเดิม

ปัจจัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม

ผู้วิจัยพบปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมมีสภาพเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. จุดประสงค์ของพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงของจุดประสงค์ของพิธีกรรม มีปัจจัยมาจาก นโยบายจากรัฐ หรือความต้องการของผู้จัดพิธี ทำให้เกิดสภาพเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบการเพิ่มจุดประสงค์ในพิธี โดยส่วนมากจะพบได้ในพิธีกรรมที่หน่วยงานราชการเป็นผู้จัดโครงการโดยเบิกจ่ายงบประมาณ จากภาครัฐ ดังนั้นจึงเกิดการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของโครงการ ที่เขียนขึ้นด้วยการสอดแทรกนโยบายบางประการของรัฐลงในโครงการที่จัดขึ้น ดังที่ผู้วิจัยพบใน พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม ปี พ.ศ. 2564 ที่ทางเทศบาลเมืองแพร่เป็นเจ้าของโครงการ มีการผนวก จุดประสงค์การปล่อยปลาเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น และการทำบุญถวายเป็นพระราชกุศล แต่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโครงการดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากกรมประมง ที่ได้อนุเคราะห์พันธุ์ปลาในการเข้าร่วมพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม

2. ผู้เข้าร่วมในพิธี

การเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมพิธีนั้น มีเหตุปัจจัยมาจาก นโยบายเมืองเก่าแพร่ และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ คือ

2.1 การเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี อันเกิดจากการประชาสัมพันธ์พิธีให้กว้างขวาง ทำให้ชาวเมืองแพร่เกิดความสนใจในพิธีกรรมและได้เข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะ พิธีกรรมสวดมนต์ข้ามปีในยุค New Normal ที่จัดในรูปแบบออนไลน์ และพิธีตักบาตรข้ามปีใหม่ ที่มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวเมืองแพร่เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

2.2 การกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี เกิดจากการควบคุมจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 โดยผู้เข้าร่วมพิธีจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) จังหวัดแพร่ โดยจำกัดผู้เข้าร่วมพิธีไม่เกิน 50 คน ผู้เข้าร่วมพิธีต้องสวมหน้ากากอนามัย ตรวจวัดอุณหภูมิ ลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชันแพร่ชนะ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดเชิงสร้างสรรค์ กรณีพิธีดังกล่าวขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2563 ที่นำเอาตัวเลขอายุเมืองเก่าแพร่ 1,191 ปี มาใช้กำหนดเป็นจำนวนพระสงฆ์ในพิธี 191 รูป

3. วันเวลา และสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงของวันเวลา และสถานที่ในการประกอบพิธีนั้น มีปัจจัยมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ

3.1 การยกเลิก หรือเลื่อนพิธี จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้หลายพิธีกรรมยกเลิกการจัดในปีนั้น ๆ หรือมีการเลื่อนออกไปจนกว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จะลดลง หรือกลับสู่สถานการณ์ปกติ

3.2 เปลี่ยนสถานที่การเข้าร่วมพิธีกรรม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้หลายพิธีกรรมมีการปรับรูปแบบไปเป็นอยู่ในรูปแบบออนไลน์ ดังพิธีสวดมนต์ข้ามปีที่จัดในรูปแบบออนไลน์ทำให้พื้นที่ของพิธีกรรมย้ายจากวัดที่ประกอบพิธีไปสู่บ้านผู้ร่วมพิธีเกิดความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมที่สามารถสวดมนต์ข้ามปีได้ที่บ้านของตนเองโดยไม่ต้องมาร่วมพิธีที่วัด

4. อุปกรณ์

การเปลี่ยนแปลงอุปกรณ์นั้นมีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมที่ต้องอาศัยความสะดวกรวดเร็ว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ

4.1 การเปลี่ยนอุปกรณ์ในพิธี พบในพิธีสืบทอดน้ำนม และสืบทอดตาลวง มีการใช้ข่าวสารที่เป็นสินค้าขายในร้านสะดวกซื้อพร้อมที่มีการห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ติดตราเครื่องหมายการค้าแทนข่าวสาร ข้าวเปลือกที่เป็นเม็ดใส่ลงในหม้อประจำชาของกวางชะตา และในสะดวกสืบทอดตาลวง มีการใช้ขนมปังปิ้งที่วางขายในร้านสะดวกซื้อแทนขนมข้าวต้มมัด ใช้ธูปแทนประทีปดินกาจุดบูชาภัณฑ์เทศน์ในพิธีตั้งธรรมหลวง

4.2 การเพิ่มอุปกรณ์ พบการเพิ่มอุปกรณ์ในการประกอบพิธีที่มีการจัดแบบออนไลน์ คือ อุปกรณ์ส่งสัญญาณภาพและเสียง ประกอบไปด้วยกล้อง คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมพิธีก็ต้องเตรียมอุปกรณ์รับสัญญาณเหล่านี้เช่นกัน

5. ลำดับขั้นตอน

การเปลี่ยนลำดับขั้นตอน มีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมที่ต้องอาศัยความสะดวกรวดเร็ว นโยบายจากภาครัฐ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบพิธี พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 3 รูปแบบ

5.1 การเพิ่มลำดับขั้นตอน ซึ่งพบในหลายพิธี ได้แก่ การเพิ่มการอ่านพระคติธรรมของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในพิธีเวียนเทียนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเพิ่มช่องทางทำบุญเพื่อซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ ให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในขบวนตักบาตรเทโวโรหณะ การเพิ่มช่องทางทำบุญออนไลน์ดำเนินพิธีสวดมนต์ข้ามปีแบบออนไลน์ การเพิ่มการแสดงฟ้อนบวงสรวงในพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ การเพิ่มการตักลงบูชาในขณะที่ทำพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ และตักบาตรเที่ยงคืน การเพิ่มขั้นตอนการปล่อยปลา ลงแม่น้ำยมในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม การเพิ่มการประชาสัมพันธ์เรื่องการป้องกันโรคโควิด 19 ผ่านการสวมหน้ากากอนามัยให้หุ่นเปรตจำลองในพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ และรถประชาสัมพันธ์ และการเพิ่มการจับสลากของขวัญปีใหม่ในพิธีสวดมนต์ข้ามปี พ.ศ. 2563 ของวัดพระนอน

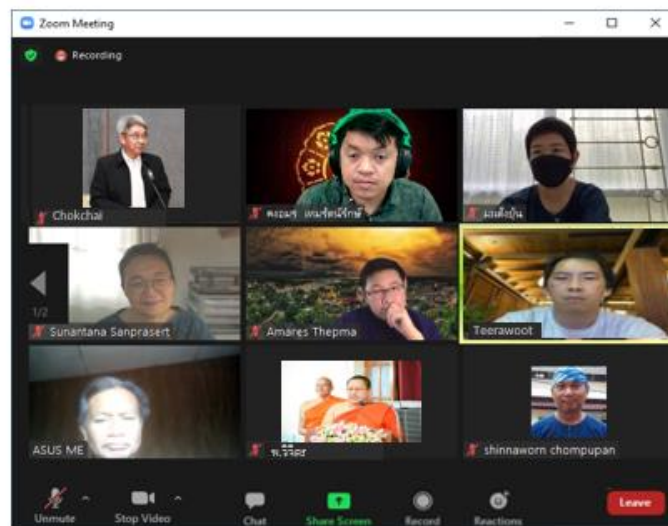
5.2 การตัดลำดับขั้นตอน พบในหลายพิธี คือ การตัดการสวดบูชาคุณพระรัตนตรัย ขณะเวียนทักษิณาวรรตรอบวิหาร และเจดีย์ 3 รอบ ในพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์วัดพระนอน การตัดการพ้อนผีเจ้าเมืองในพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

5.3 การรวมหลายขั้นตอนในหลายพิธีเข้าด้วยกัน การจัดพิธีกรรมหลายพิธีในวันเดียวกัน ทำให้พบการรวมหลายพิธีกรรมเข้าด้วยกัน เช่น ชุมชนเขตวันจัดพิธีสวดเบิกและสังคหะบ้านร่วมกัน วัดพระบาทมิ่งเมืองจัดพิธีสะเดาะหันพเคราะห์ บูชาเทียน พิธีสืบชะตา พิธีสวดมนต์ข้ามปีร่วมกันในวันสงท่ายปีเก่า วัดพระนอนจัดพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ ห่มผ้าพระนอน และสืบชะตาหลวงในวันเดียวกันคือวันวิสาขบูชา ซึ่งลักษณะการจัดพิธีกรรมแบบรวมกันนี้จะมี การรวบลำดับขั้นตอนให้เป็นพิธีเดียวกัน กล่าวคือ ลำดับขั้นตอนจะถูกจัดเรียงใหม่เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของพิธี เช่น ผู้ประกอบพิธียกขันตั้ง หรือไหว้ครูครั้งเดียว แล้วประกอบพิธีจนเสร็จเมื่อเสร็จทุกพิธีแล้ว จะให้พรตลอดถึงพรมน้ำมนต์ผู้เข้าร่วมพิธีร่วมกันครั้งเดียวเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลพิธีกรรมที่ได้วิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาอภิปรายแลกเปลี่ยนกับวิทยากรในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็น เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2565 ด้วยการประชุมทางไกลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์โปรแกรม ZOOM ซึ่งมีวิทยากรในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

1. นางสาววรพร บำบัด ปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการท้องถิ่น
2. นายโชคชัย พนมขวัญ นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองแพร่
3. นายธีรวิฑูรย์ กล่อมแล้ว นายกสมาคมรักษ์เมืองเก่าแพร่
4. พระครูภาวนาเจตยานุกิจ (พงษ์ศักดิ์ ปณญาโธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ และผู้ประกอบพิธี
5. พระครูวิจิตรปริยัตยาทร (ถาวร ธมฺมถาวโร) เจ้าคณะตำบลในเวียง เขต 1 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโกศลวิทยา จังหวัดแพร่ และเป็นผู้ประกอบพิธี
6. นายอานนท์ พลแหลม นักวิชาการกระทรวงวัฒนธรรมจังหวัดแพร่

ภาพ 137 การสนทนากลุ่มกับวิทยากร

จากการสนทนากลุ่มได้ข้อมูลการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 6 วิธีด้วยกัน คือ

1. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยรวมพิธีกรรม และเพิ่มกิจกรรม
2. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้เทคโนโลยี
3. การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อสร้างสำนึกในสิ่งแวดล้อม
5. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้ดนตรีและนาฏกรรม
6. การสร้างสรรค์ในองค์ประกอบของพิธีกรรม

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยรวมพิธีกรรม และเพิ่มกิจกรรม

การสร้างสรรค์ลักษณะนี้ ผู้จัดต้องมีแนวคิดและวางลำดับขั้นตอน เพื่อให้แต่ละพิธีนั้น สามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิทยากรได้ให้เสนอข้อสังเกตบางประการ ในการสร้างสรรค์พิธีกรรม คือ การรวมพิธีกรรมจะต้องมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน หากจุดประสงค์ของพิธีกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือสามารถจัดลำดับเนื้อหาของพิธีได้อย่างต่อเนื่องกันได้ ก็จะเป็นการง่ายในการประกอบพิธีกรรม และง่ายต่อการอธิบายให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้เข้าใจในพิธี และจะไม่เกิดการต่อต้านพิธีกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น (พระครูภาวนาเจติยานุกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564) ซึ่งพิธีกรรมที่สร้างสรรค์มีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 การรวมพิธีกรรมกับพิธีกรรม

1.1.1 การรวมพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีสืบชะตา พิธีสวดมนต์ข้ามปี ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่ได้จัดขึ้นในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ โดยมีแนวคิดที่ต้องการส่งเคราะห์ หรือความโชคร้าย ความไม่ดีไปกับปีเก่าแล้วต่อชะตาชีวิตให้ราบรื่น พร้อมรับความเป็นมงคลจากการสวดมนต์และนั่งสมาธิข้ามปี เมื่อเข้าสู่ปีใหม่พระสงฆ์ก็จะให้พรปีใหม่อันเป็นมงคลแก่ชีวิตในวันขึ้นปีใหม่

1.1.2 การรวมพิธีกรรมสวดเบิก พิธีกรรมส่งสังคหะบ้าน ของชาวบ้านชุมชนบ้านเขตวัน และชุมชนใกล้เคียงในเขตพื้นที่เมืองเก่าเมืองแพร่ เนื่องจากมีชาวบ้านในหมู่บ้านเสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันหลายราย ผู้นำชุมชนจึงได้จัดพิธีสวดเบิก และพิธีส่งสังคหะบ้านขึ้นในช่วงตอนเย็นก่อนพระอาทิตย์ตกดิน เพื่อสวดขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านให้ลึนสูญไปกับพระอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้า

1.2 การเพิ่มกิจกรรมในพิธีกรรม

1.2.1 การเพิ่มกิจกรรมจับของขวัญวันปีใหม่หลังพิธีสวดมนต์ข้ามปีของวัดพระนอน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทางวัดได้ขอรับของขวัญจากผู้มีจิตศรัทธา เพื่อนำมาจับสลากในช่วงหลังการสวดมนต์ข้ามปี ทำให้มีชาวบ้านความสนใจเข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก และชาวบ้านเชื่อว่าเป็นของขวัญที่มีความขลังเพราะได้ผ่านพิธีกรรมการสวดมนต์ข้ามปีแล้ว

ภาพ 138 กิจกรรมจับของขวัญปีใหม่ของวัดพระนอน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.2.2 การเพิ่มกิจกรรมปล่อยพันธุ์ปลาในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม โดยทางเทศบาลได้นำปลาที่ได้รับจากกรมประมงมาเข้าร่วมปล่อยหลังจากพิธีสืบชะตาแม่น้ำยมเสร็จ ทั้งนี้พันธุ์ปลาที่นำมาปล่อยจะถูกนำมาเข้าร่วมในพิธีโดยการโยงสายลัญจมนำพันธุ์ปลาถือเป็นการสืบชะตาปลาก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำยม ชาวบ้านเชื่อว่าปลาที่ผ่านพิธีนี้จะแข็งแรง มีอายุยาวและแพร่พันธุ์ได้ดี

2. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้เทคโนโลยี

ในยุคสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ช่วยให้ การติดต่อสื่อสารได้ง่ายทำให้โลกไร้พรมแดน การใช้เทคโนโลยีการจัดการพิธีกรรมนั้นจึงเป็นเรื่อง ที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงพิธีอันเป็นเสมือนการเข้าร่วมพิธีได้ง่าย โดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โรคโควิด 19 เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากในการจัดพิธีกรรม ผู้วิจัยพบวิธีการสร้างสรรค์ คือ ทางวัดได้ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการเกี่ยวกับพิธีกรรม และประเพณีสำคัญของวัด ดังนี้

2.1 การจัดพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์

พิธีสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์วิถีใหม่ ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ภายใต้โครงการสวดมนต์ข้ามปีถวายเป็นพระราชกุศล เสริมสิริมงคลทั่วไทย พุทธศักราช 2564 ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีไม่ต้องเดินทางมาที่วัด ทั้งนี้ในพิธีดังกล่าวได้มีการกิจกรรมถ่ายรูปขณะร่วมพิธีอยู่ที่บ้านลงในเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) สวดมนต์ข้ามปี 2564 New Normal ของทางจังหวัดแพร่ ซึ่งผู้เข้าร่วมพิธีจะได้เกียรติบัตรการเข้าร่วมส่งกลับไปทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ของผู้เข้าร่วมพิธี นอกจากนี้ในการสวดมนต์ข้ามปีนี้ได้มีการแจกหนังสือสวดมนต์ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เพื่อผู้เข้าร่วมพิธีได้ใช้ในการสวดมนต์ออนไลน์ด้วย

ภาพ 139 การจัดสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์วิถีใหม่

2.2 การใช้สื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ และเป็นช่องทางในการร่วมพิธี

ในการจัดพิธีกรรมของทางวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทางวัดได้ใช้เทคโนโลยีในการช่วยประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดสดพิธีกรรม และในขณะเดียวกันยังใช้เป็นช่องทางให้ผู้สนใจได้ร่วมทำบุญ หรือร่วมบูชาของในพิธี ตัวอย่างเทียนสะเดาะเคราะห์ ในพิธีสะเดาะเคราะห์ ของวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยผู้สนใจสามารถส่งจองและโอนเงิน พร้อมแจ้ง ชื่อ-สกุล วันเดือนปีเกิด ผ่านระบบทางเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) ประชาสัมพันธ์ของทางวัด ซึ่งมีเจ้าหน้าที่นำข้อมูลของผู้ส่งจองมาเขียนลงในเทียนสะเดาะเคราะห์แล้วนำเข้าร่วมพิธี นอกจากนี้ยังมีการประกาศรายชื่อพร้อมจำนวนเงินที่ร่วมทำบุญเพื่ออนุโมทนาบุญให้กับผู้ทำบุญขณะการแพร่ภาพถ่ายทอดสดซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมทำบุญเกิดความมั่นใจว่าเงินที่โอนมาร่วมทำบุญไป ทางวัดได้รับและดำเนินการตามความประสงค์เรียบร้อยแล้ว

รายนามเจ้าภาพสะเดาะเคราะห์ 22:53:12
สี่ขาดตา บูชาเทียน ท่านละ ๑๙๙ บาท

รายนามเจ้าภาพสะเดาะเคราะห์
 นายธรรมรัตน์ แก้วชุม
 นายเจริญ จันทราพันธ์
 นางสาวสมจินตนา วรรณาลัย
 นายสมบุญณ์ วรรณาลัย
 นางละอ วรรณาลัย
 คุณแม่ต้อมแก้ว สุภาพล
 นายสมคิด สุภาพล
 นางสาวศุภิศา สุภาพล

ร่วมทำบุญรับปีใหม่

ณ พุทธมณฑล ๒ สาขาเขต
 เลขบัญชี 020299361905
 ชื่อบัญชี วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพ 140 การประชาสัมพันธ์ทำบุญของผ่านระบบออนไลน์

นอกจากนี้ยังมีการทำบุญถวายของแบบออนไลน์ โดยผู้ทำบุญติดต่อผ่านระบบออนไลน์มาทำบุญถวายของแด่พระสงฆ์ หรือญาติของผู้ทำบุญติดต่อผ่านระบบออนไลน์ถึงผู้ร่วมทำบุญที่ไม่สามารถเดินทางมาวัดได้ แล้วพระสงฆ์ก็จะอนุโมทนาผ่านระบบออนไลน์ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการลงรูปขณะทำบุญลงในเฟซบุ๊ก (Facebook) ของตนเอง พร้อมกับข้อความทำนอง เอาจบุญมาฝาก เพื่อให้เพื่อนในโลกออนไลน์ร่วมอนุโมทนาสาธุกับการทำบุญด้วย

ภาพ 141 การทำบุญถวายของผ่านระบบออนไลน์

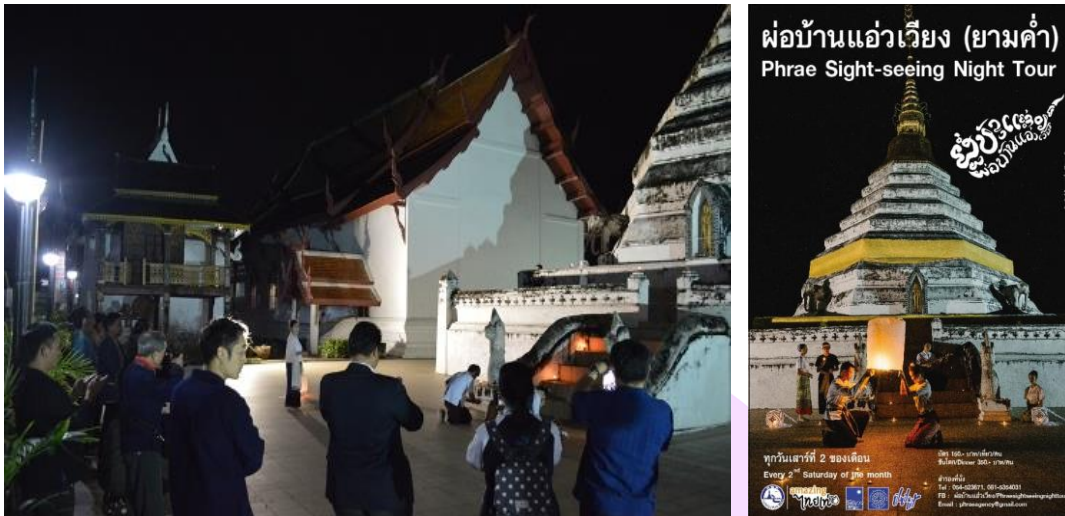
ทั้งนี้การสร้างสรรคพิธิกรรมโดยใช้เทคโนโลยี วิทยาการได้ให้ข้อพึงระวังในการทำพิธิในรูปแบบออนไลน์ (Online) คือ ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์สื่อสารต้องอยู่ในสภาพที่ดีพร้อม หากสัญญาณขาดหายหรืออุปกรณ์สื่อสารมีปัญหาจะทำให้การประกอบพิธินั้นขาดช่วงหรือต้องหยุดการประกอบพิธิ (พระครูวิจิตรปริยัตยาทร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

3. การสร้างสรรคพิธิกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

เมืองเก่าแพร์เป็นเมืองที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง มีประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ยังคงอยู่เป็นเอกลักษณ์ ผนวกกับนโยบายภาครัฐที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยว และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไปพร้อมกัน จึงทำให้เมืองเก่าแพร์สามารถใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ ดังนี้

3.1 การใช้พิธิกรรมในเส้นทางท่องเที่ยวเมืองเก่า

กิจกรรม ผ่อบ้านแอมเวียงแพร์ยามค่ำ Phrae Sightseeing Night Tour ได้รับรางวัลดีเด่นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย Thailand Tourism Awards (รางวัลกินรี) ครั้งที่ 13 ประจำปี 2564 ประเภทแหล่งท่องเที่ยว สาขาแหล่งท่องเที่ยวนันทนาการและความบันเทิง ในกิจกรรมนี้ผู้จัดได้พานักท่องเที่ยวนั่งรถรางชมบรรยากาศยามค่ำคืนของเมืองเก่าแพร์แล้วแวะสถานที่ที่สำคัญในเมืองเก่าแพร์ เช่น วัดหลวง วัดพระนอน วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ศาลหลักเมือง คู่มเจ้าหลวง ประตูเมืองแพร์ ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถานที่เป็นสถานที่สำคัญที่ใช้ประกอบพิธิกรรมที่สำคัญของเมืองเก่าแพร์ โดยแต่ละสถานที่จะมีกิจกรรมเล่าเรื่องเมืองแพร์ผ่านการแสดง ตลอดจนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองแพร์ ดังเช่น วัดหลวง ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกของเมืองเก่าแพร์มีอายุพันกว่าปี ผู้จัดได้มีการจัด การแสดงวิถีชีวิตของชาวแพร์ในอดีตที่เข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา มีการจุดประทีปบูชาพระธาตุหลวง ประกอบแสงสีเสียง ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวจะได้ร่วมพิธิบูชาพระธาตุโดยการจุดประทีปบูชาขอพรพระธาตุก่อนเดินทางกลับ (ธีรวิฑูรย์ กล่อมแล้ว, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

ภาพ 142 กิจกรรมผ้อบ้านแ่อเวียงยามค้ำ

3.2 การใช้พิธีกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

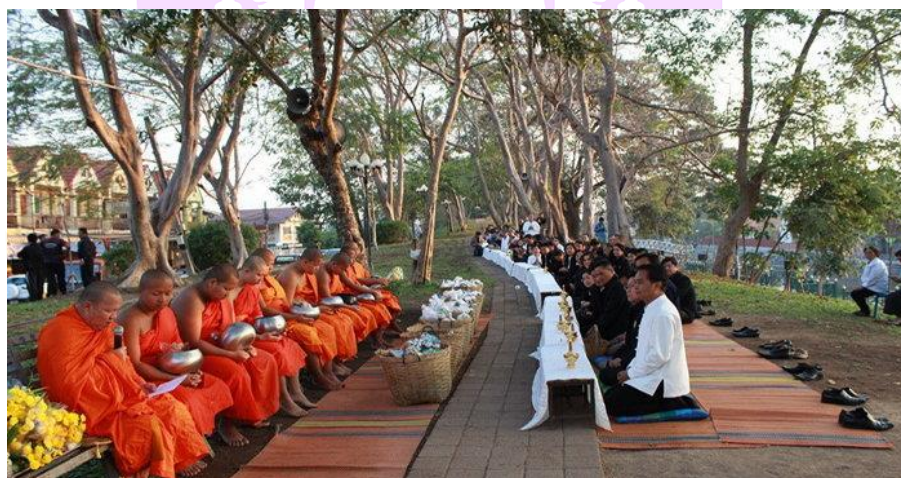
พิธีตักบาตรเที่ยงคืน ณ วันสระบ่อแก้ว อำเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ ทางวัดสระบ่อแก้ว และเทศบาลเมืองแพะได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดพิธีตักบาตรเที่ยงคืนตามความเชื่อเรื่องพระอุปคุตของชาวล้านนาที่จะแปลงกายเป็นเณรมาบิณฑบาตตอนเที่ยงคืนในวันเบ้งปู้ด (วันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ) หากใครได้ตักบาตรกับพระอุปคุตก็จะได้รับบุญมากและมีความโชคดี พิธีนี้จึงเป็นที่สนใจของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเมืองแพะ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพะ ได้มีการจัดจุดรับส่ง ตลอดจนเตรียมของตักบาตรให้กับนักท่องเที่ยว และเมื่อถึงเวลาจะมีรถนำนักท่องเที่ยวมาเข้าร่วมกิจกรรม

ภาพ 143 นักท่องเที่ยวร่วมพิธีตักบาตรเที่ยงคืน ปี พ.ศ. 2565

3.3 การใช้พิธีกรรมสร้างเอกลักษณ์เมืองเก่า

พิธีตักบาตรบนเมกทุกวันพุธหนึ่งเดียวในโลก จัดขึ้นทุกเช้าวันพุธ เวลา 07.00 น. พิธีนี้ได้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2552 และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยนายสมชัย หทยะตันติ (ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ในขณะนั้น) และนายโชคชัย พนมขวัญ (นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่ในขณะนั้น) ได้เลือกเอาวันพุธเป็นวันจัดพิธี เพราะเป็นวันกลางสัปดาห์ และที่สำคัญชาวแพร่เชื่อว่าการทำบุญในวันพุธจะได้กุศลแรงเสริมสิริมงคลให้กับชีวิต โดยใช้สถานที่บริเวณ กำแพงเมืองแพร่ ชาวบ้านเรียกว่า “เมก” เป็นกำแพงเมืองที่ล้อมรอบเมืองแพร่ โดยมีลักษณะเป็นรูปหอยสังข์ ด้วยคำว่า “เมก” มีเสียงพ้องกับคำว่า “เมฆ” ถือว่าเป็นของสูง และเป็นมงคล โดยสถานที่จัดพิธีอยู่ใกล้กับตลาดเทศบาลเมืองแพร่ ทำให้ชาวบ้านที่มาตลาดได้มีโอกาสทำบุญ และนักท่องเที่ยวได้ตื่นเช้าชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน อีกทั้งได้เลือกซื้ออาหารมาใส่บาตรได้อย่างสะดวกอีกด้วย (วรพร บำบัด และโชคชัย พนมขวัญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

ภาพ 144 พิธีตักบาตรบนเมก

4. การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อสร้างสำนึกในสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเมืองเก่าแพร่ ดังจะเห็นได้จากการจัดพิธีกรรม ได้แก่ พิธีสุมาเมก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านขอขมากำแพงเมือง พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม มีวัตถุประสงค์เพื่อต่ออายุของแม่น้ำ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวได้ปลูกฝังการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ให้คุณประโยชน์แก่ชาวบ้าน (วรพร บำบัด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

ภาพ 145 พิธีสืบชะตาน้ำยม

นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นนโยบายระดับประเทศยังมีผลกระทบต่อ การปรับตัวของพิธีกรรมในเมืองเก่าแพร่ ดังที่ปรากฏในพิธีสวดมนต์ข้ามปี พ.ศ. 2563 (31 ธันวาคม 2562–1 มกราคม 2563) ของวัดพระร่วง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่มีการแจกของที่ระลึกแตกต่างจากวัด อื่น ๆ คือ มีการแจกถุงผ้าแก่ผู้เข้าร่วมพิธีให้นำไปใช้ เพื่อเป็นการลดการใช้ถุงพลาสติกซึ่งช่วยลดมลพิษ เนื่องจากในวันที่ 1 มกราคม 2563 เป็นวันที่บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ประกาศงดแจกถุงพลาสติกทั่วประเทศไทย

ภาพ 146 หนังสือสวดมนต์ข้ามปี และถุงผ้าของที่ระลึกวัดพระร่วง

นอกจากนี้วิทยากรยังได้เสนอแนะวิธีในการจัดการสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ในงานประเพณียี่เป็ง คือ การจัดพิธีปล่อยปลา พิธีสืบชะตาคุณเมือง รวมถึงการรณรงค์ใช้กระทง จากวัสดุธรรมชาติ กระทงขนมปัง แทนกระทงโฟมที่ทำลายธรรมชาติ การจำกัดพื้นที่การปล่อย โคมสะเดาะเคราะห์เพื่อลดปัญหาขยะ และอัคคีภัย เป็นต้น (โชคชัย พนมขวัญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

5. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้ดนตรีและนาฏกรรม

การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้ดนตรีและนาฏกรรมพบในประเพณีและพิธีกรรมหลายพิธีในเมืองเก่าแพร่ โดยเฉพาะประเพณีที่มีงานรื่นเริงที่ใช้ดนตรีและนาฏกรรมมาเพื่อสร้างความสนุกสนานรื่นเริง ซึ่งในพิธีกรรมพบการใช้ดนตรีและนาฏกรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธี ดังปรากฏในการพ่อนบวงสรวง การพ่อนผี การตีกลองบูชา (กลองบูชา) เป็นต้น การใช้ดนตรีและนาฏกรรมเหล่านี้นอกจากจะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความตื่นเต้น ตื่นตัว ความรื่นเริงแล้ว ยังแฝงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ และสร้างความศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมพิธีอีกด้วย ซึ่งการสร้างสรรค์โดยใช้ดนตรีและนาฏกรรม ปรากฏในลักษณะดังต่อไปนี้

5.1 การใช้ดนตรีและนาฏกรรมในการดำเนินตามขั้นตอนของพิธีกรรม

พิธียกขันไหว้สาวิญญาณบรรพชน เป็นพิธีกรรมเฉพาะกิจที่จัดขึ้นหลังจากทางจังหวัดแพร่ได้รื้ออาคารไม้เก่ามีอายุ 100 กว่าปี ณ สวนรุกขชาติเซตวัน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่ชาวบ้านสันนิษฐานว่าเป็นอาคารของบริษัทอบเบเบอร์มา ซึ่งเป็นชาวใหญ่แพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการจัดพิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ของพิธีเพื่อขอขมาวิญญาณ บรรพชน ที่ลูกหลานไม่สามารถดูแลสมบัติของบ้านเมืองได้ ตลอดจนสร้างขวัญให้กับชาวบ้านที่สะท้อนใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งในลำดับขั้นตอนการยกขันสูมา ได้ใช้การแสดงเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินพิธีกรรม คือ มีการขับกะโลง (โคลง) ประกอบการตีพิณเป็ยะบรรเลง ประกอบการพ่อนเชิญขันสูมา โดยอุบมาช่างพ่อนเป็นเทวดา นำขันสูมาจากสรวงสวรรค์ ทั้งนี้ขณะเปิดตัวช่างพ้องได้มีการจุดพลุควันไฟให้บริบทของพิธีกรรมดูขลัง และมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นนาฏกรรมการแสดงที่ช่วยเสริมให้พิธีกรรมนี้น่าสนใจ และดึงดูดใจผู้เข้าร่วมที่เป็นทั้งคนในพื้นที่และคนต่างถิ่น (อาานนท์ พลแหลม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2565)

ภาพ 147 ช่างพ่อนเชิญขันสุมาประกอบการขับกะโลง

นอกจากนี้ ในพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแพร่ และพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง จะมีรำทรงผีเมือง ผีตระกูล และลูกหลานได้ร่วมพ่อนรำหลังเสร็จพิธีบวงสรวง อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผีกับคน อีกทั้งชาวบ้านเชื่อว่าการที่ได้ร่วมพ่อนกับผีจะทำให้มีความสุขกาย สุขใจ ไม่ทุกข์ใจ มีโชคลาภตลอดทั้งปี

ภาพ 148 การพ่อนผี หลังพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

5.2 การใช้ดนตรีและนาฏกรรมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความบันเทิงในพิธี

พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ มีการบรรเลงเพลงจากวงดนตรีพื้นเมือง ในช่วงของการรอความพร้อมในการประกอบพิธี ในพิธีตักบาตรเที่ยงคืน มีการแสดง

ศิลปวัฒนธรรมจากกลุ่มเยาวชนเมืองแพร่ในขณะที่ยังรอเวลาตัดบวช และในพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ มีการตีกลองบูชาประกอบสร้างความครึกครื้นขณะที่ชาวบ้านนำผ้าขึ้นห่มองค์พระธาตุเจดีย์ เป็นต้น

ภาพ 149 วงดนตรีพื้นเมืองในงานบวชของเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์

ภาพ 150 การตีกลองบูชาในพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ วัดพระนอน

6. การสร้างสรรค์ในองค์ประกอบพิธีกรรม

การสร้างสรรค์ในองค์ประกอบของพิธีกรรม เป็นการนำองค์ประกอบของพิธีกรรม มาสร้างสรรค์เพื่อสร้างความน่าสนใจ และดึงดูดความสนใจให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้เข้า

มาร่วมพิธีอันเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เมืองเก่าแพรมีอยู่มานำเสนอให้เกิดเป็นมูลค่าและคุณค่าในเวลาเดียวกัน การสร้างสรรค์ในองค์ประกอบของพิธีกรรมมีดังนี้

6.1 การตั้งชื่อพิธีกรรมให้น่าสนใจ

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเมืองแพร์ ในปี พ.ศ. 2554 ใช้ชื่อว่า พิธีตักบาตร 3 วิถี เมืองแพร์ พิธีนี้ได้รวมเอาประเพณีตักบาตรเบ็ญปู้ดหรือตักบาตรเที่ยงคืน ตักบาตรบนเมก (ทุกเช้าวันพุธ) และตักบาตรเทโวโรหณะ เข้าด้วยกัน ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 11-13 ตุลาคม 2554 เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นวันเบ็ญปู้ดและวันออกพรรษา (โชคชัย พนมขวัญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

6.2 การกำหนดผู้ร่วมพิธีกรรม

การใช้ตัวเลขอายุเมืองเก่าแพร์ ในปี พ.ศ. 2559 ได้จัดงานเมืองเก่าแพร์ 1,188 ปี ได้มีการกำหนด ช่างพ่อนจำนวน 1,188 คน ในพิธีถวายเครื่องสักการะ และพ่อนถวายเจ้าหลวงเมืองแพร์ ตลอดจนการทำบุญตักบาตรโดยนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 88 รูป และในปี พ.ศ. 2563 ได้จัดงานเมืองเก่าแพร์ 1,191 ปี ในช่วงเทศกาลขึ้นปีใหม่ ได้นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 191 รูป ในพิธีตักบาตรขึ้นปีใหม่ปี พ.ศ.2563 (อานนท์ พลแหลม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2565)

ภาพ 151 ช่างพ่อนจำนวน 1,188 คน พ่อนบวงสรวงถวายเจ้าหลวงเมืองแพร์

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร์, 2559, สื่อออนไลน์

6.3 การสร้างสรรค์อุปกรณ์ในพิธีกรรม

6.3.1 การสร้างเครื่องรางของขลัง

พิธีกรรมในเมืองเก่าแพรมีวัสดุอุปกรณ์ในพิธีที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ใช้เป็นเครื่องรางของขลังได้ ดังตัวอย่างกรณี ตาแหลว (เจหลวง) ที่ปรากฏในธรรมเทศนา เรื่อง จัยยะสังคหะ ในพิธีกรรมสังสังคหะบ้าน ดังความว่า “...พร้อมกระด้างเป็นรูปสัตว์ทั้งหลาย หมายถึงต้นว่า รูปช้าง รูปม้า รูปงัว รูปควาย รูปเบ็ดโก่หมูหมา รูปเสือ รูปหมี รูปกวาง รูปฟาน รูปนก รูปเต่า ปู่หอยเหนียวเหนียง กันว่าบัวริมมวลแล้วก็มาแต่งแบ่งด้วยไม้้อ และคาเขียว ฝ่ายขาวฝ่ายแดงพร้อมตาแหลวเจ็ดจัน แล้วก่อด้วย ก่องไฟเจ็ดก่อง กันว่าของกู่อย่างพร้อมบัวริมมวลแล้ว เจ้าก็มาแก้ปัดเป่าว่าไรด้วยตีปมนต์จัยบหนึ่งว่า โอมตีปปะสะหะ...” ในการประกอบพิธีกรรมสังสังคหะบ้าน บางหมู่บ้านจะทำตาแหลวเจ็ดจัน และก่องไฟเจ็ดก่อง เมื่อพระสงฆ์เทศนาถึงบทนี้ ชาวบ้านก็จะช่วยกันปักตาแหลว และจุดก่องไฟทั้งเจ็ดก่อง ตามความเชื่อว่า ตาแหลว จะป้องกันอันตรายจากผีร้าย ทั้งนี้มีพระสงฆ์ วัดพันเชิง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้สร้างตาแหลวจิ๋วเพื่อให้ชาวบ้านบูชาติดตัว (พระครูภาวนาเจติยานุกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2564)

ภาพ 152 ตาแหลวจิ๋ว วัดพันเชิง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ที่มา: สมฤทธิ ชัยพลังฤทธิ์, 2564, สื่อออนไลน์

6.3.2 การสร้างสรรค์ลวดลายผ้าและงานศิลปะเมืองแพร่

สืบเนื่องจากตาแหลวเป็นอุปกรณ์ในพิธีกรรมที่มีคุณสมบัติป้องกันภูติผีหรือสิ่งชั่วร้าย วิทยากรได้เสนอแนะการนำลายตาแหลวมาทำเป็นลวดลายของผ้ามัดย้อม

ตลอดจนนำมาพิมพ์เป็นลายบนผ้าหม้อฮ่อมได้ นอกจากนี้ยังมีลวดลายอื่น ๆ ที่น่าสนใจหรือตัวของพิธีกรรมที่ศิลปินสามารถทำเป็นงานศิลปะอย่างภาพวาดประเพณีพิธีกรรมของเมืองแพร่ได้ นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างการสร้างสรรค้งานศิลปะในพิธีกรรม ในพิธีถวายตุงโบราณล้านนา “ดีตามรอยพ่อที่เมืองแพร่” เพื่อถวายตุงที่วาดพระบรมสาทิสลักษณ์ พระจริยวัตร และการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จำนวน 89 ชุด ในปี พ.ศ.2560 (อานนท์ พลแหลม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2565)

ภาพ 153 พิธีถวายตุงโบราณล้านนา “ดีตามรอยพ่อที่เมืองแพร่”

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่, 2560, สื่อออนไลน์

6.4 การใช้พื้นที่พิธีกรรมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

ประเพณี พิธีกรรมที่มีการรวมคนเป็นหมู่่มากสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้ ดังการพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พ.ศ.2563 ได้มีประชาสัมพันธ์บริจาคเงินร่วมทำบุญในการจัดซื้อชุดป้องกันเชื้อโรค Personal Protective Equipment (PPE) ให้แก่บุคลากรทางการแพทย์ นอกจากนี้ยังได้ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และการป้องกันโรคโควิด 19 ผ่านการใช้หุ่นเปรตจำลองสวมหน้ากากอนามัยประกอบขบวนตักบาตร

ภาพ 154 หุ่นเปรตจำลองสวมหน้ากากอนามัย

จากข้อมูลวิธีการสร้างสรรค์ที่ได้จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนกับวิทยากร ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้ดังนี้

1. การตัดและการสลับลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม การตัดลำดับขั้นตอนในพิธีกรรมสามารถทำได้เมื่อลำดับขั้นตอนนั้นมีความสำคัญน้อย และเมื่อตัดออกไปแล้วไม่มีผลกระทบต่อตัวพิธีกรรม ข้อดีของการตัดลำดับขั้นตอนจะทำให้ใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมนั้นสั้นลง หรืออาจทำให้เกิดการสร้างสรรค์ตัวบรรณาการกรรมในการใช้ประกอบพิธีกรรม โดยผู้ประกอบพิธี อาจตัดลดบทสวด รวบบทสวด หรือแต่งบทสวดขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เกิดความกระชับในการประกอบพิธี ส่วนการสลับลำดับขั้นตอนในพิธีกรรมนั้นจะช่วยให้การดำเนินพิธีกรรมเกิดความราบรื่น เมื่อพิธีกรรมเกิดการติดขัดด้วยสาเหตุบางประการ เช่น กรณีที่ประธานในพิธีเดินทางมาถึงพิธีช้า ด้วยเหตุปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ อาจทำให้พิธีไม่สามารถเริ่มได้ตรงฤกษ์ยามที่ตั้งไว้ ผู้ประกอบพิธีต้องสลับลำดับขั้นตอนเพื่อให้พิธีนั้นดำเนินต่อไปได้ ซึ่งการสลับลำดับขั้นตอนในพิธีกรรมนี้จะช่วยในการสร้างสรรค์พิธีกรรมแบบผนวกพิธีกรรมได้

2. การเปลี่ยนรายละเอียดในพิธีกรรม รายละเอียดบางอย่างในองค์ประกอบของพิธีกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยผู้ประกอบพิธีกรรม เช่นการที่ผู้ประกอบพิธีเปลี่ยนแปลงเครื่องเช่น เครื่องบวงสรวง หรือการเปลี่ยนแปลงวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสถานที่ในพิธีกรรม ข้อดีของการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพิธีกรรมนี้ ทำให้สะดวกในการจัดพิธีกรรมให้ทันในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เช่น พิธีกรรมบางพิธีที่มีเครื่องเช่นที่เป็น

อาหารพื้นเมือง น้ำหวาน น้ำแดง ผู้ประกอบพิธีอาจใช้น้ำอวดลมที่วางขายในท้องตลาดแทน หรือสั่งอาหารสำเร็จรูปแทน ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านจะร่วมกันทำอาหาร ดังที่ข้อมูลที่ผู้วิจัย พบว่า ผู้ประกอบพิธีใช้ขนมปังแทนข้าวต้มมัดเพราะหาได้ง่ายไม่เน่าเสียเร็ว รวมถึงอุปกรณ์ ในการประกอบพิธีอย่าง “กางชะตา” ในพิธีสืบชะตา ซึ่งแต่เดิมเมื่อเสร็จพิธีต้องนำไปค้ำต้นไม้ แต่ปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบพิธีกรรมได้จัดทำชุด “กางสืบชะตา” แบบกะทัดรัดที่สามารถนำไป ประกอบใช้ในสถานที่ได้อย่างสะดวก สามารถใช้ได้หลายครั้ง ทำให้ไม่เสียเวลาเตรียมอุปกรณ์ ทำกางชะตาในพิธีสืบชะตาขึ้นมาใหม่ และทำให้ลดปัญหาขยะที่เกิดจากพิธีกรรมอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจคือการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดสถานที่จัดพิธีกรรม จากพื้นที่จริงไปอยู่ในรูปแบบออนไลน์

3. การขยายความในพิธีกรรม การขยายความในพิธีกรรมเป็นลักษณะของการสอดแทรกความคิดของผู้จัดพิธีกรรมมาลงไปในตัวพิธีกรรม โดยการเพิ่มจุดประสงค์ หรือกิจกรรมบางอย่าง ทั้งนี้จุดประสงค์หรือกิจกรรมบางอย่างที่เพิ่มลงไปอาจมาจากนโยบาย ของทางภาครัฐ ดังตัวอย่างข้อมูลที่ผู้วิจัยพบ คือ การเพิ่มกิจกรรมการปล่อยปลาในพิธีกรรม สืบชะตาแม่น้ำเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลา การเพิ่มกิจกรรมจับสลากของขวัญปีใหม่ในพิธีสวด มนต์ข้ามปี การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคโควิด 19 ผ่านหุ่นเปรตสวมหน้ากาก อนามัย ในพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ เป็นต้น ข้อดีของการขยายความในพิธีกรรมอาจทำให้เห็น พิธีกรรมที่มีหน้าที่ใหม่ เช่น พิธีสืบชะตา นอกจากจะพิธีสืบชะตาคน สืบชะตาบ้าน สืบชะตาเมือง สืบชะตาแม่น้ำแล้ว ในอนาคตอาจพบการพิธีกรรมสืบชะตารูปแบบใหม่ เช่น สืบชะตาคูเมือง สืบชะตาวัด สืบชะตาสัตว์เลี้ยง เป็นต้น

4. การผนวกพิธีกรรม เป็นการผนวกพิธีกรรมหลายพิธีกรรมเข้าด้วยกัน โดยนำเอา พิธีกรรมที่มีจุดประสงค์ที่สามารถร้อยเรียงให้เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น รวมพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีบูชาเทียนชะตา และพิธีสืบชะตา เข้าด้วยกัน การผนวกพิธีกรรมนี้อาจต้องอาศัยการตัด หรือสลักลำดับขั้นตอนพิธีกรรม เพื่อให้ลำดับพิธีไม่ทับซ้อนและเป็นการกระชับเวลา เช่น ผู้ประกอบพิธีกรรมอาจทำการยกขันบูชาครูครั้งเดียว หรือตัดบทสวดที่ซ้ำกันออก ตลอดจนทำ น้ำมนต์รอบเดียวเพื่อประพรมน้ำมนต์แก่ผู้เข้าร่วมพิธี เป็นต้น ข้อดีของการผนวกพิธีกรรม คือการประหยัดทรัพยากรและเวลา ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้เข้าร่วมพิธีหลายพิธีในพิธีเดียวกัน และสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เข้าร่วมพิธีได้

5. การผลิตซ้ำพิธีกรรม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงตาม กาลเวลา การผลิตซ้ำพิธีกรรมจึงเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมไม่ให้สูญหาย ดังนั้นการผลิตซ้ำ อาจอยู่ในรูปแบบของการสร้างสรรค์พิธีกรรมขึ้นมาใหม่โดยยังคงเนื้อหาของพิธีกรรมเดิม

ดังเช่น พิธียกขันไหว้สารวิญญาณบรรพชน ที่ผู้จัดได้สร้างสรรค์โดยการผลิตซ้ำแนวคิด และนำองค์ประกอบของพิธีขอขมา มาจัดเป็นพิธีกรรมเฉพาะกิจขึ้นหลังจากเหตุการณ์รื้อถอน อาคารไม้เก่า มีอายุ 100 กว่าปี หรือการผลิตซ้ำพิธีกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการผลิตซ้ำในส่วนขององค์ประกอบในพิธีกรรม นำมาสร้างสรรค์ให้อยู่ใน รูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องราง ของขลัง ของมงคล หรืองานศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้ การผลิตซ้ำพิธีกรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับงานประเพณี หรืองานต่าง ๆ ของเมืองเก่าแพร่ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์พิธีกรรมตลอดจนสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว ที่เข้าร่วมงานประเพณี เช่น การจำลองพิธีกรรมในการแสดงละครประวัติศาสตร์เมืองแพร่ การจัดพิธีกรรมในงานเมืองเก่าแพร่ การจัดงานเทศกาลอัตลักษณ์เมืองแพร่ ตลอดจน การจำลองวิถีชีวิตของชาวเมืองแพร่สมัยโบราณ เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุป

วิจัยเรื่อง “พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นการวิจัยทางคติชนวิทยา ที่ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลคติชน ประเภทพิธีกรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน 21 พิธีกรรม พร้อมวิเคราะห์องค์ประกอบ ลำดับขั้นตอน สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ตลอดจนค้นหาแนวทาง การสร้างสรรค์พิธีกรรม เพื่อต่อยอดต้นทุนทางวัฒนธรรมในการช่วยพัฒนาเมืองเก่าแพร่ได้ในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ คือ

1. ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
2. วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
3. วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยแบ่งตามรายจุดประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ แต่เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ผู้วิจัยสามารถลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์พิธีกรรมอย่างมีส่วนร่วม ได้ จำนวน 17 พิธี และผู้วิจัยใช้ข้อมูลพิธีกรรมที่เคยได้มีการบันทึกไว้ จำนวน 4 พิธี รวมพิธีกรรมได้ 21 พิธี โดยแต่ละพิธีกรรมก็จะมีโครงสร้างอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จุดประสงค์, วัน เวลาและสถานที่, ผู้เข้าร่วมในพิธี, อุปกรณ์ในพิธี และลำดับขั้นตอนของพิธี ผู้วิจัยได้ใช้จุดประสงค์หลักของพิธีกรรมมาจัดเป็นพิธีกรรมเป็นกลุ่มพิธีได้ 6 กลุ่มพิธี ดังนี้

1. กลุ่มพิธีทำบุญ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนสร้างกุศลให้แก่ตนเองผ่านการปฏิบัติตาม

ความเชื่อในพระพุทธศาสนา มี 7 พิธี ได้แก่ พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ พิธีदानขันข้าว พิธีदानสลากภัต พิธีตั้งธรรมหลวง พิธีสวดมนต์ข้ามปี

2. กลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา

3. กลุ่มพิธีบวงสรวง คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบวงสรวง หรือเซ่นสรวงบรรพบุรุษ หรือเทพารักษ์ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูง พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

4. กลุ่มพิธีขับเคราะห์ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีส่งสังคหะบ้าน พิธีสวดเบิก พิธีสะเดาะนพเคราะห์

5. กลุ่มพิธีต่ออายุ คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการต่ออายุให้กับบุคคล และสถานที่ มี 3 พิธี ได้แก่ พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง พิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์

6. กลุ่มพิธีขอขมา คือ กลุ่มพิธีที่มีจุดประสงค์หลักในการขอขมาบุคคล หรือสถานที่ เพื่อให้บุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสถานที่นั้นให้อภัยและอำนวยการให้ประสบแต่ความสุข มี 2 พิธี ได้แก่ พิธีสูมาเมก และพิธีรดน้ำดำหัว

พิธีกรรมทั้ง 6 กลุ่มพิธี มีองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของพิธีตามที่ถูกประกอบพิธีกรรมได้กำหนดไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

1. พิธีกรรมที่มีองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของพิธีเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะเป็นพิธีกรรมที่อยู่ในกลุ่มพิธีกรรมเดียวกัน เช่น พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเที่ยงคืน พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ในกลุ่มพิธีทำบุญ และพิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา พิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา พิธีเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา ในกลุ่มพิธีรำลึกวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

2. พิธีกรรมที่มีองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของพิธีแตกต่างกัน จะพบในกลุ่มพิธีกรรมที่ต่างกันรายละเอียดในการประกอบพิธีแตกต่างกัน

3. พิธีกรรมที่มีองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของพิธีเหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนและแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง ในกลุ่มพิธีบวงสรวง ที่มีวัตถุประสงค์เหมือนกันแต่มีเครื่องเซ่นที่แตกต่างกัน พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม พิธีสืบชะตาหลวง ในกลุ่มพิธีต่ออายุ ที่ใช้อุปกรณ์เหมือนกันและแตกต่างกันเล็กน้อยแต่มีการใช้ทสวดในพิธีที่ต่างกัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์สภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้มองพิธีกรรมเป็นโครงสร้างอันมีองค์ประกอบไปด้วย จุดประสงค์ วันเวลา และสถานที่ อุปกรณ์ ผู้เข้าร่วมในพิธี และลำดับขั้นตอน พบสภาพของพิธีกรรมอยู่ 2 สภาพ คือ สภาพคงเดิม หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรมมีขนบปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางส่วนเพียงเล็กน้อย และสภาพเปลี่ยนแปลง หมายถึง องค์ประกอบของพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงปรับตามบริบททางสังคม หรือเกิดการสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่

จากการวิเคราะห์สภาพของพิธีกรรม 6 กลุ่มพิธี พบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรม มีสภาพคงเดิม และสภาพเปลี่ยนแปลง ตามรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีสภาพคงเดิม

1.1 จุดประสงค์ของพิธีกรรม ด้วยพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรมมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน และมีหน้าที่ที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในชุมชนอย่างเด่นชัดจึงทำให้มีสภาพคงเดิม

1.2 วันเวลา และสถานที่ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมตามประเพณีท้องถิ่น มีช่วงเวลาที่กำหนดตามปฏิทินท้องถิ่นอยู่แล้ว นอกจากนี้พบว่าถึงว่าชาวบ้านจะถูกอุทิศยาม ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งการจัดงานประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องผ่านการประชุม และหารือในชุมชน เพื่อกำหนดวันเวลาสถานที่

1.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ที่มีสภาพคงเดิมเพราะมีความเชื่ออย่างแนบแน่นต่ออำนาจ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธี และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ได้แก่ ผู้ประกอบพิธี ที่เป็น พระภิกษุสงฆ์ พ่ออาจารย์ หรือพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ซึ่งเป็นผู้รู้ลำดับขั้นตอน และอุปกรณ์ องค์ประกอบ ของพิธีแต่ละพิธี ส่วนผู้เข้าร่วมจะเป็นชาวบ้านนอกเขตและในพื้นที่เมืองเก่าแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดแพร่ ที่มีความศรัทธาต่อพิธีกรรมนั้น ๆ

1.4 อุปกรณ์ ที่มีสภาพคงเดิมนั้นได้มีการกำหนดมาตามจารีตของคนเมืองแพร่ เพราะเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม บางพิธีกรรมได้มีการบันทึกไว้เป็นตำรา ในการประกอบพิธี โดยเฉพาะเรื่องของการบวงสรวง และการเลี้ยงผี ที่กำหนดเครื่อง เช่น หรือเครื่องบวงสรวงหลักไว้อย่างชัดเจน และต้องมีครบตามจำนวนที่ระบุไว้ ซึ่งอุปกรณ์ ในการประกอบพิธีกรรมล้วนแต่มีความหมาย และนัยแฝง อันจะทำให้พิธีนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และสัมฤทธิ์ผลในการประกอบพิธี

1.5 ลำดับขั้นตอน ที่มีสภาพคงเดิมมีลักษณะคล้ายกับอุปกรณ์ในพิธีเพราะถูกบันทึก ลำดับขั้นตอนไว้เป็นตำรา โดยเฉพาะบทสวดในพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้ประกอบในพิธีจะต้องสวดบทสวด

ให้ถูกต้องหากผิดพลาดจะทำให้พินิจนั้นขาดความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติก่อนการประกอบพิธีกรรมที่ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ การยกขันตั้งหรือไหว้ครูก่อนประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ข้อบังคับ และบทสวดเหล่านี้ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจึงมีสภาพคงเดิม

2. องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีสภาพเปลี่ยนแปลง

2.1 จุดประสงค์ของพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงของจุดประสงค์ของพิธีกรรม มีปัจจัยมาจากนโยบายจากรัฐหรือนโยบายของผู้จัดพิธี พบสภาพเปลี่ยนแปลงโดยมีการเพิ่มจุดประสงค์ในพิธี

2.2 ผู้เข้าร่วมในพิธี

การเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมพิธีนั้น มีปัจจัยมาจากนโยบายเมืองเมืองเก่าแพร่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ คือ 1) การเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี เกิดจากการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ 2) การกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี เกิดจากการควบคุมจำนวนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

2.3 วันเวลา และสถานที่

การเปลี่ยนแปลงของวันเวลา และสถานที่ มีปัจจัยมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ 1) การยกเลิก หรือเลื่อนพิธีออกไปจนกว่าสถานการณ์จะดีขึ้น 2) เปลี่ยนสถานที่พิธีกรรมให้อยู่ในรูปแบบออนไลน์

2.4 อุปกรณ์

การเปลี่ยนแปลงอุปกรณ์นั้นมีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพคนในสังคมที่ต้องอาศัยความสะดวกรวดเร็ว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 2 รูปแบบ คือ 1) การเปลี่ยนอุปกรณ์ในพิธี เลือกใช้อุปกรณ์ที่หาซื้อได้สะดวกตามร้านค้า และมีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มเรียบร้อย 2) การเพิ่มอุปกรณ์ พบการเพิ่มอุปกรณ์ในการประกอบพิธีที่มีการจัดแบบออนไลน์ คือ อุปกรณ์ส่งสัญญาณภาพและเสียง ประกอบไปด้วย กล้อง คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมพิธีก็ต้องเตรียมอุปกรณ์รับสัญญาณเหล่านี้เช่นกัน

2.5 ลำดับขั้นตอน

การเปลี่ยนลำดับขั้นตอน มีปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงความของคนในสังคมที่ต้องอาศัยความสะดวกรวดเร็ว นโยบายจากภาครัฐ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบพิธีกรรม พบสภาพการเปลี่ยนแปลง 3 รูปแบบ คือ

1) การเพิ่มลำดับขั้นตอนเข้าในพิธีกรรม ด้วยเหตุนโยบายของรัฐ 2) การตัดลำดับขั้นตอนในพิธีกรรมออกไป ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และ 3) การรวมหลายขั้นตอนในหลายพิธีเข้าด้วยกัน การจัดพิธีกรรมหลายพิธีในวันเดียวกันทำให้พบการรวมหลายพิธีกรรมเข้าด้วยกัน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

1. ปัจจัยจากนโยบายจากรัฐ หรือนโยบายของผู้จัดพิธี
2. ปัจจัยจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
3. ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ
4. ปัจจัยการจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ในการวิเคราะห์หาแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลพิธีกรรมที่ได้วิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ พิธีกรรมที่มีสภาพเปลี่ยนแปลง รวมถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงมาร่วมวิเคราะห์ นำมาแลกเปลี่ยนกับวิทยากรในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้ข้อมูลการสร้างสรรค์พิธีกรรม 6 วิธี คือ

1. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยรวมพิธีกรรมและเพิ่มกิจกรรม ได้แก่ การรวมพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีสืบชะตา พิธีสวดมนต์ข้ามปีเข้าร่วมกัน และการรวมพิธีกรรมสวดเปิดพิธีกรรมส่งสังเคราะห์บ้านเข้าร่วมกัน ตลอดจนมีการเพิ่มกิจกรรมปล่อยปลาในพิธีสืบชะตาแม่น้ำยม และเพิ่มกิจกรรมจับของขวัญวันปีใหม่ในพิธีสวดมนต์ข้ามปี
2. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้เทคโนโลยี ได้แก่ การจัดพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์ ตลอดจนใช้สื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ และเป็นช่องทางรวมพิธี
3. การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ การใช้พิธีกรรมในเส้นทางท่องเที่ยวเมืองเก่า การใช้พิธีกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และการใช้พิธีกรรมสร้างเอกลักษณ์เมืองเก่า
4. การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อสร้างสำนึกในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ จัดพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำยมในประเพณีลอยกระทง การรณรงค์ใช้กระทงที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ใหม่ ตลอดจนการแจกถุงผ้าให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก
5. การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้ดนตรีและนาฏกรรม ได้แก่ การใช้ดนตรีและนาฏกรรมในการดำเนินลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม และการใช้ดนตรีและนาฏกรรมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความบันเทิงในพิธี

6. การสร้างสรรค์ในองค์ประกอบของพิธีกรรม ได้แก่ การตั้งชื่อพิธีกรรมให้น่าสนใจ การกำหนดผู้ร่วมพิธีกรรม การสร้างเครื่องรางของขลังจากวัสดุอุปกรณ์ในพิธีกรรม และการใช้พื้นที่พิธีกรรมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลวิธีการสร้างสรรค์ที่ได้จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนกับวิทยากรข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้ดังนี้

1. การตัดและการสลัปลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม
2. การเปลี่ยนรายละเอียดในพิธีกรรม
3. การขยายความในพิธีกรรม
4. การผนวกพิธีกรรม
5. การผลิตซ้ำพิธีกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

เมืองแพร่ถึงแม้จะมีอายุของเมืองยาวนานนับพันปี แต่ยังคงมีกำแพงเมืองอยู่ในสภาพสมบูรณ์มากที่สุด และยังเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและโบราณวัตถุที่มีอายุหลายร้อยปี ตลอดจนมีวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงสืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ด้วยปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้เมืองแพร่ถูกประกาศเป็นเขตพื้นที่เมืองเก่า ในปี พ.ศ.2558 ถึงแม้ว่าในปัจจุบันเมืองแพร่ ได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่วัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านยังคงมีอยู่และสืบทอดกันมาผ่านระบบความเชื่อแล้วแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจเลือกมาเป็นหัวข้อการวิจัย ซึ่งผลวิจัยพบว่า ภาพรวมของพิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีลักษณะคล้ายคลึงกับพิธีกรรมของจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตวัฒนธรรมล้านนา เพราะชาวบ้านในเมืองแพร่ยังคงความเชื่อในการนับถือศาสนาเหมือนกับชาวไทยยวนทั่ว ๆ ไปในภาคเหนือ คือ การนับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ซึ่งเป็นศาสนาที่ผสมผสานเอาความเชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนापราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเรื่องผีเข้าด้วยกัน ชาวบ้านจะปฏิบัติตามความเชื่อและความศรัทธาผ่านพิธีกรรมที่มีการผสมผสานและจัดสรรความเชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนापราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเรื่องผีอย่างลงตัว ซึ่งเป็นลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านโดยสอดคล้องกับลักษณะของศาสนาไทย ดังที่ คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง (2560, หน้า 9) กล่าวว่า ศาสนาไทย เป็นศาสนาในไทย มีขึ้นจากการประสมประสานระหว่างศาสนาผีกับศาสนาพุทธ ซึ่งศาสนาผีเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งแล้วระดับประดาให้ดูภูมิฐานทันสมัยน่าเชื่อถือ ด้วยสิ่งละอันพันละน้อยที่ได้รับจากพุทธและพราหมณ์ โดยไม่ขัดหลักผี

จากความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านนำมาสู่การปฏิบัติในรูปแบบพิธีกรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตามที่ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มพิธีกรรม เป็น 6 กลุ่มพบว่า ทุกกลุ่มพิธีกรรมมีการผสมผสานความเชื่อระหว่างพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเรื่องผี เข้าด้วยกัน คือ 1) กลุ่มพิธีทำบุญ มีความเชื่อเรื่องผีผสมกับพระพุทธศาสนาอยู่ใน พิธีตักบาตร พิธีदानขันข้าว พิธีदानสลากภัต ซึ่งเป็นพิธีที่มีจุดมุ่งหมายในการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ มีพระสงฆ์ประกอบพิธีเสมือนสื่อกลางระหว่างโลกของคนเป็นกับคนตาย หรือระหว่างคนกับผี 2) กลุ่มพิธีรำลึกในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง แต่ในพิธีนั้นก็ยังเห็นถึงความเชื่อเรื่องของผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แฝงในขั้นตอนการแผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวร และเทวดา 3) กลุ่มพิธีบวงสรวงชาวบ้านในเขตเมืองเก่าจะใช้ทั้งพิธีพราหมณ์ และพิธีผีรวมกัน ถึงแม้พิธีกลุ่มบวงสรวงนี้จะใช้พราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีบวงสรวงเทวดา และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (ผี) ในพิธีจะมีบรรดาช่างทรงของผีในเมืองแพร่เข้าร่วม เมื่อเสร็จพิธีก็จะเปิดพื้นที่ให้มีการพ้อนผีเมืองอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน นอกจากนี้ในพิธีเลี้ยงผีเจ้าพ่อบุญสูงนั้นถึงแม้จะเป็นพิธีเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ แต่ยังคงมีการผสมผสานความเชื่อพุทธกับพราหมณ์ เห็นได้จากการที่ช่างทรงไหว้ครูก่อนให้เจ้าพ่อประทับร่าง ในบทไหว้ครูจะอ้างถึงเทพตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และการให้พรแก่ลูกหลานเจ้าพ่อจะใช้ทองคำภาษาบาลีแบบพุทธศาสนาที่อารธนาคุณพระรัตนตรัยมาปกป้องรักษาลูกหลาน นอกจากนี้ในพิธียังมีการรวมเงินจากลูกหลานเพื่อนำไปสร้างวัดเป็นการเสริมบารมีของเจ้าพ่อ และเกิดความผาสุกแก่บรรดาลูกหลาน 4) กลุ่มพิธีกลุ่มต่ออายุ และ 5) กลุ่มพิธีขับเคราะห์ทั้ง 2 กลุ่มนี้ จะผสมความเชื่อของพุทธพราหมณ์และผีเข้าด้วยกัน โดยเห็นได้ชัดจากการประกอบพิธี ถึงแม้ผู้ประกอบพิธีจะเป็นพระสงฆ์ เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา แต่การปฏิบัติเมื่อขณะไหว้ครูก่อนประกอบพิธีในบทไหว้ครูก็จะกล่าวอ้างถึงเทพต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาเป็นครู โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ส่วนความเชื่อเรื่องผี ก็จะมีผีอารักษ์ที่รักษาสถานที่ ผีร้ายหรือความโชคร้าย โรคภัยต่าง ๆ ที่มารังควานชาวบ้านจะถูกนำเสนอผ่านบทส่งนพเคราะห์ และการให้พรหลังเสร็จพิธีส่งสังคหะบ้าน 6) กลุ่มพิธีขอขมา จะเห็นได้ชัดจากบทขอขมา ในพิธีสุมาเมกที่ผนวกเอาแนวคิดพระพุทธศาสนาอย่างบทแผ่เมตตาเข้ากับความเชื่อเรื่องผีเทวดาอารักษ์ที่อยู่ใต้มก (กำแพง) อันเป็นสัญลักษณ์ของการคุ้มครองคนในกำแพงเมือง

การที่ความเชื่อเรื่องผีปรากฏอยู่แทบทุกพิธีกรรมนั้นเป็นการย้ำว่า ความเชื่อเรื่องผีมีความเข้มแข็งที่ฝังลึกอยู่ในความรู้สึกของชาวบ้าน ชาวบ้านในชุมชนพื้นที่เมืองเก่ายังคงเชื่อว่ในชุมชนมีผีทั้งดีและผีร้าย ผีดี คือ ผีที่ให้คุณคุ้มครองชาวบ้าน อย่างผีเจ้าเมือง ผีบรรพบุรุษ

ผีอารักษ์ นอกจากนี้ยังรวมเอาบรรดาเทพเทวดาต่าง ๆ ที่ปกป้องคุ้มครองเมืองแพร์อีกด้วย ส่วนผีร้าย เป็นสิ่งชั่วร้าย สิ่งไม่ดีไม่งาม ที่บันดาลสิ่งเลวร้ายให้ชาวบ้านเกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และโรคภัยต่าง ๆ ฉะนั้นในแต่ละปีหรือเมื่อเกิดเหตุร้ายชาวบ้านก็จะจัดพิธีกรรมขับไล่ สิ่งไม่ดีหรือผีร้ายออกจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องของผลการศึกษาของ ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ (2551) ที่ได้ศึกษาความเชื่อในการนับถือผีของชาวแพร์ พบว่า ชาวแพร์ นับถือผีควบคู่กับพุทธศาสนา ผีดีที่ให้คุณจะมีอำนาจสูงสุดมีทั้ง ระดับเมือง คือ ผีเจ้าเมือง ระดับหมู่บ้าน คือ ผีอารักษ์ ระดับครอบครัว คือ ผีบรรพบุรุษ ที่จะปกป้องรักษาชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข ส่วนผีร้าย เป็นภูตผีปีศาจ วิญญาณไร้ญาติที่ให้โทษ รวมไปถึงการทำผิดข้อห้ามของสังคม เป็นการละเมิด “ซิด” ซึ่งอาจนำอันตรายมาสู่ผู้คนได้ ดังนั้น ผี ที่ปรากฏในพิธีกรรม จึงอยู่ในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นความเชื่อของชาวไทยยวนในภาคเหนือที่ยังคงอยู่ ดังที่ อัมพร ชุนเนียม (2547) ที่ได้ศึกษาพิธีกรรมและประเพณีของชาวไทยยวน พบว่า ทุกพิธีกรรมของชาวไทยยวนที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อเรื่องการนับถือผีเป็นสำคัญ และการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับพระพุทธศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยยวน

หากมองพิธีกรรมตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่แล้วจะพบว่า พิธีกรรมมีโครงสร้างอันอาศัยองค์ประกอบหลายส่วนเข้าด้วยกัน การจะประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จทุกองค์ประกอบจะต้องทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ซึ่งในพิธีกรรมจะมีองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ ผู้เข้าร่วมในพิธี ได้แก่ ผู้ประกอบพิธี ผู้จัดพิธี และผู้เข้าร่วมพิธี ที่มีหน้าที่ทำให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จ เริ่มจากผู้ประกอบพิธีนอกจากจะมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้จัดพิธีในการกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ ในพิธีกรรม ทั้งจุดประสงค์ วันเวลาและสถานที่ และอุปกรณ์ในพิธีแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมมีหน้าที่ที่สำคัญ คือ การประกอบพิธีกรรมตามลำดับขั้นตอน เพื่อให้พิธีกรรมบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้การกำหนดลำดับขั้นตอนก่อนและหลังในพิธี ผู้วิจัยยัง พบว่า ในพิธีกรรมเดียวกัน หากผู้ประกอบพิธีต่างกัน ลำดับขั้นตอนและองค์ประกอบอื่น ๆ ก็จะไม่แตกต่างกัน เพราะผู้ประกอบพิธีจะยึดตำราของตนที่ได้รับการถ่ายทอดมา ดังคำที่ว่า “ศิษย์ต่างครู อาจารย์ต่างวัด ปับต่างหน่วย ต่างไฟต่างมี” ซึ่งลำดับขั้นตอนส่วนใหญ่จะกำหนดเอาตามความสะดวกและความเหมาะสมของบริบทในขณะประกอบพิธีเป็นสำคัญ บางพิธีอาจมีการตัดทอนลำดับขั้นตอนออกไป บางพิธีมีการสลับลำดับขั้นตอน แต่ถึงอย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้ประกอบพิธียึดถืออย่างเคร่งครัดขณะประกอบพิธีกรรมนั้น คือ บทสวด และคาถาต่าง ๆ ตัวบทวรรณกรรมเหล่านี้มีความหลากหลาย ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเลือกใช้ให้ถูกต้องตามพิธี นอกจากนี้บทสวด หรือคาถาเหล่านี้ยังเป็นตัวกำหนดการกระทำของผู้เข้าร่วมในพิธีอีกด้วย

เช่น การจุดธูปเทียนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจุดและดับเทียนน้ำมัน การพรมน้ำมัน การกรวดน้ำ และรับพร จะเกิดขึ้นขณะใดบทสวดและคาถาจะเป็นตัวกำหนด โดยลักษณะบทสวดมี 2 ลักษณะ หากตัวบทเป็นภาษาบาลีผู้ประกอบพิธีจะมีความเคร่งครัดเป็นอย่างมากในขณะที่ประกอบพิธีกรรม ส่วนตัวบทที่เป็นภาษาพื้นเมืองที่ถูกแต่งขึ้น มักมีรูปแบบเป็นโครงสร้างของบทสวดที่สามารถเพิ่มความลงในตัวบทสวด หรือต้นสดในลักษณะของปฏิภาณกวี บทสวดลักษณะนี้ ความเคร่งครัดก็จะลดน้อยลงส่วนมากจะพบในการให้พรผู้เข้าร่วมพิธีกรรม โดยเนื้อหาของบทสวดหรือคาถาในพิธีกรรมจะมีจุดประสงค์เพื่อการร้องขอหรืออ้อนวอน สวดเพื่อสรรเสริญและขอบคุณ ตลอดจนจนสวดเพื่อให้พิธีนั้นสำเร็จ อันเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธี

หากมองในเรื่องเพศของผู้ประกอบพิธีกรรมพบว่าในพิธีกรรมพุทธ และพราหมณ์ผู้ชายจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทั้งสิ้น ส่วนพิธีกรรมผีโดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ จะมีผู้หญิงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของคนอุษาคเนย์ที่ผู้หญิงมีบทบาทในพิธีกรรมอย่างมากทั้งในแง่ของผู้นำพิธีกรรมอย่างหมอผี คนทรง รวมไปถึงเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีกรรม อย่างเช่น การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ การพ้อนรำ (นิชาพร จำเริญ และอรพรรณ พิศลยบุตร, 2565, สื่อออนไลน์)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบว่า บางพิธีกรรมไม่สามารถจัดได้เนื่องจากผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นได้เสียชีวิตไปแล้ว และบางพิธีกรรมไม่สามารถหาผู้ประกอบพิธีกรรมได้ในห้วงเวลาดังกล่าว จึงทำให้ต้องพักการจัดพิธีกรรมในปีนั้น ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวบ้านก็จะพยายามหาผู้ประกอบพิธีกรรมจากที่อื่นมาทดแทน และพยายามฟื้นฟูพิธีกรรมนั้นให้สืบต่อไปในชุมชนของตน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ แรดคลิฟฟ์-บราวน์ (อ้างอิงใน นิยพรรณ ผลพัฒนา, 2539, หน้า 108-109) ที่เปรียบโครงสร้างของสังคมคล้ายกับโครงสร้างร่างกายมนุษย์ สังคมเปรียบเสมือนอินทรีย์ซึ่งมีชีวิต มีการเจริญเติบโต เจ็บป่วย รักษาได้ เมื่อหายจากการเจ็บป่วยจะก้าวเดินต่อไป ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะประกอบเพื่อการคงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างดำรงตน หากสังคมชะงักงันหรือพัฒนาไปได้ช้าสังคมก็จะหาแนวทางการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อการดำรงอยู่หรือพัฒนาก้าวต่อไป

นอกจากผู้ประกอบพิธีกรรมที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมแล้ว ผู้จัดพิธีก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ที่ทำหน้าที่ดำเนินการส่วนต่าง ๆ ตามผู้ประกอบพิธีกรรมได้ระบุไว้ในแต่ละพิธี โดยการจัดพิธีแต่ละครั้ง ผู้จัดพิธีจะยึดเอามติในที่ประชุมและคำนึงถึงจุดประสงค์ วัน เวลา และสถานที่ ในการประกอบพิธีกรรม เป็นเบื้องต้น พิธีกรรมส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่ จะมีหน่วยงานในท้องถิ่นอย่างเทศบาลเมืองแพร่เป็นเจ้าภาพ ร่วมกับชุมชนในเขตพื้นที่เมืองเก่า การจัดพิธีผู้จัดพิธีจะจัดเตรียมความเรียบร้อย ตลอดจนมีการวางแผนแบ่งงาน

อย่างเป็นระบบ และที่สำคัญทุกพิธีจะมีชุมชนเป็นส่วนร่วมให้ความร่วมมือ ทำให้เกิดภาพความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน ดังที่ พจนาน เอกบุตร (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ชุมชนลำปางหลวงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม พบว่า การจัดงานประเพณีชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน รูปแบบและวิธีการจัดงานมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบไปด้วย วัด ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละที่ทำให้การเป็นไปอย่างเข้มแข็งและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ทั้งนี้ การจัดพิธีกรรมส่วนใหญ่ของเขตชุมชนเมืองเก่าแพร์นั้น จะจัดให้อยู่ในห้วงประเพณีวันสำคัญตามปฏิทิน เช่น ช่วงปีใหม่เปลี่ยนพุทธศักราชจะมีการจัดพิธีสวดมนต์ข้ามปี พิธีสวดนพเคราะห์บูชาเทียนในวันส่งท้ายปีเก่า และจัดพิธีตักบาตรในขึ้นปีใหม่ ช่วงประเพณีสงกรานต์จะจัดพิธีสูมาเมก พิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ พิธีสวดเบิกและพิธีส่งสังคหะบ้าน ช่วงประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีการจัดพิธีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ พิธีตักบาตร พิธีสืบทอดชะตา ช่วงประเพณีลอยกระทงจะมีการจัดสืบทอดชะตาแม่น้ำ พิธีตั้งธรรมหลวง เป็นต้น ซึ่งการเลือกช่วงเวลาในการจัดที่ตรงกับช่วงเทศกาลที่มีวันหยุดนักขัตฤกษ์นั้นจะทำให้การบริหารจัดการรวมคนประหยัดทรัพยากรในการจัดพิธี ตลอดจนสามารถประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกพื้นที่ได้เข้าร่วมพิธีอันเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และสามารถกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของชุมชน สอดคล้องผลการวิจัยของ ประเสริฐ รุณรา (2557) ที่ได้ศึกษา พิธีสวดนพเคราะห์ พบว่า การจัดพิธีกรรมมีต้นทุนและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้พิธีกรรมยังสามารถระดมมวลชน และระดมทุน ดังนั้นการจัดพิธีสวดนพเคราะห์ในวันหยุดสำคัญ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ทำให้ผู้เข้าร่วม สามารถเดินทางมาเข้าร่วมพิธีได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการจัดพิธีอีกด้วย

สำหรับผู้เข้าร่วมพิธีนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ จะมีบางส่วนที่เป็นคนนอกพื้นที่ที่มีความสนใจในพิธี นอกจากจะเข้าร่วมพิธีในวันงานพิธีแล้วชาวบ้านในพื้นที่จะให้ความร่วมมือร่วมแรงกับทางผู้จัดพิธีในการเพื่อจัดงานประเพณีหรือพิธีกรรมขึ้นมา แล้วเมื่อเสร็จสิ้นพิธีชาวบ้านก็ช่วยเหลือผู้จัดพิธีในการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ในพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้เห็นถึงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในชุมชน พิธีกรรมจึงมีหน้าที่อีกหน้าที่คือรวมคน ตลอดจนสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชน สอดคล้องกับคำกล่าวของ ศิราพร ณ ถลาง (2548, หน้า 321) ที่กล่าวถึงสังคมประเพณี พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกอบอุ่น พิธีกรรมสร้างความรู้สึก “เป็นพวกเดียวกัน” ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า องค์ประกอบอันเป็นโครงสร้างที่มีหน้าที่ที่สำคัญที่สุดในพิธีกรรมก็คือ ผู้เข้าร่วมในพิธี อันประกอบด้วย ผู้ประกอบพิธี ผู้จัดพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี เปรียบเสมือนฟันเฟืองในการขับเคลื่อนพิธีกรรมอันเป็นโครงสร้างของสังคมนั้น ๆ ให้ทำหน้าที่ตามความต้องการ

คนในสังคมที่ต้องการความสุข ดังที่ มาลีเนาสกี (อ้างอิงใน สนิท สัมครการ, 2538, หน้า 18) กล่าวว่า โครงสร้างจะต้องทำหน้าที่เสมอ ดังนั้น โครงสร้างทางสังคมจึงต้องทำหน้าที่ตอบสนอง ความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยสาระสำคัญ คือ สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยความสงบสุข จะต้องสร้างโครงสร้างเพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่จำเป็นต่าง ๆ ต่อสังคม เช่น หน้าที่การอบรมเรื่อง วัฒนธรรมปลูกฝังประเพณีความเชื่อ หน้าที่ปกครองบ้านเมือง การสร้างความเป็นระเบียบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อบริบททางสังคมของชุมชนเปลี่ยนไป วิถีชีวิตของชาวบ้านก็จะ เปลี่ยนไปรูปแบบของพิธีกรรมและความศรัทธาก็เปลี่ยนไปเป็นธรรมดา พิธีกรรมจึงต้องปรับตัว ตามสภาพที่เปลี่ยนแปลง จากการศึกษาสภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ผู้วิจัยพบ สภาพขององค์ประกอบในพิธีกรรม 2 ลักษณะ คือ สภาพคงเดิม และสภาพเปลี่ยนแปลง เหตุผลหลักที่ทำให้สภาพขององค์ประกอบของพิธีกรรมนั้นคงเดิม คือ การบันทึกความศักดิ์สิทธิ์ ไว้เป็นในลายลักษณ์อักษรอยู่ในรูปแบบบั้งสา หรือตำราประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ สภาพคงเดิมนี จะเกี่ยวข้องกับบทสวด คาถาต่าง ๆ เพราะบทสวดหรือคาถามีความเกี่ยวข้องกับพลังอำนาจ เหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จลุล่วงและชาวบ้านจะได้รับผลของการประกอบ พิธีกรรมนั้น ๆ จากพลังอำนาจอันเป็นลี้ลับศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพบูชาจึงยากแก่การเปลี่ยนแปลง ดังที่ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2561, หน้า 181) ได้พบว่า การดำรงอยู่ของพิธีกรรมชาวไทลื้อ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น สิ่งที่ทำให้พิธีกรรมดำรงอยู่ คือ พลังแห่งความเชื่อ และความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพลังจากนามธรรมอันสูงส่งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

ส่วนพิธีกรรมที่มีสภาพเปลี่ยนแปลงจะเกิดในทุกองค์ประกอบของพิธีกรรม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้แก่ นโยบายจากรัฐ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว รวมไปถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ซึ่งปัจจัย เหล่านี้ทำให้สภาพขององค์ประกอบในพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป เช่น 1) จุดประสงค์ของพิธีกรรม เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของภาครัฐหรือผู้จัด 2) ผู้เข้าร่วมพิธีเพิ่มจำนวนขึ้นจาก การประชาสัมพันธ์เข้าร่วมตามนโยบายเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และถูกจำกัดผู้เข้าร่วม เมื่อมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 3) วันเวลาและสถานที่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 4) อุปกรณ์ในพิธีมีการเสริมเติมแต่งให้ทันสมัย ทันสมัย หรือถูกตัดทอนแทนที่ด้วยสิ่งใหม่เพราะยากที่จะหาวัสดุอุปกรณ์ที่ตรงตามตำราในอดีต รวมถึงเกิดกระบวนการนำอุปกรณ์ในพิธีมาใช้ใหม่ (Reuses) เพื่อตอบสนองนโยบายการอนุรักษ์ พลังงาน 5) ลำดับขั้นตอนในพิธีมีการลด เพิ่ม สลับ ตลอดจนผสมผสานพิธีกรรมหลายพิธีกรรม เข้าด้วยกันตามนโยบายของผู้จัดพิธี และข้อจำกัดในเรื่องเวลา 6) ผู้วิจัยยังพบการสร้างพิธีกรรม

ขึ้นใหม่ ดังเช่น พิธียกชั้นไหว้สาวิญญูณบรรพชน หลังจากเกิดเหตุการณ์รื้ออาคารเก่า บอมเบย์ เบอร์มาร์ นอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงสภาพไปอย่างรวดเร็ว คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 เพราะสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจะต้องปรับตัวให้อยู่ในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ดังนั้นพิธีกรรมก็ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด เช่น การใช้ประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดพื้นที่ของพิธีกรรมแบบออนไลน์ (Online) พื้นที่ของพิธีกรรมได้ขยายกว้างมากยิ่งขึ้นและง่ายต่อการเข้าถึง ซึ่งก่อให้เกิดผลดี พิธีกรรมหลายพิธีในเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่จึงจัดในรูปแบบออนไลน์ และปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดความพยายามในการนำพิธีกรรมมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อใช้พัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองเก่าแพร่ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนซึ่งสภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์เหล่านี้สามารถพบในหลายพิธีกรรมที่มีการสร้างสรรค์ ดังที่นักวิชาการคติชนวิทยาหลายท่านได้ทำการวิจัย อาทิ เชิดชาย หิรัญโร (2557) ได้พบการประยุกต์พิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ในล้านนาซึ่งในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนในหลายส่วน สามารถสรุปเป็นการประยุกต์พิธีกรรมได้ 5 รูปแบบ คือ การเพิ่มเติม การลดทอน การปรับเปลี่ยน การผสมผสาน และการสร้างใหม่ ในขณะเดียวกัน ประเสริฐ รุณรา (2557) ได้ศึกษาพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทย วัชรารักษ์ ดิษฐบ้าน (2557) ได้ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุต โดยพบลักษณะปัจจัยร่วมสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมอย่างมีพลวัต คือ การท่องเที่ยวและบทบาทของภาครัฐและเอกชน มีส่วนทำให้รูปแบบพิธีมีความอลังการ โดยผู้ประกอบการพิธีมักสร้างรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อจูงใจมวลชนให้เข้าร่วมพิธีกรรม

จากข้อมูลภาคสนามในประเด็นสภาพและการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ผู้วิจัยได้นำมารวบรวมสนทนากลุ่มกับวิทยากรในประเด็นแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรม พบแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในเขตเมืองเก่าแพร่ 6 แนวทาง คือ การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยรวมหลายพิธีเข้าด้วยกัน การสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้เทคโนโลยี การสร้างสรรค์พิธีกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างสรรค์พิธีกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และการสร้างสรรค์พิธีกรรมโดยใช้นาฏกรรม ซึ่งการสร้างสรรค์ทั้ง 6 แนวทางนี้ จะทำให้เกิดคุณค่าของพิธีกรรม 2 รูปแบบ คือ คุณค่าพิธีกรรมที่คงอยู่ในฐานะโครงสร้างของสังคมที่ทำหน้าที่ให้สังคมเกิดความสงบสุข คุณค่าพิธีกรรมในฐานะการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน และคุณค่าพิธีกรรมในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเมืองเก่าแพร่

ทั้งนี้ คุณค่าพิธีกรรมในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรม เป็นที่น่าสนใจ ในวงสนทนากับวิทยากรเป็นอย่างดี โดยมีประเด็นสำคัญคือ การนำพิธีกรรมมาสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นทำได้ แต่การจะทำให้พิธีกรรมที่สร้างสรรค์นั้นอยู่ยั่งยืนนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเมืองเก่าแพร่ โดยเริ่มจากความรู้และเข้าใจของตัวผู้สร้างสรรค์ที่จะหยิบเอาพิธีกรรม หรือวิธีการมาเสนอต่อชาวบ้านในชุมชนให้ได้เข้าใจถึงแนวคิดและวิธีการเพื่อให้ชาวบ้านยอมรับ หากชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือหรือเกิดการต่อต้าน ก็จะเป็นโทษมากกว่าประโยชน์ เพราะพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเมืองแพร่เป็นเรื่องของความเชื่อที่ละเอียดอ่อนของชาวบ้าน ดังนั้นการเสนอแนวทางในการพัฒนาโดยการสร้างสรรค์พิธีกรรมใด ๆ นั้น จะต้องผ่านความเห็นชอบจากชาวบ้านในชุมชนก่อนเสมอ เมื่อผ่านความเห็นชอบแล้วการจัดการเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นภาระหนักต่อผู้จัด ซึ่งผู้จัดจะต้องคอยควบคุมและดูแลนักท่องเที่ยวให้อยู่ในข้อปฏิบัติตามของชุมชนเพื่อไม่ให้ “ชืด” (เกิดอาเพศ) ดังนั้น ผู้จัดการท่องเที่ยวต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิต ความเชื่อของคนในเมืองเก่า หากสามารถจัดการสิ่งเหล่านี้ได้ก็จะได้แนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประมินทร์ จารุวร (2559) ที่ได้วิเคราะห์เรื่องการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ว่า การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คติชนในสังคมประเพณีที่ “ขายได้” ได้รับความเลือกสรรเพื่อนำมาสร้างภาพลักษณ์ในเขตหน้าฉากอันเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และปิดบังคติชนบางส่วนไว้เป็นเขตหลังฉาก นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน ที่ด้านหนึ่งทำให้คติชนและสังคมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป แต่อีกด้านหนึ่งก็ช่วยรื้อฟื้นและสืบทอดคติชนต่าง ๆ เอาไว้ แม้จะแตกต่างจากบริบทเดิม แต่ก็ช่วยให้คติชนเหล่านั้นมีการนำมาใช้ประโยชน์ในบริบทของสังคมใหม่เช่นปัจจุบัน ซึ่งหากมีการถ่วงดุลระหว่าง “คุณค่า” กับการเพิ่ม “มูลค่า” ของคติชนและเลือกใช้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

สุดท้ายการวิจัยเรื่อง พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในเขตเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เรื่องนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า นอกจากพิธีกรรมจะเป็นผลผลิตจากความเชื่อของมนุษย์ที่ยังคงทำหน้าที่เดิมในการสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิต และหน้าที่ใหม่ในการสร้างมูลค่าด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีเรื่องการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแห่งเหตุและปัจจัยต่าง ๆ เมื่อมนุษย์และสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้พิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุและปัจจัยนั้น ๆ ด้วยปรากฏการณ์นี้ผู้วิจัยจึงได้รับรู้และเข้าใจถึง

เรื่องเหตุและผล ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอันเป็นสัจธรรมของชีวิตที่หมุนตามกฎ อิทัปปัจจยตา ตามบทบาทที่ได้ออกมาในบทนำของวิจัยนี้ คือ

อติ อิมสมิ สติ อิทั โหติ   อิมสุปปาทา อิทั อูปุปชติ
อิมสมิ อสติ อิทั น โหติ   อิมสส นิโรธา อิทั นิรุชฺเฌติ

ขุ.ม.(บาลี) 29/865/534

ที่มีใจความ แปลว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้รวบรวมและวิเคราะห์พิธีกรรมในเมืองเก่าแพร่ จำนวน 21 พิธี ซึ่งข้อมูลพิธีกรรมที่ได้เก็บรวบรวมนั้นมีครบถ้วนสามารถนำไปใช้อ้างอิงหรือจัดพิธีกรรมขึ้นได้ หากแต่ในการจัดพิธีกรรม และการเตรียมองค์ประกอบต่าง ๆ นั้น จะต้องมีความรู้และประสบการณ์ เนื่องจากในแต่ละพิธีจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่แสดงถึงความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ที่จะสรรค์สร้างความเชื่อและความศรัทธาในพิธีกรรมนั้น ๆ ส่วนการนำผลวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมไปใช้ควรศึกษาถึงบริบทในพื้นที่ก่อนเพราะแนวทางการสร้างสรรค์แต่ละแนวทางที่ได้จากการวิจัยนี้ อยู่ในบริบทของคนในจังหวัดแพร่ หากจะนำพิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมไปใช้ในท้องถิ่นอื่น ๆ อาจเป็นการยากแก่การยอมรับของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาพิธีกรรมในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ยังมีความน่าสนใจ โดยผู้ที่สนใจสามารถศึกษาประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติมจากงานวิจัยนี้ได้ เช่น การศึกษาการสร้างสรรค์พิธีกรรมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 การศึกษาพิธีกรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่าจังหวัดอื่น ๆ การศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมลักษณะเดียวกันในต่างพื้นที่ การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมในท้องถิ่นอื่น ๆ การศึกษาพัฒนาการของพิธีกรรมในท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2552). **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมประชาสัมพันธ์. (27 ธันวาคม 2560). **จังหวัดแพร่เตรียมจัดกิจกรรมนั่งรถราง “ผอบ้านแอ่วเวียง(ยามค่ำ) Phare Sight-seeing Night Tour”** สืบค้นเมื่อ วันที่ 31 สิงหาคม 2564, จาก https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/WNECO6012270010017.
- กรมประชาสัมพันธ์. (6 พฤศจิกายน 2561). **จังหวัดแพร่ เตรียมตัวเปิดโครงการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์พัฒนาเมืองเก่า**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก <http://region3.prd.go.th/ct/news/viewnews.php?ID=181106151631>.
- กรมประชาสัมพันธ์. (10 ตุลาคม 2562). **จังหวัดแพร่ จัดประชุมสรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาเมืองเก่าเพื่อการท่องเที่ยวของกลุ่มล้านนาตะวันออก**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก <http://region3.prd.go.th/ct/news/viewnews.php?ID=191010155430>.
- กรมสุขภาพจิต. (27 พฤษภาคม 2563). **New Normal ชีวิตวิถีใหม่**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 30 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>.
- กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2556). ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม: ความเปลี่ยนแปลงในกระแสวัฒนธรรม. **ไทยคดีศึกษา**, 10, 3-15.
- กิ่งแก้ว อัดถาวร. (2528). ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทยศึกษา: อารยธรรม เล่ม 2**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กิ่งแก้ว อัดถาวร. (2533). ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาไทยคดีศึกษา (อารยธรรม)**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- กิตติพร สัจจะบุตร. (2549). **ศึกษาประเพณีในรอบปีและผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามประเพณีในรอบปีของชาวไทยมุสลิม อำเภอละงู จังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- ข่าวภูธรออนไลน์. (13 เมษายน 2563). **สร้างขวัญและกำลังใจ !!! พระโกศัยเจติยารักษ์ รองเจ้าคณะจ.แพร่ จัด “จุดเทียนบูชา ภาวนารักษาใจ ต้านภัยโควิด-19”**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.khaophuthon.com/26334>.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน

เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2543). **วัฒนธรรม พัฒนาการทาง**

ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ ภูมิปัญญา จังหวัดแพร่. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า. (10 มีนาคม 2558).

ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่.

คมกฤษ ชูย์เต็กเค่ง (2560). **ภารตะ-สยาม? ฝั พราหมณ์ พุทธ?**. กรุงเทพฯ: มติชน.

คำนวน นวลสนอง. (2540). **ประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยมุสลิม จังหวัดพัทลุง.** สงขลา:

สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

จันจิรา แกมขุนทด. (2544). **ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขต**

เทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,

มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้าน.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ

มหาสารคาม.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2537). **เอกสารรวบรวมบทความ ความเชื่อและพิธีกรรม:**

ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

เชิดชาย ทิรัญโร. (2557). **ภูมิปัญญาล้านนาในการประยุกต์คัมภีร์และพิธีกรรม**

"สืบ ส่ง ถอน" ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมในปัจจุบัน. ดุษฎีนิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ฐานิตย์ สุพรหม. (2549). **การจัดทำข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องพิธีสงเคราะห์ของ**

ชุมชนบ้านผาตั้ง ตำบลขุนควร อำเภอปาง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.,

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ณรงค์ เล็งประชา. (2544). **วิถีไทย.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฐวัตร อินทร์ภักดี. (2559). **คติชนสร้างสรรค์ จากความเชื่อเรื่องครุหมอโนราที่**

ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นิชาพร จำเนียร และ อรพรรณ พิศลยบุตร. (20 มิถุนายน 2565). **ร่างทรง: ฝั เพศ**

และการเมืองบนพื้นที่ความเชื่อ. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒ. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2565,

จาก <http://www.ica.swu.ac.th/news/detail/2/156>.

- ครุณี โอวิทยากุล. (2561). แนวคิดสุขภาพและการดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ในการบริหารทันตกรรมพร้อมมูล. **ชม.ทันตสาร**, 38, 54-64.
- ทรงสิริ วิจิราภรณ์. (2559). ประเพณีผีชนน้ำ: กรณีศึกษา ประเพณีผีชนน้ำ บ้านนาซาว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 1, 37-39.
- ทวี เชื้อนแก้ว (ผู้รวบรวม). (2554). **สวดมนต์ฉบับภาคเหนือ**. เชียงใหม่: แสงเทียน.
- ไทยรัฐออนไลน์. (19 มิถุนายน 2563). รื้อ “บอมเบย์เบอร์มา” บานปลาย โยนกลองกันวุ่น ผวจ. อ่างแค้เซ็นให้ซ่อม. **ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1872671>.
- นียบพรรณ ผลวัฒนะ. (2539). **มานุษยวิทยาว่าด้วยระบบครอบครัว การแต่งงาน และเครือญาติ**. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- ปกรณั ตันสกุล (ผู้บรรยาย). ความสำคัญของพิธีกรรมตามประเพณีโบราณ. ใน **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2560). **ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง**. ของแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- ประมินทร์ จารุวร. (2559). **คติชนกับการท่องเที่ยว: หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร และคณะ. (2527). **ภาษากับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ประชิด สุกณะพัฒน์. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน และนิพนธ์ อินสิน. (2530). **ภาษากับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ประเสริฐ รุณรา. (2557). **พิธีสวดนพเคราะห์: พลวัตของพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ อ.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2561). **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทยลื้อ จังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.

- พจนานุกรม. (2556). **ชุมชนลำปางหลงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม กรณีศึกษา งานประเพณีเป็งไหว้สาพระธาตุเจ้า อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พณิตา พุ่มเอี่ยม. (2538). **ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขต เทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, สงขลา.
- พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง จัวยสังคหะ**. (ม.ป.ป.). ลำพูน: ภิญโญลำพูน.
- พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง สรกรวิรัชชาสูตร**. (ม.ป.ป.). ลำพูน: ภิญโญลำพูน.
- พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ เรื่อง พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทิมพานต์**. (ม.ป.ป.). ลำพูน: ภิญโญลำพูน.
- พระยาอนุমানราชชน. (2514). **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา
- พิจิตร สมศักดิ์ และมณี ม่วงทอง. (25 ธันวาคม 2562). **ฉลองครบรอบ 1,191 ปี วัฒนธรรมประเพณียอดเยี่ยมดีดี. ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1733478>.
- พุทธทาสภิกขุ. (2516). **อิทัปปัจจยตา**. กรุงเทพฯ: พระนคร.
- ไพรวลัย ชมภูพาน. (2540). **พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหนองเหล็กอำเภอ โกลสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ภิกขุโพธิ์ แสนยานุภาพ. (2537). **เอกสารรวบรวมบทความ ความเชื่อและพิธีกรรม: ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไทย-ไท**. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- มงคล นุ่นทอง. (2535). **โลกทัศน์ที่ปรากฏในประเพณีของคนไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- มณี พยอมยงค์. (2536). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณี พยอมยงค์. (2548). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 5). เชียงใหม่: ส.ทรัพย์.

- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, (2558). **ฐานข้อมูลนามานุกรมวรรณคดีไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2562, จาก https://www.sac.or.th/databases/thailitdir/item_name.Php.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). **มนุษย์กับวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- เรณู อรรถสุเมศร์. (2535). **คติชนวิทยา**. เชียงใหม่: โครงการพัฒนาตำราสถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- วรพร บำบัด. (ม.ป.ป.). **บันทึกประเพณีน้ำรั้วของจังหวัดแพร่**.แพร่: เมืองแพร่การพิมพ์.
- วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. (16 กรกฎาคม 2561). **“เมืองแพร่” และโครงสร้างทางกายภาพของเมืองโบราณที่มีชีวิต**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 3 มกราคม 2563, จาก <https://suanlek.klek.wordpress.com/2018/07/16/veingphrae/>.
- วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. (2557). **การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน**. ดุษฎีนิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิญญู ผลสวัสดิ์. (2536). **พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ศักดิ์ดา มีสัตย์. (2557). **ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของเทศบาลเมือง จังหวัดสุโขทัย**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,เลย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2548). **ทฤษฎีคติชนวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). **คติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลีโถม และวัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. (2551). **นครแพร่ จากอดีตมาปัจจุบัน**. **ภูมิเวทวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โรงเรียนนาวิรัตน์. (2539). **ประเพณีและพิธีกรรมพื้นบ้านเมืองแพร่**. แพร่: เมืองแพร่.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). **ประเพณีไทยภาคเหนือ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3) นนทบุรี: ศรีปัญญา.

สนิท สมัครการ. (2538). **วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2543). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมมาศ ณ จรูญ. (2545). **ศึกษาประเพณีถือศีลอดในเดือนรอมฎอมของชาวไทยมุสลิมในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

สมฤทธิ์ ชัยพลังฤทธิ์. (10 พฤษภาคม 2564). **ชาวบ้านแห่บูชา “ตาแหลวจิว”**

วัดพันเชิงไว้ป้องกันคุ้มภัยและภูติผีปีศาจ. สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2564,

จาก <https://www.komchadluek.net/news/466377>.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2551). **การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานจังหวัดแพร่. (2559). **แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ (พ.ศ. 2561–2564)**. ม.ป.ท.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). **โครงการกำหนด**

ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าแพร่. แพร่: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่. (23 ธันวาคม 2562). **งานฉลองเมืองเก่า “เมืองแพร่ 1,191 ปี”**. สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.facebook.com/prdphrae/>.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. (1 กุมภาพันธ์ 2559). **งานเฉลิมฉลองเมืองแพร่ 1188 ปี**.

สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก https://www.m-culture.go.th/phrae/ewt_news.php?nid=393&filename=index.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. (24 มิถุนายน 2560). **พิธีถวายตุงโบราณล้านนา**

“ดีตามรอยพ่อที่เมืองแพร่. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2564, จาก https://www.m-culture.go.th/phrae/ewt_news.php?nid=557&filename=index.

- สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแพร่. (23 กรกฎาคม 2562). **สยผจ.แพร่**
ร่วมการประชุมรับฟังความคิดเห็นกลุ่มย่อย โครงการจัดทำผังแม่บทและแผน
แม่บทการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าแพร่ ครั้งที่ 9 และ 10. สืบค้นเมื่อ
 วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก [https://www.facebook.com/174958122545880/](https://www.facebook.com/174958122545880/photos/a.471982996176723/2974554545919543/?type=3&theater)
[photos/a.471982996176723/2974554545919543/?type=3&theater](https://www.facebook.com/174958122545880/photos/a.471982996176723/2974554545919543/?type=3&theater).
- สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแพร่. (14 สิงหาคม 2562). **โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์**
กำแพงเมืองแพร่. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก
[https://www.facebook.com/174958122545880/photos/pcb.](https://www.facebook.com/174958122545880/photos/pcb.3032362263472104/3032361220138875/?type=3&theater)
[3032362263472104/3032361220138875/?type=3&theater](https://www.facebook.com/174958122545880/photos/pcb.3032362263472104/3032361220138875/?type=3&theater).
- สุทัศน์พงศ์ กุลบุตร. (2549). การคงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมในสังคมไทย. **มหาวิทยาลัย**
ศรีปทุม, 1(1), 1-6.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). **สังกับพิธีกรรม.** กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). **เอกสารประกอบการสอนหลักมานุษยวิทยาและสังคม**
วิทยา. อุตรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). **คืนสู่อารักแห่ง:** ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญา
ชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- หอศิลป์เมืองแพร่. (12 กันยายน 2562). **นิทรรศการเมืองแพร่ อดีต ปัจจุบัน อนาคต.**
 สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2562, จาก [https://www.facebook.com/Phrae.art.center/](https://www.facebook.com/Phrae.art.center/photos/pcb.1153627724840177/1153627114840238/?type=3&theater)
[photos/pcb.1153627724840177/1153627114840238/?type=3&theater](https://www.facebook.com/Phrae.art.center/photos/pcb.1153627724840177/1153627114840238/?type=3&theater).
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่. (2550). **ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ 2550.**แพร่: เมืองแพร่.
- อมรรัตน์ เทพกัมปนาท. (8 กันยายน 2551). **ความหมายวัฒนธรรม-สำนักงาน**
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ
 วันที่ 23 กันยายน 2562, จาก <http://www.openbase.in.th/node/5954>.
- อำพร ชุนเนียม. (2547). **พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา อำเภอ**
กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม . วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม,
 นครปฐม.
- อุดม เขยแก้ว. (2545). **ประเพณี พิธีกรรมท้องถิ่นไทย.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	คงอมร เหมรัตน์รักษ์
วัน เดือน ปี เกิด	22 กุมภาพันธ์ 2530
สถานที่เกิด	แพร่
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2559 ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา พ.ศ. 2552 ศษ.บ. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
ที่อยู่ปัจจุบัน	269/2 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกวาง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
ผลงานตีพิมพ์	คงอมร เหมรัตน์รักษ์, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, ประจักษ์ สายแสง และ บัณฑิต ทิพย์เดช. (2565). สภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของ พิธีกรรม ในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. วารสารสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 12(1), 1-17. คงอมร เหมรัตน์รักษ์, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, ประจักษ์ สายแสง และ บัณฑิต ทิพย์เดช. (อยู่ระหว่างตีพิมพ์). พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมือง เก่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่: การศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอน ของพิธีกรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย พะเยา, 11(2).
รางวัลที่ได้รับ	-